RARE BOOK DEPT

Accessions PROPERTY OF THE 4283.61

Public Library of the City of Boston

SICUT PATRIBUS SIT DEUS NOBIS
BOSTONIA
CONDITA A.D.
1630.
QUARTUS REGNINE DONATA A.D. 1852.

From the Bates Fund.
Added Dec 5. 1896

GESCHIEDENIS

VAN DE KOLONIËN

ESSEQUEBO, DEMERARY EN BERBICE.

Gedrukt ter Zuid-Hollandsche Boek- en Handelsdrukkerij, 's Hage.

GESCHIEDENIS

VAN DE KOLONIËN

ESSEQUEBO, DEMERARY EN BERBICE,

VAN DE VESTIGING DER NEDERLANDERS ALDAAR
TOT OP ONZEN TIJD.

DOOR

P. M. NETSCHER.

MET TWEE KAARTEN.

UITGEGEVEN DOOR HET PROVINCIAAL UTRECHTSCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

'S GRAVENHAGE,
MARTINUS NIJHOFF.
1888.

4283.61

Bds.

Dec 5, 1896.

A.

Beantwoording der Prijsvraag:

EENE GESCHIEDENIS VAN DE KOLONIËN ESSEQUEBO, DEMERARY EN BERBICE, VAN DE VESTIGING DER NEDERLANDERS ALDAAR TOT AAN HAREN AFSTAND AAN ENGELAND IN 1814.

ONDER DE ZINSPREUK:

„DE WAARHEID BOVENAL"

AAN WELKE DOOR HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN,

OP DEN 28ⁿ JUNI 1887

DE GOUDEN EEREPRIJS

IS TOEGEWEZEN.

VOORREDE.

Toen ik in 1885, als lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, de Jaarlijksche Algemeene Vergadering op 30 Juni bijwoonde en daar vernam, dat de Directie opnieuw de hiervoren vermelde Prijsvraag uitschreef, kwam dadelijk het denkbeeld bij mij op eene poging tot beantwoording te wagen. Dubbel gevoelde ik mij tot het onderwerp aangetrokken, daar ik op jeugdigen leeftijd eenige jaren in Britsch Guiana en in Suriname doorgebracht heb en omdat het mij steeds getroffen heeft, dat de geschiedenis van eerstgenoemde, vroeger Nederlandsche kolonie, bij ons zoo onvolledig bekend is.

Daarenboven was ik bij de bewerking eener vroeger door mij uitgegeven schets van de verrichtingen der Nederlanders in Brazilië *(Les Hollandais au Brésil, etc.)* en door latere studiën over de West-Indische Compagnie, eenigzins bekend geraakt met hetgeen op dat gebied in het Rijksarchief en elders voor een ijverig navorscher te vinden is; ik ving dus onmiddellijk met den arbeid aan, doch de omvang daarvan was grooter dan ik mij aanvankelijk voorgesteld had.

Ik heb namelijk gemeend, mij daarbij niet angstvallig te moeten beperken binnen den strikten grens der gestelde prijsvraag, maar ik achtte het in het belang der historie nuttig, mijne taak wat breeder op te vatten. Daarom heb ik in de eerste drie hoofdstukken gewezen op de historische aanleidingen tot

de tochten der Europeesche zeevaarders naar de kust van Guiana en op de verrassende ontwikkeling van den handel en de scheepvaart der jeugdige Nederlandsche Republiek, waaruit in de 17e eeuw, nevens zoovele vestigingen onzer voorvaderen in Azië, Afrika en Amerika, ook die in Essequebo, Demerary en Berbice voortvloeiden.

Ook heb ik in het eerste hoofdstuk eene korte beschrijving van den geographischen toestand der kust van Guiana en van den aard harer bewoners gegeven, hetgeen naar mijne meening voor vele lezers eene nuttige en noodige toelichting zal zijn, tot beter begrip van de later te vermelden gebeurtenissen; terwijl ik mijn geschiedverhaal, in het elfde hoofdstuk, volledigheidshalve besloten heb met eene beknopte schets der lotgevallen van de drie besproken koloniën, sedert dat zij in 1814 voor goed onder Britsche heerschappij bleven tot op onzen tijd. Deze laatste toevoeging betreffende Britsch Guiana oordeelde ik vooral dáárom nuttig, omdat men daarin kan zien wat de Engelschen aldaar gedaan hebben om die kolonie tot haren tegenwoordigen bloei te brengen, in tegenstelling met Suriname dat onder Nederlandsch bestuur steeds achteruit bleef gaan.

In Juni des vorigen jaars mocht mij de eer der bekroning ten deel vallen, voor het op die wijze door mij behandelde antwoord op de prijsvraag, dat hierbij in druk verschijnt en ik stel er prijs op met een enkel woord mede te deelen, welke de voornaamste bronnen zijn waaruit ik mijn bouwstoffen geput heb.

Voor de kennis van land en volk waren het hoofdzakelijk de oude reisbeschrijvingen van Guiana en de latere werken van Alexander von Humboldt, van Sir Robert Schomburgk en van Richard Schomburgk die door mij geraadpleegd werden. Voor de bijzonderheden betreffende de financiën en den handel der West-Indische Compagnie, waren het vooral de werken van Luzac en O. van Rees die mij ten dienste stonden en voor het zuiver

historisch gedeelte traden inzonderheid voor mij op den voorgrond de werken van Hartsinck en Dalton.

Het standaardwerk van Mr. Jan Jacob Hartsinck, over Essequebo, Demerary, Berbice en Suriname, verscheen in 1770 te Amsterdam, onder den titel: *Beschrijving van Guiana of de Wilde Kust in Zuid America*. De schrijver was Charter- en requestmeester van het College der Admiraliteit van Amsterdam en kon in die qualiteit vele archieven raadplegen die voor anderen ontoegankelijk waren; terwijl hij tevens van Bewindhebbers der W.-I. Comp. en van de Directeuren der Societeiten van Berbice en Suriname vergunning had verkregen, om voor zijn boek rechtstreeks berichten in te winnen van de Commandeurs en Gouverneurs hunner W.-I. koloniën. Een en ander geeft groote waarde aan zijn werk, dat toch evenwel vele leemten heeft, sommige onjuiste voorstellingen bevat en thans natuurlijk hier en daar geheel verouderd is.

Mijn hooggeachte vriend Dr. Henry G. Dalton, practiseerend geneesheer te Georgetown in Demerary, thans helaas overleden, schreef een werk in twee lijvige boekdeelen getiteld *The History of British Guiana*, etc., dat in 1855 te Londen het licht zag en het beste en volledigste werk van den nieuweren tijd over die kolonie kan genoemd worden. Het historisch gedeelte van vóór 1770 wordt door hem nagenoeg uitsluitend naar Hartsinck gevolgd en alhoewel er bij de vertaling veel onnauwkeurigheden zijn ingeslopen, kenmerkt zich ook dat gedeelte even als zijn verder geschiedverhaal, door een groote geest van waarheidsliefde en onpartijdigheid. De geschiedenis der kolonie, sedert zij onder de Engelsche heerschappij is en de beschrijving van klimaat, bodem, plantengroei, producten, bevolking en maatschappelijke toestanden, worden zeer uitvoerig en zaakkundig door hem behandeld.

Uit die beide belangrijke werken en eene menigte andere

geschiedkundige bronnen, die ik hier en daar in mijn boek zal aanhalen, was het mij evenwel toch nog niet mogelijk een geschiedverhaal zamen te stellen zooals ik het wenschte. Ik had daarvoor behoefte aan den schat van brieven, notulen, resolutiën en memoriën van de Staten-Generaal, van de Staten van Holland en van Zeeland, van de West-Indische Compagnie, van de Societeit van Berbice en van de Commandeurs en Gouverneurs der verschillende koloniën, die allen in het Rijksarchief te 's-Gravenhage voorhanden zijn.

Ik heb getracht naar die geschreven documenten de gebeurtenissen weder te geven, zoo als ze naar mijne gemoedelijke overtuiging werkelijk hebben plaats gehad en, indachtig aan de zinspreuk van dit geschrift, heb ik mijn best gedaan waar het noodig was, sommige verkeerde voorstellingen van vroegere geschiedschrijvers te herstellen. Voorts heb ik mij beijverd, om de personen met onpartijdigheid te schetsen zooals zij zich door hunne brieven en daden deden kennen, soms op zeer gunstige vaak echter op min gunstige wijze; doch in dit laatste geval steeds met vermelding van al de verzachtende omstandigheden, die door den kalmen beoordeelaar van latere jaren natuurlijk beter waargenomen kunnen worden, dan door den soms hartstochtelijken en veelal partijdigen tijdgenoot.

Wanneer ik hierin naar wensch geslaagd mocht zijn, dan zal zulks de schoonste belooning wezen voor mijn inspannenden arbeid over dit voor het groote publiek zoo weinig populaire onderwerp en dan zal daarvoor ook voor een groot deel de eer toekomen, aan de Hoofden en ambtenaren van het Rijksarchief, van het Archief der provincie Zeeland en van de Koninklijke Bibliotheek, die mij met hunne gewone voorkomendheid in alles ten dienste stonden. Aan hen allen, en inzonderheid aan den heer J. H. Hingman, Commies-Chartermeester van het Rijksarchief — mijn welwillenden en

ervaren gids in den doolhof der schier ontelbare registers en bundels van den ouden tijd — zij daarvoor bij deze een welgemeend woord van erkentelijkheid toegebracht.

Voorts is het mij een aangename plicht hier te verklaren, dat naar mijne bescheiden opvatting, de Directie van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap een nuttig werk heeft gedaan met het uitschrijven dezer Prijsvraag, waardoor zij eenig licht heeft doen opgaan over een gedeelte onzer vroegere Koloniale Geschiedenis, dat tot nu toe zoo weinig de publieke aandacht heeft getrokken en toch inderdaad wel verdiende gekend te worden; terwijl ik tevens hierbij mijne waardeerende gevoelens aan die Directie betuig voor de onbekrompen wijze waarop zij de middelen verschafte, om dit lijvige boekdeel met de twee kaarten in druk te doen verschijnen.

Eindelijk constateer ik ook nog gaarne, dat ik in dank en met vrucht gebruik heb gemaakt van eenige der bemerkingen, door de van wege het Genootschap benoemde kundige beoordeelaren op mijne prijsverhandeling gemaakt en waardoor thans dit werk ongetwijfeld in waarde gewonnen heeft.

P. M. NETSCHER,

Gep^d. Generaal-Majoor.

's-Gravenhage, Februari 1888.

INHOUD.

HOOFDSTUK I.

Bladz.

Inleiding en korte beschrijving der Kust van Guiana. 1.

Ontwikkeling van scheepvaart en handel in de jeugdige Republiek der Vereenigde Nederlanden, in de 16e eeuw. — Oprichting der O.-I. Compagnie, 1602 — Vaart op Brazilië en Afrika. — Geographische gesteldheid en staatkundige verdeeling van Guiana. — Klimaat en voortbrengselen. — Beschrijving der Indianen — Noodzakelijke invoer van Negerslaven.

HOOFDSTUK II.

Pogingen der Spanjaarden en Engelschen om El Dorado te vinden. 19.

Vroegste tochten der Spaansche zeevaarders naar de Noordkust van Zuid-Amerika. — Gewapende expeditiën door de Spanjaarden in de 16e eeuw ondernomen, om El Dorado in het binnenland van Guiana te zoeken. — Reizen van Sir Walter Raleigh en Lawrence Keymis. — De sage van El Dorado, door Alexander von Humboldt en Sir Robert Schomburgk in de 19e eeuw eindelijk tot klaarheid gebracht.

HOOFDSTUK III.

Tochten der Nederlanders naar Guiana of de Wilde Kust, vóór de oprichting der West-Indische Compagnie in 1621. 29.

Kleine particuliere ondernemingen van Nederlandsche reeders en zeevaarders, tot het drijven van handel op de Kust van Guiana, in het laatst der 16e eeuw. — Willem Usselincx en zijn geschriften. — Belangrijke reis van Cabeliau in 1598. — Onzekere berichten omtrent de eerste pogingen tot het vestigen van kleine nederzettingen aan de Essequebo en aan de Berbice. — Twaalfjarig bestand, 1609.

HOOFDSTUK IV.

De Nederlandsche koloniën Essequebo, Pomeroon en Berbice, van de oprichting der W.-I. Comp. tot hare ontbinding in 1674. 45

Oprichting der W.-I. Comp., 1621 — Voornaamste bepalingen van haar

Bladz.

Octrooi en aanvankelijke groote bloei dier Compagnie. — Verrichtingen in Brazilië en in Afrika. — Vestigingen in Nieuw Nederland en aan de Essequebo. — Tochten naar Cayenne en de Wiapoco (Oyapoc) door Claude Prevost en Jan van Ryen, 1627. — Stichting der kolonie Berbice door Abraham van Pere, 1627. — Jacob Canijn, eerste Commandeur van wege de W.-I. Comp. in Essequebo op het fort Kijkoveral; in 1627 opgevolgd door Jan van der Goes. — De Vergadering der XIX laat Essequebo over aan het beheer der Kamer van Zeeland, 1632. — Twisten over het handelsmonopolie dier Kamer. — Stoute zeetochten en kaapvaart van onze Hollandsche en Zeeuwsche schippers. — Belangrijke reis van David Pietersz. de Vries naar Guiana, 1634. — Verovering van Curaçao door Johannes van Walbeeck, 1634. — Verzwakking der West-Indische Compagnie en verlies van Brazilië, 1654. — De W.-I. Comp. ontdoet zich van Essequebo en de steden Middelburg, Vlissingen en Veere stichten er eene nieuwe kolonie Nova Zeelandia, aan de Pomeroon, 1657. — Deze nieuwe kolonie wordt in 1666 door de Engelschen genomen, doch nog hetzelfde jaar met hulp van Mathijs Bergenaar Commandeur van Berbice, hernomen. — De Zeeuwsche admiraal Crynssen verovert in 1667 Suriname, sedert eenige jaren eene Engelsche kolonie en herstelt de geregelde orde van zaken in Essequebo en Berbice. — Toestand dier koloniën omstreeks 1670. — Merkwaardig reisverhaal van Adriaan van Berkel betreffende zijn verblijf aldaar. — Verachterde staat der W.-I. Comp. en hare ontbinding in 1674.

HOOFDSTUK V.

De nieuwe West-Indische Compagnie, opgericht in 1675. 85.

Voornaamste bepalingen van haar Octrooi en van de latere continuatiën daarvan. — Moeilijke financieele toestanden en oorzaken van den voortdurend geringen bloei dier Compagnie.

HOOFDSTUK VI.

Essequebo, van 1675 tot het vestigen der nieuwe kolonie Demerary in 1750. 89.

Beschrijving van de ligging en inrichting der kolonie Isekepe of Essequebo. — Benoeming van een vasten Commandeur. — Hernieuwing der afzonderlijke kolonie Pomeroon in 1686; door Fransche kapers in 1689 weder vernietigd. — Essequebo geplunderd en op brandschatting gesteld door Fransche kapers en 1708 en 1709. — Opvolging van eenige middelmatige Commandeurs. — Verplaatsing van den zetel des bestuurs van het eilandje en fort Kijkoveral naar Cartabo in 1718 en van daar naar het Vlaggen-eiland in 1739. — Toenemende suikerproductie en proeven met cultuur van koffie, indigo en caçao. — Uitzending van bergwerkers om naar goud en zilver te zoeken, 1740. — Slavenoproer op het

Bladz.

Creoolen-eiland in de Cayouni, 1741. — Eerste vestiging van Engelsche planters op het eiland Wakenaam in de Essequebo, 1741. — Laurens Storm van 'sGravesande tot Commandeur van Essequebo benoemd, 1743. — Vernieuwde pogingen om zilver en andere mineralen in het binnenland te vinden — Vermeerderde toevloed van Engelsche planters. — Essequebo door de Bewindhebbers der W.-I. Comp. verwaarloosd. — Eerste uitgifte van grond voor plantages aan de Demerary-rivier, 1746. — Overzicht der hevige en langdurige geschillen, tusschen de Vergadering der Tienen en de Kamer van Zeeland, over het oppergezag van Essequebo, tot uitbarsting gekomen in 1750.

HOOFDSTUK VII.

Essequebo en Demerary, van 1750 tot de eerste inbezitneming door de Engelschen in 1781. 127.

De Commandeur Laurens Storm van 'sGravesande bevorderd tot Directeur-Generaal van Essequebo en onderhoorige Rivieren en zijn zoon Jonathan, onder hem, benoemd tot Commandeur van Demerary, 1750. — Reorganisatie der beide koloniën. — Godsdienstverhoudingen. — Catholieken en Joden niet of slechts voorwaardelijk toegelaten. Gelukkige invloed van den eerbiedwaardigen predikant Hermanus Grevenbroek. — Ontwikkeling van Demerary onder de Commandeurs van Bergeijk en van den Heuvel, 1761 tot 1770. — Zware aardbeving, 1766. — De Directeur-Generaal Storm van 's Gravesande op zijn verzoek eervol ontslagen, 1772. — De heer G. H. Trotz in zijne plaats en Paulus van Schuylenburg tot zelfstandig Commandeur van Demerary aangesteld, 1772. — Vernieuwde hevige oneenigheden tusschen de Vergadering der Tienen en de Kamer van Zeeland over het opperbestuur der beide koloniën. — Totale hervorming van het bestuur aldaar, 1773. — Stilstand van Essequebo en vooruitgang van Demerary. — Toeneming van het Engelsche element in laatstgenoemde kolonie. — Het graven van kanalen en de aanleg van wegen in Demerary. — Verschillende meeningen over het verplaatsen van den zetel van het bestuur, die voorloopig op het eilandje Borsselen gevestigd was. — Nieuwe regeling der belastingen, 1780. — Inval der Engelschen, 1781.

HOOFDSTUK VIII.

Berbice, van 1675 tot aan de verleening van het Octrooi in 1732. 151.

Toestand van Berbice omstreeks 1670 à 1675. — Militair oproer. — De kolonie wordt door de W.-I. Comp. als een onsterfelijk leen aan Abraham van Pere Jr. afgestaan, 1678. — Berbice door Fransche kapers van den admiraal du Casse op brandschatting gesteld, 1689. — Langzaam herstel en ontwikkeling der kolonie. — Aanval door een Fransch eskader van

Bladz.

den admiraal Cassard, gevolgd door verovering en zware brandschatting, 1712. — Het bezit der kolonie gaat over op eenige Amsterdamsche kooplieden, van Hoorn, c. s., 1714. — De nieuwe eigenaars van Berbice vormen eene maatschappij of Societeit in aandeelen, 1720. — Geringe vooruitgang der kolonie. — Octrooi door de Staten-Generaal aan de Directeuren van Berbice verleend, 1732.

HOOFDSTUK IX.

Berbice, van 1732 tot de eerste in bezitneming door de Engelschen in 1781. 168.

Geheele reorganisatie der Societeit van Berbice, volgens het Octrooi van 1732. — Eerste Gouverneur der kolonie Bernard Waterham, benoemd in 1733 en successievelijk opgevolgd door drie nagenoeg even middelmatige landvoogden (tot 1760). — Toestand van Berbice onder die Gouverneurs. — De z. g. stad Nieuw-Amsterdam bij het fort Nassau gebouwd. — Sociale verhoudingen der ambtenaren en andere kolonisten onderling. — Veel twisten en gebrekkige rechtsbedeeling. — Matig toenemende productie der kolonie. — Godsdienstige toestand; Catholieken en Joden niet of slechts voorwaardelijk toegelaten. — Zendingspost der Hernhutters of Moravische broeders op Pilgerhuth, 1749. — Zware epidemische ziekte, die van 1758 tot ongeveer 1765 schier onafgebroken woedt. — Wolfert Simon van Hoogenheim tot Gouverneur benoemd, 1760. — Staat der bevolking in 1762. — Kleine oproerige beweging van slaven in de boven-Berbice, 1762. — Directeuren blijven nalatig in het toezenden van provisiën en levensmiddelen voor de beambten en slaven, waardoor de ontevredenheid onder deze laatsten toeneemt. — Uitbreken van den geweldigen Slavenopstand, Febr. 1763. — Moordtooneelen. — Wanhopige toestand van den moedigen Gouverneur en de overgebleven Europeanen. — Eerste hulptroepen uit Suriname ontvangen. — Gevechten met de rebellen. — Ontsteltenis in Nederland bij het vernemen der in Berbice door de slaven gepleegde gruwelen. — Uitrusting van schepen en hulptroepen, door de zorg van den Hertog van Brunswijk, opperbevelhebber van het leger der Republiek. — Treurig einde van den kapitein-ingenieur Hattinga in Berbice. — De kapitein ter zee Haringman komt met 3 oorlogsschepen de kolonie ter hulp, Oct. en Nov. 1763. — Onderdrukking van den opstand en terugtrekken der rebellen. — Aankomst van den kolonel de Salve met een groot korps hulptroepen uit Nederland, 10. Jan. 1764. — Nog eenige gevechten met de rebellen en gevangenneming der belhamels. — Talrijke en wreede executiën. — Pacificatie der kolonie. — Terugkeer van de Salve met zijn Regiment naar Nederland, Oct. 1764. — Algemeene kwijtschelding of Generaal Pardon in Berbice afgekondigd, Dec. 1764. — Toestand der deerlijk gehavende kolonie na den opstand. — Van Hoogenheim bekomt op herhaald verzoek

Bladz

zijn eervol ontslag als Gouverneur en keert naar het Vaderland terug, 1765. — Opvolging van een drietal Gouverneurs (tot 1777), die niets bijzonders hebben uitgericht. — Vermindering van de waarde der plantages na den opstand. — Geldnood bij de Directeuren, die eindelijk hulp ontvangen van de Staten van Holland, 1773. — Mr. Pieter Hendrik Koppiers benoemd tot Gouverneur, 1778. — Hij trekt zich het lot aan der nog steeds door sommige meesters zwaar mishandelde slaven. — Inval der Engelschen, 1781.

HOOFDSTUK X.

Essequebo, Demerary en Berbice, van 1781 tot 1814. 262.

Bloeiende toestand van Demerary, 1780. — Oorlog tusschen onze Republiek en Engeland. — De Engelschen maken zich zonder gevecht meester van Demerary en weinige dagen daarna van Essequebo en van Berbice, 1781. — De drie koloniën vallen een jaar later op dezelfde wijze in handen van de Franschen en worden aan Nederland teruggegeven in 1784. — Stabroek tot zetel van het bestuur in Demerary aangenomen en een nieuwe hoofdplaats Nieuw-Amsterdam in Berbice gebouwd, 1785. — Zending van de heeren Baron van Grovestins en Boey als Commissarissen naar Demerary, 1789. — Voortdurend ongunstige financieele toestand der W.-I. Comp. — Opheffing dier Compagnie in 1791. — Demarary en Essequebo te samen vereenigd, komt als eene kolonie van den Staat onder beheer van den «Raad van Koloniën.» — Berbice blijft voorloopig zelfstandig onder zijn Directeuren en gaat vooruit in koffie- en katoenproductie. — De Baron van Grovestins tot Gouverneur van Demerary & Essequebo en de heer van Imbyze van Batenburg tot Gouverneur van Berbice benoemd, 1793. — Opheffing der Directie van Berbice en der Societeit van Suriname en al de W.-I. Koloniën onder het rechtstreeksch bewind der Republiek gebracht, 1795. — Verdeeldheid tusschen Prinsgezinden en Patriotten in Nederland; Staatsomwenteling en vertrek van Prins Willem V naar Engeland. — Terugslag van die partijtwisten in de koloniën. — De Gouverneur Grovestins verlaat in 1795 Demerary en wordt opgevolgd door Mr. A. Beaujon. — Overgave van die kolonie en van Berbice aan een Engelsch eskader onder den generaal Whyte, 1796. — De Hollandsche Gouverneurs Beaujon en Batenburg worden gehandhaafd, onder eed aan den Koning van Engeland. — Invoer van slaven op groote schaal en vermeerdering van producten gedurende eenige jaren. — Teruggave dier beide koloniën aan Nederland, bij den vrede van Amiens, 1802. — De Gouverneurs Beaujon en Batenburg geschorst. — De twee koloniën worden echter het volgende jaar ten derde male door de Engelschen in bezit genomen, 1803. — Beaujon en Batenburg opnieuw door de Britsche regeering tot Gouverneurs aangesteld, doch slechts voor korten tijd. — Opvolging van verschillende Gouverneurs van Engelsche natio-

Bladz.

naliteit in de beide koloniën, van 1805 tot 1814. — Toenemende bloei. — — Alles meer en meer op Engelschen voet ingericht. — Afschaffing van den Afrikaanschen slavenhandel, 1808. — Aankomst der eerste zendelingen van de «London Missionary Society» in Demerary, 1808. — De hoofdplaats Stabroek verdoopt tot Georgetown, 1812. — De koloniën Demerary & Essequebo en Berbice bij den vrede van 1814 voor goed aan Groot-Britannië afgestaan.

HOOFDSTUK XI.

Korte schets der lotgevallen van Britsch Guiana sedert 1814 tot op onzen tijd. 295.

Vrede te Parijs en speciale Conventie met betrekking tot de koloniën, 1814 en 1815. — Generaal Murray en de heer Bentinck destijds Gouverneurs van Demerary en van Berbice. — Vermeerdering van bevolking en van welvaart. — Eerste bevolkingscensus, 1817. — Groote verbeteringen in het lot der slaven. — Verkeerde invloed van de meeste der Engelsche missionarissen op de negers. — Geduchte opstand der slaven in Demerary, 1823. — Toenemende werkzaamheid der machtige «Anti-Slavery»partij in Engeland. — Benoeming van een «Protector of Slaves», 1825. — Demerary & Essequebo met Berbice tot één Kolonie vereenigd, onder den naam van «British Guiana», 1831. — Sir Benjamin d'Urban, de eerste Gouverneur van Britsch Guiana. — Het beginsel van de vrijverklaring der slaven in de Britsche koloniën vastgesteld, bij de z. g. «Act of Apprenticeship» in 1833. — De totale emancipatie dier slaven afgekondigd op 1o. Augustus 1838. — Beschouwing over den toestand van Britsch Guiana eenige jaren vóór en na de emancipatie. — Invoer op groote schaal, gedurende een reeks van jaren, van arbeiders uit Madeira, Afrika, China en Britsch Indië. — Steeds toenemende productie en vermeerderende inkomsten. — Korte beschrijving der bloeiende kolonie Britsch Guiana in den tegenwoordigen tijd. — Een woord van vergelijking met onze kolonie Suriname.

BIJLAGE. — LIJST DER COMMANDEURS EN GOUVERNEURS VAN ESSEQUEBO, DEMERARY EN BERBICE TOT 1814, GERANGSCHIKT NAAR DE JAREN VAN OPVOLGING. 327

AANTEEKENINGEN EN ARCHIEFSTUKKEN, TER TOELICHTING. 332

NASCHRIFT. — OVER DE QUAESTIE DER GRENSSCHEIDING TUSSCHEN VENEZUELA EN BRITSCH GUIANA. 419

HOOFDSTUK I.

Inleiding en korte beschrijving der kust van Guiana.

Weinig tijdperken der geschiedenis van ons Vaderland zijn met betrekking tot onzen handel en scheepvaart en de vestiging onzer koloniale macht zóó merkwaardig als de laatste 10 of 12 jaren der 16de en het eerste vierde deel der 17de eeuw.

Het is de ontwikkelingsperiode van onze jeugdige Republiek, de tijd waarin de grondslag gelegd werd van hare weinige jaren later zoo geduchte macht en waarvan Veegens in een zijner schoonste en vol geestdrift geschreven stukken terecht zegt:

„Terwijl de Staat met den éénen arm den Spanjaard af-
„weerde van de grenzen en hem de eene grensvesting na de
„andere ontrukte, strekte hij den anderen arm naar de verste
„kusten uit. De vaderlandsche oorlogs- en koopvaardijvlag ont-
„rolde zich op alle zeeën, enz." *)

Hoe meer men dat tijdperk bestudeert, hoe meer bewondering men krijgt voor den ondernemingsgeest en volharding onzer voorvaderen, die zóó gering in getal en met betrekkelijk kleine middelen, in dien tijd zooveel tot stand brachten.

Reeds kort na de afscheuring van Spanje, waren de Nederlandsche opstandelingen, door de afsluiting der Spaansche en Portugeesche havens voor hunne scheepvaart, als het ware gedwongen geweest hunne eigen handelswegen naar Oost-Indië

*) Zie *Historische Studiën* van Mr. D. Veegens, op nieuw uitgegeven door zijn zoon Mr. J. D. Veegens, in 1884 te 's-Gravenhage bij W. P. van Stockum & Zoon.

en Amerika te gaan opzoeken en door hunne talrijke vloot van koopvaarders, bemand met kloek Hollandsch en Zeeuwsch scheepsvolk, slaagden zij daarin boven verwachting. In Amsterdam, Rotterdam en Middelburg — waarheen zich een groot deel van den vroeger zoo belangrijken Antwerpschen handel verplaatst had — ontwikkelden de kooplieden een buitengewone wilskracht en tusschen de jaren 1580 en 1600 vormden zich daar een tal van kleine handelscompagniën of reederijen, voornamelijk voor de vaart op Oost-Indië langs verschillende wegen, n.l. langs de Kaap de Goede Hoop of door de straat van Magellaan, ja zelfs poogden zij eenen N. O. doortocht langs Nova Zembla te vinden. Al deze kleine reederijen werden in 1602 opgelost en vereenigd tot eene algemeene Geoctroijeerde Oost-Indische Compagnie, die weldra de machtigste Maatschappij van Nederland en wellicht van Europa werd en aan welke wij het bezit van ons schoone rijk van Insulinde te danken hebben.

Niet alléén echter op den Oost-Indischen handel, maar meer nog op Amerika van waar de Spanjaarden zoovele schatten gehaald hadden en zelfs op Afrika's westkust, waar de Portugeezen zulk een voordeeligen handel dreven, was al sedert jaren het begeerig oog van onze naar winst beluste kooplieden gevestigd.

Hoogst belangrijke bijzonderheden omtrent die vroegere ondernemingen onzer kooplieden en zeevaarders, vindt men in het eerste deel van J. K. J. de Jonge's *Opkomst van het Nederlandsch gezag in Oost-Indië*, terwijl de oorzaken die onze voorvaderen tot die krachtsinspanning in staat stelden — afgeleid uit den algemeenen toestand der Republiek in die dagen — op meesterlijke wijze worden beschreven in Dr. R. Fruin's bekende werk: „*Tien jaren uit den 80-jarigen Oorlog* 1588—1598." *)

*) Ook vindt men zeer zaakrijke mededeelingen over dat tijdperk onzer geschiedenis met betrekking tot handel en scheepvaart in *Hollands Rijkdom* door Mr. Elias Luzac, 1780; terwijl daarentegen de Abbé Raynal in zijn iets vroeger gepubliceerde en destijds veel opgang makende werk: *Histoire philosophique et politique des établissements et du commerce des Européens dans les deux Indes*, eene wel is waar zeer sierlijke en voor ons nationaal gevoel vleiende, doch doorgaans vrij onnauwkeurige voorstelling geeft van dat onderwerp.

Van zeer oude dagteekening reeds was de vaart onzer Hollandsche en Zeeuwsche zeelieden op Brazilië, want reeds tusschen 1570 en 1580 zeilden Nederlandsche schepen, voor gemeenschappelijke rekening met Portugeesche handelaars uit Oporto, in vrachtvaart op Brasijl (toen nog eene Portugeesche kolonie); eerst in 1594 begon onze eigen rechtstreeksche vaart op dat land. Groote uitbreiding kreeg die handel echter niet, daar Brazilië intusschen met de verovering van Portugal door Spanje, in 1581, eene Spaansche kolonie was geworden, zoodat Pernambuco, Bahia en Rio de Janeiro even als de havens in Spaansch Middel-Amerika en de Antillen voor de rebellen gesloten waren en dus alle handel met de inboorlingen ter sluiks moest geschieden en slechts op die plaatsen van de kust waar de Spanjaarden geen forten of militaire bezetting hadden. Toen Olivier van Noordt, de eerste Nederlander die de reis rond de wereld deed, in 1598 op zijne uitreize te Rio de Janeiro wilde binnenloopen, om water en levensmiddelen in te nemen, werd hem zulks op vijandige wijze belet.

Door een gelukkig toeval werd evenwel de vaart op Brazilië, die op zich zelf niet veel opleverde, de aanleiding tot het openen van een nieuwen handel, die gedurende geruimen tijd groote voordeelen voor Nederland afwierp. Barend Erickzoon namelijk, een kloek zeeman van Enkhuizen, geraakte bij een zijner reizen naar Brasijl in 1590 van den weg af, hetgeen met de vrij primitieve zeekaarten van die dagen niet te verwonderen was, en verzeilde op de kust van Guinea. Hij viel daar in handen der Spanjaarden en toen hij na een langen tijd van gevangenschap op het eiland St. Thomé, in 1593 weder in Nederland terug kwam, werd, naar aanleiding zijner aanlokkelijke verhalen, onmiddellijk onder zijn bevel een vaartuig bemand met 25 koppen en voorzien met eenig geschut te Enkhuizen uitgerust, waarmede hij naar de Goudkust vertrok en reeds het volgende jaar met een rijke lading goud en olifantstanden in zijne vaderstad terugkeerde.

Men kan dezen Erickzoon dus beschouwen als hebbende den grootsten stoot gegeven aan deze vaart, die weldra in Holland en Zeeland veel navolgers vond en waarbij in Amsterdam Jonas Witsen en in Middelburg Balthasar de Moucheron, een uit

Antwerpen geëmigreerd koopman, het meest op den voorgrond traden. Later nam deze handel in belangrijkheid zóó zeer toe, dat in eene in het Rijksarchief berustende „*Remonstrantie van traffiquanten op de custe van Guinea*" in 1607, bij den aanvang der onderhandelingen over het 12jarig bestand aan de Staten-Generaal aangeboden, er op gewezen kon worden, dat sedert 15 jaren over de 200 schepen naar de Westkust van Afrika waren vertrokken, bemand met meer dan 10,000 zeevarenden, dat daarmede veel inlandsche manufacturen van hier waren uitgevoerd en daarmede groote hoeveelheden ivoor, gom en huiden, en jaarlijks over de 2000 ponden fijn goud hier te lande waren ingebracht!

Dit is het eerste voorbeeld van goud door onze kooplieden in het vaderland aangebracht, waarvan wij in onze koloniale geschiedenis gewag zien gemaakt. Het ware goudland echter — waarvan alle avonturiers in Europa gedurende de geheele 16de eeuw en nog lang daarna gedroomd hebben, — dacht men te vinden in de noordelijke kuststreek van Zuid Amerika, ten westen door de Orinoco en ten zuiden door de Amazonenrivier begrensd, door de Spanjaarden *Guayana*, door de Engelschen *Guyana* genoemd en door de Nederlanders in de 17de eeuw meest met den naam van de *Vaste of Wilde cust van Zuid-Amerika* bestempeld. *)

Naarmate de vaart op Guiana meer de aandacht trok, geraakte de aanvankelijk winstgevende handel op de kust van Afrika meer op den achtergrond, maar werd nimmer geheel opgegeven en veranderde slechts eenigszins van karakter; uit die nederzettingen en factorijen in Afrika toch, moest men later de duizende negerslaven verkrijgen, die jaarlijks noodig waren voor den landbouw in de koloniën op de kust van Guiana.

Alvorens wij overgaan tot het verhaal der ondernemingen en verrichtingen van de Nederlanders op het gedeelte der kust

---

*) In sommige van de alleroudste stukken van de 16de eeuw op het Rijks archief, wordt die kust ook wel *Peru* genoemd en de eilanden Trinidad, Margarita, Tobago, enz. „*de eilanden nabij Peru gelegen.*"

van Guiana, dat het onderwerp van dit geschrift zal uitmaken, voelen wij ons genoopt tot beter begrip van hetgeen volgen zal, een kort overzicht te geven van de ligging en gesteldheid dier geheele kust, met den aard harer bewoners en voortbrengselen *) terwijl wij daarna een kort hoofdstuk zullen wijden aan de ondernemingen der Spanjaarden en Engelschen in Guiana, die aan de tochten der Nederlanders zijn voorafgegaan.

Daar zoo even hebben wij reeds ter loops mededegedeeld, dat men onder Guiana of Guijana (door de voorvaderen meest de Wilde kust of ook wel Caribania genoemd) te verstaan heeft de schoone landstreek, die als het ware een reusachtig eiland vormt, ten Z. begrensd door den Amazonenstroom, ten O. en N. door den Atlantischen Oceaan en ten N. W., W. en Z. W. door de Orinoco en de Rio Negro, welke laatste rivier de vereeniging uitmaakt tusschen de Orinoco en de Amazonenrivier. Dit rijke en uitgestrekte land bevat thans in staatkundigen zin de volgende onderdeelen, die in hoofdzaak reeds meer dan twee eeuwen geleden op dezelfde wijze bestonden.

I. Braziliaansch vroeger Portugeesch Guiana, dat nu een gedeelte van het Keizerrijk Brazilië uitmaakt. Het strekt zich uit langs den linker of noordelijken oever der Amazonenrivier, van hare monding tot aan de Rio Negro en verder westwaarts langs die rivier tot aan het grondgebied van Columbia en Venezuela; ten N. is het begrensd door Fransch, Nederlandsch, Engelsch en Venezolaansch Guiana.

Als grensscheiding met Fransch Guiana aan de zeekust is bij den vrede van Utrecht in 1713 aangewezen de Oyapoc of rivier van Vincent Pinzon, doch hierover ontstond al spoedig geschil tusschen de Franschen en Portugeezen. Laatstgenoemden beweerden n.l., dat er met die rivier werd bedoeld de Oyapoc of Wiapoco, de belangrijke rivier die bij kaap Oranje in zee vloeit, ongeveer 35 geographische mijlen ten noordwesten van

---

*) Tot verduidelijking voegen wij hierbij een overzichtskaart van de geheele kust en eene kaart op grootere schaal van Essequebo, Demerarij en Berbice, welke beide ook bij de lectuur der volgende hoofdstukken te pas zullen komen.

Kaap Nord. De Franschen daarentegen *) houden vol dat een klein riviertje bij Kaap Nord bedoeld werd en dit gevoelen wordt ook in het bekende werk van Hartsinck *„Beschrijving van Guiana of de Wilde Kust in Zuid America"* voorgestaan **). Dit geschilpunt is nog altijd eene open quaestie tusschen de regeeringen van Frankrijk en Brazilië, waarover een tal van diplomatieke nota's gewisseld en veel brochures geschreven zijn. (1)

II. Fransch Guiana of Cayenne, ten oosten begrensd door Braziliaansch Guiana en ten westen door Suriname.

Deze westelijke grensscheiding was vroeger (zie o. a. de kaart van Hartsinck) de Sinnamarij, doch sedert 1816 is de Marowijne stilzwijgend en feitelijk van weêrskanten als de grens aangemerkt.

III. Nederlandsch Guiana of Suriname, Coronie en Nickerie, tusschen de Marowijne ten O. en de Corentijn ten W.

Omtrent de juiste grensscheiding van Fransch en Nederl. Guiana bestaat sedert kort eenige onzekerheid. De Marowijne wordt wel is waar door beide gouvernementen als grenslijn aangenomen, doch deze rivier wordt gevormd door de samenvloeiïng van de Lawa (de meest oostelijke) en de Tapanahonij, die beiden van het Zuiden naar het Noorden loopen en zich bij Poeloegoedoe vereenigen.

Het was dus de vraag, *welke* dezer twee takken als de hoofdrivier moest worden beschouwd? en door eene commissie bestaande uit Nederl. en Fransche officieren en ambtenaren ***) die tot dit doel in 1861 eene zeer belangrijke reis tot diep in

---

*) Zie o. a. *Description géographique de la Guyane, son climat, ses habitants etc. par le Sr. Bellin, ingénieur de la marine*, Paris 1763.

**) Dit werk, in 1770 in druk verschenen, is niet alleen belangrijk voor de geschiedenis der Nederlandsche koloniën, maar bevat zeer wetenswaardige bijzonderheden betreffende de geheele kust van Guiana.

(1) Deze en al de andere verder voorkomende genummerde noten zijn als aanhangsel achter in dit boek afzonderlijk opgenomen.

***) Van onze zijde werd aan dezen tocht deelgenomen door den heer J. A. H. W. Baron van Heerdt tot Eversberg, toen Luit. ter Zee 1e kl. en later Gouverneur van Suriname en door den 1n Luit. I. F. A. Cateau van Rosevelt, thans Agent Generaal van het Immigratie departement aldaar.

het binnenland deed, is op wetenschappelijken grond uitgemaakt: dat de Lawa als hoofdrivier of eigenlijke Marowijne — van haren oorsprong tot aan de zee — moet worden beschouwd. Deze uitspraak is echter nimmer door een traktaat tusschen de regeeringen bekrachtigd en nu zich tusschen de Lawa en Tapanahonij eenige Franschen hebben gevestigd, die daar goud hebben gevonden en ontginningsconcessiën aan het bestuur van Cayenne hebben gevraagd, is deze grensscheidingsquaestie op diplomatieke wijze tusschen de gouvernementen van Frankrijk en Nederland aanhangig gemaakt *).

De oppervlakte van Suriname bedraagt ongeveer 2400 vierk. geogr. mijlen, ongeveer even groot als Java en viermalen zoo groot als Nederland. Britsch Guiana is ongeveer $^1/_3$ grooter en Cayenne $^1/_3$ kleiner dan Suriname.

IV. Het tegenwoordige Britsch Guiana (vroeger óók Nederlandsch) bestaande uit drie onderdeelen n.l. *Berbice*, *Demerarij* (door de Engelschen *Demerara* genoemd) en *Essequebo* met *Pomeroon*, — ten O. begrensd door de Corentijn en ten W. door het vroegere Spaansch Guayana (thans een deel van Venezuela).

Ook omtrent de juiste bepaling dezer laatstgenoemde grensscheiding is men het steeds onééns geweest. Hartsinck zegt op blz. 146 en 257 van zijn bovenvermeld werk in 1770, dat hij niet met zekerheid kan opgeven of de Barima, welke in den mond der Orinoco uitloopt, dan wel de eenige mijlen oostelijker gelegen Wainy, de grens tusschen het toenmalige Nederlandsch en Spaansch Guiana aanduidt; maar op zijne kaart geeft hij toch de Wainy als grensscheiding, terwijl wij op de kaart van den majoor von Bouchenröder van 1798 de Barima vinden aangegeven. Sir Robert Schomburgk neemt op de kaarten zijner werken, omstreeks 1840, een nog westelijker dan de Barima gelegen riviertje de Amacuru als grens aan en volgens de Spaansche kaarten zou daarentegen de veel oostelijker stroomende Moruca of Morocco, en zelfs de Pomeroon, de grensscheidingslijn aangeven. Over deze quaestie — het eigendoms-

*) Over deze grensscheidingsquaestie van Suriname en Cayenne, vindt men in »*Das Ausland*" (in het nummer van 3 Mei 1886) een uitvoerig arkel, niet vrij van Duitsche Kolonie-annexatiezucht.

recht van de lage, moerassige en bijna onbewoonde kuststreek tusschen de Amacuru en de Moruca — is thans verschil van gevoelen tusschen Groot-Britannië en Venezuela. (**2**)

V. Venezolaansch vroeger Spaansch-Guayana, die schoone provincie westelijk van Essequebo, welke zich langs de beide oevers der Orinoco tot hoog in het binnenland uitstrekt. Zij behoorde vroeger tot het Capitein-Generaalschap of Onder-Koningrijk van Nueva Granada en is thans een gedeelte der Republiek van *Venezuela*.

De zuidelijke grenzen van Fransch en Nederlandsch Guiana zijn nimmer met juistheid bepaald geworden, doch is daarvoor steeds het Tumucumaque of Tumuc-Humac gebergte aangenomen.

De grensscheiding tusschen Britsch Guiana en Brazilië — welke landstreek door de reizen van Sir Robert Schomburgk (1835—1839) meer bekend geraakt is — wordt door dien reiziger op zijne kaarten, op zeer voordeelige wijze voor de Engelschen aangegeven en wel ten zuiden door het Acaraïgebergte en verder door een gebogen lijn, die in N. N. W. richting tot aan het Roraïma gebergte loopt. Wij hebben ook op onze overzichtskaart die grenslijn aangeduid, hoewel ons niet bekend is op grond van welke gegevens Schomburgk daartoe gekomen is en wij dus niet voor de volkomen juistheid kunnen instaan. Zeker is het althans, dat Brazilië en Venezuela beide die juistheid betwisten en dat, wanneer men Brazilische, Venezolaansche en Engelsche kaarten van dat grensgebied onderling vergelijkt, men streken vindt waarop die drie gouvernementen gelijke aanspraken meenen te hebben!

Het geringe actueël belang van meer nauwkeurige grensbepalingen in die onmetelijke en slechts hier en daar door eenige wilde Indianen-stammen bewoonde berg- en boschstreken, maken het zeer onwaarschijnlijk dat men zich daar ooit verder om zal bekommeren of dat daarover althans onéénigheid zal ontstaan. Dit kan evenwel elken dag veranderen, als er b. v. hier of daar veel goud werd gevonden, en daarom zouden wij het zeer wenschelijk achten indien de betrokken regeeringen van al de koloniën in Guiana het goede voorbeeld wilden vol-

gen van Brazilië en Venezuela, die onlangs bij traktaat onderling hunne juiste grensbepaling hebben vastgesteld *).

De zuidelijke afbakening van de geheele onmetelijke streek, die geographisch met den naam van Guiana bestempeld wordt, is de Amazonenstroom, nevens de Mississippi de grootste rivier der wereld, die in Peru zijn oorsprong heeft en met vele bochten geheel Zuid Amerika van het westen naar het oosten doorstroomt, over eene lengte van ongeveer 6000 kilometers. Zij werd vroeger ook wel Orellana naar haren ontdekker of ook Maranon genoemd en is op ongeveer 67° W. L. door de Rio Negro en Cassiquiare vereenigd met de Orinoco.

Deze laatste rivier vroeger ook wel soms Raleane (naar Sir Walter Raleigh) genoemd, is ook een machtige stroom, van eene lengte ongeveer als de Donau in Europa. Zij neemt haren oorsprong nabij de grens van Brazilië en Venezuela, eenige mijlen ten Z. O. van Esmeralda, loopt van daar eerst in ongeveer noordelijke richting tot 8° N. Br. en daarna nagenoeg recht oostwaarts naar Zee.

De andere rivieren in Guiana nemen allen hun oorsprong in de Tumuc Humac, Acaraï, Parima, Pacaraima en Roraima gebergten en loopen in nagenoeg noordelijke richting naar zee. Zij zijn meer dan 20 in getal en natuurlijk niet te vergelijken in grootte met den Amazonenstroom en de Orinoco, maar vele dier rivieren — die wij op de kaarten van Zuid-Amerika slechts als een klein streepje zien aangegeven — zijn toch grooter en breeder dan de meeste rivieren in Europa en tot op vele mijlen van de monding af, voor gewone koopvaardijschepen bevaarbaar; de kleinere waterstroomen die in zee uitloopen, zoowel als de zijtakjes der grootere rivieren wier getal legio is, worden kreeken genoemd.

Het groote belang eener bevaarbare rivier voor de eerste zeelieden die deze kust bezochten, was dan ook oorzaak dat zij den Indiaanschen naam dier rivier (soms zeer verbasterd) ook gaven aan de geheele omliggende streek; de koloniën Cayenne (Cajana), Suriname (Sername) (**3**), Berbice, Demerarij

*) Zie *Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin, 1887, Heft 1*, waarin eene duidelijke kaart der vastgestelde grens voorkomt.

(Immenarij) (**4**) en Essequebo (Isekepe) (**5**) ontleenen allen hare namen aan de aldus genoemde rivieren.

Het gedeelte van Guiana waarin zich deze Fransche, Nederlandsche en Engelsche koloniën bevinden, noordelijk van de gebergten, is gelegen tusschen de 2° en 8° N. Br. en is dus een tropisch gewest in den vollen zin des woords, met brandende zon, stortregens en ongeloofelijk weelderigen plantengroei. Het alluviaal gedeelte, bij het zeestrand en aan de mondingen der rivieren, is bijzonder vruchtbaar, het binnenland is bedekt met uitgestrekte bosschen van de schoonste houtsoorten, hier en daar afgewisseld door groote Savanen of vlakten en in den grond vindt men hier en daar mineralen en goud. Wild en gevogelte treft men er in de schoonste verscheidenheid; verscheurende dieren zijn er niet anders dan de kleine gevlekte tijger of jaguar en tijgerkatten, die echter voor den mensch niet gevaarlijk zijn; alléén voor sommige slangen moet men zich hoeden.

De talrijke groote en kleinere rivieren en kreeken die het land in alle richtingen besproeien en die wemelen van uitmuntende visch, maken de communicatie voor de kolonisten mogelijk, want wegen zijn er weinig of niet en zijn er ook om zoo te zeggen niet noodig, daar men te water nagenoeg overal kan komen; de Europeanen gebruiken daartoe z. g. tentbooten (booten met 4 of 6 roeiers en een roefje achterop, evenals in onze trekschuiten), de negers en Indianen gebruiken corjalen of cano's met een of twee man om te pagaaien. Deze wijze van communicatie te water was vroeger *algemeen* in alle koloniën van Guiana en bestaat thans nog nagenoeg uitsluitend in Suriname. In het tegenwoordige Britsch Guiana (vroeger Essequebo, Demerarij en Berbice) werden echter reeds in het laatst der vorige eeuw behoorlijke wandel- en rijwegen langs alle plantages aangelegd. Het klimaat is er voor matig levende Europeanen in den regel niet ongezond, want de groote warmte wordt er dagelijks afgekoeld door de N. O. passaat of zeewind en de saizoenen wisselen geregeld af in 2 drooge en 2 regentijden per jaar. De dagen, steeds even lang (van 6 tot 6 ure), worden in den regel gevolgd door betrekkelijk koele nachten.

De over het algemeen voorbeeldeloos rijke bodem, met de vruchtbaarste gedeelte van Java te vergelijken, brengt nagenoeg alle tropische gewassen voort, waarvan velen zelfs in het wild vruchten dragen *). Slechts ééne zaak ontbreekt er aan om dit land tot een waar Dorado te maken, tot eene bezitting nog winstgevender dan de schoonste Oost-Indische Koloniën en dat ééne ontbrekende is: *Menschen, bevolking, arbeidskrachten!*

Terwijl onze voorvaderen in Insulinde geregeld bestuurde rijken vonden met millioenen inwoners, die werkten, produceerden en in geordende maatschappij samen woonden, troffen zij in Guiana niets aan dan eene zeer dun gezaaide, als nomaden levende, schuwe en tot veldarbeid ongenegen bevolking, niet meer duizendtallen tellende dan in Oost-Indië millioenen. Deze oorspronkelijke bewoners van Guiana, *de Indianen*, zijn waarschijnlijk in Spaansch Guiana (Venezuela) het talrijkst geweest, doch zijn daar door de harde behandeling die zij van de eerste ontdekkers moesten ondervinden veel verminderd of in het binnenland teruggetrokken. In het gedeelte dat thans aan Engeland, Nederland en Frankrijk toebehoort, schijnt hun getal altijd betrekkelijk gering te zijn geweest en vindt men ook binnenslands weinig of geen overblijfselen van vroegere macht of oudtijds bestaande vaste woonplaatsen. Met juistheid is hiervan niets te zeggen; toen onze eerste zeevaarders en kooplieden op die kusten aanlandden, waren er nog verscheidene Indiaansche stammen die naar gissing eenige duizenden telden, maar sedert twee eeuwen zijn zij tot evenveel honderden weggesmolten; wij zullen zien door welke oorzaken.

De vier voornaamste stammen der Indianen die de kust van Guiana tusschen de Orinoco en de Wiapoco (Britsch-,

*) De boomen, planten en gewassen van Guiana zijn op uitvoerige en wetenschappelijke wijze beschreven in de werken van *Sir Robert* en van *Richard Schomburgk* en in het 2e deel van *Dr. Dalton's History of British Guiana*, 1855. Over de Surinaamsche houtsoorten (waarvan de meesten ook in de andere gedeelten van Guiana voorkomen) heeft de heer Jhr. C. A. van Sijpesteijn hoogst belangrijke mededeelingen geleverd, in het helaas al sedert lang niet meer voortgezette Tijdschrift « *West Indie* » onder redactie van de heeren Fockè, Dr. Landré, Dr. Dumontier en van Sijpesteijn, Jaargang 1855.

Nederl.- en Fransch Guiana) bewoonden en nog bewonen, zijn, aan de stranden de *Guarano's of Warrows* en de *Arrowakken*, iets hooger op aan de rivieren de *Accowaijes* en de *Caraïben*, (in Cayenne Galibi's genoemd) (**6**). Dieper in het binnenland had men vroeger op het gebied der Nederlandsche koloniën nog een tal van kleinere stammen, de Macusis, Atorias, Wapisiana's en andere, waarvan echter de meesten geheel verdwenen zijn; het stroomgebied der Amazone en der Rio Negro (Braziliaansch gebied) wordt ook thans nog bewoond door vele en talrijke Indiaansche stammen.

Van al deze Indiaansche volken zijn de Caraïben de talrijksten en krijgshaftigsten. Zij waren ten tijde van de ontdekking van Amerika niet alleen de beheerschers van de kust van Guiana, maar ook van de meeste der West-Indische eilanden en hebben zich naarmate de Europeanen op die eilanden vasten voet kregen op het vaste land terug getrokken, waar zij met de meeste Indiaansche stammen, maar vooral met de Arrowakken, steeds in oorlog waren. Naar hen worden de Antillen ook wel de Caraïbische eilanden genoemd, terwijl een gedeelte der Zee tusschen die eilanden soms met den naam van Caraïbische zee bestempeld wordt.

De Indianen van Guiana zijn in het algemeen middelmatig en zelfs klein van gestalte; zij hebben platte gezichten, gitzwart en glad haar en licht koperkleurige huid die door hen rood beschilderd wordt met Roucou. *) Hunne vormen zijn niet krachtig en hunne huid, vooral die der vrouwen, is zacht; deze laatste dragen oor- en neusversierselen en een massa koraalen, doch overigens niet veel meer kleeding dan noodig is om de schaamdeelen te bedekken. Ook de mannen hebben een even eenvoudig toilet, doch de Opperhoofden of *Uilen* (zooals de

---

*) De *Roucou* werd door de Europeanen ook wel Orleans of Oriaan en door de Indianen zelven *Anotto* genoemd. Deze verf door hen uit een in het wild groeiend gewas *(Bixa Orellana)* bereid, was tot in het midden der 18e eeuw, voor onze kooplieden een zeer gewild artikel van handel met de Indianen. Thans komt die verfstof zeldzamer voor en wordt hoofdzakelijk alléén nog voor kaaskleursel gebruikt, daar er voor het verven van linnen en wollen stoffen beter verfstoffen uitgevonden zijn.

oude Hollanders hen noemden) dragen hoofd- en andere sieraden van vederen, goud, enz:

De bezigheid der mannen bestaat in jagen en visschen en het vervaardigen van hunne cano's (vaartuigen bestaande uit een holle boomstam) en van hunne wapens, pieken, knodsen, boogen en pijlen (ook vergiftige). Alle overige werkzaamheden, vooral veldarbeid, achten zij beneden zich en laten die aan de vrouwen over; deze laatste moeten dan ook de wortels en planten die voor voeding of voor hun handel noodig zijn aankweeken of in het bosch opzoeken, het eten toebereiden, hangmatten weven van de katoen die hier en daar in het wild groeit, matten, korfjes en manden vlechten, enz.

De Indianen leiden in den regel een nomadisch leven, in dien zin namelijk dat zij zich blijven bewegen in de nabijheid van dezelfde rivieren waar zij thuis behooren, maar dikwijls van woonplaats veranderen om telkens versche gronden te zoeken voor de planten en vruchten die zij aankweeken. Zij leven meest met eenige familiën bijéén in open hutten, waarin hangmatten opgehangen zijn; hooger in de binnenlanden, waar zij talrijker zijn, vormen zij dorpen van hutten, waarin één groote hut als magazijn of wapenplaats en tevens voor vergaderingen en feesten dient. Hun voedsel bestaat uit wild, visch, varkens, vruchten, Igname of Yams (*Dioscoria Alata*) en andere wortelen; onder deze laatsten komen vooral in aanmerking de zoete en bittere Cassave of Maniok (*Jatropha Loeflingië* en *Jatropha Manihot*) waarvan niet alleen brood, maar ook verschillende soorten van bedwelmende dranken worden gemaakt. Deze dranken worden naar de verschillende wijzen waarop zij bereid zijn Payewari, Pernou, Beltiry, Cassiry en Tapana genoemd en de Indianen hadden zich ten allen tijde bij hunne feesten nu en dan daaraan te buiten gegaan; maar toen de Europeanen hunne kusten begonnen te bezoeken, werd dit nog veel erger. Hun geliefkoosde snoeperij werd de jenever en brandewijn, die hen reeds sedert het begin der 17e eeuw door de Hollandsche en Engelsche schippers aangebracht werd en later de slechte rum, die hen (onder den naam van kiltum of dram bij de Hollanders en *Killdevil* bij de Engelschen) van de suikerplantages verschaft werd.

Deze hartstocht voor sterken drank is, tot nu toe, het éénige dat de Indianen willig van de Europeesche beschaving hebben overgenomen *) en is, met de bij hen vaak voorkomende epidemische ziekten, waartegen zij geen geneesmiddelen hebben en de stelselmatige verwaarloozing hunner pasgeboren kinderen, een der hoofdoorzaken van het langzamerhand wegsmelten dier oorspronkelijke bevolking. Men schat thans het getal Indianen dat in het uitgestrekte gebied van Britsch Guiana woont, op nog slechts 7000 en in Suriname waar de Indianen steeds in strijd waren met de veel krijgshaftiger Boschnegers en voor deze laatsten overal het veld moesten ruimen, zijn er niet meer dan 700 à 800 overgebleven.

Vroeger was bij de meeste Indiaansche stammen het cannibalisme in zwang, met dien verstande dat zij bij groote feesten en plechtigheden eenige der door hen in den oorlog gemaakte gevangenen afmaakten en sommige gedeelten daarvan gebraden opaten. Dit bestaat nu bij de Indianen in Guiana niet meer, doch in de binnenlanden van Brazilië nog steeds vrij algemeen.

Bij de meeste stammen heerscht polygamie en geregelde begrippen van godsdienst bestaan bij geen hunner, zij hebben integendeel een groote mate van onverschilligheid op dit punt, zoodat dan ook de arbeid van de Moravische broedergemeente in de 18e eeuw in Berbice en Suriname en die van de Engelsche missionarissen sedert 1830 in Britsch Guiana, bitter weinig resultaat opleverden **). Maar al te dikwijls geschiedt het, dat de Indianen die zich bij de zendingsposten hebben nedergezet, wanneer zij de geschenken en versnaperingen hen bij den doop uitgereikt genoten hebben, een tegenzin in dat sedentaire leven krijgen, hunne wildernissen weder opzoeken en het geheele Christendom vergeten; er zijn er, die het voordeelig vinden twee of driemaal terug te komen, om zich op nieuw te doen doopen.

---

*) De schrijver dezer regelen heeft zelve herhaaldelijk door Indiaansche mannen en vrouwen een groot bierglas jenever of rum in één lange teug zien verzwelgen.

**) Zooals blijkt uit de in noot no. 6 hierachter vermelde werken van Dalton en Brett.

De Indianen zijn in het algemeen goedig van aard, gastvrij en trouw in het nakomen hunner verbintenissen en zóó waren zij ook 2 à 3 eeuwen geleden, doch zij hadden van de Spanjaarden veel onrecht en mishandelingen te verduren, hetgeen hen vreesachtig en achterdochtig tegenover Europeanen maakte.

Toen onze eerste zeevaarders en kolonisten daar in het begin der 17e eeuw aankwamen, werden zij in den aanvang zeer welwillend door de Indianen ontvangen, zoodra deze bemerkten dat zij niet met Spanjaarden te doen hadden, doch onze eerste pioniers op de kust van Guiana waren ook niet allen van het edelste soort. Het gebeurde wel eens, dat zij in hunne transactiën met de Indianen de palen der billijkheid en der eerlijkheid te buiten gingen en dan volgde er gewelddadig verzet van die kinderen der wildernis. In de 17e eeuw hebben daardoor herhaaldelijk gewapende aanvallen der Indianen op onze nederzettingen in Essequebo, Berbice, Suriname en Cayenne plaats gehad, waarbij dan soms Europeanen vermoord en hunne bezittingen verbrand werden, zooals wij hieronder nader zullen vermelden.

Aanvankelijk bestonden de aanrakingen der eerste Nederlandsche Coloniërs met de Indianen uitsluitend in het drijven van handel in de producten die zij uit het binnenland aanbrachten: hout, roucou of orianeverf, tabak, indigo, harsten en balsems, waarvoor zij Europeesche artikelen ruilden. Toen evenwel de Europeanen zelve sommige dier producten op grootere schaal wenschen te cultiveeren, begon zich een groot bezwaar te doen gevoelen n. l. het gebrek aan handenarbeid, want de Indiaansche bevolking was zeer dun gezaaid en daarbij volkomen onwillig en ongeschikt tot zwaren veldarbeid.

De West-Indische Compagnie zag zich daarom verplicht in het midden der 17e eeuw eenige ladingen negerslaven van de kust van Afrika, (die zij vroeger uitsluitend naar Brazilië voerden), naar de koloniën in Guiana over te brengen. Die aanvoer was echter voor Essequebo en Berbice in den beginne zóó beperkt, dat de planters om daarin te voorzien soms pogingen deden om Indianen gevangen te nemen en als slaven te gebruiken. Dit verbitterde deze laatsten en gaf soms aanleiding tot bloedige conflicten, maar de W. I. Comp. was verstandig genoeg

hieraan een einde te maken en wij zullen hieronder mededeelen, dat reeds in 1686 door den Commandeur van Essequebo eene ordonnantie werd uitgevaardigd, tot beperking van het in slavernij brengen der Indiaansche bevolking en waarbij alleen werd veroorloofd, om *die* slaven van de Indianen te koopen welke door hen op hunne vijanden buit waren gemaakt en vrijwillig door hen ter verkoop werden aangeboden.

Deze maatregel werd steeds strikt in acht genomen en door nadere voorschriften van de W. I. Comp. in 1690, 1712, 1749 en 1765 geregeld en de Indianen of Bokken, zooals ze in de koloniën genoemd werden, bleven dan ook altijd onze beste vrienden en bondgenooten, bij voorkomende slavenoproeren. Zij vestigden zich nimmer gaarne in de onmiddellijke nabijheid der Europeesche etablissementen, doch vormden als het ware een natuurlijk cordon rondom de door Europeanen gecultiveerde gedeelten der koloniën en vingen steeds de weggeloopen negerslaven op, voor welke diensten zij nu en dan met geschenken beloond werden.

Behalve de hierboven vermelde producten, die de Indianen met onze eerste Coloniërs verhandelden, was er nog een artikel, *suiker*, dat zij in zeer kleine hoeveelheden, op hoogst primitieve wijze voor eigen gebruik vervaardigden, door het riet tusschen twee houten rollen met de hand uit te persen. De Europeesche kolonisten zagen weldra, dat dit product op den duur het meest winstgevende zou zijn en langzamerhand ontstonden de suikerplantages, waarvoor paardenmolens en waterwerken werden gebruikt *). Voor het bewerken der suikervelden, zoomede voor de cultuur der koffie, katoen en cacao, in het begin der 18e eeuw uit Suriname naar Essequebo en Berbice overgebracht, gebruikte men uitsluitend *Afrikaansche negerslaven*, die langzamerhand in grooten getale waren aangevoerd.

Gedurende ongeveer twee honderd jaren zijn jaarlijks duizende negers door de Europeesche koloniën in Amerika verbruikt. Zij werden als slaven opgekocht langs de geheele westkust van Afrika, van den Senegal tot de Congo-rivier en in Angola

*) In de negentiende eeuw meest allen door stoommolens vervangen.

en tot dat einde hadden de meeste koloniale mogendheden, factorijen of kantoren met kleine forten op verschillende punten van die kust aangelegd. Daarna werden ze met kleine snelzeilende, meest Portugeesche, Spaansche, Hollandsche of Engelsche slavenschepen naar de koloniën in Amerika overgevoerd en aldaar met groote winst aan de planters verkocht.

Reeds in de eerste helft der 17e eeuw, toen Brazilië in het bezit der Nederlandsche W. I. Comp. was, deed zich de behoefte aan geregelden aanvoer van negers aldaar zoo dringend gevoelen, dat de Gouverneur-Generaal Graaf Joan Maurits van Nassau het noodig achtte, om in 1637 het fort St. George del Mina als slavenhandel-station aan de Portugeezen te ontrukken. Toen dit niet voldoende bleek te zijn, veroverde hij in 1641 de Portugeesche bezitting Angola en van daar bekwamen toen de planters in Brazilië slaven in overvloed *). Nadat de W. I. Comp. in 1654 Brazilië en ook Angola verloren had, kwam er voor een tijdlang groote vermindering in haren slavenhandel, die echter bij de latere ontwikkeling van Suriname, Essequebo en Berbice van nieuws aan oplook.

De meeste negers die later in die Nederlandsche koloniën van Guiana werden ingevoerd, kwamen van Ardra, Goerêe, Sierra Leona en van Del Mina; soms ook kwamen er ladingen van de Congo, doch deze zoogenaamde Loango of Guangonegers waren minder tot den arbeid geschikt; zij waren woest en onhandelbaar en waren in hun land bekend als menscheneters.

Wij zullen ons niet verdiepen in de gruwelijke eigenaardigheden van den slavenhandel, waarbij duizenden op de zeereis omkwamen door gebrek aan ruimte en behoorlijke voeding, hetgeen te over bekend is, — noch ook in de bijzonderheden van hetgeen hen in hunne slavernij onder hunne christelijke meesters in de W. I. koloniën te wachten stond. Dit laatste zal trouwens, helaas, in ons hieronder volgend verhaal menigmalen genoegzaam blijken; maar wij haasten ons er bij te voegen, dat hunne slavernij in Afrika nog veel wreeder was en dat het lot der slaven sedert het begin van deze eeuw, in de koloniën van Europeesche mogenheden in Amerika, overal

*) Vergelijk hierachter de noten 25 en 26.

langzamerhand aanmerkelijke verbetering onderging. De Engelschen hebben hiertoe het krachtigste initiatief genomen, doordien zij in 1808, toen zij almachtig ter zee waren, den aanvoer van slaven uit Afrika naar Amerika verboden en in 1838 de slaven in al hunne koloniën (tegen geldelijke vergoeding aan de eigenaren) vrijverklaarden. Dit voorbeeld werd in 1848 door Frankrijk in 1863 door Nederland en bij den geduchten burgeroorlog van 1861 tot 1865 ook in de Vereenigde Staten van Noord Amerika gevolgd, zoodat thans in Amerika alléén nog in de Spaansche Antillen en in Brazilië de slavernij bestaat, en in laatstgenoemd Rijk binnen een betrekkelijk korten tijd ook opgeheven zal zijn.

HOOFDSTUK II.

Pogingen der Spanjaarden en Engelschen om El Dorado te vinden.

De Noordkust van Zuid Amerika werd op verschillende 1499
punten bijna gelijktijdig door afzonderlijke expeditiën der Spanjaarden ontdekt. In 1499 namelijk bereikte Alonso de Hojeda (die de 3e reis van Columbus, naar de Parelkust of golf van Dariën had medegemaakt) met Amerigo Vespucci op 2 kleine schepen de kust van Guiana ongeveer ter hoogte van de Marowijne en zij volgden de kust in N. W. richting. Zij passeerden daarbij verscheidene groote rivieren (o. a. de Essequebo en de Orinoco), gingen in Trinidad aan land, slaagden er in om op het eiland Margarita en in de golf van Paria goud en paarlen in te ruilen en gaven zooals de Laet in zijn *Beschrijving v. West-Indië* (blz. 597) zegt, aan den vasten wal aldaar den naam van Venezuela of klein Venetië „doordien „sij daer vonden een woonplaetse van Indianen dewelcker „huijsen in 't water ghebouwt waren op palen ende men ginck „over houten brugghen van 't een huijs tot het andere ende „aen 't vaste landt".

Kort daarna, in Januari 1500, kwam Vincent Janez Pinzon 1500
(een der onderbevelhebbers van Columbus op diens eerste reis) met 4 schepen uit Spanje aan Braziliës Noord-Oostkust aan, noemde de plaats waar hij op 8° Z. Br. aan wal stapte Cabo de Consolation (later Cabo S. Agustin) en nam het land in bezit voor den Koning van Spanje *) Daarop volgde hij de

*) Eenige weken later landde Diego de Lepe met een Spaansch vaartuig op hetzelfde punt aan en drie maanden daarna verzeilde de Portugeesche

kust in N. W. richting, ontdekte de monding der Maranon of Amazonen-rivier, zag in het voorbijvaren een tal van rivieren en landde eindelijk aan de Orinoco, vanwaar hij spoedig naar de eilanden vertrok. Bij het onderzoeken van de Orinoco en hare oevers bekwamen deze ondernemende zeelieden inlichtingen, dat er ver in het binnenland een groot zoutwatermeer zou bestaan, gelegen in eene landstreek waar groote schatten van goud, zilver en smaragden werden gevonden; met eene stad *Manoa del Dorado*, waar de huizen met goud gedekt waren en waar een vorst leefde (el hombre dorado) die eveneens in goud gehuld was.

1532 Reeds de eerste verspreiding van dit verhaal lokte vele particulieren in Spanje uit, om de reis daarheen te wagen, en eenige jaren later besloot de Spaansche regeering, om een gouverneur te benoemen over dat gedeelte van de kust bij de Orinoco (Guayana del Dorado genoemd) en van het eiland Trinidad, dat als de zetel van het hoofdbestuur beschouwd werd. Omstreeks 1532 werd door Don Diego de Ordas, na een mislukte tocht in het binnenland op den rechter- of zuidelijken oever van de Orinoco, dicht bij den mond der Caroni, het eerste versterkte stadje op de vaste kust gebouwd, genaamd San Thomé de la Guayana, een plaatsje dat echter nooit van groote beteekenis is geworden. *) Van toen af volgden, met tusschenpoozen, gedurende een 40 tal jaren, eene reeks van groote en kleine expeditiën door de Spanjaarden met

---

admiraal Pedro Alvarez Cabral die onderweg was naar Oost-Indië tien graden zuidelijker op de Brazilische kust bij Porto Seguro, noemde het land Santa Cruz en nam er bezit van in naam van den Koning van Portugal.

*) Ten onrechte zegt de Jonge in zijn *Opkomst van het Nederl. gezag, I* (in eene noot op blz. 157), dat dit plaatsje hetzelfde is dat thans Agostura heet.

Het fort met stadje S. Thomé de la Guayana, waarvan hier sprake is, werd in 1629 door een eskader van de W. I. Comp. onder den admiraal Adriaan Janz. Pater veroverd en verbrand en de Spanjaarden stichtten kort daarop een nieuwe stad S. Thomé de la Nueva Guayana, ongeveer 25 geogr. mijlen hooger aan de rivier. Deze laatste plaats is het tegenwoordige Agostura of Angostura, ook wel Ciudad Bolivar genoemd; terwijl het oude stadje nog op alle hedendaagsche eenigzins uitvoerige kaarten voorkomt onder den naam van Vieja Guayana.

krijgsvolk (soms met ruiterij er bij) en groote macht van Indianen ondernomen, tot het opsporen van El Dorado in het binnenland van Guiana. Op die tochten hadden zij veel van het klimaat en van de vijandschap der Indianen te lijden; vele der aanvoerders, Hidalgo's van edel Spaansch bloed, en duizende soldaten en inboorlingen moesten het met den dood bekoopen, — maar men vond natuurlijk *El Dorado* niet.

Daar het ons doel alléén is de mythe van El Dorado in herinnering te brengen, voor zooverre zij invloed heeft gehad op onze latere vestigingen in Guiana, hebben wij de expeditiën en tochten der Spanjaarden derwaarts slechts met een enkel woord en zeer oppervlakkig aangestipt. Eene meer uitvoerige behandeling dier zaak zou ons bestek verre te buiten gaan, want zelfs alléén eene oordeelkundige bespreking der werken die daarover in het Spaansch, Engelsch, Duitsch en Fransch zijn geschreven, zou een lang hoofdstuk beslaan. Die quaestie vordert eene afzonderlijke studie en is niet alleen zeer ingewikkeld, maar soms zeer onzeker.

Volgens Alexander von Humboldt moet er onderscheid gemaakt worden tusschen twee Dorado's: het eerste, dat het doelwit was van al de bovenbedoelde onderzoekingstochten der Spanjaarden in de 16e eeuw, dat gelegen zou zijn tegen de oostelijke helling van het Andesgebergte, nabij den vermoedelijken oorsprong der Rio Negro, op ongeveer 2° N. Br. en 74° W. L. (in het tegenwoordige Columbia) en dat door hem „das „Dorado der Omaguas" genoemd wordt; — het tweede dat vermoed werd veel meer oostelijk, op ongeveer 3° N. Br. en 60° W. L. gelegen te zijn (op de tegenwoordige grens van Brazilië en Britsch Guiana) hetwelk door v. Humboldt met den naam van „das Dorado de la Parime oder Raleigh's" bestempeld wordt en waarop betrekking heeft alles wat wij verder hieronder over El Dorado zullen mededeelen.

In P. A. Tiele's werk *„De ontdekkingsreizen sedert de 15e eeuw"* wordt zulks op zeer duidelijke en beknopte wijze als volgt zamengevat: „de sage van El Dorado" zegt hij, „was waarschijnlijk „haar oorsprong verschuldigd aan het verhaal van een Indiaansch „vorst, die zijn lichaam met goudstof bestrooide. Van een per„soon ging de naam op een land of stad over en toen men die

„niet in de Andes vond, werd de fabel meer oostelijk naar „Guyana verplaatst. Men zocht toen de stad El Dorado of „Manoa aan een zoutmeer (Parime), dat een lengte zou hebben „van 200 mijlen. Wie van de avontuurlijke tochten ter opspo- „ring van dit fabelland meer wil weten, raadplege *The Expe- „dition of Pedro de Ursua and Lope de Aguirre in search of El „Dorado and Omagua* 1560—1561, *with introduction bij Clem „R. Markham London* 1861".

Het sprookje van een goudland met onmetelijk groote binnenzee werd in de 16e eeuw algemeen geloofd en toen de beroemde Sir Walter Raleigh in 1592, als admiraal eener Engelsche vloot van 15 schepen, in West-Indië verscheen om de Spanjaarden aldaar te bestoken, vernam hij zóóveel van die wonderbare sage dat hij geheel overtuigd werd van hare werkelijkheid. Na terugkeer in Engeland, rustte hij op eigen kosten een expeditie uit van 3 schepen waarmede hij, vergezeld door de kapiteins George Gifford en Lawrence Keymis, den 6en Februari 1595 de reis naar Guiana ondernam. Hij kwam reeds in Maart te Trinidad, het schoone eiland vlak bij de kust eenige mijlen ten N. W. van den mond der Orinoco gelegen en dat door de Spanjaarden bezet was.

1595 Raleigh veroverde de hoofdplaats en het fort San Joseph, welke hij beiden in brand stak op aandringen van de Indianen, die al sedert jaren op de wreedste wijze door de Spanjaarden waren mishandeld geworden en op wraak belust waren. Hij nam daarbij Don Antonio de Berrejo gevangen, die daar sedert 1582 Gouverneur was en zelf met eene talrijke expeditie gedurende eenige jaren het binnenland doorkruist had, waarvan hij aan Raleigh zooveel fraais vertelde, dat deze onmiddellijk besloot een tocht te ondernemen langs de kust en op de Orinocorivier met een tal van kleine roei- en zeilvaartuigen. Raleigh deed zich vergezellen door eenige Indianen als gidsen en bezocht niet alleen de Orinoco tot zeer hoog in het binnenland, maar ook vele zijner zijtakken. Na een langdurige, vermoeiende en gevaarvolle tocht keerde hij naar Engeland terug, natuurlijk zonder het meer van Parima en El Dorado gevonden te hebben, maar zóó opgetogen over de schoonheid en den rijkdom van het land, dat hij daarvan in zijn onmiddellijk na terugkomst

uitgegeven reisverhaal de meest overdreven verhalen deed *). Het land was schoon, de rivieren heerlijk, de boomen en planten rijk en wemelend van veelkleurige vogels, de bodem vruchtbaar en elke steen die men opraapte, droeg de sporen der aanwezigheid van goud en zilver! „De vorst die dat land zal beheerschen", zegt Sir Raleigh, „zal meester zijn van meer „goud, van schooner rijk en van meer steden en bevolking „dan de Koning van Spanje of de Groote Turk" **). Hij liet zich zóó zeer door zijne zucht tot het buitengewone medeslepen, dat hij niet alléén de hoop op het vinden van El Dorado niet opgaf, maar als vrij geloofwaardig de legende mededeelt, door hem van Indianen aan de Caroni (een zijtak der Orinoco) vernomen, dat zich verder in het binnenland een stam van Ewaipanoma Indianen bevond, zonder hoofden en wier oógen tusschen de schouders geplaatst waren! Zonderling paroxisme van opgewonden verbeeldingskracht, van een zóó begaafd man als Raleigh!

Wanneer wij echter nagaan hoe onlangs de Koning van België niet geschroomd heeft met vorstelijke mildheid millioenen ten koste te leggen aan de vestiging van den vrijen Congostaat in het hart van Afrika en hoe de diplomatie van geheel Europa zich beijverd heeft om zulks te helpen tot stand brengen, hoofdzakelijk ten gevolge van de gunstige rapporten van de Afrika-reizigers Stanley en de Brazza, die dat land als een nieuw Dorado voorstellen, dan behoeven wij ons niet te verwonderen, dat de reisbeschrijving van Sir Walter Raleigh in 1596 nog al opzien baarde en groote aantrekkelijkheid voor het publiek aanbood.

In datzelfde jaar ondernam zijn tochtgenoot Lawrence Key- 1596
mis op nieuw een ontdekkingsreize naar Guiana, op kosten

*) *The discoverie of the empire of Guiana, with a relation of the city of Manoa, which the Spaniards call Eldorado,* etc. in 1595 — London, R. Robinson 1596, 4°.

Dit werk is in 1848 op nieuw uitgegeven door Sir Robert Schomburgk en voorzien met talrijke en hoogst belangrijke toelichtende aanteekeningen en eene biographie van Sir Walter Raleigh.

**) «Whatsoever prince shall possess it, that prince shall be lord of more «gold and of a more beautiful empire and of more cities and people, than «either the King of Spain or the Great Turk."

van Raleigh, waarbij hij zich hoofdzakelijk bepaalde tot het bezoeken van een tal van rivieren aan de kust, van de Amazonenstroom tot de Orinoco en in Engeland terugkomende deelde hij in zijn reisverhaal mede, dat hij nu van Indianen de juiste ligging van El Dorado en de beroemde stad Manoa had vernomen! (**7**). Ook Kapitein Thomas Masham werd in 1596 door Raleigh voor diens rekening naar de Wilde kust gezonden, doch blijkens het door dien kapitein daarvan later uitgegeven reisverhaal kon hij niet veel uitrichten, daar de Corentijn, de Essequebo en naburige rivieren te zeer door Spanjaarden bezet waren.

1597 In 1597 zien wij Sir Walter Raleigh zelve op nieuw in West-Indië, als vice-admiraal eener vloot onder den graaf van Essex, om de Spanjaarden afbreuk te doen en hunne rijkgeladen schepen te veroveren. Hij bezocht ook toen weder de kust van Guiana, met name de Wiapoco, de Marowijne en de Corentijn en ontmoette daar den Kapitein Leigh, door Londensche kooplieden derwaarts gezonden om handel te drijven. Veel bijzonders werd er op deze reis niet ontdekt, doch van het eskader van zijn admiraal afgedwaald zijnde, nam Raleigh de terugreis naar Europa over de Azorische eilanden, waar hij de hoofdstad Fayal innam en er een groote buit maakte.

Deze coup de main zonder last der Koningin ondernomen, werd hem om redenen van staatkundigen aard zóó euvel geduid, dat hij ter dood werd veroordeeld. Wel werd hij begenadigd, doch kort na de troonsbestijging van Elisabeths opvolger Jacobus I in eene samenzwering betrokken, werd hij opnieuw ter dood veroordeeld, welk vonnis veranderd werd in levenslange opsluiting in den Tower. In zijne gevangenschap bleef hij zich niet alleen met zijne droombeelden over het rijke Guiana bezig houden, maar zond om het andere jaar op zijne kosten schepen derwaarts, om de Indianen aan te moedigen in hun verzet tegen de Spanjaarden.

1616 Na 14 jaren herkreeg Sir Walter Raleigh zijne vrijheid en in 1616 rustte hij eene groote expeditie uit, waartoe hij al zijne persoonlijke bezittingen en die zijner vrouw verkocht had. In Juni 1617 zeilde hij met zijne vloot van 14 zeilen, groot en klein, uit Engeland; Lawrence Keymis was wederom een

zijner onderbevelhebbers en in November kwam men in Guiana aan, na eene ongunstige reis met veel ziekten en sterfgevallen aan boord. Na een hevig gevecht, waarbij zijn eenige zoon kapitein Raleigh sneuvelde, maakte men zich, wel is waar, meester van San Thomé, doch zijn beste officier Keymis doorschoot zich, terwijl twee andere kapiteins het eskader verlieten en elders avonturen gingen zoeken. Hij zelve was reeds ziek in Guiana aangekomen en gaf nu den moed op om ooit zijn geliefkoosd plan te kunnen volvoeren; hij keerde naar Engeland terug, werd onmiddellijk weder in den Tower opgesloten en in October 1618 op aandringen van den Spaanschen ambassadeur te Londen, onthoofd!

Met den dood van den ridderlijken en avontuurlijken Sir Walter Raleigh, was het tevens gedaan met de door hem opgewekte vurige belangstelling voor de fabel van El Dorado, alhoewel wij nog op al de kaarten van Zuid Amerika en van Guiana, die in de 17e en 18e eeuw verschenen (ook op die welke in het werk van Hartsinck voorkomt) het meer van Parima zien aangegeven, soms met de goudrijke stad Manoa del Dorado er bij! In Europa was men eenigermate bekoeld op dat punt, maar bij de Spanjaarden aan de Orinoco en bij de Nederlandsche kolonisten aan de Essequebo zijn de illusiën van een Wonder-meer, waar schatten te vinden waren, nog lang blijven voortleven. Wij zullen hieronder in den loop van ons verhaal doen opmerken hoe nog herhaaldelijk door onze Commandeurs aldaar, enkele ondernemende personen naar de binnenlanden zijn uitgezonden, om naar goud, zilver en andere mineralen te zoeken (vooral door den Directeur-Generaal Storm van 's-Gravesande tusschen 1740 en 1772); terwijl zelfs nog in 1775 uit de Orinoco een groote Spaansche expeditie daartoe werd uitgerust, waarbij honderden het leven lieten.

Eindelijk werd de quaestie van het meer Parima wetenschappelijk onderzocht door den grooten Alexander von Humboldt, die van 1799 tot 1804 met de Bonpland een groot deel van Venezuela, Columbia en Peru doorreisde. Hij was, wel is waar, niet oostelijker geweest dan Esmeralda aan de Orinoco, zoodat hij het terrein in quaestie van het Dorado de la Parima niet persoonlijk bezocht, maar hij kwam toch voor zich zelven,

door een reeks van logische en op de wetenschap gegronde gevolgtrekkingen tot de vaste overtuiging, dat er geen groote binnenzee, noch stad Manoa bestond, zoodat een en ander dan ook van de moderne kaarten langzamerhand verdwenen is.

Deze veronderstelling werd ongeveer 40 jaren later tot zekerheid gebracht door Sir Robert Hermann Schomburgk (**8**), die van 1835—1839 de geheele streek ten zuiden en zuid-westen van de Essequebo, tot aan de Amazonenrivier en de Rio Negro bezocht en nauwkeurig in kaart gebracht heeft en niets heeft gevonden dan het kleine en ook vroeger reeds bekende meertje Amucu. De geleerde reiziger geeft twee oplossingen waardoor het volkomen duidelijk wordt, dat de fabel van het groote meer Parima gedurende zooveel eeuwen kon blijven bestaan. In zijn *Description of British Guiana* 1840, geeft hij namelijk de volgende opmerkelijke beschouwing, omtrent de plek waar men vroeger veronderstelde dat het meer Parima gelegen was, n. l. tusschen het meer Amucu en het Pacaraimagebergte, ten Z. W. van de voormalige kolonie Essequebo:

„The geological structure of this region leaves but little „doubt, that it was once the bed of an inland lake, which bij „one of those catastrophes, of which even latter times give us „examples, broke its barrier, forcing for its waters a path to „the Atlantic. May we not connect with the former existence „of this inland sea the fable of the lake Parima and the El „Dorado? Thousands of years may have elapsed; generations „may have been buried and returned to dust; nations who „once wandered on its banks may be extinct and exist even „no more in name: still the tradition of the lake Parima and „the El Dorado survived these changes of time; transmitted „from father to son its fame was carried across the Atlantic „and kindled the romantic fire of the chivalric Raleigh!"

In de voorrede van Sir Robert Schomburgk's later verschenen groote werk van 1841 „*Reisen in Guiana und am Orinoko*," door Alex. von Humboldt ter aanbeveling daaraan toegevoegd, onder den titel *Ueber einige wichtige Puncte der Geographie Guyana's* lezen wij voorts, op blz. 31 eene opmerking omtrent die quaestie, welke ons nog waarschijnlijker voorkomt en die zelfs als aansluiting (en nevens het voorgaande) van groote waarde is.

„Der see Amucu" zegt hij n. l. „ist ohne Wiederrede der Nu-„cleus des See's Parime. Im April sind die ganzen Savannen „überschwemmt und bieten dann die eigenthümliche Erschei-„nung dar, dass sich die zwei verschiedenen Flussgebieten „angehörenden Gewässer mit einander vermischen (van de „Mahu en van de Rupununi). Warscheinlich hat die ungeheure „Ausdehnung dieser zeitweiligen Ueberschwemmung Veranlas-„sung zu der Mythe vom See Parime gegeben. Während der „Regenzeit bietet sich im Innern des Landes eine Wasserver-„bindung vom Essequebo nach dem Rio Branco und Gran „Para dar *). Einige Baumgruppen erheben sich gleich Oasen „auf den Sandhügeln der Savannen und erscheinen zur Zeit „der Ueberschwemmungen, gleich in einem See zerstreut herum-„liegende Inseln: dies sind ohne Zweifel die Ipomucena Inseln „des Don Antonio Santos (een spaansch reiziger)."

In dezelfde voorrede van Alexander von Humboldt, zegt deze groote geleerde daarenboven „So sehen wir denn durch „neuere Forschungen das grosse Mer de la Parima, welches „so schwer von unsern Karten zu entfernen war, dass man „ihm nach meiner Rückkehr aus Amerika (1804) sogar noch 40 „Meilen Länge zusetzte, auf den zwei oder drei Meilen umfas-„senden See Amucu zurückgefuhrt!"

De overlevering van de groote binnenzee was dus door de wetenschap tot hare ware grenzen teruggebracht en het is waarschijnlijk, dat indien men de overlevering van het aanwezen van edele metalen in den bodem aldaar op even afdoende wijze had kunnen onderzoeken, men eveneens tot bevredigende resultaten zou zijn gekomen. Een Fransch schrijver zegt

---

*) Deze watercommunicatie van de Essequebo naar de Amazonenrivier, waarvan soms in de 18e eeuw sprake was en die ook door Hartsinck in het algemeen vermeld wordt, had het meer Amucu tot middenpunt. Dit meer staat naar het zuidwesten in geregelde verbinding, door de Pirara en Mahu met de Rio Branco een tak van den Amazonenstroom en bij hooge waterstanden is de oostelijke punt van dat meer slechts 870 Yards of nog geen 800 meters verwijderd van de Rupununi. Kleine vaartuigen, Corjalen of Cano's zijn gemakkelijk daarover te slepen en van de Rupunini heeft men zich slechts te laten afzakken om in de Essequebo te komen.

„toujours un peu de vérité se mêle au plus grossier mensonge" en dit is ook hier van toepassing. De overlevering sprak van ongehoorde hoeveelheden goud, die om en bij het meer Parima te vinden waren, zoodat de huizen van Manoa er mede bedekt zouden zijn, dit was overdreven; maar in werkelijkheid kan men aannemen dat in geheel Guiana hier en daar goud in den bodem verborgen is en met het slib der rivieren wordt afgevoerd; de moeielijkheid bestaat slechts in de onzekerheid *waar* de juiste plaatsen zijn waar het te vinden is, en of het in genoegzame hoeveelheid voorhanden is om de kosten en den grooten arbeid te beloonen. *)

*) Dat zulks in sommige gevallen niet alleen mogelijk maar uitvoerbaar is, daarvan heeft ons medelid in dit genootschap Jhr. C. A. van Sijpesteijn het bewijs geleverd, toen hij als Gouverneur van Suriname met zoo goed gevolg de goudzoekerij aldaar heeft aangemoedigd. Gedurende de laatste 7 jaren van zijn bewind toch, is aldaar van 1876—1882 voor eene waarde van ruim f 4.000.000 aan goud uitgevoerd; in 1883 steeg zulks tot f 903.943 en in 1884 zelfs tot f 1.305.698 (Zie Koloniaal Verslag 1885).

HOOFDSTUK III.

Tochten der Nederlanders naar Guiana of de Wilde Kust vóór de oprichting der West-Indische Compagnie in 1621.

Het is geen wonder dat de verhalen in de 2e helft der 16e eeuw door de Spanjaarden verspreid, omtrent de rijkdommen van Amerika en later de opgesmukte reisbeschrijvingen van Sir Walther Raleigh en Lawrence Keymis, in Europa algemeen de aandacht trokken en dus ook niet zonder invloed bleven op onze ondernemende voorvaderen, die van verlangen blaakten, om overal waar het mogelijk was voordeel op de Spanjaarden te behalen en hen uit den handel te dringen.

Wel is waar was de regeering onzer jeugdige republiek, die in Holland zelve de handen vol had om aan de macht van Philips weerstand te bieden, aanvankelijk buiten staat om met gewapende expeditiën de Spaansche overzeesche bezittingen te gaan aanvallen *), maar vele onzer zeevaarders bezochten toch met hun schepen die gedeelten van Amerika, welke vrij van Spanjaarden waren of waar zij door hen op vredelievende wijze meenden te zullen worden bejegend. Deze particuliere ondernemingen werden door de Staten Generaal of wel

*) De eenige uitzondering hierop was de machtige expeditie van 70 schepen in 1599 onder Pieter van der Does uitgezonden, die een van de Canarische eilanden en het eiland St. Thomé op de kust van Guinea veroverde, doch spoedig ten gevolge van ziekten onder de bemanning en het overlijden van den bevelhebber moest terugkeeren, zonder veel voordeel voor den Staat te hebben opgeleverd. Deze tocht is in de meeste geschiedkundige werken over dien tijd uitvoerig beschreven.

door de Staten van Holland of Zeeland gesteund, door het verleenen van vrijdom van convoyen en licenten en soms verkregen zij zelfs eene Commissie of lastbrief van den Stadhouder.

Volgens Dalton in zijne *History of British Guiana* 1e deel blz. 105 en 128, en andere geschiedschrijvers, die dit allen echter blijkbaar van Hartsinck overnamen, zouden de Nederlanders zich reeds in 1580 in de vroeger Nederlandsche thans Engelsche kolonie Essequebo gevestigd hebben, doch de conscientieuse de Jonge *) spreekt zulks bepaald tegen en wij hebben nergens een positief bewijs kunnen vinden dat hij ongelijk zoude hebben. Zeker is het echter, dat in de jaren
1590
1600 „vijftien honderd en in de negentig," zooals Hartsinck zegt, en wellicht vroeger, sommige plaatsen bij de monding van den Amazonenstroom van de rivieren Wiapoco (Oyapoc), Apurwaca (Aprouage) en Cauwo, zoomede de Orinocorivier, door de Hollanders en Zeeuwen bezocht werden. Wat dit laatste betreft vinden wij zulks bevestigd in eene mededeeling van den over het algemeen zeer betrouwbaren Johannes de Laet in zijn *Beschryving van West-Indië* **) op blz. 591, waar hij zegt dat reeds sedert jaren op de Orenocque groote handel werd gedreven in tabak en andere zaken zoo door de Engelschen als door de Nederlanders: „zoo dat er jaren zijn geweest, dat „daer acht, negen ende meer schepen op eenen tijdt uijt de „Vereenigde Nederlanden op dese rieviere sijn gheweest", waarvan hem een journaal was ter hand gekomen.

Onze zeevaarders dreven op die tochten handel met de Indianen van wie zij letterhout, tabak, orliane verf (roucou), suiker en andere landsproducten tegen lijnwaden, ijzerwerken, koralen en andere snuisterijen ruilden. Met het zoeken naar goud hielden zij zich wijselijk niet op, maar het is toch opmerkelijk dat wij in de Conditiën of accoorden door reeders of patronen en later door de W. I. Comp. met de personen

---

*) *Opkomst van het Nederlandsch gezag* enz. I, blz. 46.

**) *Joh. de Laet Beschrijving van West-Indië* 1630 (1e druk 1624); wel te onderscheiden van het niet minder belangrijke werk van dienzelfden schrijver, getiteld: *Historie ofte Jaerlijck Verhaal van de Verrichtingen der W. I. Comp.* 1644.

gemaakt die zij op hunne kosten uitzonden, om hier of daar „te negotieren of Coloniën te planten" altijd eene clausule vinden opgenomen, omtrent de verdeeling der respectieve winsten voor het gevnl „dat er goud, mineraliën of peerlen" mochten worden gevonden; wel een bewijs dat er nog altijd een flauwe hoop daarop bleef voortleven.

De grootste stoot tot het doen van die handelstochten werd 1592
gegeven door Willem Usselincx, een Antwerpsch koopman, die naar de Noordelijke provinciën was uitgeweken. Hij had in zijn jeugd eenige jaren in Spanje en Portugal doorgebracht en was geheel op de hoogte van den handel dier rijken op Amerika. Hij was belangeloos en bekwaam en trachtte zijn practische kennis uitsluitend dienstbaar te maken aan de zaak des opstands en aan de bestrijding der Spanjaarden, de vijanden van zijn geloof. Reeds in 1592 begon hij zijn eerste adviezen over de vaart op Amerika te geven en oefende een invloed op den West-Indischen handel uit, niet minder die van v. Linschoten op de Oost-Indische vaart. Vooral in het eerste 10 jarig tijdvak der 17e eeuw zien wij hem in zijn volle werkkracht, door zijne talrijke en belangrijke geschriften tegen het sluiten van den 12 jarigen Trêves, en door zijn onvermoeide en later met goed gevolg bekroonde pogingen tot het oprichten der West-Indische Compagnie *)

---

*) Over het leven en de geschriften van Usselincx vindt men vele bijzonderheden in de Jonge's *Opkomst v. h. Nederl. gezag enz. I*, Asher's *Bibliogr. and Historical Essay* en eenige artikels in *de Gids van* 1848 *en* 1849 door W. E. J. Berg van Dussen Muilkerk, maar vooral ook in het belangrijke werk van Mr. O. van Rees, getiteld *Geschiedenis der Staathuishoudkunde in Nederland*. In het 2e deel van laatstgenoemd werk (1868) vindt men zelfs in de bijlagen een letterlijken afdruk van eenige zijner voornaamste en zeldzaamst voorkomende geschriften. Nu laatstelijk werd in de *Papers of the American Historical Association of Saratoga* (New York, Putnam Sons, 1887) eene uitvoerige biographie opgenomen van Usselincx, «founder of the Dutch and Swedish West India Companies", waarin de schrijver Dr. Franklin Jameson, met groote nauwgezetheid mededeelt, al wat in Hollandsche en Zweedsche archieven en boeken omtrent dezen merkwaardigen man te vinden was.

1595 Balthazar de Moucheron behoorde weder onder de eersten die gevolg gaf aan de raadgevingen van zijn vriend Usselincx en reeds in 1595 zond hij een schip onder Gilles van Doornhoven naar de Spaansche West-Indië, gevolgd in 1596 door twee anderen die hij te zamen met den burgemeester Adriaen Hendriksz ten Haeff uitrustte. Het voorbeeld van Middelburg werd weldra elders in ons land gevolg, waar rijke en ondernemende reeders als van der Veken, Wissel en van der Haagen in Rotterdam, de Bickers, Wesselaar en de Witsens in Amsterdam, niet tevreden met hunne pogingen tot ontwikkeling van den ontluikenden handel op Oost-Indië en op de kust van Afrika, tusschen 1595 en 1600 hetzij afzonderlijk of in compagnieschap, verschillende schepen tot het drijven van handel op de Wilde kust uitzonden. Zelfs uit Haarlem werd in 1599 een schip uitgerust om de rivieren Wiapoco en Orinoco te verkennen en onderzoek te doen „naar zekeren mineraalsteen" door Jacob Adriaensz Stierman te Haarlem van daar medegebracht. Dit alles wordt beknopt medegedeeld in het werk van de Jonge en bij denzelfden schrijver vinden wij, op blz. 259 van het 1e deel, gewag gemaakt van eene belangrijke memorie (van omstreeks 1595 à 1600) berustende op het Rijks archief en door hem toegeschreven aan Usselincx. Daarin is sprake van eene *Geconcipieerde Guianse Compagnie* en van eene gelijktijdige „Remonstrantie" aan de Staten Generaal *op 't stuk van de populatie van de Custen van Guyana"*; ongetwijfeld wel het oudste plan van kolonisatie dat hier te lande gemaakt is, doch waarvan later niets meer vernomen is.

Ook omtrent de bijzonderheden en het resultaat van al de bovenbedoelde kleine ondernemingen is niets naders tot ons gekomen, dan alleen van sommigen de datum van de resolutie waarbij door de Algemeene Staten of de Staten v. Zeeland de vergunning tot de reis of soms vrijdom van convoyen werd verleend. Gelukkig echter bestaat er van één der voornaamste dier tochten een uitvoerig manuscript relaas, in het Rijksarchief, getiteld „*Verclaringe van de onbekende ende de onbeseylde voiage van „America, beginnende van de riviere Amasonis tot het eylant van de „Trinidat toe*" welk merkwaardig stuk door den ijverigen de Jonge aan de vergetelheid is ontrukt, daar hij het in extenso heeft

opgenomen, onder de bijlagen in het 1e deel van zijn reeds meermalen hierboven aangehaald werk *„De Opkomst v. h. Nederl. gezag in Oost-Indië."*

Dit verslag is hoogst belangrijk om de menigte van karakteristieke en eenvoudig voorgedragen bijzonderheden en werd in Februari 1599 aan de Staten-Generaal ingediend, door *A. Cabeliau*, die als commies-generaal den tocht medemaakte. Deze verhaalt daarin hoe hij met twee scheepjes, de Zeeridder van 80 last, schipper Jacob Cornelisz alias Oom en de Jonas van 60 last, schipper Marten Willemsz, den 3en December 1597 uit Brielle onder zeil ging; hoe al spoedig de Jonas van hen afdwaalde en hij alléén met den Zeeridder den 9en Februari bij 1598
Kaap Nord nabij de monding der Amazone aan wal kwam. Zoowel bij Kaap Nord als bij verschillende rivieren waar zij later aan land gingen, werden onze zeelieden met vriendelijkheid door de Indianen (Galibis of Caraïben) ontvangen en zij bleven op dit gedeelte van de kust in de nabijheid van de Cayani (Cayenne) eenige maanden om handel te drijven,

Gedurende dien tijd ontmoette Cabeliau aldaar één Engelsch en 4 Amsterdamsche schepen en met 2 van deze laatsten, de groote en de kleine Sphera Mundi, waarover de schippers Jan Cornelisz van Leijen en Adriaen Reijndertsz het bevel voerden, maakte hij admiraalschap, om te zamen de geheele kust te bezoeken tot aan de Worinoque (Orinoco) „bij d' Engelsche „Reliane ende bij de Spaengnaerden Rio el Dorado genoemd" (**9**) ten einde aldus meer voordeel te kunnen behalen. Dit laatste werd wel degelijk steeds in het oog gehouden en vooraf geregeld door Cabeliau, die zegt:

„'t gene op de voorscreve custe zoude moegen voorvallen, „t' zelve soude geparticipeert worden, de drye achte parten „voor onse Compagnie, ende de vijff achtte parten voor de „Compagnie van Jan van Leyen voorscreven" *). Gedurende

*) Deze schipper Jan Cornelisz van Leijen (van Enkhuizen) behoorde tot hen, die even als de reeder Gerrit Bicker Pietersz te Amsterdam, op raad van Usselincx afzonderlijke maatschappijen voor de vaart op West-Indië in 1597 hadden opgericht, welke zich kort daarna vereenigd hebben. Zie Berg, *Gids* 1848 blz. 527 en Netscher, *Les Hollandais au Brésil* blz. 2.

eenige maanden werden nu in 1598 de meeste groote en kleinere rivieren tusschen de Amazone en de Orinoco aangedaan en onder de voornaamste stippen wij slechts aan de Wiapoco *(Oyapoc,)* Apperwacca *(Aprouage)*, Cawo *(Cauwo)*, Wija, Cayany *(Cayenne)*, Macuria, Caurora *(Kourou)*, Sinnamary, Marawini *(Marowijne)*, Surinamo, Saramo *(Saramacca)*, Coupanama *(Coppename)*, Curetini *(Corentijn)*, Berbice, Apari *(Waybari)*, Maheyca, Demirara, Dessekebe *(Essequebo)*, Pauroma *(Poumaron)*, Moruga, Wainy en eindelijk de Parijmo *(Barima)*.

Aan de Orinoco gekomen bleven de 2 grootste schepen op de kust aan de monding liggen en Cabeliau had de stoutmoedigheid, om met het schip van Jan van Leyen dat slechts van 36 last was en twee groote gewapende sloepen de snelstroomende rivier op te werken, tot dat men na 20 dagen inspanning aankwam „totte plaetse oft vlecke daer de Spaegnaerden „hen houden, welcke is genaemt St. Thomé alwaer gouverneur „af is, don Fernando de Berreo *)..... ende sijn aldaer sterck „omtrent 60 peerde ruijters ende 100 musquettiers, dewelcke „dagelicx vervolgen om het goudrijk Weyana *(Guyana)* te Con„questeren, dan connen 't zelfde doer de fortsen alsnoch daerop „gedaen sijnde of met geene middelen van vriendschap Con„questeren, deurdien de natie genaemt Charibus *(Caraïben)* „hen dagelycx geweldichlicken wederstaen met haer wapenen, „dewelcke sijn handbogen, ende schieten daermede met feny„nige pijlen".....

Verder treedt Cabeliau in eenige bijzonderheden omtrent de volharding der Indianen in het bestrijden der Spanjaarden en deelt hij mede, dat deze laatsten om beter in het binnenland te kunnen doordringen, omstreeks 6 dagreizen bezuiden de Orinoco begonnen waren een weg door het gebergte te maken „die alreeds 1600 stadiën lanck ende breet zijnde dat syluyden „met vijff peerden neven den anderen daer door conden mar„cheren". Daarna verhaalt hij, hoe door hem een tocht hoogerop de rivier tot aan de Caroni werd ondernomen, met 4 kleine

*) Waarschijnlijk een broeder of zoon van Don Antonio de Berrejo, die zooals wij hierboven mededeelden in 1595 als Gouverneur op Trinidad, door Sir Walter Raleigh werd gevangen genomen.

sloepen. „Wij hebben" zegt hij „daer omtrent gesocht, volgende „eene beschijvinge gemaeckt bij Sir Walther Halley (*Raleigh*), „eenige mijnen van goudt maer en hebben gheen gevonden" ...

De Indianen verhaalden wel, dat er een plaats was 6 mijlen hooger waar mijnen waren, doch die toen onder water stonden; ook de Spanjaarden bevestigden dit, maar zij durfden daar niet te komen uithoofde van den oorlog met de Caraïben. „In „somma cort geseyt" vervolgt Cabeliau „daer is opwaerts die „riviere voorseecker veel gouts in 't rijcke van Weyane, maer „voor luyden hen bemoeijende met coopmanschappen en is 't „selfde nyet wel doenlick, om daer yet goets van te verwachten, „ten waere dat daertoe eenighe merckelicke fortsen bereijt „waren om de Spaegnaerden aen te tasten, twelck den eenigste „middel is om van de Indiaenen eenigte mijnen van gout te „weten; want die vijanden sijn ende die vijantschap aen de „Spaengnaerden dragen, zijn vrienden met de Indiaenen die „gestadich hopen dat sij luyden van den Spaegnaerden verlost „sullen worden door de Flamingos ende Angleses, zoe zij ons „zeijden naedien eenen capiteijn van de Indiaenen van de „Spaegnaerts gevangen zijnde en opgaende alzoe hij soude gaen „hangen, seijde dat hij metten gheest Wattopa gesproken hadde, „ende die hadde hem de verlossinghe door ons ende door de „Engelschen aen geseijt. Ick wenschte t selfde te helpen doen, „alst tot proffijt ende voorderinghe van t land mochte geschie- „den ende succederen."

Eindelijk zien wij, dat Cabeliau St. Thomé en de Orinoco met zijne schepen verliet „met expresse beloften van de Spaegnaer- „den dat zijluyden met ons aen de Trinidad zouden commen „handelen." Dit geschiedde dan ook werkelijk en daarna werd de terugreis naar het vaderland aangenomen, waar hij 28 December 1598 te Middelburg aankwam „na in dese voijage „te hebben ontdeckt, gevonden ende beseijlt over de 24 rivieren, „veel eijlanden in die rivieren ende andere diverse havenen, „die nyet bij dese landen en zijn bekend noch beseylt geweest, „ja dat meer is in geene quaerten oft cosmographen voor dato „onse voyage bescreven noch ontdeckt zijn geworden. Alle „hetwelcke ik onderschreven als Commis-generaal van deze „voyage, verclaere waerachtig te wesen, zijnde bereit (soo

„noot sij) 't zelfde bij monde oft scriftelijck te verclaren".

Zóó besluit Cabeliau zijn eenvoudig gesteld verslag, zoo geheel verschillend van de opgesmukte wonderverhalen van Lawrence Keymis en Sir Walther Raleigh over de kust van Guiana, maar integendeel zoo practisch belangrijk en zelfs *nu* nog zoo leerrijk voor de kennis van sommige toestanden in die dagen. Wij zien er o. a. uit, dat onze zeevaarders wanneer zij de Wilde kust aandeden, bijna zeker waren van vriendelijk handelsverkeer met de Indianen, zoodra deze laatste bemerkten, dat zij niet met Spanjaarden te doen hadden; even als zulks op de kusten van Brazilië het geval was, waar de Indianen liever met onze zeelieden handel dreven dan met de Portugeezen die zij vreesden. Wij zien er uit dat alhoewel de verhalen van Raleigh niet geheel zonder invloed waren gebleven zelfs op onzen eenvoudigen verslaggever, die er zich soms op beroept, hij toch wijselijk erkent dat goud zoeken geen zaak is voor soliede kooplieden. Ook is het zeer belangrijk hierbij de vredelievende ontvangst op te merken, die onze Hollanders ondervonden van de Spanjaarden te St. Thomé en Trinidad en den handel dien zij met hen dreven, alhoewel Spanje en Nederland in vollen oorlog waren *).

De route door het schip de Zeeridder met Cabeliau genomen, werd destijds nagenoeg door alle vaartuigen gevolgd die op de Wilde Kust en bijgelegen eilanden kusthandel wilden drijven. Zij gingen uit Holland veelal eerst op Cap Verd of St. Vincent (een der Kaap verdische eilanden) aan, om water in te nemen en zetten van daar koers, met den N. O. passaat naar de N. Kust van Z. Amerika, waar zij, liefst niet veel westelijker dan de monden der Amazonenrivier, land trachtten te maken. Van daar toch ging het gemakkelijk om, door den passaatwind en door de Equatoriaal of Golfstrooming gedreven, naar verkiezing langs de geheele kust van

---

*) Dit verschijnsel heeft zich gedurende den 80-jarigen oorlog op dezelfde wijze méér voorgedaan en ook omgekeerd, want gedurende het 12-jarig bestand (1609—1621) toen in Europa geen enkele oorlogsdaad tusschen ons en Spanje werd gepleegd, zijn de vijandelijkheden in de koloniën nagenoeg onafgebroken voortgezet.

Guiana in Noordwestelijke richting die punten te kunnen aandoen waar zij handel meenden te kunnen drijven; terugkeeren op die route, tegen wind en stroom, was met zeilschepen nagenoeg ondoenlijk. Dit zal dan ook wel een der redenen zijn geweest, waarom onze zeevaarders in den aanvang hunne tochten bij voorkeur naar de Wiapoco ondernamen en de aandacht der reeders zich inzonderheid op dat gedeelte der kust, het tegenwoordige Cayenne, vestigde. Maar ook de uiterlijke gestalte van het land kan wel daartoe hebben bijgedragen, want terwijl toch de kust van Fransch Guiana op vele plaatsen heuvelachtig is, met talrijke open gedeelten waar betrekkelijk veel Indianen woonden en de voortbrengselen van den rijken bodem gemakkelijk binnen het bereik waren, zoo biedt de geheele kust van tegenwoordige Nederlandsch en Britsch Guiana een bijna onafgebroken, lage en onherbergzame stook alluviale grond aan, dicht met bosch begroeid, dat bij vloedtij gedeeltelijk onder water staat en bij laag water dras blijft, ongezonde miasmen veroorzaakt en wemelt van duizende millioenen muskieten en andere insekten. *) Door dit alles werd het verblijf op die lage plaatsen zeer bezwaarlijk gemaakt en moest men vrij hoog de rivieren op varen, voor dat men in meer bewoonbare hoogere en open streken kwam. Deze gesteldheid, die thans nog voor een groot gedeelte geldende is, bestond vooral in die dagen in sterke mate en wij zullen dan ook zien, dat de eerste nederzettingen van blijvenden aard aan de Suriname, de Berbice en de Essequebo niet begonnen zijn bij de mondingen der rivieren, maar eenige mijlen hooger op. Eerst toen men lang daarna begon te bespeuren, dat de lage modderige

*) Deze lage bosschen langs de kust en aan den ingang der rivieren, bestaan meest uit Parwaboomen (Avicennia Nitida) en Mangroboomen (Rizophore Mangle), welke laatste zeer hoog (1 à 3 meters) boven den grond uitgroeiende wortels hebben, waaraan zich gedurende den tijd dien zij onder water zijn allerlei schelpdieren en eene soort van geharnaste visschen, (kwikwi genaamd) vasthechten, die bij laag water door de negers en indianen daaruit geplukt worden; dit gaf in de vorige eeuw bij het scheepsvolk aanleiding tot het sprookje, dat langs de Wilde Kust de visschen en de mosselen aan de boomen groeiden!

alluviale strook aan de zee bij de uitgang der rivieren veel vruchtbaarder en voor sommige producten oneindig meer rentegevend was, heeft men dáár plantages aangelegd en de hooger op gelegen gronden gedeeltelijk verlaten. Dit kostte echter veel meer arbeid, want die plantages aan de zeekust en aan de rivieren dicht bij hunne uitmonding moesten met dijken en dammen beschermd worden, zoowel van voren tegen het hooge zee- of rivierwater als van achteren tegen het brakke en zure water uit de bosschen en savanen, zoodat werkelijk alléén Nederlanders, — in hun eigen polderland aan die voorzieningen gewoon, — geschikt waren om Guiana te koloniseeren en tot bloei te brengen.

1599 De eerste pogingen tot blijvende vestiging in Guiana vinden wij vermeld in Hartsinck (blz. 207), die mededeelt „dat reeds in 1599 „die van Vlissingen twee sterkten opwierpen aan de rivier de „Amazone, genaamd Oranje en Nassau, welke echter later door „de Portugeezen vernield werden" *). Ook zegt H. dat Adriaan Hendriksz ten Haeff, burgemeester van Middelburg, in 1599 een request aan de Staten van Zeeland indiende, waarin hij te kennen gaf, dat reeds van tijd tot tijd zijne schepen naar de kust van Amerika waren gestevend en hij voornemens was weder 2 schepen derwaarts te zenden, waarom hij verzocht dat de Staten hem „zestien ervarene soldaten op ieder schip" zouden toevoegen; wel een bewijs dat bij ten Haeff de bedoeling bestond, om hier of daar op de Wilde kust eene vaste nederzetting te vestigen, anders had hij geen soldaten gevraagd, want voor den dienst aan boord of om kusthandel te drijven waren die niet noodig.

Verder lezen wij nog bij Hartsinck „dat de Zeeuwsche koop„lieden Jan van Pere, van Rhee, de Moor, Lampsins, de Vries „en van Hoorn **) de kust van Guiana en daarbij gelegene

---

*) Omtrent de vermoedelijke lotgevallen dezer beide Nederlandsche vestigingen aan de Amazone zijn bijzonderheden te vinden in Netscher's *Hollandais au Brésil*, pag. 3, pag. 171 (8e noot) en pag. 177 (26e noot).

**) Ruim een kwart eeuw later en verder gedurende de geheele 17e eeuw hebben de van Pere's en van Rhee zich meer bepaald toegelegd op de kolo-

„eilanden omtrent die tijden hadden laten bevaren onder het 1602
„bevel van Rijk Hendriksz en andere schippers, waarom hen
„bij Octrooi van de Staten-Generaal van 10 Juli 1602 vrijdom
„van convooi werd toegestaan. Zij konden geen vasten voet
„krijgen aan de Orinoco die door de Spanjaarden bezet was,
„doch de Nederlanders hadden zich al vroeg aan de Essequebo
„nedergezet, want de Spanjaarden hadden hen in 1596 reeds
„van daar verdreven."

Deze vrij oppervlakkige en onzekere berichten, die door alle geschiedschrijvers, ook door Dalton woordelijk gevolgd zijn, geven niet veel licht omtrent de eerste vestigingen aan de kust van Guiana en de onzekerheid neemt toe, naarmate wij in de bijzonderheden willen doordringen Wij zullen de pogingen tot vestiging op de gedeelten der kust, die tegenwoordig Fransch Guiana en Suriname heeten, voorloopig buiten beschouwing laten en ons voor het oogenblik bepalen tot Berbice en Essequebo.

Van die eerste tochten door de schepen van Jan van Pere c. s. naar Berbice of andere gedeelten der kust ondernomen, vinden wij noch in geschiedboeken noch in het Rijksarchief eenige aanteekening, evenmin als in de archieven van Zeeland. De archivaris dier provincie, de heer J. P. van Visvliet, daarover door ons geraadpleegd, had de goedheid ons opmerkzaam te maken, dat de zoo even aangehaalde mededeeling van Hartsinck van een op 10 Juli 1602 verleend *octrooi* om de kust van Guiana te bevaren, strikt genomen onjuist is, daar in de resolutie der Staten-Generaal van dien datum op het request van J. van Pere c. s., om vrijdom van convooi te verkrijgen, alleen de machtiging is verleend aan het collegie der Admiraliteit te Amsterdam om casu quo dien vrijdom te verleenen. De Staten Generaal en de Staten van Zeeland bleven daar verder geheel buiten en daarom is er dan ook natuurlijk van de daarop wellicht gevolgde geheel particuliere handelsreizen

---

nisatie van Berbice en laatstgenoemde tevens op die van St. Eustatius. Jan de Moor en Jacob Martenz koloniseerden Tobago; zij werden beschouwd als de patroons dier bezittingen. Zie verder over deze kleine West-Indische eilanden de noten 28 en 34 hierachter.

niets in hunne archieven voorhanden. Volgens de meening van den heer van Visvliet, zou omtrent die vroegere ondernemingen op de Wilde kust wellicht iets te vinden zijn geweest in de archieven der Admiraliteit, maar deze zijn voor het meerendeel bij den brand van het Ministerie van Marine te 's-Gravenhage, ruim 40 jaren geleden, verbrand. Het weinige wat daarvan gered is, berust thans op het Rijksarchief en bevat niets over dit onderwerp, terwijl ook in de archieven der Zeeuwsche steden niets betreffende die particuliere reizen te vinden is.

Het is mogelijk en zelfs waarschijnlijk, dat de schepen van J. van Pere of van anderen reeds in de eerste jaren van de 17e eeuw Berbice af en toe bezocht hebben, maar de eigenlijke stichting van die kolonie had, zooals wij hierna zien zullen, eerst plaats in 1627 door Abrabam van Pere (zoon van J. v. Pere) ingevolge een accoord met de W. I. Comp.

De oorsprong der kolonie Essequebo schijnt van vroegeren datum te zijn, doch ook daaromtrent bestaat groote onzekerheid. Hartsinck zegt op blz. 207 van zijn reeds meermalen aangehaald werk het volgende: „kort hierna (*na* 1596) heeft de heer Joost „van der Hooge weder een volkplanting opgerecht aan deze „rivier, door hem Nova Zeelandia genaamd, welke reeds voor „den jare 1613 in volkomen wezen was, alwaar hij een be„zitting had gesticht, onder bescherming van een sterkte, „die hij daar vondt en het fort ter Hooge noemde; doch welke „naderhand Kijk Overal wierd geheeten. Deze sterkte was door „de Portugeezen van klipsteen gebouwd op een klein eiland, „gelegen in de monden der rivieren Cayoni en Massaroni." Iets verder (blz. 262), op nieuw van het fort Kijkoveral sprekende, zegt H. „dat het zekerlijk door de Portugeezen ge„bouwd was, dewijl het wapen van dat rijk boven de poort is „uitgehouwen."

Voorts maakt hij op blz. 268 melding van de kleine kolonie in 1657 door de steden Middelburg, Vlissingen en Veere op nieuw aan de Pomeroon aangelegd *) en zegt daarbij dat eenige

*) Deze rivier in de oude stukken *Bouweron*, *Bauron*, of *Bauroma* later *Poumeron* en eindelijk door de Engelschen *Pomeroon* genoemd, is veel kleiner dan de Essequebo en valt eenige mijlen ten N. W. van de monding van laatstgenoemde bij kaap Nassau, in zee.

mijlen hoog, aan die rivier „eertijds de sterkte Nieuw Zee-„land met vier bolwerken en beneden dezelve het vlekje Nieuw „Middelburg gelijk ook het Huis ter Hooge gelegen was."

Eindelijk lezen wij in een betoog, dat in Augustus 1751 door de Hoofdparticipanten der Kamer Zeeland van de W. I. Comp. aan Hunne Hoogmogenden werd ingediend, omtrent hun recht op Essequebo, het volgende: „dat niet alleen de Zeeuwen reeds „voor en na den jare 1600 de Wilde kust hebben bevaren, „maar dat op dezelve reeds in den jare 1613 volkplantingen „waren geformeerd en dat bij de eerste oprechting der West-„Indische Compagnie in 1621, Rio d'Essequebo aangemerkt „werd als eene reeds bevestigde bezitting gesterkt met een „Fortres die den naam voerde van het Fort der Hooge, naar „een oud adellijk Zeeuwsch geslacht nauw verbonden aan dat „van de HoogEdel. Heeren van Borsselen en kort daarna ge-„noemd Kijk-Overal" *).

Blijkbaar bestaat hier misverstand en hebben zoowel Hartsinck als de Hoofdparticipanten in hun betoog — de een zoowel als de anderen schreven ongeveer $1^1/_2$ eeuw na het voorgevallene — zich verward tusschen de vestigingen op de Essequebo en die aan de Pomeroon.

Dalton die in 1855 het werk van Hartsinck navolgde, gevoelde evenwel de onzekerheid betreffende de benaming van *Nieuw Zeeland* voor *Essequebo* en van het *fort ter Hooge* voor *Kijkoveral* op de Essequebo, vooral daar op alle kaarten der 18e eeuw ook aan de oevers van de *Pomeroon* het fort Nieuw Zeeland of Nova Zeelandia, het vlek Nieuw Middelburg en het huis ter Hooge voorkomt, waarvan Hartsinck melding maakt. **) Hij bedacht toen eene combinatie die wel voor een gedeelte juist kan zijn en hij beweert (zie Ie deel blz. 128 en

---

*) Zie Hartsinck I blz. 234, *Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige Staat van Amerika* II bladz. 661, *Nederl. Jaarboeken* 1751 en Kok, *Vaderl. woordenboek.*

**) Zie o. a. de kaarten in de werken van Hartsinck, Bellin, *Description de la Guiane* 1763 en *Tegenwoordige staat van Amerika* 1767, zoomede de uitvoerige en net uitgevoerde kaart van Essequebo, door den majoor von Bouchenroeder 1798 (voorhanden op het Rijksarchief).

132), dat de Zeeuwen reeds in het laatst der 16e eeuw eene kolonie gevestigd hadden aan de Pomeroon, die in 1613 reeds zoodanig bloeide, dat van der Hooge besloot zich *ook* te vestigen hooger op de Essequebo, bij hare zamenvloeiing met de Cayouni en Mazarouni. „Daar vond hij (zegt Dalton) een „eilandje, dat hij uithoofde van zijn beheerschende ligging „Kijkoveral noemde, waarop zich een oud fort bevond, met „het Portugeesche wapen boven den ingang uitgehouwen; welk „fort hij zijn eigen naam gaf."

Op die wijze tracht Dalton de beide berichten aan één te koppelen en wanneer wij de persoon van v. d. Hooge (die nooit in Essequebo geweest is) er buiten laten, is het inderdaad zeer mogelijk en zelfs waarschijnlijk dat dezelfde Nederlanders, die omtreeks het jaar 1600 of althans reeds vóór 1613 eene kleine kolonie aan de Pomeroon gesticht hadden (van wege de familie van Borsselen van der Hooge, voorname edelen en magistraatspersonen in Zeeland), zich ook later op Kijkoveral bij de samenvloeiing van de Cayouni en de Mazarouni gevestigd hebben (**10**). Wij zijn te meer geneigd deze opvatting voor juist aan te nemen, daar uit geen andere oude boeken of brochures het tegendeel is op te maken en in de archieven voor zoover wij hebben kunnen nagaan geen dokumenten voorhanden zijn, om meer licht daarover te verspreiden. Alléén vonden wij in een in 1883 door den Engelschen missionaris Bronkhurst te Londen uitgegeven werk getiteld „*The colony of British Guiana and its labouring population*" iets dat daarop betrekking heeft. Hij haalt namelijk een fragment aan uit een manuscript der Sloane Collection (British Museum), waarin gesproken wordt van een zekeren Hollandschen kapitein Gromweagle, die in 1616 het fort Kijkoveral zou hebben gebouwd, daarvan 48 jaren Commandeur zou zijn gebleven en eindelijk aldaar in 1664 op 83-jarigen leeftijd als een zeer rijk man zou zijn overleden! Dit onwaarschijnlijke verhaal wordt daarenboven zoo geheel weêrsproken, door een tal van juiste data betreffende Commandeurs van Essequebo gedurende dat tijdvak, die wij in het Rijksarchief vonden en hieronder nader zullen mededeelen, dat wij er ons verder niet mede zullen bezig houden. Wij hebben er

alleen melding van gemaakt, omdat de naam Gromweagle ons voorkomt eene naar Engelsche manier gevormde verbastering van Groenewegel te zijn, de naam van een Hollandschen schipper, die werkelijk, zoo als wij zien zullen, van 1657 tot 1665 of 1666 als Commandeur op Kijkoveral fungeerde; zie hierachter Hoofstuk IV en noot 30; hetgeen dus de aanleiding tot bovengenoemd fantastisch verhaal kan zijn geweest *)

Hierboven stipten wij aan dat de meeste der handelstochten uit ons land naar Amerika in het laatst der 16e en het begin der 17e eeuw gedaan, plaats vonden naar aanleiding der aansporingen van Usselincx; het bleven echter kleine ondernemingen, zonder onderlingen zamenhang en van weinig blijvenden aard. Het idéaal van Usselincx was de oprichting eener West-Indische Compagnie, naar het voorbeeld der in 1602 tot stand gebrachte Oost-Indische, en in zijne welbekende brochures van 1606 tot 1609 (waarin hij ten sterkste opkwam tegen het sluiten van een bestand of vrede met Spanje zonder volkomen vrijheid van den handel op Oost en West-Indië) zette hij tevens ten duidelijkste uiteén, welke groote voordeelen er bij voortzetting van den oorlog door eene goed zamengestelde W. I. Compagnie op de Spanjaarden in Amerika te behalen zoude zijn.

Oldenbarnevelt, de groote Landsadvokaat, liet zich echter niet overreden; hij achtte, waarschijnlijk niet ten onrechte, op dat tijdstip een wapenstilstand nuttiger voor 's lands 1609
belang en in 1609 werd den 12-jarigen Trêves met Spanje gesloten, waarbij de handel werd opengesteld op Spanje en Portugal en op Oost-Indië, voor die eilanden en streken waar de Spanjaarden nog niet gevestigd waren. Van den handel op Amerika of West-Indië was in het traktaat geen sprake en deze bleef zich dan ook gedurende het bestand bepalen tot eenige tochten naar het in 1609 ontdekte Nieuw Nederland en eenige kustvaart op Guiana. Van veel belang

*) Ook andere historische bijzonderheden betreffende Guiana door Bronkhurst aangehaald uit dat M. S. (waarvan het jaartal en de herkomst niet wordt medegedeeld) zijn even weinig nauwkeurig en ontsieren zijn werk, dat uit een ethnographisch oogpunt anders niet onbelangrijk is.

was dit echter niet, alhoewel de Staten-Generaal bij Placaat
1614 van den 27en Maart 1614 tot aanmoediging een generaal octrooi verleenden „waarbij elk die eenige nieuwe passagiën, havenen „landen of plaetsen voortaan zouden komen te ontdecken, „vrijheijt kreeg, om deselven vier jaaren lang, met uitsluijting „van alle anderen te mogen bevaaren". Naar aanleiding van dit placaat vormden zich in Amsterdam eenige kleine reederijen (waarbij o. a. de Vereenigde Compagnie van Nieuw Nederland van Gerrit en Jonas Witsen c. s.) maar voor de vaart op West-Indië leverde dit niets op.

Eerst in 1619, na den dood van Oldenbarnevelt, het machtige hoofd van de voorstanders van den vrede, begonnen de invloedrijkste kooplieden uit Amsterdam en Middelburg op nieuw met kracht pogingen in het werk te stellen bij de Staten-Generaal, tot het verwezenlijken van het geliefkoosd plan van Usselincx (die zelve eenigszins op den achtergrond was ge-
1621 raakt) en wel met zoodanig resultaat, dat toen in 1621 het 12-jarig bestand ten einde liep, de oorlog met Spanje hervat werd en in het zelfde jaar de geoctroijeerde West-Indische Compagnie tot stand kwam.

HOOFDSTUK IV.

De Nederlandsche koloniën Essequebo, Pomeroon en Berbice, van de oprichting der W. I. Comp. tot hare ontbinding in 1674.

Eindelijk werd dan in 1621, na afloop van het 12-jarig 1621
bestand, op den 3en Juni, door de Staten-Generaal het Octrooi voor de West-Indische Compagnie verleend, — eene gebeurtenis waarnaar duizenden in den lande reikhalzend hadden uitgezien niet zoo zeer met het plan om rustig handel te gaan drijven, hetgeen trouwens met den hervatten oorlog tegen Spanje niet mogelijk was, maar in de hoop van rijke gewesten en plaatsen te bemachtigen en groote winsten te behalen, door het buit maken van rijkgeladen Spaansche en Portugeesche schepen. Dit laatste is dan ook gedurende den bloeitijd der W. I. Comp. (de eerste 20 jaren) steeds haar streven geweest, in tegenstelling met de in 1602 opgerichte en zeer voordeelig werkende Oost-Ind. Compagnie, wier doel meer bepaaldelijk *handel* was; maar dit streven der W. I. Comp. was ook tevens de oorzaak, dat haar bloei niet van blijvenden aard kon zijn, daar de kosten der oorlogsexpeditiën door haar op groote schaal uitgerust, op den duur niet konden worden bestreden uit den behaalden buit op den vijand en de handel steeds van vrij beperkten aard bleef *)

*) Mr. O. van Rees geeft in het 2e deel zijner *Geschiedenis der Staathuishoudkunde in Nederland* de beste en volledigste beschrijving van de oprichting en van de verdere lotgevallen der West-Indische Compagnie als handelslichaam, met gebruikmaking en vermelding van al de bronnen waaruit hij putte.

In de bewoordingen van het Octrooi, dat in extenso is te vinden in de Laet's *Kort verhaal van de Verrichtingen der W. I. C.*, treedt dit oorlogzuchtig doel niet onbewimpeld op den voorgrond, alhoewel de inrichting der Compagnie overigens in hoofdzaak dezelfde was als die van de Oost-Indische Comp. met dit onderscheid, dat meer invloed op den gang der zaken en grooter bevoegdheid van contrôle aan de deelhebbers werd toegekend.

Zeer naïef wordt in den considerans van het Octrooi door de Staten-Generaal verklaard, dat aangezien de welstand dezer landen en het welvaren der ingezetenen hoofdzakelijk bestaan in de scheepvaart en den koophandel, die al van oude tijden gelukkig en met grooten zegen gedreven was op alle landen en koningrijken, zij begeerig waren dien handel te doen toenemen. Maar op diplomatische wijze laten zij daarop volgen „Ende wij bij experientie bevinden dat sonder ghemeene „hulpe, assistentie ende middelen van een Generale Compagnie „niets vruchtbaerlijks in de Quartieren hier naer ghedesig„neert, ghedreven beschermt ende ghemaintineert kan werden, „midts de groote avonturen van zeeroovérijen, extorsiën ende „andersins, die op soo groote verre reijsen sijn vallende, soo „hebben wij midts verscheijden ende andere pregnante redenen „ende consideratiën ons daertoe moverende, mit rijpe delibe„ratie van rade ende uijt hoogh dringende oorsaecken .... be„sloten dat opgerecht zal worden eene Generale Compagnie, „die wij uijt sonderlinghe affectie tot den ghemeinen welstandt „ende omme de Inghesetenen van dien te conserveeren in goede „neeringhe ende welvaert, sullen maintineren en de verster„cken met onse hulpe, faveur ende assistentie voor zooveel den „jegenwoordighen staet ende ghestaltenisse der landen eenich„sins kan verdraghen ende daertoe te voorsien met behoorlijck „octroij ende met de privilegiën ende exemptiën hier naer vol„ghende."

De bepalingen van het Octrooi waren in hoofdzaak als volgt:

Het recht, om, met uitsluiting van alle andere ingezetenen dezer landen, gedurende 24 jaren te mogen varen en negocieeren op de kusten en landen van Afrika van den kreeftskeerkring tot de Kaap de Goede Hoop, op de landen van Amerika

of West-Indiën beginnende van het zuideinde van Terra Nova (later New Foundland) door de straten van Magellanes, le Maire of andere straten en passages daaromtrent gelegen tot de Strate van Anjan *), zoo op de Noordzee als op de Zuidzee en op alle eilanden daaromtrent gelegen; zoomede op de Australsche of Zuiderlanden gelegen tusschen de meridianen van de Kaap de Goede Hoop en den Oosthoek van Nieuw Guinea.

Na 1° Juli 1621 mochten dus geen andere Nederlanders binnen die limieten handel drijven en van hen die zich toch daaraan schuldig zouden maken, mochten de schepen en ladingen door de W. I. Comp. worden genomen en verbeurd verklaard (II).

De Compagnie werd gemachtigd, binnen de limieten van haar Octrooi, namens de Staten Generaal contracten, verbintenissen en alliantiën met de Vorsten en inboorlingen (Princen ende Naturellen) van de landen te sluiten, forten en versterkingen aan te leggen, krijgsvolk aan te nemen, gouverneurs en andere ambtenaren aan te stellen. Voor de benoeming van gouverneurs was echter de approbatie van Hunne Ho. Mog, noodig en alle ambtenaren, officieren en soldaten hadden behalve hun eed aan de Compagnie, nog daarenboven den eed van trouw aan de Staten-Generaal en Zijne Excellentie (den Stadhouder) te doen. Het benoodigde krijgsvolk en oorlogsmunitiën zou door de Staten-Generaal verschaft, doch door de Compagnie betaald worden. De handel der Comp. werd voor acht jaren vrijgesteld van alle inkomende en uitgaaande rechten. Ter bevordering van het geregeld bestuur der zaken van de Compagnie werd zij verdeeld in 5 kamers of afdeelingen, naar de volgende verhouding: die van Amsterdam voor $^4/_9$ parten; die van Zeeland voor $^2/_9$; die van de Maas (Rotterdam, Schiedam, Gouda enz.) voor $^1/_9$ die van het Noorderkwartier (Hoorn,

---

*) Met de Straat Anjan of Anian bedoelde men eene zeestraat, die door de aardrijkskundigen van dien tijd verondersteld werd de verbinding uit te maken tusschen den Stillen- en den Atlantischen Oceaan, die gelegen zou zijn op op ongeveer 60° N. Br. en dus veel zuidelijker dan de eerst later ontdekte Behringstraat. Zie hierover o. o. Oscar Peschel in zijne *Geschichte der Erdkunde bis auf A. v. Humboldt und Carl Ritter*. München 1865.

Enkhuijzen, Edam enz) voor $^1/_9$ en die van Stad en landen (Groningen en Friesland) voor $^1/_9$. Elke kamer had hare bewindhebbers (Amsterdam 20, Zeeland 12 en verder naar evenredigheid minder), die gekozen werden door de Hoofdparticipanten d. w. z. door die deelhebbers welke in Amsterdam minstens f 6000 en in de andere kamers minstens f 4000 aan aandeelen op hun naam hadden. Uit die bewindhebbers werden eenigen gekozen tot het voeren van de algemeene directie der Compagnie, n. l. uit Amsterdam 8, uit Zeeland 4, uit elk der drie andere kamers 2 en van wege de Staten-Generaal 1 (of méér zoo H. H. M. het goed vonden). Deze commissie of raad van bestuur, de Vergadering der XIX genoemd, zou afwisselend 6 jaren te Amsterdam en 2 jaren te Middelburg zetelen.

Bewindhebbers zouden geen vast salaris genieten en ook geen particulieren handel mogen drijven, maar een percentsgewijze belooning ontvangen van de winsten op de uitreizen en retouren en door prijs- of buitgelden behaald. Alle 6 jaren moest een generale rekening worden opgemaakt van de winsten en verliezen der Comp, „van de negotie en van de oorloghe" elk afzonderlijk en deze afrekening zou publiek gemaakt worden, om alle belanghebbenden in staat te stellen er kennis van te nemen; jaarlijks zou een dividend van winsten plaats hebben wanneer die minstens 10 pCt. van het kapitaal zouden bedragen, na aftrek van alle kosten en verliezen en van de gerechtigheid van den Stadhouder als Admiraal-Generaal.

De Staten-Generaal verbonden zich, om gedurende de eerste 5 jaren f 200.000.— 's jaars aan de Comp. uit te keeren, voor de helft van welke som zij in de winsten zouden deelen en eindelijk (hier treedt het werkelijke oorlogszuchtige hoofddoel der Comp. weder duidelijk op den voorgrond) zouden zij „in„gevalle door een machtich ende geduijrich belet in de „Zeevaert ende Trafficque de saecken in de limieten van de „Comp. wierden gebracht tot een openbaere Oorloghe" aan de Comp. tot hare assistentie geven 16 oorlogsschepen ten minste 150 last metende en 4 goede welbezeilde jachten van minstens 40 last, behoorlijk uitgerust en van geschut en munitie voorzien. Op de Compagnie rustte de verplichting die vaartuigen te bemannen en te victuailleeren en er eene gelijke

scheepsmacht aan toe te voegen, alles onder het bevel van een door de Staten-Generaal te benoemen Admiraal.

De tweede helft van het jaar 1621 en het jaar 1622 verliepen met de inwendige regeling der machtige organisatie van de Compagnie en vooral ook met het bijeenbrengen van het benoodigde kapitaal. De Staten-Generaal, de Staten van Holland en vele kooplieden beijverden zich daartoe (ook in het buitenland); talrijke brochures werden er uitgegeven om het publiek aan te sporen tot deelneming in de zaak en met veel inspanning kreeg men in 1623 ruim 7 millioen gulden bijeen; doch toen weinige jaren later de dividenden bijzonder groot werden, werd dat kapitaal zonder moeite tot 18 millioen uitgebreid.

Gedurende de eerste 14 jaren van haar bestaan heeft de W. I. Comp. ontzaglijke krachtsontwikkeling betoond en den Spanjaarden en Portugeezen zeer veel schade toegebracht (**12**). Reeds in het laatst van 1623 zond zij eene expeditie uit van 26 schepen, bewapend met 500 stukken geschut en bemand met 3300 matrozen en soldaten, die in 1624 onder de admiraals Willekens en Piet Heyn, San Salvador (Bahia de todos os Santos) in Brazilië veroverde. Het bezit daarvan was slechts van korten duur, maar behalve een tal van meer of min voordeelige kleinere expeditiën en schitterende zeegevechten, wist de wakkere Piet Heyn in 1628 de z. g. Zilvervloot voor de haven van Matanzas te bemachtigen, hetwelk eene winst van ongeveer 14 millioen gulden voor de Comp. opleverde. In 1629, toen ons vaderland door een inval der Spaansche en Keizerlijke legers bedreigd werd, was de Comp. daardoor in staat niet alleen eene som van f 400.000 aan de Staten-Generaal voor te schieten, maar zij stond de 3000 man troepen, die zij reeds „voor seckere „verre bekende voyagie" aangeworven had, af, om Utrecht en de Veluwe te bezetten *). Toen dit gevaar voor het vaderland door het beleid van Frederik Hendrik afgewend was, werd het plan van de verre bekende voyagie doorgezet en eene vloot uitgerust van 65 schepen, bemand met 7280 matrozen

*) Men sprak in de stukken der Compagnie steeds over «zekere verre bekende voyagie», in plaats van het woord Brazilië te noemen, daar men het doel der expeditie zooveel mogelijk voor den vijand geheim wilde houden.

en soldaten, onder bevel van den Admiraal Hendrik Cornelisz Loncq en den Kolonel Diederik van Waerdenburch die in Februari 1630 Olinda en het Recife de Pernambuco veroverden, waardoor de Comp. in bezit kwam van een groot deel van Brazilië *). Op dat tijdstip kan men wel zeggen dat de W. I. Compagnie op het toppunt van haar financieëlen bloei was, want over de jaren 1623 tot 1628 waren er dividenden van 25 pCt. en hooger uitbetaald en in 1629 steeg zulks ten gevolge van het nemen der Zilvervloot zelfs tot 50 pCt! Alleen het aandeel van Zijne Princelijke Excellentie (Frederik Hendrik) als Admiraal Generaal in de buitgelden bedroeg in 1629 de som van *f* 325.000, waarover eenige onderhandelingen gevoerd werden (zie Resol. Kamer van Zeeland 1626—1629 en het register der Resol. van Hoofdparticipanten dier zelfde Kamer, beiden in het Rijksarchief).

Die groote en buitengewone bron van inkomsten, voortspruitende uit den oorlogsbuit ter zee, bleef echter niet op den duur vloeien en de oorlog, die in Brazilië gedurende een reeks van jaren, alhoewel aanvankelijk met groot succes, gevoerd werd, vorderde daarentegen ongehoord groote uitgaven, zoodat de Comp. in 1636 haar geheele kapitaal ingeteerd had en zich verplicht zag een gelijke som bij de actionarissen tegen 6 pCt. rente op te nemen, om de noodigste uitgaven te dekken.

Gedurende het gedenkwaardige verblijf van Graaf Joan Maurits van Nassau als Gouverneur in Brazilië, van 1637 tot 1644, namen de uitgaven voor krijgsondernemingen en voor bevestiging onzer macht aldaar niet af en het werd der Compagnie steeds moeielijker daarin te voorzien, daar de inkomsten van dat wingewest slechts zeer luttel waren. Die moeielijkheden gaven dan ook hoofdzakelijk aanleiding tot het vertrek van Maurits en daarna tot geheele verwaarloozing en het verlies van Brazilië in 1654. Die taak was voor de W. I. Comp. te zwaar geweest! qui trop embrasse mal étreint!

Wij zijn echter ongemerkt te ver vooruitgeloopen en moeten

---

*) Al deze expeditiën zijn uitvoerig medegedeeld in de Laet, *Kort Verhaal*, en op eenigszins meer beknopte wijze, maar met raadpleging van Portugeesche en andere buitenlandsche bronnen, bij Netscher, *Les Hollandais au Brésil*.

voor het doel dat ons bezig zal houden ruim een dertigtal jaren teruggaan en wel tot den tijd toen de W. I. Comp., in 1623 geheel georganiseerd, hare werkzaamheid begon en waarvan wij hierboven op bladz. 48 mededeelden, hoe het bestuur van de verschillende Kamers door hare respective bewindhebbers werd gevoerd, terwijl de algemeene directie der Comp. was toevertrouwd aan de Vergadering der XIX. Van deze laatste (en dus gedurende de eerste zes jaren uit Amsterdam) gingen al de groote expeditiën uit, waarvan wij zoo even gewaagden en zij bepaalde het aandeel dat elke Kamer aan schepen, manschappen of geld had bij te dragen. Sommige Kamers dreven echter daarenboven nog op eigen gelegenheid kleinere ondernemingen en handel op speciale gewesten; zoo werd de vaart op Nieuw Nederland nagenoeg uitsluitend door de Kamer van Amsterdam en die op Guiana en de W. I. eilanden bijna alléén door de Kamer van Zeeland uitgeoefend, in welke laatste provincie men steeds van oudsher groote belangstelling voor den West-Indischen handel had betoond.

Van de wijd uitgestrekte landen en kusten die der Compagnie waren geoctroijeerd als binnen hare limieten ressorteerende, was aanvankelijk zeer weinig werkelijk in haar bezit en inderdaad bepaalde zich zulks, tot een klein gedeelte van Nieuw-Nederland (waarheen eerst in 1626 de eerste directeur Peter Minuit werd gezonden), het fort Nassau en eenige andere kleine factorijen op de Kust van Afrika en eindelijk een kleine nederzetting van Coloniërs in Essequebo (toen Isekepe genoemd); overigens waren toen op de geheele kust van Guiana geen Nederlanders gevestigd.

Wanneer men de in het Rijksarchief voorhanden registers der Resolutiën, of eigenlijk gezegd notulen-boeken, der Kamer van Zeeland aandachtig nagaat, dan staat men verbaasd over de energie en rustelooze werkzaamheid, door die Kamer vooral in de eerste jaren van haar bestaan aan den dag gelegd. Het eerste deel van die serie ontbreekt, maar te beginnen met 4 Mei 1626 zien wij verder geregeld en getrouw in die registers de geschiedenis dier werkzaamheden geboekstaafd, zooals zij behandeld werden in de vergaderingen der Kamer, die 2 maal 's weeks te Middelburg plaats hadden.

Nevens enkele zaken, die naar onze tegenwoordige opvattingen wellicht eenigszins kleingeestig mogen schijnen, vinden wij in die registers veel schoons en in elk geval brengen zij ons tot een vrij juiste kennis van het inwendig beheer der Compagnie en van haar streven naar buiten (**13**). Wij zien er op verschillende data, hoe orders werden gegeven tot het op stapel zetten of aankoopen, of van stapel loopen van schepen, — hoe kapiteins (toen eenvoudig schippers genoemd) werden aangenomen voor *f* 40 à *f* 50 per maand, stuurlieden voor *f* 25 à *f* 30, surpercargo's of commiezen voor *f* 15 à *f* 30, assistenten voor *f* 10 à *f* 20, barbiers en chirurgijns voor *f* 20 à *f* 35, predikanten voor enkele der groote schepen tegen *f* 50 en voor de kleine schepen ziekentroosters tegen *f* 18 à *f* 22 (**14**). Voorts wordt daarin vermeld, hoe vooral in de eerste 10 jaren, met koortsachtige drift, kleine doch sterk bemande schepen en zelfs kleine eskaders ter kaapvaart naar de West-Indië of de kust van Afrika werden gezonden, — hoe de bemanning dier schepen, naarmate van de waarde der prinsen (prijzen) die zij binnenbrachten, beloond werden met eenige maanden gage en de kapiteins daarenboven soms „vereerd werden met een vergulden „of gouden scuffelet aan een snoer of keten". *)

Telkens ontmoeten wij er de namen dier dappere en vermetele schippers of commandeurs en admiraals (welke titels door de oudste der schippers gevoerd werden, zoodra meer dan 2 schepen zich tot een eskader bijeenvoegden of z. g. admiraalschap maakten) — mannen die wij ook op de kust van Brazilië zeeslagen en bloedige gevechten zien leveren, als daar zijn: Lucifer (vader en zoon), Geleijn van Stapele, Jan Pietersz, Jan Mast, Cornelis Cornelisz Jol (bijgenaamd Houtebeen) Pieter Adriaansz Ita, Adriaan Jansz Pater, Marten Thijsz, Joost v. Trappen gezegd Banckert, meest allen Zeeuwen; om niet te spreken van Piet Heyn, Willekens, Loncq, Lichthardt en

*) Herhaaldelijk vinden wij van zoodanig geschenk melding gemaakt in de Resolutiën der Kamer v. Zeeland en wordt dit dan eens schuffelet, dan weder scuffelet of ook wel sijfflet genoemd. Het was de bootsmansfluit, thans nog bij onze Marine in gebruik, om het signaal tot de uitvoering van verschillende manoeuvres aan boord te geven.

zoovele anderen, die onder de andere Kameren der Comp. ressorteerden en even als de voornoemden de stoutste waagstukken uitvoerden, zonder dat zij ooit voor eenige overmacht terugdeinsden.

Behalve´ de hierboven besproken zuivere oorlogsexpeditiën 1626
werd echter het naastvolgende doel der Compagnie, het vormen van handelskoloniën, ook in die eerste jaren van haar bestaan niet geheel uit het oog verloren. In November 1626 boden zich bij de Kamer Zeeland twee personen aan, de kapiteins Claude Prevost en Jan van Ryen, om elk met 30 à 40 aangeworven mannen naar de Wilde Kust te gaan en aldaar „Coloniën te planten" en werden daartoe onmiddellijk de noodige schepen gereed gemaakt. Eerstgenoemde verscheen daarop den 9en December ter vergadering van Bewindhebbers en verklaarde zich bereid „in dienste van de W. I. Comp. te gaen leggen in West-„Indiën op soodanige plaetse als hem sal aengewesen worden, „om aldaer te sayen en planten toubac, cattoen, verwe, suijcker „en andere vruchten die daer groeyen, oock hout en de alder-„hande vruchten des lants te plucken en de naar huijs te sen-„den, volgens de Instructie daervan gemaeckt of te maecken van „welcken alles hij met sijn volck sal hebben het rechte derde „part van 't zuijver provenu van dien." Hij eischte daarbij vrijen overtocht voor hem en zijne Coloniers en eenmaal in de kolonie aangekomen nog gedurende 8 maanden vrije verstrekking van brood, azijn, olie, zout en „eenige potspijse tot haren nootdruft," voorts geregelde verstrekking van kleeding, schoenen en kousen later uit hunne verdiensten te verrekenen; terwijl hij eindelijk bedong, dat als iemand hunner „eenige mineralen 't zij gout, silver, coper, salpeter oft peerlebanken" mocht vinden, deze eerste ontdekker levenslang een 25ste deel der winst daarvan zou genieten.

Deze voorloopige conditiën werden goedgekeurd en een nader uitvoerig „Contract van Conditiën ende Articulen" opgemaakt, dat den 31n December 1626 door Claude Prevost en den 16n Januari 1627 door Jan van Ryen, met hunne manschappen werd onderteekend en beëedigd. De kapitein Claude Prevost

zou vergezeld worden door Jan Thonisz van Breda als opperkommies en Pieter Pietersen als ondercommies; terwijl kapitein Jan van Ryen als luitenant en oppercommies zou medenemen Jacob Laurijs, als ondercommies Marinus Adriaensz van Kruijningen en als chirurgijn Jean de la Tenne; al de anderen waren gewone gelukzoekers, waaronder sommige Franschen en Belgen (Engelschen waren bij Resolutie der Kamer Zeeland van 24 December 1626 uitgesloten), die, op een paar uitzonderingen na, allen hun naamteekening met een kruis stelden *) Bij verschillende Resolutiën van de Kamer (van 23 en 26 November, 10 en 24 December) was reeds bepaald, dat Claude Prevost de reis zou maken met het jacht Arnemuijden, Schipper Adriaen Bolaert, naar de Amazone, Wiapoco of Isekepe, waar men de beste gelegenheid zou vinden; en dat Jan van Ryen bepaaldelijk zou vertrekken naar de Wiapoco, met de schepen die kort daarop onder het bevel van Lucifer zouden onder zeil gaan; beiden hebben dan ook die bestemming gevolgd; **) laat ons zien met welken uitslag.

1627 Claude Prevost is in de eerste dagen van het jaar 1627 op reis gegaan en wel, naar het schijnt, naar de Amazonenrivier en van daar naar Cayenne. Omtrent zijne reis en wedervaringen aldaar is nergens iets te vinden en zijn naam zelfs wordt door de Laet niet genoemd en komt alléén voor bij Hartsinck, die op blz. 208 mededeelt, dat Prevost's volkplanting bij de Cayennerivier reeds in 1632 niet meer bestond. Dit laatste wordt bevestigd door het Resolutieboek der Kamer Zeeland (1629—1633) waar wij in de notulen van 26 Mei 1631 vinden, dat Claude Prevost

---

*) Deze stukken zijn allen te vinden in een zeer belangwekkend register, vroeger naar het schijnt ook door Swalue geraadpleegd voor zijn werk *De daden der Zeeuwen gedurende den opstand tegen Spanje* (1846). Dit register, een der oudsten over dit onderwerp, getiteld *Commissiën, Instructiën, Conditiën van Coloniers*.... 1626 (tot 1671), bevond zich vroeger in het provinciaal Archief te Middelburg en berust thans op het Rijksarchief.

**) Deze beide tochten zijn bij Hartsinck en bij Swalue dooréén geward en wij hebben ons beijverd, door zorgvuldig nazoeken de juiste waarheid te ontdekken, vooral daar Swalue op blz. 286 de wedervaringen van Lucifer daarbij onduidelijk en geheel onjuist mededeelt.

„laetst gecommen van Cajane" verzoekt om 25 £ vl. die hem op 26 December 1626 vóór zijn vertrek beloofd waren, alsnog te mogen ontvangen; terwijl hij verder, bij Res. 12 Februari 1632, aangenomen werd als commandant van een detachement soldaten, bestemd voor Pernambuco, de hoofdplaats der Nederlandsche bezittingen in Brazilië.

Omtrent de onderneming van kapitein van Ryen tot kolonisatie aan de Wiapoco (eene rivier tusschen de Cayenne en de Amazone bij kaap Oranje gelegen) vinden wij meer bijzonderheden en wel bij den betrouwbaren de Laet. Het eskader waarop hij met zijne 36 Coloniers werd ingescheept, bestond uit de schepen ter Veere, Leeuwin en het jacht de Vliegende Draak, respectievelijk gecommandeerd door de schippers Hendrik Jacobsz Lucifer (als admiraal), Jan Pietersen en Gelein van Stapele, gezamenlijk bemand met 184 bootsgezellen en gewapend met 54 gotelingen en steenstukken (**15**).

Den 22en Januari 1627 ging Lucifer met zijn eskader uit 1627
Vlissingen onder zeil en bereikte na eene bijzonder voorspoedige reis de kust van Guiana, waar hij den 5en Maart bij Comaribo aan den mond der rivier Wiapoco het anker liet vallen. Na eenige onderzoekingen zeilde hij de rivier op tot het 12 mijlen hooger gelegen Wacogenive, waar den 10en de Coloniers aan land werden gezet nabij een paar kleine oude woningen of hutten, waar men nog 3 Europeanen aantrof. Een hunner (een Hollander) was er zoo lang geweest, dat hij zijne moedertaal verleerd had; een ander, Jan Hendriksz, verhaalde dat zij afkomstig waren van eene vroegere nederzetting aan de Amazonenrivier, onder een zekeren kapitein Oudaen, die 18 maanden geleden (dus in 1625) van daar door de Spanjaarden en Portugeezen (uit Brazilië) verjaagd waren. Oudaen en velen hunner zouden zijn gesneuveld en de overgeblevenen hadden zich onder bevel van den luitenant Pieter de Bruijne naar de Wiapoco begeven. Hier had een oproer onder den troep plaats gehad, waarbij de Bruijne door zijn sergeant Matruijt was doodgeschoten; de muiters hadden zich in vier partijen verdeeld en de Indianen van deze oneenigheid gebruik makende, hadden hen daarop onder den schijn van vriendschap op hun eigenge-

maakte drank Pernou onthaald, dronken gemaakt en allen op drie na vermoord *). Wat er van deze ingewikkelde geschiedenis waar moge zijn geweest is moeielijk na te gaan, maar Lucifer scheen er niet veel waarde aan te hechten, want hij besloot althans geen wraak op de Indianen te nemen. Hij achtte het beter zich met hen te verstaan, daar het de bedoeling van de Compagnie was op dit punt eene kolonie te vestigen, waartoe hij kapt. Jan van Ryen met zijne Coloniërs, behoorlijk voor eenige maanden van alles voorzien, te Wacogenive achterliet en op den 19en Maart d. a. v. met zijn eskader van daar vertrok, om zijn kruistocht in de West-Indische wateren verder te vervolgen (**16**).

Deze kolonie van Jan v. Ryen aan de Wiapoco, is van even korten duur geweest als die van Claude Prevost bij de Cayennerivier en is gestadig verontrust geworden door de inboorlingen.

Het schijnt dat de Indianen (Galibis) op dat gedeelte der kust werkelijk zeer vijandig tegen de Europeanen waren en dat zij de Coloniërs gestadig bedreigden, eenigen hunner vermoorden en hunne producten vernielden. Eindelijk kregen onze kolonisten van hunne vijanden vergunning om eenige sloepen te bouwen, waarmede zij de gevaarvolle reis naar de W. I. eilanden ondernamen; van de meesten vernam men niets meer. Slechts 2 hunner kwamen op St. Vincent en 2 op Tobago aan en deze laatsten werden aldaar in 1628 gevonden, toen het schip de Fortuin er van wege de Kamer Zeeland, onder patronaat van Burgemeester de Moor, 60 personen aanbracht, tot versterking van de aldaar reeds sedert een paar jaar bestaande Zeeuwsche kolonie. Omtrent de persoonlijke wederwaardigheden van Jan van Ryen vinden wij niets naders in het Rijksarchief noch in eenig boekwerk. Alléén zien wij in het register der Res. van de Kamer Zeeland, dat aan een der bewindhebbers op 26 Juli 1632 autorisatie werd verleend, om af te rekenen met Jan van Ryen „over sijne pretensiën van de riviere Way-

*) Wellicht bestaat er eenig verband tusschen dit verhaal en hetgeen medegedeeld wordt in *Les Hollandais au Brésil*, omtrent de vernieling van de hierboven besproken vestigingen in 1599 door de Zeeuwen op de Amazonenrivier tot stand gebracht.

poco"; het schijnt dus, dat hij er zelve het leven had afgebracht en in Nederland teruggekeerd was.

Van meer blijvenden aard was de onderneming in 1627 op touw gezet, tot het vestigen eener kolonie aan de rivier Berbice (meer westelijk gelegen tusschen de Corentijn en de Essequebo) door Abraham van Pere, een aanzienlijk koopman te Vlissingen en bewindhebber der W. I. Comp. ter Kamer van Zeeland, wiens vader, zooals wij hier boven vermeld hebben, reeds in 1602 vrijdom van Convooy verkreeg voor de schepen die hij uitzond, om op dat gedeelte der kust te handelen. Eene geregelde nederzetting bestond daar echter naar het schijnt nog niet en daarom vroeg en verkreeg Abraham van Pere, kort na het vertrek van Prevost en van Ryen, van de Compagnie vergunning om een 60tal Coloniërs naar Berbice over te voeren en daar te vestigen (**17**). 1627

Zijn verzoek daartoe, richtte hij tot de Kamer Zeeland en na eenige besoignes daarover, tusschen hem en zijne confraters de bewindhebbers dier Kamer, werd men het ééns over een Contract in 31 artikelen, waarin duidelijk en haarklein de wederzijdsche rechten en verplichtingen van hem Abr. van Pere, van zijne Coloniërs en van de Comp. waren uitéengezet (**18**). Dit Contract werd ter bekrachtiging gezonden aan de Vergadering der XIX te Amsterdam, die het in hare zitting van 12 Juni 1627 aanmerkelijk wijzigde en terugzond. Aan van Pere werd door de Kamer Zeeland, alstoen de keuze gelaten (Resol. 5 Juli 1627) aan welk der twee contracten hij zich wenschte te houden en hij koos het gewijzigde, dat dan ook den 12en Juli door hem onderteekend werd (**19**). Deze laatste conditiën verschilden dan ook veel met die van de Kamer Zeeland, en de bepalingen omtrent het handeldrijven zijn daarin liberaler en voordeeliger voor de Coloniërs. De Negentienen hadden zich op een geheel ander standpunt geplaatst en waarschijnlijk vol goede verwachting van de kort te voren vertrokken expeditien onder Claude Prevost en Jan van Ryen, wenschten zij tevens eene algemeene regeling voor toekomstige kolonisatiën te maken, waarvan den hoofdzetel met een Directeur of Commandeur,

bijgestaan door Raadsleden, in Cayenne zou zijn. Ook komt ons de bepaling van een der artikels dier conditiën „dat elke „Colonie zou moeten bestaan uit 20 huisgezinnen elk van 3 „personen" opmerkenswaardig voor, aangezien hieruit blijkt, dat men door ook vrouwen en kinderen over te voeren, meer duurzaamheid aan de vestiging wenschte te geven. Daar men echter overtuigd scheen dat zulks voor den veldarbeid in een tropisch gewest, niet voldoende zou zijn *) wordt in het laatste artikel der conditiën verklaard „dat de Comp. zich zou ever- „tueeren om aan de Coloniërs toe te stellen zoo vele zwarten „als mogelijk is" Deze belofte heeft voor dien tijd niets bevreemdends, daar Bewindhebberen reeds herhaaldelijk van de schippers die de kust van Guiana bezochten, hadden vernomen, dat de Indianen aldaar niet geschikt en ook ongenegen waren om onder toezicht van Europeanen geregeld in het veld te werken. Daarenboven had de Comp. door haar uitgebreide vaart op de kust van Afrika, waar negerslaven een dagelijks voorkomend handelsartikel was, een gemakkelijke en voordeelige wijze, om handenarbeid aan hare bezittingen in Amerika te bezorgen. Hiervan werd dan ook op groote schaal gebruik gemaakt en jaren lang werden alléén uit Angola jaarlijks 15000 negerslaven naar Brazilië overgevoerd. Volgens een rapport van Graaf Joan Maurits van Nassau, Gouverneur van Brazilië, aan de Staten Generaal van 11 November 1641, op het Rijksarchief aanwezig, werden die slaven in Afrika gemiddeld voor eene waarde van *f* 30 (meest in snuisterijen, ijzer en koperwerk) door de W. I. Comp. gekocht en in Brazilië voor *f* 300 à *f* 400 aan de planters verkocht **) De koloniën op de Wilde kust hebben daarvan evenwel in de eerste 25 jaren na hunne vestiging niets genoten en de belofte aan hun gedaan bleef onvervuld, zoolang de Comp. vasten voet had in Brazilië, daar zij liever

---

*) In strijd met de vroeger door Usselincx in zijne geschriften verdedigde stelling, dat de arbeid met vrije Europeesche kolonisten voordeeliger zou zijn, dan die met slaven (zooals de Spanjaarden overal deden). Dit was eene utopie van den overigens zoo bekwamen Usselincx.

**) Zie *Les Hollandais au Brésil*, blz. 119, 121 en noot 80; vergelijk ook hierachter noot 26.

de slaven van Afrika overbracht naar die zooveel nader bij gelegen en veel belangrijker kolonie (**20**).

In verschillende notulen van het Resolutieboek der Kamer van Zeeland over het jaar 1627 vinden wij, dat Abraham van Pere zijne Coloniers, ten getale van 40 mannen en 20 jongens, in het laatst van Juli inscheepte aan boord van het schip de Arend, schipper Jacob Bart en van het jacht de Hazewind, schipper Cornelis Cornelisz. De volwassen mannen gingen mede op conditie van een zeker aandeel in de te behalen winsten; de jongens kregen daarentegen een geringe vaste gage. Het denkbeeld, om in den regel huisgezinnen (dus ook vrouwen) als Coloniërs over te brengen, schijnt al dadelijk te zijn opgegeven, uithoofde van de moeielijkheid om ze te verkrijgen. Slechts zeer zelden vinden wij later melding gemaakt van de aanwezigheid van vrouwen onder de Europeesche kolonisten. Beide vaartuigen, voorzien met eene commissie van den Prins van Oranje, vertrokken eenige weken daarna uit Vlissingen, werden door tegenwind in Engeland opgehouden, doch zeilden eindelijk den 24en September 1627 uit Duins naar de Berbice en legden daar den grondslag voor deze later gedurende eenigen tijd bloeiende kolonie Berbice, gelegen tusschen Suriname en Demerary en door onze voorvaderen in de 18e eeuw gewoonlijk bij verbastering de Barbiche of de Berbiesjes genoemd *).

Tot ons leedwezen hebben wij, in spijt van de meest ijverige pogingen daartoe in het werk gesteld, niet kunnen nasporen onder wiens persoonlijke leiding deze eerste degelijk ondernomen vestiging in Berbice heeft plaats gehad, noch ook eenige positieve feiten kunnen te weten komen, omtrent de geschiedenis dier kolonie gedurende de eerste 30 à 40 jaren van haar bestaan. Hartsinck en Dalton en alle andere geschiedschrijvers geven daarover bijna geen bijzonderheden en in de Resolutiën der Kamer Zeeland vinden wij daarvan niet veel meer dan, af en toe de uitzending van een schip met cargasoen (handelslading) of met eenige Coloniers. En dit is zeer begrijpelijk daar Abraham van Pere nu de patroon of bezitter was geworden der

*) Vergelijk hierachter noot 105.

kolonie Berbice, die dus niet meer zoo direct de zorg vereischte van haren leenheer de W. I. Comp., daarenboven werden de middelen en de belangstelling dezer laatste te zeer in beslag genomen, door den inspannenden oorlog in Brazilië en door den destijds zoo voordeeligen handel op Afrika's westkust.

Dit accoord met Abraham van Pere onderging eenige wijzigingen bij Resol. der XIX van 8 Maart 1628 en werd daaruit o. a. voor goed weggelaten de bepaling van het overbrengen van gezinnen en alle toespeling op Cayenne. In 1632 werden de conditiën op nieuw herzien en op 18 Juni 1640 vervangen door een nadere overeenkomst met Abraham v. Pere Jr. en Pieter van Rhee, met vernietiging van alle vroegere. Dit laatste accoord werd 20 Mei 1660 op nieuw gewijzigd en bleef toen van kracht tot 1678, zooals wij hieronder nader zullen mededeelen *).

Wij lezen bij Hartsinck „dat de heeren van Pere om die „Colonie te bestieren aldaar van tijd tot tijd gezonden hebben „voor een of twee jaren als commandeurs eenige schippers in „die colonie bekend zijnde" en dat men eerst veel later overging tot het benoemen van vaste Commandeurs. Onmiddellijk na het bezetten der kolonie had men aan den oostelijken oever der rivier op ongeveer 12 geogr. mijlen van hare monding een klein fort aangelegd, hetgeen steeds het eerste werk was van alle Coloniërs op die kust, ten einde zich tegen de aanvallen der Indianen te beschermen. Deze versterking, later veel vergroot, werd bestempeld met den naam van fort Nassau. De vooruitgang der kolonie was echter aanvankelijk zeer gering en bepaalde zich tot het winnen van zout in daartoe aangelegde pannen en eenigen handel met de Indianen in tabak, hout en orianeverf **).

Met Essequebo, of Isekepe, zoo als men destijds zeide,

*) Al deze conditiën en accoorden zijn te vinden in het reeds hierboven vermelde register «Commissiën, instructiën, enz. 1626—1671 (R. A.)

**) In eene Res. der Kamer Zeeland van 1 April 1632 vinden wij o. a. «dat 16.000 pond Oriane gecomen met 't schip van Confrater van Pere ver«cocht sullen worden bij de stock (in het publiek), immers een preuve daar«van genomen (bij wijze van proefneming).»

was het niet veel beter gesteld, alhoewel het bij de oprichting der W. I. Compagnie eene gevestigde kolonie was geworden, rechtstreeks onder haar ressorteerende. Het schijnt dat de Comp. daar al spoedig na hare oprichting, op het eilandje en fort Kijkoveral, bij de samenvloeiing van de Mazarouni en Cayouni, een Commandeur had aangesteld en wel zekeren Jacob Canyn, want wij zien in het Resol. boek der Kamer Zeeland, dat aan hem toegestaan wordt, op 10 December 1626, om uit Isekepe thuis te komen, terwijl in zijn plaats een ander zou worden benoemd *) Deze opvolger was Jan van der Goes, die ook al eenige jaren in Essequebo in dienst der Comp. was geweest (waarschijnlijk als secretaris of commies), zoo als blijkt uit de volgende Resolutie der Kamer van Zeeland 23 Augustus 1626 „Op 't rap„port van Commissarissen boven gemelt, is goetgevonden Jan „van der Goes in Isequebe, sijn gagie te verbeteren, naer sijn „eerste drij jaeren (die aan de Comp. verbonden is) tot 5 £ „vl. ter maent en hem te seijnden de ververssingen bij hem „geheijst als per memorie is gestelt, nevens andere noodwen„dicheden en hem te authoriseren 5 à 6 man uit 't schip de „Arent bij hem te houden en dat men hem per naesten 30 man „sal seijnden en een fort doen maeken."

Wanneer men historische nasporingen doet, is het een gelukkige verrassing officieele stukken te ontdekken, welke, zooals de beide zoo even vermelde resolutiën de eerste stellige en authentieke berichten geven over eene periode der geschiedenis, — de oorsprong der kolonie Essequebo — die tot nu toe geheel in onzekerheid gehuld was. Deze resolutiën bevatten verschillende wetenswaardige bijzonderheden, want men ziet er uit, dat Jacob Canijn hoogstwaarschijnlijk de eerste Commandeur van wege de Comp. aan de Essequebo is geweest, dat Jan van der Goes hem in 1627 opvolgde en dat diens salaris zelfs na de toegezegde vermeerdering tot 5 £ vl. (*f* 30) per maand nog niet bijster hoog was, dat de Comp. reeds toen wel

---

*) In het vertoog der Staten van Zeeland nopens hun recht op de kolonie Essequebo, voorkomende in de *Nederl. jaarboeken* van 1750, blz. 1494, wordt ook melding gemaakt van Conijn of Canijn vóór 1627 in Essequebo.

eens achterlijk bleef met het zenden van leeftocht en andere behoeften, dat het schip de Arend omstreeks dienzelfden tijd uitgerust om de Coloniërs van v. Pere naar de Berbice over te brengen, ook nog in last had om daarna de Essequebo te bezoeken en eindelijk, dat autorisatie of last werd gegeven om een fort te doen maken, — waarmede voorzeker werd bedoeld het in bruikbaren staat brengen van het oude en vervallen fort op Kijkoveral.

Groote zaken werden er echter in deze kolonie niet gedaan en het bepaalde zich aanvankelijk, even als in Berbice, tot eenigen handel met de Indianen.

1632 In het begin van 1632 werd dan ook ter Vergadering der XIX besloten haar op te geven; maar de Kamer Zeeland daarmede niet tevreden, resolveerde den 8en April d. a. v., na bespreking met den Commandeur van der Goes, die juist voor eenige maanden in Nederland was „om de Colonie van Isekepe niet te verlaten" en onder haar bijzonder opzicht aan te houden.

1634 Ten einde haar monopolie op Essequebo en op den handel langs de geheele kust, die door de Comp. ten gevolge der gebeurtenissen in Brazilië eenigzins verwaarloosd werd, kracht bij te zetten, deed de Kamer Zeeland den 29 Juni 1634 het voorstel aan de XIX (op 23 Juni 1635 vruchteloos herhaald) „om te bepalen, dat geen Coloniërs noch andere personen de „Wilde cust souden mogen bevaren als deze Camer en confrater van Peres alléén".

Hartsinck (blz. 208) spreekt van een *verbod* in dien zin door de Kamer van Zeeland uitgevaardigd, maar dit is strikt genomen minder juist, daar die Kamer eigenlijk de bevoegdheid niet bezat om alléén te beslissen over zaken van zoo algemeen belang voor de geheele W. I. Comp. Zij kon alleen *voorstellen* aan de Vergadering der XIX doen en deed dit ook, gelijk wij daar zoo even mededeelden (blijkens haar resolutieboeken op het Rijksarchief), doch zonder succes.

Bij de toenmaals bestaande onzekere afbakening van machtsbevoegdheden kan het echter geen verwondering baren, dat de Kamer Zeeland zich niet veel stoorde aan de weigering van de presidiale Kamer en dat zij hare Commandeurs in

Essequebo, zoomede die in Berbice aanschreef, om zich aan het door haar gewenschte monopolie te houden.

Nimmer evenwel heeft de Verg. der XIX hare toestemming er toe gegeven, om aldus ten bate van Zeeland de Kamers van andere provinciën uit te sluiten; dit zou ook geheel tegen hare beginselen zijn geweest. Reeds bij het verleenen der vergunning aan Abraham van Pere in 1627 voor de kolonie op Berbice, had immers de Vergadering der XIX de oorspronkelijk in Zeeland voorgestelde beperkte conditiën afgekeurd en vervangen door andere van minder exclusieve strekking en den 8n Maart 1628 had zij op nieuw eene resolutie uitgevaardigd, bevattende eenige „Vrijheden en Exemptiën" voor particulieren (mits participanten der Comp.) die op de Wilde kust of bijgelegen eilanden koloniën zouden willen vestigen *)

De Vergadering der XIX had steeds breedere opvattingen omtrent de vrijheid van de vaart op zekere gedeelten binnen de limieten van haar octrooi, dan de Zeeuwsche Kamer, vooral daar die Vergadering spoedig begon in te zien, dat het niet mogelijk was voor de Comp. om in alle streken binnen die limieten met de noodige kracht op te treden. Op haar advies was dan ook reeds, door de Staten-Generaal bij Res. van 15 Juni 1633 een „ordre en reglement" (een ware kaperbrief) uitgevaardigd, die de schepen uit alle provinciën machtigde „om te varen naar Brazilië, naar de kust van West-Indië (van „de Orinoco af), Honduras, Mexico en Florida, om den Koning „van Spanje, zijne onderdanen en adherenten hostiliteit en af„breuk te doen en handel te drijven." Bij verschillende resolutiën van Hunne Hoog Mog. (allen te vinden in Luzac's *Hollands Rijkdom* II d.) werd dit reglement in 1635, 1637 en 1638 gewijzigd, maar steeds werd daarbij uitgesloten den handel in slaven, ammunitie van oorlog en brazielhout, dien de Comp. zich uitsluitend voorbehield. Ook was in die resolutiën den vrijen handel van personen, die geen participanten der Comp. waren, op Afrika, Nieuw Nederland of elders waar de Comp. negotie had, uitdrukkelijk verboden; de Wilde kust wordt daarin echter niet met name genoemd. De bedoeling hiervan was, om

*) Zie register Comm. Instr. en Conditiën voor Coloniers 1626 (tot 1671) R. A.

alle ingezetenen van den Staat de gelegenheid te geven handel en kaapvaart uit te oefenen, in die gedeelten van de veel te uitgestrekte limieten van het octrooi, waar de W. I. Comp. zulks zelve in het geheel niet of niet in genoegzame mate kon doen. Al deze vrijhandelende schepen moesten evenwel daarvoor eene recognitie aan de Comp. betalen en wij zien in de registers en notulen op het Rijksarchief, dat gedurende vele jaren een vrij aanmerkelijk getal z. g. hout- en zoutbrieven werden uitgegeven voor de vaart van particulieren.

1639 Het schijnt dat deze zich daarbij ook niet ontzagen de Wilde kust te bezoeken, tot groote ergernis der Zeeuwen. In eene copij der punten van beschrijving, die behandeld zijn op eene extra vergadering van gecommitteerden uit alle Kamers der Comp. op 29 Mei 1639 te Middelburg, vinden wij dan ook, als 8e punt, de volgende verzuchting van de Kamer Zeeland: „Al„soo de Compagnie groote schade is lijdende, dat verscheijden „ingesetenen deser landen haer vervoorderen te vaeren in „West-Indië op de Wilde cust onder verscheijden pretexten ende „alsoo grooten handel drijven, soo gelieven de leden in bedenc„kinge te nemen, wat ordre daerop diende beraempt, omme „dat onheijl voor te commen". (Notulen Kam. Zeel. 2 Juni 1639).

Wij hebben niet kunnen nagaan welke orders daarop beraamd zijn, maar wij zijn overtuigd, dat zij toch niet gebaat zullen hebben, want uit de reisverhalen van David Pietersz de Vries en de journalen van andere ondernemende zeevaarders van dien tijd zien wij, dat deze zich weinig stoorden aan de protesten der Zeeuwsche Kamer en overal handel dreven wáár zij er kans toe zagen. Zij waren daarbij goed bewapend en wanneer zij op zee zwaar geladen Spaansche of Portugeesche schepen tegen kwamen, heeschen zij de prinsenvlag van top en deden één kanonschot, waarop meestal de vreemde koopvaarder bijdraaide en zich overgaf; doch trachtte deze te ontkomen of wederstand te bieden, dan heesch onze Hollandsche schipper de bloedvlag van den gaffel en na een korten strijd was weldra het slachtoffer prijs gemaakt! Wij kunnen nagenoeg voor zeker aannemen, dat onze vijanden meer schade hebben geleden van de Nederlandsche kaapvaart op deze wijze in practijk gebracht, dan wij van de Spaansche schepen, van de Duinkerker- en

Engelsche kapers te zamen genomen, hoezéér daar ook in die dagen onzerzijds over geklaagd werd.

Na deze kleine uitweiding — waarin wij getracht hebben de destijds bestaande opvattingen omtrent de vaart en den handel niet alleen binnen de limieten van het octrooi der W. I. Comp., maar ook op de zêeën en de landen daarbuiten gelegen, eenigszins nader toe te lichten — keeren wij terug tot het jaar 1634, toen de Kamer van Zeeland hare eerste ernstige, doch mislukte poging aanwendde, om haar vermeend recht tot de vaart op de Wilde Kust met uitsluiting van alle anderen te doen erkennen. De zaak die aanleiding tot die poging gaf, (volgens Hartsinck, blz. 208), is belangrijk genoeg, om er een oogenblik bij stil te staan. 1634

Wij bedoelen den tocht naar de Wilde Kust in dat jaar voorbereid en ondernomen door den hierboven genoemden David Pietersz de Vries, een kloek en ervaren Hoornsch zeeman, die, zooals de Zeeuwen beweerden, in strijd met de verbodsbepalingen van het Octrooi der West-Indische Compagnie (waarschijnlijk met toestemming der Amsterdamsche Bewindhebbers), in compagnieschap met Jan Bicker en anderen te Amsterdam een scheepje uitrustte, waarmede hij op eigen gelegenheid op nieuw eene kolonisatie in Cayenne op de Wilde Kust wilde beproeven. Alhoewel deze proeve evenmin gelukt is als de vorigen, zoo hebben wij echter daaraan eene beknopte, doch allermerkwaardigste beschrijving van den toestand der kust van Guiana op dat tijdstip te danken, die door alle geschiedschrijvers als eene authentieke bron beschouwd en veelvuldig aangehaald wordt (**21**) en waarvan wij hier een kort uittreksel willen geven, voor zoover ons onderwerp betreft.

Den 10en Juli 1634 verliet David Pietersz de Vries de reede van Texel op zijn schip de Koning David, voorzien met 14 stukken geschut en bemand met 25 bootsgezellen en 30 mannen, die bestemd waren om aan de Wilde Kust eene kolonie te stichten. Uit vrees voor de Duinkerksche zeeroovers sloot hij zich bij 3 andere schepen aan, om veilig door het kanaal te kunnen komen en zette toen verder de reis alléén voort, over Madera en de Canarische eilanden naar de kust van

Guiana, waar hij, na verschillende punten verkend te hebben, die tot eene landing minder geschikt voorkwamen, den 13en September d. a. v. het anker liet vallen bij het eiland Cayenne (**22**). Men vond hier nog een restant, van 7 of 8 Zeeuwen en Engelschen, van eene vroegere kolonisatie door Jan de Moor acht maanden geleden aldaar gevestigd; het oude Fransche fortje dat er lag, werd een weinig opgemaakt en de nieuwe kolonisten aan wal gezet. Nadat de Vries daar nog eenige weken had doorgebracht en toen hij zag dat zijne Coloniërs op vrij groote schaal katoen, tabak en andere producten begonnen te planten, verliet hij Cayenne, daarbij medenemende den kleinzoon van een der voornaamste Indiaansche hoofden, die verlangend was Nederland te gaan zien.

Hij stevende verder Noordwestwaarts langs de kust en bezocht daarbij eenige der voornaamste rivieren; aan de Sinnamary, reeds lang te voren door de Franschen gekoloniseerd, vond hij een oude kapitein Chambon, met nog een 12tal Franschen; aan de Suriname (door hem Sername genoemd) die hij eenige mijlen opzeilde, trof hij eene kolonie van zestig Engelschen onder den kapitein Marshall aan en werd door hen zoowel als door de weinige Arrowak-Indianen die hij hier en daar vond, op vriendschappelijke wijze ontvangen. Van zijne zijde ging hij overal met veel zeemanschap te werk en toen hij o. a. na zijn vertrek uit de Suriname eenige mijlen westelijker nog eens ten anker kwam, zegt hij „kregen daer „wel 150 soo Wilden als Wildinnen in 't schip, die ons baden dat „wij ze wilden in Timmerare (Demerary) brengen; was een natie „diese noemde Sapaye, en sorgden dat de Cribesen (Caraïben) „haar dood wilden slaan". De Vries nam werkelijk de vluchtelingen aan boord, zeilde de Berbice voorbij en zette zijn ongenoode, maar dankbare passagiers na twee dagen in de rivier Demerary aan wal. In deze rivier waren nog geen nederzettingen van Europeanen, maar terwijl hij daar ten anker lag, kwam Jan van der Goes, die in de naburige rivier Essequebo Commandeur was van wege de W. I. Comp., hem met een cano of corjaal (klein open vaartuig) een bezoek aan boord brengen.

Na eenige dagen aldaar vertoefd te hebben, zette de Vries

den 7en November 1634 den steven naar de W. I. eilanden, bezocht Bonaire, Curaçao, Tortugas en een tal der kleine Antillische eilanden en arriveerde in Mei 1635 in Virginië. Hier en in Nieuw-Nederland bleef hij ruim een jaar, om handel te drijven in tabak en vernam aldaar in April 1636, dat zijne kolonie in Cayenne geheel verloopen was. Er was daar na zijn vertrek, een ledig Spaansch slavenschip gekomen om water in te nemen en toen een gedeelte der bemanning daarvoor aan wal was gegaan, hadden onze Coloniërs op aanstoken en met hulp van eenige Engelsche avonturiers zich van het schip meester gemaakt en daarmede de vlucht genomen naar de eilanden.

Zij verlieten, alzoo zegt de Vries „eene schoone Colonie die „binnen 2 maanden, soo sij daer gebleven waren, wel 150.000 „guldens aan Catoen, Oriane ende Taback soude gerendeert „hebben".

In October 1636 te Hoorn terruggekeerd zijnde, beklaagt de Vries zich bitterlijk, dat hij voor zich en zijne participanten zulk een schadelijke reis had gemaakt. Alleen de tabak schijnt eenig voordeel te hebben gegeven, maar het verfhout waarvan hij eene lading in had, die men bij het ontwerp voor de reis op *f* 16.000 berekend had, was zoodanig in prijs gedaald dat het slechts *f* 1500 à *f* 1600 opbracht „en „dit zou alles nog niets geweest zijn," zegt hij, „als de Colonie „in Cayana maar niet verlaten was, die elk jaar *f* 100.000 aan „producten geleverd zou hebben." Hij blijft echter den handel op die kust aanbevelen, die 5 goede koopmanschappen oplevert n. l. „Catoen, Oranjeverwe, Suijcker, Taback en Letterhout, „overal waer de Engelsen en Fransen Colonie planten, ende „van ons werdt het niet gedaan, doordien datter veel Hoete„lerij is met de West-Indische Companie, dewelcke de vruch„ten van de koopluyden begeert aleer ze gewassen sijn."

In weerwil van deze warme aanbeveling en de daarmede gepaard gaande van wrevel tegen de Compagnie getuigende uitvallen, was er vooreerst geene sprake meer van ondernemingen op Cayenne, waar de Franschen langzamerhand vasten voet kregen, eerst door eene in 1643 te Rouaan gevormde maatschappij, — in 1652 vervangen door de met octrooi van

Lodewijk XIII opgerichte Compagnie du Cap Nord, die de stad Cayenne stichtte (**23**).

1634 Het jaar 1634, toen de Vries zijne merkwaardige reis aanving, kenmerkte zich verder door een groot succes der wapenen van de West-Indische Comp., — een feit, dat eenigszins in het niet zonk bij vergelijking met de groote gevechten ter zee en te land in Brazilië, die toen juist op het felst waren, maar dat toch van meer blijvende waarde is geweest dan de laatstgenoemden, — wij bedoelen de verovering van het eiland Curaçao. Dit geschiedde met een klein eskader van één schip en drie jachten, daartoe uit Texel door de Kamer Amsterdam afgezonden, onder bevel van den Commandeur Johannes van Walbeeck (vroeger lid van den Politieken raad in Brazilië). De verovering geschiedde in Augustus 1634 zonder veel bloedstorting; de Spaansche commandant Don Alonzo Lopes de Morla werd met zijne soldaten op hun verzoek naar den vasten wal (Spaansch Guiana) overgebracht en Curaçao bleef van toen af tot nu toe ongestoord in ons bezit *).

De Kamer Zeeland, steeds in de eerste plaats bezet met haren voordeeligen handel op de Westkust van Afrika: Argijn (**24**) de Goudkust (**25**) en Angola (**26**), verloor echter hare West-Indische vaart niet uit het oog, haalde veel zout van Bonaire en andere eilanden en zond herhaaldelijk schepen met versterking en oorlogsmunitie naar Tobago, de kolonie van de Moor, later van Lampsins, beide Zeeuwsche reeders.

Op het fort Kijkoveral, de hoofdplaats van de kolonie Essequebo, sedert 1632 onder het uitsluitend beheer der Kamer Zeeland, was Jan van der Goes, zooals wij uit de reisbeschrijving van de Vries zagen, in 1634 nog steeds Commandeur. Hij schijnt een ijverig en ondernemend man te zijn geweest en ook het binnenland te hebben bezocht. Toen hij althans in het laatst
1638 van 1638 zijn commando aan Cornelis Pietersz Hose had overgegeven en in Middelburg terug kwam, deed hij het voorstel aan Bewindhebbers der Kamer van Zeeland, om zilvermijnen te gaan exploiteren nabij de rivier de Orinoco. In de zitting dier

*) Met uitzondering natuurlijk van den tijd dat de Engelschen het bezet hadden 1800—1802 en 1807—1814.

Kamer van 21 Februari 1639 werd besloten, dat hij daartoe zoo kunnen beschikken over het schip de Jager (met 50 soldaten) en het Jacht de Christoffel, doch dat hij eerst naar Essequebo moest gaan, om daar nog eenige nadere berichten omtrent de gelegenheid des vijands in te winnen (de Orinoco was Spaansch). In Mei van dat jaar vertrok hij, doch had weinig succès en kwam in 1640 onverrichter zake terug; wij zien althans in eene Resolutie der Kamer Zeeland van 20 December 1640, dat men, na zijne Instructie met zijne Journalen te hebben vergeleken, geen genoegen kon nemen met zijne handelingen. Hij had geen fort aangelegd ter plaatse waar hem zulks gelast was (doch die ons, helaas, onbekend is) en had in meer opzichten zijn Instructie niet gevolgd „welcke pointen alsoo van seer quade „consequentie sijn, te meer daer de Comp. tot groote excesse „sive oncosten is gebracht" zoodat hij eigenlijk geen gagie verdiende te ontvangen; dit laatste werd hem evenwel toch uitbetaald „om in het toecomende andere personen tot het „enterpreneeren van exploijten te encourageeren en oock omdat „J. v. d. Goes veel door sieckte is besocht geweest."

Cornelis Pietersz Hose werd in December 1641 als Commandeur van Essequebo opgevolgd door Adriaen van de Woestijne 1641
en deze laatste omstreeks 1644 door Adriaen Jansz. 1644

Wij hebben de meeste der bovenstaande bijzonderheden gevonden in de registers der Resolutiën van de Kamer Zeeland, welke op het Rijksarchief van het jaar 1626 af tot 1791 nagenoeg compleet voorhanden zijn, met uitzondering der jaren 1646 tot en met 1657, die, evenals nog enkelen van later dagteekening, in de verzameling ontbreken. Over die ontbrekende jaren hebben wij dus de opvolging der Commandeurs aan de Essequebo niet kunnen nagaan, doch het waren meestal (even als zulks in Berbice door de heeren van Pere werd in practijk gebracht) schippers van de vaartuigen der W. I. Comp., die elkander daar van tijd tot tijd in het commando aflosten.

Essequebo was nu in tegenstelling met Berbice, maar op dezelfde wijze als Argijn, onder het rechtstreeksch beheer van de Kamer Zeeland en de vaart op die beide koloniën geschiedde meestal op gecombineerde wijze. Men zond n. l. schepen uit met cargasoen (**27**), die uit voorzorg tegen de Spaansche

schepen en de Duinkerker en Engelsche kapers, in gezelschap met anderen door het Kanaal en in het ruime sop kwamen — een gedeelte van het cargasoen in Argijn afgaven en aldaar olifantstanden, goud en struisveeren inlaadden — van daar naar Essequebo (soms eerst nog naar Pernambuco) stevenden — en dáár de rest van het cargasoen losten en orianeverf en hout in retour namen. Daarna werd de terugreis rechtstreeks naar La Rochelle ondernomen, vanwaar zij dan met convoy (d. w. z. onder bescherming van oorlogsschepen der Staten, die daaromtrent kruisten) moesten trachten „naar Patria terug te keeren."

De kleine winsten op deze volhardende wijze in Guiana en ook door den handel op Afrika, op de W. I. eilanden Tobago, Curaçao, St. Martin, (**28**) St. Eustatius en St. Christoffel, zoomede op Nieuw-Nederland behaald, wogen echter niet op tegen de veroorzaakte kosten en tegen de opofferingen die de Compagnie zich moest getroosten voor Brazilië, waar de oorlog steeds voortgezet werd. Geen wonder dan ook, dat toen met het oog op de naderende expiratie van haar octrooi (1645) de Bewindhebbers en participanten dier Comp. in 1643 en 1644 pogingen deden om eene vereeniging met de O. I. Comp. te verkrijgen, deze geen gunstig resultaat konden hebben. Veel is daarover in die dagen te doen geweest en allerlei uitéénloopende meeningen werden van verschillende zijden bepleit. De hierboven meermalen genoemde bekwame Usselincx, ofschoon op hoogen leeftijd, trad op nieuw in het strijdperk voor de belangen van de W. I. Comp.; doch wel verre van eene vereeniging der beide Compagniën wenschelijk te achten, betoogde hij dat de W. I. Comp. daarmede niet gebaat zoude zijn, maar dat zij altijd ten achter was gesteld voor de Oost-Indische Compagnie en dat de billijkheid en 's lands belang nu mede brachten om haar een gunstiger en uitgebreider octrooi te verleenen *). Graaf Joan Maurits daarentegen, pas uit Brazilië teruggekeerd, zoomede de Staten Generaal, deden hunne

*) Deze quaestie is uitvoerig toegelicht in *Les Hollandais au Brésil* en ook vooral in de *Geschied. der Staathuish. in Nederland* van O. van Rees, die o. a. in zijne Bijlagen de geheele brochure van Usselincx over dit onderwerp in extenso wedergeeft.

stem hooren ten gunste der combinatie van de beide Compagniën en de discussiên over deze zaak met de memoriên en protesten over en weder, namen zulke verhoudingen aan, dat men eerst in 1647 tot eene beslissing kwam. De O. I. Comp., die de vereeniging standvastig bleef weigeren, verkreeg ten slotte de afzonderlijke verlenging van haar Octrooi, doch moest $1^1/_2$ millioen gulden betalen aan de Staten Generaal; welke som besteed werd tot ondersteuning van de W. I. Comp.; terwijl het Octrooi van laatstgenoemde, eveneens voor 25 jaren werd vernieuwd den 22en Maart 1647 *). 1647

Met den kortstondigen bloei van de W. I. Comp. gedurende den tijd van haar eerste Octrooi, was het intusschen geheel gedaan. Buiten machte langer de noodige krijgstoerustingen te betalen, werd Brazilië hoe langer hoe meer verwaarloosd, tot dat de Compagnie in 1654 die schoonste parel uit hare 1654
kroon verliezen moest. Er was geen sprake meer van dividenden aan de participanten uit te betalen en zij had integendeel reeds 5 millioen schuld.

Uithoofde dier moeielijkheden wenschte de Kamer Zeeland zich in 1657 van de kolonie Essequebo te ontdoen, die in de laatste jaren volstrekt geen voordeel meer opleverde en de meerderheid der Staten van Zeeland was, uit oude voorliefde der Zeeuwen voor de W. I. vaart, niet ongeneigd haar over te nemen. Men kon het daarover echter niet geheel ééns worden en maakte derhalve gaarne gebruik van het aanbod der steden Middelburg, Vlissingen en Veere, om die kolonie te besturen en te onderhouden, onder het patronaat der Staten van Zeeland. In October 1657 kwam die overeenkomst tot stand en op 1 1657
November had in het West-Indische huis (het gebouw der W. I. Comp.) te Middelburg, de eerste vergadering plaats van de Directie der Nieuwe Colonie op Isekepe, die men Nova Zee-

*) De officieele en zeer langdradige beraadslagingen over dit onderwerp, zijn te vinden in het Register der W. I. zaken 1638—51 en de kopij van het vernieuwde octrooi van 1647 is opgenomen in het Actenboek v. d. Staten Generaal van 1646—1649, beiden in het Rijksarchief.

landia noemde; deze Directie bestond uit 8 leden n.l. 2 burgemeesters v. Middelburg, 1 van Vlissingen en 1 van Veere, benevens 4 bewindhebbers der Kamer Zeeland van de W. I. Comp. Met grooten ijver begon men de nieuwe onderneming op touw te zetten en in verschillende vergaderingen van November 1657 tot Maart 1658, werd bepaald, dat er vooreerst 4000 £ vl. of *f* 24000 zou bijgedragen worden door de 3 steden (Middelburg voor de helft); hetgeen echter al spoedig tot 12000 £ vl. moest worden verhoogd en later geheel ontoereikend bleek te zijn; tevens werd er geresolveerd, dat om te beginnen 2 schepen zouden worden uitgerust, waarvan één om kolonisten naar Essequebo over te brengen en een ander om slaven in Afrika te gaan halen en die vandaar naar de gereorganiseerde kolonie te voeren. Men was van plan zich, tot meerder voordeel, niet langer tot den vroegeren handel in verf en hout met de Indianen te bepalen, maar ook zelf suiker te gaan planten en daartoe waren vooral negerslaven benoodigd. Om in deze behoefte te voorzien, bood zich al dadelijk zekere David Nassy aan, een ondernemend Joodsch koopman, die na het verlies van Brazilië dat land had verlaten met honderden zijner geloofsgenooten, om onder de Nederlandsche vlag godsdienstvrij-
1658 heid te zoeken. Men sloot op 25 Januari 1658 met hem een accoord volgens hetwelk hij, op de door directeuren gestelde conditiën, eenige honderde slaven in Nova Zeelandia zou leveren.

Ingevolge eene resolutie der Directeuren van 26 November 1657, zouden namelijk zoovele slaven in Nova Zeelandia mogen worden aangebracht als de Coloniërs mochten verlangen en betalen wilden. De betaling werd geregeld als volgt: voor elke man of vrouw *f* 150; kinderen van 8—12 jaar twee voor één te rekenen, jongere kinderen drie voor één, zuigelingen zouden de moeder volgen. Bij vooruitbetaling 10 pCt. rabat en ieder die contant betalen zou, kon een gelijk getal er bij ontvangen op 5 jaren crediet, doch dan á *f* 250 per kop.

Deze conditiën werden algemeen zeer aanlokkelijk gevonden, zoo als blijkt uit het curieuse en zeldzame boekje van Otto Keye (*Over het waere onderscheijd tusschen de warme en koude landen* 1659) die daar zeer over uitweidt.

Tot directeur of Commandeur der vernieuwde kolonie werd

zekere Aert Adriaensz Groenewegel benoemd, die vergezeld zou worden door Cornelis Goliat als commies-magazijnmeester en ingenieur *) en beiden vertrokken derwaarts op den 2en Februari 1658 met een tal van Coloniërs en behoeften van allerlei soort. Talrijk waren de aanzoeken van Paulo Jacomo Pinto, Philip de Fuentes en andere uit Brazilië gevluchte personen „van de Hebreeuwsche of Joodsche natie" om naar Isekepe te mogen gaan en in 1658 en 1659 zijn op die wijze 4 of 5 schepen met Coloniërs derwaarts vertrokken, waarbij vele Joden, zoomede eenige schepen met slaven. Groenewegel en Goliat deden hun best: de eerste was, naar wij uit de documenten kunnen nagaan, meest op de eigenlijke Essequebo (fort Kijkoveral), de laatste aan de Pomeroon, waar hij toen dadelijk aanving met het opmaken of bouwen (?) van het fort Nova Zeelandia eenige mijlen hoog op de rivier, van het vlek Nieuw Middelburg en van het huis ter Hooge, welke vestigingen echter waarschijnlijk nimmer geheel voltooid zijn geworden. In 1659
Augustus 1659 werd een predikant, Johannes Urselius, naar Nova Zeelandia uitgezonden, doch men was niet gelukkig geweest in de keuze (in 1661 werd hij n. l. wegens wangedrag ontslagen). De kolonisten zaten intusschen niet stil, want wij zien in het register, waaruit wij al de bovenvermelde bijzonderheden putten **) dat behalve de gewone handel in orianeverf en hout reeds op 6 Januari 1661 in Middelburg last werd gegeven, „om eenige suijkeren van Nova Zeelandia te verkoopen." Niet alleen op een paar plantages in de nabijheid van Kijkoveral, maar ook op eenige punten van den westelijken oever der Essequebo nabij de zee, zoomede aan de Pomeroon en aan de Morocco of Moruca, eene rivier die eenige mijlen

---

*) Res. der directeuren 24 December 1657: «Na rijpe deliberatie van sijn «ervarenheijt in de fortificatiën, militie en geometria alsmede in cijferen, «is goetgevonden hem te emploijeeren tot commissaris over de magazijnen, «als Commandeur over de te senden 25 soldaaten ende voorts ingenieur tot «uijtdeelinge der landen, het maken van kaerten en het leghen van wercken «of forten tot protectie van de populatie, à *f* 60 's maands.»

**) Resolutiën rakende de nieuwe Colonie in Isekepe, beginnende 1 November 1657 (Rijksarchief).

westelijker lag, was men suikerriet beginnen te planten, waaruit op de primitieve wijze der Indianen (tusschen 2 houten rollen) met handenarbeid het suikersap werd verkregen *).

De Kamer Zeeland van de W. I. Comp., alhoewel niet meer rechtstreeks in het dagelijksch bestuur van de zaken der kolonie betrokken, bleef die echter met welwillende zorg steunen en het patronaat daarover uitoefenen, en wij zien zelfs in hare notulen en resolutieboeken, dat zij, evenzeer als de Directeurs van wege de 3 steden, brieven wisselde met Groenewegel en Goliat. Deze laatste die eigenlijk als commies was uitgegaan, maar aan de Pomeroon en Moruca meest als Commandeur moest fungeeren, wanneer Groenewegel op Kijkoveral was, schijnt daardoor wel eens het ongenoegen der 3 steden te hebben opgewekt. Wij zien ten minste in de notulen van het laatstelijk vermeld register, van 11 October 1660, eene klacht der Directeuren, dat hij niets van zich laat hooren en zeggen zij „wij weten eijgenlijk niet onder wien het tegenwoordig „commando in Nova Zeelandia is berustende".

In al de stukken der Directeurs van wege de 3 steden over de nieuwe kolonie aan de Essequebo gewisseld, wordt meestal den algemeenen naam van Nova Zeelandia gebruikt, maar ook wel eens van Isekepe gesproken. Het schijnt dat zij dien algemeenen naam bestemden voor de gezamenlijke 3 nederzettingen, (bij Kijkoveral, aan de Pomeroon en aan de Moruca) en dat het door Goliat gebouwde, maar wellicht nog niet voltooide fort Nova Zeelandia (aan de Pomeroon) later de hoofdplaats der geheele kolonie zou hebben moeten worden; aanvankelijk heeft dit dus wel eens aanleiding tot misverstand gegeven.

1660 In de kolonie begon men echter al spoedig te vinden, dat de bestuurders in Nederland nog niet genoeg voor hunne belangen waakten; dat is ten minste op te maken uit eene

---

*) Eerst in 1664 zien wij, dat schipper Jan Doensen voor het eerst vergunning verzocht en verkreeg, om aldaar eene plantage «met een formeelen «suijckermolen» te bewerken (Reg. Coloniën, Comm., Instr. enz. 1626—1672 R. A). Weinige jaren later hadden al de suikerplanters in Essequebo en Berbice hunne molens, die met paarden of wel door middel van waterwerk gedreven werden; in Suriname waren de planters hen in dit opzicht reeds vóór geweest.

klacht, in September 1660 door Mozes Netto ingebracht en waarbij hij, ook uit naam van vele anderen van de Joodsche natie, vraagt „of Commissarissen (Directeuren) de hand willen houden aan de „Colonie, daer zij anders van daer willen vertrekken en haer aban- „donneren". Wij vermoeden, dat deze ontevredenheid veroorzaakt werd door het niet geregeld aanbrengen van kolonisten en slaven, daar David Nassy, die zich daartoe in Januari 1658 aanvankelijk had verbonden, zulks, voor zooverre wij kunnen nagaan, al spoedig staakte.

Hij had namelijk bij Resolutie der Vergadering van XIX van 12 September 1659, octrooi verkregen als patroon van eene kolonie door hem in Cayenne te stichten (**29**) en van toen af al zijne krachten en die zijner geloofsgenooten in die andere richting aangewend.

Zooveel is zeker dat de zaken met Isekepe en Nova Zeelandia (Pomeroon) niet vooruitgingen, alhoewel de Staten van Zeeland in 1662 al *f* 500.000 daartoe in voorschot hadden 1662
verstrekt (à $6^1/_4$ pCt. rente). Goliat was in 1661 overleden en als Commandeur op Nova Zeelandia vervangen door François de Fijne op *f* 60. 's maands, terwijl de Commandeur op Kijkoveral Aert Adriaensz Groenewegel gecontinueerd werd, doch zijn salaris van *f* 100 op *f* 60 werd teruggebracht en op die wijze bleef de Kolonie eenige jaren voortsukkelen tot dat zij, zoo als wij straks zullen zien, weinige maanden na den dood van Groenewegel, die als Commandeur door zijn zoon opgevolgd 1666
was, in 1666 door vreemd wapengeweld vernietigd werd.

Alvorens verder te gaan, dienen wij, tot beter overzicht van het verband der gebeurtenissen, met een woord gewag te maken van de pas ontstane, maar zooveel meer belovende naburige kolonie Suriname. Hierboven hebben wij reeds vermeld, dat David Pietersz de Vries, op zijne reis in 1634, aldaar eenige Engelschen onder zekeren Marshall vond, die daar voornamelijk houthandel dreven *). Hun getal werd later wel eenigszins

*) Deze eerste nederzetting van Marshall, niet te verwarren met de veel hoogerop gelegene Marshall's kreek, was waarschijnlijk gelegen aan de vroegere Bannisterkreek, thans de doorsnede naar Para, nabij de plantage Acaribo.

vermeerderd door vluchtelingen van de op verschillende tijdstippen in Cayenne uiteengedreven kolonisatiën, maar hunne zaken bleven van zeer beperkten aard, totdat in 1650 de eerste ernstige poging tot vestiging aldaar geschiedde door Sir Francis Willoughbij graaf van Parham, die er voor eigen rekening 2 schepen heen zond en kort daarop zelve daarheen vertrok. Hij bleef er echter slechts kort en vertrok als Gouverneur-Generaal der Britsche West-Indische eilanden naar Barbados, doch in 1662 werd aan hem en aan Lawrence Hyde, zoon van den graaf van Clarendon ('s Konings neef) door Karel II, Koning van Engeland, bij plechtig Charter, al de landen, rivieren en kusten van Suriname in vollen eigendom geschonken *). De kolonie begon zich nu goed te ontwikkelen, zoodat er in 1665 reeds 40 à 50 suikerplantages waren, en de aankomst van de in 1664 uit Cayenne verdreven Joden van Nassy, nijvere en met den tropischen landbouw bekende planters, oefende daarop een gunstigen invloed uit (Zie hierachter noot 23 en 29).

In 1665 brak tusschen de Engelschen en Nederlanders de oorlog uit, in onze geschiedboeken bekend als de z. g. tweede Engelsche oorlog, en behalve de geweldige zeeslagen die in Europa door de beide partijen met afwisselend geluk geleverd werden, deed men elkander in de koloniën zooveel mogelijk af breuk.

1665 Nieuw-Nederland, ons schoon Noord-Amerikaansch gewest, werd nog vóór de oorlogsverklaring op het onverwachts door de Engelschen overvallen en genomen, Tobago (ook Nieuw Walcheren genoemd) en St. Eustatius ondergingen weldra hetzelfde lot, doch een aanslag in dat jaar door een Engelsch oorlogschip op het fort Nassau in Berbice ondernomen, werd door den Commandeur dier kolonie, Mathijs Bergenaar, manmoedig afgeslagen. Nadere bijzonderheden omtrent deze verdediging van Bergenaar, hebben wij tot ons leedwezen nergens kunnen vinden. Hartsinck constateert alleen het feit en het Rijksarchief bevat niets dienaangaande.

1666 Minder gelukkig dan Berbice waren de arme koloniën aan de Essequebo en Pomeroon, die in Januari 1666 aangevallen

---

*) De authentieke Engelsche tekst van dit charter of octrooi is te vinden in Hartsinck 2e deel.

en veroverd werden door een Engelsch eskader onder den majoor John Scott, uitgezonden uit Barbados door den Gouverneur Generaal Lord Willoughby. Wij hebben omtrent deze ramp geen nadere bijzonderheden kunnen vinden, daar Dalton deze zaak zeer oppervlakkig en kennelijk onjuist verhaalt en de aanvallen op Berbice en Essequebo dooreen wart, terwijl de notulen van de Kamer Zeeland op het Rijksarchief daaromtrent geen opheldering geven. Zij ontbreken n. l., van Februari 1666 tot 1 Januari 1667 geheel en op dato 13 April 1667 vinden wij vermeld „dat er brieven waren ontvangen uit Isekepe, doch dat werd geresolveerd den inhoud daarvan geheim te houden!"

Ook hebben wij vruchteloos daarover de officieele Engelsche *Calendar of State papers* geraadpleegd, die niet meer bevat dan eene vermelding van Scott's expeditie in zeer algemeene bewoordingen *] Hartsinck is dus eigenlijk hier al weder de éénige historische autoriteit en hij zegt alléén, dat de gansche kolonie volgens zekere gemaakte capitulatie in het begin van 1666 aan de Engelschen werd overgegeven (**30**). Hij laat er op volgen „dat de kolonie daarna het ongeluk moest ondergaan „van door de Franschen (die met de Engelschen in oorlog „waren) geplunderd te worden, schoon die het fort niet kon„den overweldigen." De kolonie bleef dus voorloopig in handen der Engelschen; doch dit duurde niet lang, want nog vóór het einde des jaars 1666 kwam Mathijs Bergenaar, de dappere Commandeur van Berbice, haar te hulp en wist met de soldaten zijner bezetting en een tal van gevluchte bedienden en negerslaven der kolonie, de Engelschen uit Pomeroon en Essequebo te verdrijven.

Intusschen was men in Nederland zeer getroffen door de

---

*) Deze *Calendar of State Papers* is eene kostbare verzameling van officieele documenten en aanteekeningen uit de Britsche Rijksarchieven, van groote waarde voor de geschiedenis en die op kosten der Engelsche regeering wordt uitgegeven. Tot nu toe verschenen daarvan ongeveer 90 zware boekdeelende betreffende de middeleeuwen en ruim 100 stuks betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis. Het door ons voor dit onderwerp nageslagen deel bevat de *Colonial Papers, Series America and West-India* 1661—1668; *London, Longman en Co*, 1880.

rampen die onze koloniën waren overkomen en in Zeeland bekommerde men zich het meest over het lot van Suriname, Essequebo en Berbice. Onmiddellijk nadat men kennis bekwam van de aanvallen op die koloniën, beijverde men zich om daartegenover een grooten slag te slaan en in aller ijl werd door de Staten dier provincie, met medehulp der Staten Generaal, eene vloot uitgerust van 3 oorlogschepen en eenige kleinere vaartuigen, behalve het bootsvolk bemand met 300 soldaten, onder bevel van den admiraal Abraham Crijnssen, met bestemming voor de Wilde Kust.

1667 Den 28n Februari 1667 kwam Crijnssen met zijne macht voor Paramaribo, veroverde het fort, nam bezit van de kolonie en zond den behaalden buit ten bedrage van ongeveer *f* 400.000 naar het vaderland. Hij liet eene bezetting van 120 man onder den kapitein Maurits de Rama in het fort, door hem Zeelandia gedoopt en vertrok zoo snel mogelijk van daar, om Berbice en Essequebo van de Engelschen te hernemen.

In Berbice gekomen vernam hij echter, dat de kolonie niet in handen der Engelschen was geweest, daar hun aanval afgeslagen was en in Essequebo en Pomeroon zag hij, dat door de tijdige hulp van Bergenaar, de Hollandsche vlag weder wapperde. Hij bepaalde er zich dus toe, om in die laatste kolonie eene goede bezetting met levensmiddelen en munitie achter te laten, benoemde de vaandrigs Baerland aan de Essequebo (Kijkoveral) en Sael aan de Pomeroon als Commandeurs en stevende verder naar Tobago en St Eustatius, welke beide eilanden hij heroverde. Voorts ging hij naar Virginië, vanwaar hij na vele roemrijke gevechten en na grooten buit op de Engelschen behaald te hebben, reeds in October van hetzelfde jaar 1667 in Nederland terugkeerde. Crijnssen en zijne scheepskapiteins, werden voor dezen kloeken en gelukkigen tocht met gouden medailles en bevordering beloond.

Bij den vrede met Engeland, die middelerwijl den 31n Juli 1667 te Breda gesloten was, moesten wij Nieuw-Nederland afstaan, in ruil voor Suriname *) dat in ons bezit bleef even als Berbice, Essequebo, Tobago en St Eustatius.

---

*) Omtrent de verdere lotgevallen der kolonie Suriname zullen wij in het

Na het vertrek van Crijnssen was dus Berbice gebleven zoo 1668
als het was, eene bezitting der heeren van Pere, onder de bescherming der Zeeuwsche Kamer van de W. I. Comp. en Essequebo met Pomeroon bleef als kolonie onder het bewind der 3 steden (Middelburg, Vlissingen en Veere) en onder het patronaat der Staten van Zeeland. Weldra werd echter, ook ten gevolge der ramp van 1666 deze last te zwaar voor de 3 steden en deze besloten in 1669 de kolonie weder geheel aan de Staten van Zeeland terug te geven. Deze wilden haar ook 1669
niet houden, maar droegen haar bij accoord van 11 April 1670 weder over aan de W. I. Comp. ter Kamer Zeeland, op conditie dat die Kamer jaarlijks in de kolonie Suriname één of twee ladingen negerslaven zou invoeren „of zooveel meer als de „verhoopte aanwas der kolonie zal komen te requireren" (**31**) en „dat de handel en scheepvaart op Essequebo zoomede het „cultiveeren van plantagiën aldaar, open en vrij zou zijn voor „alle ingezetenen van Zeeland, mits betalende aan de W. I. „Comp. de gewone recognitie naar de grootte van hunne schepen, „uitgenomen dat de handel in Orlianeverf alléén door de „Kamer Zeeland gedreven en diensvolgens voor alle andere „gesloten zal worden op poene van Confiscatie."

Dit accoord van overdracht, waarmede de Vergadering der 1670
XIX zich vereenigde en dat bij Res. der Staten-Generaal van 15 October 1670 geapprobeerd werd, handhaafde dus voorloopig het monopolie der Zeeuwen op Essequebo's handel en heeft 80 jaren later, toen de W. I. Comp. dien handel voor alle ingezetenen van den Staat wilde vrij stellen, aanleiding gegeven tot eene eindeloos twistgeschrijf, zoo als wij later zullen zien.

Met deze nieuwe regeling kwam er weder wat meer stabiliteit en vertrouwen onder de kolonisten; de vestigingen aan de Pomeroon en Moruca hadden, wel is waar, een zóó zwaren slag door de vijandelijke invasiën gekregen, dat zij voor langen tijd geruïneerd waren en men er geen nieuwen Commandeur

---

vervolg geen bijzonderheden mededeelen, doch slechts zooveel als noodig is voor het juist begrip van de gebeurtenissen in Essequebo, Berbice en Demerary, het eigenlijke onderwerp dezer verhandeling. Voor de geschiedenis van Suriname leze men de werken van Hartsinck, Sijpesteijn en Wolbers.

voor benoemde, maar aan de Essequebo zelf, waar de inmiddels tot kapitein bevorderde Baerland nog steeds als Commandeur op Kijkoveral fungeerde, had men minder geleden en was de handel en cultuur weder met moed hervat. Dit blijkt o. a. uit de talrijke vermeldingen die wij in de notulen der Kamer Zeeland vonden, van retourladingen van 60, 70 tot 100 vaten orianeverf uit Ysekepe in Middelburg aangebracht; in Augustus 1669 was er zelfs een schip met 60.000 pond suiker en 20.000 pond letterhout van daar aangekomen.

Hendrik Rol, een actief en practisch schipper, was in April 1669 door de Zeeuwsche bewindhebbers naar Essequebo gezonden, om hunne handelsbelangen waar te nemen en kweet zich daarvan zoo goed, dat toen de Kamer Zeeland door het bovenvermeld accoord van 11 April 1670 weder het direct beheer
1670 over de kolonie terugbekomen had, zij hem na het vertrek van den Commandeur Baerland, bij hare Resolutie van 17 Juli 1670 tot diens opvolger benoemde. Tegelijk met hem werd een commies of secretaris en een zestal mindere geëmploijeerden voor den dienst der Comp. naar Essequebo gezonden en het schijnt, dat de nieuwe toestand eenig vertrouwen inboezemde, want uit de notulen der Kamer blijkt, dat kort daarop vele particulieren vergunning vroegen en verkegen, om zich aldaar te gaan vestigen. Hendrik Rol, die, behalve de Essequebo, ook nog hetgeen was overgebleven van de nederzettingen aan de Pomeroon of Bauroma en aan de Moruca, onder zijn commando had, bleef zóó goed voldoen, dat hem bij Res. Kamer Zeeland
1672 van 5 Mei 1672 op zijn verzoek aanmerkelijk versterking van personeel en oorlogsbehoeften werd toegezegd „tegens de „gedreigde ende apparente overval van onse redoutabele vijan„den." Ook werd hem een assistent toegezonden „als secunde, „om bij deszelfs absentie ofte aflivigheijt het commando waer „te nemen" en hij kreeg eene vermeerdering van zijn traktement van *f* 30 tot *f* 50 's maands, „uit consideratie van sijn „getrouwen dienst en extraordinarise vigilantie."

1671 Ook in Berbice bleef de toestand langzaam vooruitgaande
1674 en men vindt in een thans vrij zeldzaam voorkomende beschrijving van Berbice, door A. van Berkel (waaruit ook Hartsinck

geput heeft) een merkwaardig en blijkbaar waarheidlievend tafereel van den toestand dier kolonie en de levenswijze der bewoners op dat tijdstip *). Van Berkel verliet Vlissingen in October 1670 aan boord van het schip de Nassau, schipper Cornelis Marinus, om als koopman en secretaris voor de heeren van Pere, patroons of bezitters der kolonie, de handelszaken op Berbice te behartigen; de schipper Marinus was bestemd om den Commandeur aldaar af te lossen. Ongelukkigerwijze verzuimt van Berkel, ons in zijn verhaal den naam van den ouden Commandeur mede te deelen, doch wij vermoeden dat het Mathijs Bergenaar was, van wien wij reeds hierboven gewaagden (**32**). Gedurende de 3 à 4 jaren verblijf van v. Berkel in Berbice, heeft hij vier reizen naar Essequebo gedaan tot behartiging der handelsbelangen zijner patroons en tot regeling der grensscheiding tusschen Berbice en Essequebo, waarvoor de Abary-kreek werd aangenomen. Een dier reizen deed hij van uit de Berbice-rivier geheel over zee, de drie andere evenwel deed hij van af het fort Nassau in Berbice, over land langs voetpaden der Indianen tot aan de Demerary en vandaar in cano's die rivier af en de Essequebo op, naar het fort Kijkoveral. Deze landreizen vooral zijn zeer lezenswaard; hij werd daarbij vergezeld door den predikant van Berbice, die uit liefhebberij medeging en men ziet uit zijn verhaal, over hoe geringe middelen men voor die reizen toenmaals kon beschikken en welke ontberingen en vermoeienissen men moest lijden (**33**).

Het is te betreuren dat v. Berkel ons in zijn reisverhaal omtrent Berbice of Essequebo geen bepaalde opgaven van handel en vertier geeft; alléén zegt hij dat er in Berbice omstreeks 1672 vijf suikerplantages waren, en dat er ook in de Canje, een zijtak van de Berbice, reeds eenige nederzettingen van Europeanen bestonden, voor het drijven van handel met de Indianen. Inderdaad vindt men in zijn boekje weinig of geen bijzonderheden van historischen aard, maar des te meer uit

*) *Amerikaansche Voyagiën, behelzende eene reis na Rio de Berbice, mitsgaders een andere na de Colonie van Suriname*, door Adriaan van Berkel te Amsterdam bij Johan ten Hoorn, 1695.

het leven gegrepen beschrijvingen van de gesteldheid en de voortbrengselen van het land, de gewoonten der Indianen, de behandeling der negerslaven (die niet zacht was) en de levenswijs der planters, waarvan hij alles wist, daar hij later nog negen jaren in Suriname als directeur eener plantage doorbracht.

Omstreeks den tijd dien v. Berkel in Berbice was, werd daar even als in Essequebo geregelden handel met Zeeland gedreven. De retourladingen waren soms van vrij groote waarde voor dien tijd; wij vinden o. a. in eene Resolutie der Kamer Zeeland van 16 Juli 1674, dat goedgevonden werd 4000 £ vl. (of *f* 24000) op het schip Tholen, komende van Ysekepe, te laten assureeren à 10 pCt! Dit assureeren had geregeld plaats voor de ladingen die uit Afrika, Essequebo en Curaçao kwamen, waarop de Comp. den alleenhandel had. Behalve die zware assurantiepremiën had de Comp. veel te betalen voor hare schepen en voor het personeel in hare koloniën, door hetwelk zij niet altijd op even trouwe wijze gediend werd. Op Berbice en de W. I. eilanden (behalve Curaçao) werd de handel door de particuliere schepen gedreven, die eene recognitie aan de Comp. moesten betalen naar gelang van hun tonnenmaat, maar die daarmede dikwijls in gebreke bleven. Zoo vinden wij b. v. in de Notulen der Kamer Zeeland van 13 Maart 1664 eene lijst van 36 Carabisvaarders (vaarders op W. I.), waarbij 14 die achterlijk waren in het betalen hunner recognitiegelden; de andere 22 waren nog op reis; het waren meest schepen van 100 à 180 last, dus van aanmerkelijk grooter inhoud dan die waarmede in den aanvang der 17e eeuw de tochten naar West-Indie en de Wilde kust werden ondernomen.

Groote onkosten dus, tegenover geringe en ongeregeld inkomende ontvangsten, waren oorzaak dat de algemeene finantieele toestand der W. I. Comp. zeer verachterd was; reeds sedert 1663 had zij, alhoewel haar 2e Octrooi nog niet afgeloopen was, pogingen in het werk gesteld, om zekerheid te krijgen van eene verlenging, ten einde daardoor meer kans te hebben tot het bekomen van meer kapitaal of tot het sluiten van leeningen. Na veel moeite verkreeg zij dan ook werkelijk bij

Resol. v. d. Staten-Generaal van 16 October 1670 eene verlenging van haar Octrooi op den ouden voet tot en met het jaar 1700. Ook hadden Hunne Hoog Mog. de Compagnie reeds bijgestaan, door het voorschieten van groote sommen en het verschaffen van zeer gunstige conditiën voor den zouthandel op Portugal, doch dit alles mocht niet baten.

De schuldenlast der Comp. was eindelijk tot 6 millioen gesteg- 1674
gen en daar zij geheel buiten staat was die ooit te zullen kunnen voldoen, werd de W. I. Comp. door de Staten-Generaal in 1674 ontbonden en vernietigd en in hare plaats eene Nieuwe W. I. Comp. opgericht bij Octrooi van 20 September 1674 voor den tijd van 25 jaren, ingaande op 1 Januari 1675 *). De schulden der oude Maatschappij werden voor 30 pCt. in de nieuwe opgenomen en het kapitaal der aandeelhouders op 15 pCt. teruggebracht; daarbij moesten deze laatste nog eenige nieuwe stortingen doen, hetgeen, gevoegd bij het innen van eenige uitstaande vorderingen, een bedrijfskapitaal van *f* 630.000 gaf, waarmede de Nieuwe W. I. Comp. hare operatiën kon beginnen. Haar octrooi was binnen veel enger limieten beperkt dan dat van de oude Compagnie en bepaalde zich tot den alleenhandel op de kust van Afrika, Essequebo, op Curaçao en op St Eustatius, terwijl tevens het uitsluitend recht aan haar verbleef, om slaven aan te voeren en te verkoopen niet alléén in deze 3 volkplantingen, maar ook in de pas door de Staten verworven kolonie Suriname en in Berbice. (**34**).

De vaart op alle andere plaatsen binnen het octrooi der oude Comp. gelegen, werd voorts opengesteld voor alle ingezetenen van den Staat, onder bepaling, dat, zoo de Nieuwe West-Indische- of wel de Oost-Indische Compagnie zich van eenige dier plaatsen meester maakten, zij de uitsluitende vaart daarop zouden behouden, zoolang zij in het bezit daarvan waren.

Deze bepaling heeft echter niet zulk een groot practisch resultaat opgeleverd als men er zich van voorstelde, want de

---

*) Dit octrooi (te vinden in het *Groot Placaetboek* deel III kolom 1333), is in 1700 en in 1730, met eenige wijzigingen telkens voor 30 jaren hernieuwd; voorts in 1760 nog eens voor 2 jaren en in 1762 ten laatste nogmaals voor 30 jaren; doch in 1791 werd de Comp. ontbonden verklaard.

groote spoorslag die 30 en 40 jaren vroeger bestond, om in de Afrikaansche en West-Indische wateren rijkbeladen schepen en zwak verdedigde koloniën te bemachtigen, bestond niet meer. Met Spanje en Portugal waren wij al sedert lang in volle vrede, terwijl de in kracht en getalsterkte ongemeen toegenomen Engelsche en Fransche oorlogsvloten overal kruisten, om hunne koopvaardijschepen en hunne koloniën te beschermen en zelfs herhaaldelijk aanvallen en strooptochten op onze bezittingen ondernamen.

Onze op voordeel beluste en ondernemende zeevaarders wendden zich dus liever naar het Oosten, waar meer rijkdommen te behalen waren, en naarmate de belangrijkheid van den handel der Oost-Indische Comp. toenam en onze bezittingen in O.-Indië zich uitbreidden, nam de belangstelling voor West-Indië merkbaar af. (**35**).

HOOFDSTUK V.

De nieuwe West-Indische Compagnie, opgericht in 1675.

De met aanvang van 1 Januari 1675 opgerichte nieuwe W. I. Comp. heeft zich nimmer in grooten bloei mogen verheugen; haar koloniaal bezit was zeer beperkt en zij moest hare inkomsten vinden uit haren handel op de kust van Afrika waar zij goud, ivoor en slaven kocht of ruilde tegen ijzer- en koperwaren, linnen, katoen en sterke dranken, — uit haren verkoop van slaven in de W. I. koloniën — en uit haren handel op Essequebo, Curaçao en St. Eustatius.

Bij de continuatiën van het Octrooi der nieuwe W. I. Comp. in 1730 en 1762 werd de vrije vaart en handel op Afrika voor alle ingezetenen opengesteld, tegen betaling van zekere recognitie aan de Comp. en mochten ook de aldaar gekochte slaven vrijelijk op Curaçao en de andere W. I. eilanden worden ingevoerd, behalve in Essequebo, Berbice en Suriname, waarop de Comp. zich het monopolie van den slavenhandel bleef reserveeren.

Van de aldus later opengestelde vrije vaart op Afrika, zoomede van de in 1732 voor particulieren geopenden handel op Berbice werd veel gebruik gemaakt en de daaruit ontvangen hooge recognitie-gelden, waren een niet onbelangrijke bate voor de Comp.; maar niet genoeg om haren langzamen, maar zekeren achteruitgang te kunnen voorkomen.

In 1679 was zij begonnen met een dividend van 2 pCt. aan hare participanten uit te keeren, hetgeen in 1687 tot 10 pCt. steeg, maar na dien tijd tot 1779 zich meestal tot 3, 4 en 5 pCt. bepaalde en eindelijk tot nihil verdween. Hare actiën

die aanvankelijk à pari en in 1732 nog op 92 pCt. stonden, waren in 1762 nog slechts 35 pCt. waard (Luzac II blz. 135) en daalden daarna nog meer, totdat eindelijk de Compagnie in 1791 voor goed werd opgeheven. *)

Keeren wij echter na deze kleine uitweiding terug tot het jaar 1675, toen de Nieuwe geoctroieerde W.-I. Comp. in plaats van de oude Comp. optrad. Het bestuur over deze nieuwe Comp. en het opperbeheer over de aan haar gebleven bezittingen werd uitgeoefend door eene uit Bewindhebbers der verschillende Kamers gekozen vergadering van 10 leden, waarvan vier bewindhebbers der Kamer v. Amsterdam, 2 van Zeeland, 1 van de Maas, 1 van het Noorderkwartier en 1 van Stad en Landen, benevens één lid van wege de Staten-Generaal; bij staking van stemmen over eenig voorstel in deze Vergadering der Tienen, beslisten Hunne Hoog Mog. In de 18e eeuw, toen Willem IV en Willem V Stadhouders waren en aan hen de waardigheid van Gouverneur Generaal en Opperbewindhebber der W.-I. Comp. werd opgedragen, voerde het zoo even vermelde tiende lid in de Vergadering der X, den titel van „Representant van Z. D. H. „den prins Erfstadhouder."

Deze Vergadering der X zetelde beurtelings 6 jaren te Amsterdam en 2 jaren te Middelburg en hare notulen, resolutiën en brievenboeken zijn allen met zorgvuldigheid aangehouden en bewaard gebleven, in tegenstelling met het archief van de Vergadering der XIX van de oude Comp., dat grootendeels vernietigd of verloren is geraakt.

Terwijl wij dus tot nu toe genoodzaakt waren, — vooral bij het gebrek aan uitvoerige geschiedverhalen over die vroegere periode (Hartsinck zelfs is zeer oppervlakkig en soms onnauwkeurig daarover) — met veel moeite uit de weinige overgebleven stukken der XIX, uit eenige Resolutieboeken der Staten-Generaal en der Staten van Zeeland en uit de Notulen der

---

*) De O.-I. Compagnie daarentegen gaf aan hare deelhebbers van 1685 tot 1779 nimmer minder dan $12^1/_2$, meestal echter 25, 30 en 40 pCt. dividend. Hare actiën stonden meest 300, 400 à 500 pCt. en stegen zelfs ééns tot 1060 pCt. (in 1720)

Kamer Zeeland (**36**), de vroegere geschiedenis onzer vestigingen in Guiana samen te stellen, zoo krijgen wij nu op eens een overvloed van bouwstoffen. Zelfs Hartsinck, Dalton en andere geschiedschrijvers geven iets meer positieve mededeelingen van de gebeurtenissen na 1675; maar de rijen folianten betreffende de handelingen der Vergadering der Tienen, de brieven van en aan de Commandeurs van Essequebo, zoomede het sedert 1720 zeer compleete archief van de directeuren van Berbice op het Rijksarchief aanwezig en verscheidene Resolutieboeken van de Staten-Generaal en van de Staten van Holland bevatten zulk een schat van gegevens, dat men desverkiezende dag voor dag die gebeurtenissen na kan gaan of althans de juiste data van alles opsporen.

Jammer echter, dat ook met dit tijdstip ons geschiedverhaal een andere phase intreedt en van aard verandert. Voortaan hebben wij geen avontuurlijke tochten of ondernemende pogingen tot volkplanting op onbekende en gevaarlijke kusten meer te verhalen, — geen roemrijke zeegevechten, geen manmoedig prijsgemaakte schepen en vloten meer te vermelden, — maar ons relaas wordt eentooniger en hangt aaneen van twisten over regeeringsbevoegdheid tusschen de Staten-Generaal, de W.-I. Comp. en de Kamer Zeeland; koopmans-inhaligheden en oneenigheid over het verleenen van meer of mindere vrije vaart en vooral de ongelukkige quaestie van de slavernij, spelen daarin eene hoofdrol, met de onvermijdelijk daaruit voortvloeiende bloedige slaven-oproeren en de even bloedige onderdrukking daarvan!

Alhoewel dus het aangenaamste gedeelte van onze taak is afgeloopen, zullen wij trachten verder een trouw verslag van de lotgevallen van Essequebo, Demerary en Berbice te geven, met vermijding van die zaken welke voor den gang der historie van geen belang zijn, maar toch met vermelding van vele bijzonderheden die in geen andere boeken voorkomen en die een juisten blik kunnen doen slaan in de lotgevallen dier later voor ons verloren, maar in de 18e eeuw zoo zeer gewaardeerde koloniën. Eene moeielijkheid, maar tevens eene groote aantrekkelijkheid was het daarbij voor ons, dat wij zelden met eenig vertrouwen het gewone begane pad

der historie, gebaand door vroegere geschiedschrijvers, konden betreden, en wij vonden het dus raadzaam nagenoeg alles op te sporen uit het Rijksarchief, daar de meeste geschiedschrijvers, zelfs Hartsinck en Dalton, over sommige gedeelten van dit onderwerp zeer oppervlakkig en soms onnauwkeurig zijn.

HOOFDSTUK VI.

Essequebo, van 1675 tot het vestigen der nieuwe kolonie Demerary in 1750.

De geschiedenis van Essequebo biedt van 1675 tot 1750 (het tijdstip der optreding van Storm van 's Gravesande als Directeur Generaal) niet veel afwisseling aan; slechts een paar rooftochten door Fransche kapers, — groote verliezen en geringe winsten der W. I. Compagnie — en eene geregelde opvolging van Commandeurs, die allen vrij lang in functie bleven en met meer of minder ijver en goed resultaat de belangen van handel en landbouw behartigden. Over het algemeen bleven die resultaten echter gering en staken ongunstig af bij die welke in het nabijgelegen Suriname werden verkregen, welke kolonie in dien tijd met reuzenschreden vooruitging.

Wij zien dan ook in het standaardwerk van Hartsinck over Guiana, dat hij met kennelijke voorliefde de geschiedenis van Suriname en zelfs die van Berbice in bijzonderheden behandelt, terwijl hij zich van Essequebo's geschiedenis in eenige weinige bladzijden afmaakt. Alléén over den oorsprong der tusschen de Kamer Zeeland en de Vergadering der Tienen ontstane geschillen, over de vrije vaart van alle ingezetenen van Nederland op Essequebo (welke geschillen omtrent de helft der 18e eeuw op het hevigst waren) is hij zeer uitvoerig; doch wat de gebeurtenissen in de kolonië betreft, bepaald hij zich bijna uitsluitend tot de vermelding van de namen der Commandeurs die elkander daar opgevolgd hebben. Juist daarom willen wij trachten die leemte uit den schat der op het Rijksarchief aanwezige documenten aan te vullen.

De zetel van het bestuur aan de Essequebo, reeds sedert

1622 op het fort Kijkoveral gevestigd, bleef dáár tot 1718, in welk jaar, zooals wij later zullen mededeelen, de Commandeur met zijne ambtenaren het kleine fort verliet en het vlek Cartabo in de onmiddellijke nabijheid van Kijkoveral aan de uitmonding der Mazarouni ging bewonen *).

De oevers der op dit centrale punt bij elkander vloeiende rivieren de Mazarouni, de Cayouni en de Essequebo, waren in de laatste jaren der 17e eeuw reeds bezet met een tal van suikerplantages, waarvan aanvankelijk 3, later 4 aan de W.-I. Comp. toebehoorden (**37**) en 12 à 15 aan particulieren of vrije planters. Het getal der laatstbedoelden is in de 18e eeuw aanmerkelijk vermeerderd, evenals het aantal Europeesche inwoners, dat aanvankelijk ter nauwernood een honderdtal bedroeg. Op elke plantage woonde de eigenaar of wel een directeur (toen meesterplanter genoemd) en een of meer opzichters (later blankofficiers), benevens eenige ambachtslieden als smid, kuiper, timmerlieden enz.; op de Compagnies-plantages was daarenboven nog een chirurgijn. Voor den veldarbeid hadden de planters van 20 tot 30 en soms meer werkbare negerslaven, behalve de vrouwen en kinderen, benevens nog eenige Indiaansche of z.g. roode slaven voor huiswerk, jacht en vischvangst.

In de enge ruimte van het kleine fort Kijkoveral waren, behalve de Commandeur en de militaire bezetting, ook nog gehuisvest de secretaris-boekhouder, de predikant (wiens plaats echter dikwijls vacant was), een schrijver en een assistent voor het pakhuis, tevens belast met den winkel der Compagnie. In het pakhuis der Comp. werden n. l. de door verschillende schepen uit Patria aangebrachte cargazoenen geborgen. Voor zooverre die uit eet- en drinkwaren bestonden, dienden ze voor het rantsoen van de bedienden of beambten der Comp. en van de bezetting. Wat de andere waren en artikelen betrof, daarmede werd handel gedreven, niet alléén met de Indianen, maar ook met de kolonisten die dit „de Ed. Comp^{a} winkel"

---

*) Eerst in 1739 bracht de Commandeur Gelskerke, zooals wij hieronder nader zullen mededeelen, zijne woonplaats over naar het groot Vlaggeneiland, dicht bij de monding der Essequebo.

noemden *) Voorts woonden in de onmiddellijke nabijheid van het fort eenige compagnies ambachtslieden en een schipper met 5 matrozen voor het jacht, dat altijd gereed lag voor den Commandeur om de verschillende gedeelten der kolonie te bezoeken.

Het garnizoen van Kijkoveral bestond aanvankelijk uit een 30 of 40tal soldaten onder bevel van een vaandrig of sergeant, bijgestaan door een constabel voor de verzorging van het geschut; in latere jaren was de bezetting sterker en werd een officier van hoogeren rang met het commando belast.

Onder de eerste twee Commandeurs van wege de Nieuwe W.-I. Comp. werd het bestuur, evenals in vroegeren tijd, door die opperhoofden alléén gevoerd, doch omstreeks 1690 werd den Commandeur een adviseerende raad van 2 of 3 ambtenaren of planters in dienst der Comp. toegevoegd en den 28 September 1718 werd door de Kamer Zeeland, onder approbatie der Tienen, een Raad van politie en justitie voor Essequebo aangesteld, bestaande uit den secretaris, den assistent en 2 planters, die onder presidium van den Commandeur alle regeerings- en justitiezaken moest behandelen. Deze Raad moest vergaderen telkens als het noodig was en van de notulen moest jaarlijks eene copij aan Bewindhebberen worden ingezonden.

Omtrent de bevoegdheid van den Raad werden nauwkeurige instructiën vastgesteld en later werd de samenstelling van dien Raad gewijzigd en uitgebreid.

Door de W.-I. Comp. werd, behalve in de producten harer suikerplantages, ook nog steeds veel handel gedreven in orianeverf en maaraan-olie (Balsem Copaïve), beide destijds in Europa zeer gezochte artikelen, en in letterhout en andere houtsoorten. Deze producten werden gewonnen door de Indianen in het binnenland en van hen gekocht, in ruil tegen Europeesche handelsartikelen in de cargazoenen der Comp. aangebracht (koperwerk, ijzerwerk, vischhaken, koralen, glas en aardewerk, enz. enz.) De Indianen die zich in de onmiddellijke nabijheid van de Essequebo en hare zijtakken ophielden, meest Arrowakken en Caraïben, waren ons in het algemeen zeer genegen, vooral nadat in 1686 de handel in Indiaansche of z.g. roode slaven

*) Deze inrichting werd in 1749 afgeschaft (R. A.)

door de Comp. in zooverre beperkt was, dat de kolonisten alleen die slaven van hen mochten koopen, welke bij de Indianen reeds slaaf waren en geheel vrijwillig door hunne meesters aangebracht werden. De ordonnantie te dien einde in Aug. 1686 door den Commandeur Abrah. Beekman uitgevaardigd en die den grondslag van alle verdere regelingen betreffende de Indianen is geweest, geven wij hierachter in extenso onder de bijlagen (**38**). De Indianen kwamen dus gaarne bij onze volkplanting hunne koopwaren aanbieden, maar om dezen handel nog meer te bevorderen, waren hier en daar in het binnenland kleine posten gelegd, bestaande uit één of twee Europeanen „uitleggers" genaamd, soms met een paar negers er bij, om handel te drijven met de meer verwijderd wonende Indiaansche stammen. Volgens eene opgave van den Commandeur Beekman bij missive van 14 Juni 1703 aan bewindhebbers ingediend (zie R. A.) bestonden er toen 4 van die posten van uitleggers *) n. l. een in de Demerary-rivier, — een aan de Mahaica-kreek (oostelijk van die rivier), — een aan de Pomeroon en Moruca — en een zeer hoog op de Cayouni-rivier bij eene Savane, waar dikwijls paarden gekocht werden van kooplieden uit Spaansch Guiana. Later verdwenen die posten aan de Mahaica en aan de Demerary, toen daar een geregelde Nederlandsche kolonie tot stand kwam, doch werd Post Arinda aangelegd ongeveer 20 geogr. mijlen hooger dan Bartika aan de Essequebo nabij de Siparouni en nog later Post Nieuw Arinda veel hooger op, bij de samenvloeiing van de Rupununi met de Essequebo (op 4° N. Br.) Deze beide laatstgenoemde posten zoomede die aan de Cayouni, zijn aangegeven op de kaart in het werk van Sir Robert Schomburgk: *A description of British Guiana, etc.* 1840.

Behalve de hierboven bedoelde posten had er omstreeks 1683 en 1684 nog een bestaan aan den mond der Barima, nabij de Orinoco (aangegeven op de kaart van Bouchenröder); deze post was echter spoedig verlaten geworden en, voor zooverre wij na kunnen gaan, later nimmer meer bezet.

---

*) Deze uitleggers werden ook posthouders geheeten en hunne helpers werden bijleggers genoemd.

Bij de oprichting der Nieuwe W.-I. Comp. in 1675, had 1675
deze bepaaldelijk de bedoeling, om zelve het opperbestuur of de souvereiniteit over Essequebo uit te oefenen en de Vergadering der Tienen beschouwde, door het opheffen der Oude Comp., ook het accoord van 1670, waarbij Essequebo als het ware aan de Kamer Zeeland was afgestaan, van zelve vervallen. Een bewijs hiervan zien wij o. a. daarin, dat zij in hare vergaderingen van 10 en 12 Januari 1675 (R. A.) uitvoerig delibereerde over het al dan niet continueeren der vroegere Directeurs en Commandeurs der oude Comp. in hare verschillende bezittingen (ook Essequebo) en dat zij in hare zitting van 3 April 1676 uitdrukkelijk bepaalde „dat indien eenige van hen dezer werelt „quamen te overlijden ofte uijt haren dienst ontslagen te „worden, omme in plaetse van deselve andere personen te eli„geren ende aan te stellen, sal sijn ende blijven alleenlijck „aan dese Vergaderinge." Hieruit blijkt dus ten duidelijkste, dat de Tienen steeds in hoogste ressort over zaken van belang wilden blijven beslissen, ook al lieten zij de gewone handelsbemoeiingen en het dagelijksch beheer over Essequebo aan de Kamer Zeeland over.

De ijverige Hendrik Rol, die al sedert 1670 Commandeur aldaar was geweest van wege de oude W.-I. Comp., werd door de Vergadering der X in zijne betrekking gecontinueerd en de Kamer Zeeland gaf hem daarvan kennis in een zeer vleiend schrijven van 22 Februari 1675, onder mededeeling dat zij hoopte wat meer dan vroeger voor de kolonie te kunnen doen en met aansporing om veel suiker en oriane over te zenden *). Werkelijk werden onmiddellijk een paar goede ladingen slaven derwaarts gezonden, maar Rol kon niet veel meer voor zijne principalen tot stand brengen en stierf reeds den 31en Maart

---

*) Deze brief aan den «Manhaften, vrome, onse lieve bijzondere Hendrick «Roll, commandeur op Ysekepe» is de eerste in het copijboek van brieven over zee der Camer Zeeland deel A 1675—1688. Ook de brieven der Commandeurs van Essequebo zijn steeds in den regel aan de Kamer Zeeland gericht, die daarvan zoo noodig mededeeling aan de Vergadering der Tienen gaf; slechts in zeldzame gevallen ontving deze laatste rechtstreeks brieven van de Commandeurs.

1676, provisioneel opgevolgd door Jacob Hars, een schipper
1676 in dienst der Compagnie, die 4 dagen na Rol's dood met een cargasoen uit Zeeland en met 86 slaven, die hij uit Kaap Verd gehaald had, in Essequebo aankwam.

De Tienen wenschten echter Hars niet definitief als commandeur te doen blijven, daar het al spoedig bleek dat hij niet wist om te gaan met zijn onderhebbenden en met de naturellen (Indianen) en hij geen genoegzame producten van de Comp.-plantages naar Nederland zond. Zij besloten nu het oude stelsel, om in den regel hunne koopvaardij-kapiteins de betrekking van Commandeur of opperhoofd te doen waarnemen, vaarwel te zeggen en meenende een geschikt persoon gevonden te hebben „met waarborgen van ijver en stabiliteit," om voor vast als zoodanig op te treden, werd in hare vergadering van 25 Juli 1678 tot Commandeur benoemd zekeren Abraham Beekman.

1678 Deze vertrok naar zijne bestemming voorzien van eene Commissie in optima forma en eene gedetailleerde Instructie, afgegeven en geteekend door de Bewindhebbers der Kamer Zeeland den 3en September 1678, namens de Staten Generaal, Zijne Hoogheid den Prins van Oranje en de W.-I. Comp., — met last om aan al zijne onderhebbenden den eed van trouw aan die 3 autoriteiten te doen afleggen *). Abraham Beekman bleef nagenoeg 12 jaren in functie en was een bedrijvig voortvarend man, doch aanmatigend en lastig in zaken; hij trachtte veel verbeteringen in te voeren en er bestaan van hem een menigte brieven op het Rijksarchief **). Hij begon al spoedig na aankomst, met de vaart op de Essequebo voor elk en een iegelijk open te stellen, hetgeen echter in 1681 van uit Nederland door de Vergadering

---

*) Wij laten die Commissie en de voornaamste bepalingen dier Instructie hierachter als noot **39** volgen.

) Hierachter hebben wij als noot **40 in extenso opgenomen een der merkwaardigste van die brieven, waarin Beekman allerlei voorstellen doet en vele dagelijksche wedervaringen mededeelt, die een juist inzicht geven in dezen ontwikkelingstijd der kolonie Essequebo. Deze brief berust op het R. A., in den bundel «Brieven en Papieren van Argijn en Isekepe mitgaders Baurona, van 1 Juni 1675 tot 6 Maart 1696.»

der X op aandringen der Kamer Zeeland verboden werd en beperkt tot hen die in dienst der W.-I. Comp. waren. Hij wenschte een nieuw fort aan te leggen op het Vlaggeneiland, gelegen in den mond der Essequebo en had alreeds een accoord gemaakt met eenige planters, die materialen en werkvolk (slaven) zouden leveren, toen tegenbevel uit Nederland kwam. Zijn secretaris Jacob Nolet werd „om redenen van kwaadspreken en conspiratie" door hem ontslagen en geboeid naar Suriname gezonden. Door deze en meer andere willekeurige handelingen, berokkende hij zich weldra het ongenoegen van de Bewindhebbers in Zeeland, die hem dan ook reeds op 24 Augustus 1684 schreven „soo seggen wij dat ons al die ma„nieren van doen seer vreemt voorcomen ende dat wij daeruit „klaer konnen bemercken dat UE. daer t' eenemael speeldt de „rolle van Souvereijn" (**41**).

Een door hem in 1683 gedaen verzoek „om een vroom, op„recht en vredelievend leeraar, ten einde tot soulaes van hunne „zielen de sacrementen te administreeren, enz." vond een beter onthaal en werkelijk kwam in Maart 1688 de eerste predikant Rudolphus Heijnens, met vrouw en kinderen, op het fort Kijkoveral aan.

Een ander der door hem geopperde plannen, gaf aanleiding tot een nieuwe onderneming der W.-I. Comp. Beekman had namelijk kort na zijne komst in de kolonie voorgesteld, om ook handel op de Orinoco te gaan drijven, maar Bewindhebberen vonden zulks terecht te ver af en te onzeker in de toekomst; daar hij echter beweerde, dat op de Essequebo in de nabijheid van Kijkoveral niet veel vruchtbaar land meer beschikbaar was voor den aanleg van nieuwe plantages, achtten zij het beter om aan de Boumerome (Pomeroon) waar zulk goed land was „eene nieuwe colonie als voor desen op te rechten." In de provincie Zeeland, waar de geringe voordeelen en het spoedig te niet gaan in 1666 van die vestiging aan de Pomeroon (Nova Zeelandia) nog te versch in het geheugen lagen, bestond niet veel opgewektheid tot eene hernieuwde poging; maar in 1685 wist Jacob Pietersz de Jong, gewezen eigenaar van een der plantages aan de Essequebo, die toen tijdelijk in Amsterdam was, vele invloedrijke kooplieden tot belangstelling voor de

zaak te winnen. Zij ijverden zóó voor die onderneming, dat de Vergadering van Tienen den 17en October 1685, (terugkomende op haar in 1681 genomen resolutie) besloot, om de rivieren van Essequebo en Pomeroon open te stellen voor een ieder die daarop zou willen handelen of zich met ter woon vestigen; terwijl de Kamer van Amsterdam met die van het Noorderkwartier en die van Stad en Landen „aanboden om de „Bourome (Pomeroon) te mogen populeeren en cultiveeren." De Tienen consenteerden hierin, na eenige tegenwerking en verzet van de Kamer Zeeland en benoemden den 5en April 1686 voornoemden Jakob Pietersz de Jong tot Commandeur over deze hernieuwde kolonie op een tractement van *f* 50 's maands en eenige emolumenten, bestaande in een zekere percentsgewijze belooning voor de naar Nederland te zenden suiker *)

De Jong vertrok onmiddellijk weder naar de Essequebo, waar de Commandeur A. Beekman hem van soldaten, munitie en andere benoodigdheden voorzag, om zich behoorlijk aan de Pomeroon in zijn commando te kunnen installeeren. De Jong trachtte dadelijk planters van de Essequebo te lokken en slaven aldaar te koopen, ten behoeve van zijne kolonie die aan alles gebrek had, en weldra ontstonden daardoor — en door de beschuldiging van de Jong, dat Beekman handel voor zich zelven dreef, ten prejudice van de Compagnie, — oneenigheden tusschen de beide naburige Commandeurs **). Het voormalige Nova Zeelandia kon zich niet meer herstellen, hoofdzakelijk door gebrek aan werkkrachten en door onachtzaamheid van de Jong, totdat in 1689 op gewelddadige wijze en voor goed een einde werd gemaakt aan die afzonderlijke kolonie.

Den 30en April van dat jaar werd de Pomeroon namelijk bezocht door een Franschen kaper die zich aan de Barima ophield en met hulp van eenige Indianen, de kolonisten zoo plotseling overviel, dat de Jong ter nauwernood den tijd had, nagenoeg ongekleed, te ontsnappen, terwijl al wat er zich bevond geplunderd of verbrand werd. In een brief van 6 Juli 1689

*) Notulen der Verg. van X 5 April 1886.

) Waarvan melding wordt gemaakt in den brief van 4 Nov. 1687, van den Commandeur Beekman, hierachter in noot **40 opgenomen.

gedateerd uit het fort Kijkoveral (waarheen de Jong gevlucht was), gaf hij kennis van zijn ongeval aan de Kamer v. Amsterdam en de Vergadering van de Tienen, terwijl Abraham Beekman de zaak mededeelde aan de Kamer Zeeland, onder kennisgeving dat men zich over de Essequebo niet ongerust behoefde te maken, daar hij met zijne goede weerbare bezetting en zijn pas met nieuwe dikke palissaden voorziene sterke fort, geen aanvallen vreesde.

De Vergadering der Tienen, in kennis gesteld zijnde met de 1689
ramp aan de Pomeroon, besloot in hare zitting van 15 November 1689, om die kolonie op te geven en er slechts 3 man met eene Compagniesvlag achter te laten, terwijl hetgeen er nog aan comps.-eigendommen was overgebleven, naar de Essequebo werd overgebracht, — en hiermede eindigde voor altijd het korte afzonderlijke Commandeurschap over Pomeroon (**42**).

Abraham Beekman bleef in Essequebo als Commandeur niet lang meer in functie, want de Bewindhebberen moesten hem telkens verwijten doen over zijn kostbaar beheer en over zijne weelderige tafel, *) terwijl de voordeelen die de kolonie opleverde, zeer gering waren. Om verschillende redenen was men dus eindelijk zijn bestuur moede en hij verkreeg 30 October 1690 zijn ontslag, met vergunning om als particulier in de 1690
kolonie te mogen blijven wonen. In zijne plaats werd tot Commandeur benoemd Samuel Beekman, een der voornaamste planters aan de Essequebo, die zich toen in Holland bevond en aan wien op 9 December 1690 eene Commissie werd verleend van gelijken inhoud als die van zijn voorganger, met dit verschil echter, dat het verbod aan den Commandeur, om geen particulieren handel te mogen drijven of aandeel in plantages te hebben, daarin zeer verscherpt wordt; ook werd hem uitdrukkelijk verboden om met naburige koloniën handel in Indiaansche of z.g. Roode slaven te laten drijven, ten einde de

*) De tafel van den Commandeur en zijn gezin was voor rekening der Compagnie en wanneer er een predikant was, nam ook deze daaraan gratis deel, evenals de secretaris en de boekhouder, voor zooverre ze ongehuwd waren.

Indianen niet tegen ons te stemmen *). Aan eerstbedoelde verbodsbepaling heeft men zich na Beekman volstrekt niet gehouden, daar de meeste Commandeurs en ook de mindere beambten der Comp. later stukken grond kochten, waarvan zij de producten verhandelden, om te gemoet te komen in hunne geringe bezoldigingen, totdat eindelijk in 1742 het bezitten van plantages officieel aan hen werd toegestaan, — een maatregel waarvan men later herhaaldelijk de nadeelen heeft ondervonden.

Samuel Beekman vertrok in de laatste dagen van 1690 over Suriname naar zijne bestemming en vond den toestand op de Essequebo niet zoo voordeelig als de Bewindhebbers zulks verwacht hadden, na de groote uitgaven die zij er aan te kosten gelegd hadden. Blijkens zijn eerste verslag over de kolonie, op 8 April 1691 ingediend, bevonden zich toen op het fort Kijkoveral en de 3 Comps.-plantages, in de nabijheid daarvan gelegen, in dienst der Comp. (zoogenaamde treinspersonen): 43 Europeanen (met inbegrip der soldaten) 54 Indiaansche slaven (mannen, vrouwen en kinderen) 14 kleurlingen (Malaquinen) (**43**) en ongeveer 165 negerslaven, ongerekend de Europeanen en eenige honderden negerslaven die op de particuliere plantages woonden.

Het bestuur van Samuel Beekman kenmerkte zich niet door voorvallen van bijzonderen aard, doch hij betoonde meer werklust, minder aanmatiging en meer spaarzaamheid dan zijn voorganger. In 1697 waren er in plaats van 3, reeds 4 Comps.-plantages, met name de Fortuin, Poelwijk, Nieuw Middelburg en West-Souburg. Volgens eene lijst van de treinspersonen op 15 Maart van dat jaar op Isekepe aanwezig, waren er toen, behalve de Europeesche bewoners der particuliere plantages, reeds 72 Europeanen aldaar in dienst der Comp. Blijkens deze lijst (op het R. A. voorhanden) bedroegen de gagiën dier personen *f* 872 per maand; daarbij staat de Commandeur uitgetrokken voor *f* 70, behalve zijne vrije tafel en percenten van de producten, zoodat hij van aanmerkelijk betere conditie was ge-

*) Zie hierachter het laatste gedeelte van noot 39, waarin die ampliatie op de Instructie van zijn voorganger is opgenomen.

worden dan zijne voorgangers en tal van zijne opvolgers, die nog wel gedurende 50 jaren daarna niet meer dan *f* 40 of *f* 50 's maands tractement genoten.

Met de cultivatie begon het, dank zij den eenigszins vermeerderden aanvoer van slaven uit Afrika, goed vooruit te gaan en wij lezen herhaaldelijk in de correspondentie tusschen Commandeur en Bewindhebbers van groote ladingen, b. v. van 300 à 500 okshoofden suiker en 50 à 150 vaten oriane, die voor rekening der Comp. verzonden werden; behalve de producten van particulieren. Uit de boeken van de Vergadering der Tienen blijkt dan ook, dat de Compagnie die van 1682 tot en met 1698 slechts *f* 8000 's jaars met de Essequebo gewonnen had, van 1 Januari 1699 tot 31 December 1704, door de inspanning van Samuel Beekman *f* 14.490 zuivere winst jaarlijks met die kolonie gemaakt had *).

Samuel Beekman was echter op den duur niet tegen het klimaat bestand; hij was in 1698 alreeds eenige maanden daarvoor in Nederland geweest en had in 1703 op nieuw, doch vruchteloos, verlof gevraagd tot herstel zijner gezondheid; in 1707
1707 werd hij eindelijk door een hevige ziekte aangetast en overleed den 10en December van dat jaar **). Weinige uren vóór zijn dood had Beekman nog de geestkracht, de leden van den Raad der kolonie bij zich te doen vergaderen, om hen mede te deelen dat hij den Secretaris Pieter van der Heijden Resen als zijn opvolger ad interim aanwees, met ernstige aanmaning aan de leden van den Raad, om dezen als zoodanig te erkennen; hetgeen dan ook geschiedde ***) in weerwil van

---

*) Zie *Hedend. Hist. of Tegenw. Staat v. Amerika.* 1767, 2e d. blz. 665.

**) Op een tocht naar de Essequebo en Mazarouni een tal van jaren geleden, is door den schrijver dezer verhandeling de grafzerk van Samuel Beekman gevonden, op een dicht met bosch begroeide plek aan de rivier tegenover het eilandje Kijkoveral (ten Z.) op het terrein waar vroeger de Comps.-plantage de Fortuin gelegen was en waar thans niets dan eenige Indianen wonen; op de zerk is alleen den naam en den datum van overlijden van Beekman vermeld.

***) Zie brief van v. d. Heijden Resen aan de Tienen, van 30 Jan. 1708 in den bundel Brieven en papieren van Isekepe No. 2 (R. A.).

den naijver van één hunner, die vermeende meer recht op het Commandeurschap te hebben. Eerst den 4en October 1710 werd v. d. Heijden door de Vergadering der Tienen definitief tot Commandeur van Essequebo aangesteld, daar hij na de voorloopige aanvaarding van het bestuur al dadelijk met sommige leden van den Raad in oneenigheden was gekomen, waaromtrent Bewindhebberen eerst wenschten te worden ingelicht en ook ten gevolge van een, weinige maanden na zijne optreding aan de kolonie overkomen ramp, waarover hij zich eerst moest verantwoorden.

1708 Op den 18en October 1708 namelijk, verschenen 3 Fransche kaperschepen bemand met 300 koppen voor de Essequebo, met het doel om de kolonie te nemen of althans te plunderen, zoo als in dien tijd gebruikelijk was. De anders zoo wel onderrichte Hartsinck, doet het voorkomen alsof de aanval dier kapers afstuitte op de verdediging van het fort; hij zegt n. l. „dat „de Franschen wel is waar 2 Indiaansche dorpjes en eenige „plantages vernielden, maar dat zij met hulp der Indianen „door de onzen tot den aftocht werden gedwongen." Ook Dalton volgt dit verhaal bijna woordelijk, doch beiden waren niet goed ingelicht en uit de bescheiden in het Rijksarchief zien wij, dat die rooftocht van veel ernstiger aard is geweest *).

De Franschen begonnen namelijk met een gewapende sloep te zenden naar de kleine post of brandwacht, een paar mijlen van de monding der rivier, in het opvaren links gelegen en die slechts door een korporaal en 3 soldaten bezet was. Alhoewel de Commandeur van Kijkoveral dadelijk eenige manschappen ter versterking zond, werd deze post natuurlijk dadelijk genomen en de 3 kapers zeilden de prachtige breede rivier op, hier en daar kleine Indiaansche nederzettingen en ook een paar lager gelegene plantages vernielende. Aan de punt gekomen, die gevormd wordt door de Essequebo en de Mazarouni, thans Bartica point of the Grove genoemd, vonden zij eenigen wederstand bij de aldaar gelegen plantage de Vrijheid, die door den eigenaar met zijn slaven verdedigd werd. Na een verlies van 2

*) Zie het verslag van den Commandeur v. d. H. R. van 1 Jan. 1709, (Brieven en pap. van Isekepe no. 2) en de Brieven over Zee van de Kamer Zeeland op 16 Nov. 1709, zoomede een paar M. S. kaarten; (R.A.).

dooden en een paar gekwetsten onzerzijds, was de overmachtige vijand spoedig meester van dit punt en deed van daaruit strooptochten, naar al de plantages die binnen zijn bereik waren.

Op het fort Kijkoveral heerschte groote oneenigheid tuschen de voornaamste planters, die beweerden dat de soldaten hadden gebruikt moeten worden om al de verschillende verspreid gelegen plantages te verdedigen en den Commandeur, die met recht volhield dat zijne macht (ongeveer 50 man) daartoe veel te gering was en dat zijn eerste plicht was, om het fort en daardoor de kolonie te behouden. Tot eene bestorming van het fort schijnen de Franschen niet genegen te zijn geweest, doch zij zonden een officier als parlementair, om eene brandschatting te eischen, en onze Commandeur die de verdere totale vernieling en verlies der Kolonie wenschte te voorkomen, sloot den 25en October eene capitulatie met den Franschen kapitein Antoine Ferry, commandant der 3 kaperschepen, waarbij deze zich verbond, om af te trekken tegen eene schatting van *f* 50.000. Deze brandschatting zou betaald worden in negerslaven (berekend à *f* 300 per stuk), vleesch en andere provisiën, benevens 1000 stukken van achten (*f* 2500) voor hem en zijne officieren. Één derde van dit alles kwam voor rekening van de bijna geruïneerde eigenaars der 15 of 16 particuliere plantages, terwijl het $^2/_3$ deel dat door de Compagnie gedragen moest worden, met 112 slaven werd afbetaald.

Kort nadat van der Heijden bij missive van 1 Januari 1709 uitvoerig verslag van deze ramp aan de Kamer v. Zeeland had uitgebracht, pakte zich een nieuw onweder boven de kolonie samen. In Februari d. a. v. namelijk zeilden opnieuw 2 Fransche kapers de Essequebo op en voltooiden het vernielingswerk van hunne voorgangers. Zij plunderden en verbrandden de meeste der overgebleven plantages, ook de 4 Compagnies-plantages, namen 500 vaten suiker die gereed lagen en een tal van slaven mede en volgens schrijven van v. d. H. van 9 Maart 1709 *) 1709

*) Meer gedetailleerde bijzonderheden omtrent deze tweede razzia hebben wij niet kunnen vinden, daar die brief zelve niet op het R. A. aanwezig is en wij dus alleen den hoofdinhoud daarvan hebben kunnen opsporen, uit het op dien brief door de Kamer Zeeland op 16 November 1709 gegeven antwoord.

waren er in de kolonie slechts 2 suikermolenwerken in bruikbaren toestand gebleven.

De Commandeur v. d. Heijden vroeg dadelijk versterking van soldaten, nadere pertinente orders voor het geval van een hernieuwden aanval en machtiging om 2 nieuwe Compagniesplantages aan te leggen, terwijl hij inmiddels al de overgebleven Compagnies-slaven aan het werk stelde om het fort Kijkoveral in voldoenden staat van tegenweer te brengen. Met grooten ijver togen ook de particuliere planters op nieuw aan het werk, om de geleden schade te herstellen en in 1710 waren er weder 5 molenwerken aan het malen; terwijl wij uit eene missive van v. d. Heijden, van 14 Mei van dat jaar aan de Kamer Zeeland zien, dat hij binnen weinige dagen voor de Comp. eene retourlading zou inschepen van 160 vaten suiker, 50 vaten oriane en 800 à 900 stopen maraan-olie (Balsam Copaïve). Aan energie ontbrak het dus niet! en dit was ook noodig, want de Compagnie beleefde een ongelukkigen tijd met hare koloniën en leed telkens verliezen op zee, door den oorlog met Frankrijk; wij zien o. a. uit brieven van de Kamer Zeeland in 1711, dat tweemalen achtereen een schip met kostbare retourlading uit Essequebo door den vijand was buitgemaakt.

1710 De geïnteresseerden bij de kolonie, in Nederland woonachtig, richtten in 1710 een verzoek tot de Vergadering der Tienen om dichter bij den mond der Essequebo een fort te doen bouwen op het groot Vlaggen-eiland (op de plaats waar reeds Abr. Beekman het gewenscht had); dit zelfde verzoek werd in 1717 door eenige planters in Essequebo herhaald, maar de Commandeur van der Heijden adviseerde daar telkens tegen en dit fort kwam, zoo als wij straks zullen zien, eerst veel later tot stand. Van der Heijden beweerde, dat het leggen van een fort in de beneden Essequebo, die zeer breed is en waarin zich vele eilanden bevinden, geen veiligheid zou geven aan de kolonie, daar de vijandelijke schepen er voorbij zouden zeilen en des te gemakkelijker zich zouden kunnen meester maken van de voornaamste plantages, die allen hooger aan de rivier gelegen waren. Ook zou men op die plantages ingeval van moeielijkheden met de slaven den steun der bezetting van laatstgenoemd fort missen en zou het raadplegen over bestuurszaken, van den op dat fort

wonenden Commandeur met de leden van den Raad, meest bewoners dier hoog op gelegen plantages, zeer bezwaarlijk gaan.

Voor het behoud van Kijkoveral was inderdaad in de toenmalige situatie der kolonie veel te zeggen, daar de Compagnies-plantages en sommige der beste particuliere plantages dicht bij dat fort, in de nabijheid van de samenvloeiing en aan de oevers van de rivieren Essequebo, Mazarouni en Cayouni waren gelegen. *) Men kan zich nauwelijks een schooner en gelukkiger gelegen punt denken, dan het centraal gedeelte der kolonie Essequebo in die dagen, aan drie heerlijke breede en bevaarbare rivieren, met een hoogen bodem en gezonde lucht.

Van der Heijden was dan ook niet ten onrechte met de situatie ingenomen, maar het eilandje Kijkoveral, dat door het fort om zoo te zeggen gevuld was, werd veel te klein om het langzamerhand aangroeiende getal beambten en bedienden der Comp. benevens het garnizoen te kunnen herbergen, en daardoor ontstonden soms epidemiën waaraan velen stierven.

Om hierin te gemoet te komen waren reeds langzamerhand eenige woningen, met een kerkje, bij elkander gebouwd op de punt die gevormd wordt door de samenvloeiing der Cayouni met de Mazarouni, door de Engelschen thans Cartuba-point genoemd, naast de toenmalige particuliere plantage Cartabo en vlak bij de groote Compagnies-broodtuinen (cassave-gronden); dit vlek wordt op de kaarten van het laatst der 18e eeuw (o. a. ook op de kaart van Bouchenröder 1798) aangegeven als de vroegere stad Cartabo (**44**).

In October 1716 kreeg v. d. Heijden machtiging van de 1716
Vergadering der Tienen, om aldaar eene nieuwe Commandeurswoning te doen bouwen, die hij het Huis Nabij noemde (om de nabijheid tot het fort Kijkoveral) en van Januari 1718 af, toen het nieuwe woonhuis gereed was, tot 1739 (toen de zetel van het bestuur naar het nieuwe fort Zeelandia op Vlaggen-

*) Op eenige M. S. kaarten van dien tijd in het Rijksarchief berustende, vinden wij plantages aangegeven tot aan de vallen of Rapids van de Essequebo en van de Mazarouni. De Compagnies-plantage Poelwijk o. a. was gelegen op het eilandje Caria, te midden der Rapids van laatstgenoemde rivier; een groot deel harer suikertuinen bevond zich echter aan den vasten wal.

eiland werd verplaatst), zijn al de brieven der Commandeurs gedateerd uit het Huis Nabij op Cartabo.

Van der Heijden was geen lui of onachtzaam bestuurder en hij zon op middelen, om de inkomsten van de Comp. te doen toenemen. Zoo werd, op zijn voorstel, door de Tienen op 14 October 1716 bepaald, dat van alle plantage-eigenaren een akkergeld en van alle inwoners een hoofdgeld zou geheven worden en werd eveneens op zijn advies in alle couranten bekend gemaakt, dat aan ieder die in Essequebo suikerplantages wilde komen aanleggen „vele douceurs en vrijheden" zouden worden gegeven.

Het getal der Compagnies-plantages was door hem weder tot 3 gebracht, waarvan Poelwijk en Duinenburg of Tuinenburg (naast de oude plant. de Fortuin tegenover Kijkoveral) de voornaamste waren, en sedert den in 1713 met Frankrijk gesloten vrede, waren de producten zonder risico geregeld naar het Vaderland verscheept, zoodat dan ook uit de aanteekeningen der Vergadering van de Tienen blijkt, dat de Compagnie in de jaren 1713, 1714 en 1715 met Essequebo ruim *f* 17.000 's jaars zuivere winst heeft gemaakt *).

Men was echter steeds bevreesd voor vernieuwde oorlogsrampen evenals die in 1708 en 1709 der volksplanting waren overkomen en de quaestie van den bouw van een fort op het groot Vlaggen-eiland bleef op den duur groote oneenigheid in de kolonie veroorzaken. De planters die hunne eigendommen hooger op, in de nabijheid van de Mazarouni hadden, waren van de opinie van den Commandeur van der Heijden, tot behoud van het fort Kijkoveral, terwijl de eigenaars van plantages aan de beneden Essequebo meer bescherming verwachtten van een lager gelegen sterkte. Zoolang v. d. H. het commando voerde bleef diens gevoelen de bovenhand houden, maar zijn bestuur zou niet lang meer duren, want de bewindhebbers kregen herhaaldelijk klachten over hem, wegens twisten met de planters en de leden van zijn Raad. Eindelijk kreeg hij geschil met zijn secretaris Hermanus Gelskerke, die door hem in 1718 ontslagen en naar Nederland gezonden werd. Deze beklaagde zich daarover, na zijne komst alhier, bij Bewindheb-

*) *Hedend. Historie of Tegenw. Staat v. Amerika*, 1767, 2e deel blz. 665.

beren en schijnt geen fraaie zaken voor den Commandeur aan den dag te hebben gebracht, want hij werd tegen dezen laatsten in het gelijk gesteld niet alleen, maar v. d. Heijden werd bij Resolutie der Kamer Zeeland van 24 Juli 1719 gedemitteerd. 1719
Hiervan werd mededeeling gedaan aan den Raad in Essequebo, met last om van der Heijden naar Nederland op te zenden „als hij niet goedschiks wilde, dan met geweld," en om zelve provisioneel het bewind te voeren. Den 12en December d. a. v. werd Laurens de Heere door de Vergadering van Tienen tot Commandeur van Essequebo aangesteld, terwijl Gelskerke hem als secretaris derwaarts zou vergezellen. *)

Reeds sedert eenige jaren ondervonden de planters op de hoog gelegene plantages in het centrum der kolonie, dat de in cultivatie zijnde gronden uitgeput raakten en dat het boschkappen en aanleggen van nieuwe suikertuinen aldaar, de moeite niet loonde, terwijl de lager gelegene oevers der Essequebo en de groote eilanden, die zich nabij hare monding bevinden, veel vruchtbaarder waren — en Laurens de Heere, die met de kolonie goed bekend was, begon al dadelijk na zijn aanvaarding van het bestuur, in 1720 eene nieuwe Compagnies-suikerplantage de Pelgrim aan te leggen, bij de Bonasike-kreek tegenover het Vlaggen-eiland.

De bewindhebbers der Compagnie gingen intusschen voort 1721
met middelen te bedenken, om de kolonie wat meer winstgevend te maken en bij Resolutie der Vergadering van de Tienen van 5 April 1721 werd aan een ieder vergund, om aan de Essequebo landwaarts in te trekken tot het zoeken van mijnen en mineralen, waartoe de Comp. tegen billijken prijs slaven zou leveren; terwijl daarenboven de Kamer v. Zeeland door haar werd geautoriseerd een proeftocht in het binnenland te doen ondernemen, door 2 geschikte officieren, 20 soldaten, 8 à 10 slaven en eenige Indianen „tot het ontdekken van nieuwe negotie."

Noch het een noch het ander heeft echter eenig resultaat opgeleverd; wel heeft de Compagnie nu en dan eenige bergwerkers

*) Dezelfde Hermanus Gelskerke, dien wij tien jaren later als Commandeur zullen zien optreden.

uitgezonden die verschillende ertsen vonden, hoog op de Cayouni-rivier, maar deze ertsen waren te weinig zilverhoudend, om de kosten van exploitatie goed te maken *).

Laurens de Heere trachtte evenwel aan het verlangen zijner principalen, tot uitbreiding van de producten op andere wijze te gemoet te komen. Hij nam voor het eerst op een der Compagnies-plantages in 1722 eene proeve met koffiecultuur en had in 1725 meer dan 30.000 koffieboomen in bloei; ongelukkigerwijze heeft dat product echter in Essequebo nimmer welig getierd, evenmin als de indigo waarmede zijn opvolger op vrij groote schaal de proef nam. De Heere behoorde even als zijn voorganger tot de bepaalde voorstanders van een fort
1726 op het Vlaggen-eiland en in 1726 werd hem uit Nederland daartoe een ingenieur A. Leslorant toegezonden, die in last had op de noordelijke punt van dat eiland een hoornwerk met houten reduit en sterke palissadeeringen aan te leggen en andere werken in de kolonie te verrichten.

Veel belangrijks viel er anders niet voor onder het bestuur van de Heere, die met ijver en op niet onvoordeelige wijze voor de Comp. werkzaam was geweest en o. a. eerlijk genoeg was, om de aanvankelijk door hem zoo aangeprezen koffiecultuur eenige jaren later weder te ontraden, toen hij ondervond dat de grond aan de Essequebo daarvoor minder geschikt was. Hij gaf nog in 1728, in zijn laatsten aan de Kamer Zeeland geschreven brief, kennis van de afzending eener schoone lading van 436 vaten suiker, 51 vaten oriane, 4 vaten maraan en 24 balen koffie en behandelt daarin met de grootste belangstelling den geheelen toestand der kolonie; doch kort daarop werd hij door een hevige kanker aangetast en overleed den 9en Maart
1729 1729 op het Huis Nabij te Cartabo.

Het bestuur der kolonie werd onmiddellijk provisioneel opgenomen door den secretaris Hermanus Gelskerke, die al sedert jaren in het bezit was eener Resolutie der Vergadering van de Tienen van 12 April 1721, waarbij hem ingeval van ontstentenis

---

*) Later, onder het bestuur van Storm van 's Gravesande, hebben zooals wij hieronder zullen vermelden, met hetzelfde doel nog vele ontdekkingstochten plaats gehad, doch met niet veel beter resultaat.

van Laurens de Heere, ter voorkoming van twist of naijver van anderen, het Commando ad interim werd opgedragen en den 12en October 1729 werd hij definitief tot Commandeur aangesteld. 1729

De nieuwe Commandeur Hermanus Gelskerke was, even als zijn voorganger, van zijne optreding af ijverig werkzaam, om naar het voorbeeld van het naburige Suriname (**45**) nieuwe producten ten bate van de Comp. te cultiveeren en werd daartoe nog daarenboven aangemoedigd, door de op 14 Maart 1731 door de Kamer Zeeland gemaakte bepaling, dat voor de opgeleverde indigo, koffie en cacao, eene premie van 2% van den verkoopprijs aan hem zou worden betaald en eene gelijke premie voor den directeur der Compagnies-plantage onder wiens leiding die producten zouden worden aangekweekt. Dit heeft echter nimmer veel opgeleverd; suiker en later ook katoen (aan de zeezijde) bleven de hoofdproducten van Essequebo, met een weinig cacao. Koffie groeide er niet welig, evenmin als indigo en de cultivatie van dit laatste artikel werd reeds in 1747 geheel opgegeven, ook omdat de slaven zulk een weêrzin tegen de bewerking hadden. 1731

De geest der slaven was anders in deze kolonie zeer rustig en gewillig, en het schijnt wel dat zij er beter behandeld werden dan destijds in Berbice en Suriname. Slechts ééns vinden wij een ernstig geval van oproerig verzet en wel in 1731, op de Compagnies-plantage Poelwijk (op het eerste eiland in de vallen van de Mazarouni); het was echter niet van groote gevolgen, alhoewel er een paar Europeanen bij gedood werden, doch werd spoedig met hulp van eenige soldaten van het fort Kijkoveral onderdrukt en de belhamels werden naar het gebruik dier dagen streng gestraft.

Aan het nieuwe fort op het groote Vlaggen-eiland werd ook door Gelskerke slechts zeer langzaam doorgewerkt, daar men dan eens gebrek had aan materialen, dan weder aan handenarbeid (al de planters moesten daarvoor bij toerbeurt eenige slaven leveren), totdat Gelskerke eindelijk in 1733 kon rapporteeren dat het fort, alhoewel nog niet voltooid, toch ten naasten bij in verdedigbaren toestand was, doch dat hij met het 1733

oog op mogelijk uitbrekenden oorlog, in de eerste plaats versterking van geschut en van garnizoen noodig had.

Aan het verzoek om uitzending dier versterkingen werd vooreerst geen gevolg gegeven en de correspondentie tusschen den Commandeur en de Bewindhebbers in Nederland, bleef zich bepalen tot zuivere handelszaken en recriminatiën van laatstgenoemden „dat de uitgaven exorbitant en de voordeelen te mo„diek waren, terwijl men geen groote vooruitgang van de „kolonie zag." En inderdaad die verzuchting was niet ongegrond, wanneer wij nagaan dat volgens een opgave van de Kamer Zeeland van 1735 toen nog slechts in Essequebo aanwezig waren, in dienst der Comp., 66 Europeanen en 854 slaven, verdeeld over het fort en 4 of 5 plantages; wanneer wij nu de bevolking der 25 à 30 particuliere plantages er bij rekenen, elk met 2 of 3 Europeanen en gemiddeld een 60-tal slaven, dan komen wij tot eene totaalbevolking van ongeveer 3000 zielen. Een scherpe tegenstelling met Suriname, waar reeds in 1712 ongeveer 200 plantages met 12000 slaven waren! en welke getallen sedert op groote schaal waren toegenomen.

In dien toestand van Essequebo zou echter spoedig verbetering komen en wel door de komst aldaar van een bijzonder bekwaam, eerlijk en ijverig ambtenaar, die gedurende 30 à 35 jaren aldaar de zaken bestuurd beeft en die tevens de grondlegger is geweest van de kolonie Demerary; wij bedoelen Laurens Storm van 's Gravesande!

In 1737 was, op Cartabo, de secretaris der kolonie Daniël Uschner overleden en de Commandeur Gelskerke stelde als zijn opvolger aan de Comp voor, zekeren Jan Hageman, planter en lid van den Raad van Politie. De bewindhebbers echter hadden niet zoo heel veel goeds van dien Hageman vernomen en schreven den 6en Januari 1738 aan Gelskerke „wij hebben niet „kunnen besluiten hem tot Secretaris aan te stellen, maer wij „hier te lande omhorende nae een bequaem subject, is ons voor„gekomen eene Laurens Storm van 's Gravesande, een man, „die eenige jaren gestudeert hebbende, daerna in de Militaire „dienst dezer landen is geweest en hebben wij denselven op „de goede recommandatiën die wij van hem hebben bekomen, „aangestelt tot Raad, Secretaris en boekhouder in de rivier

„van Isequebe..... hem accordeerende, behalve zijne vrouw te „mogen mede nemen zijne 5 kinderen en een zuster van zijn „vrouw, considererende dat langs dusdanige wegen de Colonie „best gepeupuleert zal geraken." *)

De nieuw benoemde secretaris en boekhouder, tevens lid van den Raad van Politie, volgde al zeer spoedig zijne bestemming, met zich medenemende eene groote lading cargazoens-goederen, ammunitie en andere benoodigdheden. Hij moest eerst St. Eustatius aandoen en kwam na eene reis van 17 weken, met een schipper die hem en zijn familie half honger liet lijden 1738
(hetgeen, zooals Gelskerke in een brief aan Bewindhebberen schrijft „voor fatsoenelijke luijden seer hardt vald") den 14en Mei 1738 te Cartabo aan. Daar werd hij door Gelskerke op de vriendelijkste wijze ontvangen en aanvaardde dadelijk zijne betrekking met zooveel ijver, dat de Commandeur zich reeds in eene missive van 11 Augustus 1738 in de meest vleiende bewoordingen uitliet over zijne „bequaemheyt en vigilantie." Tegelijk daarmede werd aan Bewindhebberen een eigenhandig rapport van Storm van 's Gravesande opgezonden, waarin deze zijne bevindingen mededeelt over de defensiemiddelen der kolonie, die hij als deskundige in militaire zaken onderzocht had. De militie (het garnizoen) vond hij te gering in getal en in slechten toestand, de soldaten hadden bijna geen kleederen aan het lijf en het fort met aarden hoornwerk er vóór, achtte hij ten eenenmale onvoldoende. Het fort kon nooit bruikbaar worden gemaakt, zeide hij, zoo lang het alleen uit houtwerk bestond, want wanneer de palissaden aan de eene zijde vernieuwd waren vielen ze aan de andere zijde verrot uitéén en het eenige afdoende middel was, om op dezelfde plaats een

---

*) Laurens Storm van 's Gravesande, geboren 12 October 1704 en gehuwd in Maart 1728 met Lumea Constantia van Bergh-Eyck, had eerst in de Rechten gestudeerd en was daarna officier geworden in het Regiment van Pallandt. Hij was de zoon van Pieter Storm van 's Gravesande en Alpheda Louise van Luchtenburgh. Zijn oom Willem Jacob was de beroemde hoogleeraar en zijn oom Ewout is de stamvader van al de in ons land thans nog bestaande Jonkheeren Storm van 's Gravesande. (Zie het *Wapenboek van den Nederlandschen Adel* van J. B. Rietstap.)

fort te bouwen van steen. Het is niet noodig, zoo besloot hij, daarvoor een ingenieur uit te zenden „want ik sal het gaarne „zelve doen zonder extra belooning; de eer om UEd. Achtb. „naar genoegen te dienen is mij voldoende." Een jaar later komt hij in een schrijven van 8 September 1739 nogmaals daarop terug en verklaart, dat hij het fort in 2 jaren tijds zou opbouwen, terwijl hij daartoe de kalk en tras uit Barbados zou laten komen en de steenen zelf zou laten bakken.

1739 De Commandeur Gelskerke, die het in alles volkomen met zijn bekwamen secretaris ééns was, onderteekende dezen laatsten brief mede en voegde er een warme aanbeveling bij, terwijl de Bewindhebbers, ongewoon aan een zoo belangloozen ijver van een hunner dienaren, als Storm van 's Gravesande in dezen betoonde, na eenige aarzeling het voorstel goedkeurden. Er was evenwel vóór dat men den zetel van het bestuur van Cartabo en Kijkoveral naar het Vlaggen-eiland kon overbrengen, aldaar meer noodig dan een fort, n. l. een huis voor den secretaris en een voor den predikant, soldatenlogies en ambachtslieden-woningen, pakhuizen enz., en om den bouw daarvan te bespoedigen was Gelskerke voor zijn persoon in Januari 1739 aldaar reeds gaan wonen in het huis voor den Commandeur, dat reeds voltooid was. Zijne tegenwoordigheid aldaar bewerkte zóóveel, dat ook de overige woningen in 1740 gereed kwamen om betrokken te worden en Cartabo verlaten werd *).

Er was door de volijverige samenwerking van den Commandeur en zijn secretaris een nieuw leven in den gang der zaken gekomen. Beiden waren ze vroeger in militaire dienst geweest (Gelskerke had in zijn jeugd de bataille van Malplaquet bijgewoond) en het is zeer waarschijnlijk, dat die gemeenschappelijke band voor een gedeelte de oorzaak was van die geluk-

---

*) Aan de fortificatie-werken van het nieuwe fort Zeelandia werd voorts met ijver doorgewerkt, doch men was soms zoo beperkt met arbeiders en bouwmaterialen, dat het niet voor 1743 geheel voltooid was.

Het fort Kijkoveral bleef daarna nog voorloopig in stand gehouden met eene kleine bezetting van 6 of 8 man, tot dat het in 1749 geheel werd verlaten en gesloopt; alléén een gedeelte van den buitenmuur en de poort zijn tot nu toe blijven staan; zie hierachter noot 10.

kige eensgezindheid, welke tot nu toe onder de hooge beambten der Compagnie in Essequebo zooveel te wenschen had overgelaten. Storm van 's Gravesande, voelde zich daarenboven bijzonder aangetrokken tot de beide lievelingsplannen van de Bewindhebbers: het openen van nieuwe handelsgelegenheden in het binnenland en het zoeken naar mineralen of zilver. Hij wijdde daaraan zijn bijzondere aandacht en deed zelfs een paar kleine onderzoekingstochten naar het Blauwe gebergte en eenige dagreizen hoog op de Cayouni, waar men weder zilvererts meende gevonden te hebben. Zijne ambtsbezigheden beletten hem in persoon daarmede verder voort te gaan, maar op zijn aandringen werd in 1739 de duitsche Doctor Nicolaas Hortsman, chirurgijn op een der Compagnies-plantages, met een geschikt militair Christiaan Rijst, benevens 4 creoolen als tolken en gidsen op eene expeditie uitgezonden, naar de boven Essequebo ver boven de watervallen, om daar handels debouchés te zoeken; ongelukkigerwijze bleef die poging zonder resultaat voor Essequebo (**46**).

In 1740 zond de kamer Amsterdam, aangemoedigd door de 1740
rapporten van Storm aan de Bewindhebbers, opnieuw eenige bekwame bergwerkers naar Essequebo met een chef of directeur Thomas Hildebrand en deze begonnen nu met nieuwe kracht naar zilvererts te zoeken, in de nabijheid van plantage Poelwijk, op de Cayouni en in het Blauwe gebergte. Zij hadden op sommige plaatsen mijnen gegraven, met hulp van slaven der Compagnies-plantages, maar die arbeid was hard en ongezond; een zestal bergwerkers stierven en werden successievelijk door anderen vervangen. Hildebrand was ruw en wreed voor het volk dat onder hem arbeidde, en de monsters erts die hij aanbood bleken van geheel onvoldoenden qualiteit. Daarenboven ontdekte men in 1744 dat hij groote misbruiken pleegde en de Europeesche werkers wilde overhalen, om met hem van de Cayouni naar Spaansch Guiana te deserteeren, zoodat hij dan ook wegens zijne „snoode en ontrouwe conduites" ontslagen werd, en de meeste zijner bergwerkers naar Nederland werden teruggezonden.

Bij den aanvang van dat zilverzoeken door Hildebrand had men daaraan een alleronaangenaamste en voor de rust der

kolonie gevaarlijke ongeregeldheid te wijten gehad. Reeds toen men 20 jaren vroeger, onder den Commandeur Laurens de Heere naar zilver had gezocht, hadden de slaven die men daartoe gebruikte een groote tegenzin in dat werk en toen men nu die pogingen in het begin van 1741 door Hildebrand liet hervatten, waren de slaven die daaraan moesten arbeiden,
1741 daarover ten hoogste ontevreden. Den 25en Mei 1741 (en niet in 1738 zooals Hartsinck verkeerdelijk opgeeft) deserteerden 36 creoolslaven (**47**) en slavinnen van de Compagnies-plantages Poelwijk en Duinenburg, om zich te onttrekken aan den mijnarbeid waarin zij de bergwerkers aan de Cayouni moesten assisteeren. Zij vestigden en versterkten zich op een eiland in de Cayouni-rivier (dat sedert altijd den naam van Creoolen-eiland bleef dragen) en bleven onwillig om op hunne plantages terug te keeren, waarop de Commandeur Gelskerke, geen kans ziende om hen zonder groote opschudding gewapenderhand meester te worden en vreezende dat meer andere slaven zich bij hen zouden voegen, een mulat, Pieter Tollenaar naar hen afvaardigde, om te onderhandelen. Tollenaar deed tweemalen de reis, doch slaagde eindelijk in zijne zending en bracht den 15^{en} December van hetzelfde jaar de vluchtelingen weder op hunne plantages terug, nadat hen vrij pardon was geschonken en de belofte, dat zij nimmer meer tot bergwerk gedwongen zouden worden. (**48**)

Groot was de tevredenheid in de kolonie en ook bij de Bewindhebberen dat dit dreigend gevaar voorbij was, want men had gevreesd, dat indien deze vestiging van wegloopers ware toegenomen, men daarvan, evenals in Suriname, de noodlottigste gevolgen had kunnen wachten. Met het oog hierop en ten einde te gemoet te komen aan den afkeer der slaven voor den mijnarbeid, werd in April 1742 bepaald, dat zij die daarin wilden werken, een extra belooning zouden genieten van een stuiver daags, betaalbaar in goederen of kiltum (een slecht soort van rum).

In verband met de verplaatsing van het bestuur naar het fort Zeelandia en ook uithoofde van de uitputting der gronden van de Compagnies-plantages op de Essequebo bij Kijkoveral, was omstreeks 1740 besloten die op te breken, te beginnen

met de plantages Poelwijk en Duinenburg; voorts werden nieuwe Compagnies-plantages op Vlaggen-eiland en Varkens-eiland aangelegd, waarvan ééne wederom Duinenburg zou heeten. Vele particuliere planters volgden dit voorbeeld en verplaatsten hunne plantages naar de meer vruchtbare boorden van de beneden-Essequebo en op de eilanden in de nabijheid van het nieuwe fort, en in 1741 werd zelfs een gedeelte van het eiland Wakenaam van de Comp. gekocht door Thomas Wilson, Engelsch predikant op Antigua en nog een anderen Engelschman James Doig, om aldaar 2 suikerplantages aan te leggen*); terwijl kort daarop nog meer Engelschen zich aldaar vestigden en ook eenige verzoeken aan kolonisten toegestaan werden, om op de kust nabij de Essequebo en aan de Pomeroon, katoen en cacao te gaan aanplanten.

De Commandeur Gelskerke begon intusschen op zijn gestel den 1742
invloed te gevoelen van het tropische klimaat, waarin hij 30 jaren had doorgebracht en wenschte derhalve naar het Vaderland terug te keeren; doch alvorens hij antwoord had op zijn verzoek om ontslag, overleed hij op het fort Zeelandia, den 16en Juli 1742.

Zijn aangewezen opvolger was natuurlijk de wakkere Secretaris Storm van 's Gravesande, aan wien onmiddellijk door den Raad van Politie en Justitie het provisioneel bestuur werd opgedragen, terwijl hij bij Resol. der Tienen van 13 April 1743 definitief tot Commandeur werd aangesteld.

Gedurende de 5 jaren waarin hij als secretaris onder den vorigen Commandeur een zoo werkzaam deel had genomen aan het bestuur der kolonie, had Storm van 's Gravesande al menige teleurstelling ondervonden in zijne illusiën betreffende het vinden van zilver en andere mineralen en het aankweeken van nieuwe producten, doch kort na zijn optreden als Commandeur waagde hij het toch nogmaals om zekeren planter Engelbert Pijpersberg **) die zich daartoe aanbood, met eenige der van Hildebrand

*) Zie brief van Gelskerke aan de Kamer Zeeland van 10 Juni 1741 R. A.

**) Dien wij later, in 1754, als lid van den Raad van Politie in de de archieven vermeld vinden.

achtergebleven bergwerkers, een tocht ver in het binnenland te laten doen. Zij brachten echter niets mede dan eenige verwarde verhalen „van een hemelhooge kristalberg, op den top „vol zwavel en vitriool en aan den voet met schoone aderen „van zilvererts" blijkbaar uit onvolledige en overdreven berichten der Indianen samengeflansd (**49**).

Het ware belang der kolonie, — de bevordering van de cultuur der winstgevende stapel-producten, — werd intusschen door Storm van 's Gravesande evenmin uit het oog verloren en dit was ook het verlangen der Bewindhebbers in Nederland; want de veelvuldige onderzoekingstochten in het binnenland hadden een goed deel van de winsten der Compagnie verslonden, de indigo-cultuur moest men opgeven en de cacao- en koffie-productie was zóó gering, dat in 1744 van dit laatste artikel voor de consumtie der kolonisten in Essequebo moest worden ingevoerd uit Berbice. De gronden aan de beneden-Essequebo en aan de kust waren echter zeer geschikt voor suiker en katoen, en de cultuur vooral van eerstgenoemd product nam met den dag toe, hetgeen grootendeels te danken was aan den toevloed van Engelsche planters uit Barbados, Antigua en andere eilanden, waar een dorre bodem was en waar zij hooge lasten te betalen hadden. Onze schrandere Commandeur, die reeds als Secretaris er voor geijverd had om de toelating van vreemdelingen te bevorderen, wist van Bewindhebberen te verkrijgen, dat ook de Engelschen, die zich in de kolonie kwamen vestigen, evenzeer als de Nederlanders, voor 10 jaren vrijdom kregen van hoofd- en recognitie-gelden en in sommige gevallen vergunning voor de vaart met hun eigen schepen. Ten gevolge hiervan vond het voorbeeld van Thomas Wilson en James Doig op het eiland Wakenaam zooveel navolgers, dat er reeds in 1743 zeven Engelsche plantages
1743 waren op de eilanden Wakenaam en Leguaan en aan den oostelijken rivier-oever daar tegenover.

Bewindhebberen ter Vergadering van de Tienen waren hier zeer mede ingenomen en schreven o. a. op 18 April 1743 aan Storm, om hem te „lauderen over zijne welgelukte pogingen, om „vreemde natiën te animeeren, zich in de kolonie te komen „vestigen," terwijl zij hem bij missive van 2 October 1744 een

bijzondere tevredenheids-betuiging „over zijn ijver en appli- 1744
catie" en een geschenk van 2 okshoofden beste Roode wijn zonden. Wij gelooven echter zeker, dat deze toenemende immigratie van Engelsche planters in Essequebo (en eenige jaren later vooral ook in Demerary) de kiem is geweest van het latere verlies dier koloniën voor Nederland. Reeds de eerste inbezitneming van Essequebo en Demerary door de Engelschen in 1781 is, zooals wij hieronder nader zullen mededeelen, te wijten aan het drijven en de onderhandsche medewerking der Engelsche en Engelschgezinde kolonisten, en toen na vele lotswisselingen de kolonie ten derden male in handen van de Engelschen werd overgeleverd, zijn deze er verder voor goed gebleven. Toen namelijk in 1814 de algemeene vrede werd gesloten, bekwamen wij Suriname en Curaçao, waar het Nederlandsche element de bovenhand had, zeer gemakkelijk terug, maar Essequebo en Demerary (zoo ook Berbice), waar de Britsche belangen te diepen wortel hadden geschoten, werden ons ontroofd en bleven Engelsch. Dit kon Storm van 's Gravesande natuurlijk niet voorzien en toen hij de vestiging van Engelschen in Essequebo en Demerary bevorderde, deed hij ongetwijfeld wijs, want zij brachten geld en energie mede, die beiden in de kolonie ontbraken.

De West-Indische Compagnie was in geen bloeienden toestand omstreeks dien tijd; zij bezat behalve de voordeelen van den slavenhandel, niets dan hetgeen haar de vaart op Afrika, Essequebo, Curaçao, St. Eustatius en St. Martin opbracht en de uitgaven vooral voor Essequebo en Curaçao, ten behoeve van verbeteringen, uitbreiding van personeel en voorzieningen tegen oorlogsgevaar, waren groot. Van 1735 tot 1744 was dan ook aan de participanten geen dividend uitbetaald en de bewindhebbers bleven soms op schromelijke wijze nalatig in de toezending van provisiën en cargazoen, terwijl van de negerslaven, die uit Afrika met duizenden in Suriname werden aangebracht, slechts zelden een armazoen *) in Essequebo aankwam, zoodat er aan uitbreiding van de cultuur vooreerst niet te

*) Eene lading negerslaven werd een Armazoen geheeten, in tegenstelling met eene lading provisiën en handelsartikelen, die men Cargazoen noemde.

denken viel. Het was een ongelukkige cercle vicieux: de kolonie ging niet genoeg vooruit, omdat haar het noodige werd onthouden en de Bewindhebbers waren spaarzaam met uitzendingen voor eene kolonie, die te weinig winst afwierp!

1745 In 1745 en 1746 steeg het gebrek in Essequebo hoog, ook doordien de schepen met cargazoen door den in Europa uitgebroken oorlog belet werden derwaarts te vertrekken. Herhaaldelijk beklaagt Storm van 's Gravesande zich in zijne brieven aan de Kamer Zeeland, dat hij geen victualiën, geen kleeding en geen ammunitie meer had, dat de smidse stil stond door gebrek aan ijzer en kolen, dat de slaven soms dagen achtereen geen rantsoen ontvingen, dat hij zelf niets meer te drinken had dan water en dat er ook ten gevolge van ongunstige weêrsgesteldheid en misgewas, hongersnood in de kolonie zou hebben geheerscht, indien de Engelschen daar geen blom en tarwe en andere levensmiddelen van de W.-I. eilanden hadden ingevoerd. Omstreeks het midden van het jaar 1746 kwam hierin eenige verbetering door de aankomst van een paar schepen uit Nederland met provisiën en cargazoen, maar Storm van 's Gravesande werd dezen toestand moede en vroeg den 7en December 1746 zijn ontslag.

1746 Bij die gelegenheid, en ook in een vroeger schrijven van 10 Juli deszelfden jaars, vestigde onze Commandeur voor het eerst op officieële wijze de aandacht van Bewindhebberen op het gewicht van Demerary als eene nieuwe kolonie *nevens* en *onder* Essequebo; de gronden waren daar bij uitstek vruchtbaar en geschikt voor het aanplanten van suiker en koffie.

Aan zekeren Andries Pieterse, inwoner van Essequebo, was in 1746 door den Raad van Politie dier kolonie (naar aanleiding eener Resol. der Kamer Zeeland van 18 October 1745) eene acte van vergunning gegeven om eene suikerplantage aan te leggen in de rivier Demerary en dit voorbeeld lokte zoovelen tot navolging uit, dat reeds een half jaar later aldaar gronden waren begeven, voor 18 groote suikerplantages en een tal van kleinere gronden (**50**). Storm stelde voor, om tot bescherming der nieuwe kolonisten en tot het beslechten hunner geschillen met de aldaar nog in vrij groot getal wo-

nende Indianen, een post van een onderofficier en 6 à 8 man te vestigen aan den mond dier rivier, als brandwacht; van deze post zou men door een of meer kanonschoten kennis kunnen geven van dreigend gevaar, of van naderende schepen en zou men die schepen kunnen verkennen en visiteeren op dezelfde wijze, als zulks in Essequebo en ook in Berbice door eene brandwacht aan den ingang der rivier geschiedde. Hij gaf in zijne missive een uitvoerig verslag van den toestand der geheele kolonie, doch vroeg op stellige, maar uiterst beleefde wijze en onder erkenning van het vele goede, door hem van de Comp. genoten, zijn ontslag „salvis honoribus," daar zijne inkomsten te gering waren (slechts *f* 500 behalve de emolumenten), om als Commandeur met zijn gezin zich op voegzame wijze te kleeden en in zijne tafel te voorzien, „indien op den „duur hij zijn plicht als een eerlijk man zonder sinistre weegen „wilde betragten," — terwijl hij daarenboven veel last had van eenige onrustige lieden in de kolonie, die hem tegenwerkten en belasterden. Zijn plan was om na zijn ontslag voorloopig in de kolonie te blijven, daar hij in zijn 3-jarige Commandeurstijd alles had moeten interen, wat hij als Secretaris had overgelegd en dus geen geld genoeg bezat om naar Patria terug te keeren.

De bewindhebbers waren onaangenaam verrast door dit ver- 1747
zoek, want nog nooit had men zulk een bekwaam, ijverig en rechtschapen man, nog nooit zulk een gentleman als Commandeur op de Essequebo gehad. De Kamer Zeeland schreef hem den 7en Augnstns 1747 een brief, waarin zij hem haar leedwezen betuigde en eenige beloften voor de toekomst deed, en de Vergadering der Tienen schreef hem den 9n September d. a. v. op nog meer afdoende wijze, dat zij uiterst tevreden waren over zijn bestuur, dat zij al zijne genomen beschikkingen en voorstellen, ook betreffende Demerary, goedkeurde en dat zij hem dringend verzocht te blijven. En om kracht aan dat verzoek bij te zetten, werd zijn traktement van *f* 500 op *f* 800 gebracht (behalve de emolumenten); voorts kreeg hij een slaaf met vrouw en kind ten geschenke (**51**) en werd zijn 2e zoon Warnard Jacob aangesteld tot assistent; terwijl hij volkomen gemachtigd werd, om tegen de onruststokers en

lasteraars in de kolonie met gestrengheid te werk te gaan.

Deze vleiende aanmoediging deed Storm van 's Gravesande besluiten, om voorloopig in zijne betrekking te continueeren. Hij bleef met groote belangstelling zijne zorgen wijden aan de veiligheid der kolonie tegenover de Spanjaarden van de Orinoco, die niet alleen door hunne vestiging van missionarissen de Caraïbische Indianen, onze bondgenooten, zeer tegen zich in het harnas joegen, maar ook reeds een klein fort hoog op de Cayouni hadden gebouwd, zooals men beweerde op ons grondgebied. Hij correspondeerde hierover met den Gouverneur van Spaansch-Guiana en op zijn voorstel werd door den gezant onzer Republiek in Madrid ernstig tegen het een en ander geprotesteerd, met dat gevolg dat de Spaansche regeering verklaarde geen de minste kwade bedoelingen tegen onze kolonie te hebben en haren Gouverneur strenge orders zond, om ons daar niet verder te bemoeilijken.

1748 Omstreeks dienzelfden tijd verzocht een ondernemende Franschman Ignace Courthial, die werkzaam was geweest aan de mijnontginningen in de Cayouni en nu eenige uitgestrekte savanen tusschen de Demerary en de Berbice in concessie had gekregen, om aldaar op eigen kosten een R. C. Kapel te mogen bouwen en een priester te onderhouden en tevens ondersteuning, om aldaar 12.000 à 15.000 stuks vee en paarden te brengen en op groote schaal voort te fokken *). Men schijnt het echter met hem niet eens te hebben kunnen worden; wij kunnen althans niets naders daarvan opsporen en vinden Courthial eenige jaren daarna als eigenaar eener koffieplantage aan de Demerary-rivier gevestigd.

De pas ontluikende nieuwe kolonie Demerary, was inzonderheid een voorwerp der zorg van onzen ijverigen Commandeur, die niet voldaan was door de plaatsing aldaar van de hiervoren besproken kleine militaire post of brandwacht, maar die begreep dat bij den snellen aanwas van personen die zich daar wilden vestigen, een geregeld dagelijksch bestuur en opzicht van een ambtenaar der Comp. hoogst wenschelijk was. Esse-

*) Missive van Storm v. 's Gravesande aan de Kamer van Zeeland 2 December 1784 met request van Courthial (R. A).

quebo bleef stationair en de toekomst was voor Demerary! dit zag Storm ten volle in, want reeds in 1746 had hij aan Bewindhebberen geschreven: „Ik twijfel niet of dese rivier Demerary „sal in corte jaren zoo volkrijk, indien niet meer, als Essequebo „zijn", en dit waren profetische woorden geweest, die al spoedig verwezenlijkt stonden te worden.

Om deze en andere belangrijke zaken te bespreken, had Storm reeds in het begin van 1748 een verlof naar Nederland gevraagd, dat hem na herhaald heen en weder schrijven vergund werd en den 11en April 1750 vertrok hij met zijn zoon Warnard 1750
naar het Vaderland, terwijl zijn vrouw en kinderen, waarvan de oudste Jonathan Samuel vaandrig was, op het fort Zeelandia achterbleven. De secretaris Adriaan Spoors was op last van Bewindhebberen gedurende zijne afwezigheid benoemd tot Commandeur ad interim.

In dit jaar, 1750, barstte juist de reeds zoolang gesmeuld 1750
hebbende wrevel en oneenigheid over Essequebo, tusschen de —
Kamer van Zeeland en de Vergadering der Tienen, in lichte 1772
laaie vlam uit. Zie hier de zaak in het kort geresumeerd:

Wij hebben hierboven reeds medegedeeld dat Essequebo, sedert het begin der 17e eeuw eene vestiging der W.-I. Comp., aanvankelijk zoo weinig vooruitging dat de Vergadering der XIX haar in 1632 wilde verlaten, doch dat de Kamer Zeeland daar *tegen* was en de kolonie aanhield. Dat zij daarop in handen der 3 steden, Middelburg, Vlissingen en Veere kwam, in 1669 aan de Staten van Zeeland werd overgedragen en in 1670 aan de Kamer Zeeland der W.-I. Comp. werd teruggegeven. Dit laatste accoord nu, van 11 April 1670, geapprobeerd door de Vergadering der XIX en door Hunne Hoog. Mog. werd door de in 1675 opgerichte nieuwe W.-I. Comp. als vervallen beschouwd ten gevolge van haar nieuw Octrooi, waardoor naar hare meening de verbintenissen der oude Compagnie ipse facto waren opgeheven.

In verband met deze opvatting werd dan ook met den heer van Pere, eigenaar der kolonie Berbice, in 1678 een nieuw accoord gesloten, doch de Vergadering der X bleef Essequebo beschouwen, als geheel onder de oppermacht van de Generale

W.-I. Compagnie ressorteerende, even als Curaçao en St. Eustatius. Wel stemde zij toe, dat de Kamer Zeeland, even-als vroeger, het gewone beheer daarover zou blijven voeren, doch zij behield zich uitdrukkelijk voor: het benoemen van Commandeurs en de eindbeslissing in alle principeele zaken van belang. De Kamer van Zeeland onderwierp zich noode aan deze beperkingen, daar zij beweerde dat de kolonie Essequebo in 1670 door de Staten van Zeeland in privaat aan haar was overgegeven, op conditie van vrije vaart en handel — uitsluitend voor de ingezetenen van Zeeland — en niet aan de Generale W.-I. Comp. Menigmalen gaf dit verschil in opvatting aanleiding tot oneenigheid tusschen die Kamer en de Tienen, vooral wanneer het betrof de quaestie van het verleenen van meerdere vrijheid van handel en vaart op de Essequebo voor de andere Kamers der Comp. en voor de ingezetenen der Nederlanden in het algemeen.

Het centraal bewind der W.-I. Comp. bleef steeds in dit opzicht en ook op sommige andere belangrijke punten zijne oppermacht over Essequebo handhaven. Reeds in 1685 had de Vergadering der Tienen geheel tegen den zin van Zeeland de vrije vaart aldaar opengesteld; in 1716 had zij alom doen bekend maken, dat een ieder zich als planter aan de Essequebo mocht komen vestigen en in 1721 werd door haar aan een iegelijk vergund, om ook binnenslands aldaar tochten te doen tot het opsporen van zilver of mineralen. Daarenboven vinden wij in de correspondentie op het Rijksarchief herhaaldelijk brieven van de Tienen aan de Commandeurs, waarin deze laatsten aangespoord worden om niet alleen de Kamer Zeeland, maar ook de Vergadering der Tienen geregeld van alles op de hoogte te houden en werden niet alléén de zoo even vermelde bepalingen van vrije vaart tegen het advies van die Kamer gemaakt, maar sommige benoemingen van beambten geschiedden zelfs zonder dat deze laatste daarop gehoord was.

Bij dit alles had de Kamer Zeeland zich in den regel onder protest nedergelegd, met bijvoeging „dat zij zich zulks voor „ditmaal zou laten welgevallen," en inderdaad konden zij ook veilig daarin berusten, want het openstellen van de vaart en het toestaan van andere vrijheden, de voornaamste punten van

bezwaar dier Kamer, bleven een doode letter, hetzij dan dat er geen liefhebbers waren om daarvan gebruik te maken, hetzij dat de Commandeurs in Essequebo, die rechtstreeks onder den invloed der Kamer Zeeland stonden, die zaken niet genoeg aanmoedigden en soms tegenwerkten. De eerste daadwerkelijke pogingen om particulieren handel en landbouw zelfs van buitenlanders te bevorderen, waren gedaan in 1741 door den Commandeur Gelskerke, die de eerste gronden aan Engelschen voor den aanleg van plantages verkocht en door Storm van 's Gravesande, die hiermede voortging en zelfs 10-jarigen vrijdom van lasten en ook vrije vaart (behalve voor den slavenhandel) voor hen van Bewindhebberen ter Vergadering van Tienen wist te verkrijgen. Omstreeks 1750 echter was de kolonie Essequebo niet alleen aanmerkelijk toegenomen, maar ook Demerary telde reeds een tal van suiker-plantages en beloofde nog meer voor de toekomst. Soms gingen er vele maanden voorbij, dat er geene schepen van de Compagnie in de kolonie aankwamen, zoodat de producten niet geregeld naar Europa konden worden afgescheept en hierover werd herhaaldelijk door sommige particuliere planters in Essequebo en Demerary *) en door vele belanghebbenden in Amsterdam geklaagd.

Deze klacht vond gereeden ingang bij de Vergadering der Tienen, — vooral nu de beperkingen in deze kolonie zulk een scherpe tegenstelling maakten met het naburige Berbice, waar sedert 1732 de vaart geheel vrij was gesteld — en in hare zitting van 11 Augustus 1750 werd goedgevonden en verstaan „alle respectieve Kameren te verzoeken, ten einde ieder in de „Provincie en Steeden hunner Residentie, de particuliere navi„ganten te animeren en encourageren om op de Colonie aan „Rio Essequebo te navigeren en trafiqueren, ten einde alzoo „aan de Compagnie en particuliere planters occasie moge wor„den gegeven om hunne producten naar deze landen te verzenden."

Groot was de woede en verontwaardiging van alle Zeeuwen over dit besluit der Tienen, waarin men den toeleg zag om

*) In Demerary waren niets dan particuliere planters, daar de Compagnie aldaar nimmer eigen plantages heeft aangelegd.

de belangen van Amsterdam te bevoordeelen ten koste van Zeeland, want hoewel al de Kamers der Comp. in de bedoelde resolutie genoemd waren, was het duidelijk dat Amsterdam, — toen reeds in het bezit van nagenoeg den geheelen kolonialen handel — alléén daarvan zou profiteeren. Te meer grond was er voor de vrees, dat de vaart der Zeeuwen gevoelige schade daardoor zou lijden, omdat de meeste planters in Essequebo voor schulden en voorschotten in het krijt stonden bij de Zeeuwsche kooplieden en reeders en het, zooals deze laatste betoogden te voorzien was, dat zij gretig van deze gelegenheid gebruik zouden maken „om in een nieuwe winkel te gaan, waar zij voor de oude schulden „niet gemaand zouden worden." Er werd dan ook geen tijd verloren en weinige dagen na het nemen van de gevreesde Resolutie der Tienen van 11 Augustus, werd door Hoofd-participanten, zoowel als door de Bewindhebbers der Kamer Zeeland een zeer uitvoerig, gemotiveerd protest ingediend aan de Staten van Zeeland en aan de Staten-Generaal, met verzoek om die resolutie te schorsen. *) De Staten van Zeeland „penetree-„rende het considerabel griev en het verlies, dat daaruit voor „de provintie zou voortvloeijen," namen reeds den 11en September 1750 eene Resolutie, inhoudende: „dat geene schepen, „komende uit de havenen dezer landen, die niet voorsien zijn „met een hout- en zoutbrief, afgegeven bij de Camer van „Zeeland, in Essequebo of annexe rivieren zullen worden ge-„admitteerd om te laden of te lossen." De Kamer Zeeland in hare missive van 16 September 1750 aan den heer Spoors, Commandeur ad interim in Essequebo, de geheele zaak en de Resolutie der Staten van Zeeland mededeelende, voegde er bij, dat deze laatste bepaling ten stiptste moest worden nageleefd en deze last werd in de eerstvolgende jaren nu en dan hernieuwd. Het gevaar voor de Zeeuwen was dus door de eenigszins eigenmachtig genomen resolutie der Staten hunner provincie voorloopig gestuit, maar behalve dat werd het protest der Kamer Zeeland bij de Staten Generaal krachtig onder-

*) Zie Resol. en notulen der Staten-Generaal 31 Aug. 1750, waarbij dit bezwaarschrift om consideratie en advies wordt toegezonden aan de Vergadering der Tienen.

steund door de Staten van Zeeland. *) Deze laatsten publiceerden daarenboven hun Vertoog of bericht, in hoofdzaak volkomen gelijkluidend met het protest der hoofdparticipanten van de Kamer Zeeland, waarin zij zeer uitvoerig de historische rechten der Zeeuwen op Essequebo uiteénzetten **) en verklaarden dat de door hen gewraakte Resolutie der Tienen „op gebrek„kige, abusive en van de waerheit deviërende gronden steunde," terwijl de bewering, dat er dikwijls gebrek aan schepen was geweest om de producten uit de kolonie over te voeren, door hen slechts als een pretext werd beschouwd. Er waren volgens hen altijd genoeg schepen geweest, zoodat sommigen zelfs lang boven hunne ordinaire legdagen in de kolonie moesten blijven en met fautvracht thuis komen (de namen dier schepen worden er bij opgegeven). Slechts in het jaar 1747 waren er, zeiden zij, wellicht te weinig schepen derwaarts gezonden, omdat 3 schepen, die steeds tot die vaart gebruikt werden, dat jaar geprest waren tot 's lands dienst tegen vijandelijke invasie en tot behoud van de provincie Holland. „Het is dus „te hopen", zoo eindigden de Staten van Zeeland hun eenigszins langdradig vertoog, „dat de Hollandsche (en andere) „Kameren overtuigt zijnde van haar ongelijk, van opgemelte „precipitante Resolutie der Tienen zullen afzien, opdat door „tweedragt en discrepances deze Colonie uit hare welvaert „en als uit de wieg hares levens, niet eensklaps te gronde „gaat en in het graf hares verderfs bedolven worde" ***). Het request van de hoofdparticipanten der Kamer Zeeland en het vertoog der Staten van dat gewest werd onmiddellijk door Hunne Hoog Mog. in handen gesteld van de Vergadering der Tienen ****) die daarop in Januari 1751 een even lang advies uitbracht, waarin zij met kracht van redenen de beweringen

*) Zie Resolutie en Notulen der Staten-Generaal 30 Sept. 1750 (R. A.).

**) Vergelijk hetgeen wij reeds over de vrije vaart op Essequebo en het beweerde monopolie der Zeeuwen, hierboven op blz. 62 en 79 mededeelden.

***) Dit vertoog of bericht der Staten van Zeeland is in extenso opgenomen in de *Nederl. Jaarboeken* 1750, 2e d. blz. 1491.

****) «Aan de Heeren, Representant van Z. D. Hoogheid en verdere «Bewindhebbers der praesidiale Kamer Amsterdam» zooals de officieel voorgeschreven titel luidde.

der adressanten trachtte te ontzenuwen en eindigde met de verklaring, dat zij wel verre van „gecharmeerd te zijn" op het bezit der kolonie Essequebo, integendeel volkomen bereid is, die geheel aan de Kamer Zeeland in volle beheer en eigendom over te laten, mits deze aan de Generale Compagnie restitueere, de groote uitgaven sedert tal van jaren aan die kolonie ten koste gelegd en verder daarvoor blijve zorgen. Het ging niet aan, zeide zij, dat die kosten, welke in den laatsten tijd zeer waren toegenomen, door alle provinciën zouden worden gedragen als Zeeland alléén er de profijten van zou trekken *).

In Maart 1751 volgde hierop een uitvoerig contra-bericht van de hoofdparticipanten der Kamer Zeeland, maar Hunne Hoog Mog. konden niet spoedig tot eene beslissing komen, want ongetwijfeld was er veel te zeggen zoowel vóór als tegen het recht van beide partijen. Ook de Staten van Holland en West-Friesland moeiden zich in de zaak en stelden bij hunne Missive van 16 Augustus 1753 aan de Staten Generaal voor, om Essequebo op de hierboven vermelde voorwaarde van restitutie enz. aan de Kamer Zeeland af te staan. Ontzaglijk veel werd er over dit geschil gedurende een reeks van jaren over en weder geschreven, maar de zaak bleef hangende, alhoewel de Staten van Zeeland en de Hoofdparticipanten herhaaldelijk op eene afdoening aandrongen, totdat de Staten Generaal, ten einde raad, eindelijk bij hunne Resolutie van 17 Augustus 1770 besloten „om Zijne Doorl. Hoogheid den Heere Prince „Erfstadhouder te verzoeken de dus lang geventileerd hebbende „verschillen over de vaart op Essequebo cum annexis, door „zijne hooge uitspraak te willen termineren."

Deze arbitrage werd door den Prins aangenomen en zijne uitspraak en decisie werd reeds in de Vergadering der Staten Generaal van 15 October d. a. v. ontvangen, behandeld en afgedaan. Z. D. H. keurde in hoofdzaak de pretensiën der Zeeuwen af, „daar het regt van de privative vaart en handel „op eene Colonie, die over en weder erkend wierd onder de „Souvereiniteit van het bondgenootschap (de W.-I. Compagnie)

*) In de *Nederl. Jaarboeken* 1751 1e deel blz. 179, in extenso opgenomen even als het contrabericht op blz. 427.

„gesaementlijk te behooren, door geen lid van hetselve afzon-
„derlijk en met uitsluiting der verdere leden anders dan uit
„kragte van eene Wet, Privilegie of Concessie van haar
„Hoog Mogende wettiglijk verkreegen en deugdelijk geëxer-
„ceert konde worden en dat hem geen soodanige Wet, Privi-
„legie of Concessie ten gunste van Zeeland bekend was."

Verder verklaarde de Prins o. a.: „dat aan alle de ingezee-
„tenen deser Republicq competeerde het regt om op de Colonie
„van Essequebo en Demerary vrij en onverhindert te moogen
„vaaren en handelen, ingevolge de Concessiën, daartoe door
„de Generale West-Ind. Compagnie deeser landen, uit kragte
„van haar verkregen Octroy te verleenen; en dat dientenge-
„volge de aanschrijving door Bewindhebberen der W.-I. Com-
„pagnie ter Kamer Zeeland (van 11 September 1750) aan het
„gouvernement van de gemelde Colonie gedaan — (om geene
„scheepen, komende uit de havenen deeser Landen, die niet
„voorzien zijn met een hout- en zoutbrief, afgegeven bij de
„Kamer Zeeland op Essequebo of annexe rivieren te admit-
„teeren om te laaden of te lossen) — behoort te worden geannu-
„leert en gesteld buiten werking."

Ten slotte deelde Zijne Hoogheid in zijne arbitrale uitspraak mede, dat hij aan de ingezetenen van Zeeland, uithoofde van de billijkheid, die ook in hunne redenen van protest waren gelegen, wel wenschten een „convenabel en redelijk aandeel „in de vrije vaart en handel op de Colonie Essequebo en „Demerary te assecureeren" en in het op 5 December 1770 door den Prins vastgestelde Reglement op die vaart (dat op 1 Januari 1771 in werking trad) werd dan ook bepaald, dat de verschillende Kamers der W.-I. Comp. geen permissiën of paspoorten voor de vaart op die koloniën mochten verleenen, dan nadat in elk voorjaar zestien schepen met hout- en zoutbrieven van de Kamer Zeeland derwaarts zouden zijn geëxpedieerd, benevens nog eenige andere, voor Zeeland gunstige bepalingen van minder aanbelang. *)

---

*) In de bijlagen van Luzac, *Holland's Rijkdom*, zijn de brieven aan en van den Prins v. Oranje, diens arbitrale uitspraak en decisie en het reglement voor de vaart, tekstueel opgenomen.

Deze arbitrale uitspraak en dit reglement, dat op 15 Januari 1772 door den Stadhouder nog eenigszins gewijzigd werd, maakte dus ten laatste, althans in naam, een einde aan deze langdurige en ingewikkelde twisten, die veel geschrijf veroorzaakt en veel kwaad berokkend hebben, door de daaruit voortvloeiende botsingen en vertraging in het handelsverkeer.

De beknopte uiteenzetting van dit geschil, een werkelijk punt van belang in de geschiedenis van Essequebo en Demerary, heeft ons echter ruim een twintigtal jaren doen vooruitschrijden en wij moeten dus den lezer terugvoeren tot het jaar 1750, toen de Commandeur Storm van 's Gravesande met verlof naar Nederland vertrok en het provisioneel bestuur van Essequebo in handen van zijn secretaris Adriaan Spoors had overgelaten.

HOOFDSTUK VII.

Essequebo en Demerary, van 1750 tot de eerste in bezitneming door de Engelschen in 1781.

Storm van 's Gravesande werd in Nederland, zoowel door de 1750
Tienen als door de Bewindhebbers der Kamer Zeeland, goed ontvangen en wist, door zijne mededeelingen en voorstellen, aller belangstelling voor Essequebo en inzonderheid voor de nieuwere annexe dier kolonie, — Demerary, — zoodanig op te wekken, dat de Vergadering van de Tienen hem bij hare Resolutie van 15 Augustus 1750 den titel van Directeur-Generaal van Essequebo en onderhoorige rivieren verleende, onder nadere goedkeuring van den Prins Erfstadhouder (Willem IV) sedert kort tot Gouverneur-Generaal en Opperbewindhebber der W.-I. Comp. aangesteld.

Deze bevordering van Storm, gepaard met traktementsverhooging, werd kort daarop door Z. D. H. bekrachtigd, terwijl zijn zoon, de vaandrig Jonathan Samuel Storm van 's Gravesande, tot Commandeur van Demerary werd benoemd.

Na een verblijf van bijna 2 jaren in het Vaderland, keerde 1752
onze nieuw benoemde Directeur-Generaal, vergezeld door zijn neef den landmeter Laurens Lodewijk van Bergeijk (**52**) in 1752 naar Essequebo terug, waar hij niets veranderd vond en zijn zoon Jonathan onmiddellijk in diens nieuwe functie installeerde. Ongeveer 20 jaren van 1752—1772 bleef Storm van 's Gravesande nog in zijn nieuwen rang het bestuur over de kolonie Essequebo en Demerary voeren, want alhoewel er een afzonderlijke Commandeur voor laatstgenoemde rivier was benoemd, bleef deze geheel ondergeschikt aan den Directeur-Generaal,

hetgeen telkens door de Kamer v. Zeeland herinnerd werd.

Tot ons leedwezen bestaat er, omtrent een gedeelte van dit tijdvak van Storm van 's Gravesande's bestuur, eene leemte in de op het Rijksarchief voorhanden stukken. Zijne brieven aan Bewindhebberen loopen n.l. slechts tot 1759; na dien tijd ontbreken ze geheel en in de brievenboeken van de Vergadering der Tienen (alhoewel voorhanden) komen van October 1749 tot 1772 geen brieven voor naar Essequebo of Demerary; het schijnt dat de presidiale Kamer zich, tijdens de hevige oneenigheden over het bezit dier kolonie, stelselmatig van elke rechtstreeksche inmenging in haar bestuur heeft willen onthouden. Onze voornaamste bronnen voor die jaren zijn de Buitenlandsche brievenboeken der Kamer van Zeeland, waarin wij veel interessante kleine bijzonderheden vinden, doch voor Essequebo weinig zaken van groot gewicht. In hoofdzaak valt daaruit te constateeren, dat de kolonie in de eerste jaren van het Directeur-Generaalschap een periode van stilstand beleefde, hetgeen niet te verwonderen is, daar de Tienen haar niet steunden en alles aan de Kamer Zeeland overlieten.

Wij zien o. a. in een brief der Kamer Zeeland van 6 Januari
1755 1755, dat Bewindhebberen zich bitter beklagen over de steeds toenemende uitbreiding van ambtelijk personeel aldaar en de daaruit voortvloeiende stijgende kosten. Van Demerary wordt gezegd, dat het daar nog slap ging, daar wel veel landerijen voor plantages werden uitgegeven, doch nog slechts weinigen in bewerking waren, zoodat de opbrengst der kolonie nog zeer gering was en men dus aanmerkelijke bezuinigingen voorschreef.

Deze korte, tijdelijke stilstand was hoofdzakelijk daaraan te wijten, dat de aanvoer van werkkrachten volstrekt niet in evenredigheid stond met het getal der uitgegeven concessiën voor plantages, en daar de Comp. niet krachtig genoeg zorgde voor den aanvoer van meer negerslaven uit Afrika, trachtten de particulieren hierin te voorzien door op groote schaal slaven van de naburige Engelsche koloniën in te smokkelen. Demerary begon daarop met reuzenschreden vooruit te gaan, vooral toen eenige jaren later in Nederland voorschotbanken en administratie-kantoren werden opgericht, om de particuliere planters

aan geld te helpen, tot den aankoop van slaven en het exploiteeren der plantages.

In een brief van 19 Juni 1766 schreef de Kamer Zeeland 1766
aan den Directeur-Generaal van Essequebo c. a. „wij zijn ver-
„heugd over de goede berichten nopens Demerary en hopen
„dat de Bank van Credit, die ter montant van 3 tonnen gouds
„provisioneel door den Bewindhebber van der Helm Boddaert
„zal geopend worden, voor beide de rivieren, even als voor
„Suriname ten behoeve waarvan het reeds bestaat, het be-
„oogde doel zal hebben en de Colonie Essequebo en onderhoo-
„rige rivieren al ras even sterk als die van Suriname zal
„floreren." De wensch was goed gemeend, maar het stelsel was verkeerd; het al te willig voorschieten van gelden als hypotheek op landelijke ondernemingen, die daardoor spoedig onder een te grooten en niet aflosbaren schuldenlast geraakten, begon reeds toen ten nadeele van Suriname te werken. *)

Omstreeks de helft van de 18e eeuw had laatstgenoemde kolonie haar toppunt van bloei beleefd en heerschte er zelfs toen onder de planters een ongehoorde weelde, maar langzamerhand werden de hypotheekhouders in Amsterdam eigenaars der plantages; het rijk der planters was uit, en dat der administrateurs begon **). Deze zelfde gevolgen van het voorschottenstelsel der administratiekantoren in Europa, met het daaruit voortvloeiende absenteïsme, (d. w. z. dat de eigenaars in Holland of Engeland resideerden, terwijl de plantages in de kolonie door administrateurs en directeurs beheerd werden) deed zich later ook in Essequebo en Demerary gevoelen; maar het is niet te ontkennen dat, toen men er mede begon, het oogenblikkelijk beschikbaar stellen van meerder kapitaal voor die kolonie, hare snelle ontwikkeling in groote mate heeft bevorderd, al waren de latere gevolgen van dat stelsel op den duur niet heilzaam. Omstreeks 1770 telde men in de rivier van Essequebo en hare

---

*) Het is nog zoo lang niet geleden, dat wij dezelfde verderfelijke gevolgen van het te hoog opgevoerde voorschottenstelsel in ons schoone Insulinde hebben gezien!

**) Deze achteruitgang van Suriname wordt zeer duidelijk en uitvoerig verklaard de in *Geschiedenis van Suriname*, door J. Wolbers.

eilanden 60 plantages (meest suiker), op de zeekust 12 à 14 katoenplantages en in Demerary was het getal der, meest allen in bewerking zijnde suiker- en koffieplantages, tot 130 gestegen (voor ongeveer $^1/_3$ aan Engelschen behoorende) (**53**).

Tot hulp in het bestuur over de kolonie Essequebo en Demerary werd de Directeur-Generaal ter zijde gestaan door een Raad van Politie en een Raad van Justitie, beide onder zijn presidium. Eerstgenoemde Raad, welke voornamelijk de handelsbelangen der Compagnie en het uitgeven van landerijen behandelde, bestond daarenboven uit den Commandeur van Demerary, den commandant der troepen op Essequebo, de directeurs der toen nog bestaande 3 Compagnies-plantages *) en den secretaris der kolonie. De Raad van Justitie was zamengesteld uit de zoo even genoemde ambtelijke leden, den Commandeur van Demerary, den commandant der troepen te Essequebo en den secretaris en daarbij vier der aanzienlijkste burgers (2 uit Demerary), gekozen door het z. g. collegie van kiesheeren of kiezers (**54**). Wanneer eene vacature van een dezer particuliere raadsleden ontstond, moesten de kiezers (allen burger officieren) eene nominatie opmaken van een dubbeltal „van de „voornaamste, kundigste en vroomste der ingezetenen, doende „professie van de gereformeerde godsdienst," waaruit de Raad van Justitie zelve eene keuze deed.

Door dien Raad werden bijna alle bestuursaangelegenheden voor Essequebo en Demerary behandeld en voor haar moesten alle inwoners der kolonie te recht staan; in dit laatste geval fungeerde de Directeur-Generaal echter niet als president, maar als fiscaal of publieke aanklager.

In Demerary was daarenboven, uithoofde van den grooten afstand van fort Zeelandia, den zetel van den Raad van Justitie, nog eene rechtbank of College voor kleine zaken,

---

*) In 1767 werd door de Kamer Zeeland bepaald, dat voortaan van de 3 directeurs der Compagnies-plantages slechts één (de oudste) lid van den Raad van Politie zou zijn, daar zij niet bij hun werk gemist konden worden. De 2 andere vacatures moesten aangevuld worden met leden uit de burgers gekozen.

bestaande uit den Commandeur en twee burgers (gekozen uit de z. g. burger officieren) als leden; van de uitspraken dezer rechtbank was hooger beroep bij den Raad van Justitie van Essequebo. Al de leden dier verschillende colleges waren als zoodanig onbezoldigd; slechts aan degenen, die van Demerary naar Essequebo moesten komen, werd gedurende de zittingsdagen logies en voeding verstrekt. In elk der beide koloniën was daarenboven een vendumeester en een weeskamer, bestaande uit een lid van den Raad van Justitie als voorzitter en twee burgers als leden; in Essequebo was een kapitein en in Demerary een luitenant commandant der troepen, of van de militie, zooals men het toen noemde. Een der belangrijkste betrekkingen in de kolonie was die van Secretaris, die den Directeur-Generaal in alles ter zijde stond en die over sommige zaken rechtstreeks correspondentie met de Bewindhebbers in Nederland voerde. (**55**).

Wat het godsdienstige leven in de kolonie betreft, dit was van geheel bijzonderen en exclusieven aard. De Nederlandsch-Hervormde religie was daar bepaald de heerschende, doch ook de Luthersche en Anglikaansche was getolereerd en niemand mocht lid in den Raad van Politie of Justitie zijn, of hij moest eerst zijn attestatie van lidmaatschap van een dier protestantsche kerkgenootschappen vertoonen. Roomsch Catholieken waren er weinig of geen en zelfs bij de aanvrage om aanvulling van soldaten, werd er door het bestuur van Essequebo steeds op aangedrongen om geen paapschen te zenden, daar die op de posten aan de Cayouni en Moruca in de nabijheid der Spaansche missionaris-etablissementen en bij mogelijke aanvallen der Franschen, zoo weinig te vertrouwen waren.

Israëlieten werden in het geheel niet tot vestiging in Essequebo en Demerary toegelaten, alhoewel de Bewindhebbers in Nederland zulks dikwijls aanbevalen, maar de Commandeurs en later de Directeur-Generaal Storm, zoomede zijn opvolger, hebben zich steeds met kracht daartegen verzet, daar zij de aanhoudende weêrspannigheid en het wegloopen op groote schaal der slaven in Suriname, juist daaraan toeschreven, dat in die kolonie zooveel joden waren, die, zooals zij beweerden, in den regel hunne slaven slecht behandelden (**56**).

Terwijl in het naburige Suriname en zelfs in Berbice de ijverige Moravische broeders of Hernhutters, in weerwil van de aanvankelijke tegenwerking der autoriteiten, hunnen christelijken arbeid onder negers en Indianen begonnen, was van iets zoodanigs in Essequebo of Demerary geen sprake; de evangelisatie aldaar is eerst veel later, onder het Engelsche bestuur aangevangen. Onder onze Directeur-Generaals waren, even als onder de vroegere Commandeurs, alle Indianen en negers heidenen, met uitzondering van eenige Compagniesslaven en huisslaven van particulieren, die dicht bij de hoofdplaats (het fort) woonden. Reeds vroeger, toen de zetel van het bestuur nog op Kijkoveral en Cartabo was, zagen wij, dat het moeielijk was om predikanten te vinden, die genegen waren naar die kolonie te gaan en dit is niet vreemd, wanneer wij de geringe bezoldiging nagaan, die aan dergelijke plaatsing verbonden was: aanvankelijk *f* 300, later *f* 400 's jaars van wege de Compagnie en de rest, tot *f* 800 of *f* 900 toe, uit bijdragen der planters, benevens eenige emolumenten.

Sedert 1688, toen de eerste predikant Rudolphus Heynens op Kijkoveral aankwam, vinden wij slechts in de archieven vermeld, de predikanten Jodocus Bate 1699—1703, Johannes van Golsbergen 1706—1710 en Zacharias Hofman 1719—1724.

De meesten hunner waren veelvergend, aanmatigend of twistzoekend en soms ook terecht ontevreden, daar de betaling van het aandeel der planters in hun salaris destijds niet altijd even stipt geschiedde; een hunner (Golsbergen) bleef in de kolonie als planter, de anderen keerden naar Nederland terug, terwijl hunne plaats soms een reeks van jaren onvervuld bleef. Doch eindelijk was men zoo gelukkig geweest in zekeren Hubertus Grevenbroek, op 10 October 1730 benoemd, een model van een predikant te vinden: vroom, eenvoudig en vredelievend van aard, een waar christelijk leeraar, die gedurende ruim 31 jaren der kolonie tot zegen heeft gestrekt. Hij werd dan ook zeer gewaardeerd en herhaalde malen dat hij naar Nederland wilde terugkeeren, wegens het klimaat, werd hem door Bewindhebberen zóó dringend verzocht om nog te blijven, daar men geen geschikte plaatsvervanger kon vinden, dat de waardige man zich liet overreden „uit genegenheijt voor sijne

hem soo dierbare gemeijnte," want hij vroeg noch verlangde ooit meerder salaris. De eenige beleefdheid die hij met dankbaarheid aannam, was nu en dan een geschenk van Bewindhebberen, van een oxhoofd besten rooden wijn *).

De predikant Grevenbroek moest, behalve op het Vlaggeneiland (later Fort-eiland genoemd), ook nog op gezette tijden op post Ampa, tegenover de samenvloeiing der Essequebo en Mazarouni, in het aldaar bestaande kerkje prediken, doch meestal, zooals hij zelf in een zijner brieven zegt, „nagenoeg voor stoelen en banken," hetgeen hem zeer hinderde. Voorts bezocht hij nu en dan sommige plantages, om in de bediening van zijn ambt nuttig werkzaam te zijn; hij was de speciale vriend van den Directeur-Generaal Storm van 's Gravesande en de schoonvader van den secretaris Adriaan Spoors, en hij was algemeen bemind. Eindelijk werd hem in 1761 wegens zijn hooge leeftijd en wankelende gezondheid, op zijn herhaald verzoek, zijn emeritaat verleend „salvo honore et emolumentis" en hij werd opgevolgd door Ds. Isaac Lingius, die daar eveneens een lange reeks van jaren is gebleven.

Daar de kolonisten in de Demerary-rivier te ver verwijderd woonden om van de kerk op Fort Zeelandia in de Essequebo te kunnen profiteeren, hadden de Engelsche planters reeds in 1753 vergunning gevraagd en van de Kamer Zeeland verkregen, om zich te bedienen van een Engelschen voorlezer, afkomstig van het eiland Saba, tot het verrichten van eenige openbare Godsdienstoefeningen, terwijl op 8 Augustus 1757 de Bewindhebbers dierzelfde Kamer aan den Directeur-Generaal schreven: „dat zij niet zouden nalaten, om het verzoek van de ingeseetenen „van Demerary om een predikant voor die rivier, in serieuse over„weging te nemen zoodra de toestand der voorschreven riviere,

---

*) Hij hield in den regel kerkdienst op het fort Zeelandia, de zetel der regeering (op het Vlaggen-eiland), waar ook zijne pastorij stond. De kerk aldaar was een steenen gebouw, dat thans nog bestaat, alhoewel in zeer vervallen toestand, en door den schrijver dezer studie een tal van jaren geleden bezocht werd. Omstreeks 1849 en 1850 werd daar nog nu en dan de dienst verricht, door den laatsten Nederl. Herv. predikant in Britsch-Guiana, Ds. G. Drost, die echter in de hoofdstad Georgetown woonde.

„mitgaders eenige andere omstandigheden (N.B. de onzekerheid „of de Kamer Zeeland dan wel de generale W.-I. Comp. de „meesters van de kolonie zouden blijven) ons genoegsaam ruijmte „zullen geven, om 't selve ter gewenschte eijnde te kunnen „effectueren."

Op den 27en November 1762 werd aan Ds. Isaac Lingius, die sedert eenige maanden als opvolger van Hermanus Grevenbroek in Essequebo was opgetreden, opgedragen om tweemaal 's jaars „de Heiligedienst in Demerary en het uijtdeelen der Bondzee- „gelen te gaan verrigten" en den 18en Augustus 1766 vonden Bewindhebbers der Kamer Zeeland eindelijk goed, zekeren HermanusLingius (waarschijnlijk een broeder van bovengenoemden) tot eersten geregelden predikant voor Demerary aan te stellen.

1752 De eerste Commandeur van Demerary, Jonathan Samuel Storm van 's Gravesande, die zijn commando aanvaardde in 1752, toen zijn vader, de Directeur-Generaal, uit Nederland in Essequebo terug was gekeerd, bleef aanvankelijk zijne be-
1755 trekking waarnemen van uit het fort Zeelandia, doch in 1755 vestigde hij zich in Demerary op de plantage de Standvastigheid, die hij kort te voren aangelegd had op den oostelijken oever dier rivier; zijn assistent betrok een huis, dat van wege de Compagnie gezet was op het nabij gelegene eilandje Borsselen, waar de bestuurszaken behandeld werden. (**57**).

1761 Na Jonathan Storm v. 's Gravesande, die in 1761 overleed, werd de kapitein-luitenant Laurens Lodewijk van Bergeijk, de neef en schoonzoon van den Directeur-Generaal Storm van 's Gravesande, en destijds commandant van de troepen op Essequebo, tot Commandeur van Demerary benoemd en gedurende diens bestuur had in de zeer nabij gelegen kolonie Berbice de bekende en geduchte slavenopstand in 1763 plaats. Hij wist zulke doeltreffende maatregelen te nemen, om te voorkomen dat die beweging ook tot Demerary oversloeg, dat de Kamer Zeeland hem deswege reeds in hare missive van 20 Juli 1763 eene vleiende loftuiting zond en een geschenk van besten rooden
1764 wijn. Den 18en Juni 1764, toen het oproer in Berbice geheel gedempt was, schreven Bewindhebberen nogmaals, om hem te prijzen voor zijne vigilantie en hem evenals zijne burgerofficieren

daarover hun tevredenheid en dank te betuigen, terwijl aan een drietal hoofden (Uilen) der Caraïbische, Arrowaksche en Acrowaijsche Indianen, die daarbij behulpzaam waren geweest, zilveren ringkragen werden vereerd met een gegraveerd monogram der West-Indische Compagnie versierd.

Dit laatste schrijven mocht hij echter niet meer ontvangen, daar hij den 12en Mei te voren overleed (**58**).

Het Commandeurschap der rivier werd daarop tijdelijk waargenomen door den assistent Michiel Loof en eerst een jaar later, op 19 Augustus 1765, werd Jan Cornelis van den Heuvel 1765
toen tijdelijk in Nederland, definitief tot Commandeur van Demerary aangesteld, op *f* 30 's maands en verdere emolumenten (zijn beide voorgangers genoten slechts *f* 20!) Hij kwam in het begin van 1766 na eene reis van 63 dagen, in de kolonie aan en huwde een jaar later met de weduwe van zijn voorganger van Bergeijk. Ook hij bezat, even als de beide vorige Commandeurs, eene plantage (de Parel) aan de Demerary-rivier en wel vlak tegenover het eiland Borsselen, maar door Bewindhebberen werd bepaald, dat hij niet op zijne plantage, maar, met zijn assistent en klerken, op dat eiland moest wonen; waar inmiddels het groote woonhuis was opgemaakt en verschillende andere houten gebouwen waren gezet, als assistentswoning, keukens, Compagnies-pakhuizen, logies voor het garnizoen en stelling of aanlegplaats voor schepen.

Hiermede was dus het eilandje Borsselen voorloopig aangewezen tot zetel van het bestuur van Demerary, doch geenszins volgde hieruit, zooals Dalton zegt: dat van den Heuvel de eerste zelfstandige Commandeur van die kolonie was en alléén in buitengewone gevallen het welmeenen van den Directeur-Generaal van de twee rivieren behoefde te vragen (**59**). Neen, van den Heuvel was, evenals Bergeijk en Jonathan Storm van 's Gravesande geweest waren, in zijne betrekking van Commandeur geheel ondergeschikt aan den Directeur-Generaal en in 2 brieven der Kamer Zeeland van 8 September 1766 (respectievelijk aan den Directeur-Generaal en aan van den Heuvel) wordt strikt gelast, dat de Commandeur niets van belang, en geene nieuwigheden hoe ook genaamd, mocht uitvoeren of ondernemen, dan in overleg of met autorisatie van

den Directeur-Generaal; eerst in 1772 heeft de volgende Commandeur van Demerary de door Dalton bedoelde meerdere onafhankelijkheid gekregen.

De ligging van het eiland Borsselen als zetel van het bestuur, zoo hoog op de rivier (ongeveer 20 Engelsche mijlen van de monding) had veel nadeelen, vooral daar al de schepen die in de kolonie kwamen, aan dat eiland of in de onmiddellijke nabijheid daarvan moesten komen lossen en laden, en het met den zeer sterken stroom en onvoldoende diepte, voor sommige vaartuigen zeer moeielijk was om dáár te komen. Het eiland was daarbij klein en de ruimte, om, behalve de aldaar reeds aanwezige huizen, nog meer hoog noodige gebouwen, kerk en andere inrichtingen te plaatsen, was zeer beperkt, terwijl er aan het aanbrengen van eenige versterking voor het geval van vijandelijke aanval, niet te denken viel. Gedurende vele jaren is hierover door de koloniale autoriteiten gecorrespondeerd, tot 1772 met de Kamer Zeeland en daarna met de Vergadering van de Tienen. De Bewindhebbers begrepen dat de situatie ongunstig was en om eenigermate tegen vijanden van buiten gedekt te zijn werd op hun last de brandwacht of kleine post, aan de monding der rivier op den oosthoek gelegen, met eene batterij versterkt en van een talrijker garnizoen met een luitenant als commandant voorzien. Zij maakten echter steeds terecht bezwaar, om degelijke en kostbare steenen gebouwen op Borsselen te doen plaatsen en wij gelooven dan ook dat de voorliefde van Van den Heuvel voor dat eiland wellicht eenigszins vergroot werd, door de omstandigheid dat zijne plantage vlak daarbij gelegen was. Onder zijn opvolger, van Schuylenburg, zijn herhaaldelijk andere en naar het oordeel van Bewindhebbers meer gunstig gelegen plaatsen ter sprake gebracht, om de hoofdplaats der kolonie Demerary te vestigen, doch deze plannen bleven nog vele jaren slepende en wij zullen hiermede niet te ver vooruitloopen, maar eerst nog eenige regelen wijden aan de laatste jaren van het bestuur van Storm van 's Gravesande als Directeur-Generaal der beide rivieren.

Deze ijverige en trouwe dienaar der Comp. begon langzamerhand oud te worden en leed veel door de gevoelige slagen, die hij in zijn familiekring ondervond. Zoo lezen wij o. a. reeds

in een condoleantie-brief van de Bewindhebbers der Kamer Zeeland aan Storm, van 4 Februari 1765, bij gelegenheid van het overlijden van zijn zoon Gerard Johan „dat het hard voor „hem was, zoo kort op elkander vijf zonen te verliezen." De energie ging er echter nog niet geheel bij hem uit en zelfs van zijn oude voorliefde, tot het doen ondernemen van ontdekkingstochten in het binnenland en het opsporen van nieuwe producten, vinden wij omstreeks dien tijd nog vele blijken in de documenten op het Rijksarchief (**60**). Uit een schrijven van 19 September 1765 van de Kamer Zeeland aan Storm zien wij, dat hij toen nog in volle gunst stond. Zij keurt verschillende door hem genomen maatregelen goed, belooft hem versterking van garnizoen („van nugtere, wakkere en frisse soldaten, al- „hoewel die moeielijk te bekomen zijn door derselver schaars- „heijd"), spoort hem aan tot geregelde heffing van het Akkergeld en tot het maken van een concept-ordonnantie voor een Recht van klein Zegel, ter vermeerdering der inkomsten; zij verklaart niets van groot belang voor de kolonie te kunnen doen, zoo lang de geschillen over de toekomst hangende zijn en ook zijn tractement niet te kunnen verhoogen, maar zij eindigde met als blijk van tevredenheid zijn tafelgeld van *f* 300 op *f* 600 te brengen en hem een okshoofd besten rooden wijn te zenden.

Wij moeten hier met een enkel woord gewagen van eene 1766
naar het verhaal van Hartsinck (blz. 275) hevige aardbeving die den 21 October 1766 schrik en ontsteltenis onder de inwoners van Essequebo, Demerary en Berbice te weeg bracht en zich ook in Suriname deed gevoelen. Eenige dagen later en ook in Augustus des volgenden jaars herhaalde het zich, maar de schade, daardoor aangericht, was zeer gering, hetgeen ongetwijfeld vooral daaraan te wijten was, dat met uitzondering van de kerk, het kruitmagazijn en nog een paar Compagnie's-gebouwen alle andere woningen en gebouwen in die koloniën (even als nu nog) in den regel van hout opgetrokken waren.

Storm van 's Gravesande werd echter moede van het bestuur. Hij bracht soms maanden achtereen in Demerary door, op zijn eigen plantage of bij zijn schoonzoon, den Commandeur van den Heuvel en kreeg hierover soms verwijten van de Kamer

Zeeland, die ook zeer ontevreden was, dat men in de kolonie nu en dan oogluikend toeliet, dat Amsterdamsche schepen zonder hout- of zoutbrieven van de Kamer Zeeland in de kolonie kwamen lossen en laden. Een en ander gaf aanleiding tot minder aangename correspondentie met de Bewindhebbers van Zeeland, die den Directeur-Generaal in een harer missives o. a. verweet, dat men in de kolonie te „Amsterdamsch ge-
1767 „zind" was. Hij had dan ook reeds in 1766 verlof en in 1767 ontslag aangevraagd, maar de Kamer Zeeland, die gaarne eerst de beslissing van hun geschil met de Tienen over het bezit van Essequebo had gezien, bleef dat verzoek, in weerwil van den herhaalden aandrang van Storm van 's Gravesande, op de lange baan schuiven.

Hierboven hebben wij met een woord vermeld, dat reeds sedert het begin van het bestuur van den Directeur-Generaal Storm van 's Gravesande groot gebrek aan werkkrachten bestond, hetgeen zich vooral in de nieuwe kolonie Demerary het meest deed gevoelen. Wanneer wij Dalton moeten gelooven, werden er tusschen 1749 en 1765 slechts een viertal ladingen slaven door de W.-I. Comp. rechtstreeks van Afrika in Essequebo en Demerary aangebracht en waren dus de planters wel genoodzaakt daarin te voorzien, door hunne slaven in Suriname te gaan koopen of wel ze ter sluiks in te voeren met schepen,
1769 die niet door de Comp. uitgerust waren. In 1769 dienden de planters een request in aan de Staten-Generaal om vergunning van vrijen invoer van slaven, onder betaling eener zekere recognitie voor elken slaaf aan de W.-I. Comp., maar in eene missive van de Kamer Zeeland van 19 Februari 1770 wordt aan Storm groot ongenoegen betuigd, dat hij bedoeld verzoek „zoo „ruïneus voor de Comp" (?) had durven ondersteunen; terwijl hij in dezelfde missive werd berispt, over het oogluikend toelaten van den invoer eener lading vreemde slaven, ter waarde van *f* 150.000 (ongeveer 450 stuks).

De Commandeur van Demerary, van den Heuvel, ging in al deze zaken geheel mede met zijn schoonvader den Directeur-Generaal en een tot tweemalen toe door hem gedaan verzoek, om bij eventueel ontslag van dezen laatsten in diens plaats benoemd te worden, vond dan ook weinig ingang bij de Bewind-

hebbers van Zeeland en werd telkens op ontwijkenden toon beantwoord. Hij was daarenboven zeer ontevreden over zijn geringe tractement en toen de planters in Demerary hem aangeboden hadden uit eigen middelen dat salaris te verdubbelen, werd hem uit Nederland verboden zulks aan te nemen. Een en ander had hem doen besluiten zijn ontslag te vragen, dat hem dan ook den 24n December 1770 door de Kamer Zeeland verleend werd. 1770

Omstreeks dien tijd was juist de arbitrale uitspraak van den Stadhouder in het geschil tusschen die Kamer en de Vergadering der Tienen genomen, waarbij deze laatste in hoofdzaak in het gelijk werd gesteld, en daar men, ten gevolge van dien, groote veranderingen in de bestuursverhoudingen met de kolonie te gemoet zag, bleef in die onzekerheid het verzoek om ontslag als Dir.-Generaal van Storm van 's Gravesande steeds onafgedaan en werd de correspondentie van de Kamer Zeeland met hem hoe langer hoe scherper. Hij richtte daarop zijn verzoek rechtstreeks tot den Stadhouder en de Vergadering der Tienen en volgens de notulen dier vergadering van 1 Juli 1772, werd hem 1772 eindelijk het zoo gewenschte eervolle ontslag verleend, terwijl vijf dagen later tot Directeur-Generaal van Essequebo en onderhoorige rivieren werd benoemd: George Hendrik Trotz, planter en lid van den Raad van Justitie aldaar, die juist voor particuliere zaken tijdelijk in het Vaderland was, en tot Commandeur van Demerary zekeren Paulus van Schuylenburg. Beide deze titularissen waren door den Prins Erfstadhouder (in zijne hoedanigheid van Gouverneur-Generaal en Opperbewindhebber der W.-I. Comp.) gekozen uit 2 drietallen, hem daartoe door de Tienen aanbevolen; zij vertrokken spoedig naar hunne bestemming en 27 November 1772 werd door den nieuwen Directeur-Generaal op het fort Zeelandia den eed van trouw afgelegd in handen van zijn voorganger en den Raad van Politie en Justitie. Storm van 's Gravesande besloot hiermede zijne lange en eervolle ambtelijke loopbaan, doch bleef tot zijn dood toe als particulier op zijne plantage in Demerary wonen (**61**).

De twist over machtsbevoegdheid tusschen de Kamer Zeeland en de Vergadering der Tienen (of eigenlijk de Kamer van

Amsterdam, wier gevoelen in die Vergadering predominant was, waarin nog zoo kort geleden de Prins Erfstadhouder door zijne arbitrale uitspraak van October 1770 eene officiële beslissing had gegeven, was hiermede echter niet bona fide tusschen de partijen uitgemaakt geweest, want de Zeeuwen bleven ontevreden over de ontkenning van hun uitsluitend recht op Essequebo. Het vuur van tweedracht was blijven smeulen en brak weder in volle vlam uit bij de benoemingen van den Directeur-Generaal Trotz en den Commandeur van Schuylenburg. De Vergadering der X had op 1 Juli 1772 bepaald, dat het ambt van fiscaal, vroeger vereenigd met dat van Directeur-Generaal, voortaan daarvan gescheiden zou zijn, daar inderdaad die betrekkingen niet goed vereenigbaar waren; ook waren bij die gelegenheid, behalve den Commandeur van Demerary, nog een secretaris en eenige assistenten door haar aangesteld. De Kamer Zeeland beweerde dat die scheiding van ambten en die benoemingen van mindere beambten tot *hare* competentie behoorden en niet aan de Vergadering van de Tienen toekwam, die zich trouwens, zooals zij zeide, al sedert 20 jaren niet meer met de zaken van Essequebo had ingelaten en dus niet kon oordeelen over de behoeften dier kolonie. Dit alles had echter niet gebaat; want al de bewindhebbers der andere Kamers waren het ééns geweest met die van Amsterdam en de Kamer Zeeland was dus overstemd geworden. Zij bleef echter ook na die nederlaag in breedvoerige vertoogen protesteeren, vooral toen, óók zonder hare medewerking, machtiging werd verleend tot het graven van een kanaal en tot den verkoop van sommige Comp.-plantages in Essequebo. *)

---

*) Het getal der Compagnies-plantages, dat vroeger soms 4 of 5 bedroeg, was al sedert eenige jaren op 3 teruggebracht, n. l. Duinenburg op het Vlaggen-eiland en Aagtekerke en Luijxbergen op het Varkens-eiland. Met het oog op de geringe winsten die zij afwierpen, wenschte de Vergadering der Tienen de beide eerste te verkoopen en hierover werd eenige jaren met den Directeur-Generaal gecorrespondeerd en met de Kamer Zeeland getwist, totdat eindelijk in 1778 in beginsel besloten werd, dat de plantage Luijxbergen alleen zou worden aangehouden. De uitvoering van dergelijke besluiten ging echter, zoo als wij al meer gezien hebben, in die koloniën der W.-I. Comp.

Om een einde aan dien twist te maken, nam de Vergadering der Tienen met algemeene stemmen (uitgezonderd Zeeland) een besluit, waarin zij uitdrukkelijk en plechtig verklaarde „dat zij, als belast met het centraal bestuur der generale „Compagnie, tot al de bedoelde regelingen volkomen bevoegd „was en altijd geweest was en dat de Kamer Zeeland niet „méér recht op Essequebo en Demerary had als andere Kamers." Dit besluit werd bij Resol. der Staten-Generaal van 25 Januari 1773 volkomen goedgekeurd en op 17 Maart d. a. v. in eene zitting van de Vergadering der Tienen aan de Bewindhebbers van de Kamer Zeeland officieel medegedeeld, — waarbij tevens aan die Kamer de gewone voorziening en verzorging (het dagelijksch beheer) van Essequebo en Demerary werd opgedragen, om uit te oefenen „in naam der generale Compagnie", die dus hiermede haar oppergezag handhaafde. De koloniën St. Eustatius, St. Martin en Saba werden onder datzelfde voorbehoud toevertrouwd aan de Kamer van de Maas (Rotterdam, Schiedam, enz.), wederom tot groote ergernis der Zeeuwen, die reeds meer dan eene eeuw die eilanden beheerd hadden.

De Vergadering der X wenschte thans met kracht de reorganisatie van Essequebo en Demerary door te zetten en laatstgenoemde veelbelovende en vooruitstrevende kolonie los te maken van het meer stationnair blijvende Essequebo (het kind was de moeder ontwassen!). Zij bracht dus in hare zitting van 22 Maart 1773 nieuwe concept-Instructiën ter tafel voor den 1773
Directeur-Generaal van Essequebo en den Commandeur van Demerary. Beide deze instructiën waren volkomen gelijkluidend: in ieder der koloniën zou het hoofd der regeering als president worden ter zijde gestaan door eenRaad van Politie en Justitie (één college) waarin als leden zitting zouden nemen, de commandant der troepen (kapitein-luitenant of kapitein), de fiscaal,

---

zeer langzaam en het schijnt, dat de kort daarop volgende in bezitneming van Essequebo door de Engelschen en door de Franschen, weder verandering in de plannen hebben gebracht. Wij zien althans op de kaart van Essequebo van 1802 door Bouchenröder, dat Duinenburg nog altijd als Gouvernementsplantage bekend was, terwijl Aagtekerke en Luijxbergen daarop in het geheel niet meer voorkomen.

de vendumeester en 4 der „voornaamste, kundigste en vroomste „ingezetenen der gereformeerde Religie"; wanneer door dit college rechtszaken behandeld werden, nam de fiscaal daarin geen zitting, maar fungeerde alsdan in zijne betrekking van openbaar aanklager.

Tegelijkertijd werd door de Vergadering der Tienen bepaald *) dat *zij* al de concessiën van uit te geven gronden moesten goedkeuren, dat in de beide koloniën afzonderlijke colleges van kiezers en weeskamers zouden bestaan, dat het garnizoen in elk harer minstens 100 soldaten zou bedragen, terwijl tevens een geheel nieuwe regeling van beambtenpersoneel werd vastgesteld. De Directeur-Generaal werd daarbij op *f* 150 tractement per maand en *f* 1200 tafelgeld per jaar gebracht, de Commandeur op *f* 100 en *f* 600 (een groot verschil met de karige betalingen waarmede hunne voorgangers zich hadden moeten vergenoegen). Voorts werd voor elk der koloniën een commandant der troepen à *f* 75, een fiscaal à *f* 60, een secretaris à *f* 50 's maands, een predikant, een vendumeester en een tal van mindere ambtenaren en bedienden bepaald, die allen behalve hun salaris nog daarenboven, even als vroeger, dagelijksche rantsoenen vivres ontvingen: de soldaten en mindere bedienden één, de officieren en beambten 2 à 3 en de Directeur-Generaal en Commandeur elk 6.

Ook werden ter zelfder tijd geheel nieuwe instructiën samengesteld voor de commandanten der troepen, de fiscalen, de secretarissen, de vendumeesters en de predikanten der beide koloniën.

Deze instructiën en bepalingen werden alle met groote meerderheid door de Tienen vastgesteld en ter approbatie aan Hunne Hoog Mog. gezonden, in weerwil van den tegenstand der Bewindhebbers van Zeeland, die niet ten onrechte beweerden, dat door deze geheele gelijkstelling der machtsbevoegdheid van den Directeur-Generaal en den Commandeur van Demerary, de beide koloniën feitelijk gescheiden werden, hetgeen zij niet wenschelijk achtten. Zij dienden daarover onmiddellijk hunne

---

*) Zie Missiven-boek 1773—1776 en Notulen dier Vergadering over dezelfde jaren (R. A.).

bezwaren in bij de Staten-Generaal, die dan ook hunne goedkeuring aan de Instructiën slechts schonken op conditie, dat bij het artikel, waarin aan den Commandeur van Demerary het volkomen bestuur over die kolonie werd opgedragen, zou worden bijgevoegd „onverminderd het Regt en gezag van den „Directeur-Generaal omtrent de zake der gemeene defensie van „de beide rivieren concernerende en om over de zaken der „generale belangen en het welzijn der beide rivieren betref-„fende, den Commandeur en Raad van Demerary ééns à twee-„maal 's jaars op Essequebo (tot een gecombineerden raad) te „convoceren; zullende de Commandeur gehouden zijn het gere-„solveerde in die gecombineerde vergadering, ook op Demerary „stiptelijk te doen achtervolgen" *).

Met deze kleine tegemoetkoming aan hare bezwaren, was de Kamer Zeeland echter nog volstrekt niet voldaan en hare verbolgenheid over de in Maart en April door de Tienen genomen organieke besluiten (hierboven vermeld) was zoo groot, dat hare Bewindhebbers ter Vergadering van de Tienen op 24 April 1773 weigerden de notulen der zitting mede te teekenen.

De instelling der gecombineerde Raadsvergaderingen voor de beide koloniën, door de Staten-Generaal toegestaan en de daarmede voor sommige gevallen erkende suprematie van Essequebo boven Demerary was het eenige dat Zeeland verkrijgen kon en dit heeft aanvankelijk wel eenig nut gesticht, want werkelijk zien wij, dat tusschen 1773 en 1781 herhaaldelijk gecombineerde vergaderingen der Raden van Essequebo en Demerary op het fort Zeelandia bijeenkwamen, waarin gehandeld werd over de heffing der hoofdgelden, het invoeren van akkergeld en zegelrecht, het aannemen van de Boerasirikreek als grenslijn der jurisdictie van de beide koloniën, het reglement voor de administratie der justitie en de manier van procedeeren, enz. Later werd voorts bepaald, dat de Directeur-Generaal die gecombineerde vergaderingen kon bijeenroepen zoo dikwijls hij het noodig achtte, doch dat op de hoofdplaats (het Vlaggen-eiland) maatregelen moesten getroffen worden, om de leden, die daarvoor van Demerary overkwamen,

*) Zie Notulen van de Vergadering der X van 13 April 1773 (R. A.)

vrije huisvesting en voeding te bezorgen, hetzij in natura of door middel van een te geven daggeld. Voor alle plaatselijke regeerings-handelingen betreffende landbouw-, handels- en militaire zaken, ook het kerkbestuur, enz., hadden de Directeur-Generaal en de Commandeur van Demerary echter niets met elkander te doen en zij voerden ook, elk afzonderlijk, rechtstreeks correspondentie met de Vergadering der Tienen.

Paulus van Schuylenburg is dus inderdaad de éérste zelfstandige Commandeur van Demerary geweest (en niet van den Heuvel, zooals Dalton beweert). Hij voelde zich dan ook zóó onafhankelijk, dat reeds spoedig de Tienen verplicht waren (Notulen 29 September 1774) de beslissing van de Staten-Generaal te vragen, of de Directeur-Generaal, als hij Demerary bezocht, aldaar als particulier persoon of als Chef moest ontvangen worden!

Bij de komst van Trotz als Directeur-Generaal in de kolonie, in November 1772, was men aldaar ter nauwernood bekomen van den schrik van een slavenoproer in de maand Augustus te voren, waarbij twee plantages aan de Essequebo afgeloopen waren. Door de krachtige maatregelen van Stephanes Gerardus van der Heyden, vrije planter en burgerofficier, en door de hulp van eenige naburige stammen Indianen, was dit oproer echter zonder groote bloedstorting bedwongen en Van der Heyden ontving van de Vergadering der X tot belooning van zijn ijver, als geschenk een zilveren koffiekan met inscriptie, ter waarde van *f* 600; de twee heeren Williams, die hem geholpen hadden, kregen elk een zilveren degen, de hoofden of Uilen der Indianen werden ook met geschenken in zilver vereerd (**62**) terwijl aan de gewone Indianen, die mede hadden gedaan, kleine geschenken als salampouris (donker blauw katoen), mondtrompetjes, spiegeltjes en andere snuisterijen werden uitgereikt.

Op deze wijze trachtten de Bewindhebbers der Compagnie zich op den duur van de zeer nuttige hulp en medewerking der Indianen te verzekeren, terwijl zij daarenboven indachtig aan het vreeselijke slavenoproer, waardoor weinige jaren te voren (1763) de naburige kolonie Berbice was geteisterd geworden, zoowel naar Demerary als naar Essequebo een 50 man versterking voor het garnizoen, benevens een groote

hoeveelheid geweren, kruit en lood zonden. Deze voorzorgen bleken echter overbodig, want gedurende de rest der 18e eeuw hebben daar verder geen oproerige bewegingen onder de slavenbevolking plaats gehad, waarschijnlijk te danken aan de herhaalde bevelen en plakkaten waarbij eene meer menschelijke wijze van behandeling der slaven werd voorgeschreven. Hunne getalsterkte liet naar den zin der planters veel te wenschen over en de W.-I. Compagnie, die nog steeds het monopolie van den slavenhandel had en geregeld jaarlijks meer dan 2000 slaven van de kust van Afrika naar Suriname bracht (van welke kolonie zij ook voor een gedeelte den eigendom bezat), bleef Essequebo en Demerary in dat opzicht steeds stiefmoederlijk bedeelen. De planters dezer koloniën moesten hunne negers in den regel in Suriname gaan koopen, waar de groote vendu's gehouden werden en vulden het ontbrekende zooveel zij konden aan, door den clandestienen invoer van vreemde slaven. In 1774 wendden zij zich met zeer ernstige klachten over dit gebrek aan arbeiders tot de Compagnie, die daarin eenige verbetering bracht.

Toch bleef vooral Demerary in bloei toenemen; honderde 1774
planters en andere kolonisten van allerlei natiën kwamen zich daar vestigen, maar inzonderheid Engelschen van de W.-I. eilanden, die hunne uitgeputte en beperkte plantages aldaar verlieten en met hun energie, hun kapitaal en hun slaven den vruchtbaren bodem van Demerary kwamen exploiteeren. De beste en voordeeligst gelegen gronden, langs de oevers der beneden-rivier en aan de zeekust, waren evenwel bijna allen reeds uitgegeven en in cultivatie, zoodat de nieuwkomers (zooals men ze noemde) zeer hoog op de rivier of in hare kreeken zich moesten nederzetten; hetgeen een bezwaar was, waarin echter op zeer vernuftige wijze werd tegemoet gekomen door het aanleggen van kanalen.

Reeds vóór de benoeming van Trotz tot Directeur-Generaal, had deze, in 1771 in Nederland zijnde, van de Vergadering der X eene concessie gevraagd en verkregen, om een kanaal te graven als verlenging der Hoebaboekreek, tot aan de Essequebo, ter hoogte van het fort Zeelandia op het Vlaggen-eiland, een afstand van ruim 6 uren over land, ten einde op die wijze

een gemakkelijke communicatie tusschen de beide koloniën te krijgen, zonder te behoeven over zee te gaan. Kort na zijne optreding als landvoogd kwam Trotz in 1772 bij Bewindhebbers op dit plan terug, waaraan hij nog meer uitbreiding had gegeven, doch van deze groote en kostbare onderneming is nimmer iets gekomen. De Compagnie wilde daar geen groote sommen aan besteden, vooral daar Demerary, door de veranderingen in bestuursregeling, als het ware eene geheel van Essequebo afgescheiden kolonie was geworden, en deze watercommunicatie daardoor minder noodzakelijk werd.

Van Schuylenburg begon echter reeds kort na zijn optreden in Demerary een ander plan voor kanalen op touw te zetten, blijkbaar zonder het doel om eene communicatie met Essequebo te maken, maar alleen om geschikte gronden voor plantages te
1775 vinden. Met zijn steun, doch hoofdzakelijk door werkkrachten van particuliere planters, werd in 1775 aangevangen met het graven van het z. g. kanaal n° 1 op ongeveer 8 kilometers (1½ uur) zuidwaarts van den noordwestelijken hoek der monding van de rivier in eene richting van Oost naar West en ter lengte van ongeveer 8 kilometers. Dit kanaal was 60 Rijnl. voeten breed en 10 diep en werd later gevolgd door het kanaal n° 2, bijna 4 kilometers zuidelijker gelegen en van dezelfde breedte en diepte, doch iets langer. Later werd het kanaal n° 3 gegraven, vlak tegenover kanaal n° 1, aan de overzijde of oostelijken oever der rivier, van kleinere afmetingen dan de beide voorgaanden.

De langs deze kanalen gelegen bijzonder vruchtbare gronden, werden gretig door de nieuwe planters genomen en Schuylenburg zag nog vóór het einde van zijn bestuur het kanaal n° 1 bezet door een achttal bloeiende suiker- en koffie-plantages. Op eene latere kaart der kolonie, van den landmeter W. van Cooten, 1792, zien wij in de kanalen n° 1, 2 en 3 respectievelijk 17, 13 en 12 koffie-plantages en in het begin dezer eeuw waren vooral de beide eerstgenoemden, beroemd door hun rijkdom en den weelderigen aanleg der eigendommen aldaar. Veel geld is daar verdiend, dat even kwistig weder in kostbare feesten werd verteerd; maar toen later de koffie-productie door de suiker werd verdrongen, zijn deze plantages, waarvan de grond minder geschikt was voor suiker-cultuur, langzamerhand in

verval gekomen en verlaten, te meer ook daar het onderhoud en op diepte houden der kanalen veel werk vereischte, hetgeen bij de toenemende schaarschte aan arbeiders te bezwaarlijk werd (**63**).

De kolonie had niet alleen deze kanalen aan Schuylenburg te danken, maar ook eene behoorlijke communicatie te land 1777
langs de plantages, die aan de Demerary-rivier lagen. In 1777 ontwierp hij met zijn Raad van Politie en Justitie eene ordonnantie, waarbij de aanleg en het onderhoud werd voorgeschreven van een behoorlijken rijweg aan beide oevers der rivier. Dit ontwerp ondervond veel tegenwerking van de zijde van sommige planters, doch werd eindelijk in 1780 door de Vergadering der Tienen goedgekeurd (zie hieromtrent ook de 50e noot hierachter).

Ook de quaestie wáár op den duur de zetel van het bestuur en hoofdplaats der kolonie zou zijn, heeft Schuylenburg gedurende jaren bezig gehouden en was een gestadig onderwerp zijner correspondentie met de Vergadering der X. Deze laatste toonde zich naar aanleiding der vroeger reeds zoo dikwerf van vele zijden geopperde bezwaren tegen het eiland Borsselen — waar geen drinkwater en geen brandhout was en geen ruimte voor de benoodigde gouvernements-gebouwen — meer geneigd voor eene verplaatsing dier hoofdplaats naar eenig ander beter gelegen punt aan de rivier, en vestigden daartoe o. a. de aandacht op de aan den westelijken oever der Demerary bij de monding der Hoebaboekreek gelegen plantage de Jonge Rachel, die veel dichter bij de zee gelegen en dus gemakkelijker voor de schepen te bereiken was dan het eiland Borsselen, en daarenboven een ruime aanvoer van zoet water uit de kreek en veel hout- en kostgronden in de buurt had. Schuylenburg echter bleef, evenals zijn voorganger van den Heuvel, steeds de voorkeur geven aan Borsselen; zelfs toen de aldaar bestaande, meest houten gebouwen in zulk een staat van verval waren geraakt, dat hij gedurende een paar jaren met zijn secretaris zijn intrek moest nemen op de particuliere plantage „Het Land Canaän" (op het eerste eiland in de rivier, vlak beneden Borsselen). De op zijn verzoek achtereenvolgens uit Suriname naar Demerary gedetacheerde militaire

ingenieurs, C. en J. C. Van Heneman, dienden uitvoerige bestekken met plannen in, tot versterking van Borsselen en tot aanleg van eene nieuwe stad op den oostelijken oever, vlak tegenover dat eiland (vergelijk hieromtrent de noot **57** hierachter). Al deze omslachtige en kostbare ontwerpen konden echter tot niets leiden en de zaak bleef dus lang hangende, daar de Comp. niet genegen en ook niet bij machte was een paar tonnen gouds daaraan te koste te leggen. Om in deze tot eene beslissing te geraken gaf de Vergadering der X eindelijk aan Schuylenburg's verlangen toe en besloot in Mei 1779, om den ingenieur C. C. Kanne derwaarts te zenden
1779 met den titel van: „Inspecteur van 's Compagnies gebouwen" en met last „dat hij onmiddellijk na zijne aankomst in Deme-„rary op het eiland Borsselen zal afsteken en oprigten een „woonhuis voor den Commandeur, een voor den Capitein-Com-„mandant (der troepen) en daarna de Casernes, conform de „teekeningen en bestekken, hem voor zijn vertrek door de Kamer „Amsterdam te overhandigen." *) Hiermede werd dus beslist, dat de zetel van het bestuur op Borsselen bleef en al waren er toen reeds, zooals Dalton mededeelt, een tal van handelaars en andere vrije bewoners bij elkander gaan wonen, op de gronden der vroegere plantage van Lestin, onder de bescherming der brandwacht dicht bij den noord-oostelijken hoek van den mond der rivier, — welke woningen daar een vlek vormden, dat later Stabroek en daarna Georgetown werd, — zoo had dit plaatsje toen nog geen beteekenis, droeg nog geen naam en is eerst vijf jaren later hoofdplaats van Demerary geworden (vergelijk de nooten **57** en **111** hierachter).

De inspecteur der gebouwen toog intusschen met kracht aan den arbeid en hij vond veel te doen, want niet alleen op

---

*) Zie op het R. A. de missiven van 12 Mei 1779, van de Tienen aan Trotz en aan Schuylenburg. Wij zien hier voor het eerst dat de Kamer Amsterdam belast werd met de uitvoering eener zaak betreffende Essequebo en Demerary. Later schijnt dit regel te zijn geworden en na 1780 vinden wij de meeste correspondentiën over die koloniën in het archief van de Kamer Amsterdam en dus niet meer, zooals vroeger, uitsluitend bij Zeeland.

Borsselen, maar ook in Essequebo op het Fort-eiland *) waren bijna al de Compagnies-gebouwen in deerlijken toestand, niet alleen ten gevolge van den vernielenden invloed van regens en brandende zonneschijn, maar ook omdat velen van slecht materiaal gebouwd waren. Kanne kon echter voorloopig niet veel tot stand brengen, daar hij, zooals wij zullen zien, al spoedig op geweldige wijze in dien arbeid gestuit werd.

Behalve op al deze voor de kolonie zoo nuttige zaken, doch die allen uitgaven veroorzaakten, was de ijverige Schuylenburg er ook op bedacht, om in overeenstemming met den Directeur-Generaal en den gecombineerden Raad, de bronnen van inkomst ruimer en meer geregeld te doen vloeien. Het hoofdgeld (*f* 2.50 voor iedere slaaf boven de 12 jaar) bekleedde daaronder een eerste plaats en deze belasting was, evenals de recognitie- en lastgelden op de schepen, al sedert bijna 100 jaar in Essequebo in gebruik. In Demerary waren velen daarin achterlijk en eene andere belasting, het akkergeld, waarover al sedert 25 jaar druk correspondentie met de Bewindhebbers was gevoerd, was eigenlijk nog nimmer geheven, evenmin als het sedert lang voorgenomen zegelrecht. Bij Resolutiën der Vergadering van Tienen van 19 Juni 1778 en 23 April 1779 werden deze belastingen allen opnieuw geregeld en in Demerary onmiddellijk en definitief ingevoerd **) en toen de Raad van Politie en Justitie in Essequebo opnieuw bezwaren in het belang der kolonisten opperde, werd bij missive der Tienen van 20 April 1780 de Directeur-Generaal van Essequebo ge- 1780
machtigd en gelast, zonder nadere bespreking met zijn Raad, die belastingen voortaan, in overeenstemming met de voorgeschreven ordonnantiën, te heffen en de achterstallige betalers streng te vervolgen.

Uit die missive blijkt, dat er van de 129 plantages in

---

*) Sedert de Kamer Zeeland haren voorrang op het bezit van Essequebo verloren had, was men langzamerhand den zetel van het bestuur, Vlaggeneiland, met het daarop gelegen fort Zeelandia, gecombineerd Fort-eiland gaan noemen; in eene missive der Vergadering der Tienen van 3 Mei 1776, vinden wij het éérst officieël die benaming gebezigd.

**) Zij bestaan daar nog tot heden.

Essequebo in 1777 zestien en in 1780 nog negen plantages vrij van betaling der hoofdgelden waren, ten gevolge van den 10-jarigen vrijdom van belastingen voor nieuwkomers.

In Demerary bedroeg het getal der plantages bijna 200 en de voorloopig van belasting vrijgestelde waren betrekkelijk talrijker dan in Essequebo, daar zich in den laatsten tijd aldaar zoo veel vreemden hadden gevestigd.

Noch Trotz noch Schuylenburg hebben echter lang, ingevolge de nieuwe regeling van 20 April 1780, de belastingen mogen innen of op andere wijze de belangen hunner principalen in Nederland kunnen dienen, want zij werden in het begin van 1781, even als het naburige Berbice, getroffen door eene invasie der Engelschen, aan wie zij de hun toevertrouwde koloniën zonder slag of stoot overgaven; wij zullen hieronder, in het tiende hoofdstuk, het verlies dier drie volkplantingen uitvoerig behandelen.

HOOFDSTUK VIII.

Berbice, van 1675 tot aan de verleening van het Octrooi in 1732.

Het is nu tijd, dat wij op onze schreden terugkeeren, om te zien, wat er in Berbice was geschied sedert het verblijf van v. Berkel aldaar (1671—1674), waarvan wij hierboven op blz. 81 eenige bijzonderheden mededeelden. De kolonie was toen nog van zeer geringe beteekenis en v. Berkel spreekt van slechts 5 geregelde plantages aan de rivier Berbice zelve, in de nabijheid van het ongeveer 13 à 14 uren van hare monding stroomopwaarts gelegen fort Nassau, terwijl zich ook aan de Canje, een zijtak van de Berbice, hoog op, een paar plantages bevonden. De directie berustte, zooals in hoofdstuk IV reeds werd medegedeeld, in Nederland bij de heeren van Pere, eigenaars der kolonie, ingevolge accoord met de W.-I. Comp. De Commandeurs waren koopvaardijkapiteins, die nu en dan afwisselden en bijgestaan werden door een Raad van 2 of 3 personen, gekozen uit de voornaamste planters (eerst later en wel vermoedelijk na 1678 werden vaste Commandeurs benoemd, met 5 of 6 Raden die een Hof van Politie of Regeering en van Justitie vormden). Ook was er tijdens v. Berkel's verblijf reeds een predikant, volgens Hartsinck's opgave Abraham Westhuizen genaamd.

Kort voor v. Berkel's vertrek uit de kolonie beleefde hij er, in November 1673 een militair oproer, veroorzaakt door den constabel Dirk Rosenkranz, die misnoegd was over de vermindering der rantsoenen, waartoe de Commandeur had moeten besluiten, wegens gebrek aan levensmiddelen. Wij waren toen in oorlog met half Europa en de zeeën waren daardoor zoo onveilig, dat er in 17 maanden geen schip uit Nederland in

Berbice had kunnen aankomen, waardoor de gewone aanvoer van vleesch, stokvisch, brandewijn, olie, azijn en al dergelijke behoeften gestremd was en de beperking der rantsoenen was dus zeer natuurlijk: maar „ventre affamé n'a pas d'oreilles." De oproermakers wierpen den Commandeur in de gevangenis, en stelden een der Raadsleden in zijne plaats aan; doch zij pleegden overigens geene buitensporigheden, en toen in 1674 twee schepen uit Nederland aankwamen met een nieuwen Commandeur, was de rust spoedig hersteld.

Toen de oude W.-I. Compagnie ontbonden en met 1 Januari
1675 1675 de nieuwe W.-I. Comp. in hare plaats getreden was, ontstond een verschil van opvatting omtrent de verhouding van Berbice tot dit nieuwe handelslichaam. De heeren van Pere, eigenaars en directeuren van die kolonie, beweerden, dat de met hen of hun vader in 1627, 1628, 1632, 1640 en zelfs laatstelijk nog in 1660 met Abr. v. Pere en van Rhee door de oude W.-I. Comp. gesloten accoorden en toegestane vrijheden, als van zelve door de nieuwe Comp. moesten worden geëerbiedigd en gecontinueerd. *) De Bewindhebbers daarentegen hielden vol, dat door de oprichting der nieuwe Comp. alle verbintenissen der oude waren opgehouden en dat Berbice dus nu eigenlijk weder een zuiver eigendom en rechtstreeksche kolonie der Comp. was geworden, evenals Essequebo.

Lang is hierover van weêrszijden getwist, doch het einde was, dat ingevolge Resolutie der Vergadering van de Tienen,
1678 van 14 September 1678 de kolonie van Rio de Berbice door de W.-I. Comp., met toestemming van de Staten-Generaal, opnieuw aan den heer Abraham van Pere **) en zijne nakomelingen als een onsterflijk erfleen werd afgestaan. De voornaamste conditiën bij dit accoord gestipuleerd waren, — dat het erfleen zou duren zoolang als het octrooi der Comp. (voorloopig dus tot 1700), — dat bij elke overgang op andere erven van v. Pere zekere heergewaaden of rechten zouden worden betaald

---

*) Al deze accoorden en concessiën zijn in het Rijksarchief voorhanden en in hoofdzaak reeds hierboven door ons besproken.

**) De zoon van Abraham van Pere, die in 1627 de kolonie stichtte.

aan de W.-I. Comp. ter Kamer Zeeland, — dat de eigenaars als patronen dier kolonie moesten verzorgen en uitvoeren al wat tot conservatie daarvan en tot onderhouding van goede orde, politie en justitie, noodig was en waken voor de instandhouding van de ware gereformeerde Christelijke religie door het geregeld uitzenden van behoorlijk gequalificeerde predikanten, — dat zij namens Hunne Hoog Mog. en de W.-I. Comp. contracten en alliantiën met de naturellen (Indianen) mochten sluiten en forteressen bouwen, — dat zij voor elk schip dat zij naar Berbice zonden vooraf eene commissie of hout- en zoutbrief van de W.-I. Comp. moesten vragen en een recognitie geld van *f* 575 moesten betalen, — dat de Comp. de kolonie van negerslaven zou blijven voorzien, enz. *) Dit onsterflijk leen werd op den 14en December 1703 met goedkeuring van de Staten-Generaal vernieuwd, maar wij zullen straks zien, dat die onsterfelijkheid van korten duur is geweest.

Het opperbestuur over Berbice in Nederland bleef dus na het nieuwe accoord van 1678 evenals vóór dat tijdstip, geheel in handen der patroons of eigenaars en zelfs de benoeming van Commandeurs geschiedde zonder medewerking der Vergadering van de Tienen. De kolonie was echter van nog minder beteekenis dan Essequebo, en van hare lotgevallen tot het jaar 1720 vinden wij weinig of niets in het Rijksarchief, hetgeen zeer natuurlijk is, want Berbice was een particulier eigendom van de familie van Pere, die nòch met de Staten-Generaal, nòch met de W.-I. Comp. in correspondentie was. Om diezelfde reden is daarvan ook niets in de provinciale of stedelijke archieven van Zeeland te vinden, zoodat wij ons in hoofdzaak moeten bepalen om in het kort mede te deelen, wat Hartsinck en anderen daarvan verhalen, slechts hier en daar door enkele authentieke gegevens aangevuld.

De eerste Commandeur van Berbice gedurende dat tijdvak van 1678—1720, wiens naam wij in geen enkel werk, maar

---

*) Deze conditiën zijn in extenso opgenomen door Hartsinck (I, blz. 295).

1683 bij toeval in de correspondentie van den Commandeur van Essequebo in 1683 (R. A.) vermeld vinden, is zekere Gideon Bourse (**64**). Voorts maakt Hartsinck gewag van Lucas Coudrie, die in 1684 als Commandeur optrad, het fort Nassau aanmerkelijk
1684 verbeterde en veel in het belang der kolonie deed. Het schijnt echter, dat hij niet lang aan het bewind is geweest, want in den bundel Brieven en Papieren van Isekepe van 1675—1696 (R. A.) vinden wij een eigenhandigen brief van den Comman-
1687 deur van Berbice, Mathijs de Feer, van 4 November 1687 aan den Commandeur van Essequebo, Abraham Beekman, waarin hij dezen laatsten kennis geeft „van een opstand der „Indianen in Berbice tegen de Christenen, van de welcke „veele sijn gemassacreert ende hunne plantages geruïneert" terwijl hij Beekman adviseert, om op zijn hoede te zijn. Beide koloniën hadden toen ter tijd nog af en toe overlast van onverwachte aanvallen der Indianen, vooral der Caraïben, die later juist onze beste vrienden zijn geworden.

Niet alleen van de landzijde, maar ook over zee werden de pas ontluikende bezittingen in Guiana dikwijls door oorlogsgevaren bedreigd. In 1666 waren het de Engelschen geweest, die, zooals wij hierboven zagen, zich van Essequebo voor een tijd lang hadden meester gemaakt, doch in Berbice door den Commandeur Bergenaar waren afgeslagen. Gedurende de daarop volgende oorlogen van onze republiek met Engeland en met Frankrijk bleven beide koloniën ruim een twintigtal jaren on-
1689 gedeerd, doch in 1689 zeilden een paar kapers van het eskader van den Franschen admiraal du Casse, die een vruchteloozen aanval op Suriname gewaagd had, de rivier Berbice op, zetten eenige troepen aan land en verwoestten sommige plantages. De Commandeur (wij vermoeden Mathijs de Feer) was genoodzaakt eene brandschatting te betalen van *f* 20.000, waarvoor hij een wissel tot dat bedrag afgaf op de heeren van Pere te Vlissingen, als eigenaars der kolonie. Gelukkig echter ontkwam men aan de betaling van dat volle bedrag, daar de Gouverneur van Suriname, van Scharphuysen, bij den zooeven vermelden mislukten aanval op die kolonie een tal van Fransche krijgsgevangenen had gemaakt, die hij uitleverde op conditie dat de brandschatting voor Berbice zou worden verminderd

tot op 6000 gulden en eenige vaten suiker, die aldaar voor afscheping gereed lagen. *)

De aldus geledene schade was spoedig hersteld en wederom bleef men in Berbice gedurende ruim twintig jaren van vijandelijke invasie bevrijd, terwijl het naburige Essequebo in 1708 door Fransche schepen geplunderd en gebrandschat was, zooals wij hierboven op blz. 100 verhaalden. Gedurende dien tijd van kalmte ging de kolonie langzaam vooruit en behalve de plantages die aan de van Pere's zelven behoorden — en die zich ten getale van 5 of 6 uitstrekten van de z. g. Hoofdplantage (iets benedenwaarts van het fort Nassau) tot aan de 20 geogr. mijlen hooger aan de Berbice-rivier gelegen plantage Savonette — hadden zich daar tusschen in, en ook aan de nabijgelegen Canje-rivier een tal van particulieren (z. g. vrijlieden) als suikerplanters neêrgezet.

In 1712 pakte zich echter opnieuw een onweder boven het 1712
ongelukkige Berbice samen, waardoor de heeren van Pere den eigendom verloren dier kolonie, waaraan hun naam sedert ongeveer eene eeuw verbonden was geweest.

De Franschen, die in Europa niet altijd gelukkig streden tegen de Nederlandsche republiek en hare bondgenooten, trachtten haar nu in hare W.-I. koloniën afbreuk te doen en dit gelukte maar al te goed. Een machtige vloot onder den admiraal Cassard werd naar Suriname gezonden en deze slaagde er in, die kolonie te vermeesteren en op een zware brandschatting van *f* 622.800 Ned. courant te stellen (**65**); terwijl hij een eskader van 3 schepen en eenige kleinere vaartuigen, met 600 man troepen aan boord, onder den Baron de Mouans, met hetzelfde doel naar de Berbice afvaardigde.

Den 8en November 1712 vertoonde dit vijandelijk smaldeel zich voor de rivier, — kwam haar ongehinderd binnen, daar het later aangelegde fort St. Andries (tegenover Krabben-eiland) toen nog niet bestond, — zeilde haar verder op voorbij de brand-

---

*) Wij vermoeden dat deze kapers dezelfde waren die in April van hetzelfde jaar de kolonie Pomeroon, onder den Commandeur de Jong verwoest hadden, zooals wij hierboven op blz. 96 mededeelden. Zij behoorden althans tot hetzelfde eskader van du Casse, dat in 1689 die geheele kust onveilig maakte.

wacht, die wegens gebrek aan soldaten door de onzen niet bezet was *) — en liet den 10en het anker vallen voor de z. g. Hoofdplantage. Onmiddellijk werden de Fransche troepen aan wal gezet, eene verkenning gedaan tot in de nabijheid van het fort Nassau en eene batterij aangelegd voor drie mortieren en eenig lichter geschut, tot dat einde uit de schepen aan land gebracht. Den 11en November kwam een Fransch officier als parlementair, namens den Baron de Mouans het fort opeischen, welken eisch echter door den Commandeur der kolonie de heer Steven de Waterman, manmoedig afgewezen werd en nog dienzelfden avond begon een bombardement, hetgeen met tusschenpoozen tot den 14en aanhield. Hierbij werden ongeveer 160 bommen op en nabij het fort geworpen, waardoor eenige dooden en gekwetsten vielen, terwijl de Fransche troepen daarenboven (op verraderlijke wijze den weg gewezen door zekeren François Tirol, een der mindere geëmploieerden van de kolonie), post hadden gevat aan de rivier boven het fort. Van alle kanten was dus nu de kleine versterking ingesloten en om de totale vernieling van de geheele kolonie te voorkomen, besloot onze Commandeur de chamade te laten slaan en een wapenstilstand te verzoeken tot den volgenden morgen **). Hieraan werd gehoor gegeven en den 15en en 16en kwam de Fransche bevelhebber de Mouans zelve met een sterk escorte in het fort, om over de capitulatie te onderhandelen. De prinsenvlag werd neêrgehaald en de Fransche lelievaan geheschen, en ware de aanval eene rechtstreeksche oorlogshandeling van de Fransche regeering geweest, dan zou Berbice hiermede eenvoudig eene Fransche kolonie geworden en wellicht gebleven zijn. De vloot

*) Deze z. g. brandwacht, later redoute Samson genaamd, was een kleine batterij, gelegen aan den oostelijken oever der rivier in het opvaren eenige uren van de monding. Evenals in Suriname, Essequebo en later in Demerary was het hoofddoel van die kleine posten, om seinschoten te doen wanneer schepen uit zee de rivier kwamen opzeilen. Voor wezenlijke verdediging zijn ze nimmer van eenig nut geweest.

**) Het slaan of blazen der Chamade op trom of trompet, was in dien tijd het signaal dat de belegerden in eene vesting of fort zich bereid verklaarden om te capituleeren; in lateren tijd trad daarvoor in de plaats het opsteken van eene witte vlag.

van Cassard echter, waarvan het eskader van de Mouans een deel uitmaakte, bestond wel is waar voor een deel uit Koninklijke Fransche oorlogsschepen, maar voor de rest uit kapers, en was geheel uitgerust op kosten van Cassard (voor de helft) en van Joseph Maillet, Jean Dieu, Michel Glaise, Nicolas Guitton en Roussel & Cie., allen kooplieden en reeders te Marseille.

De tocht was dus als het ware eene particuliere onderneming eener vennootschap of maatschappij, evenals die waardoor onze Amsterdamsche en Middelburgsche reeders in de 17e eeuw den vijanden der Republiek zooveel afbreuk deden en uit den aard der zaak was het hoofddoel der onderneming, niet zoozeer het veroveren en behouden eener kolonie, dan wel het bemachtigen van een rijken buit.

In het naburige Suriname, een toen reeds belangrijke kolonie, was zulks volkomen gelukt, doch uit het arme Berbice was veel minder te halen en de onderhandelingen daarover, tusschen de Mouans en den Commandeur de Waterman met zijne leden van den Raad van Politie: Laurens de Feer, M. Heijn, Claas Ras, A. Tierens, Gerard de Veerman en Hendrik van Doorn, stuitten op groote moeielijkheden. De aanvankelijke eisch van den Baron de Mouans voor den vrijkoop van het fort en de zes plantages der Compagnie was *f* 600.000, doch na lang loven en bieden accordeerde men voor *f* 300.000 (**66**) betaalbaar voor *f* 118.024 in slaven, suiker, cargasoens-goederen, levensmiddelen en een bark, en voor *f* 181.976 in wissels ten laste der heeren van Pere als eigenaars der kolonie en getrokken door den Commandeur de Waterman en bovenvermelde Raden der kolonie, op zes maanden zicht aan de orde van den heer de Mouans. Bovendien hadden de Franschen de onbeschaamdheid en wreedheid, om van de door die oorlogscontributie nagenoeg van alles beroofde kleine kolonie, nog *f* 10.000 als brandschatting tot afkoop van plundering te eischen, welke som hen betaald moest worden in contanten, ten behoeve van de officieren en de bemanning der vloot. Het was echter niet mogelijk zooveel bijéén te brengen; met veel moeite verkreeg men eene waarde van ruim *f* 6000 aan geld en goud of zilverwerk, terwijl de rest in winkelgoederen en suiker werd bijgepast!

Op deze harde voorwaarden werd eindelijk de capitulatie gesloten en verliet het Fransche eskader de aldus totaal geplunderde kolonie op den 8en December 1712, met medeneming van de beide jongste leden van den Raad van Politie, de Veerman en van Doorn, als gijzelaars voor de voldoening der wisselbrieven. De Commandeur de Waterman en zijne Raden gaven kennis van deze ramp, in een uitvoerig schrijven van 2 Januari 1713 aan de Edel Groot Achtb. Heeren Johan en Cornelis van Pere, patronen der rivier en kolonie Berbice, met de dringende bede om den getrokken wissel onmiddellijk te accepteeren, ten einde de Ostagiers (gijzelaars) zoo spoedig mogelijk hun vrijheid terug te bezorgen *). Geen van beiden zagen echter het Vaderland terug, daar de Veerman reeds gedurende de reis en van Doorn na ruim $1^1/_2$ jaar gijzeling in Toulon overleed.

1713 De heeren van Pere weigerden den wissel van bijna *f* 182,000 te voldoen, en de pogingen van de Fransche gevolmachtigden, toen juist bij de vredes-onderhandelingen te Utrecht tegenwoordig, zoomede de verzoeken van den Franschen gezant te 's Gravenhage, de Vicomte de Chateauneuf, aan de Staten-Generaal, om de van Pere's tot het betalen van den wissel te noodzaken (zie R. A.), bleven zonder gevolg. De van Pere's beweerden, dat zij hun Commandeur nimmer gemachtigd hadden tot het betalen van zoodanige schatting, die daarenboven meer bedroeg dan de geheele kolonie waard was en althans veel te hoog was in vergelijking met de door het rijke en groote Suriname betaalde contributie.

Na hun protest werd de kolonie Berbice dus als een gewoon handelsartikel, ingevolge acte van den notaris Paulus van den Ende te Amsterdam van 13 September 1713, aan de Franschen overgelaten. De deelgenooten der hierboven genoemde Fransche vennootschap te Marseille waren hiermede echter volstrekt niet gediend, daar tot werkelijke inbezitneming van de hen nu notarieel toekomende kolonie eene nieuwe militaire expeditie noodig zou zijn geweest, hetgeen na den inmiddels gesloten vrede van Utrecht moeilijk meer kon geschieden,

*) Deze brief wordt in extenso medegedeeld door Hartsinck (bl. 300).

en zij vaardigden een hunner voornaamste belanghebbenden, Joseph Maillet, naar Amsterdam af, om te zien wat er nog voor hen van de zaak te halen was. Gelukkig vond deze eenige Amsterdamsche kooplieden, Nicolaas en Hendrik van Hoorn, Arnold Dix en Pieter Schuurman, die geneigd waren den wissel op de van Pere's te accepteeren en daarmede den eigendom der kolonie Berbice te aanvaarden, tegen betaling eener som die na lange onderhandelingen overeengekomen werd op *f* 108.000.

Het eenige bezwaar, dat voor de heeren van Hoorn c. s. bij het aanvaarden dezer zaak bestond, was de onzekerheid waarin zij verkeerden, of zij tot opbeuring der kolonie wel de noodige slaven zouden kunnen verkrijgen. Zij waren zeer geneigd die zelf uit Afrika te doen halen, maar dit mocht niet geschieden als zijnde in strijd met het nog kort te voren, bij de vernieuwing van haar octrooi, aan de W.-I. Comp. verleende monopolie van den slavenhandel; en toch moest er raad geschaft worden, want de Franschen hadden bij hun rooftocht in 1712, 259 van de beste slaven weggevoerd, zoodat op de meeste plantages der kolonie de arbeid geheel of gedeeltelijk stil stond.

Om hierin te gemoet te komen werd tusschen van Hoorn 1714
c. s., als nieuwe eigenaars van Berbice, en Bewindhebberen der W.-I. Comp. een accoord gesloten, goegekeurd bij Resol. van de Staten-Generaal van 10 September 1714, waarbij die Comp. zich verbond, al dadelijk 250 Ardra- of Angola-slaven ($^2/_3$ mannen en $^1/_3$ vrouwen; de mannen à *f* 212, de vrouwen á *f* 165 per stuk) in Berbice te leveren en verder van tijd tot tijd, zoovelen als men noodig zou hebben, aan te voeren voor *f* 250 per stuk. In hetzelfde contract werd tevens overeengekomen, dat alléén wanneer de Comp. in gebreke bleef met het leveren van slaven, de hh. van Hoorn c. s. bevoegd zouden zijn, die voor eigen rekening aan te voeren tegen betaling eener recognitie aan de W.-I. Comp., terwijl mede steeds eene recognitie van *f* 300 aan die Comp. zou worden betaald, voor ieder naar Berbice varend schip.

Toen de moeielijkheden op deze wijze uit den weg geruimd waren, werd de acte van cessie en transport der kolonie, door Joseph Maillet (ook namens zijne mede-geïnteresseerden) aan de heeren van Hoorn c. s., den 24en October 1714 voor den

notaris Philippus de Marolles te Amsterdam gepasseerd, door de reeders te Marseille geratificeerd en door den Koning van Frankrijk goedgekeurd.

Daarenboven werd den 28n November d. a. v. tusschen de nieuwe eigenaren en de familie van Pere eene notariëele acte gepasseerd, waarbij deze laatste verklaarde van alle aanspraken op de kolonie af te zien, met dien verstande echter, dat alleen de heer Cornelis van Pere, Heer van Oost- en West-Souburg (die $^1/_4$ van den wissel van *f* 108.000 mede betaalde), voor een vierde part mede-eigenaar van Berbice zou blijven.

Deze combinatie was echter niet van langen duur. Wel is waar begonnen de nieuwe eigenaars met grooten ijver hunne taak tot het doen herleven der kolonie, die door den inval der Franschen zooveel geleden had, maar dit gelukte volstrekt niet. Aan den invoer van slaven werd door de W.-I. Comp., die zooveel koloniën te bedienen had, slechts op gebrekkige wijze gevolg gegeven en het geld ontbrak aan de nieuwe eigenaars, om die in genoegzamen getale zelf te laten komen.

Anthony Tierens, oud lid van den Raad van Politie tijdens den inval der Franschen in 1712, die Steven de Waterman in 1714 als Commandeur aldaar had opgevolgd en die op last der nieuwe eigenaren o. a. twee cacao- en een suikerplantage opnieuw had aangelegd, was hierdoor zeer in zijne handelingen gestremd en de kolonie bleef, door onvoldoende werkkrachten en gebrek aan bedrijfskapitaal, in een gedrukten toestand en dreigde weldra geheel te gronde te zullen gaan.

1720 „De heeren eigenaars" zegt Hartsinck „bemerkende dat de „kosten om deze volkplanting in een bloeijende staat te brengen „de macht van zoo weinige bijzondere kooplieden te boven ging „en willende haar voordeel doen van den lust hunner lands- „genooten, die in dien tijd heet waren op alle nieuwe onder- „nemingen *) besloten in de maand September des jaars 1720

*) Eene toespeling op de ook tot ons land overgewaaide speculatie-woede dier dagen, die in Frankrijk door de Mississipi-bank van den zwendelaar John Law en in Engeland door den z. g. South-Seabubble de gemoederen zoo zeer in beweging bracht.

„eene Maatschappij op te rechten, om deze kolonie met kracht „aan te tasten (onderhanden te nemen) en te vergrooten en „daartoe een fonds te maken van *f* 3.200.000, verdeeld in „1600 portiën, ieder van *f* 2000, waarin de oude bezitters „voor hen zouden behouden 400 portiën, en hen daarenboven „tot vergoeding hunner overgifte betaald worden *f* 800.000; „zullende alleenlijk door de Inteekenaars 50 ten honderd „betaald worden, in acht termijnen, waarvan de laatste vóór „1 April 1724 zouden moeten worden opgebracht."

Het hoofddenkbeeld, om op deze wijze ruimte van geld te krijgen, teneinde de kolonie tot grooteren bloei te brengen, was uitmuntend, doch de laatstvermelde bepaling, dat de deelgenooten slechts 50 % van hunne inschrijving zouden behoeven te storten, bedierf alles. Van de 1600 aandeelen werden er slechts 941 door particulieren genomen en de stortingen daarop en op de 400 door de oude eigenaren gereserveerde aandeelen was het eenige kapitaal dat in kas kwam, want op de 259 niet geplaatste actiën werd natuurlijk niets betaald.

De storting op de aandeelen ging daarenboven met moeite gepaard en in 1732 was daarop nog slechts 42 % betaald, zoodat men van het geheele actiën-kapitaal van *f* 3.200.000 nominaal, toen slechts *f* 1.126.440 binnen had gekregen in een tijdsverloop van 12 jaren en daardoor was het dus niet mogelijk op behoorlijke wijze alles tot stand te brengen, wat men zich bij de oprichting der nieuwe vennootschap had voorgesteld *)

Volgens de statuten dezer nieuwe Maatschappij of Societeit zouden hare zaken bestuurd worden door 7 Directeuren, residerende te Amsterdam, onder welk getal in de eerste plaats zouden behooren Nicolaas van Hoorn (bij diens absentie zijn broeder Hendrik) en de heer Pieter Schuurman als voormalige eigenaars (**67**), terwijl de 5 anderen door Hoofdparticipanten uit hun midden verkozen moesten worden. Hoofdparticipant was ieder, die minstens tien aandeelen in de maatschappij bezat.

---

*) Nog slechts éénmaal later, en wel in 1764, na de groote ramp, over Berbice gebracht door den slaven-opstand, werden de participanten opgeroepen tot het bijbetalen van 8 % op elk aandeel, waardoor dus het verplichte fournissement van 50 % bereikt werd.

De Directeuren werden voor hun leven aangesteld, doch in de eerste 4 jaren zouden zij geen traktement genieten, als alleen een geringe jaarlijksche recognitie van *f* 200; later zouden zij van het totaal der eventueel uit te betalen dividenden gezamenlijk 5 % ontvangen. Voorts werd bepaald, dat geen der participanten eenigen windhandel in actiën zou mogen doen op tijd of Premie-negotie, maar dat, indien iemand eenig aandeel zou wenschen te verkoopen, zulks à contant zou moeten geschieden; eindelijk werd gestipuleerd, dat wanneer later eenige principiëele veranderingen in de conditiën of statuten mochten worden noodig geacht, zulks alleen zou kunnen worden beslist in overleg van Directeuren met Hoofdparticipanten, bij meerderheid van stemmen.

Dit waren de hoofdvoorwaarden waarop de nieuwe Societeit van Berbice tot stand kwam en daarbij was overgelegd een inventaris van de bezittingen, die door de oude eigenaars der kolonie voor *f* 600.000 in de vennootschap werden gebracht, (hun oorspronkelijke eisch was *f* 200.000 méér geweest, doch de hoofdparticipanten vonden dat bedrag te hoog). Deze inventaris, die op het Rijksarchief in originali berust en door Hartsinck in zijn geheel wordt medegedeeld, is van belang voor de historie, daar zij een juist denkbeeld geeft van de toenmalige beteekenis der kolonie. Zij bevat: 1° 895 stuks slaven (mannen, vrouwen en kinderen), 2° zes suiker- en twee cacaoplantages met huizen, meubels, molens, vaartuigen en te velde staande gewassen, 3° een groot fort genaamd Fort Nassau, met redoute; een kleine forteres de Brandwacht (later redoute Samson genaamd) en 4 buitenposten of uitleggers; allen met kanon, klein geweer en ammunitie voorzien, 4° een kerk en een smederij met toebehooren. Voorts een tal van kleine vaartuigen, jachten en ponten voor de vaart en het transport op de rivieren; een groote voorraad cargazoens-goederen, mondkost, medicamenten en *f* 400 à *f* 500 kasgeld; 281 paarden (voor de suikermolens); 524 stuks rundvee, benevens nog veel schapen, varkens enz.; eindelijk twee zeeschepen, waarvan een in Amsterdam op de werf en het andere ter waarde van *f* 35.000 onder weg was naar Berbice, om van daar een lading van 850 vaten suiker te halen; terwijl er nog daarenboven

ruim 700 vaten suiker en een voorraad cacao, orianeverf en andere koopwaren aldaar ter verzending gereed lagen.

Dit is de korte opsomming van hetgeen als bezitting der oude eigenaars door de Directeuren werd gevonden en waarmede zij hun zaken aanvingen; waarbij echter dient opgemerkt, dat onder het bovengenoemde niet begrepen waren de plantages, slaven en andere bezittingen der particuliere planters of z. g. vrijlieden; daarvan hebben wij nergens juiste cijfers gevonden, maar als gevolgtrekking uit verschillende gegevens in het Rijksarchief kunnen wij opmaken, dat het getal dier particuliere plantages en slaven aanmerkelijk grooter was dan die welke aan de Directie behoorden. Berbice behoefde dus in belangrijkheid als kolonie, toen niet onder te doen voor het naburige Essequebo en stond in bevolking en uitgebreidheid van bebouwde gronden ongeveer daarmede gelijk; beide koloniën waren nog niet van groot gewicht, maar zooals wij hierboven zagen, bleef Essequebo verder verschoond van groote rampen, werd beter bestuurd en kwam door de toevoeging der jeugdige kolonie Demerary, in de 2e helft der 18e eeuw, tot een vrij grooten trap van bloei, terwijl Berbice door het wanbestuur van eenige opvolgende landvoogden, de zwakheid en schriele koopmansgeest der Directeuren en eindelijk door den geduchten slavenopstand in 1763 aanmerkelijk in zijn vooruitgang gestremd bleef.

Den 4en October 1720 hielden de nieuw gekozen Edele heeren Directeuren der kolonie van Berbice, hunne eerste vergadering te Amsterdam, waarbij tegenwoordig waren de heeren Dirk van der Meer, Diederik van Buren, Nicolaas en Hendrik van Hoorn, Pieter Schuurman, George Bruijn, Jacob Voordaagh en Jan Lucas Pels. In deze vergadering werd het huishoudelijk reglement van de Directie der nieuwe societeit vastgesteld en o. a. bepaald, dat het presidium door de Directeuren beurtelings om de twee maanden zou worden waargenomen en ook het aanhouden van de notulen om beurte door een hunner zou geschieden. Tevens werd besloten om dadelijk naar twee kamers of een huis te zoeken voor het houden der vergaderingen en het bergen der boeken en registers (**68**). Onmiddelijk werden voorts door de Directie verschillende belangrijke resolutiën ge- 1720

nomen tot wederopbeuring der kolonie; zoo werd o. a. besloten om 25 à 30 aandeelen der maatschappij in Londen aan de markt te brengen, teneinde zoo doende ook de Engelschen bij den vooruitgang van Berbice te interesseeren; aan de Bewindhebberen der W.-I. Comp. werd gevraagd, om al dadelijk 400 à 450, en later op geregelde tijden nog meer slaven uit Afrika naar Berbice over te voeren.

Aan den Commandeur van Berbice, Anthony Tierens, werd op 14 December 1720 kennis gegeven van de gewichtige verandering, die plaats had gehad met betrekking tot den eigendom der kolonie en de Directie in Nederland. Hij werd bevestigd in zijne betrekking en ontving tevens last om 8 of 10 nieuwe suiker-plantages aan te leggen, waarvoor hem 1200 slaven zouden worden gezonden, en hij werd aangemaand om de cacao-plantages te vergrooten, indigo en katoen aan te kweeken en vooral de kultuur van koffie „met alle bedenkelijken ijver voort te zetten." Dit laatste artikel, later een der hoofdproducten van Berbice en beroemd door de goede qualiteit, was toen aldaar nog geheel nieuw, want slechts eenige maanden te voren waren de eerste koffieboonen door den Gouverneur Jean Coutier uit Suriname derwaarts overgezonden. *) Bovendien werd hem aanbevolen om den Jood Simon Abrahams voor zijne tochten naar het binnenland behulpzaam te zijn; deze Abrahams had reeds in 1719 concessie gekregen voor het zoeken naar goud of zilver en hij had ook in datzelfde jaar werkelijk met 3 planters: van Doorn, Willem Louwe, de Jonge van Damme en eenige Indianen, een onderzoekingsreis gedaan, doch was reeds spoedig onverrichter zake teruggekeerd.
1722 Nogmaals werd nu eenigen tijd later de tocht ondernomen, daar de Directeuren van meening waren „dat als men de water-„vallen van de Berbice gepasseerd was, gelijck in de land-

*) Aan Jean Coutier was uit erkentelijkheid daarvoor, in 1720 door den Commandeur Tierens, namens Directeuren, een rijpaard ten geschenke gezonden. Eene vermelding hiervan vinden wij in een brief van Directeuren aan dien Gouverneur van Suriname, van 14 December 1720, waarin zij, tegen vergoeding der kosten, opnieuw om een schuit vol koffieboonen in doppen voor Berbice vragen, om aldaar te planten (Copijboek van brieven van Directeuren no. 1. R. A.).

„kaarten te sien is, men aan het Lak van Parima soude „koomen. Als men nu bequaem volck hadde, die het durfde te „hasarderen diep agterwaerts, over het gebergte, het land in „te trekken, so werd gepresumeert, dat men daer saaken van „belang soude konnen ontdekken, van goudrijke mineralen en „selfs zilver te negotieeren." *) Ook deze tocht liep echter vruchteloos af; Simon Abrahams keerde in 1724 naar Nederland terug en daarna zijn in Berbice nimmer meer pogingen ondernomen om naar goud of zilver te zoeken.

Het ware goud en zilver — dat begrepen de Directeuren van Berbice zeer goed — was uit de kolonie te verkrijgen door de voordeelen van den handel en in den vorm van suiker, koffie, cacao en andere producten. In 1722 en 1723 werden — in weerwil van de protesten der W.-I. Comp., die beweerde dat het in strijd met hun octrooi was — eenige pogingen in het werk gesteld, om een geregelden kusthandel te openen met de Spaansche kolonie aan de Orinoco, met Trinidad en Margarita en andere W.-I. eilanden, doch dit heeft niet opgenomen, ook door gebrek aan medewerking der Spaansche autoriteiten. Alle pogingen concentreerden zich dus 1723
op het ontwikkelen der cultures in Berbice zelf en de door —
Directeuren bevolen aanleg van nieuwe plantages, was daartoe 1730
den aangewezen weg. Aan dit bevel werd gevolg gegeven en weldra zag men 8 nieuwe plantages verrijzen, waarvoor de slaven echter slechts in zeer beperkt getal door de nu en dan arriveerende schepen der W.-I. Comp. uit Afrika werden aangebracht. Voor den bouw der molenwerken en de fundeeringen van woningen en loodsen werd eene steenbakkerij opgericht nabij het fort Nassau, en daar dit fort zeer vervallen was werd ook een plan gemaakt om een ander fort aan den mond der rivier aan te leggen (hetgeen, zooals wij zullen zien, eerst veel later tot uitvoering is gekomen).

De vooruitgang der kolonie beantwoordde echter aanvankelijk volstrekt niet aan de verwachting der Directeuren en zij gaven, hetzij te recht of te onrecht, daarvan de schuld aan den Com-

*) Missive van Directeuren aan den Commandeur A. Tierens, van 13 December 1722 (R. A).

mandeur Tierens, die in tal van brieven op zijn te kort-
1732 komingen werd gewezen. In April 1732 *) werd hem eindelijk zijne onverschilligheid en luiheid zeer scherp verweten en opgemerkt, dat de kolonie onder de van Peres met meer voordeel had gewerkt dan nu, dat sedert 1720 slechts de som van *f* 54.235 aan participanten kon uitgedeeld worden, hetgeen *jaarlijks* zooveel had moeten zijn en eindelijk werd 5 Januari 1733 door Directeuren besloten om den Commandeur te ontslaan.

Behalve deze inwendige moeielijkheden had de Directie ook nog naar buiten te kampen gehad, en wel tegen de aanmatigingen der W.-I. Compagnie; zie hier de zaak:

Kort nadat de nieuwe Societeit van Berbice zich in 1720 geconstitueerd had, kreeg zij mededeeling van de Vergadering der Tienen, dat deze de kolonie Berbice nog steeds, evenals vroeger, leenroerig aan de W.-I. Comp. beschouwde en door die Comp. werd bij Resol. van 23 Maart 1721 eene commissie uit de Bewindhebbers benoemd, om deze quaestie verder te behartigen en o. a. te blijven aandringen op de bij voortduring te betalen recognitie van *f* 300 aan de W.-I. Comp. voor ieder schip dat de Directeuren naar Berbice zouden zenden. De Directeuren waren hiertoe echter volstrekt niet te bewegen; zij protesteerden ten sterkste en verklaarden eindelijk, zeer te recht, in hunne zitting van 5 Januari 1722 **) „dat de kolonie „Jure Belli aan de Franschen was overgegaan en daarna aan „de eigenaars bij intercessie van H. Hoog Mogenden als vrij „en eigen goed was verkocht en geleverd."

In diezelfde zitting werd overwogen „dat het nuttig zou zijn „dat er onder de Directeuren een heer gevonden wierd, die „veeltijds in den Hage zijnde en toegang hebbende bij leden „van H. Hoog Mog., bij tijds zoude kunnen vigileren en solli„citeren voor de belangen der kolonie" en uit dien hoofde werd

---

*) Missive van Directeuren aan Tierens en aan Commandeur en Raden in Berbice, beiden van 30 April 1732 (R. A.).

**) Resolutie- en Notulen-boek der Directeuren van Berbice 1720-1736 (R. A.).

met goedkeuring der Hoofdparticipanten de heer pensionaris Willem Buys, als mede-Directeur benoemd *).

Het geschil tusschen de Directeuren der Societeit van Berbice en de Bewindhebbers der W.-I. Comp. bleef eenige jaren in statu quo, tot dat door hen in eene op 27 November 1730 gesloten conventie werd overeengekomen, dat de Societeit de *f* 300 recognitie voor elk op Berbice varend schip zou blijven betalen en de W.-I. Comp. haar daarentegen op billijke voorwaarden van slaven zou moeten voorzien. Deze schikking, nagenoeg van gelijken inhoud als het hierboven vermelde accoord van 10 September 1714, waaraan men zich trouwens van weêrszijden zoo weinig gehouden had, was van zeer korten duur, want reeds den 18en December d. a. v. dienden Directeuren van Berbice een request in aan H. Hoog. Mog., waarin zij octrooi verzochten „om de vaart en handel op hunne kolonie voor alle „ingezetenen te mogen openstellen en aan een ieder landen „ter bebouwing op redelijke voorwaarden te mogen afgeven, „alles onder erkenning der souvereiniteit van de Staten-Generaal." Dit strookte volstrekt niet met de inzichten en belangen der W.-I. Comp., die harerzijds dan ook bezwaren daartegen aanvoerde in hare berichten van 23 Maart en 28 Juli 1731; doch het resultaat van dit alles was, dat door tusschenkomst van Burgemeesteren van Amsterdam na lange onderhandelingen op 27 September 1732 een nieuw verdrag tusschen Directeuren en Bewindhebberen tot stand kwam, hetgeen tot grondslag diende voor het nieuwe Octrooi, dat den 6en December 1732 door de Staten-Generaal voor de kolonie Berbice verleend werd **).

---

*) Deze Willem Buys was dezelfde die in 1713 als gevolmachtigde der Staten-Generaal bij den vredehandel te Utrecht fungeerde; hij was de 8e in het college van Directeuren, dat eenige jaren later tot het getal van 9 werd opgevoerd, waarop het daarna steeds gebleven is.

**) Al de hiergenoemde conventiën, requesten, berichten en het octrooi zelve, zijn niet alléén in originali op het Rijksarchief voorhanden, maar ook vrij volledig opgenomen door Hartsinck.

HOOFDSTUK IX.

Berbice, van 1732 tot de eerste in bezitneming door de Engelschen in 1781.

1732 Het Octrooi vau 6 December 1732, waarbij een zekere mate van vrijheid van handel en vaart tusschen Nederland en Berbice gehuldigd werd, en waardoor de onafhankelijkheid dier kolonie van de W.-I. Comp. geconstateerd werd, was voortaan de nagenoeg onveranderde grondslag van bestuur (wij zouden thans zeggen het Regeerings-reglement) van Berbice. Zie hier de voornaamste bepalingen:

De Directeuren mochten „behoudens de souvereiniteyt „van Haar Hoog Mogende en onder derzelver bescher„minge," aan particulieren uitgeven zoodanige landen op zoodanige voorwaarden, als zij met de gegadigden zouden overeenkomen; zij konden een hoofdgeld heffen van 50 pond suiker (of *f* 2,50) voor ieder ingezeten, zoowel blanke als neger, een waaggeld van $2^1/_2$ pCt. der waarde van alle producten en een lastgeld van *f* 3 per last op alle in- en uitgaande schepen; zij zouden, behalve het bestaande fort Nassau, nog een fort op het Krabbeneiland of iets hooger aan de rivier moeten bouwen, zij zouden, des verzocht, de coloniërs moeten voorzien van een predikant, schoolmeester en voorlezer, waartoe zij echter niet meer behoefden te contribueeren, dan voor den predikant de vrije tafel, een anker brandewijn en $^1/_2$ oxhoofd wijn; zullende het verdere door de coloniers gedragen moeten worden, waartoe een contributie van alle vrije inwoners zou worden geheven onder den naam van Kerkegeld.

De Coloniers zouden verplicht zijn, op elke 15 negers

één blanke voor het toezicht in hun dienst te onderhouden; zij moesten al hunne producten vóór de verzending aan de waag laten wegen en merken door de daartoe aangestelde keurmeesters; zij zouden geen andere slaven mogen halen of koopen dan van de W.-I. Comp. alléén en door tusschenkomst der Directeuren van Berbice.

Geen producten, als suiker, koffie, cacao, indigo of anderen, mochten van daar uitgevoerd worden anders dan naar Nederland en in het algemeen zou geen handel en vaart op of van de kolonie geschieden mogen dan uit en naar Nederland, rechtstreeks, zonder andere plaatsen aan te doen; onder dàt voorbehoud stond voortaan de handel en vaart open, voor alle ingezetenen van den Staat.

De kolonie zou bestuurd worden door een Gouverneur en Raad van Regeering; de Gouverneur zou worden aangesteld door Directeuren, doch zijn commissie ontvangen en den eed afleggen in handen van Hunne Hoog Mogenden; de Raad van Regeering (later Raad of Hof van Politie genoemd), bestaande uit zes leden, zou den Gouverneur met hare adviezen ter zijde staan en met hem in belangrijke zaken, bij meerderheid van stemmen beslissen, terwijl bij haar ook de behandeling der Crimineele Justitie zou berusten. Bij ontstaande vacature zou de Gouverneur een nieuw lid moeten kiezen uit een dubbeltal, hem daartoe door de overige leden aangeboden. Voor de waarneming der Civiele Justitie zou een Raad of Hof van zes leden bestaan, eveneens onder het presidium van den Gouverneur; bij vacature zou een nieuw lid door den Gouverneur worden benoemd uit een tweetal, gekozen door den Raad van Regeering en de overige coloniers. Van de vonnissen van dezen Raad van Civiele Justitie bestond revisie door Hunne Hoog Mogenden; de leden der Raden van Regeering en van Justitie zouden geene betaling of vergoeding genieten *)

*) Later is men verplicht geweest eene kleine vergoeding voor verblijfkosten of vacatiegeld te geven, daar de meeste leden in den regel op hunne

en niemand mocht voor de waarneming dier betrekking bedanken, als hij gekozen werd.

Ten slotte werd in dit octrooi opgenomen en geapprobeerd het bovenvermelde verdrag, op 27 September 1732 tusschen Directeuren en Bewindhebberen gesloten, waarin het monopolie der W.-I. Comp., tot levering van slaven aan Berbice, werd gehandhaafd, en waarbij die Comp. zich verbond, om zooveel slaven te bezorgen, als men daar zou verlangen; terwijl de Directeuren beloofden hunne schepen voor den handel in producten steeds rechtstreeks van Nederland naar Berbice en omgekeerd te doen varen, zonder andere plaatsen aan te doen, die binnen de limieten van het octrooi der W.-I. Comp. in Afrika of Amerika gelegen waren; de vroegere verplichte recognitie van *f* 300 aan de W.-I. Comp. voor elk der schepen van Berbice, werd daarbij afgeschaft en vervangen door eene jaarlijksche betaling van *f* 600 in ééns af.

Op dezen nieuwen grondslag van het Octrooi van 6 December 1732, hoopten de Directeuren van Berbice met hunne kolonie een nieuwe en betere toekomst te gemoet te gaan en spoedig den bloei van Suriname te zullen evenaren. Wij zullen echter zien, dat, alhoewel de nieuwe toestand veel verbetering aanbracht, die verwachtingen, wat den einduitslag betreft, nooit geheel verwezenlijkt zijn; hetgeen, zooals wij reeds vroeger aanstipten, voor een groot deel te wijten is aan het middelmatig gehalte van de meeste der landvoogden, die elkander aldaar gedurende bijna een halve eeuw opvolgden en het weifelend bestuur der Directeuren in Amsterdam.

Wij hebben hierboven vermeld, dat Directeuren reeds in hunne vergadering van 5 Januari 1733 in beginsel besloten, om den Commandeur Anthony Tierens te ontslaan, daar men het ontwikkelen van den nieuwen toestand der kolonie niet aan hem wilde toevertrouwen. Na lang zoeken en mislukte onderhandelingen met andere personen, meende de Directie eindelijk den geschikten man gevonden te hebben in den heer

---

plantages woonden en voor het bijwonen der vergaderingen op het fort Nassau moesten komen, waardoor zij op extra kosten werden gejaagd voor hunne huisvesting en voeding.

Bernhard Waterham, vaandrig in het regiment van den Graaf 1733
von Lippe, die dan ook den 24en Maart 1733 benoemd werd tot Gouverneur van Berbice, op een traktement van *f* 1500 's jaars, behalve de emolumenten. Eene maand werd besteed tot het opmaken zijner zeer uitvoerige Instructie, die den 23en April werd vastgesteld; waarop eenige dagen later Waterham den eed op zijne Commissie in handen van Hunne Hoog Mogenden aflegde en kort daarop naar zijne bestemming vertrok.

Bij zijn vertrek werd hem opgedragen, om Tierens bij aankomst in Berbice mede te deelen, dat de Directie hem bij Resolutie van 27 April „wegens zijne vele mesuses en exactiën" uit haren dienst had ontslagen. Tevens moest Waterham nauwkeurige rekening en verantwoording van hem vergen en teruggave eischen van eenige te veel genoten gelden. Hij behoefde Tierens niet dadelijk streng te behandelen en hij moest „sol-„daat- en zeemanschap gebruiken"; mocht Tierens echter onwillig zijn of willen vluchten „dan moest hij hem in arrest „doen stellen en des noods crimineel vervolgen, als de malver-„satiën er aanleiding toe gaven".

In de Instructie van 23 April 1733, die tot in bijzonderheden de verplichtingen van Waterham als Gouverneur voorschrijft, wordt nog daarenboven zijn aandacht op eenige punten van belang gevestigd, o. a. — dat hij dikwijls (minstens 2 malen 's jaars) de Societeits-plantages moest inspecteeren, — dat hij moest nagaan of er ook vee aangekweekt kon worden (evenals in Suriname), waardoor de verzendingen van zout vleesch voor de rantsoenen zouden kunnen verminderen, — of de bebouwing der landen ook door ploegen zou kunnen verbeterd worden, — of de Surinaamsche methode van koffie droogen niet kon gevolgd worden, — of de suikerbereiding van Loucoux (?) niet algemeen moest worden aangenomen, — of de naturellen (Indianen) niet konden worden aangespoord tot de cultivatie van koffie, cacao en vanille, enz. Voorts werd hem in die Instructie bevolen, nauwkeurige geboorte en sterfteregisters der slaven te doen aanhouden; te onderzoeken in welken staat zich het fort Nassau bevond en of er een nieuw fort bijgebouwd moest worden; onmiddellijk een waag- en keur-

meester te benoemen; een weeskamer op te richten; zoolang er geen predikant is toch alle zondagen publieke dienst te doen houden („psalmen zingen en 't lezen van Gods Heijligh „woord off andere stigtelijke predicatiën van bekende en ortho„doxe Godsgeleerden"); te informeeren hoeveel de Coloniers wilden mede betalen voor een predikant en een schoolmeester tevens voorlezer *); de aanplant van koffie en cacao op de plantage Savonette (de hoogst gelegene aan de rivier) met kracht door te zetten, enz.

Op denzelfden datum van deze algemeene instructie voor den nieuwen Gouverneur werd ook door Directeuren eene instructie of reglement vastgesteld voor het uitgeven van landen aan particuliere planters **), waarin bepaald werd dat het maximum voor koffieplantages zou bedragen 500 en voor suikerplantages 1000 akkers, af te meten en in kaart te brengen door den landmeter der kolonie; voorts moest tusschen de plantages een reep lands ter breedte van een ketting, open blijven als publiek communicatiepad ***). Aanvankelijk werden deze concessiën gratis verleend, aan personen op wier soliditeit men meende te kunnen rekenen, doch eenige jaren later werd een akkergeld ingevoerd.

Deze gunstige bepalingen en het openstellen van den vrijen handel en vaart op de kolonie, werden bij advertentie in de Hollandsche couranten publiek gemaakt en dit wekte de lust van velen op, zoodat al dadelijk tegelijk met Waterham negen nieuwe vrije planters naar Berbice vertrokken; terwijl hij tevens vergezeld werd door een beëedigd landmeter, Philip

---

*) Deze bijdragen voor het kerkfonds, aanvankelijk facultatief gelaten, werden later verplichtend gesteld en werden er ingevolge Resolutie van Directeuren van 21 Februari 1735 geene concessiën voor nieuwe plantages meer verleend, zonder dat de planter zich verbond tot de betaling van een jaarlijksch kerkgeld van minstens *f* 25. Dit bedrag werd later verhoogd en nader geregeld, naarmate van de uitgestrektheid der concessiën en definitief op 2 stuivers (10 cents) per akker gebracht.

**) Deze verschillende instructiën beslaan een twintigtal folio bladzijden in het Resolutie- en Notulenboek der Directeuren van Berbice, op het jaartal 1733 (R. A.)

***) Een ketting was 60 Rijnl. voet of ongeveer 19 meters.

Marcus Osterlin, speciaal belast met het uitmeten en afbakenen der uit te geven gronden.

Wij zullen thans met een woord vermelden in welken toe- 1733
stand Bernhard Waterham, de eerste Gouverneur van Berbice, die kolonie bij zijne aankomst aldaar in 1733 vond.

Het getal der Societeits-plantages bedroeg toen 12, allen aan de rivier Berbice gelegen, n. l. benedenwaarts van het fort Nassau: de Hoofdplantage en de Dageraad — en bovenwaarts, naar volgorde in zuidelijke richting, de plantage de Goede Hoop, de Berg, (later Johanna genaamd), West-Souburg, Vlissingen, Cornelia Jacoba (bij den ingang der Wironje-kreek), de Peereboom, de Markeij, Hardenbroek, Oost-Souburg en Savonette *). Op negen dezer plantages bestond suikercultuur en op de drie anderen koffie, cacao en katoen, doch alle hadden cassave-tuinen of kostgronden voor de voeding der negers. Elk dier plantages werd bestuurd door een z. g. meester-planter of directeur, door den Gouverneur aangesteld, en uit die directeurs en de particuliere planters werden de leden van de Hoven van Politie en Justitie en ook de officieren der gewapende vrijlieden of burgermacht gekozen. Ten einde beter en geregeld toezicht op deze z. g. Kolonie-plantages, het belangrijkste eigendom der Societeit, mogelijk te maken, werd een Opzichter-generaal of superintendent daarover benoemd, die na den Gouverneur de hoogste ambtenaar in de kolonie was en ook als tweede persoon zitting had in den Raad van Politie.

Tusschen de Societeits-plantages in, langs de rivier Berbice en ook in de Canje-rivier, waren de plantages der particulieren of vrije Coloniërs gelegen, wier getal na 1733 aanmerkelijk toenam. Volgens eene fraai uitgevoerde kaart van Rio de Berbice, van den ingenieur Jan Daniël Knapp, omstreeks 1740 gedrukt en in het Rijksarchief voorhanden, waarop al deze

*) Dit getal plantages der Directie heeft later wijzigingen ondergaan, naarmate de bebouwbare gronden uitgeput raakten; in 1762 na het verlaten van Oost-Souburg bestonden er nog elf en in 1764, na den opstand, nog slechts zes van die plantages, die echter van veel grooter werkvermogen werden gemaakt.

plantages voorkomen, bedroeg in dat jaar het getal particuliere plantages in de Berbice en in de Wironje-kreek 93 en in de Canje-rivier 20. De namen der eigenaars of concessionarissen zijn daarbij aangegeven, maar ongetwijfeld was een deel dier concessiën nog niet in volle cultivatie, daar het in de kolonie aanwezige getal slaven daartoe alstoen nog niet toereikend was. Aan de Canje-rivier zijn nimmer Societeits-plantages geweest; alles behoorde daar aan vrije planters, in latere jaren (na 1764) beschermd door een kleine militaire post; tusschen dit district en het fort Nassau bestond een bruikbare communicatie-weg. Op de meeste der tusschen 1733 en 1740 bestaande evenals op de later langs de Berbice, tusschen de Dageraad en den mond der rivier aangelegde particuliere plantages, werd koffie geteeld en 40 of 50 jaren later was zulks het hoofdproduct der kolonie *).

Het fort Nassau, de zetel van het bestuur, in het hart der kolonie gelegen, was eene door palissaden verstrekte en met eenig licht geschut voorziene, onregelmatig vierhoekige redoute, waarin zich een groot steenen gebouw bevond. De rez de chaussée van dit gebouw was ingericht voor pakhuizen van de Societeit en logies voor een 60 tal soldaten (de overige 20 à 30 waren steeds gedetacheerd op de Brandwacht en bij de posthouders in het binnenland). In de bovenverdieping van het gebouw bevonden zich woonkamers van den Gouverneur, den secretaris en de officieren der bezetting (doorgaans één kapitein en een paar luitenants of vaandrigs), benevens een vergaderkamer voor de Hoven van Politie en Justitie en een vrij groot kerklokaal. Op het terreplein in het fort waren nog eenige bijgebouwen voor den Boekhouder- en Opzichter-generaal, voor de Secretarieklerken, enz.

In de onmiddelijke nabijheid van het fort werden langzamerhand een 25 à 30 tal huizen gebouwd voor de toenemende blanke bevolking en ook speciaal voor de ambtenaren, mindere beambten en ambachtslieden der kolonie, (smeden, timmerlieden, molenmakers, kuipers, enz.), voor wie geen plaats binnen

*) De cultuur van katoen kwam eerst in het laatste tiental jaren der 18e eeuw tot volle ontwikkeling aan de zeekust van Berbice.

het fort was. Deze woningen, als een vlek bijéengelegen langs 1734
de rivier, werden de stad Nieuw Amsterdam genoemd, te midden waarvan in 1734, op kosten der kolonie „een Herberg gebouwd werd, 's Lands Welvaren genoemd," die door een pachter werd geëxploiteerd en niet alleen tot huisvesting van reizigers en nieuw aangekomen kolonisten, maar ook tot koffiehuis of plaats van vereeniging diende *).

De meeste der zooeven bedoelde ambtenaren en de officieren ontvingen slechts kleine salarissen, doch genoten als vergoeding daarbij vrije voeding, waartoe de Gouverneur verplicht was 's middags en 's avonds open tafel te houden op kosten der Societeit. Deze regeling was in de eerste tijden van het bestaan der kolonie, evenals in Essequebo eene noodzakelijkheid geweest, aangezien het voor de weinige geëmploijeerden, die daar meest ongehuwd en zonder bedienden aankwamen, niet mogelijk was een huishouding te voeren; ook waren er toen geen andere Europeesche provisiën en dranken te krijgen, dan degene, die op een of twee schepen (in het vóór- en najaar) voor het Compagnie's of Societeits-magazijn werden aangevoerd, terwijl in de kolonie zelve geen andere levensmiddelen te bekomen waren dan degene, die men zelf aankweekte, hetgeen voor ambtenaren of officieren in een fort niet te doen was **). Langzamerhand was die toestand, zoowel in Essequebo als in Berbice gewijzigd, door den grooteren aanvoer van provisiën voor particuliere rekening uit Nederland en doordien in de beide koloniën de meeste der beambten niet meer in het fort, maar in afzonderlijke huizen daarbuiten woonden: waar zich ook eenige vrije kooplieden gevestigd hadden, bij wie steeds levensmiddelen en andere artikelen voorhanden waren.

De inrichting van de open tafel bij den Commandeur of

---

*) Toen in het laatste gedeelte der 18e eeuw het fort Nassau verlaten werd, is, zooals wij hieronder nader zullen mededeelen, ook de z. g stad Nieuw Amsterdam verplaatst naar de monding der rivier Berbice bij den ingang der Canje-kreek, waar zij nog bestaat.

**) Behalve deze tafel voor de hoogere ambtenaren en officieren, waarbij de Gouverneur zelve aanzat, was er nog een andere voor de klerken, botteliers, onderofficieren en soldaten, eveneens voor rekening der Societeit.

Gouverneur bleef echter nog jaren lang in wezen, alhoewel de noodzakelijkheid daarvan niet meer bestond, waarschijnlijk alléén omdat de eigenaars der koloniën (de W.-I. Comp. en de Societeit van Berbice) er hun finantiëel voordeel in zagen, om een gedeelte der bezoldiging van de ambtenaren op die wijze af te doen. In Essequebo ondervond men omstreeks dien tijd van dit stelsel minder schadelijke gevolgen, door het bezadigde bestuur en de zelfstandige karakter-eigenschappen van den Commandeur Storm van 's Gravesande en zijn onmiddellijken voorganger Gelskerke, maar in Berbice werkte zulks op den duur allernadeeligst op het prestige van den landvoogd en op den goeden gang der zaken. De toestand van die kleine bevolking van Europeesche ambtenaren, op en nabij een klein fort in eene ver afgelegen stille kolonie, alléén omringd door negers en Indianen, was wel eenigszins te vergelijken met die van den état-major van een schip op zee, — en het is niet zonder goeden grond, dat van oudsher bij onze Oorlogsmarine de wijze bepaling bestaat, dat de Commandant van het schip afzonderlijk in zijne kajuit en niet met de overige officieren in de longroom eet.

Dat dagelijksch gemeenzaam verkeer aan tafel, gevoegd bij de toch reeds zoo nauwe aanraking en wrijving eener in zoo beperkt bestek, zonder afleiding van buiten, zich bewegende kleine Europeesche maatschappij der kolonie, — uit zeer heterogene en ruwe bestanddeelen zamengesteld, — was een onuitputtelijke bron van allerlei praatjes, lasteringen en twisten, en toen het vrouwelijk element meer uitbreiding kreeg, ook van jalousie en schandaal. Van dit alles vinden wij tal van voorbeelden in de brieven van de Gouverneurs aan Directeuren (R. A), waarin wij ons echter, als van geen historisch belang, niet zullen verdiepen (**69**).

Behalve het kerklokaal in het fort Nassau, was er een twintigtal jaren vroeger nog een protestantsche kerk, eenige mijlen hooger op de rivier tegenover de Wironje-kreek gebouwd; maar sedert vele jaren was er geen predikant geweest, daar het zeer moeielijk was, zooals wij reeds bij Essequebo zagen, om tegen geringe betaling geschikte personen daarvoor te vinden. Nu echter in het Octrooi van 6 December 1732 gewezen was op het wenschelijke van een predikant en van een school-

meester en ook vele planters hun verlangen daartoe te kennen gaven en zich bereid verklaarden daartoe geldelijk bij te dragen, begonnen Directeuren opnieuw te zoeken. Eindelijk slaagden 1735
zij daarin en bij hunne Res. van 7 Juni 1735 werd Johannes Christiaan Frauendorff, een Sakser van geboorte en toen predikant te Namen, tot predikant voor Berbice aangesteld, op een traktement van *f* 900, jaarlijks $^1/_2$ oxhoofd wijn en 1 anker brandewijn, benevens vrije woning en eten voor hem met zijn vrouw, dochter en dienstmaagd; terwijl een door hem aanbevolen voorlezer uit Namen, tevens werd benoemd tot schoolmeester, koster en voorzanger voor Berbice.

De nieuwe predikant, in Juli 1735 naar zijne bestemming vertrokken, bracht echter op het fort Nassau en in Nieuw-Amsterdam de rust en eensgezindheid niet aan, integendeel, evenzeer als de waardige predikant Grevenbroek, sedert eenige jaren op Essequebo werkzaam, uitmuntte door verdraagzaamheid, belangeloosheid en vredelievenden zin, evenzoo deed Frauendorff zich al spoedig kennen als intolerant, inhalig en twistziek van aard. Hij begon met bij den Gouverneur zijn intrek te nemen en aan diens tafel te spijzen, maar hij toonde zich zóó onhandelbaar, dat men zoo spoedig mogelijk een predikants-woning voor hem bouwde bij de kerk aan de Wironje-kreek, terwijl Directeuren hem *f* 300 tafelgeld toelegden, om in zijn eigen voeding te voorzien. Hij leefde in onmin met nagenoeg alle kolonisten en hield aanteekening van alle dagelijksche gebeurtenissen, naar aanleiding waarvan hij gedurende eene reeks van jaren tallooze brieven vol reclames en grieven aan de Directeuren in Nederland schreef, die hem herhaaldelijk over zijne onverdraagzaamheid en weinig Christelijke opvattingen berispten. *).

In de eerste jaren na de verleening van het octrooi van 1732, bleef de lust om zich in Berbice te gaan vestigen in

---

*) Al deze brieven, over en weder, zijn in het Rijksarchief aanwezig en geven geen hoog denkbeeld van Frauendorff's karakter en ontwikkeling. Hij bleef desniettemin in functie tot zijn dood in 1759 en werd opgevolgd door Jonas van Petersom Ramring, die hem reeds een jaar vroeger als adjunct of hulppredikant was toegevoegd.

Nederland toenemen en vele Amsterdamsche kooplieden lieten er voor hunne rekening plantages aanleggen, terwijl door de W.-I. Comp. geregeld nu en dan een armazoen slaven aangebracht werd. Er begon meer vertier in de kolonie te komen en Directeuren zagen den toestand zóó rooskleurig in, dat zij
1735 bij hunne Resolutie van 18 Mei 1735 een dividend van 4 % aan hunne participanten uitkeerden.

Dit laatste was echter een groote fout en de Directeuren zouden wijzer hebben gehandeld, indien zij integendeel een nieuwe storting op de aandeelen hadden trachten te verkrijgen, (waarop nog slechts 42 % gefourneerd was), om daarmede op afdoende wijze te voorzien in de uiterst gebrekkige defensiemiddelen der kolonie, een punt, waarop in het octrooi van 1732 zoo uitdrukkelijk de aandacht was gevestigd en dat steeds geheel verwaarloosd werd. De met den Gouverneur Waterham naar Berbice uitgezonden landmeter en ingenieur Osterlin had, na gehouden onderzoek van de versterkingen in de kolonie, gerapporteerd, dat de forteres Nassau noodzakelijk moest hersteld en een nieuw fort op het Krabben-eiland, nabij de samenvloeiïng van de Berbice- en de Canje-rivieren, moest gebouwd worden. Deze opinie werd gedeeld door den in 1735 uitgezonden ingenieur Jan Daniel Knapp, maar Directeuren vonden zulks te kostbaar en lieten de zaak op haar beloop. Dit uitstel verontrustte evenwel de vrije planters der kolonie, die hun kapitaal en arbeid derwaarts hadden overgebracht en niets zoozeer vreesden als eene herhaling van den rooftocht der Franschen in 1712. Zij adresseerden zich daarover herhaaldelijk aan Directeuren,
1736 in 1736, 1737 en 1738, met dringend verzoek om beter in de defensie te voorzien en een bekwaam ingenieur daartoe uit te zenden, terwijl zij zich bereid verklaarden om zelve mede in de kosten te dragen *). Niet langer aan dezen drang wederstand kunnende bieden, wendden de Directeuren zich tot de Societeit van Suriname, met verzoek, om hen voor eenigen tijd te willen afstaan den Franschen ingenieur Paul Dominique

*) Deze memoriën aan Directeuren in originali op het Rijksarchief aanwezig, zijn ook opgenomen onder de bijlagen van Luzac *Hollands rijkdom* 2e deel.

Desmarests, die toen juist bezig was het fort Amsterdam in Suriname te bouwen. Dit verzoek werd eindelijk ingewilligd en Desmarests kwam in 1739 in Berbice *) waar hij eenige 1739
maanden vertoefde, met de daar aanwezige landmeters alles opnam en een advies uitbracht, dat het noodig was een nieuw fort aan te leggen op het Krabben-eiland of daartegenover aan den mond der Canje-rivier; terwijl het fort Nassau totale herstelling vereischte. Nòch het een, nòch het ander werd echter met kracht aangevat, daar de Directeuren nimmer ruim bij kas waren.

Eerst 5 à 6 jaren later werd aan den mond der Canje een kleine redoute of batterij aangelegd, door den toenmaligen Gouverneur Joh. Andries Lössner (fort St. Andries genoemd); voorts werd in 1751 op last der Directie de z. g. brandwacht of redoute Samson, halverwege tusschen het Krabben-eiland en fort Nassau, aan de rivier gelegen, opnieuw met eenig geschut voorzien en het fort Nassau „op de menageuste wijze" gerepareerd; en eindelijk werd bij Resolutie van Directeuren van 16 April 1757 de toenmalige Gouverneur nogmaals gemachtigd laatstgenoemd fort op de zuinigste wijze te herstellen. Die bijzondere aansporingen tot zuinigheid, hadden evenwel het gevolg dat er weinig aan gedaan werd en dat het fort, toen de slavenopstand in 1763 uitbrak, in zoodanigen ontredderden toestand verkeerde, dat men het onmiddellijk moest verlaten en met de hoofdplaats Nieuw-Amsterdam en de nabijgelegen Societeits-plantages aan de rebellen prijs geven; de zuinigheid had dus de wijsheid bedrogen! Dezelfde verzuimen die in het midden der 17e eeuw Brazilië deden verloren gaan, veroorzaakten eene eeuw later het ongeluk van Berbice, maar wij moeten hier billijkheidshalve bijvoegen, dat zoowel de W.-I. Comp. als de Societeit van Berbice, beiden met weinig rendeerende bezittingen, in een moeielijk dilemna waren tusschen de steeds stijgende kosten hunner kolonie en den drang der aandeelhouders om dividenden te ontvangen. Behalve de

*) Bij een schrijven van 3 September 1739 van Desmarests aan Directeuren (R. A.) gaf hij bericht van zijne aankomst in Berbice en van zijne plannen.

bezittingen der Nederlandsche en der Engelsche O.-I. Compagnie in Azië, zijn er geen koloniën geweest, die als eigendom eener particuliere maatschappij op den duur gebloeid hebben; hunne bestuurders misten het prestige van souvereiniteit en zij waren niet in staat, om in bijzondere gevallen buitengewone krachtsinspanning te betoonen. Zij ontbraken den krachtigen steun en de groote hulpbronnen van geld, schepen en soldaten, die alleen van een gevestigden Staat of Regeering te verwachten is en waardoor met ter zijdestelling van alle koopmansberekening, sommige koloniën jaren lang zelfs met bijbetaling door het Moederland werden in stand gehouden.

Keeren wij echter terug tot Berbice, waar het bestuur van Bernard Waterham ten einde liep. Zijn gebrek aan waardigheid en energie, gevoegd bij de al te groote welwillendheid van zijne schoone vrouw voor sommige der gewone dischgenooten aan 's Gouverneurs tafel in het fort, veroorzaakte zoodanige wanverhouding tusschen hem en de ambtenaren en officieren, dat zijn langer aanblijven onmogelijk was. Hij werd
1740 bij Resol. der Directie van 6 April 1740 ontslagen, terwijl Johannes Andries Lössner, opzichter-generaal of superintendent over de Kolonie-plantages, in zijne plaats tot Gouverneur werd aangesteld. Het traktement en de emolumenten van Lössner waren even groot als die van zijn voorganger; hij ontving n. l. *f* 1500 traktement, 5 % van den verkoop der koffie en cacao en 2 % van dien der winkelwaren van de Societeit, *f* 5 voor den aankoop van iederen slaaf en *f* 3 voor elk paard; voorts den noodigen wijn en ververschingen voor de tafel.

Ook zijne instructie was nagenoeg gelijkluidend met die van Waterham, maar daarin werd hem, evenals de andere bedienden (ambtenaren) der kolonie, streng verboden om eigen plantages te mogen hebben en om daarin direct of indirect deel te mogen nemen. Dit verbod — dat vroeger ook in Essequebo bestaan had, doch daar juist omstreeks dien tijd opgeheven werd — verwekte moeielijkheden, daar Lössner zelf en sommige der voornaamste ambtenaren in Berbice, aldaar reeds sedert geruimen tijd plantages hadden aangelegd. Directeuren waren dus wel genoodzaakt, alhoewel zeer ten nadeele van hun prestige,

van de strikte toepassing hunner inderdaad zeer nuttige bepaling af te zien en reeds dadelijk (en in het vervolg voortdurend) uitzonderingen op den regel toe te staan; want de meeste ambtenaren, die geen van allen zware salarissen hadden, zouden anders liever hun ontslag hebben genomen en het was toch reeds zeer moeielijk voor Berbice geschikt personeel te vinden (**70**).

Lössner, die in zijne vorige betrekking goed voldaan had en een fatsoenlijke levenswijs leidde (hij was gehuwd met eene dochter van den toenmaligen Commandeur van Essequebo, Hermanus Gelskerke), viel echter als Gouverneur niet mede wat ijver en tact betreft en behalve den aanleg van de post St. Andries valt er van zijn bestuur niet veel mede te deelen. Hij had herhaaldelijk oneenigheden met den opzichter-generaal der Kolonie-plantages, Hendrik Blankenburg, die eindelijk zoo hoog liepen, dat laatstgenoemde door Gouverneur en Raden gesuspendeerd en naar Holland gezonden werd.

Na gehouden onderzoek in deze zaak stelden Directeuren 1749
evenwel den Gouverneur Lössner in het ongelijk en gaven hem zijn ontslag op 2 Mei 1749 (**71**), terwijl zij den 7en d. a. v. tot zijn opvolger benoemden Jan Frederik Colier, geboren te Neufchatel, die vroeger gedurende 5 jaren in Suriname en daarna bij het comptoir des vivres van het Engelsche leger in betrekking was geweest. Deze vertrok naar Berbice, op dezelfde voorwaarden en met gelijke instructie als zijn voorganger en werd vergezeld door Blankenburg, die door Directeuren in zijn vroegere betrekking gerehabiliteerd werd (**72**). Colier had in last door den afgetreden Gouverneur Lössner strikte rekening en verantwoording te doen overleggen, hem daarna naar Holland op te zenden en inmiddels zorg te dragen, dat hij niet auffugieerde (vluchtte), waartoe hij hem desnoods in arrest kon stellen.

Men ziet dat de Directeuren met het schenken van hun vertrouwen nog al lichtvaardig omsprongen en dat de ambtenaren, die bij gerezen oneenigheid zelve in Nederland hunne zaak mondeling kwamen bepleiten, veel kans hadden om de gunst der Directie te winnen, hetgeen natuurlijk voedsel gaf aan naijver en intrigue in de kleine, hierboven door ons beschreven maatschappij te Nieuw-Amsterdam en op het fort Nassau. Hiertoe werkte tevens niet weinig mede het slechte stelsel van Direc-

teruen, om niet alleen te correspondeeren met den Gouverneur, maar ook met den opzichter-generaal der plantages, met den secretaris, met den predikant en zelfs met den landmeter-ingenieur! Wij gelooven dan ook niet, dat ooit eene kolonie op minder oordeelkundige wijze is bestuurd geworden dan Berbice van 1720 tot 1760, zoowel van uit het Vaderland als in de kolonie zelve.

Talloos waren de twisten en onaangenaamheden tusschen de Europeesche bevolking onderling en niet zelden werd daarbij tot handtastelijkheden overgegaan, zoodat het getal processen voor onbeduidende zaken legio was. Aan de Gouverneurs werd wel is waar in hunne instructie uitdrukkelijk aanbevolen, zooveel mogelijk de vervolgingen en processen voor kleine geschillen te voorkomen, door zelve tusschen beide te komen, of die zaken bij arbitrale uitspraken te doen uitmaken en in 1748 waren op last van Directeuren in verschillende gedeelten der kolonie vrederechters aangesteld, gekozen uit de planters, en die alle kleine zaken moesten beslissen, die over mindere bedragen dan *f* 100 liepen, maar dit baatte niet genoegzaam. De rechtsbedeeling in Berbice was erbarmelijk; de crimineele justitie berustte bij den Raad of het Hof van Politie en de civiele zaken bij het Hof van Civiele Justitie; beide collegiën bestonden uit planters en ambtenaren, die volkomen onbekend waren met alle wettelijke bepalingen en telkens door Directeuren in Nederland moesten worden berispt, omdat zij tegen de eenvoudigste en meest bekende vormen van recht en rechtvaardigheid zondigden. De functiën van fiscaal werden door den Gouverneur in persoon, als bijzaak waargenomen, evenals zulks in Essequebo (tot 1773) plaats vond. Vooral de ongelukkige slaven, die in Berbice door de planters over het algemeen slecht behandeld werden, waren het slachtoffer van dien gebrekkigen rechtstoestand, en op lichtvaardige wijze werden soms zonder afdoende bewijzen van schuld, de zwaarste straffen tegen hen uitgesproken. Eene poging, door Colier onmiddellijk na zijn optreden als Gouverneur gedaan, om een afzonderlijk fiscaal, zoo mogelijk rechtsgeleerde zijnde, te bekomen en om evenals in Suriname en Essequebo de hoogste in rang der officieren van het garnizoen (dus in den regel

allicht een man van meerdere kennis en ontwikkeling dan het gros der andere leden), onder den titel van Commandant zitting in den Raad te geven, mislukte. Directeuren verklaarden bij schrijven van 27 Maart 1751, dat zij geen geld hadden om 1751
een fiscaal aan te stellen, en dat het geven van zitting in den Raad aan een militairen Commandant, in strijd was met het 19e artikel van het Octrooi van 1732, waarbij bepaald was, dat de Raadsleden uit de Coloniers moesten worden gekozen (**73**).

De heerschende godsdienst onder de blanke bevolking van Berbice was, evenals in Essequebo, de Gereformeerde of Nederlandsch Hervormde. De gereformeerde predikant hield beurtelings in de kerk bij de Wironje-kreek of in het kerklokaal op het fort Nassau, des Zondags predikdienst en daarna een uur catechisatie, als er liefhebbers waren. Ook begaf hij zich jaarlijks enkele malen naar een der plantages aan de Canjerivier of in de boven-Berbice om voor de Europeesche bewoners te prediken of den H. Doop toe te dienen, doch hiertoe bepaalde zich dan ook zijn werk, want voor de negers werd niets gedaan. Zij kwamen als heidenen uit Afrika en de Directeuren in Amsterdam, zoowel als de planters in de kolonie, achtten het voorzichtiger hen in dien toestand te laten en hen vooral niet te ontwikkelen, uit vrees van oproer en verzet.

Het godsdienstig en zedelijk leven stond in Berbice op geen hoog standpunt. Wel bestond er onder de Europeanen een deftig vertoon van vroomheid; wel werd de kerk vrij trouw bezocht en de bijdragen voor het kerkfonds zonder groote moeielijkheid geïnd; wel werden de zittingen van de beide hoven nooit zonder gebed geopend en werd er bij bijzondere gelegenheden soms een dank- of bededag uitgeschreven *); maar het zedelijk gedrag der kolonisten in het algemeen was daarmede weinig in overeenstemming en Christelijke opvattingen der autoriteiten, zich uitende door verdraagzaamheid jegens andersdenkenden, bestonden daar nog minder dan ergens anders destijds.

---

*) B. v. een dankdag in 1747 bij de verheffing van Willem IV tot Stadhouder en in 1760 een bededag tot afwending der in Berbice toen heerschende ziekte, enz.

Roomsch-Catholieken waren er, evenmin als in Essequebo, benoembaar tot lid van eenig regeerings-college en werden zelfs niet als soldaten voor het garnizoen toegelaten (**74**). Deze laatstbedoelde uitsluiting is, zooals wij reeds op blz. 131 aanstipten, eenigszins te verklaren door de bestaande vrees, dat men bij eventueele vijandelijke aanvallen der Franschen of Spanjaarden (hunne geloofsgenooten) niet voldoende op hunne trouw zou kunnen rekenen; maar daartoe bepaalde zich het exclusivisme der Directeuren niet en zij maakten zelfs bezwaren tegen protestanten, als ze niet van de Dordtsche leer waren.

Reeds in 1744 hadden een vrij groot getal kolonisten van de Augsburgsche confessie (Lutherschen) hun verlangen te kennen gegeven, om een eigen kerk en een predikant te mogen hebben. Dit ondervond aanvankelijk tegenstand bij Directeuren, die daarin een nieuwe aanleiding tot tweedracht in de kolonie voorzagen „door eenen verkeerden ijver van beiden „de zijden en vooral van de Luijterssen, die dikmaals meer „drift hebben als 't behoort en minder toegeventheijt hebben „als de religie en reeden dicteren, gelet op de geringheijt van „de poincten in verschil" *). Zij waren echter, daar het moeielijk anders kon, wel geneigd om het verzoek in te willigen, mits de Lutherschen een „bekwaam, zedig en vredelievend" predikant wisten te vinden en zelf in zijn traktement en in de kosten eener kerk wilden voorzien; hetgeen dan ook eenige jaren later geschiedde. In 1752 n.l. vertrok de eerste Luthersche predikant Johan Hendrik Farkenius naar Berbice. Hij overleed reeds in 1755 en werd opgevolgd door Joh. Fred. Math. Gröschner, die in April 1760 stierf en in 1761 vervangen werd door Salamon Fred. Muller (Notulen en Resolutiën van Berbice R. A.). De nieuw gebouwde steenen Luthersche kerk en predikantswoning waren gelegen in Nieuw-Amsterdam, nabij het fort Nassau.

Joden werden in Berbice (evenals in Essequebo) niet geduld, dan voor speciale doeleinden en met bijzondere vergunning van Directeuren, zooals omstreeks 1720—1724 o. a. het geval was

*) Brief van Directeuren aan den Gouverneur van Berbice (Notulen 11 Mei 1744 R. A).

geweest met Simon Abrahams, die naar goud en zilver in het binnenland had gezocht. In Maart 1753 deden Joseph de la 1753
Penja en Aron Jacob de Prado „kooplieden van de Joodsche „Portugeesche natie" in Amsterdam, bij Directeuren het verzoek voor 13 hunner geloofsgenooten in Suriname, om voor elk hunner een concessie van 1000 akkers land te mogen hebben, aan de Berbice-rivier tusschen de brandwacht (redoute Samson) en het Krabben-eiland, voor koffie- of suikerplantages. Zij verlangden voorts volkomen vrijheid van godsdienstoefening en gelijke privilegiën als andere ingezetenen (evenals in Suriname), een stuk terrein om een dorp, kerk en kerkhof te stichten en een specialen notaris, die Portugeesch verstond, daar de meeste dier Joden de Hollandsche taal niet machtig waren.

Dit verzoek, in hoofdzaak reeds in 1750 en 1752 door denzelfden Joseph de la Penja gedaan en toen geweigerd, vond eindelijk genade in de oogen van heeren Directeuren. Zij meenden daardoor te mogen rekenen op een vrij aanmerkelijke aanwas van cultivatie en van werkkrachten, daar zij veronderstelden dat die nieuwe planters hun eigen slaven mede zouden brengen en zij stemden dus in alles toe. Reeds in November van hetzelfde jaar echter kwamen zij daarop terug, daar zij toen nader ingelicht werden dat de meeste der 13 verzoekers behoeftig waren en dus niets tot voordeel der kolonie konden aanbrengen; slechts aan zeer weinigen hunner werd dus de nederzetting vergund en in 1759 en 1762 werden andere, dergelijke verzoeken van Joden uit Suriname, om dezelfde redenen, eveneens afgewezen (**75**).

Omstreeks den tijd van het optreden van Colier als Gouverneur (1749), vinden wij in de documenten op het Rijksarchief voor het eerst melding gemaakt van Hernhutters of Moravische broeders in Berbice. Reeds in 1735 waren eenige zendelingen van dat genootschap naar Suriname vertrokken, waar zij later zulk een grooten en gezegenden invloed op de bevolking hebben uitgeoefend, en in 1738 vertrokken 2 dier broeders op verzoek van een Amsterdamsch koopman naar diens plantage in Berbice, ter verzorging van de geestelijke behoeften zijner slaven. Deze eenvoudige missionarissen werden echter met wantrouwen aangezien, zoowel door de Directeuren als

door de regeering en de planters in de kolonie, en in de notulen van Directeuren tusschen 1749 en 1761 vinden wij dan ook herhaalde aanmaningen, om steeds een wakend oog op hen te houden en hen, bij de minste poging om verkeerden invloed op Indianen of negers uit te oefenen, naar Europa terug te zenden. Betaling of salaris ontvingen zij niet en werd ook niet door hen gevraagd, want zij voorzagen door handenarbeid in hun eigen onderhoud; hunne bescheiden verzoeken om ontheffing van eenige lasten, vrijstelling van het dragen der wapenen (bij de gewapende burgermacht) en van het afleggen van den eed van trouw aan de regeering (als strijdig met hun beginselen) werden steeds geweigerd door de Directeuren, die o. a. aanvoerden, dat laatstbedoelde vrijstelling alléén aan Mennonieten verleend kon worden. Sommigen hunner vertrokken daarop, maar anderen vestigden zich op een stuk land in de Wironje-kreek, een paar uren boven de Societeits-plantage Cornelia Jacoba gelegen (en niet aan de Berbice-rivier, zooals Dalton en Brett ten onrechte beweren). Zij noemden die plaats Pilgerhuth en daar ontstond onder hunne leiding eene Christelijke gemeente van Indianen, die uit het binnenland daarheen kwamen en die in 1757 tot ongeveer 300 zielen was toegenomen. Ten gevolge van de toen uitbrekende hevige epidemiën stierven echter de meeste der zendelingen en vele Indianen, en het overschot vluchtte tijdens den grooten slavenopstand van 1763 naar Demerary, waar zij liefderijk ontvangen werden, doch geene gemeente vestigden (**76**).

Voor de ontwikkeling der negerslaven in Berbice, waarmede de geordende predikanten zich nimmer bezig hielden, hadden ook de Hernhutters dus niets kunnen doen en ook in Suriname, waar na vele tegenspoeden hun veld van werkzaamheid bij de negers en zelfs bij de Boschnegers tot op heden zoo uitgebreid werd, konden zij eerst in 1777 de eerste Christelijke gemeente voor negerslaven tot stand brengen. Zij zijn daar de éénige troosters geweest voor de negers in hun duisteren nacht van slavernij en harde behandeling, en zij hebben toch, ongelijk aan sommige andere zendelingen (b. v. in de Kaapkolonie en in Demerary), steeds bij hunne Christelijke opleiding de negers weten aan te sporen tot onderwerping aan de gestelde mach-

ten en hen zelfs zijdelings nimmer aangezet tot gewelddadig verzet tegen hunne meesters. Dit laatste juist, werd steeds door de autoriteiten van Berbice gevreesd en was dan ook de oorzaak van hunne tegenwerking, eene tegenwerking die door de predikanten aangewakkerd werd.

De reden dat de Directeuren ook de prediking der Hernhutters onder de Indianen ongaarne zagen, was gelegen in hun bijzonder verlangen, om op goeden voet te blijven met de Indiaansche stammen, die in de onmiddellijke nabijheid van Berbice woonden, en zij vreesden dus elke vreemde inmenging, waardoor de kans zou kunnen ontstaan van kwalijknemendheid of verkoeling der vriendschappelijke relatiën. Geen Gouverneur vertrok er naar Berbice en geen jaar ging er voorbij, zonder dat Directeuren de meest dringende aanbevelingen gaven, om toch in vrede met de Indianen te leven, zich onzijdig te houden bij hunne onderlinge oorlogen, zooveel mogelijk handel met hen te drijven en niet te dulden dat Indianen ooit door de kolonisten mishandeld of bedrogen werden. Voorts werd in Berbice (evenals in Essequebo) de bepaling streng gehandhaafd, dat geen andere Indianen in slavernij mochten zijn dan diegene welke door de ons omringende en bevriende Caraïben, Arrowakken en Accowaye's vrijwillig werden aangebracht, uit de slaven door hen op andere, dieper in het binnenland wonende, stammen buitgemaakt.

De Indianen kwamen nog steeds bij onze posthouders in de boven-Berbice, Canje en Wironje-kreek en ook soms lager af hun hout, tabak, oriaan, mandenwerk en andere handels-artikelen brengen, waarvoor zij met sterken drank, katoen, ijzerwerken en andere cargazoens-goederen betaald werden; terwijl zij tevens steeds vlijtig jacht maakten op de wegloopers of van de plantages ontvluchte negerslaven, die zij tegen eene bepaalde premie terug brachten. Voor bijzondere bewezen diensten werden de hoofden of Uilen der Indianen soms met ringkragen of andere geschenken in zilver begiftigd. Deze welwillende verhouding met de Indianen, die sedert het begin der 18e eeuw niet alleen in Berbice, maar ook door de autoriteiten in Essequebo, Demerary en Suriname steeds aangekweekt is, droeg aanmerkelijk bij tot de veiligheid dier koloniën tegen-

over de negerslaven-bevolking en is o. a. van groot nut geweest in 1763, bij den grooten slavenopstand in Berbice, die anders allicht op de naburige koloniën zou zijn overgeslagen.

Wij hebben daar zoo even getracht, met zorgvuldige raadpleging van de resolutiën en correspondentiën van Directeurs en Gouverneurs, een zoo trouw mogelijk beeld te geven van den toestand der kolonie Berbice omstreeks het midden der 18e eeuw en wij hebben daarbij alles wat op de maatschappelijke verhoudingen betrekking had vrij uitvoerig behandeld, omdat zulks eenigszins ter verklaring kan strekken van den kort daarop uitbrekenden en aanvankelijk maar al te goed gelukten slavenopstand.

Jan Frederik Colier, die wij in 1749 als Gouverneur hebben zien optreden, nam zijne betrekking naar genoegen van Directeuren waar, d. w. z. dat hij geen voorstellen van kostbaren aard deed en de productie der kolonie deed toenemen, zoodat
1755 zij hem dan ook, toen hij in 1755 naar het Vaderland wilde terugkeeren, zeer tegen hun zin zijn ontslag verleenden, met een gunstig testimonium over zijn goed en prijselijk gedrag en bij Resolutie van 25 October 1755 in zijne plaats tot Gouverneur aanstelden, Hendrik Jan van Rijswijk, majoor in het regiment van den Luitenant-Generaal Baron de Villegas.

Van het bestuur van v. Rijswijk in Berbice, valt behalve het hierboven alreeds vermelde niet veel meer te zeggen. Alléén zij hier nog aangestipt, dat in 1749 en 1752 eenige oproerige bewegingen van de slaven op de plantages Peterhof en Zwitserland plaats hadden en in 1751, 1756 en 1759 eenige gevallen van ongeregeldheden en moord onder de soldaten van het garnizoen op het fort Nassau, die echter allen met gemak onderdrukt en naar de gewone ook in Europa gebruikelijke rechtspleging dier dagen, besloten werden soms met pijnbank en steeds met wreede straffen (**77**).

Het bestuur van v. Rijswijk kenmerkte zich voorts door de definitieve regeling der belastingen in de kolonie, die tot dusverre alleen bestonden in hoofdgeld, kerkegeld, waaggeld, last- en vlaggegeld, doch die bij eene „Ordonnantie van mo-
1758 „dicque lasten" op 17 October 1758 door Directeuren uitge-

vaardigd, vermeerderd werden met een recht op het zegel, een impost op dranken, een accijns op het slachten en bakken, enz. (**78**).

Omstreeks dienzelfden tijd werd de kolonie op rampspoedige wijze bezocht door eene epidemische ziekte, die onder de geheele bevolking, maar vooral onder de Europeanen heerschte. Deze ziekte, in de correspondentie van den Gouverneur soms koorts en soms loop genoemd, doch waarvan wij de juiste verschijnselen nergens omschreven vinden, heeft jaren lang (van 1757 tot 1765), dan eens in mindere dan weder in meerdere mate, het ongelukkige Berbice geteisterd en was mede een hoofdoorzaak waarom tijdens den slavenopstand van 1763 zoo weinig energie, zooveel zwakheid en moedeloosheid bestond onder de overgebleven Europeesche bevolking.

Geneeskundige hulp was in de kolonie weinig of niet te verkrijgen, als alleen in Nieuw-Amsterdam en op het fort Nassau, waar de Societeit een chirurgijn-majoor (med. doctor) in hare dienst had, terwijl voorts zes chirurgijns van minder gehalte belast waren met de geneeskundige behandeling van de bevolking der Kolonie-plantages, waarover zij verdeeld waren (**79**).

In 1758 en 1759 werden de predikant Frauendorff, de op- 1759
zichter-generaal Blankenburg en zijn zoon, de secretaris en fiscaal Speelman, en een tal van mindere beambten, onderofficieren en soldaten, door de heerschende ziekte ten grave gesleept en den 21en September 1759 bezweek ook de Gouverneur van Rijswijk daaraan.

Het was niet gemakkelijk onder die benarde omstandigheden een geschikten opvolger voor hem te vinden en toch waren Directeuren zoo gelukkig, na eenig zoeken, daarin volkomen te slagen; op
21 Maart 1760 werd n. l. door hen tot Gouverneur van „Rio de 1760
„Berbice en onderhoorige rivieren en districten" benoemd, de heer Wolfert Simon van Hoogenheim, luitenant in het regiment van de la Rivière, die als zoodanig op 4 April zijn eed in handen van de Staten-Generaal aflegde. Hij vertrok in September van dat jaar naar zijne bestemming, vergezeld door een nieuw benoemden secretaris en fiscaal (mr. Eilardus Folkardus Harkenroth), een nieuwen boekhouder en opzichter-

generaal (Willem Nicolaas Schook), 2 luitenants (Gerard Thielen en Jan Willem Pronk) en eenig minder personeel; doch hij vond bij zijne aankomst in Berbice, in November 1760, die kolonie in een treurigen toestand, door het steeds aanhouden der gevreesde ziekte, waaraan hij onmiddellijk zijne vrouw verloor.

Onze nieuwe Gouverneur liet zich hierdoor echter niet ontmoedigen en begon met grooten ijver orde en eenheid in het bestuur te brengen, den ter nedergedrukten geest op te wekken en voorstellen tot verbeteringen aan de Directeuren in te dienen.

1761 Een uit Nederland naar Berbice ter consideratie en advies gezonden nieuw concept-reglement, op de uitgifte van landen, werd door hem onmiddellijk in behandeling genomen en verbeterd teruggezonden, waarop het bij Resolutie van Directeuren van 23 November 1761 werd gearresteerd; daarbij werd aan alle personen, die nieuwe plantages kwamen vestigen, gedurende 10 jaren vrijdom van betaling van hoofd- en kerkegeld toegestaan en sommige andere faciliteiten gegeven.

Daar de heerschende ziekte zich hoe langer hoe meer ook onder de gouvernements-slaven begon uit te breiden en men zulks aan onvoldoende voeding toeschreef, stelde Hoogenheim voor, om hen, evenals de slaven van sommige vrije planters, rantsoenen van vleesch en spek te geven.

Zooals wij reeds vroeger vermeld hebben (zie noot 69), werd op zijne dringende vertoogen de open tafel van den Gouverneur afgeschaft, hetgeen een einde maakte aan vele oneenigheden; terwijl hij voorts, wanneer het noodig was, zich zonder aanzien der personen bij Directeuren beklaagde over zoodanige beambten, wier gedrag berispelijk was, b. v. over den landmeter en kapitein Hattinga, een dronkaard, over den predikant van Petersom Ramring, die zich te veel mengde in regeeringszaken, over den secretaris en fiscaal Harkenroth en over den weesmeester Wijs „wegens verregaande onachtzaamheid en debauche". Zij werden allen door Directeuren gereprimandeerd, hetgeen tijdelijk eenige verbetering teweeg bracht en de Directie, den ijver van hunnen cordaten en eerlijken Gouverneur waardeerende, schonk hem in Juli 1762 „een extra douceur van *f* 600, uit „erkentenis voor zijn tot dusverre betoonden ijver en als encou„ragement tot volharding in zijn louabel gedrag."

De geregelde bevolking van Berbice, d. w. z.: zonder de vrije 1762
Indianen te rekenen, die in het gebied der kolonie woonden, was bij den aanvang van het jaar 1762 zamengesteld als volgt:

Op het fort Nassau en in de z. g. stad Nieuw-Amsterdam een dertigtal officieren en hoogere en lagere beambten, allen Europeanen, benevens 150 negerslaven en 10 Indiaansche of roode slaven. Op de elf Kolonie- of Societeits-plantages 40 Europeanen, 1061 negers en 30 Indianen.

In de 4 divisiën der kolonie, over ongeveer 84 in cultivatie zijnde particuliere plantages verdeeld: 216 Europeanen, 2622 negers en 204 Indiaansche slaven.

Voorts nog een zestigtal soldaten op het fort Nassau, met kleine detachementen op post St. Andries aan de Brandwacht en aan den post bij de Accoway-Indianen.

Totaal bedroeg dus de bevolking: 346 blanken, 244 Indianen en 3833 negers of 4423 zielen. Tot deze nauwkeurige gegevens, die een bevolkingscijfer geven iets grooter dan Hartsinck en Dalton vermelden, zijn wij gekomen door raadpleging van het jaarlijksch verslag van den Gouverneur met nominatieve lijst der ambtenaren en van de officieele lijst der hoofdgelden voor dat jaar opgemaakt, beiden op het R. A. voorhanden. Laatstgenoemde lijst is mede te vinden in de gedrukte Res. der Staten van Holl. en West-Friesl. van 1763. Aangezien de nieuw aangelegde particuliere plantages, die voor 10 jaren vrijdom van hoofdgeld hadden, hier niet in voorkomen, moet het totaal bevolkingscijfer zelfs nog eenige honderden hooger gerekend worden. Ook nam het getal der Kolonie-slaven (eigendom der Directie) in den loop van het jaar 1762 en in het begin van 1763 toe, door den aanvoer van een paar ladingen negers uit Afrika, maar ten gevolge van de steeds hevig woedende ziekte werd het getal Europeanen met den dag kleiner.

Op den 5en Juli 1762 ontstond een klein oproer op de plan- 1762
tage Goedland en Goed Fortuin, toebehoorende aan den heer Laurens Kunckler en gelegen boven in de Berbice-rivier, dicht bij de Societeits-plantage Savonette. Zes en dertig slaven en slavinnen van die plantage maakten gebruik van de afwezigheid van hun meester, die naar het fort Nassau was, om een vergadering van het Hof van politie bij te wonen. Zij plunderden

en verbrandden het woonhuis, namen alles mede wat van hunne gading was, o. a. een voorraad musketten met kruit en lood, en vluchtten het bosch in, na den posthouder bij de Accowayes verdreven te hebben. Toen van Hoogenheim daarvan bericht kreeg op het fort Nassau, zond hij onmiddellijk den luitenant Thielen met 1 korporaal en 12 soldaten naar den Accowayschen post, terwijl hij den volgenden dag nog eenige manschappen deed volgen in de groote boot van het fort, die hij met een borstwering van zandzakken voorzag ter bescherming tegen musketvuur. Hij zelf begaf zich mede naar de plaats der ongeregeldheden, daar hij vreesde dat de oproerige beweging zich wellicht tot de Societeits-plantage Savonette zou kunnen uitbreiden en hij persoonlijk op de hoogte der zaak wenschte te blijven.

De gevluchte slaven die zich 4 uren dieper in het bosch terug getrokken en versterkt hadden, werden door Thielen met zijn detachement, waarbij zich eenige gewapende burgers hadden gevoegd, vervolgd en aangetast. Deze aanval werd tot tweemalen toe door de negers afgeslagen, hoofdzakelijk ten gevolge van de lafhartigheid der burgers; hierbij werden 2 soldaten van het detachement gedood en 5 gekwetst. Doch eenige dagen daarna werden de negers in eene hinderlaag gelokt en de meesten hunner afgemaakt; slechts weinigen ontsnapten verder het bosch in en één hunner werd gevangen genomen, naar het fort Nassau gezonden, later ter dood veroordeeld en geëxecuteerd.

Er was dus gedurende eenige weken nog al tamelijke krachtsinspanning noodig geweest tot demping van dit kleine oproer, dat echter slechts het voorspel was van het groote drama, dat eenige maanden later in Berbice zou afgespeeld worden. De Gouverneur werd kort na zijn terugkomst op het fort door de heerschende ziekte aangetast, evenals de Luitenant Thielen; zij waren 3 weken bedlegerig en ontsnapten ter nauwernood aan den dood. Wij lezen dit in een langen brief van 22 folio bladzijden den 16en September 1762 (R. A.) door van Hoogenheim, nog verzwakt door de koortsen, met moeite eigenhandig aan Directeuren geschreven, waarin hij behalve het verslag van den afloop der expeditie ook nog een schets van den alge-

meenen toestand geeft. Hij meldt dat de ziekte erger dan ooit 1762
blijft voortwoeden en nu weder 2 leden van den Raad (Emmanuel Hosch en Charbon) en eenige der Directeuren van Societeits-plantages heeft weggesleept, zoodat het Hof van Justitie geen zitting meer kon houden, — dat de soldaten op het fort op 10 na allen dood of ziek en dat er in sommige divisiën niet meer dan 6 à 10 gezonde Europeanen over waren, — dat nu reeds tijdens de kleine zamenrotting op plantage Goedland en Goed Fortuin in Juli, iedereen van angst gebeefd had en dat hij dus op uitzending van soldaten en van meerder Europeesch personeel aandrong, ook met het oog op de bepaling van het Octrooi, dat er op elke 15 negers één blanke op de plantages moest zijn — dat hij nagenoeg alléén voor al het werk stond, daar de meeste ambtenaren dood of ziek waren, zijn secretaris en fiscaal Harkenroth een onbruikbaar sujet was, de weesmeester Wijs zich opnieuw aan debauches en drank overgaf en de kapitein-ingenieur Hattinga op den duur „een abominabel gedrag" had en al sedert 3 maanden niets had willen uitvoeren *) en eindelijk — dat drie in de rivier gereed liggende schepen, met volle ladingen van eenige honderde vaten suiker en bijna 20.000 ponden koffie, cacao en katoen niet konden vertrekken, daar bijna de geheele bemanning overleden of ziek was.

In twee latere missiven van 25 September en 25 November 1762 verklaart v. Hoogenheim verder dat er geen provisiën noch cargazoens-goederen meer in voorraad zijn en dat hij aan alles gebrek heeft; dat daarenboven de laatst ontvangen provisiën van slechte qualiteit en gedeeltelijk bedorven waren (**80**). Ook de visscherij in de Canje-rivier, waardoor men voor een deel in de voeding der slaven op de plantages voorzag, had

*) Hierop volgden wederom strenge reprimandes van de Heeren Directeuren aan Hattinga en de Wijs, terwijl Harkenroth bij hunne Resolutie van 9 Dec. 1762 uit den dienst der kolonie werd ontslagen. Eenige dagen daarna benoemden zij in diens plaats de heer W. Laurens van Fick, die echter wegens den bijzonder strengen winter eerst in April 1763 uit Nederland kon vertrekken en daardoor eerst in het midden van den slavenopstand in Berbice arriveerde.

niet veel opgeleverd. „De armoede" zoo zegt v. H., „die sedert „een geruijmen tijd onse plantages geleden hebben, is zeer „groot geweest, zonder dat ik haar heb konnen te gemoed „komen en UEd. Agtb. gelooft niet, wat voor quade impressie „dit op de gemoederen der slaven veroorsaeckt en in onse „haggelijke omstandigheden zoude hieruijt dikwils quader ge„volgen spruijten konnen, waerom ik nogmaels aenhoudende „bidde en smeeke dat UEd. Agtb. ons doch gelieve met meer„der provisie van mondbehoeftens, soo voor het fort als de „plantages te voorsien."

1763 Deze noodkreet van Hoogenheim, na zijne herhaalde vergeefsche waarschuwingen, geeft een juist denkbeeld van den treurigen toestand van Berbice op dat tijdstip. De schets daarvan is zeker niet overdreven, want de wakkere Gouverneur was geen zwaarhoofd; dit zien wij o. a. in het eerste gedeelte zijner missive aan Directeuren van 25 Februari 1763 (R. A.) geschreven na de aankomst van een schip met provisiën en van een armazoen van 350 slaven „schoon volk" zooals hij zegt. Hij geeft daarin kennis, dat hij uit die slaven, van Afrika aangebracht door het Zeeuwsche schip Adriana Petronella, kapitein Christoffel Cock, 50 stuks van de besten voor de Societeit heeft aangekocht voor *f* 17834 *), dat door Gods goedheid de heerschende ziekte aanmerkelijk was afgeomen, dat alle gewassen gezegend stonden en een gewenschte recolte beloofden en dat er een groot schip geladen met 300 oxhoofden suiker en 18000 ponden koffie, cacao en katoen gereed lag om naar Nederland te vertrekken. Op ééns verandert echter deze hoopvolle voorstelling en lezen wij in dien brief van v. Hoogenheim's eigen hand, de mededeeling van het

*) Deze 50 slaven werden onmiddelijk op de Societeits-plantages, de andere 300 op verschillende particuliere plantages verdeeld, doch deze invoer van slaven, anders een zoo vurig gewenschte zaak, was op dit oogenblik een groot nadeel. Deze krachtige, halfwilde negers voegden zich natuurlijk met grooten lust dadelijk bij het weinige dagen later uitbrekende oproer, en de waarde der ingevoerde lading ongeveer *f* 125000 moest toch aan de reeders van het slavenschip betaald worden.

eigenlijke begin van den grooten slaven-opstand volgenderwijze: 1763
„hiermede was ik voornemens dese te sluijten en de post, die
„door den slaven-Capitein Cock is aangelegt, te doen vertrek-
„ken, wanneer mij per missive van den directeur Chambon
„uit Canje *) de droevige en smartelijke tijding gemeld wierd,
„dat aldaar de plantage Magdelenenburg, toebehoorende aan
„mevrouw de weduwe Vernesobre, dien selfden morgen, zijnde
„den 23en deser (Februari), door deszelfs oproerige slaven
„afgeloopen was, nadat zij den directeur André Faurié met
„den Christen timmerman op een onmenschelijke vreede wijze
„vermoort hadden (**81**), dat zij nog beesig waaren het huis en
„meubelen te spoeilleeren . . . . . enz."

Van Hoogenheim verhaalt verder in dien brief van 25 Febr. dat de oproerlingen van Magdalenenburg naar de plantage Providence waren opgerukt, om den directeur Joly aldaar te vermoorden, die zich echter na een vruchtelooze poging tot verzet door de vlucht naar Stevensburg redde, waarbij zijn trouwe bomba (meesterknecht) gevangen genomen en gedood werd. Chambon had om een detachement soldaten gevraagd, om de rust te herstellen, doch men had hem niets kunnen zenden, daar er op het fort Nassau nog slechts 8 à 10 gezonde soldaten aanwezig waren. De Gouverneur had daarop een stuurman met 12 matrozen van een der koopvaardijschepen langs het communicatie-pad tusschen het fort en de Canje tot hulp naar Stevensburg gezonden **) en onmiddellijk (den 24en) een buitengewone vergadering van het Hof van Politie belegd, om over den periculeusen toestand te raadplegen. Hij had toen juist ook tijding bekomen, dat de post bij de Accoway-Indianen (boven de plantage Savonette) door vijandelijke Indianen be-

---

*) Joseph de Chambon was directeur op de plantage Stevensburg en burger-officier in de divisie van Canje.

**) In vereeniging met den directeur Joly en eenige gewapende burgers, rukte men nu tegen de oproerlingen te Magdalenenburg op, doch deze namen de vlucht in de richting van den Corentijn. De matrozen keerden, toen later het oproer in de kolonie algemeen was geworden, niet dan met zeer veel moeite en onder gestadige gevechten met de rebellen weder naar hun schip terug.

1763 dreigd werd en in het naburige Demerary eene plantage afgeloopen was; al hetgeen onrust en insolentie onder de slaven gaf, die nu hunne kansen tot verzet schoon begonnen te zien. „God weet, wat ons nog boven het hoofd hangt" eindigt van Hoogenheim, „met één woord, Edel Agtb. Heeren, het is niet „mogelijk, dat wij 't op die manier langer staande houden; „het valt mij ook bitter, mijne handen soo gebonden te zien „en in alles afhankelijk en geëxponeert aan de wille en wel„behagen der slaven".

Slechts weinige dagen verliepen er na het schrijven van deze letteren, of de voorspelling van v. H. werd op treurige wijze bewaarheid. Als een loopend vuur had zich de tijding van het oproer in de Canje in de kolonie verspreid en op de meeste particuliere plantages in Berbice sloegen al de slaven aan het muiten, terwijl zij de rustiger gestemde slaven op de Societeitsplantages met geweld dwongen, zich bij hen te voegen. Reeds in den vroegen morgen van den 28en Februari (**82**) ontving de Gouverneur bericht, dat de slaven op de particuliere plantages Leliënburg, Juliana, Hollandia en Zeelandia, Elisabeth en Alexandria (allen gelegen tusschen de Societeits-plantages Vlissingen en West-Souburg) de blanken vermoord en alles uitgeplunderd en verbrand hadden, behalve de gebouwen op Hollandia en Zeelandia, waar zij zich vastnestelden. De directeur van de nabijgelegene plantage de Antonia, W. van Lentzing, die tevens officier der burgermacht in die divisie was, had evenmin als de directeurs der plantages, die afgeloopen werden, eenige poging in het werk gesteld, om zich tegen de rebellen te verdedigen; zij namen allen op lafhartige wijze de vlucht, met achterlating van al de voorhanden wapens en munitie. Ook de meeste planters in de boven-Berbice waren zonder eenige poging tot verzet, met hunne familiën hunne plantages ontvlucht en hadden zich ten getale van 40 verzameld op de Societeits-plantage de Peereboom, of wel over land langs Indianen-paden de wijk genomen naar het naburige Demerary.

Van Hoogenheim nam onmiddellijk een besluit; hij riep de weinige strijdbare mannen op, die zich in Nieuw-Amsterdam en naburige plantages bevonden, naar het fort Nassau, — pos-

teerde de drie koopvaardijschepen van de kapiteins Laurensen, 1763
Ramelo en Pijnappel, die in de kolonie waren om producten in te laden, in eene linie op stroom in de rivier ter dekking van fort en hoofdplaats — en zond onmiddellijk den kapitein Cock met zijn pas gearriveerd, goed gewapend en sterk bemand slavenschip, de Adriana Petronella de rivier op, met last om onderweg de rebellen zooveel mogelijk te benadeelen en post te gaan vatten bij de Peereboom, waar hij de door honderde verwoede slaven omsingelde blanken moest ontzetten. Had deze scheepsgezagvoerder aan den last van den Gouverneur voldaan, waartoe hij zich vrijwillig en volkomen bereid had verklaard, dan ware wellicht veel onheil voorkomen geweest, want niet alleen waren dan laatstgenoemde vluchtelingen gered geworden, maar de rebellen op de lager aan de rivier gelegen plantages Hollandia en Zeelandia, waarbij zich de voornaamste hoofden van den opstand, de negers Coffy en Accara bevonden *), zouden zich van gemeenschap met de anderen afgesneden hebben gezien.

Des avonds van den 1en Maart vernam v. Hoogenheim echter, zooals wij in zijn Journaal lezen, „tot zijn groote surprise en „ontroering" dat de kapitein Cock met zijn schip twee uren hooger dan het fort Nassau ten anker was gaan liggen, tusschen de plantages de Geertruid en Zubli's-lust, toebehoorende aan het Raadslid Adriaan Gillissen en zijne vrouw. Schipper Cock was daar bezig met meubels en andere zaken van waarde van die en van de vlak daarbij gelegen plantages Oostermeer en Schermersgenoegen (beiden van den heer Schirmeester) in zijn schip te bergen en maakte geene aanstalten hoe ook genaamd, om verder de rivier op te varen.

Nog dienzelfden avond (1 Maart) werden de Raadsleden Gillissen en Abbensets, die sedert den morgen op het fort Nassau waren tot het bijwonen eener zitting van het Hof van Politie, door dat Hof gecommitteerd, om naar kap. Cock te gaan en hem tot plichtsbetrachting aan te sporen. Dit was echter vruchteloos en ook aan de stellige schriftelijke last-

*) Deze beiden met nog 2 andere hoofden der opstandelingen, waren allen slaven op de plantage Leliënburg, toebehoorende aan de familie Barkey.

1763 geving van den Gouverneur, — door die beide heeren aan dien schipper overhandigd — waarin hem voorgeschreven werd onmiddellijk hooger op te varen, tot hulp van de verder gelegen bedreigde plantages en tot ontzet der vluchtelingen op de Peereboom, weigerde hij te gehoorzamen tenzij men hem nog een schip ter versterking zond, daar hij zich niet verder alléén onder de rebellen verkoos te wagen. De kapitein Pijnappel wiens schip door geringen diepgang alléén daarvoor geschikt zou zijn geweest, weigerde mede om ter hulp te snellen, onder voorgeven, dat hij te veel zieken aan boord had, zoodat verder niets tegen de oproerlingen ondernomen werd en weldra de meeste plantages boven het fort afgeloopen en verbrand waren. De blanke bewoners, die niet vermoord werden, namen de vlucht met corjalen of wel door het bosch naar het fort Nassau.

De opstand was in vollen gang en de negers kwamen met honderdtallen over land langs de plantage-paden of in vaartuigen de rivier afzakken. Nogmaals waagde v. Hoogenheim eene poging om kapitein Cock tot de vervulling van zijn plicht te overreden en hij zond daartoe 's morgens van den 4en Maart den heer Abbensets, jongste lid van het Hof, als gecommiteerde naar de plaats, waar Cock ten anker lag. Abbensets was gemachtigd aan den kapitein *f* 300 belooning te beloven en *f* 25 premie voor elken gevangen of gedooden slaaf, als hij slechts wilde besluiten om de rivier op te varen tot aan de Peereboom. Na een paar uren roeien had Abbensets het slavenschip bereikt, doch kon volgens zijn later ingediend rapport van kap. Cock niet anders verkrijgen, dan dat deze één uur verder de rivier opdreef tot bij de plantage la Solitude, eigendom van Abbensets. Verder verkoos de kapitein niet te gaan, ook wegens den onwil van zijn scheepsvolk, op hetwelk de lafhartige vlucht van den burgerofficier van Lentzing en zijne onderhoorige burgers een slechten invloed had uitgeoefend.

Inmiddels was helaas de kostbare tijd verloopen, waarin men de vluchtelingen op de plantage de Peereboom, van alle kanten door oproerige slaven ingesloten, had kunnen ontzetten en toen Abbensets 's avonds van den 4en Maart (volgens zijn later verhaal aan v. Hoogenheim) bezig was met kapitein

Cock over te halen om nog verder de rivier op te gaan, ont- 1763
ving hij door eenige vluchtelingen de noodlottige tijding, dat op de Peereboom alles afgeloopen was (**83**).

De ongelukkige van hunne plantages verdreven blanken en kleurlingen, die op deze Societeits-plantage eene wijkplaats gezocht hadden en wier getal daar binnen weinige dagen tot ruim 60 aangroeide (waarbij 21 vrouwen en kinderen), waren daar geheel aan hun lot overgelaten en hadden zich in het groote woonhuis dier plantage versterkt. Hier waren zij den 3en Maart door ongeveer 600 rebellen aangevallen, tegen wie zij het ruim 24 uren uithielden, alhoewel tot tweemalen toe het houten dak door de negers in brand werd geschoten; de weerbare mannen, onder de leiding van den heer George, lid van het Hof van Politie, en Ambrosius Zubli, onderhielden uit de ramen en gaanderijen van de woning een werkzaam geweervuur op den vijandelijken troep, van welke zij er velen doodden; de vrouwen en kinderen waren op den zolder geborgen.

Den 4en Maart konden zij het echter niet langer uithouden! Vermoeienis, gebrek aan levensmiddelen en drinkwater, maar bovenal de zekerheid, dat zij niet meer op de beloofde hulp van kapitein Cock konden rekenen, deden hen besluiten, met hunne belegeraars te capituleeren. Zij bedongen vrijen aftocht in hunne booten en sloepen; doch nauwelijks waren zij voor een gedeelte in die vaartuigen gezeten, of de rebellen braken het accoord en begonnen een schrikkelijk bloedbad aan te richten. Slechts aan een tiental gelukte het de overzijde der rivier te bereiken en van daar door het bosch in de richting van het fort Nassau te ontvluchten. Velen, waaronder de heer Zubli, sneuvelden in het gevecht of werden onmiddellijk daarna afgemaakt, doch hun lot was nog benijdenswaardig bij dat der talrijke gevangenen, die in handen der verraderlijke vijanden bleven. Sommigen werden eerst de armen stukgeslagen en daarna vermoord; anderen werden doodgezweept; weder anderen moesten eerst hun vrouw en kind aan stukken zien hakken, alvorens den dood te ondergaan; de chirurgijn-majoor Dr. Jan Jacob Bass werd levend gevild en daarna doodgeslagen, omdat de negers hem beschuldigden van in het hospitaal de zieken te vergiftigen (**84**); de wed. van Emanuel Hosch, vroeger lid van

1763 het Hof, werd met hare drie dochters in het leven gespaard, doch zij moesten daarna bijna naakt in de kosttuinen voor de negers werken; de heer George met vrouw en zoon werden op langzame wijze gedood, de jongste zijner dochters verdronk zich uit wanhoop en de oudste werd door het rebellen-hoofd Coffy tot vrouw genomen (**85**). Wij zullen niet in meer bijzonderheden treden over die afgrijselijke tooneelen van den 4en Maart 1763; het was de geweldige uitbarsting van de lang opgekropte woede en wraakzucht eener onbeschaafde massa, na vele jaren van mishandeling en ondergaan onrecht; dergelijke uitbarstingen hebben zich ook later op St. Domingo in 1793 en in Britsch-Indië in 1857 steeds door dezelfde wreedheden en buitensporigheden gekenmerkt! Alleen de predikant Ramring met zijne vrouw en zuster, die in de pastorie (vlak naast de Peereboom gelegen) gevangen was genomen, werd op last van het rebellenhoofd Coffy geheel vrijgelaten „daar hij een mensch was, „die met God sprak en ook voor de negers gebeden had". Hij kreeg het parool, waarmede hij ongemoeid door de rebellen heentrok en reeds den 5en op het fort aankwam, met de mondelinge boodschap van Coffy aan den Gouverneur v. Hoogenheim, dat de slechte en wreede behandeling van sommige planters, die zij met name noemden, alléén oorzaak van den opstand was.

Het op verraderlijke wijze behaalde succes op de Peereboom, zoomede de laf hartige houding van den burgerkapitein van Lentzing en van kapitein Cock, die zich met zijn schip weder naar het fort had laten afzakken, deed den overmoed der rebellen stijgen. Zij rukten nu op het fort aan en hadden in hun rug niets te vreezen, daar er op de geheele bovenrivier tot aan de Savonette geen blanke meer in leven was en ook de slaven op de plantages aan de Canje zich algemeen en openlijk bij den opstand hadden aangesloten; deze laatste hadden velen hunner meesters vermoord en de anderen genoodzaakt tot een overhaaste vlucht in vaartuigen, tot aan de in den mond der rivier gelegen post St. Andries tegenover het Krabben-eiland.

In het fort Nassau had men de tijding van het moordtooneel van 4 Maart het eerst reeds denzelfden avond gekregen, door den mulat Jan Broer, die in vliegende vaart te paard, langs

binnenpaden van zijne plantage de Eenzaamheid in de Cimbia- 1763
kreek was komen aanrennen — en de angst en de verwarring stegen toen ten top! Reeds sedert eenige dagen waren van alle zijden vluchtende planters en andere blanke inwoners naar het fort komen toestroomen, sommigen na eenige dagen met levensgevaar in bosschen en savanen te hebben rondgezworven, bijna zonder kleederen aan het lijf; anderen (die van de naastbij gelegen plantages) met kisten en meubels en slaven, en er was voor dien toeloop vluchtelingen natuurlijk geen huisvesting in het fort, noch in de weinige woningen van de z. g. stad Nieuw-Amsterdam, zoodat velen zich in de open lucht moesten blijven ophouden. De secretaris en fiscaal Harkenroth en de weesmeester en ontvanger de Wijs, hadden zich reeds bij het eerste bericht van het oproer met al wat zij bezaten aan boord van een der 3 schepen begeven, waar zij zich schuil bleven houden, onder voorwendsel van ziekte en met medeneming van hunne ambtelijke papieren en waarden.

Bij geen der andere ambtenaren, evenmin als bij den kapiteiningenieur Hattinga, vond onze brave Hoogenheim eenigen steun en inderdaad kan men zeggen, dat hij en de dappere luitenant Thielen de eenigen waren, die in deze hachelijke omstandigheden als onverschrokken mannen hun plicht bleven doen. Den 6en Maart vond de Gouverneur gelegenheid, om door 2 getrouwe negers en 2 Indianen over land een brief aan den heer Crommelin Gouverneur van Suriname te zenden, waarin hij kennis geeft van den wanhopenden toestand en om spoedige hulp verzoekt: eene hulp die ook werkelijk, betrekkelijk spoedig (ruim 3 weken daarna) gekomen is en de kolonie van totalen ondergang gered heeft *). Denzelfden dag (6 Maart) belegde v. Hoogenheim een bijzondere vergadering met de 3 leden van het Hof van Politie, Gillissen, Schirmeister en

*) Met deze zelfde gelegenheid over land verzond Hoogenheim tevens twee missiven van 25 Februari en 3 Maart voor Directeuren in Amsterdam bestemd, met verzoek aan Crommelin, om die zoo spoedig mogelijk door te zenden, daar hij uit Berbice daartoe vooreerst wel geen gelegenheid zou hebben. De meeste brieven uit Berbice naar Nederland gingen trouwens over Suriname of over St. Eustatius, waarop een zooveel drukkere vaart bestond.

1763 Abbensets, die den vorigen avond van hunne plantages ook op het fort gekomen waren en ofschoon uit eene persoonlijk door hem gehouden inspectie en uit een schriftelijk verslag van al de op het fort aanwezige militaire- en burgerofficieren bleek, dat het fort in deerlijk slechten toestand was, dat het na eenige schoten met scherp door den dreun op verschillende plaatsen zou instorten, dat er te weinig bruikbaar geschut en munitie en geen drinkwater binnen het fort was en dat het aan alle kanten blootgesteld lag aan stormaanvallen, daar de palissaden verrot waren en op vele plaatsen omgevallen, — zoo was de Gouverneur toch van voornemen, om met hulp der schepen op de reede, den aanval der steeds naderende rebellen af te wachten. Hij rekende daarbij op de medewerking van de in en bij het fort aangekomen vluchtelingen, want gezonde soldaten bezat hij nog slechts 16; maar hij werd deerlijk in die verwachting bedrogen, daar de vluchtelingen totaal gedemoraliseerd waren, voor een deel aan boord van de schepen waren gegaan en evenals de kapiteins dier schepen hunkerden om te vertrekken. Aan den last van den Gouverneur, om weder aan wal te komen werd niet gehoorzaamd; nog dienzelfden dag (6 Maart) kwam een request aan Gouverneur en Raden in, geteekend door 21 personen en den volgenden dag een dergelijk request van 45 dier onwilligen, waarin op stellige wijze werd aangedrongen, om uit hoofde van de onverdedigbaarheid van het fort Nassau, met de schepen naar de monding der rivier af te zakken.

In tegenstelling met de kleinhartigheid der blanken, nam de overmoed der opstandelingen met den dag toe en 's morgens van den 8en Maart ontving Hoogenheim een briefje van hunne beide hoofden Coffy en Accara (in zeer gebrekkig Hollandsch door een gevangen mulat geschreven), waarin zij hem aanraadden „om met zijne schepen zoo spoedig mogelijk naar „Holland te vertrekken, mocht hij dat niet willen, dan moest „hij drie schoten doen, waarop de kapitein (Coffy) met een „groot getal volk zou komen om te vechten." In dit briefje werden eenige planters genoemd als Barkey, Dell, de Graaff, Lentzing en anderen, die door hunne slechte handelingen jegens de slaven de voornaamste oorzaak zouden zijn geweest van

den opstand en het is opmerkelijk, dat juist al die namen ook voor- 1763
komen onder de onderteekenaars der requesten aan Hoogenheim, om zonder tegenweer het fort Nassau te verlaten en prijs te geven: wreedheid en lafhartigheid gaan veeltijds gepaard!

De toestand werd hoe langer hoe neteliger: verscheidene door de vluchtelingen medegebrachte en op het fort aanwezige slaven waren ontsnapt en hadden aan de rebellen medegedeeld, hoe treurig het er daarbinnen uitzag; reeds zwierven troepen van vijandelijke negers in de nabijheid van Nieuw-Amsterdam, en op de meeste der benedenwaarts van het fort gelegen plantages was ook reeds het oproer overgeslagen. De Gouverneur en het Hof van Politie, bestaande uit de Heeren Gillissen, Schirmeister en Abbensets, *) in eene extra zitting op dienzelfden dag (8 Maart) ten 12 ure bijeengekomen, lieten nu de militaire officieren der bezetting (den kapitein Hattinga, de luitenants Thielen en Pronk en den vaandrig Rees) binnen staan en vroegen hen ernstig af, of er bij den nu duidelijk geworden onwil der burgers om mede te vechten, nog kans was om met de aanwezige militairen het fort tegen de aanrukkende rebellen te kunnen verdedigen? — waarop het eenparig en zonder voorbehoud gegeven antwoord luidde „dat zulks onmogelijk was"; welk antwoord niet alleen mondeling geschiedde, maar ook schriftelijk werd opgemaakt en onderteekend **).

Hierop werd onmiddellijk besloten, zich zonder verwijl met de bezetting en al de op het fort Nassau en in Nieuw-Amsterdam aanwezige burgers, vrouwen en kinderen op de voor het fort liggende schepen, die al half vol waren, te embarkeeren en daarmede tot aan de Societeits-plantage de Dageraad de rivier af te zakken.

---

*) Deze waren de eenige nog overgebleven Raadsleden; kort te voren waren er 2 aan de heerschende ziekte overleden, terwijl er 1 op de plantage Peereboom vermoord was en 2 bij het uitbreken van den opstand onmiddelijk over land naar Demerary gevlucht waren Van deze laatsten kwam er één, de heer Hendrik van Daalen, eenige weken later in Berbice terug.

**) Deze verklaring en de bovenvermelde requesten der burgerij zijn in extenso bij Hartsinck te vinden en berusten in originali, met de Notulen van het Hof van Politie, gedurende die treurige dagen gehouden, op het Rijksarchief, onder de ingekomen brieven en papieren van Berbice 1763.

1763 Alles werd nu met vliegende snelheid voor het vertrek in gereedheid gebracht, waarbij niet weinig verwarring heerschte. Des namiddags 4 ure van denzelfden 8en Maart begon de inscheping en ten 6 ure ligtte men het anker; terwijl op het fort slechts de luitenant Pronk met eenige soldaten werd achtergelaten, om de stukken te vernagelen, de gebouwen in brand te steken en daarna in een klein vaartuig te volgen. Van Hoogenheim had zich, het laatst van allen, aan boord begeven van het schip de Standvastigheid, kapitein Laurensen, en zag onder het afdrijven, een uur later de forteres Nassau in volle vlam! het was een hard geval voor een zoo braaf soldaat, om op die wijze zijn post te moeten prijs geven! maar het kon niet anders: de dappere Gouverneur zou gaarne tot het uiterste hebben gestreden, maar de burgers wilden hem niet gehoorzamen en alléén met zijn 16 à 20 soldaten kon hij het niet doen!

Zeer langzaam de rivier afzakkende, kwam deze ongeluksflotille, bestaande uit 3 koopvaardijschepen, den slavenhaalder van kapitein Cock en eenige kleinere vaartuigen, beladen met lafaards en onwilligen, doodelijk beangste vrouwen en kinderen en tal van zieken, den 11en Maart bij de Societeits-plantage Dageraad aan, waar men het anker liet vallen. Onderweg was men van uit verschillende plantages langs de rivier door de slaven met snaphaanschoten bestookt, doch op de z. g. Hoofdplantage, waar men even gestopt had, waren de slaven getrouw gebleven en gingen zij zelfs vrijwillig met de flotille mede naar de Dageraad.

Ook op die plantage was alles nog rustig en daar hoopte de Gouverneur dan ook stand te houden, tot dat er hulp uit het Vaderland zou opdagen. De drie leden van het Hof deelden dit gevoelen, doch de onwil en tegenwerking van de kapiteins der schepen verijdelden het plan en na veel onaangenaamheden werd het anker opnieuw geligt en liet de flotille zich verder de rivier afdrijven tot aan den post St. Andries, aan den mond der Canje-rivier tegenover het Krabben-eiland gelegen, waar men, na dikwijls op de zandbanken vast gezeten te hebben, den 16en Maart aankwam.

Toen van Hoogenheim den 17en Maart 1763 des morgens

ten 6 ure aldaar aan wal stapte, bevond hij zich, zooals hij 1763
in zijn journaal zegt „in de allernaarste en haggelijkste om-
„standigheid, die ooit kan bedagt worden, op de uiterste grenzen
„van deze ongelukkige Colonie in een woeste Savaan, zonder
„hoop van eenige hulp of ontzet, wijnig provisie en veel mon-
„den om te spijzigen, die nog bovendien voor 't grootste ge-
„deelte tot alles onwillig waeren en murmureerden dat men
„haar niet aanstonds met de scheepen naar Holland vertrekken
„liet." Inderdaad was dit nog geen overdreven voorstel-
ling: op de open plek waar de onbeduidende en verval-
len batterij St. Andries lag, waren de meeste blanke in-
woners van de Canje-rivier, die al sedert eenige dagen van
hunne plantages gevlucht waren, met hunne vrouwen, kinderen
en een tal van slaven toegestroomd; zij hadden de weinige
kleine woningen van den post bezet en verder hutten gebouwd;
doch zij hadden nagenoeg geen levensmiddelen medegebracht
en leden dus gebrek; zelfs drinkwater was er niet voorhanden,
als hetgeen zij zelve in open vaten van den nu en dan vallenden
regen wisten op te vangen; bij dag werden zij door de brandende
zonnestralen geblakerd, bij nacht gekweld door de millioenen
van muskieten, die telkens bij opkomenden vloed van de mod-
derbanken en uit het lage hout van de alluviale kust werden
opgejaagd; velen waren daarbij door koortsen en loop geteisterd,
het was hier in één woord een waar tooneel van ellende.

Van Hoogenheim, ofschoon hij uit de overladen schepen die
zelf hunne provisiën noodig hadden niet veel kon bij brengen,
wist door zijne kalme beradenheid en wijs overleg, eenig vertrou-
wen te doen herleven en eenige regelmaat en orde te brengen in
dien wanhopenden toestand. Hij begon dadelijk met aan de
bestaande woningen dakgoten te laten maken om regenwater
op te vangen en een geregelde dienst te organiseeren, met
gewapende booten en sloepen, die op de Canje-rivier op een
paar plantages, die nog niet in de macht der rebellen waren,
drinkwater en zoo mogelijk levensmiddelen moesten halen; hij
stelde manschappen te werk tot het opwerpen eener batterij of
borstwering, die het geheele kampement der vluchtelingen
omringde en tegen mogelijke aanvallen moest beschermen, enz.
Bij dit alles ondervond hij de meest mogelijke tegenwerking

1763 en onwil van de kapiteins der koopvaardijschepen, vooral van Ramelo en Pijnappel, die al sedert lang elken dag poogden naar het Vaderland te vertrekken en niet dan met moeite door mondelinge en schriftelijke bevelen en bedreigingen van den Gouverneur daarvan weêrhouden werden. Ook de ontrouwe ambtenaren en andere blanken, die aan boord dier schepen waren, weigerden alle hulp en hunne brutaliteit was reeds sedert het vertrek van fort Nassau met den dag toegenomen, daar zij zeiden nu geen Gouverneur of Hof van Politie meer te kennen.

De geheele kolonie was thans, in de tweede helft van Maart 1763, met uitzondering van den post St. Andries en een paar plantages aan den ingang van de Canje-rivier, in de macht der oproerige slaven, die op de meeste der door hen uitgeplunderde plantages op ergerlijke wijze huishielden, den tijd doorbrachten met drinken en brassen, in booten op de rivieren rondroeiden met de negerinnen, opgetooid als dames in de geroofde kleeding harer meesteressen en tot afwisseling nu en dan op wreede wijze hunne wraak koelend, wanneer zij hier of daar nog een gevluchten Europeeschen man of vrouw opvingen. Gelukkig dat deze in de gegeven omstandigheden zoo natuurlijke brooddronkenheid en buitensporigheid, ook gepaard ging met verdeeling hunner kracht, ten gevolge van onderlinge naijver en twist van hunne hoofden en met de ontevredenheid van velen der minderen, die alhoewel van hunne blanke meesters ontslagen, nu toch door die hoofden, vroeger hun makkers, gedwongen werden tot het verrichten van eenigen arbeid, — en toch was dit onvermijdelijk, want er moesten levensmiddelen verzameld en vervoerd worden en er moest suikerriet gekapt en daarvan dram (kilthum) gestookt worden, hetgeen in groote hoeveelheden door de negers verbruikt werd.

Hun opperhoofd Coffy, die zich zelven Gouverneur der Negers liet noemen, en zijn kapitein Accara, die zich tot nu toe meestal op de plantage Hollandia en Zeelandia, het centrum van den opstand, of op het vernielde fort Nassau en Nieuw-Amsterdam hadden opgehouden, -- brachten nu tijdelijk hun hoofdkwartier over op de Vigilantie, een groote suiker-plan-

tage, stroomopwaarts naast de Dageraad gelegen, en zij konden 1763
daar over een getal van 600 à 700 strijdbare rebellen beschikken, die tamelijk goed van levensmiddelen zoomede van schietgeweer, munitie en blanke wapenen voorzien waren (op de plantages en van de gewapende burgermacht weggeroofd) en die goed en geregeld de wacht hielden.

De toestand van ons verlaten hoopje vluchtelingen op post St. Andries, was dus zeer kritiek en waren de negers toen met veréénde kracht komen opzetten, dan zou het met van Hoogenheim en de zijnen gedaan zijn geweest. Slechts een man van zóó volhardende wilskracht en groot plichtsbesef als hij was, kon in zulk een schijnbaar hopeloozen toestand nog moed houden.

In overleg met de 3 leden van het Hof, besloot nu van Hoogenheim zich niet langer te verzetten tegen het vertrek der schepen van Ramelo, Pijnappel en Cock en werd tevens bekend gemaakt, dat alle burgers die onder militaire tucht wenschten mede te helpen tot de verdediging van post St- Andries in de kolonie konden blijven, doch dat alle andere moesten vertrekken, daar zij niets goeds presteerden en dus slechts zonder nut de levensmiddelen deden verminderen „alléén eer„lijke brave en geresolveerde manschap, die genegen waren „om zich tot het uiterste tegen de rebellen te defendeeren" zouden verder op de post geduld worden. Slechts 12 burgers hadden de manmoedigheid zich bereid te verklaren, om op dien voet te blijven en mede dienst te willen doen; de werkelijke militairen bestonden, nu de meeste der vroeger op verschillende posten gedetacheerden terug waren, uit 1 kapitein, 2 luitenants, 1 vaandrig, 1 sergeant, 4 korporaals, 1 constabel, 1 tamboer en 24 soldaten (behalve nog 16 ouden en zieken). In deze benarde omstandigheden besloten de Gouverneur en zijne Raden, — daar zij van de gewone langzame en zwakke maatregelen der Directeuren in Nederland geen spoedige en afdoende hulp verwachtten, — om zich met afwijking van den gewonen regel, ditmaal tevens rechtstreeks tot den Souverein, de Staten-Generaal, te wenden. Zij geven in eene missive van 23 Maart een uitvoerig verslag van den toestand waarin men zich bevond, met dringende bede om spoedige hulp, terwijl de Gouverneur bij afzonderlijk schrijven aan Hunne Hoog

1763 Mog. van 26 Maart nogmaals ernstig dit verzoek herhaalde *). Deze brieven waren bestemd om door de naar Nederland terugkeerende schepen te worden medegenomen, maar intusschen poogde de Gouverneur te vergeefs de kapiteins dier schepen te dwingen, om de provisiën en goederen, ja zelfs een gedeelte van zijn eigen bagage en de boeken en papieren van de kolonie, die bij het vertrek van fort Nassau bij hen aan boord geborgen waren, terug te geven; onder allerlei voorwendsels werd hieraan door hen geen gevolg gegeven. De onwil en tegenwerking der schippers was allerschandelijkst en slechts met zeer veel moeite gelukte het aan Hoogenheim, hen te bewegen nu en dan hunne sloepen de Canje op te doen zenden tot het halen van drinkwater en hem 3 of 4 kleine stukken geschut over te doen, tot het bewapenen der opgeworpen borstwering of batterij. De drang om te vertrekken bleef nagenoeg algemeen en zelfs de predikant Ramring door v. Hoogenheim gevraagd „om tot stigting en vertroosting in „hun jammerlijke en bedroefde staat bij het overschot der ge„meente te blijven," weigerde zulks **).

Iedereen was slechts op zelfbehoud bedacht en de schepen werden propvol geladen met hen, die tot elken prijs, met de goederen die zij nog hadden gered, wilden vertrekken. Een der koopvaardijschepen had zich reeds tot op de bank voorbij het Krabben-eiland laten afzakken en de Gouverneur zou den 28en of 29en Maart hunne scheepspapieren voor vertrek teekenen.

---

*) Deze beide stukken, met nog een nader schrijven van Gouverneur en Raden van 7 April aan H. H. M., welke brieven later door Directeuren aan Hoogenheim zeer euvel geduid zijn (vergelijk noot 104 hierachter), vertrokken den 8en April naar Nederland met de schepen van de kapiteins Ramelo, Pijnappel en Cock. Ook Directeuren ontvingen met die schepen van den Gouverneur verdere uitvoerige mededeelingen omtrent den opstand. Al deze missiven kwamen eerst 10 en 11 Juli in Nederland aan, lang nadat men door particuliere berichten reeds kennis daarvan had bekomen.

**) Ook de Luthersche predikant Muller verliet de kolonie evenals Ramring (Moravische broeders zouden in hun plaats ongetwijfeld gebleven zijn). In de registers der Resolutiën en Notulen der Directeuren van Berbice vinden wij in 1764 daarentegen wel reclames dier beide predikanten voor achterstallig traktement.

De nood was hoog gestegen en Hoogenheim stond op het 1763
punt van met zijne weinige trouwgeblevenen, zonder schepen, op de post St. Andries om zoo te zeggen hulpeloos te worden achtergelaten — maar Goddank, de redding was nabij!

Den 28en Maart 1763 op den middag, werd tot algemeene blijdschap in noord-oostelijke richting van den mond der Berbice dicht bij de kust een zeil gezien, dat snel naderde en ten 4 ure liet de Engelschen brigantijn Betsy, kapitein George Buckmaster, beladen met hulptroepen uit Suriname, voor den post St. Andries het anker vallen.

De heer Wigbold Crommelin, toen Gouverneur dier kolonie, had onmiddelijk na ontvangst der hierboven vermelde kennisgeving van den opstand door van Hoogenheim, troepen gereed gemaakt om het ongelukkige Berbice ter hulp te snellen; doch er was geen enkel Hollandsch schip beschikbaar en eerst na veel moeite gelukte het hem, om het Engelsche vaartuig de Betsy daarvoor af te huren. Dat hulpkorps bestond uit de kapiteins van Rijssel en Texier met 4 luitenants, 4 korporaals, 3 tamboers en 83 soldaten, terwijl tevens door Crommelin een detachement naar de Corentijn werd gezonden, om te beletten dat de wegloopers uit Berbice het oproer naar Suriname zouden overplanten.

De Surinaamsche troepen werden met open armen op St. Andries ontvangen en de door hen medegebrachte provisiën en levensmiddelen kwamen uitmuntend te stade. De Gouverneur Hoogenheim trad dadelijk in overleg met de kapiteins van Rijssel en Texier (**86**) omtrent de te treffen maatregelen tot weder in bezitneming van de plantage Dageraad, werwaarts hij wenschte terug te keeren en de schippers Ramelo, Pijnappel en Cock, die op het punt stonden te vertrekken, werden door hem met moeite en door belofte eener groote geldelijke premie overgehaald, om nog tot die onderneming mede te werken. Zoo spoedig mogelijk zou men de voorwaartsche beweging tot herovering van de kolonie aanvangen; maar wij zullen zien dat er nog veel gevaren doorgestaan en nog veel ellende geleden moest worden, alvorens dat einddoel bereikt werd!

De Gouverneur zond den Surinaamschen luitenant Knollaert

1763 met 25 soldaten de Canje op tot plantage Frederiksburg, om zich tegen aanvallen van die zijde te dekken, liet de kapitein Hattinga met een klein detachement op het fort St. Andries, posteerde de schippers Ramelo en Pijnappel voor den mond der Canje en voor St. Andries en zeilde den 30en Maart langzaam de Berbice op met al de macht die hij nog beschikbaar had, n. l. het schip de Standvastigheid, de Engelsche brigantijn en kapitein Cock met zijn slavenschip. Na eenig oponthoud bij een paar plantages, waar de negers die er nog waren dadelijk op de vlucht gingen, liet men 's avonds van den 31en Maart het anker vallen voor de Dageraad. Men werd daar door een tal van trouwgebleven negers met blijdschap ontvangen, de troepen werden ontscheept en de vooruitgeschoven posten van de rebelllen, wier hoofdmacht op de Vigilantie verzameld was, werden zonder veel moeite teruggedreven.

Van Hoogenheim begon zich dadelijk in de hoofdgebouwen op de Dageraad te versterken en dit was zeer noodig, want reeds op den 2en April had hij drie aanvallen te verduren van 300 à 400 rebellen, welke echter allen afgeslagen werden met een verlies van 12 man aan de zijde der negers. „De courage van „de soldaten," zegt v. H. in zijn journaal, „heb ik geadmireert, „ze hebben de rebellen aengevallen en vervolgt als leeuwen."

Nu dit belangrijk punt weder voor goed in bezit genomen was, begon men ruimer adem te halen; vooral ook nu het nijpende gebrek aan drinkwater en levensmiddelen niet meer bestond, daar men beiden op de Dageraad vond. De schepen van Ramelo, Pijnappel en Cock kregen nu ook onmiddellijk vergunning om naar Nederland te vertrekken en gingen ook werkelijk 8 April onder zeil, doch het koopvaardijschip de Standvastigheid, met den trouwen schipper Laurensen, bleef nog vooreerst in de kolonie (**87**).

De aanval van 2 April op de Dageraad was geschied onder het bevel van Accara, het tweede hoofd der rebellen en naar het schijnt tegen den zin van het opperhoofd Coffy, die den volgenden dag hierover een brief aan den Gouverneur v. H. schreef. Deze brief werd overgebracht door een jongen kleurling, Jan Abraham Charbon (zoon van den directeur der plantage Oosterbeek), die sedert drie weken bij de negers ge-

vangen was geweest. De jonge Charbon had bijna dagelijks 1763
eenige blanke mannen, vrouwen en kinderen op Hollandia en Zeelandia zien vermoorden, terwijl hij zelf herhaaldelijk met zweepslagen afgestraft werd; doch hij was in het leven gespaard, omdat Coffy hem wilde gebruiken om voor hem te schrijven. Hij had daarom in de laatste dagen steeds Coffy moeten volgen, die zich dan hier dan elders bevond en hij was eindelijk — zeker om hem gunstig voor de zaak der rebellen te stemmen — met geschenken overladen (een jas, hemd, hoed, horloge, zilveren schoengespen en *f* 18 aan geld) en toen met het overbrengen van den brief aan v. Hoogenheim belast. In dien brief betuigt Coffy zijn leedwezen over de attaque van den vorigen dag, door Accara op eigen autoriteit gedaan; hij verklaart verder dat de negers geen oorlog zochten, maar alleen in opstand zijn gekomen door de kwade behandeling van sommige meesters, met name de heeren Barkey, de Graaff, Schook, Dell, van Lentzing, Betgen en anderen; dat zij bereid waren de helft van de kolonie aan de blanken te schenken, als men hen de andere helft wilde laten, maar dat zij in geen geval weder slaven wilden worden. Ook noodigt hij v. Hoogenheim uit bij hem te komen om over de zaak te spreken, enz. (**88**).

Een dag later, den 4en April, kwam er wederom een brief van Coffy van ongeveer denzelfden inhoud als den vorigen en die overgebracht werd door twee Indianen. Deze overhandigden tevens aan Hoogenheim, namens het rebellenhoofd een geschenk, bestaande uit twee gouden schoengespen en de mondelinge boodschap „dat het Coffy leed deed dat de Gouverneur „om sooveel quade christenen, die de neegers altijt zeer mis„handelt hadden, mede lijden moest, maar dat al de neegers „hem (H.) lief hadden en hem ook geen quaed zogten te doen" (Journaal van Hoogenheim op het Rijksarchief).

Aan al deze schoonklinkende woorden en aan de uitnoodiging om een mondeling onderhoud met het opperhoofd der rebellen te komen voeren, werd door onzen Gouverneur wijselijk geen gehoor gegeven; doch hij zond aan Coffy een lang antwoord om tijd te winnen en dit doel werd werkelijk bereikt, want de geheele maand April verliep met heen en weder zenden van brieven en boodschappen, waarbij de natuurlijk steeds

1763 hooger wordende eischen van het opperhoofd, telkens op kalme en gemoedelijke wijze werden van de hand gewezen.

De brave Storm van 's Gravesande, Directeur-Generaal van Essequebo en Demerary, die reeds in de eerste dagen van Maart door de van hunne plantages in de boven-Berbice over land naar Demerary gevluchte blanken den opstand vernomen had en later door v. Hoogenheim daarover uitvoerige mededeelingen en verzoek om hulp kreeg, deed inmiddels alles wat in de gegeven omstandigheden van een goeden nabuur te verwachten is. Soldaten of schepen kon hij niet zenden, daar hij die zelf niet bezat, maar hij gaf last aan zijn schoonzoon van Bergeijk, destijds Commandeur van Demerary, om een burger officier, den heer Berg, met eenige Indianen als gidsen naar de hoofden of uilen der Caraïbische, Arrowaksche en Accowaysche Indianen te zenden — die in het binnenland tusschen de Demerary en Berbice rivieren woonden — en deze aan te sporen (met belofte van geldelijke en andere belooningen) om de rebellen in de boven-Berbice aan te vallen en in elk geval te beletten, dat zij zich in de binnenlanden zouden terugtrekken. Deze maatregel, die in Demerary waarschijnlijk voor een deel uit welbegrepen zelfsbehoud met groote belangstelling en kracht werd doorgezet, is later voor het dempen van den opstand in Berbice van het grootste belang geweest en heeft tevens Essequebo en Demerary gevrijwaard tegen het overslaan van het oproer op hun gebied *).

Ook had Storm van 's Gravesande onmiddellijk met de eerstvertrekkende schepen uit Essequebo, niet alleen aan de Bewindhebbers der W.-I. Comp. (zijn patronen), maar ook aan de Directeuren der Societeit van Berbice en aan den Gouverneur de Wind van St. Eustatius, kennis gegeven van den ramp in Berbice, hetgeen laatstgenoemden wakkeren landvoogd aanleiding gaf, om dadelijk krachtige pogingen in het werk te stellen tot het zenden van hulp.

Den 3en Mei lieten werkelijk twee uit St. Eustatius afge-

---

*) Zie in het Buitenl. Brievenboek der Bewindhebberen van de W.-I. Comp. ter Kamer Zeeland (R. A.). verschillende brieven van Juli 1763 tot Juni 1764.

zonden welgewapende barken, de Zeven Provinciën en de St. 1763
Eustatius, respectievelijk bemand met 88 en 66 soldaten behalve de matrozen, het anker vallen voor de post St. Andries en zeilden weldra de rivier op naar de Dageraad. Deze versterking en de groote voorraad provisiën, door hen medegebracht, werden met blijdschap ontvangen, daar men elken dag een algemeenen aanval der rebellen verwachtte. Zelfs dacht men er toen over, om het offensief aan te nemen en op de Vigilantie vooruit te rukken, doch in een krijgsraad door den Gouverneur met zijne Raden van Politie en de commandanten der hulptroepen gehouden, kwam men na rijp beraad tot het besluit, dat het juiste oogenblik daartoe nog niet gekomen was en dat, wanneer men alléén langs de Berbice voorwaarts rukte, de rebellen zich van plantage tot plantage zouden terugtrekken, alles wat er nog was onder weg vernielende en zich eindelijk in de bosschen en savanen zouden terugtrekken, waarna men dan in een nimmer eindigenden oorlog met hen zou blijven, evenals in Suriname met de Boschnegers.

Het werd dus beter geacht, om te wachten op meerdere versterking, waarmede men dan langs de Canje, langs de Berbice en langs de Abary-kreek te gelijk zou kunnen aanvallen; terwijl men dan ook het resultaat zou kunnen weten van de hulp der Indianen uit Demerary en zoodoende de rebellen tusschen verschillende vuren zou brengen, den terugtocht kunnen afsnijden en tot onderwerping dwingen. In dezen geest werd dan ook door van Hoogenheim een brief aan Storm van 's Gravesande geschreven, die, zooals wij hierboven zagen alreeds sedert eenige weken op de gewenschte wijze werkzaam was, door de Indianen uit Demerary naar de boven-Berbice te dirigeeren.

Toen de Gouverneur van Hoogenheim zijne macht door de soldaten van St. Eustatius aldus versterkt zag en er spoedig meer gevechten te verwachten waren, besloot hij, die als officier van het leger juist wist welke snaar hij moest aanroeren bij die huurlingen — welke dapper genoeg waren, maar uit het schuim van alle Europeesche natiën bestonden — hen door bijzondere middelen tot het vervullen van hun plicht aan te sporen. Hij ontwierp, in overleg met het Hof van Politie en

1763 Justitie den 8en Mei eene publicatie, waarbij premiën werden uitgeloofd van *f* 500 en *f* 400 voor het opvangen van de hoofden Coffy en Accara, *f* 50 voor het levend vangen en opbrengen en *f* 20 voor het dooden van elken rebel; terwijl van al het veroverde geld, kleeding, huisraad, wapenen, enz., de helft der waarde als buitgeld onder de troepen zou verdeeld worden. Eenige dagen later volgde een andere publicatie, waarbij gratificatiën bepaald werden van tusschen de *f* 200 en *f* 1500 voor hen, die bij gevechten voeten, handen, armen, beenen of oogen zouden verliezen *). Eerstbedoelde vrijgevige bepalingen, voor de buitgelden en de premiën voor opgevangen slaven, gaven in het Vaderland aanleiding tot groote ontevredenheid bij de Directeuren en tot hevige protesten van de aandeelhouders en particuliere belanghebbenden in Berbice (zie R. A.). Niet ten onrechte beweerden zij, dat dergelijke buitverdeeling alléén kon te pas komen voor troepen, die in een vreemd land oorlog voerden, maar dat al de z. g. buit, dien men in Berbice behaalde, niets anders was dan het terugnemen van het wettig eigendom van aandeelhouders der Societeit of van vrije planters en andere ingezetenen der kolonie. Deze bepalingen werden dan ook al zeer spoedig ingetrokken.

Den 13en Mei 1763 was de gewichtige dag waarop de rebellen hun grooten slag dachten te slaan en inderdaad, zonder de juist tijdig ontvangen hulp uit St. Eustatius, zou het met de verdedigers van de Dageraad gedaan zijn geweest. Reeds den vorigen dag en den geheelen nacht door was er door onze schildwachten veel rumoer en geschreeuw, veel getrommel en heen en wedertrekken bij de negermacht op de Vigilantie waargenomen, waarop v. Hoogenheim de meest bedreigde punten op de Dageraad door zijne soldaten liet bezetten en zijne drie schepen (de Standvastigheid en de twee Eustatiaansche barken) zoodanig posteerde, dat zij de naderingswegen des vijands met hun geschut bestreken.

Des morgens ten 7 ure werd de vaandrig Rees met eene patrouille uitgezonden, om op de hoogte te komen van 's vijands

*) Deze beide publicatiën zijn in extenso door Hartsinck opgenomen.

bewegingen en na een paar uren schermutselen keerde hij 1763
terug, met het bericht dat de geheele macht der rebellen in aantocht was. Ten halftien rukten deze werkelijk in troepen van 500 à 600 man van drie zijden ten aanval op en aanvankelijk behaalden zij eenig voordeel, maar werden door het krachtig geschutvuur der schepen tot staan gebracht. In weerwil van de verzengende hitte en het moeielijke bedekte terrein, werd er met volharding gedurende 5 uren gestreden en herhaalde aanvallen der negers werden afgeslagen, totdat eindelijk den rebellen de moed begon te ontzinken; waarop ten half drie de luitenant Thielen met een detachement van 80 man vooruitrukte, hen op zijn beurt attaqueerde en totaal op de vlucht dreef. Bij dit laatste beslissende gevecht sneuvelden 8 der rebellen, waarvan de hoofden afgehouwen en op staken langs de rivier werden gesteld. Hun geheele verlies moet zeer aanzienlijk zijn geweest, waarschijnlijk meer dan 100 man, maar het was niet met juistheid te bepalen, daar zij volgens hunne gewoonte de dooden en gekwetsten voor het meerendeel medegesleept hadden; nog dienzelfden dag werden er evenwel nog 50 hunner lijken in de nabijheid van het slagveld gevonden. De onzen hadden slechts 8 dooden en 10 gekwetsten, van welke echter eenigen nog later bezweken. De Gouverneur was, evenals de kapitein van Rijssel en de luitenant Thielen, steeds in het heetste van het gevecht geweest en kreeg een kogel door zijn rokspand; Thielen werd door zijn hoed geschoten.

In zijn journaal zegt v. Hoogenheim, op den avond van dit belangrijk gevecht van 13 Mei: „wij schatten dat de rebellen „wel twee duijsent man sterk geweest zijn en uit haeren ge„heelen aenstal is duijdelijk te zien, dat zij hun ganse magt „bijeen verzamelt hadden om ons eensklaps te extermineren." Het getal der rebellen bij dezen grooten aanval op de Dageraad wordt door Hartsinck op 2000 á 3000, en in sommige andere berichten op nog méér geraamd, doch dit is blijkbaar overdreven. Volgens de hierboven medegedeelde officiëele bevolkingscijfers bedroeg het totaal der negerslaven in de geheele kolonie toen ongeveer 4000, met inbegrip van vrouwen en kinderen, zoodat, wanneer wij daarbij in aanmerking nemen, dat er nog een zeker getal rebellen in de boven-Berbice en op de plan-

1763 tages in de Canje waren gebleven, wij gerust meenen te mogen aannemen, dat het door Hoogenheim geschatte cijfer der aanvallers van 2000 nog tamelijk ruim genomen was. Zeker is het echter, dat de overmacht zeer groot was geweest en dat Hoogenheim en zijn handjevol soldaten een harden strijd gestreden hadden en uitgeput van vermoeienis waren.

Dit groote gevaar was nu gelukkig voorbij en dit was de laatste offensieve beweging op groote schaal, die de rebellen ondernamen, hoofdzakelijk ten gevolge van gemis aan eendracht en onderlinge zamenwerking der hoofden en ook door gebrek aan levensmiddelen, kruit en lood. Van dien kant dus kreeg van Hoogenheim in zijn benarden toestand op de Dageraad eenige rust, doch hij had weldra een anderen en nog erger vijand te bekampen. De geduchte ziekte n. l., die reeds zoo vele slachtoffers had gemaakt doch sedert eenige weken aan het afnemen was geweest, begon op nieuw met kracht te woeden en vond ruime stof in de pas gearriveerde matrozen en soldaten der schepen van St. Eustatius. In zijn brief van 29 Mei 1763 aan Directeuren (R. A.) schrijft de Gouverneur: „Wij leven „thans weder zeer zorglijk en kommerlijk door de felle woede „der ziektens en sterfte onder het volk, waarvan nu over de „honderd ziek leggen, meest van de hulptroepen uit St. Eusta„tius." De beide barken waren daardoor hulpeloos, even als het schip de Standvastigheid, waarvan de kapitein, de stuurman en bijna al het volk overleden waren, terwijl de overblijvenden ziek en krachteloos aan boord of in het hospitaal lagen en er geen medicijnen of ververschingen voor hen voorhanden waren. Hoogenheim zegt verder in dien brief van 29 Mei „God kome „ons dog in genade en ontferming in al deese nare toestanden „te hulp en beware ons voor ontmoeting (met den vijand) tot „er meerdere en andere hulptroupes arriveeren, dan die van „St. Eustatius, welke niet anders als op roven en plunderen tot „buijtmaking denken en waarvan ik dagelijks veel intolerable „insolentie en ongehoorde tael tot mijn groot verdriet moet „verdragen, omdat de omstandigheden van tijd en zaken, mij „wederhouden correctie na merites tot een behoorlijke subor„dinatie te doen; dus komt d'eene inquietude bij d'andere en „maekt mij onse situatie des te gevoeliger"

In van Hoogenheim's journaal vinden wij verder gedurende 1763
de maanden Juni tot September, bijna elken dag melding gemaakt van sterfgevallen onder de militairen en bedienden der Directie *); op 26 Augustus o. a. teekent hij aan, dat van de bark de Zeven Provinciën alléén reeds 54 soldaten overleden waren, terwijl omstreeks dienzelfden tijd twee der Raden van Politie (Gillissen en Schirmeister), de boekhouder-generaal Schook, twee schippers en bijna al de matrozen van twee door de Directeuren later uitgezonden schepen aan die noodlottige koortsen bezweken. Dit kan geen verwondering baren, wanneer men zich den toestand voorstelt van die pas uit Europa komende en dus voor tropische ziekten dubbel vatbare menschen, nauw opéén gepakt, op kleine bedompte vaartuigen, onder een gloeiende zon of onder slagregens voor anker liggende in de rivier voor de Dageraad, tusschen hoog geboomte dat de vrije luchtstroom belette, met weinig medicijnen, bijna zonder geneeskundige hulp en weinig anders dan eenvoudige scheepskost (erwten, boonen en zout vleesch) aan boord. Nu en dan werden de zwaarste zieken en soms een geheel schip naar de post St. Andries gezonden, waar de zeewind althans eenige verademing bezorgde hoe gering ook.

Van Hoogenheim zelf bleef evenmin vrij en had herhaaldelijk zware aanvallen van koorts, evenals de kapiteins van Rijssel en Texier en de luitenant Thielen. Ook de in plaats van Harckenroth nieuw benoemde secretaris en fiscaal mr. Laurens van Fick, die den 19en Juni met het schip van den kapitein Rollwagen in de kolonie was gekomen, werd dadelijk ziek en kon in de eerste maanden geen werk verrichten. Hij bleef voorloopig zijn verblijf houden op de post St. Andries, waar de kapitein-ingenieur Hattinga het bevel voerde.

De Gouverneur was de éénige van de hooge bedienden der kolonie die niet aan boord der schepen logeerde en hield zijn hoofdkwartier op de Dageraad, waar hij van alle hulp en raad

*) Deze uitdrukking Bedienden had toen eene andere beteekenis dan thans. De ambtenaren, van den Gouverneur af tot den minsten beambte in de kolonie, werden in Berbice Bedienden der Directie of der Societeit en in Essequebo Bedienden der W.-I. Comp. genoemd.

1763 verstoken alléén voor alles zorgde, want kort na het overlijden van de leden van het Hof, Gillissen en Schirmeister, was ook het Raadslid van Daalen doodelijk ziek geworden en bleef dus alléén Abbensets over, die echter meestal afwezig was. (Zie hierachter noot 83). Het gebrek aan Europeesch personeel was zóó groot, dat Hoogenheim steeds zelve bezig was met het schrijven zijner uitgebreide correspondentie, daar hij geen enkelen secretaris of schrijver meer had; ook bleef hij persoonlijk, steeds voortgaan met het voeren van onderhandelingen met de rebellenhoofden Coffy en Accara, om tijd te winnen.

Aan vooruitrukken tegen den vijand was geen denken, daar het getal gezonde en stijdbare mannen met elken dag geringer werd en het zelfs zeer moeilijk was zich te beveiligen tegen de dagelijksche kleine overvallingen der rebellen. Tot tweemalen toe trachtten dan ook de nog aanwezige Raden en officieren Hoogenheim te overreden, om de Dageraad prijs te geven en wederom naar St Andries te retireeren, maar hij bleef onverzettelijk in zijn voornemen om stand te blijven houden tot dat er hulp uit Nederland zou aankomen.

Die hulp zou echter nog lang wegblijven en zonder den ijverigen steun dien v. Hoogenheim uit de naburige Nederl. koloniën ontving, zou hij het onmogelijk zoo lang hebben kunnen uithouden. Hierboven verhaalden wij reeds hoe men den 28en Maart, door de hulptroepen uit Suriname, uit de treurige positie op de post St. Andries was gered, en hoe het door de tijdige aankomst van de twee barken uit St. Eustatius mogelijk was geweest den verwoeden algemeenen aanval der rebellen op 13 Mei op de Dageraad af te slaan.

Iets later was Hoogenheim op aangename wijze verrast geworden door de aankomst van de bark Demerary's Welvaren kapitein Salvolani, die door den loyalen en menschlievenden de Wind, Gouverneur van St. Eustatius, met een voorraad provisie en met 40 soldaten ter hulp was gezonden en die den 7en Juli voor de Dageraad aankwam, juist toen er geen enkele gezonde soldaat meer present was om de wachten af te lossen. De Directeur-Generaal van Essequebo en Demerary die wel is waar geen soldaten kon zenden, had intusschen gevolg gegeven aan zijn reeds vroeger gedane belofte om de Indianen van zijn grond-

gebied tot bestrijding der rebellen aan te sporen en wel met 1763
zoodanig goed resultaat, dat die Indianen na eenige gevechten, waarbij een 40-tal der gerevolteerde negers sneuvelden, in de laatste dagen van Juli de plantage Savonette en al de bosschen en savanen in de boven-Berbice bezet hadden. Buitendien onderhield Storm en ook van Bergeijk, de Commandeur van Demerary, met kleine kustvaartuigen geregelde communicatie met Hoogenheim, die daardoor menig goed advies en ook soms toezendingen van provisiën en munitie ontving, waaraan meestal nijpend gebrek was.

Te midden van al de moeielijkheden en ellende die Hoogenheim gedurende een zestal maanden op de Dageraad had door te staan en waarvan wij zoo even slechts een zwak tafereel hebben weêrgegeven, was er nog iets voorgevallen dat niet geschikt was om den moed op te wekken. In de maand Juni namelijk, had de Gouverneur van Suriname een detachement van 70 man, onder bevel van den majoor Reijnet aan de Corentijn geposteerd, op de grens der kolonie Berbice, met het doel om de eerste rebellen van de plantage Magdalenenburg (in de Canje) die zich in een kamp nabij de Corentijn hadden nedergezet, te beletten verder oostwaarts te trekken en zich met de Surinaamsche wegloopers te vereenigen. Het detachement van Reijnet, dat meest uit verloopen Franschen en Duitschers bestond, had met hulp van een 40-tal Indianen een aanval op dat rebellenkamp gedaan en daarbij eenigen buit behaald. Over het verdeelen van dien buit ontstond oneenigheid; de soldaten sloegen aan het muiten, mishandelden en ontwapenden hunne officieren en 42 hunner, onder aanvoering van den chirurgijn Mangemeister, den sergeant de Niese en den soldaat Jean Renaud, trokken langs Indianen-paden het bosch in met het plan, om zich bij de rebellen in Berbice aan te sluiten of door het binnenland in de richting van de Orinoco te ontvluchten. Al spoedig kwamen zij bij de plantage Magdelenenburg in de boven-Canje, waar een groote macht oproerige slaven vereenigd was, die hen echter met wantrouwen zagen naderen en aan een krijgslist geloofden, daar zij niet konden veronderstellen dat een geheele troep blanke soldaten werkelijk tot hen over wilde komen. De deserteurs werden door hen gevangen genomen en ontwa-

1763 pend en 28 hunner werden onmiddellijk afgemaakt. De anderen werden op verschillende plantages verdeeld, om als slaven voor de negers te werken, terwijl Mangemeister, de Niese en Renaud naar het fort Nassau werden overgebracht, waar het opperhoofd Coffy zich toen bevond. De chirurgijn werd daar te werk gesteld tot het verplegen der zieken en gekwetsten en de anderen met het schoonmaken en repareeren der vuurwapens van de rebellen, het vervaardigen van buskruit en het geven van onderricht in den wapenhandel.

Van Hoogenheim trachtte te vergeefs deze afgedwaalden op het rechte spoor terug te brengen en zond hen een welwillenden brief, om hen aan te sporen tot terugkeer, maar zij weigerden op onbeschaamde wijze en bleven in hun laaghartig bedrijf volharden. Veel werkelijke schade hebben zij ons niet berokkend, doch het ergste was de ongunstige moreele indruk, die de zaak maakte op de toch reeds onwillige en muitzieke soldaten, met welke Hoogenheim zich op de Dageraad moest behelpen *). Ook wist men vooraf niet, welk een slecht onthaal den Surinaamschen deserteurs bij de rebellen te wachten stond en onze voorzichtige Gouverneur vreesde dus terecht, dat wanneer zij gemeene zaak konden maken met de negers in de Canje, hierdoor een vrije aftocht naar de Corentijn voor al de rebellen van Berbice zou zijn verzekerd, wanneer deze eventueel uit die rivier zouden worden verdreven. In die bezorgdheid voor de toekomst had Hoogenheim dan ook, onmiddellijk nadat hij op 8 Juli bericht van het verraad der Surinamers had bekomen, het den vorigen dag aangekomen schip van den kapitein Salvolani de Canje-rivier opgezonden, om zoo hoog hij kon post te vatten en alle mogelijke flankaanvallen van die zijde te voorkomen. Salvolani bleef met zijn schip eenige maanden

---

*) Later vielen deze verraders, voor zooverre ze niet door de rebellen waren vermoord, bij verschillende schermutselingen en gevechten, een voor een in handen van onze troepen en werden na het volledig dempen van den opstand naar Suriname teruggevoerd. Zij stonden daar voor een krijgsraad terecht en den 20n Juli 1764 moesten Mangemeister, Jean Renaud en nog twee anderen aan de galg of op het rad voor hunne euveldaden boeten. Bij Hartsinck zijn al de bijzonderheden van deze executie te vinden.

op de Canje gestationneerd, waardoor die rivier en ook de 1763
gemeenschap over land met de Corentijn steeds in onze macht bleven; hij was een Griek van geboorte, doch heeft zich voor de belangen van Berbice verdienstelijk gemaakt, daar hij nimmer morde en zich overal liet gebruiken waar de Gouverneur hem noodig had.

Wij zullen thans voor een oogenblik Hoogenheim in zijn benarden toestand op de plantage Dageraad laten, om te zien, wat er in Nederland geschiedde, toen daar de noodlottige tijding aankwam van de ramp die de kolonie Berbice getroffen had. In de laatste dagen van Mei 1763 was het eerste particuliere bericht daarvan in het Vaderland aangebracht door het schip de Gezusters, schipper Richard Robberts. Hij had, op zijne reis van Essequebo naar Zeeland, St. Eustatius aangedaan en op 28 Maart voor Jan de Wind, Gouverneur van dat eiland, eene declaratie afgelegd en beëedigd, waarin op beknopte wijze de in Berbice door de negers gepleegde gruwelen werden vermeld, zooals hij die van verschillende uit die kolonie naar Demerary en Essequebo gevluchte planters had vernomen. Bij aankomst in Zeeland zond hij dit declaratoir onmiddellijk aan eenige geïnteresseerden in Berbice te Amsterdam en het bericht werd een paar dagen later bevestigd en aangevuld door mondelinge tijdingen, aangebracht door schipper Cornelis Spruyt, die van Suriname over Barbados naar huis was gevaren. De Amsterdamsche belanghebbende kooplieden brachten zulks ter kennis van Directeuren der Societeit van Berbice, met verzoek om hulp te bieden en deze laatste, die zulks aanvankelijk niet wilden gelooven, daar zij rechtstreeks en officiëel nog niets daaromtrent vernomen hadden, *) besloten evenwel onmiddellijk in hunne extra ordi-

*) In de eerste helft van Juni ontvingen Directeuren eerst de officiëele berichten van het begin van den opstand uit brieven van 25 Februari en 3 Maart van Hoogenheim, over Suriname naar Holland gezonden, en uit een brief van 17 Maart door den Directeur-Generaal van Essequebo over St. Eustatius geëxpedieerd, waarin deze laatste mededeelt wat hij door vluchtelingen vernomen heeft en zijn ijverige hulp en medewerking belooft. (R. A. Brieven en Papieren uit Berbice 1763).

1763 naire zitting van 30 Mei, om twee schepen van de schippers Kamp en Kraaij met 50 soldaten naar de in gevaar zijnde kolonie te zenden en aan de Staten-Generaal om meerdere hulp te verzoeken. Zij dienden gemeenschappelijk met een tal van Amsterdamsche kooplieden en ondersteund door den burgemeester van Amsterdam, onverwijld een request in aan Hare Hoog Mogenden, waarin zij ten dringendste verzoeken „dat het H. H. „Mog. gelieve hen supplianten met de sterke hand te assis- „teeren en zoo spoedig doenlijk twee fregatten van Oorlog, „beneevens eenige gereguleerde landmilitie, ten getale van „ten minsten 600 man, naer de Colonie te zenden."

Deze bede om hulp werd bij de Staten-Generaal in gunstige overweging genomen, want in het geheele land had men met ontzetting de schrikkelijke tijdingen uit Berbice vernomen en algemeen maakte men zich beangst over het verdere lot dier kolonie en hare beklagenswaardige blanke bevolking. Bij Resolutiën van Hunne Hoog Mogenden van 8, 17 en 20 Juni werd vastgesteld, dat in de eerste plaats het fregat St. Martensdijk, kapitein Maarten Haringman, van de Zeeuwsche admiraliteit, dat juist zeilrêe lag voor eene reis naar de Middellandsche zee, zoo schielijk mogelijk naar Berbice zou gezonden worden, voorzien met 20 stukken en 150 koppen (**89**) terwijl het fregat de Dolphijn, kapitein Evert Bisdom, met 24 stukken en 150 man en de Snaauw de Zephyr, kapitein Ludolf Hendrik van Oyen, met 12 stukken en 110 man, respectievelijk tot de collegiën ter Admiraliteit van Amsterdam en van de Maas behoorende, zoo spoedig mogelijk zouden worden gereed gemaakt om te volgen.

De kapitein Haringman is dan ook werkelijk den 23en Juli en de kapiteins Bisdom en van Oyen zijn den 15en Augustus d. a. v. onder zeil gegaan, met last om eerst Suriname aan te doen, dáár nadere berichten omtrent Berbice in te winnen en hunne handelingen daarnaar te regelen. Volgens hunne instructie moesten zij in Berbice, of zoo noodig in de nabij gelegen Nederlandsche koloniën, geheel in overleg met de Gouverneurs of hoogste autoriteiten ter plaatse handelen, hunne schepen beschikbaar stellen en hunne bemanningen aan land laten gebruiken waar het noodig was. Over het verder

te verleenen hulpkorps van ongeveer 600 man, was onmiddel- 1763
lijk door gedeputeerden uit de Staten-Generaal in overleg getreden met den Hertog van Brunswijk Wolfenbuttel, Veldmaarschalk en Commandant van het krijgsvolk der Vereenigde Nederlanden en Voogd van den jeugdigen Erfprins Stadhouder (Willem V). De Hertog behandelde deze zaak met de grootste belangstelling; hij hield daarover besprekingen of voerde correspondentie met Graaf Willem Bentinck, den Raadpensionaris Pieter Steijn, den heer Ernst Graafland, een der Directeuren van Berbice en den heer Van Meel, Secretaris der Societeit van Suriname; terwijl hij ook hoofdzakelijk raadpleegde met den Luitenant-Admiraal Cornelis Schrijver — destijds onze hoogste Marine-autoriteit — over den aard der te bezigen schepen voor de expeditie, de hoeveelheid der mede te nemen munitie, uitrusting, victualie en dranken (**90**).

Zeer spoedig had de Hertog daarop een voorloopig plan of avant-projet samengesteld en ingediend, en de Staten-Generaal besloten, naar aanleiding daarvan, bij hunne Resolutie van 7 Juli, in beginsel, tot het uitzenden eener expeditie van een regiment Infanterie van 2 bataljons of althans van een korps van die getalsterkte voor den tijd van 18 maanden. Tevens werden de Directeuren van Berbice uitgenoodigd, inmiddels uitvoerig aan Hunne Hoog Mogenden op te geven: — aan welke redenen den opstand was toe te schrijven? — of zij zich wel in alle opzichten in het beheer der kolonie gehouden hadden aan de beginselen van het Octrooi van 6 December 1732, ook speciaal aan het artikel, waarbij bepaald was, dat er steeds op elk getal van 15 negers één blanke in de kolonie moest aanwezig zijn? — in welken toestand zich de defensiemiddelen der kolonie (forten, troepen en munitie) hadden bevonden? — en welke maatregelen zij dachten te beramen, om de groote kosten, die thans tot redding der kolonie werden gemaakt, later terug te geven? (waarbij zij echter op alle faciliteiten van de zijde der regeering mochten rekenen) (**91**).

Bij dezelfde Resolutie van 7 Juli werd den Hertog van Brunswijk opgedragen, een definitief voorstel te doen omtrent de wijze waarop het hulpkorps zamengesteld en uitgerust moest zijn, met opgave van de kosten; welk voorstel reeds

1763 den 11en door Zijne Hoogheid werd ingediend en geheel den stempel droeg van door deskundige militairen te zijn bewerkt. De Hertog deelde mede, dat het uitzenden van een compleet regiment infanterie niet aan te bevelen was, daar het de legerformatie van den Staat zou verminderen en omdat de zamenstelling van zoodanig regiment, vooral door het groot getal vrouwen en kinderen daarbij aanwezig, niet geschikt was voor een korps dat voor zulke speciale en zware diensten in een tropisch gewest bestemd werd. Hij was van oordeel, dat de daarvoor te benoemen officieren allen een rangsverhooging moesten verkrijgen en vrijwillig moesten gaan, evenals de onderofficieren en soldaten, die daartoe uit verschillende regimenten infanterie gekozen zouden worden (**92**). Het aldus geheel uit vrijwilligers zamen te stellen expeditionnaire korps, zou moeten bestaan uit twee bataljons, elk van zes compagniën, ter gezamenlijke sterkte van 50 officieren, 73 sergeanten en korporaals, 12 tamboers en 468 gemeenen *) benevens nog 60 kanonniers en timmerlieden verdeeld over de 12 compagniën. Verder gaf de Hertog als vermoedelijke kosten der geheele expeditie gedurende 18 maanden, uit en thuis, de som van *f* 706.000 op; maar voegt er bij, dat zulks niet met volkomen juistheid was te berekenen voor zulk een verre en langdurige onderneming naar een verwoest land, waar hoogst waarschijnlijk niets te bekomen zou zijn en dat men dus op eene groote speling in de toe te stane sommen moest rekenen. Hij verklaarde, dat hij bij de geheele uitrusting zooveel mogelijk „de „menage sou betrachten" (zuinig zou zijn), maar drong ten slotte bij Hunne Hoog Mogenden er op aan, „dat men geen kosten „zou sparen, om alles te verschaffen wat noodig was voor de „conservatie der gezondheid van de Militie, soo omtrent der„selver goed voedsel in spijs en drank, als voor derselver klee„ding en dekking, bekwame legging en andere noodwendig„heden, dewijl het anders te vreezen zou zijn, dat de Troupes „in een heet climaat aan siekten en ongemakken werden geëx-

*) Gemeenen of gemeene soldaten, was destijds de benaming voor gewone soldaten, eene benaming die een 50-tal jaren geleden nog soms gebezigd werd, doch langzamerhand geheel in onbruik is geraakt.

„poneerd, waardoor men van het gewenscht effect van deese 1763
„expeditie geheel soude worden gefrustreerd." (**93**).

Deze groote belangstelling voor de zaak, van een zóó hoog geplaatst personage als de Hertog van Brunswijk, maakte indruk op de Staten-Generaal; zij ontvingen daarenboven juist op den 11en Juli de rechtstreeks aan hen gerichte verslagen over den wanhopigen toestand in Berbice, door Hoogenheim den 8en April verzonden, en zonder aarzelen namen zij daarop onmiddellijk met het geheele voorstel van den Hertog genoegen, terwijl zij hem, bij Resolutie van denzelfden dag (11 Juli 1763) machtigden, om alles naar zijn goedvinden met den meesten spoed in gereedheid te brengen.

De luit.-kol. Jan Marius de Salve werd den 23en Juli tot Kolonel en Commandant over het korps voor de Berbice benoemd, terwijl Robert Douglas als luitenant-kolonel *), Caspar Christiaan Pusch en Cornelis de Brauw als 1e en 2e majoors, onder hem zouden optreden en de majoor-ingenieur François Samuel de Veye, met nog 2 andere militaire ingenieurs mede de expeditie zouden vergezellen (**94**).

Naarden was de verzamelplaats werwaarts het personeel, uit de verschillende garnizoenen van ons land getrokken, gedirigeerd werd en waar de geheele organisatie van het Regiment de Salve plaats had. Ruim 3 maanden verliepen hiermede en eerst den 19en en 20en October 1763, marcheerde het volledig geformeerde korps, in twee gedeelten naar Muiden, van waar het in lichters over de Zuiderzee naar Texel werd vervoerd en aldaar ingescheept aan boord van 4 driemasters en 2 kleinere

---

*) Deze luitenant-kolonel Robert Douglas, een zwager van den majoor Cornelis de Brauw, was reeds vroeger als officier in West-Indië geweest. Hij was een bijzondere protégé en vriend van den Hertog van Brunswijk en zond gedurende zijn verblijf in Berbice, geregeld particuliere berichten aan den Hertog, in het Fransch of in het Engelsch geschreven, over hetgeen aldaar plaats had. Deze brieven, in het Huisarchief des Konings berustende (zie hierachter noot 90), kenmerken zich door hun fatsoenlijken en waarheidslievenden geest en de schrijver laat zich daarin steeds op zeer waardeerende en gunstige wijze uit over zijne beide chefs: den kolonel de Salve en den Gouverneur van Hoogenheim.

1763 schepen, tot dit doel afgehuurd en volgeladen met een rijken voorraad mondkost, provisiën, wapens, munitie en allerlei oorlogsbehoeften.

Den 6en November 1763 verliet deze flotille de reede van Texel, met een der meest voortreffelijk samengestelde expeditiekorpsen ooit uit eene Nederlandsche haven uitgezeild, ter sterkte van ongeveer 660 officieren, onderofficieren en minderen. Volgens zijne Instructie moest de kolonel de Salve eerst naar Suriname, om daar inlichtingen in te winnen en met den Gouverneur te overleggen, op welke wijze hij met zijne troepen van den meesten dienst aan de kolonie Berbice of aan eenige andere kolonie kon zijn — en eenmaal in Berbice gekomen, moest hij met den Gouverneur Hoogenheim en den commandeerenden officier van de aldaar aanwezige oorlogsschepen, beraadslagen over de ondernemingen die tegen de Rebellen-negers zouden dienen te worden gedaan *). Na eene vrij voorspoedige reis, arriveerde de Salve met zijne vloot den 19en December in Suriname en na van alles door den Gouverneur Crommelin op de hoogte te zijn gebracht, stevende hij den 26en naar de Berbice.

Keeren wij thans terug tot de kolonie Berbice, waar Hoogenheim, zooals wij reeds hierboven mededeelden, intusschen reeds sedert eenige maanden op de plantage Dageraad reikhalzend naar hulp uit het Vaderland had uitgezien en waar de steeds „grasserende" ziekte, zooals het in de officiëele stukken uitgedrukt werd, dagelijks hare offers eischte. Daarenboven was aldaar eene gebeurtenis voorgevallen, die den Gouverneur alleronaangenaamst aandeed en het weinige vertrouwen dat hij op zijne onderhoorigen kon hebben, nog meer schokte. De kapitein en landmeter Hattinga namelijk, dien wij reeds vroeger als een dronkaard deden kennen, doch die nu sedert eenigen tijd, zonder schandaal te maken, op den post St. Andries het bevel voerde, gaf zich op eenmaal weder op zóó buitensporige wijze gedurende eenige dagen aan dronkenschap over, dat hij in een soort van

*) De Instructie voor den kolonel de Salve is in haar geheel opgenomen door Hartsinck.

delirium, den 19en September 1763 zijn post verliet, met zich 1763
medenemende 15 zijner manschappen. Hij roeide in twee sloepen met hen de Canje op en liet hen rechts en links vuren op alle vaartuigen, die hij voorbijkwam en op alle negers, die hij zag, hetzij goedgezinden of rebellen. De kapitein van Rijssel werd dadelijk van de Dageraad naar St. Andries afgevaardigd, om het commando op dat gewichtige punt van retraite op zich te nemen en de luitenant Pronk werd met een klein detachement de Canje opgezonden, om Hattinga terug te halen. Het gelukte Pronk spoedig, een einde aan deze vreemdsoortige escapade te maken met hulp van den trouwen kapitein Salvolani, die al sedert twee maanden met zijn schip in de Canje lag, tot bescherming tegen de rebellen welke zich aldaar ophielden. Hattinga werd gevankelijk naar den post St. Andries teruggevoerd en onmiddellijk voor een krijgsraad gebracht, bestaande uit de kapiteins van Rijssel en Texier, de luitenants Thielen, Pronk en Knollaert als leden en den majoor van Ewijk als voorzitter. De als auditeur-militair fungeerende luitenant Abercrombie eischte de doodstraf voor Hattinga, doch de krijgsraad veroordeelde hem den 3en October „om voor het front der bezetting „van al zijn charges gedeporteert en met infamie gecasseert te „worden," terwijl hij voorts ten eeuwigen dage uit de kolonie verbannen en met de eerste gelegenheid naar Nederland moest gezonden worden (**95**).

Ook op de Dageraad had Hoogenheim niet alléén met insubordinatie der soldaten, maar ook met onwil en brutaliteit van sommige der mindere officieren te kampen en den 27en September was hij o.a. genoodzaakt geweest, een luitenant en een vaandrig der Surinaamsche hulptroepen die van een te onhandelbaar karakter waren, naar Suriname terug te zenden.

De toestand werd allengs zóó onhoudbaar, dat de majoor v. Ewijk en de kapiteins van Rijssel en Texier (die zich allen wegens ziekte in de koelere zeelucht aan den post St. Andries ophielden) den 4en October eene memorie indienden aan den Gouverneur, waarin zij hem opmerkzaam maakten op zijne hoogst gevaarlijke positie op de Dageraad (waar hij alléén den trouwen luitenant Thielen tot helper had) en waarin zij hem adviseerden, zich op nieuw geheel op den post St. Andries terug te trekken.

1763 Hoogenheim nam het advies welwillend op, zonder er echter gevolg aan te geven en zegt daarvan in zijn journaal, dat hij zeer goed wist, dat hij niet bestand zou zijn tegen een algemeenen aanval der rebellen, maar dat hij in zoodanig geval toch nog wel kans zou zien om naar St. Andries te retireeren, dat hij echter de kostgronden op de Dageraad niet wilde verlaten, omdat hij bij ondervinding de ellende wist, die hij op St. Andries zou uitstaan zonder vooraad van levensmiddelen. In een brief van dienzelfden dag aan Heeren Directeuren schrijft hij de volgende treffende woorden: „Het is heden nu al den 4en „October en wij zien onze verlossers nog niet opdagen, nog ver„neemen tael of teeken van UEd. Agtb; waer zal dit op 't laetste „heen, zoud UEd. Agtb. ons dan geheel vergeeten hebben? „Het is hier met ons tot op 't aller uijterste gekomen, „het water is ons tot aen de lippen gebragt, zoodat, in„dien er binnen korten tijd geen uijtkomst is, ik wel zal „gedwongen zijn na 't advijs van den Hove en de senti„menten van de Crijgsraet mij te reguleren, deese post te „verlaten en weer na de uijterste grensen aen de Zeekant „te retireren."

Doch Hoogenheim bleef op zijn post, alhoewel hij volgens zijn journaal op den 10en October nog slechts 42 strijdbare mannen bezat. Hij had het getal zijner posten reeds aanmerkelijk moeten inkrimpen en had, om hierin te gemoet te komen, een soort van inundatie gesteld door het opstoppen eener smalle kreek, om zijne stelling te beveiligen tegen de herhaalde kleine aanvallen der rebellen, die nog altijd eene groote macht op de aangrenzende plantage de Vigilantie hadden; terwijl hij steeds was blijven voortgaan met het wisselen van brieven en het voeren van onderhandelingen, om de hoofden der rebellen aan den praat te houden. Tot aanvallen op groote schaal gingen de negers gelukkig niet over, uithoofde van het groote gebrek aan levensmiddelen, dat onder hen begon te heerschen en van de tweedracht die hen verdeelde. Hunne twisten gingen soms tot onderlinge gevechten over en den 19en October kreeg Hoogenheim daarover uitvoerige berichten door een jongen mulat, Paulus, die eenige maanden bij de rebellen als slaaf dienst doende bij het opperhoofd Coffy was gevangen geweest en hem thans

ontvlucht was *). Deze vluchteling bracht de bevestiging van 1763
de reeds vroeger vernomen geruchten, — dat de slaven op de meeste der Kolonie-plantages goed gezind waren gebleven en naar eene gelegenheid haakten, om zich tegen de rebellen te verklaren, — dat Coffy slaags was geweest met zekeren neger Atta, die zich in diens plaats tot Gouverneur of opperhoofd had opgeworpen, — dat Coffy daarbij het onderspit had gedolven en zich na zijn nederlaag met een snaphaan had doodgeschoten (**96**), — dat de z. g. kapitein Accara als slaaf voor de anderen in het veld moest arbeiden en dat de nieuwe chef der rebellen nieuwe onderbevelhebbers of hoofden: Accabré, Quaco, Baubé, Goussari en anderen had aangesteld. Deze verkregen zekerheid van de bestaande verdeeldheid onder den vijand, was voor onzen wakkeren Hoogenheim hoogst bemoedigend en hij werd tevens in zijne volharding gesterkt door een bevredigend schrijven van den Directeur-Generaal Storm van 's Gravesande uit Essequebo, waarin deze hem mededeelde, dat de hulp uit Patria zeer spoedig zou aankomen.

Werkelijk brak eindelijk die dag der verlossing aan! den 28en October 1763 ontving Hoogenheim op de Dageraad een korten brief van den kapitein ter zee Haringman, waarin deze mededeelde dat hij met het oorlogschip St. Martensdijk voor den mond der Berbice was aangekomen, doch te zwaar beladen was om over de bank tot voor de post St. Andries te naderen. Onmiddellijk zond Hoogenheim een vaartuig om eenig geschut over te nemen, ten einde het schip te lichten en binnen te kunnen laten loopen. Haringman aarzelde om dadelijk met zijn schip tot aan de Dageraad op te varen, waar de ziekte nog zoo hevig woedde, maar bleef vooreerst op St. Andries en zond een detachement van 40 man ter voorloopige versterking

*) De mulatten en andere kleurlingen, zoowel slaven als vrijen, zijn gedurende dezen opstand geheel op de hand der blanken geweest en waren in de mogelijkheid soms gewichtige diensten te bewijzen, door hunnne groote gemeenzaamheid met taal en gewoonten der negers en omdat zij bij patrouillen en tochten door bosschen en moerassen meer tegen de invloeden van het klimaat bestand waren dan de Europeanen.

1763 naar Hoogenheim. Laatstgenoemde ging den 5en November aan boord van de St. Martensdijk, om Haringman in persoon welkom te heeten en met hem te beraadslagen wat er nu gedaan moest worden.

Aan de Berbice-rivier waren wij nog slechts in het bezit van het beneden gedeelte — van de post St. Andries aan den zeekant, tot aan de Dageraad — waartusschen zich geen andere bewoonde plaatsen dan de plantage de Herstelling en de vervallen en verlaten Brandwacht of redoute Samson bevonden. Zuidelijk van de Dageraad waren de rebellen aan de Berbice heer en meester en onderhielden drukke communicatie, langs het pad dat bij fort Nassau uitkwam, met de rebellen in de Canje-rivier, die in spijt van kapitein Salvolani (aldaar met zijn schip op wacht liggende) nog slechts weinige dagen te voren roof- en brandtochten hadden gehouden tot dicht bij de vereeniging dier rivier met de Berbice. Vóór dat men aan vooruitrukken langs de Berbice kon denken, moest dus eerst de Canje van vijanden gezuiverd worden, ten einde de linkerflank en den rug te dekken en de negers het ontvluchten langs dien weg in de richting van Suriname te beletten. In de eerste plaats werd derhalve eene expeditie naar de Canje voorbereid, waartoe 5 officieren met 171 onderofficieren en soldaten werden bestemd, terwijl de bezettingen van de Dageraad en St. Andries, behoorlijk versterkt werden met matrozen van het oorlogschip de St. Martensdijk.

De Gouverneur van Hoogenheim en de kapitein ter zee Haringman, zeilden met deze macht op het schip van Salvolani en een kleine koloniale barkas, den 11en November de Canje op, verdreven de rebellen overal waar zij tegenstand boden en kwamen den 14en ten anker, iets hooger dan Magdalenenburg bij de plantage Stevensburg. Na aldaar een sterk detachement te hebben achtergelaten, waardoor de communicatie met het oude fort Nassau voldoende beheerscht werd, en dus het doel bereikt was, liet men zich weder de Canje-rivier afzakken en den 19en was Hoogenheim weder op de Dageraad terug, waar hij alles in denzelfden treurigen toestand vond, tengevolge der steeds heerschende ziekte en de dagelijksche sterfgevallen.

Weinige dagen daarna werd echter onze Gouverneur aange-

naam verrast, door een brief van den Directeur-Generaal van 1763
Essepuebo en Demerary die hem mededeelde, dat de Indianen van Demerary verscheidene hevige schermutselingen met de rebellen in de boven-Berbice hadden gehad, waarbij velen der laatstgenoemden gesneuveld waren; terwijl daarenboven den 27en November eindelijk de twee door Directeuren uit Nederland afgezonden koopvaardijschepen van de schippers Kraaij en Kamp voor St. Andries aankwamen, met 50 soldaten die onmiddellijk ter versterking naar de Dageraad werden opgezonden.

Op den avond van denzelfden dag arriveerde voorts de kapitein ter zee Bisdom met het oorlogsfregat de Dolphijn en den 5en December de kapitein van Oyen met de oorlogsnauw de Zephyr, te zamen bemand met 260 matrozen en soldaten en door deze aanzienlijke versterkingen was men nu volkomen in staat, een grooten tocht tegen de rebellen langs de Berbice te ondernemen.

In overleg met kapitein Haringman ontwierp Hoogenheim het volgende plan van aanval: de post op Stevensburg aan de Canje zou door een officier en 56 man bezet blijven, — de luitenant Crombie werd den 7en December met 30 matrozen en 30 soldaten over zee naar Demerary gezonden, om van daar uit een omtrekkende beweging te maken en de rebellen in den rug te vallen, — terwijl onze hoofdmacht hen in front, langs de Berbice opvarende, zou aanvallen.

De luitenant Crombie had in last om in Demerary komende, die rivier op te zeilen en zich bij de hoogst opgelegene plantage te vereenigen met den Engelschen kapitein Smith, die daarheen uit Barbados ter hulp was gezonden, met 30 vrijwilligers; van daar zouden zij gezamenlijk recht door de bosschen (langs Indianenpaden) op de plantage Savonette aanrukken, de rebellen zoo mogelijk verdrijven en aldaar post vatten.

Voor den frontaanval kon Hoogenheim nu nog beschikken over de Dolphijn met 150, de Zephyr met 110, de groote barkas van de Dolphijn met 20, de Eustatiaansche barken (Zeven provinciën en St. Eustatius) met 62 en de koloniale barkas de Hoop met 38 soldaten en matrozen. Het oorlogsfregat de St. Martensdijk, te diepgaand om mede de rivier op te zeilen, zou tot beveiliging voor het fort St. Andries blijven liggen, doch het grootste gedeelte zijner equipage ging op de andere

1763 schepen over ter versterking en tot bemanning der beide groote barkassen. De twee koopvaardijschepen van Kraaij en Kamp zouden voor de plantages Dageraad en Vigilantie ten anker blijven liggen, om de communicatie met de zeekust te onderhouden.

Toen nu al de voorbereidingen gemaakt waren en men vermoeden kon, dat het detachement van Crombie over Demerary ten naastenbij aan de boven-Berbice kon aankomen, besloot de Gouverneur, in overleg met den Commandant der oorlogsschepen, den kapitein Haringman, om met de hoofdmacht die voor de Dageraad vereenigd lag de aanvallende beweging te beginnen.

Den 19en December 1763 werden de ankers gelicht en begon de vloot met den vloed en met klein zeil de schoone breede rivier op te drijven; de kapiteins ter zee Bisdom en van Oyen met de Dolphijn en de Zephyr voorop, dan de barkas de Hoop waar Hoogenheim en Haringman hun wimpel lieten waaien en eindelijk de beide Eustatiaansche barken, door de zeeofficieren Stavorinus en Mauregnault gecommandeerd, benevens een paar kleinere vaartuigen; eene machtsontwikkeling zooals nooit te voren in Berbice vertoond was en die wel geschikt was, om den oproerigen slaven de schrik om het hart te doen slaan! (**97**).

Op de meeste plantages waarlangs de flotille zich bewoog, zag men dan ook gansche troepen negers op de vlucht gaan, naar de achtergelegen bosschen en savanen, doch somtijds na eerst de nog bestaande gebouwen in brand te hebben gestoken.

Voor het doen van landingen waren op elk schip de soldaten en matrozen aangewezen, ter gezamenlijke sterkte van 225 man en overal waar men teekenen van vijandigheid of verzet bespeurde, werden detachementen aan wal gezet om de oproerlingen tot onderwerping te brengen of uitéén te drijven. Bij het vernielde fort Nassau werd het fregat de Dolphijn, te zwaar om hooger op te varen, achtergelaten, om de communicatie met de benedenrivier open te houden en de andere minder diepgaande vaartuigen dreven verder met elk vloedtij langzamerhand steeds hooger de rivier op, zonder veel ernstigen tegenstand te ontmoeten.

Op sommige der Kolonie of Societeits-plantages die men passeerde, werd de expeditie zelfs met blijdschap door de negers

ontvangen, die beweerden dat zij met geweld in den opstand 1763
waren medegesleept door de hoofden der rebellen, die bijna allen slaven van particuliere plantages waren.

Elken dag kwamen troepen van 50 tot 60 plantage-negers hunne vrijwillige onderwerping aanbieden, doch op Leliënburg, Juliana, Hollandia en Zeelandia, Zubli's lust, Peereboom, Cornelia-Jacoba en andere in het centrum van den opstand gelegen plantages, vond men alles in brand en al de negers gevlucht, soms met achterlating van eenige oude vrouwen, kinderen en gebrekkigen. De meesten hunner, den aftocht naar Demerary en naar de Canje afgesneden ziende, trokken voor een deel terug naar de achtergronden van de plantage Markey en voor een deel naar het boschachtig terrein, bij de plantage Hardenbroek, nabij den ingang der Wikkie-kreek, werwaarts ook het rebellenhoofd Atta de wijk had genomen, om ons daar af te wachten.

Den 25en December voor den mond dier kreek aangekomen, liet de Gouverneur alles tot het gevecht gereed maken en den 26en begon men den aanval met sterke detachementen soldaten, die van de schepen in sloepen aan wal zouden gezet worden. In plaats van echter, zooals het behoord had, vooraf de positie der rebellen door enkele militairen met Indianen in kleine cano's te doen verkennen, begingen de officieren, die de landingstroepen commandeerden, de onvoorzichtigheid van gezamenlijk in eene tentboot vooruit te roeien, ten einde vóór de sloepen hunner manschappen aan den oever te zijn en zij vielen daar in eene hinderlaag. Een tal van rebellen, onder commando van twee der hierboven besproken Corentijnsche overloopers, (soldaten uit Suriname) lagen daar in het hout langs het water verscholen en openden onmiddellijk een moorddadig vuur, waardoor de kapitein-luitenant Smits, de luitenant Thielen en de vaandrig Rees doodelijk getroffen en twee zeeofficieren, benevens een zestal onderofficieren en soldaten, zwaar gekwetst werden. De eenige minuten later volgende landingstroepen konden niet dan na een hevig vuurgevecht aan wal komen en zagen zich nu van al hunne officieren beroofd, maar zij verlangden zich hierover te wreken. De aanval werd nu verder doorgezet, onder het commando van den sergeant Johan Carel Hofwaal, en na een verwoed gevecht, waarbij van weêrszijden

1763 veel dooden en gekwetsten vielen, dreven de onzen de rebellen uitéén en vestigden zich op de plantage Hardenbroek, waar zij voorloopig post bleven houden, om meester te blijven van den ingang der Wikkie-kreek. Dit kleine voordeel was echter helaas duur betaald geworden door het verlies van zoovele officieren, waaronder de dappere en trouwe luitenant Thielen van wien men nog zulke goede diensten in de kolonie had mogen verwachten; des avonds van denzelfden dag werden al de gesneuvelden met militaire honneurs op de plantage Hardenbroek begraven.

Hoogenheim bleef met zijn kleine flotille de rivier opzeilen en kwam den 28en December voor de plantage de Savonette ten anker, waar hij den luitenant Crombie met zijn commando en den Engelschen kapitein Smith met zijne 30 vrijwilligers uit Demerary vond. Zij waren daar een week vroeger aangekomen, na een zeer zwaren en vermoeienden marsch van 5 dagen door bosschen, moerassen en savanen en waren in de nabijheid van de Savonette gestooten op een talrijke bende negers, die zij na een bloedig gevecht hadden verslagen. Bij dit gevecht sneuvelden 50 à 60 der rebellen en hun commandant aldaar, de chef der Corentijnsche overloopers Jean Renaud, werd bij die gelegenheid met den degen in de vuist gevangen genomen.

Nadat Hoogenheim eenige maatregelen had beraamd en voorgeschreven voor de verdediging van de Savonette, bij eventueele aanvallen der rebellen, liet hij aldaar een der barken met een detachement van 32 soldaten onder den commandant Stavorinus als bezetting achter, zond den Engelschen kapitein Smith en zijne vrijwilligers, met eene bark de rivier af om naar Demerary terug te keeren, en verliet zelve met zijne nog overige macht de Savonette.

Den 31en December liet hij de ankers lichten en begon langzaam de rivier af te drijven, met het aangename gevoel van verluchting en zelfvoldoening, dat hij alléén met hulp der oorlogsschepen van de dappere kapiteins Haringman, Bisdom en van Oyen en nog vóór de aankomst van de verwacht wordende groote troepenmacht, den geduchten opstand onder den voet had. Op dezen eersten dag van het afzakken zag men, volgens Hoogenheim's journaal, ongeveer 23 lijken van

negers de rivier afdrijven, zeker alleszins geschikt om den gezondheidstoestand in de kolonie, die toch al zoo slecht was, nog te verergeren.

Op 1 Januari 1764, op de hoogte van de plantage Harden- 1764
broek, meldde zich een sloep aan boord bij den Gouverneur, van den zeekant komende met een brief van den kolonel de Salve, die kennis gaf van zijn aankomst voor de monding der Berbice-rivier, met 6 transportschepen en ongeveer 600 man Staten-troepen, welke nu gelukkig niet veel anders meer te doen zouden vinden, dan de door Hoogenheim behaalde voordeelen te bestendigen en de ontmoedigde doch wijd en zijd verspreide negers langzamerhand tot rust en terugkeer op hunne plantages te brengen. Den volgenden dag verder naar beneden drijvende, kreeg men mejuffrouw George aan boord, die, zooals wij hierboven mededeelden, sedert het moordtooneel van 4 Maart 1763 op de plantage de Peereboom, steeds in de macht der rebellen was geweest. Zij had, na den dood van het rebellen-hoofd Coffy, sedert geruimen tijd met een paar trouwe volgelingen hier en daar rond gezworven, doch had eerst nu buiten het rayon van den opstand kunnen ontvluchten. Door haar kwam de Gouverneur vele wetenswaardige bijzonderheden omtrent de rebellen te weten.

Hoogenheim zakte verder langzaam de rivier af en elken dag kwamen van links en rechts troepen van 25, 30 en meer negers hunne onderwerping bij hem aanbieden; den 6en Januari kwam hij bij de ruïnen van Nieuw-Amsterdam en fort Nassau ten anker. Den volgenden dag begaf hij zich met eene boot aan boord bij den kolonel de Salve, die intusschen met zijne hulptroepen tot de Hoofdplantage was opgezeild. De ontmoeting tusschen de beide moedige en rechtschapen mannen was treffend en onmiddellijk beraadslaagden zij over de maatregelen die verder genomen moesten worden, tot consolidatie van het verkregene en het verder totaal ten onder brengen van de rebellen.

Hoogenheim zou met den zetel van het bestuur op de Dageraad blijven (waar hij den 9en Januari terugkwam). De kolonel de Salve vestigde zijn hoofdkwartier op Nieuw-Amsterdam en betrok aldaar het huis van den Lutherschen predikant, de

1764 eenige woning die door de negers niet verbrand was, evenals het kerkgebouw, dat tot hospitaal bestemd werd. Voorts werden houten loodsen voor magazijnen en hutten tot logies voor vier compagniën opgeslagen, terwijl het geheel omringd zou worden door een soort van retranchement, bestaande uit een viertal lunetten of bastions door palissadeeringen verbonden; alles naar de plannen van den majoor-ingenieur de Veye *). Behalve de vier compagniën bij het hoofdkwartier, werden 3 compagniën op de plantage Stevensburg in de Canje geplaatst, onder bevel van den majoor Pusch (die kort daarna stierf en door den luitenant-kolonel Baron van Brakel werd vervangen); 3 compagniën op de plantage Hardenbroek en in de Wikkiekreek onder den majoor de Brauw (eenige weken later vervangen door den luitenant-kolonel Douglas); terwijl de plantage Cornelia-Jacoba in de Wironje-kreek en de plantage Savonette in de boven-Berbice ieder door ééne compagnie bezet werden. Al de commandanten dier verschillende posten hadden in last, met patrouilleeren of door middel van kleine vaartuigen de communicatie met het hoofdkwartier open te houden en alle rebellen, die zich vrijwillig bij hun aangaven of die zij gevangen namen, derwaarts op te zenden.

Kort na de vestiging der bovenbedoelde detachementen op hunne standplaatsen, vernam de majoor de Brauw, dat het opperhoofd Atta zich met een talrijke troep negers neêrgezet had op de plantage Goedland en Goed-Fortuin, nabij de plantage Hardenbroek, en hij zond den kapitein Perrin de Salleneuve met 1 luitenant en 33 man den 18en Januari derwaarts, om den hoofdrebel aan te tasten. De Salleneuve was een dapper officier, maar onbekend met de wijze van vechten in de bosschen en langs de kreeken van dit tropische land; hij viel met onstuimigheid aan zoodra hij de negers ontwaarde, doch werd na een hevig gevecht afgeslagen en op den terugtocht door den vijand achterhaald en afgemaakt. Van Hoogenheim zegt in zijn journaal „dat hij al te temeraire en onvoorsig„tig gehandeld had en daardoor zelf oorzaak van zijn dood was."

*) Al de kaarten en plans van den majoor de Veye voor deze en ook nog voor eenige later ontworpen werken (die echter niet allen ten uitvoer zijn gebracht) berusten in de collectie kaarten op het Rijksarchief.

Nog eenige andere gewapende tochten werden in de laatste 1764
dagen der maand Januari door kleine detachementen ondernomen tegen de rebellen, die zich in de bosschen en savanen achter de plantages Goedland & Goed-Fortuin en Hardenbroek en tusschen de Wikkie- en Cimbia-kreeken, vastgenesteld hadden. Een dezer detachementen, van het hoofdkwartier Nieuw-Amsterdam uitgezonden, vond aan de Cimbia op de afgelegen plantage Eenzaamheid een groote troep opstandelingen, die zich van Atta hadden afgescheiden en die zonder veel bloedstorting uiteen werden gedreven, doch zich kort daarna vrijwillig kwamen onderwerpen.

Een andere kleine expeditie, doch van meer belang dan de zoo even bedoelde, ter sterkte van 4 officieren, 7 onderofficieren en 163 matrozen en soldaten, onder het bevel van den kapitein ter zee van Oyen, rukte den 26en Januari van uit de plantage Goedland en Goed-Fortuin, in de richting van de Wikkie-kreek, werwaarts Atta zich had teruggetrokken, na het gevecht met den kapitein de Salleneuve. Van Oyen dreef eerst de voorposten der negers onder Quaco en Baubé, twee luitenants van Atta, terug en stuitte toen op de hoofdmacht ter sterkte van 1200 à 1500 man, die echter zonder den strijd te wagen op de vlucht sloegen en hun opperhoofd Atta voor goed aan zijn lot overlieten.

Hiermede was de kracht van den opstand gebroken en de kolonel de Salve begreep, dat het zaak werd de uiteengedreven rebellen zooveel mogelijk op te doen vangen en te beletten verder de bosschen in te vluchten. Omstreeks ter zelfder tijd vond hij op ongezochte wijze de gelegenheid om dit doel te bereiken, doordien twee hoofden der rebellen, de neger Accara (vroeger kapitein bij het opperhoofd Coffy) en de neger Goussari zich vrijwillig in het hoofdkwartier kwamen onderwerpen en hunne diensten aanboden. De kolonel al het gewicht hiervan inziende, begenadigde hen beiden met voorkennis van den Gouverneur, op voorwaarde dat zij de bosschen zouden ingaan en zooveel mogelijk gevluchte slaven zouden terugbrengen, aan welke belofte zij getrouw voldaan hebben (**98**).

In de maand Februari verbeterde de militaire toestand in Berbice zóódanig, dat de Gouverneur in overleg met den

1764 kolonel de Salve, besloot den kapitein Salvolani met zijn schip en 2 andere Eustatiaansche barken naar St. Eustatius en de Surinaamsche hulptroepen naar Suriname terug te zenden. Ook de hulp van de oorlogsschepen was minder noodig geworden en hunne bemanning werd dagelijks zóózeer gedund door de met vernieuwde kracht heerschende koortsen en loop, dat, na het houden van een zee-krijgsraad werd besloten, dat voorloopig alléén de kapitein Bisdom met de Dolphijn in de kolonie zou blijven, terwijl de kapitein Haringman met de St. Martensdijk de terugreis naar het Vaderland aannam en de kapitein van Oyen met de Zephyr naar Demerary stevende. Laatstgenoemde moest daar, op verzoek van den Directeur-Generaal Storm van 's Gravesande de vlag vertoonen, teneinde aan de slavenbevolking in die kolonie eenig ontzag in te boezemen, voor het geval dat zij het voorbeeld van de Berbiceaansche negers eens zouden willen volgen.

De slaven van de Societeits- of Kolonie-plantages, die over het algemeen van het begin af weinig deel hadden genomen aan den opstand, waren voor het meerendeel weder aan den arbeid gezet in de kostgronden, want aan suiker maken kon vooreerst niet gedacht worden, daar al de suikermolens verbrand of vernield waren.

Het getal der vrijwillig terugkomende of gevangen genomen negers van particuliere plantages nam in het Hoofdkwartier met den dag toe en dit veroorzaakte veel overlast, daar al die slaven moesten gelogeerd, gevoed en bewaakt worden, tot dat een onderzoek naar hunne meerdere of mindere medeplichtigheid aan de gruwelen van den opstand zou hebben plaats gehad.

Reeds den 26en Januari schreef van Hoogenheim aan Directeuren (in zijn journaal) „dat hij gaarne een fiscaal en eenige onpar-„tijdige rechters uit Nederland overgezonden zou krijgen, „daar hij vreesde, dat degene, die hij daartoe zou moeten „gebruijcken, door eigenbaat gedreven worden en daarbij met „vooringenomenheid de saaken soo zullen zoeken te draijen, „dat er weinig of geen negers schuldig zullen bevonden worden."

Aan dien wensch van den Gouverneur is nimmer gevolg gegeven en daar hij ook trouwens onmogelijk op eene beslissing dienaangaande kon wachten, besloot hij den 25en Februari

met den heer Abbensets, sedert twee maanden het eenige 1764
overgebleven lid van het Hof van Politie en Justitie, om zich twee nieuwe leden te assumeeren, de heeren Stubbeman en Sollicofre, de éénige Europeesche bewoners die voor de vervulling dier betrekking eenigzins in aanmerking konden komen.

Met die drie raadsleden zouden dus de procedures tegen de in hechtenis zijnde rebellen worden aangevangen en het werd dan ook hoog tijd, want op 1 Maart bevonden zich reeds 800 hunner bij het hoofdkwartier op fort Nassau, zonder te rekenen de negers van sommige plantages waar de werkzaamheden reeds wederom begonnen waren en die dadelijk, doch slechts voorloopig, aan de eigenaars teruggegeven waren. Een honderdtal van de hoofden en raddraaiers, of dezulken die bepaald deel hadden genomen aan moorden en branden, werden op 2 Maart geboeid naar de Dageraad getransporteerd, om daar te recht te staan en den volgenden dag werd met den grootsten spoed door 2 commissarissen uit het Hof begonnen met de verhooren, die reeds den 14en d. a. v. waren afgeloopen.

Op den 16en Maart hield het Hof eene groote vergadering van 8 tot 2 ure, waarin al de informatiën en confrontatiën van de 101 beschuldigden werden nagezien en geresumeerd en daarop werden 53 hunner ter dood en één tot geeseling veroordeeld, terwijl 47 werden vrijgesproken; met de executie van dit vonnis werd nagenoeg den geheelen volgenden dag besteed en daarbij werden 15 der schuldigen verbrand, 16 geradbraakt en 22 gehangen. Deze bijzonder strenge sententiën vielen geheel anders uit dan Hoogenheim zich in Januari had voorgesteld, en van toen af werd het zijn streven, om zijn invloed als president van het Hof in meer humanen zin uit te oefenen tegenover de 3 Raadsleden, die zich door hunne eenigszins te verklaren woede tegen de oproerlingen in het algemeen lieten medeslepen, en alléén nu en dan toegevend waren uit eigenbelang, wanneer er onder de beschuldigden toevallig eenige van hunne eigen slaven waren.

Intusschen waren reeds sedert 2 of 3 weken de zware regens ingevallen en het verblijf in de bosschen en moerassen was voor de negers nagenoeg onmogelijk geworden. Atta verschool zich nog steeds met eenige zijner volgelingen in de nabijheid van de Wikkie

1764 en was geheel ontmoedigd, maar een ander opperhoofd der rebellen zekere neger Accabré, een tegenstander en vijand van Atta, die al eenige malen met hem slaags was geweest, bevond zich met een 200 à 300 tal Guango- of Congonegers op eene boschachtige savane, achter de plantage Markey en had zijn kamp aldaar met aarden wallen versterkt en de toegangen daarvan met voetangels van scherp gesneden bamboesriet belegd (**99**).

De kolonel de Salve vond het geraden daaraan een einde te maken en besloot daartoe een expeditie uit te rusten, onder bevel van den majoor de Brauw. Een detachement van 2 kapiteins en 50 man van den post op plantage Hardenbroek zou den vijand in zijne rechterflank en twee detachementen, elk van 16 man, van de post op Wironje, hem in de linkerflank bestoken; terwijl de majoor de Brauw zelf, met de hoofdmacht — bestaande uit 2 kapiteins, 3 luitenants en 48 minderen, benevens de luitenant der artillerie Sesseler, met eenige kanonniers en 4 Coehoorn-mortiertjes — den hoofd- of frontaanval zouden doen. Al deze troepen werden met 36 patronen en voor 8 dagen van levensmiddelen voorzien, terwijl voor de helft hunner hangmatten werden medegevoerd, om aan hen die des nachts niet op wacht waren gelegenheid tot rust te geven. Tot het transport dezer goederen werden 24 en tot het dragen van de mortiertjes en de artillerie-munitie 16 ongewapende negers of lastdragers medegegeven *).

Toen al deze dispositiën gemaakt waren, rukte men den 23en Maart, bij het aanbreken van den dag, van de drie verschillende zijden ten aanval op, nadat men door het werpen van eenige projectielen uit de Coehoorns verwarring had gebracht bij de negers. Zij werden in hunne positie omsingeld en boden slechts kort wederstand, zoodat na eenige uren ongeveer 30 hunner gesneuveld waren en hun kapitein of hoofd Accabré, met zijn luitenant Mars en 81 gewone negers gevangen in onze handen vielen, terwijl de overigen ontsnapten. Aan onze zijde waren geen verliezen geleden; alléén had men eenige gekwetsten,

*) In de kaartencollectie op het Rijksarchief is een belangrijke figuratieve schets van dit gevecht, met uitvoerige toelichting aanwezig.

waaronder de majoor de Brauw, maar de dag was zeer ver- 1764
moeiend geweest, daar men ongeveer 20 uren op de been was, waardoor eenige zieken kwamen.

De spoedige en gelukkige afloop dezer kleine expeditie, met zooveel beleid aangevoerd door dien majoor en waarbij de kapiteins Hamel, Lacroix, Douglas, Meybeaum en Fisbach de verschillende detachementen ten aanval hadden geleid, zoomede de gevangenneming van het hoofd der Guango-negers, was van groot belang voor de definitieve bevestiging van de rust in de kolonie; want Accabré was een niet gering te tellen vijand, die bij zijn stam in groot aanzien stond en voor een toovenaar werd gehouden.

Den 26en Maart werd hij geboeid op de plantage Dageraad voor den Gouverneur van Hoogenheim gebracht, die in zijn journaal van hem zegt: „Hij is een schoon Kerel en had de „presentie van een Prins toen hij tegen mij sprak. Ik vroeg hem „of hij geen Commandant en groot Heer onder de rebellen „geweest was, hij antwoorde mij van ja, dat hij 't corps „gecommandeert had en een Heer van zijn volk geweest, „maar van mij een slaeff was."

Hiermede was het gewapend verzet der oproerlingen geheel ten einde en na dit tijdstip werd er geen schot meer met hen gewisseld. Dagelijks kwamen zich enkele gevluchte slaven vrijwillig bij de verschillende detachements-commandanten aanmelden en velen werden door de Indianen gevankelijk opgebracht tegen betaling van het uitgeloofde vangloon *), zoodat dan ook de Gouverneur in eene missive van 29 Maart 1764 aan Directeuren kon schrijven, dat er van de slavenbevolking weder 2600 present waren.

De kroon op dit alles werd gezet, door het gevangen nemen van Atta het Opperhoofd der rebellen. Deze had zooals wij

*) Volgens het journaal van Hoogenheim (op 5 Mei) werd er alléén door den posthouder aan de Corentijn, aan de Indianen in die buurt *f* 1074 aan vangloon uitbetaald en *f* 1080 aan premiën voor 180 stuks afgekapte handen van gevluchte negers uit Berbice, die zij niet levend hadden kunnen gevangen nemen en dus afgemaakt hadden.

1764 hierboven mededeelden in den laatsten tijd steeds rondgezworven in de bosschen van de kreek Wikkie, tot dat de luitenant-kolonel Douglas eindelijk door een Indiaan van zijne juiste schuilplaats onderricht, de beide negers Accara en Goussari op hem afzond. Het gelukte dezen werkelijk hem te vinden en na een verwoed gevecht zich van hem meester te maken, en den 15en April werd Atta zwaar geboeid voor den Gouverneur op de Dageraad gebracht.

Hoogenheim zegt in zijn journaal „voor een opperhooft en „een soo groot Heer als hij geweest is vond ik hem al vrij „nederig, want voor mij verschijnende wierp hij zich ter aarde „en wilde mij de voeten kussen. Accabré die altoos zijne „tegenpartij geweest was, hem siende begon luidkeels te laggen „en den spot met hem te drijven."

Spoedig zou voor hen beiden de dag der schrikkelijke vergelding aanbreken, want het getal der met wapens in de hand gevangen genomen rebellen was na de executie van 16 Maart weder tot ruim 300 aangegroeid en de commissarissen van het Hof hadden in korten tijd hunne informatiën beëindigd, zoodat de zaak den 27en April kon behandeld worden en het vonnis gewezen, waarbij 34 negers ter dood werden veroordeeld en 275 vrijgesproken (**100**). Den volgenden dag had de gruwelijke strafoefening plaats: 17 hunner werden gehangen, 8 geradbraakt en 9 verbrand, waarvan 7 met klein vuur. Deze laatste en pijnlijkste straffen werden toegepast op de Hoofden der rebellen en daarbij werd eene vindingrijkheid van wreedheid ten toon gespreid, die bewijst, dat in dit opzicht de lijfstraffelijke rechtspleging in 1764, sedert de schrikkelijke executie van Balthazar Gerards (bijna 2 eeuwen vroeger) niet veel zachter was geworden. De gruwelijke bijzonderheden dier executie zijn bij Hartsinck te vinden, doch wij zullen die hier niet herhalen; alléén willen wij hier aanstippen, dat niet alleen Atta, die gedurende eenige uren gefolterd werd, maar bijna al de andere negers zonder schreeuwen of kermen hunne straffen met moed en standvastigheid ondergingen en werkelijk meer waardigheid betoonden dan sommige der naar de executie toegestroomde blanke toeschouwers (**101**).

Het eenige wat Atta sprak, was dat hij nu en dan uitriep:

„de Gouverneur heeft gelijk; ik lijd wat ik verdiend heb"! 1764
De Gouverneur had ook inderdaad gelijk naar de crimineele opvattingen dier dagen, maar toch blijkt uit vele zijner brieven en uit zijn journaal, dat hij eigenlijk van die bloedige tooneelen gruwde en dat de vonnissen in den regel minder wreed zouden zijn geweest, indien hij niet in het Hof van Politie en Justitie steeds overstemd en als het ware gedwongen was geworden door de overdreven strenge en wraakzuchtige opvattingen van Abbensets en de andere leden — allen planters. De rechtvaardige en humane Hoogenheim kon zich niet verzetten tegen die talrijke en wreede vonnissen en moest er zich dus, alhoewel noode, bij nederleggen en in Nederland, waar men nog van afgrijzen vervuld was door de verhalen van de gruwelen, door de gerevolteerde negers ten vorigen jare in Berbice op de blanken gepleegd, keurde men die geweldige strafoefeningen over het algemeen zoo erg niet af! Wij mogen dit niet geheel beoordeelen naar den maatstaf onzer hedendaagsche gelukkig zooveel humaner opvattingen, want „il faut juger les événements d'après leur date". Hetgeen wij nu afschuwelijk zouden vinden, werd geheel anders beoordeeld in een tijd toen wreede lijfstraffen in geheel Europa nog aan de orde van den dag waren en in de groote steden bijna wekelijks, onder een toeloop van duizende nieuwsgierigen toegepast werden.

De Directeuren der Societeit van Berbice schrikten echter, toen zij de tijding der twee groote executiën van 16 Maart en 28 April 1764 vernamen, waarbij zooveel kostbare slaven waren om het leven gebracht en zij schreven verscheidene dringende brieven (R. A.) aan Gouverneur en Raden in Berbice, waarin zij aanbevalen, om nu de rebellie gedempt was en de hoofden en raddraaiers hunne straf ondergaan hadden, tegenover de andere negers minder rigoureus te zijn en liever „bij „wijze van decimatie" er slechts weinigen meer te straffen of een generale amnestie uit te vaardigen. Zij vonden „dat het „anders wel iets van een generale massacre zou gaan krijgen, „hetgeen bijzonder onereus voor de eigenaars der slaven en „dus ook schadelijk voor de kolonie zou worden". Vóór dat echter deze aanmaningen tot gematigdheid in Berbice aankwamen, had er opnieuw (16 Juni) een derde groote executie

1764 van 32 ter dood veroordeelden plaats, waarbij de neger Fortuijn en nog eenige andere mindere hoofden der rebellen hunne straf ondergingen. Dit was dan ook de laatste gerechtelijke slachting op zóó groote schaal, die in Berbice ten gevolge van den opstand plaats had, want Hoogenheim, door de herhaalde aansporingen tot toegevendheid uit Nederland gesteund, kon zich nu voortaan krachtiger verzetten tegen de al te rigoureuse en hardvochtige opvattingen van Abbensets en de andere leden van het Hof *).

Reeds toen de beide opperhoofden Atta en Accabré in April hunne straf ondergingen, was de opstand als geheel onderdrukt te beschouwen, daar slechts hier en daar nog enkele rebellen rondzwierven die lanzamerhand allen opgevangen werden. Dit was een groot geluk, want het korps van den kolonel de Salve was al sedert een paar maanden zoodanig door de heerschende ziekte geteisterd, dat er weldra geen mogelijkheid meer zou hebben bestaan, om eenige onderneming van belang uit te voeren. In April waren de oorspronkelijk over de kolonie verspreide detachementen tot op de helft der getalsterkte teruggebracht en in Mei en Juni moesten zij nogmaals aanmerkelijk verminderd worden, daar het getal zieken en dooden met den dag toenam.

De Salve had reeds sedert eenigen tijd gewenscht de kolonie te verlaten, daar hij zijn regiment zag versmelten, zonder verder veel nuttigs te kunnen uitrichten en kreeg in Juli van den Hertog van Brunswijk de machtiging om naar het Vaderland terug te keeren, wanneer hij in overleg met Gouverneur en Raden tot de overtuiging zou zijn gekomen, dat zulks zonder gevaar voor de kolonie zou kunnen geschieden. Den 30en Juli bezocht van Hoogenheim den kolonel de Salve — die in zijn hoofdkwartier op het z. g. nieuwe retranchement te Nieuw-Amsterdam nabij het oude fort Nassau ziek lag — om over deze zaak te beraadslagen. Tusschen deze beide moedige en beleid-

*) Nog slechts éénmaal moest hij daarvoor zwichten en wel een halfjaar daarna, toen, zooals wij hieronder nader zullen mededeelen, den 15en December nog 9 moordenaars en brandstichters hunne straf ondergingen (7 geradbraakt en 2 gegeeseld).

volle mannen had steeds de meeste harmonie en wederzijdsche 1764
samenwerking tot nut van 's lands dienst geheerscht. Ook nu was men het weldra ééns en om te beginnen werd eene circulaire rondgezonden bij alle planters in de kolonie, waarin allen moesten verklaren of de rebellie zóó afdoende gedempt was, dat de hulptroepen verder konden gemist worden. Toen hierop éénparig toestemmend geantwoord was, begon de Salve in Augustus de voorbereidingen tot zijn vertrek. Met den Gouverneur kwam hij overéén, dat hij van zijn regiment voorloopig in de kolonie zou laten den majoor Fourgeoud met 2 kapiteins, 5 luitenants, 2 chirurgijns, 84 onderofficieren en soldaten, benevens 8 kanonniers; welk detachement, geheel uit vrijwilligers bestaande, in Berbice zou blijven tot dat de Directeuren uit Nederland soldaten ter vervanging zouden hebben gezonden. Daarbij werd bepaald dat dit korps uitsluitend bestemd zou zijn voor de bezetting van het retranchement nabij het verbrande fort Nassau en dat al de buitenposten: Wironje, Hardenbroek (Wikkie), Savonette, St. Andries en Canje door Berbiceaansche soldaten zouden worden bezet. (**102**)

Al de tot de expeditie behoorende krijgsbehoeften, munitie, wapens en geschut van den Staat werden in Berbice achtergelaten, en aan de regeering der kolonie tegen geringe prijzen overgedaan, naar eene door beide partijen gedane taxatie; de betaling hiervoor werd later zelfs geheel kwijtgescholden *).

Bij al deze beslommeringen was het een geluk, dat de kolonel van zijne ziekte hersteld was; doch van zijne officieren waren reeds een tiental overleden en al de overigen waren ziek, terwijl het getal zijner gezonde soldaten nog slechts ter nauwernood voldoende was voor de aflossing der wachten, zoodat het tijd was dat er aan dien toestand een einde kwam **). Dit ging echter niet zoo snel als men wenschte, want ook op

---

*) Zie Resol. Staten-Generaal 30 Oct. en 24 Dec. 1764.

**) De overleden of gesneuvelde officieren van het regiment van de Salve gedurende zijn verblijf van ruim 19 maanden in Berbice waren: de majoor Pusch, de kapiteins Perrin de Salleneuve en Blanc, de chirurgijn-majoor Koroknay, de eerste luitenant der artillerie Sesseler en verder 5 luitenants en vaandrigs der infanterie, zoomede 2 chirurgijns.

1764 de transportschepen waarmede de expeditietroepen zouden terugvaren had de ziekte zoodanig gewoed, dat er van de 60 man equipage nog slechts 10 in staat waren om dienst te doen, zoodat eerst naar St. Eustatius moest worden geschreven om eenige versterking van matrozen. Met een en ander verliepen dus eenige weken en niet voor het begin van October 1764 werden de troepen in de 4 transportschepen ingescheept, terwijl de kolonel de Salve zich den 19en zelve aan boord begaf. Door aanhoudende tegenwinden konden de schepen niet voor 24 November in zee geraken, met bedoeling om naar St. Eustatius te gaan; doch het ongunstige weder dwong hen om koers te zetten naar Curaçao. Dáár bleef de kolonel de Salve eenige weken met zijn zwaar geteisterde flotille liggen, om de schepen te doen repareeren en zijne zieken te doen herstellen. Hij verliet dat eiland den 26en Januari 1765 en zijne vier schepen kwamen, het een voor en het andere na, in de maanden April en Mei te Texel binnen.

Door de belangstellende zorg van den Hertog van Brunswijk, was alles in Nederland voorbereid voor de ontvangst van het terugkeerende zwaar beproefde expeditiekorps. Naarmate dat zij in Texel binnen kwamen werden de afgematte troepen van alles ruim voorzien en, daar er nog veel zieken en zwakken bij waren, werden zij in lichters naar Bergen op Zoom overgevoerd: „een gezond garnizoen waar de lugt niet al te fijn is en de „groenten, aardvruchten en vleesch abondant zijn" *). Het korps dat zulke goede diensten had gedaan werd niet opgelost, en de manschappen niet naar hunne vroegere regimenten teruggezonden, maar het werd op blijvende wijze bijeengehouden en geformeerd tot een Regiment Mariniers voorloopig bestemd voor de garnizoenen Terneuze en Sluis, terwijl den kolonel de Salve, tot belooning voor zijn gedrag, als generaalmajoor het bevel daarover werd opgedragen.

Intusschen had de Gouverneur van Hoogenheim zich in Berbice, na het vertrek van het expeditiekorps, ijverig bezig

*) Resol. Staten-Generaal 24 December 1764, gewijzigd bij Resol. van 25 Februari 1765.

gehouden met de pacificatie der kolonie en de nieuwe regeling 1764
der zaken en had hij toen de kolonel de Salve zijn hoofdkwartier op Nieuw-Amsterdam verliet, den zetel van het bestuur van de Dageraad daarheen overgebracht. De inwendige toestand was natuurlijk nog gedesorganiseerd; de meeste bedienden (beambten) der kolonie waren overleden of vertrokken; van de 286 blanken in 1762 aanwezig waren er in 1765 nog slechts 116 over (behalve de soldaten der bezetting). Nog slechts 6 van de elf Societeits-plantages waren in bruikbaren staat gebleven (Dageraad, Goede Hoop, Vlissingen, Johanna, Cornelia-Jacoba en Savonette) en daarop werden de slaven der andere 5 verlaten plantages overgebracht *).

Van de particuliere plantages waren er velen gedurende den opstand totaal vernield en verbrand, zoodat slechts op 61 dier bezittingen de arbeid weder eenigermate was opgevat, want ook het getal slaven was aanmerkelijk verminderd. Bij den aanvang der rebellie in Maart 1763 waren er in Berbice 1451 Kolonie-slaven (negers en Indianen) en 2700 à 2800 particuliere slaven, welke getallen na den geheelen afloop in Juni 1764 respectievelijk tot 1072 en 1392 waren verminderd, ten gevolge van overlijden door ziekten en gebrek, sneuvelen bij gevechten (zoowel onderling als met de Indianen en met onze troepen), door ontvluchting van enkelen naar de binnenlanden en door gerechtelijke executie. Deze cijfers, eenigzins afwijkende van die, welke Hartsinck opgeeft, zijn ontleend aan de officiëele stukken in het Rijksarchief, waaruit tevens blijkt dat men onmiddellijk na den opstand geregeld slaven bleef invoeren, zoodat het getal particuliere slaven, in 1764 tot 1392 gedaald, reeds spoedig weder verdubbeld was, ja zelfs in 1777 tot 4463 en in 1780 tot 5112 steeg.

---

*) Een paar jaren later werd de plantage Dageraad eenige honderde roeden lager en de plantage Savonette op eenigen afstand hooger aan de rivier verplaatst, daar de oude suikergronden uitgeput waren.

De plantages Vlissingen en Goede Hoop werden in 1777 verlaten en in plaats daarvan ééne groote koffieplantage Sandvoort van 2500 akkers even binnen de monding van de Canje-rivier aangelegd.

Later kwam er in die plantages nog meer verandering, zooals wij hieronder zullen vermelden.

1764 Veel had Hoogenheim na het dempen van den opstand te kampen met de reactie van de zijde der planters; sommige hunner die gedurende de eerste paniek de grootste lafaards waren geweest, maakten van de door hen herkregen macht al dadelijk misbruik om hunne slaven opnieuw te mishandelen; wij vinden daarvan in Hoogenheim's journaal en in de brieven zijns opvolgers afschuwwekkende verhalen. Hoogenheim ging zulks zooveel in zijn vermogen was te keer en vervolgde de daders voor het Hof van Justitie, doch de straffen, daarvoor opgelegd, waren steeds gering; hetgeen niet te verwonderen is, wanneer men in aanmerking neemt, dat de leden van dat Hof in den regel allen eigenaars van plantages en bezitters van slaven waren, zoodat zij uit den aard der zaak de neiging hadden zooveel mogelijk de partij der planters tegen de negers te kiezen.

De betreurenswaardige wraakzucht en wreedheid der slavenhouders in Berbice bleef nog jaren lang bestaan, de dure les van den bloedigen opstand was voor hen vruchteloos geweest en de Directeuren in Nederland waren zoodanig bezet met de financieele moeielijkheden, waarin zij verkeerden, dat zij zich nu, evenmin vroeger, om de eischen der menschelijkheid bekreunden. Wel vinden wij in vele hunner brieven en instructiën aan de Gouverneurs herhaalde aanbevelingen tot goede behandeling der Indianen, aan wier bondgenootschap zij zooveel verplicht waren en zonden zij zelfs nu en dan kleine geschenken voor hunne hoofden (Uilen), maar over het plichtmatige eener humane behandeling der Negerslaven, door wier harden arbeid de kolonie toch bestaan moest, wordt nimmer een enkel woord gerept, zelfs niet na dezen geweldigen opstand, die juist ontstaan was doordien de slaven zoo slecht behandeld waren (**103**). Zoolang een zoo rechtvaardig en edel mensch als Hoogenheim de teugels van het bewind voerde, kon deze onverschilligheid van Directeuren minder kwaad; maar onder de meesten zijner voorgangers en opvolgers was dit geheel anders.

Met moed en gestrengheid had Hoogenheim de oproerige negers bestreden, maar waar het kon was hij daarentegen ook steeds mild en grootmoedig. Reeds in de eerste dagen van het jaar 1764 toen hij van zijn zegevierenden tocht, met

kapitein Haringman naar de boven-Berbice, op de Dageraad 1764
was terug gekeerd, had hij aan Directeuren voorgesteld aan een tiental trouwe slaven (negers en mulatten), die goede diensten tegen de rebellen hadden bewezen, tot belooning daarvoor den vrijdom te schenken en na lange deliberatiën werd daarin door Directeuren bewilligd *).

Hoogenheim zegt in zijn journaal, dat op den 15en November 1764 de mededeeling van die manumissie op het fort Nassau aan de belanghebbenden, in tegenwoordigheid van al de daar aanwezige slaven en vrijlieden, werd bekend gemaakt, „hetgeen „haer so een innerlijke vreugde toebragt, dat verscheijden „van blijdschap begonnen te krijten en, op den grond vallende, „mij de voeten kussen wilden."

Het streven van Hoogenheim was, om door edelmoedigheid en vergiffenis de stemming der slaven jegens hunne meesters te verbeteren, en nu de voornaamste schuldigen nagenoeg allen hunne straf ondergaan hadden, wenschte hij een einde aan de vervolgingen te maken. Voor het laatst was hij echter, zooals wij reeds hierboven aanstipten, nog éénmaal verplicht toe te geven aan den drang der leden van het Hof van Justitie en werden er, den 15en December 1764, nog 9 gestrenge vonnissen aan zwaar gecompromitteerde, rebellen voltrokken. Toen deze executie evenwel afgeloopen was, werd, bij publicatie van dienzelfden datum, een Generaal Pardon of Kwijtschelding afgekondigd, voor alle slaven die in de rebellie betrokken waren geweest en waarbij verzekerd werd, „dat voortaan geen „nader onderzoek deswegen meer zou gedaan worden en dat „hen verder alles vergeven werd, mits dat zij als goede en „trouwgezinde slaven zich verder gehoorzaam zouden gedragen."

„Deze publicatie geschiedde" zooals Hoogenheim op een der laatste bladzijden van zijn merkwaardig journaal zegt, „in „presentie van alle Forts- en vrijmansslaven **) die hier aan

*) Ook in het volgende jaar, bij zijn vertrek uit de kolonie, wist Hoogenheim, op diezelfde gronden, van Directeuren den vrijdom voor nog zes kolonieslaven te verkrijgen.

**) Forts-slaven beteekent hier slaven die op het fort woonden en aan de Directie der kolonie toebehoorden; terwijl vrijmansslaven hier wordt gebezigd voor particuliere slaven.

„de fortificatiën arbeijden en door mij expres te dien eijnde „ontbooden waeren, en verwekte een soo grooten blijdschap en „geruststelling onder haer, dat sij allen met luijder stemmen „uijtriepen: Dankje, dankje, dankje! 't Is mij ook niet min- „der aangenaem de saeken dusverre gebragt te sien en wij „ons ook gerust konnen stellen, dat de Colonie ten eenenmale „van de voornaemste opperhoofden of belhamels der gepleegde „gruwelen gezuivert is."

Met dezen grooten maatregel van clementie eindigde Hoogenheim het jaar 1764, terwijl hij inmiddels dagelijks verlangend uitzag naar het door hem — wegens zijn zwaar geschokte gezondheid en door overspanning verzwakt lichaamsgestel — al sedert een half jaar met aandrang gevraagde ontslag uit zijne betrekking. Directeuren hadden den verdienstelijken Gouverneur gaarne langer willen houden, doch hadden toe moeten geven aan zijn stelligen wensch en hem, bij Resol. van 16 Augustus 1764, zijn ontslag verleend, met verzoek dat hij in functie zou blijven tot de aankomst van zijn opvolger in de kolonie. Die opvolger, aan wien commissie als Gouverneur werd verleend bij Resol. der Staten-Generaal van 6 September d. a. v., was Johannes Heijliger Joh^{s}zoon *). Hij was reeds vroeger in Berbice en ook in Essequebo geweest en kreeg bij zijn vertrek uit Nederland vergunning, om de reis naar Berbice over St. Eustatius te nemen (waar hij geboren was). Deze reis was
1765 zeer rampspoedig en van langen duur, want eerst den 28en Mei 1765 kwam Heijliger in Berbice aan, en weinige dagen daarna verliet Hoogenheim de kolonie, die hij met zooveel moed, geduld en wilskracht in zulke buitengewoon moeielijke omstandigheden voor zijne meesters had weten te behouden. Bij zijn terugkomst in Nederland werd hij op de meest eervolle wijze door Directeuren van Berbice ontvangen en Hunne Hoog Mogende benoemden hem, nadat hij door behoorlijke rust zijne geschokte gezondheid weder hersteld had, uit waardeering zijner verdiensten, in 1767 tot majoor bij de troepen van den Staat (**104**).

---

*) Zijne handteekening op alle officiëele stukken en brieven was: Johannes Heijliger Johannes Filius.

Intusschen waren de financiën van de Directie der Societeit van Berbice, evenals die der particuliere planters in die kolonie, in een deerlijk ontredderden toestand geraakt. Van het begin van den opstand in Maart 1763 af, waren er geen producten van de kolonie uitgevoerd of voortgebracht, dus geen inkomsten tegenover steeds stijgende uitgaven! Wel is waar behoefde voor de oorlogsschepen en expeditie-troepen, uit het Vaderland ter hulp gezonden, door de mildheid van H. Hoog Mog., voorloopig nog niets betaald te worden, maar de uitgaven voor hetgeen Directeuren zelve uitzonden en voor de hulptroepen uit Suriname en St. Eustatius gezonden, waren bijzonder hoog en eischten voorziening. Den 16en Mei 1764 was dientengevolge in eene extraordinaire vergadering van Directeuren en Hoofdparticipanten besloten, om op al de 941 uitgegeven actiën van de aandeelhouders eene storting van 8 percent of *f* 160 in te vorderen, hetgeen bij advertentie in de Amsterdamsche, Haagsche en Leidsche couranten was publiek gemaakt en ongeveer $1^1/_2$ ton had opgebracht. Die som was echter spoedig uitgegeven en uit de kolonie zelve waren vooreerst geen inkomsten te verwachten; integendeel dienden den 18en September d. a. v. de heeren Pama, Fiseaux en andere Amsterdamsche geïnteresseerden, namens alle vrije planters in Berbice, een verzoekschrift in aan Directeuren en iets later ook aan de Staten-Generaal, „om niet belast te worden met het „terugbetalen der kosten van de gezonden hulptroepen en „schepen, daar zij anders liever hunne ondernemingen in de „kolonie zouden opgeven."

Er moest dus op andere wijze raad geschaft worden en in de eerste plaats had men te zorgen voor het geregeld voltallig houden van eene voldoende militaire bezetting van 150 à 200 man. Directeuren hadden aan H. Hoog Mog. verzocht, om nog voor onbepaalden tijd een deel der troepen van de expeditie van de Salve in Berbice te mogen behouden. De Hertog van Brunswijk, die als Oppervelhebber van het leger der Republiek er groot bezwaar in zag, om zijne soldaten wellicht tegen hun zin in een zoo ongezond land te laten, doch die aan den anderen kant belangstelling voor de ongelukkige kolonie gevoelde, had toen bepaald, dat na het vertrek van den kolonel

de Salve, de majoor Fourgeoud zoo als wij zagen met ongeveer 100 man achterbleef, totdat de Directeuren een voldoend getal soldaten zouden hebben uitgezonden om dat detachement af te lossen. Om hen daartoe in staat te stellen had de Hertog, gesteund door het gunstig advies der Staten van Holland en West-Friesland, van de Staten-Generaal weten te verkrijgen, dat in 1764 aan Directeuren *f* 12.000 zou worden toegestaan om al dadelijk soldaten te werven *), dat tot hetzelfde doel gedurende tien jaren eene iets geringere som ten behoeve van Berbice op den Staat van Oorlog zou worden gebracht en dat het geschut en andere oorlogsbehoeften der expeditie van de Salve zonder betaling in de kolonie zou worden achtergelaten (**105**).

1765 Er waren echter nog tal van andere behoeften voor Berbice; er was gebrek aan levensmiddelen en bouwmaterialen en voor bijna alle ambten en bedieningen moesten, tegen betaling van premiën en overtochtskosten, nieuwe titularissen worden uitgezonden, daar de vroegere voor het meerendeel overleden of gevlucht waren. Geld was er dus noodig, wilde men de kolonie doen herleven en hooge renten kon men niet betalen, om zulks te verkrijgen. In dezen nood nu wendden zich de Directeuren om hulp tot de Heeren Staten van Holland en West-Friesland, die bij hunne Resolutie van 19 April 1765 goedgunstiglijk besloten, hen de noodige gelden voor te schieten tegen eene rente van slechts $2^1/_2$ pCt. — met sommen van *f* 50.000 naarmate van de behoeften, tot een maximum van 5 ton en voor den tijd van 20 jaren. De éénige voorwaarde door de hooge geldschieters daaraan verbonden, was dat Directeuren geen dividend aan de aandeelhouders zouden mogen uitkeeren vóór dat de geheele schuld afbetaald zou zijn en dat zij ten allen tijde opening hunner financieele zaken zouden moeten geven aan gecommitteerden uit de Staten, wanneer deze zulks verlangden. Door deze krachtige en tijdige hulp was het mogelijk de zaken in Berbice aan den gang te houden en toen Heijliger in 1765 het bestuur der kolonie van Hoogenheim had overgenomen,

*) Ten gevolge hiervan konden Directeuren in het begin van 1765 zóóveel soldaten naar Berbice zenden, dat de majoor Fourgeoud met zijn detachement al spoedig van daar kon terugkeeren. (Vergelijk noot 102 hierachter).

waren daar ongeveer te gelijkertijd een nieuwe opzichter-generaal (Buse), een nieuwe fiscaal en secretaris (Noppen), een nieuwe landmeter Cederkreutz *) en een nieuwe predikant Ds. Johannes Reiniers (**106**) aangekomen, die elk op zijn gebied ruimschoots werk vonden in de ontredderde kolonie. Onze nieuwe Gouverneur, meenende in den geest zijner principalen in Nederland (de Directeuren) te handelen, begon dadelijk met na raadpleging van het Hof van Politie en Justitie eene extra belasting van *f* 1 per slaaf (boven het bestaande hoofdgeld van *f* 2.50) en een z. g. ambtgeld of belasting van 5 pCt. op de salarissen van al de Kolonie-bedienden in te voeren; hetgeen echter een hevig verzet uitlokte vooral bij de planters, die zich daarover bij Directeuren en bij Hunne Hoog Mogenden beklaagden. De werkelijke reden van dit verzet was, dat de planters gaarne weinig bleven betalen, het voorwendsel van hun beklag was dat de bedoelde belasting eigenmachtig was uitgeschreven door Gouverneur en Raden, terwijl ingevolge de bepalingen van het octrooi van 1732 daartoe de voorafgaande vergunning van Directeuren vereischt werd. Op grond van deze quaestie van vorm, werd die geheele verhooging van lasten bij Resolutie der Directeuren van den 27en November 1765 afgeschaft, ofschoon kort daarna de noodzakelijkheid ontstond tot oplegging van veel zwaarder belastingen.

Omtrent het kortstondig bewind van Heijliger in Berbice 1766
valt niet veel meer aan te teekenen, dan dat die kolonie, evenals de naburige volkplantingen Essequebo, Demerary en Suriname, in October 1766 door eene vrij hevige aardbeving werd bezocht, die echter meer schrik dan schade veroorzaakte, en dat de hevige ziekte, die al sedert eenige jaren vóór en gedurende de geheele rebellie de kolonie zoo zwaar geteisterd had, nu geheel scheen te hebben uitgewoed.

In zijne betrekking als Gouverneur kon Heijliger niet veel tot nut der kolonie uitrichten; hij werd geslingerd tusschen de soms uitéénloopende belangen van de Directeuren en de plan-

*) Van dezen landmeter Christiaan Frederik Theodosius Cederkreutz bestaat een zeer fraai uitgevoerde kaart van Berbice in koperdruk, uitgegeven in 1771 te Amsterdam bij van Keulen (zie R. A.)

1767 ters en hij beviel aan geen van beiden. Toen hij dan ook in het begin van 1767 wegens „lammigheid en quijnende gezond-„heid, waarvan hij in de Colonie niet kon reconvalesceren," verlof of ontslag vroeg, maakten Directeuren daarvan gretig gebruik, om hem bij Resol. van 23 November van dat jaar zijn ontslag te verleenen (**107**).

1768 Tot zijn opvolger werd, bij Resol. van Directeuren van 19 Maart 1768, benoemd Stephan Hendrik de la Sablonière, kapitein van de Grenadiers bij het regiment van den luitenant-generaal Thierry, die ongeveer 5 jaren in Berbice het bestuur heeft gevoerd. Ook hij heeft het den Directeuren in Nederland niet naar den zin kunnen maken en hij ontving herhaaldelijk terechtwijzingen en ontevredenheids-betuigingen en dit is niet vreemd, want hij was geen man van bijzondere talenten en had daarbij een hoogst zware taak in de door geldnood zoozeer lijdende kolonie.

Onder de meest drukkende uitgaven voor kleine volkplantingen als Berbice, Essequebo en Demerary, aan particuliere maatschappijen toebehoorende, hebben altijd eene eerste plaats bekleed: de kosten van aanleg en onderhoud der verdedigingswerken tegen binnen- en buitenlandsche vijanden, om niet te spreken van het onderhoud der daartoe vereischte bezetting. Vooral echter in de toenmalige omstandigheden van Berbice deed zich het bezwaar daarvan dubbel gevoelen; bij het begin van den opstand was niet alleen het fort Nassau, maar ook de vlak daarbij gelegen z. g. stad Nieuw-Amsterdam met een tal van Gouvernements-woningen en pakhuizen bijna totaal vernield en de kolonel de Salve was, zoo als wij hierboven reeds opmerkten, verplicht geweest toen hij daar zijn hoofdkwartier vestigde, de noodige houten gebouwen te doen oprichten en een aarden retranchement tot verdediging op te werpen. Voorts waren toen voor de detachementen, die op eenige der gewichtigste punten uitgesteld waren, aardewerken met palissadeeringen opgeworpen n. l. op de plantage Juliana (de sterreschans Hoog-noodig), aan den ingang der Wironje-kreek, aan de Wikkie-kreek, bij de plantage Savonnette en boven in de Canje-rivier. Ook was de oude brandwacht Samson op nieuw versterkt, de post St. Andries hersteld en daartegenover op

den westelijken oever der Berbice een kleine post of nieuwe brandwacht opgericht, Nieuwslot geheeten. Al deze voorzieningen waren echter van geheel tijdelijken aard en met de hevige regens in dat land werden alle dergelijke aarden werken in korten tijd weggespoeld of onbruikbaar, zoodat dan ook de majoor-ingenieur de Veye, met zijn adjunct den luitenant-ingenieur Aelmans, plannen hadden vervaardigd voor enkele versterkingen van meer duurzamen aard, maar die natuurlijk veel meer geld zouden kosten. Gedurende eenige jaren werd daarover tusschen de Directeuren en de Gouverneurs gecorresponDeerd, totdat in 1769 eindelijk een plan werd vastgesteld, 1769
volgens hetwelk een nieuw fort Nassau, op twee honderd roeden (ongeveer 750 meters) afstand westwaarts van de ruïnen van het oude, met ruime gouvernementswoningen zou worden gebouwd, terwijl de post St. Andries als hoofdforteres tegen aanvallen van uit zee, zou worden ingericht. Daar de landmeter Cederkreutz geen verstand had van het bouwen van militaire sterkten, werd daartoe de kapitein-ingenieur I. G. d'Arnaud naar Berbice gezonden, maar door verschillende oorzaken geschiedde de uitvoering van de vereischte werkzaamheden zóó langzaam en met zóóveel interruptiën, dat er in 1781 bij den aanval der Engelschen nog niets gereed was.

In den algemeenen toestand van de kolonie was sedert het onderdrukken van den opstand nog niet veel verbetering gekomen en omstreeks de jaren 1768 tot 1772 waren de meeste, vroeger winstgevende particuliere plantages, bijna geheel onverkoopbaar geworden*). De inkomsten die Directeuren uit Berbice trokken waren zóó gering, dat zij het bestuur der kolonie alléén aan den gang konden houden met de in 1765 door de Staten van Holland toegezegde en sedert dien tijd nu en dan ontvangen voorschotten. In 1772 ontvingen de Directeuren op die wijze het tiende en laatste voorschot van *f* 50.000. Zij hadden steeds geregeld de geringe rente van $2^1/_2$ pct. daarvoor betaald, doch ook dit bleek hen op den duur te zwaar te zijn

*) In het 2e deel van Luzac, *Hollands rijkdom*, blz. 242 zijn de cijfers te vinden, waarvoor sommige schoone eigendommen voor aanmerkelijk minder dan de vroegere waarde verkocht of in veiling opgehouden werden.

1773 en den 1en Maart 1773 dienden zij een request in aan de Staten van Holland, waarbij zij om kwijtschelding of uitstel van de betaling dier rente verzochten. Uit de daarbij overgelegde cijfers en toelichtingen blijkt dat sedert de rebellie, tot demping daarvan en tot herstel der kolonie *f* 786.354 was uitgegeven, terwijl men aan lasten slechts *f* 134.815 ontvangen had; voorts voegden de requestranten er bij „dat sij getracht „hebben, altijd trouw de intresten te betalen, doch nu geheel „gedestitueerd zijn van penningen en zig ter naauwernood in „staat zien om de noodige mondkost aan de militie op de „Colonie te verzorgen" *).

De Staten van Holland lieten zich op nieuw door dien noodkreet vermurwen en verleenden een onbepaald uitstel voor de betaling dier interesten, waarvan zij, voor zooverre wij in het Rijksarchief na kunnen gaan, evenmin als van de geleende hoofdsom ooit een penning teruggezien hebben. Men begreep nu echter, dat het meer dan tijd werd om op de eene of andere wijze meerdere inkomsten uit de kolonie te verkrijgen en de verhooging der belastingen (aan Heijliger geweigerd) kwam dus opnieuw ter sprake. De gecommitteerden van de particuliere planters, Pama c. s. (in Amsterdam), trachtten zich, bij memorie van 23 September 1773, aan H. Hoog Mog. wederom daartegen te verzetten, op grond dat zij volgens hunne opvatting niet méér behoefden te betalen dan in het octrooi van 1732 bepaald was, en dat er geen sprake mocht zijn van vermeerdering der lasten voor vrije planters, vóór dat de aandeelhouders der Societeit, behalve de reeds gestorte 50 pct. op hunne actiën, nog eens 50 pct. er bij gestort zouden hebben.

De Directeuren, hierop door de Staten-Generaal om advies gevraagd, en ten deze opkomende voor de participanten (en dus ook voor hen zelven), betoogden dat zij nagenoeg al de vroeger met hunne 10 of 11 Societeits-plantages behaalde winsten steeds tot de ontwikkeling der kolonie besteed hadden, dat zij door den opstand 5 dier plantages hadden moeten opgeven en weinige jaren geleden 8 pct. of ongeveer *f* 150.000 aan contant geld op hunne aandeelen bijgepast hadden, terwijl de vrije

*) Notulen en Resolutieboek der Directeuren van Berbice 1768—1768 (R. A.).

of particuliere planters nog nooit iets extra ten bate van de kolonie betaald hadden *). In dezen strijd tusschen de beide tegen elkander staande partijen oordeelden de Staten-Generaal, dat het gelijk aan de zijde der Directeuren was en machtigden hen bij Resolutie van 1 April 1774, om gedurende 3 jaren in Berbice het dubbel van alle belastingen en daarenboven een jaarlijksch plantage-geld van *f* 125 voor elke plantage te doen heffen; deze machtiging werd later verlengd.

Intusschen was omstreeks het midden van 1773 de Gouverneur de la Sablonière gestorven en hadden Directeuren bij Resol. van 16 November van dat jaar tot zijn opvolger bestemd, iemand die met de belangen van Guiana bekend en aan het klimaat aldaar gewoon was en daarbij bekend stond als een bekwaam en rechtschapen man, n. l. de luitenant-kolonel Johan Christoffel de Winter, commandant der troepen in Essequebo en Demerary. Nadat eerst zijn ontslag uit den dienst der W.-I. Comp. gevraagd en verkregen was, verzochten Directeuren aan H. Hoog Mog. eene commissie voor de Winter als Gouverneur van Berbice, die dan ook den 23en Maart 1774 verleend werd (**108**); 1774
doch toen de aanstelling in Essequebo aankwam, lag de nieuw benoemde Gouverneur aldaar zwaar ziek en overleed den 4en Juli d. a. v., vóór dat hij zijne bestemming naar Berbice had kunnen volgen.

Dit sterfgeval was eene groote teleurstelling voor Directeuren, die wel begrepen dat het niet gemakkelijk zoude zijn zoo spoedig een ander persoon voor de betrekking van Gouverneur te vinden, die zooveel waarborgen van geschiktheid in zich vereenigde als de Winter, en niet dan na eenige aarzeling besloten zij den heer Isaac Kaecks daartoe aan te stellen **). Kaecks ontving zijne commissie als Gouverneur van Hunne Hoog Mogenden den 15en December 1774 en vertrok in het voorjaar van 1775 naar Berbice, waar hij na eene langdurige 1775
reis den 9en Augustus aankwam en het bestuur overnam van de

*) Notulen- en Resolutieboek der Directeuren van Berbice 1768—1776.

**) Deze had zelve om die betrekking gesolliciteerd en werd waarschijnlijk benoemd op aanbeveling van zijn vader, den secretaris der Directie in Amsterdam, Mr. Gijsbert Kaecks.

drie regeerende Raden of leden van het Hof van Politie, Hendrik Slot, J. H. Buse en Jan de Vrij Jacobsz., die ad interim de zaken hadden waargenomen en waarvoor aan elk hunner 100 halve rijders (*f* 700) als belooning van wege Directeuren werd geschonken.

Toen de Gouverneur Kaecks in de kolonie kwam, hadden de regeerende Raden kort te voren den kapitien-ingenieur d'Arnaud, die ook met den vorigen Gouverneur steeds overhoop had gelegen en voortdurend achterlijk bleef met den arbeid aan de fortificatiën, zijn ontslag gegeven „wegens desobediëntie" en daar er geen andere ingenieur aanwezig was, bleven die werkzaamheden dus verder voorloopig geheel stil staan. Ook overigens viel er niets bijzonders voor onder het bestuur van
1777 Kaecks, die in December 1777 overleed.

Vele maanden besteedden nu de Directeuren met het zoeken naar een opvolger en ditmaal waren zij gelukkiger in hunne keuze, toen zij hunne aandacht vestigden op Mr. Pieter Hendrik Koppiers, een jongen man van bekwaamheid, energie en humaniteit. Ter vergadering van Directeuren verschenen, nam
1778 Koppiers den 19en Juni 1778 de hem aangeboden betrekking aan, op dezelfde voorwaarden van salaris en emolumenten als zijne voorgangers, terwijl ook aan hem, evenals aan de meeste vroegere Gouverneurs, 500 akkers grond werd afgestaan, op zoodanig punt van de kolonie, als hij zelve zou uitkiezen.

In October 1778 aanvaardde Koppiers het bewind over de kolonie uit handen van de drie regeerende Raden, Buse, de Vrij en van Staaden. Deze drie Raden, die bijna een jaar de kolonie ad interim bestuurd hadden, kregen tot belooning daarvoor te zamen *f* 1200, terwijl de secretaris en fiscaal Laurens Wijbrand Beth voor zijn bijzonderen ijver eene gratificatie van *f* 525 ontving.

Het eerste werk van den nieuwen Gouverneur was, een nauwkeurig onderzoek in te stellen naar den staat der verdedigingsmiddelen. De militie (militaire bezetting) bestond uit den pas aangestelden majoor Anthony Hamel, den kapitein Hendrik Lodewijk Brunet de Rochebrune, den kapitein-luitenant Schaats, 3 luitenants en 195 onderofficieren en soldaten, — het gewone getal dat sedert den opstand steeds ongeveer voltallig werd

gehouden en ter nauwernood voldoende was voor een schrale bezetting van de talrijke forten en posten in de kolonie. De fortificatie-werken, waaraan nu sedert eenige jaren niets gedaan was, bevonden zich wederom in een deerlijk verwaarloosden en totaal onvoltooiden toestand. Koppiers deelde zulks onmiddellijk aan Directeuren mede, die op zijn voorstel den bekwamen en jeugdigen Jan Carel Willem Herlin, ingenieur in 's lands dienst, engageerden, om in Berbice de gebouwen en fortificatiën te gaan voltooien. Herlin bood aan om in 6 jaren nieuwe 1779
gouvernementsgebouwen bij het fort Nassau op te richten en al de versterkingen degelijk in orde te brengen tegen eene premie van *f* 5000, welke premie met *f* 1000 zou verhoogd worden voor elk jaar dat hij er minder toe zou besteden; zijn traktement zou *f* 1200 en zijn tafelgeld *f* 400 's jaars bedragen, en op die gunstige conditiën vertrok hij in den nazomer van 1779, doch kwam eerst den 28en Maart 1780 na eene zeer ongelukkige reis in Berbice aan *).

Onmiddellijk na aankomst in de kolonie haastte Herlin zich om den staat der gebouwen en versterkingen in loco na te gaan en hij kwam tot de overtuiging, dat het onmogelijk zou zijn, ze met de hem ten dienste staande middelen naar het aanvankelijke plan te voltooien. Hij diende 12 Juli 1780 een 1780
gewijzigd ontwerp in, dat bij missive van Directeuren van 6 December 1780 goedgekeurd en aan hem teruggezonden werd en waarbij hem o. a. werd gelast, om met den meesten spoed het fort St. Andries en den post Nieuwslot in zoodanigen staat te brengen, „dat men een kaper of roofschip het inkomen in „de kolonie zou kunnen beletten." Dit bevel kwam echter te laat en toen in Maart 1781 de Engelschen hun aanslag op de kolonie deden, vonden zij die onverdedigbaar (**109**).

De Gouverneur Koppiers beijverde zich gedurende de jaren 1779 en 1780, om verschillende verbeteringen in het administratief beheer der kolonie in te voeren en ontving daarover herhaaldelijk de meest vleiende tevredenheids-betuigingen. Hij

---

*) Deze ingenieur J. C. W. Herlin niet te verwarren met J. D. Herlein, schrijver van een in 1718 te Leeuwarden verschenen »*Beschrijvingh van de Volkplantinge Zuriname.*«

begreep, dat het aanhouden of opnieuw aanleggen van plantages hoog op aan de Berbice- en Canje-rivieren verkeerd was, daar de gronden aldaar langzamerhand uitgeput raakten en de verscheping van de producten op die plantages, zoo verre boven de plaats tot waar de zeeschepen konden opzeilen, aan groote bezwaren onderhevig was. Hij streefde er dus naar, om den aanleg van plantages in de beneden-Berbice, tusschen de Dageraad en het Krabbeneiland, in de beneden-Canje en aan de zeekust te bevorderen.

Ook hernieuwde hij een reglement, dat reeds in 1765 en 1773 was uitgevaardigd geweest, tegen het zwerven en rondtrekken van negers van de eene plantage naar de andere „om te gaan „joelen, dansen of andere bijeenkomsten te houden," waarin men gevaar voor de veiligheid der kolonie zag, en in eene
178 0 publicatie van Gouverneur en Raden van 30 Januari 1780 werd nu bepaald, dat negers alleen andere plantages mochten bezoeken, als dit voor den dienst hunner meesters was en voorzien van passen of permissie-briefjes van deze laatsten *). Hij verscherpte dezen maatregel van voorzorg aldus, omdat hij eene herhaling der catastrophe van 1763 wilde voorkomen, maar daarentegen trachtte hij op velerlei wijzen het lot der negers te verbeteren. Zijn jong en menschlievend hart was op pijnlijke wijze getroffen door de gruwelijke mishandelingen en plagerijen, den slaven van Berbice ongestraft door hunne meesters aangedaan en hem komt de eer toe, voor de eerste maal de autoriteiten in Nederland ten volle daarmede bekend te hebben gemaakt. Als advies op eene missive van Directeuren, die eindelijk op dit punt wakker schenen te worden, schreef hij den 12en Juli 1780 eene lange en wel wat omslachtige nota, waarin hij er op wijst hoe de meesters hunne slaven meer als zaken dan als menschen beschouwden! hoe tot nu toe de hoogste straf, die een blanke voor het doodslaan of doodmartelen van zijn slaaf kon beloopen, eene boete van *f* 500

*) In de Brieven en papieren uit Berbice (bundel 1779 en 1780 R. A.) is een uitvoerig verslag over den toestand van Berbice te vinden van 20 Februari 1780, van de hand van Koppiers (60 folio bladzijden beslaande), waarin veel belangrijke bijzonderheden voorkomen.

was! hoe elke weggeloopen slaaf, waar ook gezien, door iederen blanke mocht worden doodgeschoten en dus vogelvrij verklaard was! enz. Dit alles werd door hem met een tal van Latijnsche en Fransche aanhalingen en verwijzingen naar de bepalingen van het Romeinsche recht, maar op den toon van verontwaardiging en overtuiging gebrandmerkt, terwijl hij de middelen ter voorziening daarbij aangeeft *).

Ten gevolge der bemachtiging van Berbice in 1781 door de 1781
Engelschen en de kort daarop gevolgde bezetting door de Franschen bleef dit stuk vooreerst liggen en werd eerst in behandeling genomen in 1784, toen Koppiers na het vertrek der Franschen opnieuw tot Gouverneur werd benoemd. Het is de hoofdaanleiding en grondslag geweest van het toen voor Berbice vastgestelde reglement tot bescherming der slaven. In het naburige Essequebo en Demerary, koloniën der W.-I. Compagnie, waar men altijd meer menschlievendheid voor de slaven had betoond dan in Berbice, bestonden die bepalingen, wat Essequebo betreft reeds sedert geruimen tijd en in 1778 was ook voor Demerary door de Bewindhebbers eene publicatie op dat stuk uitgevaardigd, die door den verdienstelijken en humanen fiscaal dier kolonie, Louis Idsert Douwe van Sirtema, Baron van Grovestins, in 1777 ontworpen was (**110**).

Deze wettelijke bepalingen hebben in de drie koloniën ongetwijfeld wel eenigermate het lot der slaven verzacht en groote misbruiken soms voorkomen; maar wij moeten tot ons leedwezen erkennen, dat de wezenlijke verbetering van den toestand der slaven, hunne betere verzorging en voeding, het toekennen aan hen van zekere maatschappelijke rechten en het bevorderen van hunne godsdienstige opleiding, eerst met kracht zijn doorgevoerd toen die koloniën later voor goed onder Engelsch bestuur kwamen.

---

*) Dit stuk berust in originali in het Rijksarchief en is mede, in extenso te vinden als bijlage van de Resol. van de Staten van Holland van 9 Juli 1784.

HOOFDSTUK X.

Essequebo, Demerary en Berbice van 1781 tot 1814.

Zoo zijn wij nu met ons geschiedverhaal tot het voor de Nederl. W.-I. koloniën zoo noodlottige jaar 1781 genaderd en vóór dat wij overgaan tot de vermelding van hetgeen toen geschiedde, willen wij met een enkel woord herinneren hoe de toestand in 1780 was.

Demerary was in de laatste 20 jaren met reuzenschreden in bloei vooruitgegaan, eenigermate ten koste van Essequebo, dat evenwel ook nog steeds eene vrij belangrijke kolonie was gebleven. Beide deze bezittingen van de W.-I. Comp. hadden een nagenoeg zelfstandig bestuur, doch stonden voor buitengewone omstandigheden onder de gezamenlijke leiding van den Directeur-Generaal Trotz op Essequebo, terwijl Demerary daarenboven nog een afzonderlijken Commandeur Schuylenburg had.

Berbice geheel op zich zelf staande, als bezitting eener Amsterdamsche Societeit met 9 directeuren, werd bestuurd door den Gouverneur Koppiers. Behalve de twee koloniën Essequebo en Demerary bezat de W.-I. Comp. nog de eilanden St. Eustatius, Saba, een gedeelte van St. Martin, Curaçao, Bonaire en Aruba, waarvan St. Eustatius toen verreweg het belangrijkst was, als zijnde het groote middelpunt van den handel in de Antillen, en met Noord-Amerika.

Eenige jaren te voren hadden de Engelsche koloniën aldaar het Britsche juk afgeschud en den 4en Juli 1776 hunne onafhankelijkheid geproclameerd; maar Engeland was met kracht den oorlog tegen de in opstand gekomen kolonisten blijven voortzetten, alhoewel met slecht resultaat. Dit was voor een

gedeelte te wijten geweest aan den zedelijken en materiëelen steun, dien de opstandelingen uit Frankrijk en uit de Republiek der Vereenigde Nederlanden ontving, daar zij o. a. van uit St. Eustatius door Hollandsche en andere kooplieden, gedeeltelijk uit geestdrift maar voornamelijk uit winstbejag, van wapenen, krijgsbehoeften en levensmiddelen werden voorzien *).

In 1778 had Frankrijk de nieuwe Amerikaansche Republiek erkend en haar een korps hulptroepen toegezonden, waardoor een hevige zeeoorlog met Engeland ontstond, waarin Spanje zich bij Frankrijk voegde. De keizerin Catharina van Rusland had de meeste andere Europeesche mogendheden tot een neutraliteitsverbond weten te vereenigen, waarbij ook de Staten-Generaal zich wel hadden willen aansluiten. Zij beraadslaagden daarover echter zóó lang, dat Engeland hen vóórkwam en den 19en December 1780 den oorlog verklaarde aan onze Republiek, vóór dat deze tot het verbond was toegetreden.

Deze oorlog kwam ons zeer te onpas en heeft ons, alhoewel hij slechts kort duurde (tot 1783), veel nadeel berokkend, daar wij er niet op voorbereid waren en niet alleen de vloot schromelijk verwaarloosd was, maar ook de koloniën in onverdedigbaren toestand verkeerden, terwijl de Engelschen daarentegen hunne zeemacht tot een vroeger ongekende hoogte hadden opgevoerd. Een groot deel der Engelsche vloot bevond zich in de Amerikaansche wateren en in den West-Indischen archipel, en daags na de oorlogsverklaring zond de Engelsche regeering een snelzeilend adviesjacht naar West-Indië, met order aan den admiraal Sir George Bridges Rodney die aldaar bevel voerde, om onmiddellijk de vijandelijkheden tegen alle Hollandsche bezittingen en schepen te openen.

Reeds den 3en Februari 1781 verscheen de Admiraal zelve 1781
met een vloot van 16 linieschepen en evenveel fregatten en kleinere vaartuigen voor St. Eustatius (dien doorn in het oog der Engelschen), waar hij slechts één Nederlandsch oorlogsfregat, de

*) Deze hulp was van zóóveel belang, dat de Engelsche minister Lord Stormont in 1781 in het parlement zeide: «Indien St. Eustatius vóór 3 «jaren in zee was verzonken, zou het met den Amerikaanschen oorlog thans «gedaan zijn.» Zie van Kampen, *de Nederlanders buiten Europa*, 3e deel.

Mars, kapitein Graaf van Bylandt, vond. Na een kort vuurgevecht bemachtigde Rodney dat oorlogsschip en het geheele eiland, waar hij een buit maakte van ruim 200 aldaar ter reede liggende koopvaardijschepen en voor eene waarde van ongeveer 30 millioen gulden aan koopmansgoederen, waarbij 3 millioen aan contant geld *). Daarna zond Rodney kleine Engelsche eskaders en kapers, voorzien van kaperbrieven op zijn naam, **) naar de andere Nederlandsche koloniën, waardoor al spoedig Saba en St. Martin voor ons verloren gingen. In Suriname en Curaçao, waar men in tijds gewaarschuwd was, bleef men verschoond; maar in Essequebo, Demerary en Berbice was men minder gelukkig.

1781 Den 23en Februari 1781 vertoonden zich voor de Demerary-rivier 2 Engelsche zwaar gewapende oorlogsschepen de Surprise, kapitein Day, en de Bermuda, kapitein Painder, met nog zes kaperschepen, die de kolonie in naam van den Koning van Engeland opeischten. De Commandeur van Schuylenburg — door zijn omgang met de vele Engelsche ingezetenen in de kolonie eenigzins Engelsch gezind geworden en meer bezorgd voor zijne belangen als planter (hij bezat zelf 2 groote plantages), dan doordrongen van zijne verplichtingen als landvoogd eener Nederlandsche kolonie, — dacht er niet over om eenigen tegenweer te bieden. Hij is zelfs door sommige geschiedschrijvers beschuldigd, dat hij vooraf in een particulier gesprek met den Engelschen planter James Clarke zich had uitgelaten dat hij zich liever aan een Engelsch koningsschip zou overgeven dan aan een

---

*) Deze buitgemaakte goederen waren niet alleen het eigendom van Nederlanders of van de vele aldaar gevestigde Amerikanen en Franschen, maar vooral ook van Engelsche kooplieden, die zich niet ontzagen uit St. Eustatius de Amerikaansche insurgenten, de vijanden hunner eigen regeering, op groote schaal van kruit en lood te voorzien.

**) Deze kaperbrieven, ook «lettres de marque» genoemd, werden aan gewapende koopvaardijschepen verstrekt door den Koning van Engeland of diens hoogsten vertegenwoordiger in West-Indië den Gouverneur-generaal der Britsche W.-I. Koloniën of wel door den admiraal, die de vloot in die wateren commandeerde. Dit middel om den vijand afbreuk te doen, werd gedurende de geheele 18e eeuw, ook door Frankrijk en door onze Republiek te baat genomen; zie o. a. *Geschiedenis van Suriname* door Wolbers, blz. 377.

kaper en daardoor op verraderlijke wijze den aanslag op de kolonie zou hebben uitgelokt, hetgeen echter nimmer voldoende bewezen is. Wij kunnen echter gerust zeggen, dat hij zich niet heldhaftig gedroeg en dat hij eene vreedzame overgave, met eerbiediging van alle particuliere eigendommen en dus ook van het zijne, verkoos boven de gevaarlijke kansen van een gevecht met den overmachtigen aanvaller; hetgeen trouwens met zijne 80 of 100 man bezetting, zonder eenige bruikbare versterking of fort en zonder een enkel oorlogsschip, niet wel mogelijk zou zijn geweest.

Den 24en Februari 1781 gaf van Schuylenburg, na raadpleging met zijne Raden, de kolonie Demerary aan de Engelschen over en den 26en schreef hij een brief aan den Gouverneur van Berbice (op het R. A. aanwezig, onder de Brieven en papieren van Berbice 1780—1784), waarin hij dezen een verhaal doet „van de fatale omstandigheid waarin Demerary zich „bevindt" en hem waarschuwt van op zijn hoede te zijn. Hij meldt hem verder, dat de 2 koningsschepen vertrokken zijn met de 15 buitgemaakte koopvaardijschepen en dat hij nu het meeste vreest voor de kaperschepen die achtergebleven zijn. „Het zal nu wel op een plunderen gaan" zegt hij „want wat „staat is er te maken op het woord van Kapers." Eindelijk besluit hij dien brief, met de regelen „enfin, wij bevinden ons „in de allernaarste situatie, waarom ik UEG. nogmaals op „het allerernstigste bidde, hoe eerder hoe beter den nevens„gaanden (brief) naar Suriname te depecheren, in de hope die „Colonie ons met een à twee fregatten zal kunnen helpen enz."

Indien de Commandeur van Schuylenburg geen volleerd comediant is geweest, levert die brief o. i. het voldoende bewijs, dat hij niet onvoorwaardelijk ingenomen was met de komst der Engelschen in de kolonie en hen althans waarschijnlijk daartoe wel niet zal hebben uitgenoodigd.

Schuylenburg stelde later alle pogingen in het werk om den ongunstigen indruk uit te wisschen dien zijne zwakheid in het Vaderland maakte en men vindt zijne verdediging in het Notulenboek der Kamer van Amsterdam van de W.-I. Comp. over 1782 en in de Resolutiën der Staten-Generaal van 1782. Daarbij zijn als bewijsstukken overgelegd twee brieven; de

eene van James Clarke van 22 Dec. 1781, waarin deze verklaart dat hij de schuld van alles had en dat hij geheel op eigen autoriteit en om Demerary voor plundering door kapers te vrijwaren, het hierboven bedoeld gesprek met Schuylenburg aan den Gouverneur Cunninghame te Barbados had medegedeeld, terwijl hij toevallig aldaar voor handelszaken vertoefde.

De andere brief is van Cunninghame zelven, die plechtig verklaart dat hij nimmer van wege Schuylenburg eenig aanbod tot overgave der kolonie had gekregen, doch dat hij na de particuliere mededeeling van Clarke, twee koningsschepen naar Demerary had gezonden, om die kolonie voor de plundering der kapers te behoeden!

Die belanglooze goedheid van Cunninghame was echter een onbeduidend voorwendsel, want niet alleen werd Demerary den 24en Febr. door de Engelschen genomen en bezet, maar eenige dagen later werd een der kaperschepen met een Engelsch zeeofficier als parlementair naar Essequebo gezonden, om ook over de overgave dier kolonie met den Directeur-Generaal Trotz
1781 te onderhandelen. Den 8en Maart werd ook met hem eene capitulatie onderteekend, daar hij evenmin als de majoor Severijn, commandant der troepen op het fort Zeelandia, kans zag om met de 2 officieren en 77 soldaten der bezetting, die vervallen versterking tegen de Engelsche vloot te verdedigen.

Ook aan Berbice was hetzelfde lot beschoren. Wel had de Gouverneur Koppiers in de eerste dagen van Maart de hierboven vermelde waarschuwing ontvangen van Schuylenburg, omtrent hetgeen er in Demerary geschied was en had hij de noodige maatregelen voorgeschreven, om de op 7 of 8 kleine posten door de kolonie verspreide soldaten op den post St. Andries en op het fort Nassau bijeen te brengen, maar vóór
1781 dat die orders behoorlijk uitgevoerd waren, werd men den 6en Maart overvallen door 2 Engelsche kapers. Deze maakten zich zonder moeite meester van St. Andries, dat zij verbrandden, en zeilden op tot fort Nassau, waar zij Koppiers tot capituleeren noodzaakten, daar de schippers der aldaar liggende koopvaardijschepen weigerden om iets tot verdediging mede te werken.

De Engelschen maakten hier 4, in Demerary 15 en in Essequebo

8 volgeladen koopvaardijschepen buit, die zij onder gewapend convooi naar Europa zonden; maar overigens waren de voorwaarden van overgave der drie koloniën zeer toegevend gesteld. Alle inwoners moesten den eed van trouw aan den Koning van Engeland doen, doch bleven onder dezelfde wetten en bepalingen leven en werden in het bezit van hun particuliere eigendommen gehandhaafd.

De officieren en mindere militairen hadden de keuze om in Engelschen dienst in de kolonie te blijven of op cartelschepen naar Holland teruggebracht te worden; welk laatste door de meesten werd verkozen. De Hoven van Politie en Justitie bleven in de drie koloniën onveranderd in werking en zelfs de vroegere landvoogden Trotz, van Schuylenburg en Koppiers bleven als voorzitters daarvan gehandhaafd, doch het opperbewind als Gouverneur over de drie vereenigde koloniën werd door den admiraal Rodney, daartoe uit Engeland gemachtigd, den 15en October 1781 opgedragen aan den Engelschen luitenant-kolonel Robert Kingston.

Groot was de schrik, de neêrslachtigheid en de schaamte in Nederland, toen de berichten van al deze rampen aan onze W.-I. koloniën overkomen aldaar aankwamen, en — alhoewel het kort daarop (30 Mei 1781) voorvallende glorierijke zeegevecht bij Gibraltar van de kapiteins P. Baron Melvill en Oorthuijs met 2 kleine fregatten, tegen 2 groote Engelsche linieschepen en de door onze zeelieden betoonde heldenmoed in den bloedigen doch onbeslist gebleven zeeslag bij Doggersbank op 5 Augustus d. a. v., de nationale eigenliefde en het zelfvertrouwen weder wat opwekten — was het toch duidelijk dat het Nederland van de 18e eeuw niet meer dat van de 17e eeuw was; wij konden niet meer onder de groote zeemogendheden medetellen!

De taak der wraakneming in West-Indië was te zwaar voor onze krachten. Frankrijk nam die voor ons over en kweet zich daarvan op voortreffelijke en edelmoedige wijze. De Markies de Bouillé, Gouverneur van Martinique, wist zich in November 1781 door een coup de main van St. Eustatius meester te maken, een ander Fransch eskader veroverde Saba en St. Martin en de Fransche admiraal Graaf de Kersaint

wist reeds in den aanvang van het volgende jaar Demerary, Essequebo en Berbice weder aan de Engelschen te ontrukken.

1782 Den 30en Januari 1782 kwam n.l. de Kersaint met zijn eskader van 7 oorlogsschepen voor Demerary, liet eene landing door zijne soldaten doen en zeilde zelf de rivier in. Van ernstig verzet was geen sprake en reeds den 1en Februari capituleerden de Luitenant-Gouverneur Kingston en de commodore Tahourdin die daar met 4 Engelsche oorlogsschepen lag; terwijl de Baron de Lucius, met 50 man door den Franschen admiraal naar Essequebo afgezonden, ook van die kolonie bezit nam. Berbice werd eveneens eenige dagen daarna opgeëischt en den 15en Februari waren de drie koloniën op dezelfde wijze in Fransche handen overgegaan, als zij een jaar te voren Engelsch waren geworden: zonder slag of stoot!

1783 Bij den vrede van Parijs in 1783 die zeer ongunstig voor Engeland was, werden de door Frankrijk in de West-Indië veroverde koloniën op de meest loyale wijze weder aan de vroegere rechtmatige eigenaars teruggegeven en in 1784 werden Demerary, Essequebo en Berbice door de Franschen verlaten, zonder dat zij daarvan eenig voordeel hadden getrokken. Zeer opmerkelijk is op dit punt de bespiegeling van Lacretelle in zijn *Histoire de France pendant le* 18*e siècle* (Paris 1810), waar hij in zijn vijfde deel op bladz. 271 niet zonder eenige Fransche hoogdravendheid zegt: „C'était un glorieux moment „pour les Français, que celui où toute la vivacité de leurs „efforts et toute l'habileté de leurs combinaisons étaient em„ployées au secours des faibles. C'était en même temps une „époque bizarre, où le roi de France prodiguait ses trésors „pour mériter les bénédictions de deux républiques" (Nederland en N.-Amerika). Er is ongetwijfeld veel waarheid in die opmerking en zeker is het, dat de Engelsche regeering zelden zoodanige edelmoedigheid in practijk heeft gebracht, doch meestal heeft behouden wat zij in bewaring nam.

De Graaf de Kersaint en daarna de Markies de Lusignan en de generaal La Perrière hadden als Gouverneurs der vereenigde kolonie Demerary, Essequebo en Berbice gedurende die Fransche occupatie, het bestuur op de meest toegevende wijze uitgeoefend en alle koloniale ambtenaren in functie

gelaten; alleen met den vroegeren Gouverneur van Berbice, Koppiers, was al spoedig oneenigheid ontstaan ten gevolge waarvan hij reeds in Juni 1782 wegens zijn verzet verbannen en op een Fransch oorlogsschip naar Suriname gebracht was. Bij de inbezitneming der koloniën hadden de Franschen alléén de schepen en het oorlogsmateriëel der Engelschen buitgemaakt, maar alle eigendommen (plantages en schepen) der ingezetenen, zoowel als de Compagnies- en Societeitsplantages, werden geëerbiedigd. Wel hadden de Fransche Gouverneurs, om den administratieven dienst aan den gang te houden, op voorstel van hunnen ordonnateur of administrateur Lescallier, eene verdubbeling der hoofdgelden en van eenige andere belastingen opgelegd, maar alles werd later bij de overgave der koloniën verrekend. Een groot deel dezer extralasten werd daarenboven door hen besteed tot het aanleggen en verbeteren van fortificatiewerken aan den ingang der Demerary- en Berbice-rivieren; eene uitgave waarvan wij later de vruchten plukten, daar die werken anders daarna — toen de koloniën weder onder het zuinig bestuur van de West-Indische Compagnie en van Directeuren van Berbice waren teruggekeerd, — waarschijnlijk nimmer zouden zijn tot stand gekomen.

Toen de Franschen in Maart 1784 de koloniën Essequebo en 1784
Demerary verlieten, gaven zij het beheer der zaken over aan de oudste leden of Raden van de Hoven van Politie en Justitie, (in Essequebo Siraut des Touches en in Demerary Joseph Bourda) die ad interim het bestuur bleven voeren; doch nog voor het einde des jaars werden uit Nederland nieuwe landvoogden benoemd en een bijna geheel nieuw stel bedienden (ambtenaren) uitgezonden. Voor Essequebo en Demerary werd op 7 October 1784 door Bewindhebberen der W.-I. Comp. tot Directeur-generaal aangesteld Jan Lespinasse, die echter zou resideeren in Demerary, dat Essequebo in belangrijkheid geheel overvleugeld had; tot Commandeur van Essequebo werd benoemd J.C. Bert*).

---

*) Deze Commandeur Johannes Cornelis Bert, werd in 1787 opgevolgd door Albertus Backer (zie verder de lijst der Commandeurs en Gouverneurs, als bijlage hierachter opgenomen).

In Berbice, dat weder evenals vroeger geheel op eigen beenen kwam te staan, was onmiddellijk na het sluiten van den vrede de heer P. H. Koppiers, die zich toen in Nederland bevond, opnieuw tot Gouverneur aangesteld. Hij vertrok onmiddellijk naar zijne bestemming en had de voldoening van den 20en Februari 1784 de kolonie weder over te nemen van dezelfde Fransche bevelhebbers, die hem zoo kort te voren er uit weggezonden hadden.

De Bewindhebbers en de Directeuren hadden nu hunne koloniën wel terug bekomen, maar de geleden verliezen hadden hunne geldmiddelen zoodanig uitgeput, dat zij ongetwijfeld beiden hunne zaken zouden hebben moeten liquideeren, indien de Staten van Holland en West-Friesland niet wederom ter hulp waren gekomen, door 22 Mei 1784 aan de W.-I. Comp. acht ton en iets later aan Directeuren van Berbice twee ton voor te schieten, tegen de éénige conditie van volkomen vrije vaart op de drie koloniën voor alle ingezetenen van den Staat. Aan die tijdige hulp alléén is het te wijten, dat de zaken der koloniën drijvende konden worden gehouden, want er waren nog slechts geringe inkomsten tegen zeer groote uitgaven, daar immers alle magazijnen ledig waren en de koloniën geheel van nieuwe troepen voorzien moesten worden, teneinde de door de Franschen aangelegde nieuwe forten behoorlijk te kunnen bezetten.

In Berbice waren de meeste kleine versterkingen en redoutes (tijdens en na den opstand der negers aangelegd) langzamerhand verlaten, met uitzondering van eenige posten hoog op de rivieren, teneinde communicatie te houden met de Indianen. Ook het fort Nassau en het daarbij gelegen vlek Nieuw-Amsterdam waren verlaten, doch de post St. Andries was in een geregeld bruikbaar fort veranderd; terwijl aan de monding der Canje, op den hoek der Berbice-rivier naar de plannen van den ingenieur Herlin, tusschen 1785 en 1790 eene nieuwe stad „Nieuw-Amsterdam" werd gebouwd, waar de zetel van het bestuur werd gevestigd.

In Demerary was aan den oostelijken hoek van de monding der rivier, op de plaats van de oude brandwacht, door de Franschen een fort „le Dauphin" gebouwd en vlak daartegenover op den westelijken hoek van de monding eene batterij

„la Reine" terwijl naast het fort le Dauphin een soort van stad of dubbele rij van houten huizen was verrezen, door de Franschen „la nouvelle ville" of ook wel „Longchamps" genoemd *). Deze nieuwe stad werd na het vertrek der Franschen „Stabroek" geheeten (III) en het fort le Dauphin naar des Stadhouders oudsten zoon (later Koning Willem I), verdoopt in fort „Willem Frederik," onder welken naam het nog bestaat. De oude forteres op Fort-eiland in de Essequebo was in geheel onbruikbaren toestand gebleven.

Voorts werden in Essequebo en Demerary, onder den Directeur-Generaal Lespinasse, vele administratieve regelingen tot stand gebracht, een reglement tot bescherming der slaven en 1785
nieuwe bepalingen op het stuk der belastingen ingevoerd, daar de kolonisten zeer begonnen te klagen over de nog steeds be- 1788
staande heffing der dubbele hoofdgelden. Over een en ander werd druk gecorrespondeerd en door de Staten-Generaal werd eindelijk, in 1788, op voorstel van de Vergadering der Tienen een comité benoemd. dat een plan ontwierp tot geheele reorganisatie van beide koloniën. Toen H. Hoog Mog. zich daarmede vereenigd hadden, werden de Heeren W. A. van Sirtema Baron van Grovestins en S. Boeij, in het begin van 1789, als 1789
Commissarissen naar Essequebo gezonden, ten einde de nieuwe regeling in te voeren, waarbij bepaald werd dat Essequebo en Demerary voortaan slechts ééne kolonie zouden uitmaken, onder den naam van Demerary en Essequebo, onder een hoofd met den titel van Gouverneur en met één gezamenlijk Hof van Politie en Crimineele justitie, gevestigd te Stabroek. De titel van Directeur-Generaal werd daarbij afgeschaft en in Essequebo bleef een Commandeur, die echter geheel ondergeschikt was aan den in de hoofdplaats resideerenden Gouverneur. Ook behield Essequebo zijn eigen Raad van Justitie voor kleine zaken, onder presidium van den Commandeur. De beide Commissarissen keerden na het volbrengen hunner commissie, evenals de aftredende Directeur-Generaal Lespinasse, in Augustus 1789 naar Nederland terug en de Commandeur van Essequebo, Albertus Backer, werd ad interim met het bestuur der ver-

*) Volgens kaarten en documenten op het Rijksarchief.

eenigde koloniën belast tot dat er een Gouverneur benoemd zou zijn.

Intusschen had de West-Indische Compagnie, na de rampspoedige jaren van 1781—1784, niets meer overgehouden dan eenige geringe inkomsten van Curaçao en overige eilanden, hare producten van een of twee nog overgeblevene Compagniesplantages in Essequebo, eenige recognitie-gelden en de winsten van den slavenhandel. Zij kon, in weêrwil van de krachtige financiëele hulp in 1784 van de Staten van Holland ontvangen, hiermede het hoofd niet boven houden, daar de uitgaven steeds stijgende waren en de Staten-Generaal werden zoodanig herhaaldelijk bemoeielijkt met klachten der schuldeischers van de Compagnie, dat zij te rade werden het Octrooi (dat in 1791 verstreek) niet meer te verlengen.

1791 Deze belangrijke beslissing, waardoor dus de W.-I. Comp., na een 170-jarig bestaan, met 31 December 1791 zou ophouden te bestaan, werd genomen bij Resol. der Staten-Generaal van den 27en Mei van dat jaar, niet zonder veel protesten van de Bewindhebbers en participanten, aan wie dan ook eene billijke vergoeding werd vergund. Aandeelhouders konden namelijk hunne aandeelen voor 30 pCt. van het gestorte kapitaal aan Hunne Hoog Mogenden overdoen en zouden daarvoor obligatiën rentende 3 % ten laste der Generaliteit ontvangen; hetgeen voor deelhebbers in eene maatschappij, die al sedert jaren geen dividend meer uitgekeerd had en integendeel tot over de ooren in de schulden zat, eene zeer bevredigende oplossing mocht heeten.

1792 Voorts werd bepaald dat de op dat oogenblik in de koloniën fungeerende Gouverneurs en bevelhebbers, onmiddellijk na de expiratie van het Octrooi en dus op 1 Januari 1792, de regeering in hunne koloniën zouden blijven voeren in naam en van wege Hunne Hoog Mog.; terwijl eenige gedeputeerden uit de Staten-Generaal werden aangewezen, om tegen datzelfde tijdstip het centraal beheer dier koloniën in Nederland voorloopig (ad interim) over te nemen en eene geheele nieuwe regeling van zaken te ontwerpen. Op voorstel van die Interims-directie, waarvan de besognes op het Rijksarchief voorhanden zijn, werd nu bij Resol. der Staten-Generaal van 1 Juni 1792 een geheel nieuw regeeringslichaam ingesteld onder den titel van

„Raad over de koloniën in Amerika en over de be-
„zittingen van den Staat in Afrika" welke raad den
14en November d. a. v. geinstalleerd werd en zijne werkzaam-
heden aanving *).

Demerary en Essequebo waren dus nu, evenals Curaçao, 1793
St. Eustatius, Saba, St. Martin en de kust van Afrika, koloniën van den Staat der Nederlanden geworden en een van de eerste besluiten van den Raad van koloniën was, om den heer W. A. van Sirtema Baron van Grovestins in Januari 1793 als Gouverneur van Demerary & Essequebo derwaarts te zenden. Hij nam den 31en Maart d. a. v. het bestuur over van Albertus Backer, Commandeur van Essequebo, die sedert het aftreden van den laatsten Directeur-Generaal Lespinasse 18 Augustus 1789, de betrekking van Gouverneur der vereenigde kolonie ad interim had waargenomen.

De opheffing der W.-I. Comp. en de daaruit voortvloeiende nieuwe bestuursregeling harer koloniën, werden hoofdzakelijk tot stand gebracht naar de denkbeelden van den Raadpensionaris van de Spiegel, die later in eene brochure van 1795 betoogde, dat de uitbreiding en verbetering, waarvoor onze koloniën in Amerika vatbaar waren, nimmer bereikt zouden zijn door eene met „mercantiele comptoirgeest" bezielde Compagnie en dat hij te meer waarde hechtte aan het verdwijnen dier Compagnie, omdat daardoor den grondslag kon worden beproefd van een nieuwe vorm van bestuur, naar welke later ook de collegiën der admiraliteiten en de O.-I. Comp. zouden kunnen worden ingericht **). Deze uitnemende staatsman had de zaak van de W.-I. koloniën goed ingezien, want o. a. in de kolonie Demerary & Essequebo nam reeds onmiddellijk nadat zij van de banden der Compagnie vrijkwam, het vertier en den handel zóó toe,

*) Notulen van den Raad van koloniën, 1792 en 1793 (R. A.).

**) Dit merkwaardige geschrift van den Raadpensionaris v. d. Spiegel werd door hem onder den titel «*Nadenking van eenen Staatsman wegens zijn «Ministerie in Holland*,» in Juli 1795 samengesteld in de gevangenis boven de Gevangenpoort te 's Gravenhage, waarin hij onmiddelllijk na het vertrek van prins Willem V wegens politieke redenen geplaatst was.

Deze apologie maakte veel opgang en beleefde verscheiden editiën, steeds zonder naam des schrijvers; de 3e (of 4e?) druk is voorhanden op de Kon. Bibliotheek te 's Gravenhage.

dat toen in November 1794 de staat werd opgemaakt van de inkomende en uitgaande recognitiën, die het bestuur hier te lande door die kolonie ontvangen had, daaruit bleek dat die rechten in de 10 verloopen maanden van dat jaar, reeds het dubbel hadden opgebracht van het voordeeligste jaar dat de W.-I. Comp. ooit daarvan genoten had.

Berbice was nog voorloopig (evenals Suriname) onder haar eigen Directeuren eene particuliere kolonie gebleven. De Gouverneur Koppiers in 1784 aldaar weder in functie hersteld en die nevens zijne vele goede eigenschappen, ook die had van zeer heerschzuchtig en willekeurig in zijne handelingen te zijn, had daardoor herhaalde berispingen en ontevredenheidsbetuigingen van de Directie ontvangen en had eindelijk in April 1789 zijn ontslag gevraagd en gekregen.

In zijne plaats was bij Resol. van 23 September van dat jaar, de heer Abraham Jacob van Imbijze van Batenburg, majoor-commandant van de troepen, tot Gouverneur ad interim
1794 benoemd, terwijl op 28 Februari 1794 aan dezen de commissie als effectief Gouverneur werd verleend.

De eenige belangrijke maatregel, waardoor zich het bestuur van Batenburg kenmerkte, was een op 12 Januari 1791 door hem uitgevaardigd „Reglement op het uitgeven van landen „aan de zeekust van Berbice," hoofdzakelijk voor den aanleg van 46 nieuwe katoen-plantages, elk van 500 akkers, tegen verplichting van de betaling eener kerke-contributie van één stuiver per akker, en van het aanleggen en onderhouden van een behoorlijken weg langs die plantages; terwijl overigens in alles de bepalingen van het Octrooi van 6 December 1732 (nog steeds de Grondwet der kolonie) moesten worden nageleefd.

Niet alléén op de oostelijke en westelijke zeekust van Berbice, maar ook op de zeekust van Demerary en Essequebo nam de aanleg van katoen-plantages eene groote vlucht, die echter slechts weinige jaren stand hield, daar de katoen op de markt later de plaats moest ruimen voor de koffie en de suiker.

Het bestaan der kolonie Berbice als eigendom eener particuliere maatschappij zou echter niet lang meer duren, want
1795 bij Resol. der Staten-Generaal van 9 October 1795 werd bepaald,

dat de in 1792 ingestelde Raad van koloniën, benevens de Directie van de kolonie Berbice en de Societeit van Suriname „werden vernietigd en gehouden voor niet meer te existeren," terwijl met het toezicht over al die koloniën (dus ook de kust van Afrika, Demerary & Essequebo en de W.-I. eilanden) belast werd een „Commité tot de zaken van de koloniën en bezittingen op de kust van Guinea en in America." De vernietiging dezer particuliere maatschappijen, evenals in 1791 die der W.-I. Comp., werd gemotiveerd door de overweging, dat zij langzamerhand van karakter veranderd waren en bijna geen handel meer dreven, maar toch koloniën bezaten; dat voor die koloniën, allen onder verschillende autoriteiten in Holland staande, geen gemeenschappelijke beschikkingen mogelijk waren; dat die verschillende directiën allen gevoerd werden door kooplieden en rechtsgeleerden, alléén bezield door een bekrompen handelsgeest en die daarbij de defensie-zaken geheel verwaarloosden, waardoor hunne koloniën op de eerste vertooning van een vijand steeds gevaar liepen! Om al deze redenen achtten H. Hoog Mog. het wenschelijk, al die volkplantingen te brengen onder één Commité, doch wij zullen zien dat zulks niet veel gebaat heeft tot het behoud der koloniën, alhoewel het Commité kort na zijne in functie treding eene som van één millioen verkreeg, om de noodzakelijkste voorzieningen te treffen. (zie Resol. Staten-Generaal 11 December 1795).

Dit Commité bestond uit 21 leden, waarvan 2 voor H. Hoog Mog. 6 voor Holland, 3 voor Zeeland en 2 voor elk van de overige 5 provinciën. Zeven dier leden waren bestemd voor de behandeling der defensie- en militaire zaken, zeven voor de handels- en finantiëele zaken en de andere zeven voor het nagaan van het huishoudelijk bestuur der koloniën, reglementen, wetgeving enz. De zittingen werden te 's Gravenhage gehouden.

Eenige maanden voor het nemen van het besluit tot vorming van dit Commité, was er echter in Nederland iets geschied, 1795
dat in zijne gevolgen nog van oneindig grooter gewicht voor de W. I. koloniën was, dan die verandering in bestuursregeling. Wij bedoelen het vertrek van den Stadhouder Prins Willem V naar Engeland in Januari 1795.

Reeds sedert eenige jaren stonden de Prinsgezinden en de Patriotten in ons Vaderland scherp tegenover elkander en toen de Fransche legers — na tal van overwinningen in de zuidelijke provinciën, — eindelijk het grondgebied van onze republiek betraden, in de eerste dagen van Januari 1795 over de dicht gevrozen rivieren vooruitrukten en zich, zonder weêrstand te ontmoeten, van Utrecht en Amsterdam meester maakten — onder de leus van Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap — juichten eenige patriotsche heethoofden, maar de meeste bezadigde en doordenkende mannen, zelfs onder de niet Oranjegezinden, zagen met bekommering de toekomst te gemoet. De Stadhouder wiens proclamatie aan alle Hollanders, om de wapens tegen de revolutionnaire indringers op te vatten, zonder gevolg was gebleven, zag nu dat er aan verdediging niet te denken viel en scheepte zich den 18en Januari 1795 te Scheveningen in, naar Engeland.

De omwenteling, het werk eener sterke factie die haar steun vond in buitenlandsch wapengeweld, had dus gezegevierd en de Prins werd van zijne waardigheden vervallen verklaard. De Bataafsche republiek werd daarop geproclameerd en eene alliantie met de Fransche zuster-republiek gesloten, die ons al dadelijk op 100 millioen aan contanten te staan kwam, om niet te spreken van het Fransche bezettingsleger van 25000 man, dat op onze kosten gekleed en gevoed moest worden. De Edelmogende Heeren leden van den „Raad van koloniën" beijverden zich, om van den veranderden staat van zaken onmiddellijk bericht te zenden aan de Gouverneurs en Commandeurs van alle onze Overzeesche bezittingen, weinig denkende, dat wij ze tengevolge van dat schadelijke bondgenootschap zoo spoedig bijna allen zouden verliezen.

Toen de Prins in Engeland kwam, beschouwde hij zich volstrekt niet als een vorst die opgehouden had te regeeren en dus geen gezag meer kon uitoefenen, maar hij nam zijne verwijdering op, als iets van geheel tijdelijken aard. Hij bleef zich persoonlijk als in oorlog met Frankrijk beschouwen en als zoodanig gerechtigd, om orders te blijven geven aan de dienaren der Bataafsche republiek, teneinde daardoor en met hulp van Engeland wellicht later zijne verloren positie terug te kunnen krijgen.

Deze voor de belangen van Nederland later zoo schadelijk gebleken opvatting, noopte den Prins om uit Kew (waar hij zich gevestigd had) die veelbesproken circulaire van 17 Februari 1795 uit te vaardigen, waarbij aan de gezaghebbers in de Nederlandsche koloniën werd gelast Engelsche schepen en troepen bij hen toe te laten en die te beschouwen als de hulp van eene met Hunne Hoog Mogenden bevriende en verbonden mogendheid, om eene Fransche invasie te beletten; een exemplaar dezer circulaire werd medegegeven aan alle Engelsche bevelhebbers, die in last hadden ondernemingen tegen onze koloniën te doen (**II2**). Deze brief of circulaire van den Prins heeft veel kwaad veroorzaakt, want vooral ook door de dubbelzinnige en behendige wijze waarop Hunne Hoog Mogende er in genoemd waren, werden vele gezaghebbers en commandanten op het dwaalspoor gebracht, daar zij niet duidelijk meer konden zien wat eigenlijk hun plicht medebracht. En dit was werkelijk niet te verwonderen: wanneer in ons land de denkbeelden Vaderland en Oranje één zijn, zooals thans over het algemeen het geval is, is het zeer eenvoudig voor elk Staatsambtenaar en officier om te weten welke plichten vaderlandsliefde en trouw aan de vlag hem opleggen, maar wanneer die denkbeelden gescheiden raken en zelfs vijandig tegenover elkander staan, zooals in de laatste jaren der 18e eeuw plaats had, dan wordt die opvatting van plicht eene zaak van opinie en dus voor tweederlei uitlegging vatbaar!

In die jaren hebben vele Nederlanders, die hun land even lief hadden als de vurigste patriot, uit overtuiging of uit sympathie en gehechtheid, toch de partij van den Prins blijven houden en koloniën of oorlogsschepen overgegeven aan de Engelschen (quasi in bewaring voor den Prins!). Men kan zoo iets betreuren en afkeuren, en zelfs met grond volhouden dat de geschiedenis aan die mannen geen plaats kan toekennen in de rij der verdienstelijke vaderlanders, maar hen met den naam van landverraders bestempelen, zooals de patriotten deden, of zelfs hen al te streng te veroordeelen is onbillijk, daar wij de geheel bijzondere omstandigheden moeten in acht nemen waaronder zulks plaats had! Gelukkig zij, die in hunne ambtelijke of militaire loopbaan nooit voor dit moeielijk dilemma gesteld worden!

1795 De Baron van Grovestins, sedert 2 jaren als Gouverneur in Demerary werkzaam, ontving den 23en April 1795 van de Staten-Generaal, door tusschenkomst van den toen nog bestaanden „Raad van Koloniën" *), de officiële tijding van de hierboven vermelde gewichtige gebeurtenissen en van de ingetreden nieuwe orde van zaken in het Vaderland. Hij deed hiervan dadelijk mededeeling in eene bijzondere vergadering, bestaande uit de leden van het Hof van Politie en de commandanten der land- en zeemacht, die met eenparige stemmen besloten aan de orders van H. Hoog Mog. te gehoorzamen en voortaan de Franschen als vrienden en bondgenooten te beschouwen. Dit besluit werd bij publicatie in de kolonie bekend gemaakt; doch reeds den 4en Mei d. a. v. kwam het Engelsche fregat Zebra voor Demerary ten anker, met de bewuste circulaire van den Prins van Oranje en de tijding, dat de admiraal Caldwell een eskader met 600 man troepen uit Barbados naar Demerary zou zenden, om die kolonie namens den Koning van Engeland tegen een mogelijken aanval der Franschen te beschermen.

Deze aanschrijving van den Prins, zoo geheel in strijd met de bevelen nog slechts weinige dagen te voren van de feitelijk bestaande uitvoerende macht in Nederland ontvangen en op officiëele wijze in de kolonie gepubliceerd, bracht den eerlijken Gouverneur in een zeer moeielijke positie. Hij kon niet meer terug en belegde wederom raad, waarin besloten werd aan den Engelschen admiraal te schrijven, dat men geen gebruik kon maken van de gunstige dispositiën van den Koning, daar de Franschen reeds als vrienden en bondgenooten erkend waren. Grovestins was echter een oprecht voorstander van den Prins van Oranje en zou, indien hij het vooraf had kunnen weten, zeker gaarne diens orders opgevolgd hebben. Hij had veel leed van de snelheid, waarmede hem de bevelen van het nieuwe Staatsbewind in Nederland waren overgebracht en van den spoed, waarmede hij die geaccepteerd en uitgevaardigd had; hij gevoelde zich daardoor zoo gecompromitteerd, dat hij besloot zich te ver-

*) Deze Raad van Koloniën werd, zooals wij hierboven mededeelden, eerst in October van dat jaar vervangen door het Commité tot de zaken van de Koloniën, enz.

wijderen, daar hij begreep door zijne tegenwoordigheid in 1795
de kolonie van geen nut meer te kunnen zijn voor de zaak van den Prins. Hij begaf zich aan boord van het Engelsche fregat, waarmede hij in den nacht tusschen 5 en 6 Mei Demerary verliet, om er nimmer weder te keeren*). Bij zijn vertrek liet hij 3 brieven achter: een aan het Hof van Politie, om kennis te geven, dat hij voor pressante zaken naar aanleiding der laatste depêches op reis moest, een tweede aan den majoor van Well, om hem het commando der troepen over te geven en een derde aan den fiscaal Mr. Frans Wolf tot overgave van het politiek bestuur.

Groot was de ontsteltenis en verwarring in de kolonie na het vertrek van Grovestins; het Hof van Politie vermeende, dat, ingevolge eene geheime en nu geopende aanschrijving uit Nederland, de secretaris Mr. Antony Beaujon ad interim Gouverneur moest worden (die daarvoor aanvankelijk bedankte); in eene zeer onstuimige z. g. volksvergadering der patriotsch gezinde inwoners, werden daarop 4 commissarissen gekozen, die er bij het Hof van Politie op moesten aandringen om geen Gouverneur te benoemen en tot dit laatste werd dan ook besloten, zoodat uit dat Hof telken 2 maanden afwisselend, twee leden het uitvoerend bewind zouden uitmaken. De oneenigheden en vechtpartijen tusschen de patriotten en prinsgezinden in Stabroek, namen met den dag toe en een der hevigste aanstokers van laatstgenoemden was daarbij de heer P. H. Koppiers, de vroegere Gouverneur van Berbice die zich sedert 3 jaren als planter in Demerary had gevestigd **). Men verwaarloosde alle zaken om over de kleur der kokardes (driekleurig of Oranje) te twisten, totdat eindelijk, ten gevolge van een opnieuw ontvangen bevel uit Nederland, Antony Beaujon in Juli 1795 als Gouverneur ad interim optrad.

De prinsgezinde ambtenaren en militairen begonnen nu met

---

*) Hij vertrok aanvankelijk naar Martinique, toen in de macht der Engelschen, vestigde zich later in Duitschland en overleed te Praag in 1813, nog vóór dat hij het door hem zoo vurig gewenschte herstel der Oranje's in Nederland gezien had.

**) Koppiers overleed aldaar in de laatste dagen van datzelfde jaar 1795.

ongeduld naar de komst der Engelschen uit te zien, zoo ook de meeste planters, die daarin hun voordeel zagen. In sommige der hevige partijschriften van dien tijd werd zelfs beweerd dat Beaujon, evenals de Gouverneur Batenburg van Berbice, door tusschenkomst van zekeren planter Cragh onderhandelingen had aangeknoopt met den Gouverneur van Barbados, om hunne koloniën onder Engelsche macht te brengen; deze beschuldigingen zijn echter nimmer bewezen kunnen worden.

1796 In het laatst van 1795 was het tusschen Engeland en de Bataafsche republiek tot openbaren oorlog gekomen en den 20en April 1796 verscheen voor de Demerary-rivier een Engelsch eskader van 4 fregatten en 6 kleinere vaartuigen onder den commodore Parr, aan boord hebbende een korps van 1300 soldaten onder de luitenant-kolonels Tilson, Hislop en Gammell; terwijl de geheele expeditie onder bevel stond van den generaal-majoor Whyte. Den 21en deed men eene poging tot landen, maar de meeste sloepen bleven op de modderbank voor het fort steken en het zou niet moeielijk zijn geweest voor de Hollandsche bezetting, of voor het Hollandsche oorlogsfregat dat daar lag, om die landingstroepen te vernietigen: officieren, soldaten en matrozen waren echter allen Oranjegezind en wilden niet tegen de Engelschen vechten, zoodat, toen de Engelsche commandant den volgenden dag een parlementair met vlag zond om de kolonie op te eischen, de Gouverneur Beaujon genoodzaakt was zich over te geven. Deze capitulatie van Demerary & Essequebo van 22 April 1796 geschiedde op de meest voordeelige termen: volkomen zekerheid van persoonlijke vrijheid en vrije uitoefening van godsdienst voor alle inwoners, waarborgen voor alle particulieren eigendom (uitgezonderd als de bezitters Franschen waren), gelijke handelsrechten en privilegiën als andere Britsche onderdanen in West-Indië, officieren en soldaten des verkiezende over te gaan in betaling en onder eed bij de Engelschen (tot het herstel van den Stadhouder) en eindelijk de Gouverneur en civiele ambtenaren desverkiezende in functie te blijven, voor zooverre zij niet als Fransch-gezind bekend waren.

De generaal Whyte zond onmiddellijk een zijner fregatten

met een detachement troepen naar Berbice, om ook die kolonie 1796
op te eischen en de Gouverneur Batenburg capituleerde den 3en Mei d. a. v. op dezelfde voorwaarden als voor Demerary & Essequebo toegestaan waren. Tevens werd nog op zijn stellig aandringen de bepaling daarbij gevoegd: „dat alléén overgave „van de Souvereiniteit der Colonie, met de daartoe behoorende „posten, forten en militaire magazijnen geschiedde", zoodat alle Kolonie-plantages met slaven en gereedschappen, zoomede alle nog niet uitgegeven landen en de achterstallige of nog te betalen akkergelden als particulier eigendom van de actionarissen der Societeit of Associatie van Berbice zouden worden beschouwd *). Van Batenburg en Beaujon verklaarden zich beiden volgaarne bereid, om den eed van trouw aan den Koning van Engeland te doen en bleven dus in hunne betrekking als Gouverneur gehandhaafd, doch het opper-commando over de Engelsche troepen in de beide koloniën Berbice en Demerary & Essequebo werd opgedragen aan den Engelschen luitenant-kolonel Hislop (**113**).

Deze tweede inbezitneming dier koloniën door de Engelschen was van langer duur dan de vorige van 1781 en gedurende die jaren (1796 tot 1802) namen zij aanmerkelijk in bloei toe. De Gouverneurs bleven wel is waar Nederlanders, maar de sympathiën der inwoners ontwikkelden zich meer en meer in Engelschen zin en tal van Engelschen met energie en met geld kwamen er zich vestigen, waardoor het mogelijk werd de productie van suiker, koffie en katoen op groote schaal te doen toenemen.

Het getal slaven dat een 10 of 12 tal jaren te voren in de 3 koloniën ongeveer 20.000 bedroeg was in 1802 meer dan verdubbeld

---

*) In October des vorigen jaars was wel is waar door de Bataafsche republiek de Societeit van Berbice als politiek lichaam afgeschaft en was haar de regeering der kolonie en het zorgen voor garnizoen en versterkingen ontnomen, maar de Directeuren waren met de overige participanten toch eigenaars gebleven. Met hen werd gehandeld, evenals met de Ambachts-Heerlijkheden wier respectieve heeren na de revolutie van 1795 wel de regaliën, jurisdictie en andere voorrechten en gevolgen van heerschappij, doch niet den blooten eigendom dier Heerlijkheden zelve kwamen te verliezen.

en volgens de kaarten met toelichtende tabellen van den majoor-ingenieur von Bouchenröder van 1798 en 1802, bevonden zich omstreeks dien tijd in Berbice ongeveer 300 en in Demerary & Essequebo circa 400 plantages in cultivatie. In Berbice was koffie het hoofdproduct, in de andere koloniën suiker en koffie, terwijl in alle drie de zeekust bezet was met katoenplantages (**114**). Veel verbeteringen werden voorts door de Gouverneurs en Hoven van Politie in beide koloniën tot stand gebracht, het belastingstelsel werd herzien en alles langzamerhand meer op Engelsche wijze ingericht.

1802 Het is dus niet te verwonderen, dat de ingezetenen zeer ontevreden en verontwaardigd waren, toen de Engelsche regeering bij den vrede van Amiëns, den 25en Maart 1802 deze beide koloniën weder aan Nederland teruggaf (**115**), evenals de meeste onzer andere koloniën en bezittingen, die sedert 1795 in Engelsche handen waren gevallen *).

Bij besluit van het Staatsbewind der Bataafsche republiek van 5 Juli d. a. v., werden de Gouverneurs Batenburg en Beaujon in hunne betrekkingen geschorst, met last om zich over hunne overgave in 1796 der aan hen toevertrouwde koloniën, in Nederland te komen verantwoorden; terwijl de kapitein ter zee Willem Otto Bloys van Treslong, met een eskader oorlogsschepen naar West-Indië werd gezonden, om de verschillende koloniën aldaar wederom van de Engelschen over te nemen en er een voorloopig bestuur aan te stellen. Al deze beschikkingen van het Staatsbewind werden genomen op voorstel van den „Raad der Amerikaansche Coloniën en bezittingen „van de Bataafsche republiek" een uit 5 leden bestaand dirigerend commité, dat in 1800 benoemd was in plaats van het groote en omslachtige „Commité tot de zaken „van de koloniën en bezittingen, enz" van het jaar 1795,

---

*) De Kaapkolonie in 1795, Suriname in 1799, Curaçao in 1800 en St. Eustatius in 1801 door Groot-Brittannië in bezit genomen, werden allen bij dat vredestractaat aan Nederland gerestitueerd; alléén Ceylon, in 1795 door de Engelschen op ons veroverd, werd voor goed door hen behouden.

waarvan wij de zamenstelling hierboven mededeelden *).

In West-Indië aangekomen splitste Bloys van Treslong zijn eskader; hij nam den 23en November 1802 Suriname weder van de Engelschen over en zond naar Demerary & Essequebo en naar Berbice elk een oorlogsschip, waarvan de commandanten op denzelfden dag (3 December 1802) in de beide koloniën de Britsche vlag lieten neerhalen en de Bataafsche driekleur ophijschen, terwijl in eerstgenoemde kolonie de heer Antony Meertens **) en in Berbice twee daartoe door de leden van het Hof van Politie uit hun midden gekozen Raden, de heeren J. C. W. Herlin (oud-ingenieur) en Gillis Hobus, met de voorloopige waarneming der zaken van het Gouvernement werden belast. De toestand der beide koloniën, gedurende den korten tijd dien zij opnieuw (en voor het laatst) onder de Nederlandsche heerschappij doorbrachten, was uit het politiek oogpunt verre van bevredigend; de reactie van de in numerieke minderheid zijnde, doch nu tijdelijk tot macht gekomen en aanmatigende patriotsche partij, deed zich sterk gevoelen en Meertens, die zich reeds sedert 1795 had doen kennen als een hevige vrijheidsman en anti-prinsgezinde, maakte het de Engelsche ingezetenen zóó lastig en onaangenaam, dat velen hunner het plan maakten om de kolonie te verlaten.

In Berbice ging het niet veel beter en dáár had men bovendien in het begin van 1803 te kampen met een militair oproer, waaraan de grootste helft van het garnizoen deelnam, onder aanvoering van een kapitein; de oorzaak dezer muiterij was het groot gebrek aan levensmiddelen en provisiën, waardoor ontevredenheid onder de soldaten was ontstaan. De muiters verdreven den commandant, den luitenant-kolonel Mathias, met de goedgezinde militairen uit het fort St. Andries, versterkten zich aldaar en heeschen de Engelsche vlag met een stuk vleesch er boven.

---

*) De Raad der Amerik. Coloniën, enz. van 1800, bleef in wezen tot 1806 en werd toen, onder Koning Louis, opgenomen in het Departement van Marine, Koophandel en Koloniën.

**) Die vroeger gedurende eenige jaren, onder het Hollandsch bestuur, fiscaal aldaar was geweest.

Met hulp echter van detachementen troepen uit Demerary (onder den majoor van Hamer) en uit Suriname (onder den kapitein Evers) en van 400 gewapende Indianen, werden de oproerlingen den 10en Mei 1803, na een vrij hevig gevecht, tot de overgave gedwongen en 5 der belhamels gefusilleerd.

1803 Spoedig zou echter een einde aan al die ongeregelde toestanden komen; want toen den 18en Mei 1803 opnieuw de oorlog uitbrak tusschen Engeland en Frankrijk en onze Republiek daarin werd medegesleept, stak onmiddellijk na de oorlogsverklaring een Engelsch eskader in zee onder den commodore Samuel Hood, aan boord hebbende een sterk korps troepen, onder bevel van den luitenant-generaal William Grinfield, met bestemming om de in het vorige jaar aan Frankrijk en aan de Bataafsche republiek teruggeven W.-I. koloniën opnieuw voor Groot-Brittannië in bezit te gaan nemen.

Eerst werden eenige door de Franschen bezette Antillische eilanden heroverd en den 17en September 1803 kwam de vloot voor de Demerary-rivier, tot groot genoegen van de meeste planters. De generaal Grinfield eischte de kolonie Demerary & Essequebo op in naam van den Koning van Engeland en daar de Gouverneur Meertens geen kans zag, om met zijn klein garnizoen en zijne Engelschgezinde bevolking eenigen wederstand te bieden, gaf hij zich over (op zeer voordeelige voorwaarden, hem door den Engelschen bevelhebber aangeboden) bij eene capitulatie, die den 18en September in het gouvernementshuis te Stabroek werd onderteekend door Grinfield en Hood ter eener, en den Gouverneur Meertens met eenige zijner Raden en militaire officieren ter anderer zijde (**II6**).

In deze capitulatie werd overeengekomen, dat de bestaande wetten en gebruiken der kolonie van kracht zouden blijven en geëerbiedigd worden; dat dezelfde wijze van belasting heffen zou gehandhaafd blijven; dat een ieder de vrije uitoefening van zijn godsdienst evenals vroeger zou genieten; dat geene nieuwe instellingen zouden worden ingevoerd zonder toestemming van het Hof van Politie, als zijnde de wetgevende macht der kolonie; dat alle ambtenaren, zoowel rechterlijke, civiele als kerkelijke, zoomede de leden van de Hoven (behalve de

Gouverneur) in hunne ambten en bedieningen zouden worden gecontinueerd, totdat Z. Britsche Majesteits welbehagen zou bekend worden; dat een ieder het vrije bezit van zijn eigendommen gewaarborgd bleef; dat de ingezetenen nimmer onder welk voorwendsel ook zouden kunnen gedwongen worden tot het opnemen der wapens tegen een buitenlandschen vijand en dat de officieren en manschappen van de land- en zeemacht, thans in de kolonie aanwezig, met behoud hunner wapens en uitrusting op Engelsche cartelschepen naar Nederland zouden worden overgevoerd.

Eenige dagen na het teekenen dezer capitulatie, begaf de generaal Grinfield zich met een gedeelte zijner macht naar Berbice, waar men evenmin als in Demerary aan het bieden van weêrstand dacht en waar de beide met het provisioneele bestuur belaste leden van het Hof, Herlin en Hobus, zich onmiddellijk bereid verklaarden tot overgave op dezelfde voorwaarden als Demerary & Essequebo.

Deze capitulatie voor Berbice, den 24en September 1803 te Nieuw-Amsterdam gesloten, was dan ook nagenoeg gelijkluidend met laatstgenoemde, doch werd daarbij, evenals bij de acte van overgave van 1796 (zooals wij hierboven zagen), nog eene extra clausule gevoegd, n. l. dat al de Kolonie- of Societeitsplantages en slaven zoomede de te ontvangen akkergelden, steeds als particulier eigendom der participanten van de Societeit van Berbice zouden worden beschouwd.

Zoo waren dan de beide koloniën in 1803 voor de derde maal, en nu voor altijd, onder de heerschappij van Groot-Brittannië gebracht *) en de luitenant-kolonel Robert Nicholson werd door Grinfield in Stabroek achtergelaten, om als waarnemend Gouverneur over het geheel te fungeeren, totdat de regeering in Engeland definitieve benoemingen zou doen, die al spoedig volgden.

Antony Beaujon, die in 1796 de kolonie Demerary en Esse-

*) Ook het naburige Suriname moest weldra zwichten en werd den 28en April 1804 door de Engelschen onder Sir Charles Green en Samuel Hood bij verrassing genomen.

quebo aan de Engelschen had overgegeven en sedert dien tijd tot 1802 aldaar Gouverneur voor Engeland was gebleven, had zich na de teruggave der kolonie aan de Bataafsche republiek, in 1802 naar Engeland begeven, daar hij begreep, dat hem in Nederland geene vriendelijke ontvangst te wachten stond. Hij had zich gedurende zijn zesjarig bestuur zulk een goeden naam weten te maken, door zijn bekwaamheid en zijn conciliant en rechtschapen karakter, dat de Minister van Koloniën Lord Hobart hem opnieuw aanzocht tot het aanvaarden dier betrek-
1804 king en werkelijk keerde hij in Augustus 1804 als Engelsch Gouverneur naar Demerary terug. Hij werd daar met zooveel genoegen ontvangen, dat het Hof van Politie besloot zijn jaarlijksch traktement als Gouverneur en president van de Hoven van Politie en Justitie op de bijzonder hooge som van *f* 25.000 te brengen; doch hij genoot niet lang daarvan, daar hij in October 1805 te Stabroek overleed (**117**).

Ook de Gouverneur van Berbice v. Imbyze van Batenburg, die geheel in dezelfde omstandigheden verkeerde als Beaujon en zich ook nog over de overgave dier kolonie in 1796 moest verantwoorden, had nadat die kolonie in 1802 aan de Bataafsche republiek was teruggegeven, in Maart 1803 de terugreis naar Europa aangenomen, nadat hij vooraf van de inwoners van Berbice een dankadres had ontvangen met een geschenk van een zilver tafelservies ter waarde van *f* 18.000. Toen hij in het Kanaal kwam, werd het schip waar hij zich aan boord bevond door een Engelsch oorlogsschip aangehouden en opgebracht, daar de Britsche regeering op het punt stond den oorlog aan onze republiek te verklaren en als naar gewoonte, reeds bij voorbaat, de koopvaardijschepen begon weg te kapen. Batenburg, die zich evenals Beaujon weinig aangenaams voorstelde van de verantwoording die hij bij het Staatsbewind der Bataafsche republiek moest gaan doen, bleef voorloopig in Engeland en wist Lord Hobart veel vertrouwen in te boezemen, waartoe het door hem medegebrachte adres en het geschenk der kolonisten niet weinig bijdroegen. Toen dan ook de oorlog was uitgebroken en de Engelsche vloot de West-Indische koloniën heroverd had, werd Batenburg door de Engelsche regeering opnieuw benoemd tot Gouverneur van Berbice, welke betrek-

king hij den 25en Juni 1804 wederom aanvaardde. De luitenant- 1804
kolonel Nicholson, van wien hij het bestuur overnam, bleef het commando over de Engelsche troepen, zoowel hier als in Demerary & Essequebo, voeren en was waarschijnlijk tevens belast om een oog in het zeil te blijven houden tegenover de beide Gouverneurs, wier nationaliteitsgevoel blijkens de opgedane ondervinding op zulke losse grondslagen stond.

Het schijnt, dat Batenburg gedurende zijn verblijf in Londen totaal onder den invloed der hooge Engelsche regeering was gekomen en de belangen van de eigenaren der kolonie als bijzaak was gaan beschouwen, daar hij althans op een voor hen zeer gewichtig punt geheel van gevoelen was veranderd. Bij de overgave van Berbice door hem aan de Engelschen, in 1796, had hij n.l. zooals wij hierboven reeds mededeelden, het beginsel in de capitulatie doen opnemen, dat de Engelsche regeering alléén de Souvereiniteit van Berbice zou bezitten en dat de z. g. Kolonie- of Societeitsplantages (vier in getal), met alles wat daartoe behoorde en al de nog niet uitgegeven gronden, particulier bezit zouden blijven van de participanten der vroegere Societeit, die daarop evenveel aanspraak hadden als de vrije of particuliere planters op hunne plantages en eigendommen *). Hij had dit beginsel gedurende zijn bestuur van 1796 tot 1802 steeds trouw gehandhaafd en daaraan had hij dan ook hoofdzakelijk zijne populariteit, het dankadres en het zilveren tafelservies bij zijn vertrek in Maart 1803 te danken gehad. Toen nu gedurende zijne korte afwezigheid in de capitulatie van 24 September 1803, door den generaal Grinfield weder hetzelfde beginsel was erkend, meende men natuurlijk in Berbice dat Batenburg zich daaraan bij zijn terugkomst strikt zou houden; maar men was niet weinig verbaasd en verontwaardigd, toen hij op den dag zijner installatie aan het Hof van Politie bekend maakte, dat hij op een nader te bepalen dag ingevolge de door hem medegebrachte instructie de Kolonie-

*) Na vele veranderingen was het getal der Societeits-plantages in het begin dezer eeuw tot vier teruggebracht, n. l. in de rivier Berbice de suikerplantages de Nieuwe Dageraad, de Dankbaarheid en de Johanna en in de Canje-rivier de koffieplantage Sandvoort.

(vroeger Societeits-) plantages in naam des Konings onder zijn bestuur zou nemen. Ook deelde hij in eene latere zitting mede, dat hij de achterstallige akkergelden (die men in de kolonie eveneens als particulier bezit der Societeit beschouwde) ten behoeve der regeering zou innen. Het Hof van Politie protesteerde tegen deze naar hunne opvating arbitraire en onbillijke besluiten; vergaderingen der burgerij werden er gehouden, waarin het rechtmatige daarvan werd betwist; doch alles te vergeefs. Een der leden van het Hof, Herlin, werd zelfs wegens zijn verzet door Batenburg ontslagen, de Societeits-plantages werden voor het gouvernement geannexeerd en de akkergelden met geweld en soms door gerechtelijken verkoop van den inboedel der weigerachtigen, geïnd (**118**). Door deze handelwijze had Batenburg natuurlijk zijne vroegere populariteit geheel verloren, doch hij bleef niet lang meer in functie, daar wij zien dat de commandant der troepen, de luitenant-kolonel Nicholson, in December 1806 weder als Gouverneur ad interim optrad *). Na dien tijd valt er weinig speciaals meer te vermelden van Berbice — die kolonie van twisten, oproer en muiterij — daar zij, voortaan als het ware een aanhangsel van het veel belangrijker Demerary & Essequebo geworden, ook geheel in de lotgevallen van laatstgenoemde kolonie deelde.

1805 1806 Van den dood van Beaujon in 1805 en het ontslag van Batenburg in 1806 tot 1814 (het tijdstip dat Demerary & Essequebo en Berbice voor goed in de macht van de Engelschen bleven), werden die beide koloniën — alhoewel het Hollandsch element er nog altijd in de meerderheid was en voor alle publicatiën der regeering en andere stukken steeds de beide talen gebruikt werden, — uitsluitend door landvoogden van Engelsche nationaliteit bestuurd.

In Demerary waren het de generaals James Montgommery en Hugh Carmichael, de heer H. W. Bentinck en de generaal Murray, in Berbice de kolonel Nicholson, de generaals Montgommery en Dalrymple en de heer Robert Gordon die elkander

*) Zie Dalton 2e deel, bladz. 566 Appendix; daaruit blijkt echter niet wáárom Batenburg toen aftrad en vervangen werd; ook elders hebben wij niets naders omtrent dezen Engelsch geworden Hollander kunnen vinden.

als Gouverneurs of Luitenant-Gouverneurs afwisselden *). De koloniën werden hoe langer hoe meer Engelsch gemaakt; in 1807 werd bepaald dat alle publieke ambten en bedieningen 1807
in het vervolg bij voorkeur aan Engelschen zouden worden gegeven (**119**) en in het volgende jaar werd de bepaling uitgevaardigd, dat de regeering verder geene petitiën of andere stukken in het Hollandsch geschreven meer zou aannemen, als ze niet vergezeld waren door eene Engelsche vertaling. Niemand geloofde meer aan de mogelijkheid eener eventuëele teruggave der kolonie aan de Nederlanders en de billijkheid gebiedt ons hier bij te voegen, dat ook géén planter daar nog naar verlangde.

Het getal slaven, de grondslag van de welvaart dezer koloniën op de kust van Guiana, nam steeds toe door de groote aanvoeren uit Afrika, en de vermeerdering van producten, vooral van koffie en katoen, hield daarmede gelijken tred, zoodat de planters veel geld verdienden en in groote weelde leefden. In het jaar 1808 geschiedden er echter twee zaken die 1808
van grooten invloed op de toekomst van die Engelsche koloniën waren: vooreerst, de afschaffing van den Afrikaanschen slavenhandel, een reeds sedert eenige jaren door de Engelsche regeering overdachte maatregel, die moest strekken, om aan de eischen van de jeugdige maar toch reeds krachtige „Anti-slavery" partij te voldoen en tevens om de concurreerende koloniën van andere mogenheden in West-Indië en de republiek der Vereenigde Staten, door onthouding van den aanvoer van arbeiders, zooveel mogelijk te benadeelen.

Het tweede belangrijke voorval in 1808, was de aankomst in Demerary van de eerste zendelingen der London Missionary Society, die zich van den beginne af veel aan de ontwikkeling der negers lieten gelegen leggen en nog heden een ruim veld van werkzaamheid aldaar hebben. Deze zendelingen —

---

*) Wij laten de juiste opgave van de jaren en maanden, waarin die Engelsche bewindvoerders aankwamen en aftraden hier achterwege, als van minder belang voor onze Nederlandsche lezers; die data zijn te vinden in Dalton's 2de deel (Appendix) en zijn in hoofdzaak opgenomen, in de als bijlage hierachter door ons gegeven lijst der Commandeurs en Gouverneurs.

die even heerschzuchtig en aanmatigend waren als de Moravische broeders nederig en vreedzaam van aard zijn — hebben door hun overdreven geloofsijver een minder gelukkigen invloed op de negerslaven uitgeoefend; zij stelden zich onmiddelijk op vijandelijken voet tegenover de planters, die zij voorstelden als de onderdrukkers der negers; zij maakten deze laatsten eindelijk zóó ontevreden en zweepten hunne hartstochten zoodanig op (wellicht zonder de noodlottige gevolgen te voorzien), dat grootendeels dááraan de groote slavenopstand in Demerary in 1823 te wijten is geweest (**120**).

Doch zooverre was het nog niet. Toen de Londensche missionarissen in Demerary kwamen, voldeden zij aan een godsdienstige behoefte van velen, want er waren in 1808 slechts twee kerken in de beide koloniën te zamen: één in Berbice (Luthersch) en één op Fort-eiland, de oude hoofdplaats van Essequebo, terwijl in Demerary geen enkele gelegenheid tot publieke godsdienstoefening bestond; waarin door de zendelingen al dadelijk eenigermate voorzien werd, door de kerkjes (chapels) die zij in verschillende gedeelten der kolonie gesticht hebben. Eerst later toen Stabroek langzamerhand in belangrijkheid en in zielental was toegenomen, werd aldaar in 1810 de eerste Engelsche (Episcopaalsche) kerk gebouwd *).

1812 In 1812 onderging de kolonie Demerary & Essequebo eene kleine wijziging in haar regeeringstelsel. De tot nu toe in sommige opzichten nog steeds afgescheiden gehouden districten Essequebo en Demerary werden den 28en April van dat jaar definitief en volkomen tot één samengevoegd, de afzonderlijke Raad van Justitie voor Essequebo werd afgeschaft en tot hoofdstad der aldus vereenigde kolonie Demerary bleef Stabroek aangewezen, dat echter tevens, ter eere des Konings van Engeland, Georgetown werd genoemd.

Essequebo, vroeger de voornaamste der 3 naburige koloniën, was nu dus een appendix geworden van haar kind Demerary, en geen wonder want het was in belangrijkheid bij de zusterkoloniën geheel ten achter geraakt. Essequebo toch telde op

*) Thans is er waarschijnlijk geen plek op aarde waar, op zulk een kleine bevolking, een zoo groot getal kerken en kapellen is als in Britsch Guiana.

dat tijdstip 18.000 slaven, tegen 21.000 in Berbice en 47.000 in Demerary. Door de samenvoeging van Essequebo met Demerary verkreeg men een bezuiniging van *f* 100.000 aan salarissen, van ambtenaren die in Essequebo konden gemist worden en kon men daarentegen niet alleen andere nuttige zaken invoeren, maar ook den Gouverneur ontlasten van het met zijn ambt zoo weinig compatibele waarnemen der functiën van president van het Hof van Crimineele en Civiele Justitie, waarvoor nu een afzonderlijke titularis werd benoemd.

Het bestuur der kolonie Demerary bestond nu behalve den Gouverneur, uit een Court of Policy of Raad van Regeering, zamengesteld uit 4 officiëele leden (de hoogste ambtenaren in de kolonie) en 4 leden uit de ingezetenen, door het college van kiezers gekozen. Voorts bestond er een, reeds onder het bestuur van den Gouverneur Beaujon in 1796 ingesteld, college van „Financial Representatives," telkens voor 2 jaren gekozen door de ingezetenen en belast om eens of meermalen in het jaar met de Court of Policy in gezamenlijke vergadering of Combined Court over de uitgaven en de te heffen belastingen der kolonie te beslissen. De administratie der justitie was aan het zoo even genoemde Hof van Crimineele en Civiele Justitie opgedragen, een college dat behalve den president nog zes leden telde, twee officiëele leden en vier uit de ingezetenen gekozen. Dit hof werd ter zijde gestaan door een fiscaal en deed zijne uitspraken naar de regelen van het Romeinsch Recht, de toenmalige Hollandsche wet.

Berbice bleef nog eenigen tijd nominaal gehandhaafd als zelfstandige kolonie nevens Demerary, doch eenigermate daaraan ondergeschikt, en het bestuur was aldaar met eenige wijziging nagenoeg op dezelfde wijze ingericht. *).

Beide koloniën, Demerary en Berbice, verkeerden in zeer bloeiënden toestand en hadden sedert 1803 geen overlast meer van vijandelijke aanvallen. Van de geweldige oorlogen die

---

*) Eerst in 1831 werd Berbice, zooals wij in het XIe hoofdstuk nader zullen verhalen, definitief en geheel bij Demerary gevoegd en sedert dien tijd voeren de 3 vereenigde koloniën van Essequebo, Demerary en Berbice den officiëelen naam van British Guiana.

Europa omstreeks dien tijd teisterden ondervond men weinig schade, de producten toch konden vrijelijk naar de Engelsche havens worden gebracht, daar de Fransche oorlogsmarine voor $^3/_4$ vernietigd was en de Engelschen geheel meester op zee waren. Wel werden die koloniën in 1812 verontrust door kapers uit de Vereenigde Staten (met welke Engeland in oorlog was) en gelukte het dezen om een paar koopvaardijschepen buit te maken, maar de tijd dat eene geheele kolonie zich op eerste verschijning van een paar gewapende schepen overgaf was voorbij. Eenige koloniale vaartuigen werden alsdan bewapend en met een sterke bemanning van vrijwilligers voorzien; zij vielen de kapers aan en verdreven hen.

De bevolking en productie der beide koloniën overtrof reeds verre die der vroegere model-kolonie Suriname, (ook in het bezit der Engelschen sedert 1804) waar het Engelsche element echter weinig wortel had geschoten en dus weing kapitaal had ingebracht, zoodat men er in hoofdzaak overgeleverd bleef aan de Amsterdamsche administratie-kantoren. Volgens het werk van den Generaal J. van den Bosch, getiteld: *Nederlandsche bezittingen in Azië, Amerika en Afrika*, 's Gravenhage 1818, vergeleken met de opgaven van Jhr. C. A. van Sypesteyn, in zijn *Beschrijving van Suriname*, was de productie van Demerary, Essequebo en Berbice in 1814: 32 millioen Amst. ponden suiker, 9 millioen pond koffie en 7 millioen pond katoen; terwijl Suriname, omstreeks dienzelfden tijd jaarlijks 14 millioen pond suiker, 5 millioen pond koffie en 1 millioen pond katoen opleverde. De vergelijking dier cijfers met die van vroegere jaren levert het bewijs, dat in 1814 in Suriname reeds stilstand en zelfs achteruitgang merkbaar was, terwijl Demerary, Essequebo en Berbice steeds meer ontwikkelden; welke meerdere ontwikkeling moet worden toegeschreven aan de verschillende door ons hierboven medegedeelde oorzaken.

1814 Toen Europa na de reuzenworsteling met Napoleon eindelijk tot rust kwam, werden bij de Conventie te Londen, gesloten op 13 Augustus 1814 en bekrachtigd door den vrede te Parijs 20 November 1815, door Engeland al de veroverde bezittingen (ook Suriname) aan Nederland teruggegeven, doch werden daarbij niet alleen de Kaapkolonie, maar ook Demerary &

Essequebo en Berbice uitdrukkelijk uitgesloten *), en bleven deze koloniën definitief onder de Britsche heerschappij.

Op deze wijze eindigden dus voor goed onze verdere aanspraken op dat gedeelte der Noordkust van Zuid-Amerika, thans bekend onder den naam van Britsch Guiana, waar gedurende bijna twee eeuwen de Hollandsche vlag gewaaid had.

Konden wij in den aanvang van dit verhaal met genoegen en trots er op wijzen, hoe onze oude kooplieden en zeevaarders met kleine middelen maar met groote volharding en moed tegen vijandelijke vloten, gevaarlijk klimaat en allerlei tegenspoeden kampten, des te onaangenamer was het ons om later zoo menig voorbeeld van zwakheid, kleingeestigheid, hardvochtigheid of plichtverzuim te moeten vermelden; maar onze plicht als onpartijdig geschiedschrijver is ons steeds voor oogen gebleven, daar wij geen lofreden of tendenz-stuk te schrijven hadden.

Met groote voldoening evenwel hebben wij bij het verhalen van zoo vele voor ons nationaal gevoel minder vleiende gebeurtenissen, ook de aandacht kunnen vestigen op menig lichtpunt en o. a. op drie mannen, die inderdaad elk op verschillend gebied onder de verdienstelijke Nederlanders kunnen geteld worden, — mannen, wier namen weinig of niet bekend zijn en die toch verdienen aan de vergetelheid ontrukt te worden.

Wij bedoelen den rechtschapen Laurens Storm van 's Gravesande, van 1743 tot 1772 landvoogd van Essequebo en Demerary, die met eerlijkheid en verstand aldaar het bewind voerde, wetenschappelijke onderzoekingen aanmoedigde en den stoot gaf tot de stichting en uitbreiding der kolonie Demerary. Den braven, verdraagzamen en belangloozen Hermanus

*) Wij zullen dat traktaat hieronder in het XIe hoofdstuk meer uitvoerig bespreken en voorts daarin met korte woorden de lotgevallen dier koloniën mededeelen van 1814 tot op onzen tijd; waaruit tevens zal blijken, door welke maatregelen Britsch Guiana eene bloeiende en rijke kolonie is geworden, in tegenstelling met ons arme Suriname.

Grevenbroek, gedurende ruim 30 jaren omstreeks ter zelfder tijd predikant in Essequebo, een vriend en trooster niet alleen der kolonisten, maar ook der slaven toen nog niemand anders humaan over hen dacht en toen nog bijna een ieder hen niet veel beter beschouwde en behandelde dan als trekvee.

En eindelijk den moedigen en rechtvaardigen Wolfert Simon van Hoogenheim, Gouverneur van Berbice gedurende den geweldigen opstand in 1763, welke door hem met ijzeren volharding en wilskracht bedwongen werd!

HOOFDSTUK XI.

Korte schets der lotgevallen van Britsch-Guiana sedert 1814 tot op onzen tijd.

Bij den vrede door de geallieerden na den val van Napoleon 1814
met Frankrijk op 30 Mei 1814 te Parijs gesloten, werd die mogendheid binnen hare limieten van 1792 teruggebracht en de andere Europeesche Staten werden meest allen in hun vroeger territoriaal gebied hersteld. Wel werden hier en daar rectificatiën in de grenzen aangebracht, en verdwenen eenige kleine Duitsche vorstendommen van de kaart; wel werden de overige Duitsche Staten tot een Bond vereenigd en de voormalige Republiek der Vereenigde Nederlanden ter wille van het Europeesch evenwicht en als voorzorg tegen Frankrijk, vergroot door toevoeging der Zuidelijke of Belgische provinciën; maar overigens bleef de toestand nagenoeg als vroeger.

Groot-Britannië, dat steeds de ziel was geweest van de Europeesche coalitie tegen de overheersching van Napoleon en dat in Europa geen andere vermeerdering van gebied kon verkrijgen dan de eilanden Malta en Helgoland — beiden gedurende den oorlog veroverd en thans door haar behouden — Groot-Britannië zocht eene compensatie daarbuiten. Niet alleen werden de eilanden Tobago, St. Lucie en Isle de France (Mauritius), koloniën van den vijand, aan Engeland afgestaan, doch ook Nederland, alhoewel bondgenoot, moest eenige harer koloniën ten offer brengen en bij het vredestraktaat behield Engeland zich vóór, om bij eene nadere overeenkomst de teruggave „der voor ons in bewaring gehouden bezittingen" te regelen. Sterk was het drijven der Britsche regeering, om een groot deel van dien schat voor zich te behouden en het

was alléén aan den grooten persoonlijken invloed van den Souvereinen Vorst (Willem I) en diens diplomatiek talent te danken, dat wij bij de daarover namens hem gevoerde onderhandelingen, het meerendeel onzer koloniën terug erlangden. Den 13en Augustus 1814 kwam te Londen de nadere conventie tot stand, waarbij wij gelukkigerwijze weder in het bezit werden gesteld van Java en de andere O.-I. eilanden, *) zoomede van Suriname, Curaçao, St, Eustatius, Saba en St. Martin, — doch de Kaapkolonie, Demerary, Essequebo en Berbice werden door Engeland behouden, dat hierin niet meer dan een billijk equivalent zag, voor de vergrooting van grondgebied door den Souvereinen Vorst met de Belgische provinciën verkregen. Als een staaltje, hoe men in diplomatieke taal met zoetvloeiende woorden deze eenigszins bittere pil wist te vergulden, laten wij hier den aanhef volgen van die in het Fransch en Engelsch gestelde conventie:

„Au nom de la Très-Sainte et Indivisible Trinité Les Pro„vinces-Unies des Pays-Bas ayant été rendues par la faveur „de la Providence Divine à leur indépendance, et ayant été „placées par la loyauté de la Nation Hollandaise et les armes „des Puissances Alliées sous le Gouvernement de l'Illustre „Maison d'Orange, — et sa Majesté Britannique désirant faire „avec le Prince Souverain des Provinces-Unies des Pays-Bas, „relativement aux colonies desdites Provinces-Unies, conquises „durant la dernière guerre par les armes de S. M., des arran„gements propres à avancer la prospérité dudit Etat et en „même temps à fournir une preuve durable de l'amitié et de „l'attachement de S. M. pour la Maison d'Orange et pour la „Nation Hollandaise, les hautes parties contractantes susmen„tionnées, également animées de ces sentiments réciproques de „bienveillance cordiale et d'attachement mutuel l'une envers „l'autre, ont nommé leurs plénipotentiaires, savoir:

„S. A. R. le Prince d'Orange, Prince Souverain des Provinces„Unies des Pays-Bas, — le Sieur Henri Fagel, Son Ambassadeur „Extraordinaire et Plénipotentiaire à la Cour de S. M. Britannique

*) Behalve Ceylon, dat reeds bij den vrede van Amiëns in 1802 op regelmatige wijze aan Engeland was afgestaan.

„et S. M. le Roi du Royaume Uni de la Grande Brétagne et „d'Irlande, — le très-honorable Robert Stewart Vicomte „Castlereagh, conseiller etc., etc. et Secrétaire d'Etat pour „les Affaires Etrangères.

„Lesquels, après avoir échangé leurs pleins pouvoirs, trouvés „en bonne et due forme, sont convenus des articles suivants:

„Art. 1. S. M. Britannique s'engage à restituer au Prince „Souverain des Prov.-Unies des Pays-Bas, dans le délai qui „sera fixé ci-après, les colonies, comptoirs et établissements „dont la Hollande était en possession au commencement de la „dernière guerre, c'est à dire au 1er Janvier 1803, dans les „mers et sur les continents de l'Amérique, de l'Afrique et de „l'Asie, à l'exception du Cap de Bonne-Espérance, et des éta- „blissements de Demerary, Essequebo et Berbice, desquelles „possessions les hautes parties contractantes se réservent le „droit de disposer par une Convention supplémentaire, qui sera „négociée ci-après, conformément aux intérêts mutuels des „deux parties, etc. ....."

De volgende artikelen van deze conventie behelzen verder eenige bepalingen betreffende den ruil van Banka voor Cochin en Malabar, en omtrent het tijdstip van de teruggave der koloniën (maximum zes maanden), terwijl de Souvereine Vorst, in art. 8 van dat stuk, op plechtige wijze zijn voornemen kenbaar maakt, om met den Koning van Engeland krachtig mede te werken tot de geheele afschaffing van den handel in slaven op de kust van Afrika.

In eenige additioneele artikelen van dezelfde conventie van 13 Augustus 1814 verklaart Engeland verder, de betaling op zich te nemen van 5 à 6 millioen p. st., voor vergoedingen en kosten die eigenlijk voor rekening van Nederland kwamen, (o. a. twee millioen voor den aanleg van vestingen op de Fransch-Belgische grens) en daarna wordt nog eens in stellige bewoordingen, de afstand der bovenbedoelde koloniën — als ware het een compensatie voor de betaling dier millioenen, — op de volgende wijze herhaald:

„En considération des engagements ci-dessus mentionnés, pris „par S. M. Britannique, le Prince Souverain des Pays-Bas „consent à céder en toute souveraineté à S. M. Britannique

„le Cap de Bonne-Espérance et les établissements de Demerary,
„Essequebo et Berbice, à condition néanmoins que les sujets de
„sa dite Alt. Roy. le Prince Souverain, étant propriétaires
„dans lesdites colonies ou établissements, auront la faculté
„(sauf tels réglements dont on conviendra ci-après par une
„convention supplémentaire) de naviguer et de trafiquer entre
„lesdits établissements et les territoires dudit Prince Souverain
„en Europe."

De hier bedoelde supplementaire conventie ondervond door de verder in Europa voorvallende groote gebeurtenissen eenige vertraging, maar werd eindelijk, voor wat Demerary, Essequebo en
1815 Berbice betreft, den 12en Augustus 1815 (in den Naam der Allerheiligste en Onverdeelbare Drieëénigheid) te Londen geteekend, door onzen gezant Hendrik Baron Fagel als vertegenwoordigende den inmiddels tot Koning verheven Souvereinen Vorst (Willem I) en door Henri Earl Bathurst als gevolmachtigde van den Koning van Engeland *).

Tusschen de beide hooge contracteerende partijen werd o. a. overeengekomen, dat de Nederlandsche grondeigenaren in gezegde koloniën naar verkiezing Engelsche onderdanen konden worden of wel onderdanen van den Koning der Nederlanden konden blijven; terwijl zij in beide gevallen geheel dezelfde rechten en vrijheden zouden genieten als de Engelschen en, als zij Nederlanders bleven, nog daarenboven vrijelijk hunne plantages uit Nederland van de gewone benoodigdheden (cargazoen) zouden mogen voorzien en hunne producten in retour derwaarts zenden. Voorts werden daarin een tal van bepalingen vastgesteld, tot handhaving en bescherming der rechten van hypotheekhouders en plantage-eigenaars der twee verschillende nationaliteiten en eindelijk werd in art. 11 der conventie een onrecht hersteld,

*) Deze supplementaire conventie van 12 Augustus 1815, zoowel als de conventie van 13 Augustus 1814 en al de andere vredes-tractaten en overeenkomsten, gedurende die beide jaren tusschen de groote mogendheden onderling, met medewerking van Nederland, of wel met ons land zelve gesloten, zijn in extenso opgenomen in het 1e deel van Lagemans' «*Recueil des «Traités et conventions conclus par le Royaume des Pays Bas avec les «Puissances étrangères, depuis* 1813 *jusqu'à nos jours.*» La Haye, A. Belinfante. 1858.

dat al sedert eenige jaren aan de aandeelhouders der Societeit van Berbice was aangedaan. Dit art. 11 luidt n.l. als volgt:

„Z. M. de Koning der Nederlanden, aan Zijne Groot-Bri-„tannische Majesteit voorgesteld hebbende, dat de Nederlandsche „kooplieden en actiehouders (bekend onder den naam van de „Societeit van de Berbice) eene rechtmatige aanspraak hebben „op zekere plantagiën, voormaals door dezelve in de kolonie „de Berbice aangelegd *) uit het bezit van dewelke zij door „de revolutionnaire regeering in Holland gezet waren **) en „welke bij de laatste inname van de gemelde kolonie door de „wapenen van Zijne Groot-Britannische Majesteit zijn aange-„zien geworden als Gouvernements-eigendom ***), zoo verbindt „zich Zijne Groot-Britannische Majesteit, aan de gemelde Socie-„teit van de Berbice binnen den tijd van zes maanden na de „uitwisseling der ratificatie van de tegenwoordige conventie „te restitueeren de plantagiën Dageraad, Dankbaarheid, Johanna „en Sandvoort, met derzelver negers en verder toebehooren en „zulks in volkomen vergoeding en voldoening van alle preten-„siën welke gemelde Societeit zoude mogen hebben of susti-„neren te hebben, ten laste van Zijne Groot-Britannische Majesteit „of Hoogstdeszelfs onderdanen, uithoofde van eenigen eigen-„dom, voormaals aan meergemelde Societeit in de Kolonie de „Berbice toebehoord hebbende."

Hiermede werd dus aan de gegronde klacht van vele belanghebbenden in Berbice te gemoet gekomen en ten overvloede behelsde art. 13 der conventie nog de algemeene verklaring, voor de drie koloniën in gelijke mate van kracht, dat Zijne Britsche Majesteit zich verbond „om in alle gevallen, waarin „de rechten en belangen van Nederlandsche eigenaren betrok-

---

*) De vroegere z. g. Kolonie- of Societeits-plantages, waarvan hierboven zoo dikwijls sprake was.

**) Toespeling op de willekeurige opheffing der Societeit van Berbice, bij Resolutie der Staten-Generaal van 9 October 1795, (zie hierboven in het Xde hoofdstuk, blz. 274 en 275).

***) Dit geschiedde in 1804, hoofdzakelijk door de afkeuringswaardige opvatting van den Gouverneur v. Imbyze van Batenburg, (zie hierboven in het Xde hoofdstuk, blz. 287 en 288).

„ken zijn, met de uiterste billijkheid en onpartijdigheid te werk te gaan."

Algemeen was de tevredenheid, ook onder de meesten der Hollandsche plantage-eigenaren en kooplieden in Demerary, Essequebo en Berbice, dat zij nu definitief en onder zulke voordeelige conditiën onder de heerschappij van het machtige Engeland waren gekomen, hetgeen stabiliteit gaf en de hoop wettigde om met gerustheid de toekomst tegemoet te kunnen zien. Nimmer heeft men dan ook in die koloniën reden gehad, om een terugkeer tot de vroegere Hollandsche toestanden te wenschen, want de Engelsche regeering heeft zich steeds met volkomen goede trouw en welwillendheid aan de bepalingen der conventiën van overgave en zelfs aan den geest van het zoo even genoemde artikel 13 gehouden. De rechten der Hollanders, en zelfs hunne gewoonten en gebruiken, werden steeds ontzien en toen langzamerhand de oude koloniale instellingen en ambtenaarsbetrekkingen meer op Engelsche leest geschoeid werden, geschiedde zulks altijd met gematigdheid en met eerbiediging van eenmaal verkregen rechten en aanspraken *). Deze goede trouw en gematigdheid zijn des te opmerkelijker, wanneer wij nagaan hoe onrechtvaardig en hardvochtig datzelfde Gouvernement steeds te werk is gegaan jegens de Hollandsche Boeren in de Kaapkolonie, die omstreeks denzelfden tijd onder de Engelsche suprematie overgingen.

Toen de zooeven bedoelde gewichtige politieke regeling plaats greep, was Demerary & Essequebo onder het bewind van den generaal-majoor John Murray als Luitenant-Gouverneur en Berbice werd bestuurd door den Luitenant-Gouverneur H. W. Bentinck **). Beide bleven geruimen tijd in die betrekkingen werkzaam tot voldoening der regeering en van de kolonisten en vooral Murray wist zich, zooals wij

---

*) Ongeveer 35 jaren later waren nog steeds 4 of 5 der meest lucratieve koloniale betrekkingen in Demerary vervuld door Hollanders en een Nederlandsch predikant genoot nog lang daarna een vrij aanzienlijk traktement uit de koloniale kas, alhoewel de Nederlandsch Hervormde gemeente aldaar tot een onbeduidend klein cijfer was versmolten, (vergelijk blz. 133 hierboven).

**) Een lid van den Engelschen tak der familie van dien naam.

hieronder zullen mededeelen, groote populariteit te verwerven.

Onder deze Gouverneurs kwamen vele verbeteringen tot stand en de productie nam met den dag toe, ook ten gevolge van het meerdere kapitaal door Engelsche kooplieden en speculanten in de kolonie aangewend en de uitzending van verbeterde machineriën voor suikerbereiding *). Het raderwerk der koloniale regeering, de wijze van beheer der plantages en vele civiele instellingen bleven echter in hoofdzaak vooreerst onveranderd en wij kunnen hier met genoegen wijzen op een onpartijdig oordeel van den bekwamen Engelschen schrijver Dalton, die zegt „dat een goed deel van den lateren bloei der kolonie, te „danken was aan de grondslagen door de oude Hollandsche „kolonisten met zooveel energie, volharding en bekwaamheid „gelegd".

De landbouw en handel verkeerden in een buitengewoon gunstigen toestand en er werden schatten verdiend met suiker, koffie en katoen, alles destijds hoog in prijs! Er heerschte daardoor groote welvaart en weelde in de kolonie, zoodat Dalton dan ook het eerste twintigtal jaren der 19e eeuw de „Golden age" van Demerary, Essequebo en Berbice noemt (**121**).

De stad Stabroek, die zooals wij hierboven reeds aanstipten in 1789 slechts 780 inwoners telde, (waarvan 238 blanken), had reeds in 1807 eene bevolking van 1500 blanken, 2000 vrije kleurlingen en 5000 slaven, dus te zamen 8500 zielen, welk getal in deze sedert 1812 tot Georgetown verdoopte hoofdplaats nog aanmerkelijk toegenomen was. Hetgeen in deze vermeerdering der bevolking het meeste treft, is het buitengewoon groot getal Europeanen, meest Engelschen en Schotten, die er bijgekomen waren, en van deze „nieuwkomers" hadden velen hunne familiën medegebracht, hetgeen vroeger zeldzamer was. Het vrouwelijk element en het familieleven waren daardoor in Georgetown en later ook in de overige gedeelten der kolonie meer tot hun recht gekomen en dientengevolge hadden zich zachtere zeden en meerdere beschaving ontwikkeld.

---

*) In 1805 was de eerste stoomsuikermolen in Demerary in werking gebracht en de meeste planters hebben later dit voorbeeld gevolgd, zoodat langzamerhand de paarden- en waterwerken in onbruik geraakten.

De Engelsche regeering die reeds sedert 1803 het vaste voornemen koesterde Demerary & Essequebo en Berbice nimmer aan Nederland terug te geven, had zich meer en meer aan die koloniën gelegen laten leggen en was ook op hare eventuëele verdediging bedacht geweest. Het fort Willem Frederik aan den ingang der Demerary-rivier (bij Georgetown) gelegen en de batterij aan den N. W. hoek van de monding dier rivier, waren evenals het fort St. Andries (St. Andrew) aan de monding der Berbice en de tegenoverliggende batterij Nieuwslot (in redoute York herdoopt), in goeden staat van tegenweer gebracht en van behoorlijk geschut voorzien. Het vroeger slecht uitgeruste en karig van levensmiddelen voorziene kleine Hollandsche garnizoen, was vervangen door 1000 à 1200 man goed gewapende en goed gevoede Engelsche troepen, waarvan de officieren groote toelagen uit de koloniale kas ontvingen, onder den naam van „table money".

De vroeger gebrekkig georganiseerde gewapende burgermacht, was onder de benaming van Militia op beteren voet ingericht en de aanzienlijkste ambtenaren, kooplieden en planters rekenden het een eer om daarbij officier te zijn; deze militia of schutterij heeft later, in vereeniging met de troepen, goede diensten bewezen bij den slaven-opstand in 1823.

De toenemende welvaart van Demerary en Berbice in het begin van deze eeuw, was voornamelijk veroorzaakt geworden door den ruimen aanvoer van werkkrachten voor den veldarbeid. De meeste slavenhandelaars hadden het raadzamer gevonden hunne levende koopwaar uit Afrika naar de Engelsche koloniën te brengen, dan naar andere bezittingen, waarbij zij gevaar liepen om prijs gemaakt te worden door de Engelsche kruisers, die meester op zee waren, en sedert 1796 waren in de Engelsche W.-I. eilanden en Guiana dan ook jaarlijks vele duizenden slaven ingevoerd. Het besluit der Engelsche regeering van 1808, waarbij de handel in negers op de kust van Afrika werd verboden — een maatregel die bij het sluiten van den vrede in 1814 door de meeste andere Europeesche Staten in beginsel gehuldigd werd — bracht echter tijdelijk eene groote stremming in dien geregelden toevoer van arbeiders te weeg en was eene

eerste schrede op den later gevolgden weg tot emancipatie.

Demerary en Berbice waren intusschen zóó ruim voorzien van slaven, dat zij eenigen tijd op dien voorraad konden teeren; terwijl trouwens, ook na het bedoelde besluit omtrent den Afrikaanschen slavenhandel, tot het jaar 1823, af en toe met bijzondere vergunning der regeering, nog nu en dan ladingen slaven van andere herkomst werden ingevoerd. Iets dat daarenboven inzonderheid medewerkte, om in Engelsch Guiana het gemis van den geregelden aanvoer van slaven uit Afrika aanvankelijk minder te doen gevoelen dan in het naburige Suriname was, dat omstreeks dienzelfden tijd vele Engelsche planters uit de Antillen voortgingen met hunne dorre en uitgeputte gronden op die eilanden te verlaten en zich met hunne slaven in Demerary en Berbice te komen vestigen.

Kort na den definitieven afstand dezer koloniën aan Engeland 1817
besloot men tot eene nauwkeurige telling der bevolking over te gaan en volgens den eersten census van 1817 telde men in Demerary en Essequebo 77.163 en in Berbice 24.549, dus totaal 101.712 slaven, terwijl het getal vrije inwoners (Europeanen, kleurlingen en negers) in de beide koloniën ruim 8.000 bedroeg. Dit getal van bijna 102.000 slaven, het hoogste tot dien tijd bereikte cijfer en ongeveer het dubbel der toenmalige slavenbevolking van Suriname, kon echter niet lang zóó blijven, omdat de geregelde aanvoer van Afrika was opgehouden en omdat er een groote wanverhouding bij de negers bestond tusschen het aantal vrouwen en dat der mannen. Men had namelijk in den regel op de slavenschepen $^2/_3$ mannen en slechts $^1/_3$ vrouwen ingevoerd en zoo lang die getallen niet door sterfte tot de normale gelijkheid waren teruggebracht, verminderde natuurlijk het cijfer der slaven-bevolking, zóó zelfs dat op 1 Augustus 1834, bij de geheele afschaffing der slavernij in de Engelsche koloniën, het getal slaven in Britsch Guiana van 101.712 tot op 82.824 was verminderd.

Deze geleidelijke vermindering, die men reeds dadelijk na het beletten van den invoer van slaven uit Afrika had beginnen te bespeuren, was nagenoeg geheel aan de zoo even vermelde natuurlijke oorzaak toe te schrijven en niet, zooals de philantropische partij in Engeland beweerde, aan de slechte behan-

deling der slaven. Het beste bewijs daarvoor is, dat ook na de emancipatie het cijfer der eigenlijke negerbevolking aldaar achteruitging, totdat de numerieke gelijkheid tusschen mannen en vrouwen bereikt was en dat zelfs na laatstgemeld tijdstip die bevolking nimmer merkbaar vermeerderd is. Dit laatste is dus aan geheel andere oorzaken te wijten en wel aan het overmatig gebruik van sterken drank bij de negers, de ongeregelde sexueele zamenleving, de onachtzaamheid waarmede de pasgeboren negerkinderen door de moeders behandeld werden, enz.

Sedert Demerary & Essequebo en Berbice onder het Britsche bestuur waren, had het lot der negers langzamerhand eene groote verandering ondergaan en was hun materiëele toestand zeer voldoende geworden, daar de Engelsche regeering vele maatregelen ter hunner bescherming had genomen. Ook waren de Engelsche planters over het algemeen zachter slavenmeesters dan de Hollanders en voorzagen zij hunne slaven beter van levensmiddelen en andere benoodigdheden dan deze laatsten *). Niet alleen voor de stoffelijke maar ook voor de zedelijke behoeften en de godsdienstige ontwikkeling der negers, hadden sedert eenige jaren de Engelsche missionarissen met groote toewijding geijverd. Hadden deze nu hun werkkring bij de slaven zelven bepaald, tot het inprenten van eenvoudige Christelijke begrippen en van gepaste onderwerping aan de gestelde autoriteiten (zooals de Hernhutters dat deden) en had de steeds aan invloed toenemende „anti-slavery" partij in Engeland zich beperkt tot hare loffelijke pogingen ter verkrijging van de vrijheid der slaven bij Regeering en Parlement, dan zou veel leed voorkomen zijn geworden en de emancipatie toch verkregen zijn (**122**).

Ongelukkigerwijze begrepen de negervrienden, zoowel in de kolonie als in Engeland, hunne taak echter geheel anders en weggesleept door het edele streven om aan een half millioen

---

*) De hardste slavenmeesters zijn steeds, hoe vreemd zulks moge schijnen, de kleurlingen en negers geweest, die door vrijkoop of schenking zelve gemanumitteerd zijnde, later in het bezit van slaven kwamen. Bolingbroke zegt in zijn «*Voyage to the Demerary in* 1807,» dat de zwaarste bedreiging, die men aan een onwillige of brutale slaaf kon doen, was «hem aan «een vrijen neger te zullen verkoopen.»

slaven in de Britsch W.-I. koloniën de vrijheid te bezorgen — een streven dat reeds sedert een dertigtal jaren zijn welsprekendste tolken in het Parlement had gevonden in Clarkson, Pitt, Fox, Brougham en Wilberforce — verloren zij de regelen der voorzichtigheid uit het oog. Later gaf dit aanleiding tot den bloedigen slavenopstand van 1823 in Demerary, een opstand die te wijten was aan de wellicht al te welwillende en zwakke behandeling der negers, in tegenstelling met den grooten opstand van 1763 in Berbice, die ontstaan was door mishandeling der slaven.

De Engelsche planters bejegenden n.l. in den regel hunne slaven, met eene vroeger bij de Hollanders onbekende toegevendheid en gemeenzaamheid, die reeds eenigermate den geest van discipline en ondergeschiktheid bij hen ondermijnd had en de London Missionary's hadden sedert hunne komst in de kolonie door hunne predikingen de negers langzamerhand doordrongen van het denkbeeld, dat zij schandelijk onderdrukt werden, dat de regeering verplicht was hen ingevolge de beginselen van het Christendom vrij te verklaren en dat de planters, die zulks zooveel mogelijk tegenhielden, hunne grootste vijanden waren, tegen wie zelfs het plegen van geweld een gerechtvaardigde zaak was.

Na lange en hevige debatten in het Huis der Gemeenten gelukte 1823
het eindelijk den Engelschen Minister Canning, den 15en Maart 1823, zijn vermaard voorstel tot verbetering van den toestand der slavenbevolking en tot voorbereiding voor hunne vrijverklaring, door het Parlement bekrachtigd te zien *), en van deze gewichtige resolutie, — de grootste stap op den weg tot emancipatie — werd onmiddellijk bericht gezonden naar al de Gouverneurs der Britsche Koloniën. Zoodra deze belangrijke tijding in Demerary was ontvangen, beijverde zich de Gouverneur, generaal Murray, om alles voor te bereiden tot de uitvoering dezer reeds lang verwachte resolutie, waardoor dus hare afkondiging eenige vertraging ondervond. Dit oponthoud had echter slechte gevolgen, want een der slaven van den Gouverneur

*) Resolution for ameliorating the condition of the slave population and preparing them for freedom.

1823 had, achter diens tafel bedienende, op bedekte wijze hooren spreken over de uit Engeland ontvangen orders, waarin het woord „freedom" genoemd was en als een loopend vuur verspreidde zich onder de negers het gerucht, dat de wet tot vrijverklaring der slaven uit Europa was overgezonden, maar dat de Gouverneur en de planters er geen uitvoering aan wilden geven!

Dit onware gerucht bracht groote gisting te weeg onder de slaven, die al sedert eenige jaren met reikhalzend verlangen naar de hun voorgespiegelde vrijheid hadden uitgezien en nu, in hunne reeds vroeger met hulp van missionarissen gevormde geheime genootschappen, allerlei oproerige plannen begonnen te smeden. Het centrum van deze onrustige bewegingen was op eenige plantages aan de z. g. Oostkust (tusschen Georgetown en de Mahaica-kreek) en in eene meeting, op Zondag 17 Augustus gehouden in de „chapel" van den missionaris Smith, op de plantage le Resouvenir, werd het plan tot rijpheid gebracht voor een opstand, die den volgenden avond moest uitbreken.

De voornaamste raddraaiers waren: Paris, een boot-hoofdman van de plantage Good Hope, een neger van groote schranderheid en bijzondere lichaamskracht en een zekere Jack Gladstone, een intelligente neger-kuiper van de plantage Success. Volgens het plan zouden zij eenvoudig een gewapenden optocht naar Georgetown doen, om daar van den Gouverneur de afkondiging te eischen van de Emancipatie-bill, die zij vermeenden dat reeds gekomen was doch geheim gehouden werd; doch waren zij eenmaal op die wijze in massa tot openlijk verzet gekomen, dan zouden de gevolgen niet te overzien zijn geweest, zoodat de veiligheid en het leven der blanke bewoners van de kolonie werkelijk aan een zijden draad hingen.

Gelukkig kreeg de mulat Joseph, een dergenen die het ijverigst had medegedaan om het bewuste valsche gerucht te verspreiden, berouw over den gang dien de zaak scheen aan te nemen. Hij waarschuwde 's morgens vroeg van den 18en Augustus zijn meester den heer Simpson, eigenaar van een der plantages op de Oostkust, die zich onmiddellijk naar Georgetown spoedde, om den Gouverneur in kennis te stellen met hetgeen er gaande was. De generaal Murray, die aanvankelijk de vrees voor een oproer overdreven achtte, zond evenwel, na

raadpleging met den fiscaal, den heer Simpson (die tevens 1823
burger-officier was), met een kleine afdeeling bereden militie naar de bedreigde plantages terug en volgde zelve iets later op denzelfden dag, met een klein gevolg van officieren en ambtenaren om in persoon den toestand te gaan opnemen.

Bij zijne komst nabij de plantage la Bonne Intention ontdekte hij, dat de negers door het aansteken van een groot vuur het signaal voor den opstand gegeven hadden, dat zij reeds eenige plantages hadden overvallen en een tal van blanken hadden vermoord, gewond of gevangen genomen. De zaak werd dus bedenkelijk en de Gouverneur, die eerst vruchteloos persoonlijk trachtte om een hoop gewapende oproerlingen door zachte woorden tot rede te brengen, keerde naar de stad terug om ernstiger maatregelen te nemen.

Den 19en Augustus werd de krijgswet of staat van beleg (Martial law) afgekondigd; alle zaken en handel werden gestaakt; uit de Militia in Georgetown werd een bataljon van 600 en uit de zeelieden der ter reede liggende schepen een korps van 400 man gevormd, zoodat de stad vrij goed tegen alle eventualiteiten voorzien was. Denzelfden dag werden eenige compagniën van het 21e Regiment (North British Fusileers) en van het 1e West-India Regiment (negersoldaten) in garnizoen te Georgetown, onder bevel van den luitenant-kolonel Leahy, naar de Oostkust gezonden, waar men alles in vollen opstand vond en de negers in troepen van eenige honderden hier en daar de plantages afloopende. De rebellen hadden al dadelijk een aanval gedaan op den kleinen militairen post Lancaster, aan de monding der Mahaica-kreek, waar zij echter op heldhaftige wijze door den commandant, de luitenant Brady, werden afgeslagen en ook in verschillende schermutselingen met kleine Engelsche detachementen moesten zij steeds het onderspit delven.

Den 21en Augustus stuitte de luitenant-kolonel Leahy met zijne troepen op een bende van ongeveer 2000 slaven, de hoofdmacht der opstandelingen; na voorlezing der krijgswet en een tal van waarschuwingen en sommatiën, gaf hij eindelijk order om de weêrbarstigen met geweervuur te verdrijven en de ongedisciplineerde en slecht gewapende troep negers stoof weldra uitéén, met achterlating van een groot getal dooden,

1823 gekwetsten en gevangenen; de overigen namen de vlucht naar de bosschen en savanen, van waar ze later met hulp der Indianen meest allen werden teruggebracht.

Den 22en, dus slechts 4 dagen na het uitbreken van het oproer, vaardigde de Gouverneur eene proclamatie uit waarbij vergiffenis (full and free pardon) werd toegezegd aan alle oproerlingen die zich wilden onderwerpen, behalve aan de raddraaiers (ringleaders). Deze daad van clementie gevoegd bij het aanvankelijk slecht succes der opstandelingen en de flinke houding der planters in de andere gedeelten der kolonie, waardoor het oproer geheel tot de Oostkust beperkt bleef, had het gewenschte gevolg en weldra was overal de rust hersteld (**123**).

Reeds in de laatste dagen van Augustus werden de hoofden van den opstand en eenigen der meest schuldigen voor een krijgsraad gebracht, uit officieren van het leger en van de militia bestaande, die 45 hunner ter dood veroordeelden; waarvan 18 gratie ontvingen terwijl de anderen opgehangen werden *). Uit de verhooren der beschuldigden was ten duidelijkste gebleken, dat sommige missionarissen door hunne ongepaste predikingen voor een groot deel de schuld van het oproer droegen en vooral de missionaris Smith, in wiens kapel het plan was ontworpen. Deze werd dan ook in October voor een krijgsraad gebracht, die hem na een langdurig en belangrijk geding den 24en November, als hoofdaanstoker ter dood veroordeelde. Dit vonnis moest echter naar het schijnt in Engeland bekrachtigd worden en Smith overleed in de gevangenis, vóór dat de gunstige beslissing van Koning George IV in de kolonie kwam, waarbij hem gratie werd verleend **).

---

*) De wreede doodstraffen uit den tijd der Hollanders waren afgeschaft. Wel een beschamend voorbeeld in vergelijking met Suriname, waar tien jaren later nog drie negers levend verbrand werden, wegens brandstichting!!

**) Hieruit blijkt dat Van Kampen in zijn bekende werk «*De Nederlanders buiten Europa*» (3e deel) een geheel verkeerde voorstelling geeft van Smith's aandeel in den opstand van 1823, door te zeggen: «Een zendeling geraakte daarover in moeite, doch schijnt zich volkomen gerechtvaardigd te hebben.»

De missionaris Smith was wel degelijk een der voornaamste opruiers en wordt dan ook door de negerbevolking nog steeds, en van hun standpunt te

Groot was de blijdschap en opgewondenheid onder de kolo- 1824
nisten, dat zij aan dit geduchte gevaar ontsnapt waren en toen den 19en Januari 1824 de Krijgswet of Martial law opgeheven werd, ademde men weder geheel vrij. Dankadressen en kostbare geschenken van eeresabels en zilveren serviezen, ter gezamenlijke waarde van bijna 3000 p.st. (*f* 36000) werden door de planters en kooplieden aangeboden aan den luitenant-kolonel Leahy, aan de mess (officierstafel) van het 21e W.-I. Regiment, aan den dapperen luitenant Brady en aan den commandant van de militia, den luitenant-kolonel Goodman. Daarentegen was de afkeer voor de aanstokers van het oproer zóó hevig, dat in eene publieke meeting van 24 Februari te Georgetown werd besloten, het Hof van Politie te verzoeken alle missionarissen uit de kolonie te verbannen en hen nimmer meer daarin toe te laten. Aan dit verlangen is natuurlijk nimmer voldaan, daar vele hunner onschuldig aan de zaak waren en sommige hunne roeping op gepaste wijze vervulden; terwijl zelfs de meest schuldigen wellicht met goede bedoelingen hadden gehandeld en althans zonder de noodlottige gevolgen te voorzien van hunne onverstandige en overdreven negerliefde. Ook hadden die zendelingen machtige vrienden in het Parlement, die niet ophielden met in Engeland de koloniale autoriteiten wegens de krachtige demping van den opstand in een ongunstig daglicht te stellen en op die wijze de handelingen der aanstokers te vergoêlijken.

De Gouverneur Murray kon daardoor niet lang genieten van de groote populariteit en genegenheid, die hij zich bij de blanke bevolking in Demerary had verworven. Hij werd teruggeroepen en in 1824 vervangen door den generaal-majoor Sir Benjamin d'Urban; bij zijn vertrek ontving de wakkere aftredende Gouverneur van de ingezetenen een geschenk in zilver, ter waarde van 1200 guinjes (*f* 15.000) „ter gedachtenis aan de gelukkige demping van het oproer."

De „anti-slavery" partij in Engeland, bleef met onverdroten

---

recht, als een martelaar voor de goede zaak beschouwd; een der voornaamste kerken der London Missionary's in Demerary, wordt nog steeds ter zijner eere Smith's chapel genoemd.

1825 ijver hare pogingen in het belang der negers voortzetten. Op haar aandringen werd in 1825 opnieuw een reglement uitgevaardigd „ter bevordering van de godsdienstige opleiding „der slaven, en de verbetering van hun toestand," waarbij hunne werktaken en straffen verlicht werden en hun het recht werd toegekend om te trouwen, om eigendom te bezitten en om hunne vrijheid te koopen.

Uit Engeland werd een ambtenaar uitgezonden als „Protec- „tor of slaves," de meest hybridische betrekking, die men zich denken kan, daar hij — als een dwarskijker nevens den Gouverneur geplaatst — bevoegd was om rechtstreeks kennis te nemen van alle klachten der slaven tegen hunne meesters en getuigen daarvoor te hooren; terwijl hij tevens moest waken, dat al de reglementen ter bescherming der negers gemaakt, werkelijk werden nageleefd. De schepping van dit ambt was natuurlijk niet vleiend voor den Gouverneur en was onaangenaam en lastig voor alle planters en andere slavenhouders die daardoor alle gezag verloren, daar de slaven voor alle kleinigheden en soms alléén om hun meester te bemoeilijken en eenige dagen van werken verschoond te zijn, de tusschenkomst van hunnen officieelen beschermer inriepen. Het getuigt dan ook wel voor het hooge karakter, den tact en de onpartijdigheid van den kolonel A. W. Young, die tot deze betrekking in Demerary en Berbice benoemd was, dat hij zijne verplichtingen gedurende eenige jaren zonder twist of onaangenaamheden wist te vervullen.

Berbice was tot nu nog steeds eene administratief geheel van Demerary & Essequebo gescheiden kolonie geweest, doch reeds lang achtte de Engelsche regeering het raadzaam hieraan een einde te maken, daar inderdaad de belangen dier koloniën geheel identiek waren en Berbice van te weinig belang was, om op den duur eene afzonderlijke kolonie te blijven uitmaken.
1831 Onmiddellijk na de troonsbeklimming van Willem IV, werden de twee (of eigenlijk drie) koloniën dan ook voor goed vereenigd, onder den naam van British Guiana en Sir Benjamin d'Urban sedert 1824 Lt.-Gouverneur van Demerary & Essequebo, werd tot Gouverneur over de Vereenigde kolonie benoemd en aanvaardde deze betrekking den 21en Juli 1831 met den titel

van „Governor and Commander-in-Chief in and over the Colony „of British Guiana, comprising the colonies of Demerara, Esse- „quebo and Berbice, and their dependencies; Vice-Admiral of „the same Colony, etc." Voor het eerst vinden wij hier in een officieel stuk den ook thans nog gebruikelijken naam D e m e r a r a, in plaats van het vroegere Demerary.

Vóór de drie districten of County's Demerara, Essequebo en Berbice bestond nu voortaan slechts één Hof van Politie, één college van kiezers (door de Engelschen en zelfs in Dalton's werk steeds verkeerdelijk „Keizers" genoemd) en één college van „financial representatives", allen gevestigd te Georgetown. De inrichting der rechterlijke macht werd geheel naar Engelsche wijze veranderd en een paar jaren later werden de oude Hollandsche titels van president van de Hoven, van Fiscaal en van Drossaart of Schout vervangen door Chief Justice, Attorney General en High Sheriff. De nieuw gevormde Hoven van Crimineele en van Civiele Justitie zouden voortaan een zeker aantal malen 's jaars beurtelings in een der County's zitting houden, terwijl een jaar daarna nog een College voor kleine zaken (Inferior Court of Civil Justice) werd ingesteld, dat insgelijks periodiek in verschillende gedeelten der kolonie recht ging bedeelen. Voor civiele zaken bleef het Romeinsch Hollandsch recht van kracht, gewijzigd door „Orders in Council" en koloniale Ordonnantiën en voor crimineele zaken werd eenige jaren later de Engelsche wet en de Jury ingevoerd.

Behalve deze gewichtige verandering in de administratieve en politieke verhouding tusschen de drie onderdeelen die thans tot ééne kolonie vereenigd waren, moeten wij nog met een woord vermelden, dat ingevolge bevelen der Engelsche regeering, in de jaren 1831 en 1832, nog verschillende ordonnantiën werden gepubliceerd tot betere regeling van het lot der slaven. Het was een moeielijk tijdsgewricht voor Britsch Guiana en voor al de Engelsche W.-I. koloniën met eene slavenbevolking, die wat hun materiëele toestand betreft alles had wat voor uitmuntend verzorgde arbeiders gewenscht kan worden, maar die vurig haakte naar de steeds verwacht wordende vrijverklaring en daardoor veeleischend en ontevreden werd; terwijl de planters, op het toppunt van rijkdom en voorspoed, met

leede oogen het tijdstip zagen naderen, dat zij door eene volgens hunne opvatting onrechtvaardige en willekeurige daad der Britsche regeering van hunne arbeiders zouden beroofd
1833 worden. Gelukkig dat in dezen kritieken tijd, in Juni 1833, een man als Gouverneur in de kolonie kwam, de generaal-majoor Sir James Carmichael Smyth, die door zijne strenge maar toch humane gevoelens voor de negers en zijn rechtvaardige en onpartijdige houding jegens de planters, de twee partijen in toom hield en toch hun beider belangen met vastberadenheid wist te handhaven. Niet altijd werd zulks erkend en de rechtschapen Gouverneur had door de vijandigheid van sommige dagbladen met zeer veel moeielijkheden te kampen; eerst later heeft men aan zijn verdienstelijk streven in de kolonie recht doen wedervaren, o. a. door de oprichting van een monument ter zijner nagedachtenis in de protestantsche Cathedraal te Georgetown.

In Engeland was intusschen de beweging tot verkrijging der emancipatie met kracht voortgezet en den 19en October 1833 behaalde de philantrophische partij, vertegenwoordigd door Lord Brougham en andere eminente mannen, den schitterenden triomf dat de „Act of Apprenticeship" door het Britsche parlement werd aangenomen: eene daad van edelmoedigheid eener groote natie waardig, waarbij aan een half millioen slaven de vrijheid en aan hunne vroegere meesters, tot vergoeding, 20 millioen p. st. of *f* 240.000.000 werd geschonken! *).

1834 Ingevolge art. 12 dier wet werden op 1 Augustus 1834 al de slaven in de Britsche koloniën vrijverklaard en dit tooverwoord van v r ij h e i d verwekte groote geestdrift onder de negerbevolking, die dan ook dien dag op feestelijke wijze vierde. Er was echter een voorbehoud in die wet, dat natuurlijk de vreugde der slaven eenigzins temperde: het was n.l. de bepaling dat zij, na hunne vrijverklaring, nog gedurende eenige jaren bij hunne vroegere meesters moesten blijven werken en

*) De titel dezer wet, bij verkorting meestal «the Act of Apprenticeship» genoemd, was eigenlijk «An Act for the abolition of slavery throughout the «British Colonies, for promoting the industry of the manumitted slaves, and «for compensating the persons hitherto intitled to the services of such slaves.»

die leertijd of Apprenticeship zou voor de plantageslaven tot 1 Augustus 1840 en voor de huis- en stadsslaven tot 1 Augustus 1838 duren. Er moest dus nog geruimen tijd verloopen vóór dat zij geheel meester van hunne bewegingen zouden worden, en alhoewel de wet met zorg en belangstelling in de behoeften der vrijverklaarden voorzag en hun onderhoud geheel ten laste der vroegere meesters had gelaten, waren de negers daarmede niet tevreden. Deze gewijzigde toepassing der vrijverklaring ging hunne opvatting te boven, want daardoor werden hen juist twee zaken onthouden waarop de neger en inderdaad bijna elk mensch den meesten prijs stelt, n. l. de vrijheid om al dan niet te werken en de vrijheid om zich te gaan vestigen of te zwerven waar hij wil. Ook het verschil in den duur van den leertijd, die voor de stadsslaven 2 jaren korter was dan voor de plantageslaven, — eene werkelijk zeer onverstandige bepaling — wekte de ontevredenheid dezer laatsten op.

Op verschillende plantages ontstonden dien ten gevolge ongeregeldheden, die ééns zelfs met geweld van wapenen moesten worden ten onder gebracht, doch later door de vastberadenheid van den Gouverneur voorkomen werden. Op zijn voorstel en met instemming van de meeste der planters, die zagen dat het niet anders kon, werd dan ook later de termijn van Apprenticeship voor de plantageslaven verkort. Sir James Carmichael Smyth mocht evenwel het tijdstip der totale emancipatie niet beleven. Hij overleed den 4en Maart 1838 te Georgetown en op den 1838
1en Augustus van dat jaar werden, onder zijn opvolger den Gouverneur Henry Light, alle slaven in Britsch-Guiana in het volle en onverkorte genot hunner vrijheid gesteld.

Britsch Guiana, met zijn talrijke en goed verpleegde slavenmacht, was intusschen sedert zijne definitieve annexatie door Engeland in 1814, eene wat haar productief vermogen betreft zeer belangrijke kolonie geworden. In dat jaar (1814) bedroeg de uitvoer uit Demerara, Essequebo en Berbice nog slechts 32 millioen Amsterdamsche ponden suiker, 9 millioen ℔ koffie en 7 millioen ℔ katoen. Daar nu echter de suiker destijds steeds in prijs steeg en de productie betrekkelijk gemakkelijk ging, terwijl de koffie een veel arbeid eischend artikel was en de

Vereenigde Staten de markt met katoen overvoerden, werden vele koffie- en katoenplantages veranderd in suiker als het meest winstgevend stapelproduct en reeds in 1824 was de uitvoer daarvan verdubbeld, terwijl die van koffie en katoen tot op de helft verminderd was.

Zooals wij hierboven aanstipten werd er in de kolonie zeer veel geld verdiend, maar er werd ook hard gewerkt en de plantage-eigenaren hadden niet geschroomd om groote sommen te besteden aan verbeterde machineriën tot suiker- en koffiebereiding, zoodat in 1829, een der voordeeligste jaren gedurende den slaventijd, de uitvoer uit Britsch Guiana steeg tot 107 millioen ℔ suiker, 7 millioen ℔ koffie en 2 millioen ℔ katoen *). Na dit jaar onderging de veldarbeid groote stremming door de onrustige tijden die de emancipatie voorafgingen en eindelijk door die vrijverklaring zelve, toen een groot gedeelte van de plantagenegers den arbeid geheel of gedeeltelijk staakten. In 1839, het jaar na de emancipatie, daalde de uitvoer dan ook op ééns tot 60 millioen ℔ suiker, $1^1/_2$ millioen ℔ koffie en 400.000 ℔ katoen en de productie van suiker bleef op die hoogte fluctueerende, dan eens wat meer dan weer wat minder, tot 1849; terwijl de uitvoer van koffie en katoen omstreeks 1843 en 1844 geheel opgehouden was (**124**).

Gedurende de tien jaren, die na de definitieve in werking treding der emancipatie verliepen, was de Gouverneur Henry Light met het bestuur der kolonie belast. Hij was een bekwaam administrateur en moest de meeste maatregelen invoeren welke een gevolg

---

*) Als een kleine vergelijking tusschen twee naburige koloniën, die als maatstaf kan dienen ter beoordeeling van hunne respectieve ontwikkeling en van de energie hunner inwoners, deelen wij hier mede, dat, terwijl Britsch Guiana in 1829 met ongeveer 83.000 slaven ruim 107 millioen pond suiker opleverde, Suriname omstreeks dienzelfden tijd (in 1830) met ruim 53.000 slaven slechts 33 millioen pond suiker uitvoerde (volgens opgaven uit de *Geschiedenis van Suriname*, door Jhr. C. A. van Sypesteyn).

Na 1830 is het cijfer der bevolking in Suriname tot nu toe (met inbegrip van ruim 6000 Indische en Chineesche immigranten) ongeveer hetzelfde gebleven, doch de suikerproductie verminderde steeds en bedroeg in 1885, volgens het koloniaal Verslag over dat jaar, nog slechts $5^1/_2$ millioen kilogram of 11 millioen Amsterdamsche ponden!

waren van die ingrijpende maatschappelijke verandering; doch hij legde in 1848 zijne betrekking neder, om naar Engeland terug te keeren. Na een kort interimsbestuur van den Gouvernements-secretaris Walker, trad in 1849 Henry Barkly als Gouverneur van 1849
Britsch Guiana op en begon, om zich goed op de hoogte zijner taak te brengen, met eene Commissie te benoemen van 12 der voornaamste en meest geachte planters en kooplieden, die belast werden met het houden eener enquête naar den toestand en de vooruitzichten der kolonie (**125**).

Het rapport, door die Commissie in 1850 uitgebracht, bevat het volledigste en meest authentieke tafereel van den toestand van Britsch Guiana in 1849, na elf jaren vrijdom der negers, vergeleken met dien van 1829 of negen jaren vóór de emancipatie en daaruit blijkt zonneklaar, dat de tijdelijke achteruitgang der kolonie hoofdzakelijk te wijten was aan het ontbreken van handen voor den veldarbeid, veroorzaakt door de werkstaking of althans het zeer geringe en ongeregelde werken van het grootste deel der creoolbevolking. Dit was een zeer natuurlijk gevolg der vrijverklaring, want de geëmancipeerde negers hadden in hun vruchtbaar land — waar het nooit winter is, en waar zij gratis op de plantages bleven wonen of zich een eenvoudige hut bouwden — bijna voor geen kleeding te zorgen en zij hadden slechts zeer weinig arbeid te doen om de bananen te kweeken, die zij voor hun levensonderhoud behoefden; daarenboven waren zij allen in meerdere of mindere mate verlangend, om te genieten van het „dolce far niente", dat hun tot nu toe steeds ontzegd was geweest en in een tropisch klimaat een zekere aantrekkelijkheid bezit voor ieder mensch, maar vooral voor den neger. Voor de planters en andere belanghebbenden was dit trouwens geen nieuws en zij hadden, zulks voorziende, reeds sedert 1835 op eigen kosten eenige duizenden vrije arbeiders uit de West-Indische eilanden en uit Madeira aangevoerd. Ook de Engelsche regeering had van hare zijde in die richting medegewerkt, door in 1840 toe te staan dat al de negers, die op de kust van Afrika door de Engelsche eskaders buitgemaakt werden op de Braziliaansche en Spaansche slavenschepen (welke nog steeds den slavenhandel ter sluiks bleven drijven), naar Britsch Guiana en de W.-I. eilanden, als vrije arbeiders, werden

overgebracht, tegen vergoeding der kosten door de kolonisten.

Al deze groote geldelijke offers waren den planters mogelijk gemaakt, door de in 1833 door het parlement toegestane compensatiegelden. Het aandeel van Britsch Guiana in de daarvoor bestemde som van 20 millioen, was 4.297.117 p. st. (ruim *f* 51.600.000) voor de toen aldaar aanwezige 82.824 slaven of ongeveer *f* 623 gemiddeld per hoofd*). Met het oog op de buitengewoon hooge gemiddelde waarde der slaven in de kolonie, die in de jaren tusschen 1820 en 1834 ongeveer 114 p.st. per hoofd bedroeg, waren de planters wel is waar niet tevreden geweest met de hun toegestane compensatie, maar toch hadden zij daardoor over aanzienlijke sommen kunnen beschikken en zij hadden, met den energieken handelsgeest den Engelschen eigen, al dadelijk een goed deel der ontvangen gelden, tot redding en behoud hunner eigendommen n. l. aan immigratie besteed.

Door de duidelijke en afdoende uitéénzetting van den toestand en de behoeften der kolonie, in het hierboven genoemde rapport van 1850, werd nu de noodzakelijkheid van meerdere werkkrachten voor den veldarbeid nog meer algemeen bekend gemaakt en op officiëele wijze geconstateerd. Voortaan werden dan ook alle pogingen in die richting aangewend, zoowel door den Gouverneur Barkly, als door diens opvolgers Philip E. Wodehouse (1854–1861), Francis Hincks (1862—1869), John. Scott (1869—1873), James Robert Longden (1874—1877), Cornelius Hendericksen Kortright (1877—1882) en Sir Henry Turner Irving; deze laatste van 1882 tot 1887 Gouverneur van Britsch Guiana.

Niet alleen deze Gouverneurs echter, maar vooral ook de kolonisten en hun wetgevend lichaam, hebben sedert 1850 de zaak der immigratie krachtig voortgezet, door het sluiten van leeningen, het vormen van een fonds en het heffen van belastingen ten behoeve dier levensquaestie; terwijl de Engelsche regeering door het garandeeren dier leeningen, waardoor lage interesten konden bedongen worden, en door het bevorderen der aanwerving van Chineezen en koelies in Britsch Indië, den aanvoer van arbeiders zeer in de hand werkte.

---

*) Ruim het dubbel van hetgeen in 1863, bij de emancipatie in Suriname, als tegemoetkoming aan de eigenaars voor iederen slaaf werd toegekend.

Deze heeft dan ook op groote schaal plaats gehad en sedert 1 Januari 1835 tot 30 Juni 1881 werden in Britsch Guiana de volgende 218.435 immigranten uit verschillende landen ingevoerd, n. l.:

Uit de West-Indische eilanden	35.945
Portugeezen van Madeira, en van de Azorische eilanden .	31.446
Koelies uit Britsch Indië	124.670
Afrikaansche negers uit de prijsgemaakte slavenschepen.	13.355
Chineezen	13.019

Dit totaal cijfer van 218.435 kan echter niet in zijn geheel beschouwd worden als een blijvende vermeerdering der bevolking, want onder de Portugeezen, die evenals de andere volken van Caucasisch ras niet goed bestand zijn tegen veldarbeid in een tropisch klimaat, had steeds groote sterfte plaats en de Chineesche en Indische immigranten hadden het recht na 5 of 10 jaren verblijf, weder naar hun land teruggebracht te worden, waarvan duizenden gebruik hebben gemaakt*). Ook waren bij al de aanvoeren van arbeiders uit China en Indië, de mannen verreweg in de meerderheid boven de vrouwen en kon er dus vooreerst van normale vermeerdering der bevolking (door meerdere geboorten dan sterfgevallen) geen sprake zijn. Het resultaat van den met vasten wil en groote opofferingen voortgezetten maatregel — van op zoo groote schaal steeds arbeiders in te voeren, waarvoor $^1/_3$ der kosten door het budget der kolonie en $^2/_3$ door de werkgevers werd gedragen — is evenwel alleszins bevredigend geweest: terwijl immers, volgens den census van 1841, de bevolking van Britsch Guiana slechts 98.130 zielen bedroeg, was dit cijfer in 1881 tot 252.186 gestegen, waarvan 140.134 mannen en slechts 112.052 vrouwen**). Onder het totaal cijfer der inwoners zijn begrepen ongeveer 133.000 immigranten en een naar onze meening wel wat te hoog geschat getal van 7600 Indianen.

---

*) Van November 1854 tot December 1881 keerden 14.954 koelies, die hun term van dienst in Britsch Guiana volbracht hadden, naar Indië terug, met zich medenemende aan gedeponeerde spaarpenningen de kapitale som van 1.392.000 dollars of *f* 3.480.000!

**) Volgens den *Almanach de Gotha* en *Whitaker's Almanack* van 1887 bestaat de bevolking van Britsch Guiana thans uit ruim 260.000 zielen.

Op deze wijze heeft men dus in die kolonie, met voorbeeldelooze volharding, het cijfer der werkkrachten veel meer dan verdubbeld, ja zelfs verdrievoudigd, wanneer men in aanmerking neemt, dat een groot deel der Creool-negerbevolking zich aan den veldarbeid onttrokken heeft en de immigranten voor het meerendeel juist dien arbeid verrichten. Daarenboven heeft men zich door het scheppen dier concurreerende werkkrachten, volkomen onafhankelijk gemaakt van de grillen en de buitensporige eischen der Creoolarbeiders en is op deze laatsten het voorbeeld van de vlijt en de spaarzaamheid der Immigranten, ongetwijfeld wel van eenigen gunstigen invloed geweest.

De welvaart en productie der kolonie hield gelijken tred met dezen grooten toevoer van immigranten en terwijl in de jaren 1839 tot 1849, zooals wij hierboven zagen, de uitvoer van suiker tot gemiddeld 60 millioen pond 's jaars gedaald was, werd in 1861 weder het cijfer van 107 millioen (evenals in 1829 in den slaventijd) bereikt; en in de 5 jaren van 1876 tot 1880 steeg de uitvoer van dat hoofd-stapelproduct tot gemiddeld 170 millioen ponden 's jaars *)!

1887 Britsch Guiana, bestaande uit de County's Demerara, Essequebo en Berbice, is thans de belangrijkste en bloeiendste der Engelsche West-Indische bezittingen. Met eene bevolking van ruim 260.000 inwoners, heeft het een jaarlijksche begrooting van inkomsten van 460.000 à 470.000 p. st., een handels-invoer ter waarde van 2 millioen en een uitvoer van $2^1/_2$ millioen p. st.; terwijl Jamaica met de dubbele bevolking (doch waarbij minder immigranten) wel een hooger budget van inkomsten heeft, doch aanmerkelijk lagere cijfers van in- en uitvoer en dus minder handels-beweging; alléén de Engelsche kolonie Trinidad overtreft Britsch Guiana als West-Indische landbouw-kolonie, daar dat eiland met slechts 160.000 inwoners een nog grooteren in- en uitvoer heeft **).

---

*) 106.000 à 107.000 Hogsheads, berekend tegen ongeveer 1600 Amst. ponden netto, per stuk.

**) Zie *Almanach de Gotha* en *Whitaker's Almanack* van 1887 en het werk van James Bonwick «*The British Colonies and their resources* 1886.»

In hare inwendige huishouding is de kolonie Britsch Guiana geheel zelfstandig en alleen de Gouverneur en eenige der hoogste ambtenaren worden door de Koningin benoemd. De tegenwoordige Gouverneur Viscount Gormanston eerst onlangs in functie getreden *), heeft een traktement van 24.000 dollars (*f* 60.000); hij is het hoofd der uitvoerende macht en tevens voorzitter van het wetgevend lichaam, Court of Policy genaamd. Dit Hof van Politie bestaat uit nog 4 andere officieele leden: den Gouvernements-secretaris, den Attorney-general, den Auditor-general en den Immigration-agent-general, benevens 5 in de kolonie gekozen leden (elective members). Wanneer eene vacature onder deze laatsten ontstaat, wordt door het college van kiezers (college of electors) een tweetal uit de bekwaamste en aanzienlijkste ingezetenen voorgedragen, waaruit het Hof van Politie eene keuze doet, evenals zulks 100 jaren geleden onder de Hollanders geschiedde. Dit wetgevend lichaam heeft op zich zelf geen financieele bevoegdheid en om jaarlijks de belastingen en de begrooting van uitgaven vast te stellen, moet het met het college van financieele vertegenwoordigers (college of financial representatives) van zes leden, in vereenigde zitting vergaderen en heet dan Combined Court.

---

*) Onder het drukken van dit vel, kwamen wij door een nummer van de Mail-editie der *Demerara Daily Chronicle* van 20 Januari 1888 te weten, dat de nieuw benoemde Gouverneur van Britsch Guiana de Right Honble Viscount Gormanston eenige dagen te voren het gouvernement der kolonie had overgenomen van den Gouvern^{ts}-Secretaris de Honble Chas. Bruce, die sedert het vertrek van den vorigen Gouverneur Sir Henry Turner Irving, eenigen tijd als Luit.-Gouverneur het bestuur had waargenomen. In hetzelfde nieuwsblad lezen wij, dat de eerste gang van den nieuwen Gouverneur, na zijn beëediging in de Court of Policy, naar de Roomsch Cath. Cathedraal was, waar door den Vicaris-Generaal de Goddelijke Zegen over zijn bestuur werden afgebeden!

Het heeft ons getroffen, dat in deze kolonie waar nog geen 100 jaar geleden geen Roomsch Catholieken geduld werden en waar zij althans wettelijk uitgesloten waren uit alle rechtscolleges en koloniale betrekkingen, thans een Iersch en Catholiek edelman als Lord Gormanston als Gouverneur is opgetreden. Wij achten zulks een opmerkelijk teeken des tijds en een bewijs van vooruitgang op den weg van verlichting en verdraagzaamheid!

De rechtsbedeeling geschiedt door een Supreme Criminal Court en een Supreme Court of Civil Justice, beiden gepresideerd door den Chief Justice (een rechterlijk ambtenaar met 12.000 dollars traktement) en bijgestaan door twee rechters (Puisne Judges). Door deze hooge hoven van Justitie en door de Inferior Courts of Criminal en Civil Justice voor de minder zware overtredingen, worden op periodieke tijden in Essequebo en Berbice zoowel als in Demerara zittingen gehouden; voor de crimineele zaken met bijstand van een Jury.

Voor de berechting van policie-overtredingen, zijn op verschillende punten bezoldigde magistraten (Stipendiary Magistrates) gevestigd, in Demerara 5, in Essequebo 2 en in Berbice 3, die bijgestaan door onbezoldigde vrederechters (Justices of the peace) gekozen uit de planters of andere particulieren, in den regel 2 of 3 maal 's weeks hunne zittingen houden, meestal ter beslechting van de talrijke onderlinge twisten der negers, van de geschillen tuschen werkgevers en arbeiders en voor het vervolgen van onwillige belastingschuldigen. Deze betrekking van Stipendiary Magistrate, na de emancipatie in het leven geroepen, en de vele andere ambtenaren en geëmploijeerden tot het geregeld bestuur eener goed geordende kolonie benoodigd en ook aanwezig, worden op milde wijze uit de koloniale kas bezoldigd.

In den postdienst en het vervoer van reizigers, van en naar de eilanden en koloniën in West-Indië en naar Europa, is op uitmuntende wijze voorzien, in de eerste plaats door de Royal West- India Mail Company, eene machtige maatschappij met 26 schoone en rijk ingerichte stoomschepen van 2000 à 3000 ton inhoud en 350 à 600 paardenkracht, die tweemaal 's maands uit Southampton vertrekken, en al de eilanden, Britsch Guiana en ook Venezuela zoomede de republieken van Midden-Amerika aandoen. Voorts bestaat er nog een stoompakketdienst met kleinere vaartuigen, die elke 3 weken rechtstreeks van Demerary naar Londen, in 20 dagen den overtocht maakt en eindelijk heeft de kolonie nog geregeld communicatie met de buitenwereld door de stoombooten der Compagnie générale Transatlantique van St. Nazaire, die haar eenmaal 's maands bezoeken.

De communicatie te water tusschen de verschillende districten

der kolonie zelve, wordt op alleszins bevredigende wijze gevoerd door kleine stoombooten die dagelijks, van Demerara uit, Essequebo en Berbice bezoeken en ook soms hooger op die rivieren gaan. Wat de communicatie te land betreft, daarvoor heeft men vooreerst een spoorweglijntje, dat Georgetown met de monding der Mahaica-kreek verbindt en langs de kust door een zeer dicht bevolkt gedeelte der kolonie loopt. Verder heeft men in de bebouwde gedeelten der kolonie, langs de plantages de reeds van oudsher bestaande breede puin- of kunstwegen, die wanneer er niet al te veel regen is gevallen, in voortreffelijken staat zijn; buiten het bebouwde centrum der kolonie, dat zich in het beneden gedeelte der rivieren en aan de zeekust bevindt, zijn de wegen allen in wildernis volgegroeid.

Volgens den *British Guiana Directory* van 1882, een uitmuntend statistisch jaarboekje dat in Georgetown wordt uitgegeven, waren er toen in de kolonie 110 suikerplantages in volle cultivatie (waarvan 61 in Demerara, 20 in Essequebo en 19 in Berbice); voorzeker een groot verschil met 50 à 60 jaren te voren, toen elk dier districten even zoovele plantages telde en toch wordt er nu meer dan het dubbel der productie gemaakt! Men heeft zich n. l. ter besparing van noodeloozen arbeid, meer gaan concentreeren en meerdere plantages tot één vereenigd, zoodat er dan nu ook een tal van eigenaren zijn, die elk ruim 2000 vaten suiker van 1600 pond netto 's jaars afwerken!

Deze suikerplantages bevinden zich in Demerara, in de nabijheid der hoofdstad Georgetown, op den oostelijken rivieroever tot een paar uren stroomopwaarts, op de z. g. Oostzeekust tot aan de Mahaica-kreek en op den westelijken rivieroever tot aan de plantage Glasgow, tegenover het 4e eiland. In Essequebo zijn ze gelegen op de eilanden Wakenaam en Leguaan en op de z. g. Aroabiske of Arabische kust en in Berbice liggen ze op den oostelijken rivieroever dicht bij Nieuw-Amsterdam en in het benedengedeelte der Canje-rivier. Al de vroeger aan de rivieren hoogerop gelegene plantages zijn verlaten en wanneer men die rivieren een paar uren opgestoomd heeft, vindt men verder wellicht nog hier en daar kleine plekjes in het bosch opengekapt, waar een enkele Europeaan of kleurling met een paar negers of Indianen zich met hout kappen of met vischvangst bezig

houden, maar overigens is alles door den weelderigen tropischen plantengroei dicht bedekt met bosch en lianen.

Dat daar vroeger honderde schoon aangelegde plantages bestonden, waar een bedrijvig leven heerschte en waar alles getuigde van de vlijt en volharding der oude Hollandsche kolonisten, — dat er 60 Eng. mijlen hoog op de rivier een fort Kijkoveral en een stad Cartabo waren, waar ongeveer $1^1/_4$ eeuw de Commandeurs van Essequebo woonden, — dat de brave Storm van 's Gravesande gedurende 30 jaren het bewind voerde op het Vlaggen-eiland, — dat het eiland Borsselen langer dan 25 jaren den zetel was van de eerste Commandeurs van Demerary, — dat een reeks van Commandeurs en Gouverneurs in Berbice gedurende 150 jaren het bestuur uitoefenden op het fort Nassau, vele uren varens hoog aan de rivier gelegen, — dat er in die streken veel geleden en gestreden en gezondigd is, — dat er veel lafheid en zwakheid, maar ook soms veel volhardende moed is betoond..... dit alles hebben wij getracht in de voorgaande hoofdstukken aan de vergetelheid te ontrukken; maar in die hooger gelegen gedeelten der kolonie is geen ander spoor van dien arbeid van vroegeren tijd meer te vinden, dan hier en daar de half vergane stelling of aanlegplaats eener plantage, eenige overblijfselen van steenen fundeeringen of een oude grafzerk verscholen onder het dichte hout..... geheel het leven en de bedrijvigheid van Britsch Guiana zijn thans geconcentreerd in de nabijheid der monding van de rivieren en aan de zeekust.

Behalve de zooeven genoemde 110 suiker-plantages, die den eigenlijken rijkdom der kolonie uitmaken, zijn er een 50-tal banannen-plantages en kostgronden, die hier en daar verspreid liggen binnen het bereik van de dichtstbevolkte gedeelten en die het hoofdvoedsel voor de negers leveren; de rijst waarmede de Indische koelies en de Chineezen zich in den regel voeden, wordt daarentegen hoofdzakelijk met de koelieschepen uit Britsch Indië aangevoerd. Het voor de bevolking benoodigde slachtvee wordt verkregen van een zestigtal „Cattlefarms", meest op kleine schaal gedreven en voor het meerendeel nabij de Mahaica-, Mahaicony- en Abary-kreken gelegen*); de aldaar

*) Juist in dezelfde streek dus waar Ignace Courthial in 1748, onder

zich bevindende uitgestrekte en vruchtbare savanen zijn bijzonder geschikt voor die fokkerijen van vee en pluimgedierte en zijn ook benut geworden tot den aanleg van 10 à 12 aanplantingen van kokosboomen, welke jaarlijks een uitvoer van eenige millioenen noten opleveren. De weinige cacao die nog in Demerara groeit, wordt geleverd door eenige kleine gronden in het Kanaal N°. 1, doch is van geen belang voor den uitvoer. Koffie wordt al sedert lang, voor de consumtie, van buiten ingevoerd.

De hoofdstad van Britsch Guiana — de oude Brandwacht, later Stabroek der Hollanders, thans sedert 1812 Georgetown — is eene fraaie stad met bijna 50.000 inwoners van allerlei nationaliteit en kleur: Europeanen, Yankees, Kleurlingen, Negers Portugeezen, O.-Indische koelies en Chineezen. De straten zijn breed en goed onderhouden, de particuliere huizen meest van hout op steenen fundeering, de talrijke en ruime publieke gebouwen zijn van steen en ijzer opgetrokken; onder dezen laatsten trekken vooral de aandacht de z. g. Public Buildings waarin zich al de bureelen van het Koloniaal gouvernement bevinden en het nieuwe Paleis van Justitie, dat door onzen landgenoot den ingenieur Hora Siccama ontworpen en gebouwd is (**126**). Men heeft er voorts allerlei inrichtingen tot nut en gemak, als uitmuntende magazijnen en winkels, goede publieke markten, een Agricultural Society met een museum en leesinrichting, een spaarbank en een groot getal kerken; maar helaas ook daarneven, als gewoon aanhangsel der Europeesche beschaving, een overgroot getal gelegenheden tot gebruik van sterken drank (**127**).

Nieuw-Amsterdam, de hoofdplaats van het district of County Berbice aan den mond der Canje gelegen, is een veel minder belangrijke maar toch nette stad, met ongeveer 10.000 inwoners. In Essequebo bestaat niets meer dat naar eene stad gelijkt en op het vroegere Vlaggen-eiland (Fort-eiland) vindt men alleen nog eenige ruïnen van gebouwen uit den tijd der Hollanders.

De voornaamste en fraaiste kerkgebouwen in de kolonie zijn die van de Engelsche Episcopaalsche kerk (Established church).

---

het bestuur van Storm van 's Gravesande, veefokkerijen op groote schaal wilde aanleggen (zie hierboven in het VIe hoofdstuk blz. 118).

De Bisschop resideert en heeft zijne Cathedraal in Georgetown en verder telt men in de beide steden, zoowel als in andere gedeelten der kolonie, nog vele kerken dier geloofsbelijdenis met Archdeacons, Deans, Rectors, Curates, enz.; voorts hebben de Presbyterianen (Schotsche kerk) en de Wesleyan Methodists hunne bedehuizen, zoomede de Roomsch-Catholieken hunne kerken met een Bisschop. Al deze voorname kerkgemeenten genieten ruime toelagen uit de koloniale kas, maar daarenboven zijn er nog verschillende onafhankelijke en ongesubsidieerde kerkgenootschappen, waarvan de kleine kerkjes of chapels over de geheele kolonie verspreid zijn: het zijn de Congregational Dissenters, de London Missionary's en de Moravische broeders (sedert 1878. Deze drie laatstbedoelden maken er vooral hun werk van, om Chineezen, Koelies en Indianen tot het Christendom te bekeeren; doch met gering resultaat; de voornaamste stations van Engelsche zendelingen voor de Indianen zijn aan de Pomeroon en Moruca en op Bartica point of „the Grove," bij de samenvloeing van de Mazarouni en de Essequebo *).

Ten einde den zeevarenden het verkennen van de kust te vergemakkelijken, zijn zoowel voor den ingang van de Berbice- als van de Demerara-rivier, op eenige mijlen uit den wal, lichtschepen geplaatst **) en daarenboven bezit Demerara nog een hooge steenen lichttoren — met telegraaftoestel (Semaphore) om de aankomst van schepen te signaleeren — staande tusschen de stad Georgetown en het fort. Dit fort, het oude Willem Frederik van de Hollanders, is thans op het oog in uitmuntend onderhouden toestand, doch van geen de minste waarde voor verdediging tegen een buitenlandschen vijand en met verouderd en licht geschut voorzien, dat alleen geschikt is voor het doen van saluutschoten. Het oude fort St. Andries

---

*) Het in 1868 te Londen verschenen werk *The Indian tribes of Guiana*, van den missionaris Brett, bevat uitvoerige mededeelingen over de Engelsche zendelingen aldaar. Over de werkzaamheden der Moravische broeders in Britsch Guiana zijn geene bijzonderheden bij ons bekend.

**) Het lichtschip dat voor den ingang der Demerara-rivier ligt, is gebouwd en geleverd door onze landgenooten Huygens & van Gelder scheepsbouwmeesters te Amsterdam.

(St. Andrew) aan den mond der Berbice, tegenover het Krabbeneiland gelegen, is als versterking geheel opgegeven en wordt thans gebruikt als een inrichting voor krankzinnigen (Lunatic Asylum).

De militaire bezetting van Britsch Guiana is zeer gering en bestaat tegenwoordig nog uit eenige compagniën, ongeveer 300 man, van het 1e West-India Regiment (negersoldaten in zouaven-uniform, met Engelsche officieren), die garnizoen houden in het fort William Frederic. Voorts heeft men in Georgetown nog eenige compagniën militia of schutterij en een klein burgervrijwilligerskorps (Volunteer Corps); maar de handhaving van de rust in de kolonie is hoofdzakelijk toevertrouwd, aan eene uitmuntend georganiseerde politiemacht van ongeveer 650 man, waarvan een gedeelte bereden.

Alléén het militaire garnizoen komt voor rekening van de Engelsche regeering; al de andere uitgaven der begrooting worden uit de koloniale kas betaald, daar de kolonie financieel in alle opzichten onafhankelijk van het moederland is.

Wij zien dus dat de vroegere koloniën Demerary, Essequebo en Berbice, sedert 1814 voor goed onder Engelsche heerschappij, thans vereenigd ééne rijke en bloeiende kolonie zijn geworden, in scherpe tegenstelling met Suriname, dat Nederlandsch bleef en sedert dien tijd steeds achteruit ging. Gaarne wenschen wij, dat Britsch Guiana zóó voort moge gaan en niet al ten nadeeligen invloed moge ondervinden, van de zware concurrentie met de Europeesche beetwortelsuiker en de daaruit voortvloeiende lage suikerprijzen, die alreeds zulk een schade aan onze Oost-Indische belangen berokkenden. Maar ook voor het arme Suriname, onze lang verwaarloosde en toch zoo schoone kolonie, met hare goede en gastvrije bevolking, hopen wij van harte dat er betere dagen mogen aanbreken!

Het is meer dan tijd, dat er een einde kome aan de ijskoude onverschilligheid waarmede deze onze vroeger winstgevende volkplanting door Regeering, Volksvertegenwoordiging en Am-

sterdamsche belanghebbenden behandeld of beter gezegd vergeten wordt, omdat men steeds uitsluitend de aandacht gevestigd houdt op de zooveel bloeiender Oost-Indische bezittingen. Wij hopen, dat het aan de woordvoerders voor Suriname's welzijn zal mogen gelukken de belangstelling voor die kolonie zóódanig op te wekken, dat er verbetering in den toestand kome; opdat de inwoners aldaar niet al te veel leed mogen gaan gevoelen, dat zij in 1814 ook niet onder Engelsche heerschappij zijn gebleven.

Meermalen werd in de laatste jaren de aandacht van het publiek gevestigd op den nood van Suriname en verschillende plannen werden geopperd om in de behoeften dier kolonie te voorzien. Het schijnt dat men zelfs in de Tweede Kamer die ernstige waarschuwingen eenigszins meer wil ter harte gaan nemen, want wij kunnen althans met genoegen constateeren, dat de begrootingen van uitgaven voor 1887 en 1888, met een hooger subsidie dan in vorige jaren, zonder discussie met overgroote meerderheid werden aangenomen.

Dit is ongetwijfeld een lichtpunt aan den donkeren horizon van Suriname's toekomst; laat ons hopen dat het geen vluchtige en voorbijgaande opflikkering was, maar dat het de voorbode moge zijn van eene verhoogde en blijvende belangstelling, gevolgd door het nemen van krachtige maatregelen, om aan de kolonie te verstrekken wat zij noodig heeft en haar in staat te stellen later, evenals Britsch Guiana, krachtig op eigen beenen te kunnen staan.

Neêrlands koloniale historie heeft waarlijk genoeg aan een „Verzuimd Braziel"! Het zou al te beschamend zijn, indien de nazaten ook nog op een „Verzuimd Suriname" moesten wijzen!

BIJLAGE.

Lijst der Commandeurs en Gouverneurs

VAN

ESSEQUEBO, DEMERARY EN BERBICE

tot 1814,

gerangschikt naar de jaren van opvolging.

ESSEQUEBO.

Commandeurs.

Jacob Canijn of Conijn 1624—1627.
Jan van der Goes 1627—1638.
Cornelis Pietersz. Hose 1638—1641.
Adriaen v. d. Woestijne 1641—1644.
Adriaen Jansz. 1644— ? (*B*)
? ?
Aert Adriaenz. Groenewegel 1657—1666.
Adriaen Groenewegel Jr. 1666.
Baerland 1667—1670.
Hendrik Rol 17 Juli 1670—31 Maart 1676. † (*C*)
Jacob Hars (ad. int.) 31 Maart 1676—1678.
Abraham Beekman 25 Juli 1678—30 Oct. 1690.
Samuel Beekman 9 Dec. 1690—10 Dec. 1707. †
Pieter van der Heyden Resen 10 Dec. 1707—24 Juli 1719.
Laurens de Heere 12 Dec. 1719—9 Maart 1729. †
Hermanus Gelskerke 12 Oct 1729—16 Juli 1742. †
Laurens Storm van 's Gravesande 13 April 1743—15 Augustus 1750.

POMEROON (Bauroma).

Commandeurs.

(*A*)

Cornelis Goliat 1657—1661. †
François de Fijne 1661—....
Sael 1667—1670.

Jacob Pieterz. de Jonge 5 April 1686—April 1689.

ESSEQUEBO en DEMERARY.

Directeur-Generaals van beide rivieren. (*E*)

Laurens Storm van 's Gravesande 15 Aug. 1750—1 Juli 1772.

Mr. George Hendrik Trotz 1 Juli 1772—Maart 1781.

Commandeurs van Demerary.

Jonathan Storm van 's Gravesande 15 Augustus 1750—1761. †
Laurens Lodewijk van Bergeijk 1761—12 Mei 1764. †
Jan Cornelis v. d. Heuvel 19 Aug. 1765—24 Dec. 1770.
Paulus van Schuylenburg 1 Juli 1772—Maart 1781.

Essequebo, Demerary en Berbice, voor de eerste maal onder Engelsch

Luitenant-Kolonel Robert Kingston, Gouverneur van de

Essequebo, Demerary en Berbice onder Fransch bestuur

Belast met het bevel over de drie Koloniën: eerst de Admiraal Graaf de Kersaint, daarna La Perrière, terwijl de Ordonnateur Lescallier het

BERBICE.

Commandeurs.

De nieuwe kolonie was van 1627 tot 1666 slechts van zóó geringe beteekenis, dat de schippers van de Zeeuwsche reeders van Pere, die daar handel kwamen drijven, er tevens bij afwisseling het bevel voerden. (*B*)

Matthijs Bergenaar 1666.
Cornelis Marinus 1671.
? ?

Gideon Bourse 1683.
Lucas Coudrie 1684.
Matthijs de Feer 1687.
Steven de Waterman 1712.
Antony Tierens 1714—5 Januari 1733. (*D*)

Gouverneurs.

Bernhard Waterham 26 Maart 1733—6 April 1740.
Jan Andries Lössner 6 April 1740— 2 Mei 1749.
Jan Frederik Colier 7 Mei 1749—25 October 1755.
Hendrik Jan van Rijswijk 25 October 1755—21 September 1759 †
Wolfert Simon van Hoogenheim 21 Maart 1760—16 Augustus 1764.
Joh. Heijliger Johs Filss 6 Sept. 1764—23 Nov. 1767.
Stephan Hendrik de la Sablonière 19 Maart 1768—2 Juli 1773 †
Johan Christoffel de Winter 16 Nov. 1773—4 Juli 1774 †
Isaac Kaecks 15 Dec. 1774—1 Dec. 1777 †
Mr. Pieter Hendrik Koppiers 19 Juni 1778—Maart 1781.

estuur (Maart 1781—Februari 1782.

rie vereenigde Koloniën.

Februari 1782—Februari 1784).

e Markies de Lusignan en eindelijk de Generaal dministratief beheer voerde.

AANTEEKENINGEN.

(*A*) De weinig beduidende nederzettingen aan de Pomeroon (bij Kaap Nassau) behoorden steeds stilzwijgend onder het Commandeurschap van Essequebo; slechts enkele malen (van 1657 tot 1670 en in 1686) werd daarvoor een afzonderlijke Commandeur aangesteld.

(*B*) In geen boeken of archieven hebben wij den naam van éénigen Commandeur van Essequebo tusschen de jaren 1644 en 1657, noch ook van Berbice tusschen 1627 en 1666, kunnen vinden.

(*C* en *D*) Bij de na die tijdstippen door ons gegeven geregelde opvolging der Commandeurs en Gouverneurs dier koloniën, bestaat tusschen het aftreden of overlijden van sommigen en het optreden van den opvolger, meestal eene tusschenruimte van eenige weken of maanden, gedurende welken tijd het bestuur tijdelijk werd waargenomen door den Secretaris of hel oudste lid van den Raad der kolonie: wij hebben die namen als van minder belang hier in den regel weggelaten.

(*E*) Van 1750—1772, onder Storm van 's Gravesande, was Essequebo de hoofdkolonie en de zetel van den Directeur-Generaal, terwijl de jeugdige kolonie Demerary geheel ondergeschikt aan hem bleef. Tusschen 1772 en 1781 veranderde die verhouding in zooverre, dat de Commandeur van Demerary bijna geheel onafhankelijk werd van den Directeur-Generaal.

NB. Het teeken † beduidt: overleden,

ESSEQUEBO en DEMERARY weder Nederlandsch

Commandeurs in Essequebo. (*F*)

Siraut des Touches (waarnemend) Febr.—October 1784.
Johannes Cornelis Bert 7 Oct. 1784—1787.
Albertus Backer 1787—18 Aug. 1789—
G. E. Meijerhelm (ad int.) 18 Aug. 1789—April 1791.
M. Tierens (ad int.) April 1791—31 Maart 1793.
Albertus Backer 31 Maart 1793—22 April 1796.

Directeur-Generaals en Gouverneurs (Resideerende in de Demerary).

Joseph Bourda (waarnemend) Febr—Oct. 1784.
Jan Lespinasse 7 Oct. 1784—18 Aug. 1789.
Albertus Backer (ad int.) 18 Aug. 1789—31 Maart 1793.
Willem August van Sirtema Baron van Grovestins, Gouverneur 31 Maart 1793—6 Mei 1795.
Mr. Antony Beaujon (ad int.) Juli 1795—22 April 1796.

Demerary & Essequebo en Berbice voor de 2de maal onde

Mr. Antony Beaujon, door de Engelschen als Gouverneur van Demerary & Essequebo gecontinueerd, tot 5 Juli 1802.

DEMERARY & ESSEQUEBO, weder Nederlandsch

Commandeurs in Essequebo.

G. H. Trotz Jr. 3 Dec. 1802—18 Septemb. 1803.

Gouverneur van Demerary & Essequebo.

Antony Meertens (in Demerary) 3 December 1802—18 September 1803.

Demerary & Essequebo en Berbice voor de 3de maal en thans voor goed onde

Na de capitulatie van 1803 bleven deze koloniën gezamenlijk, tot ongeveer de helft va Kolonel Robert Nicholson, als waarnemend Gouverneur.

Daarna in Demerary & Essequebo:
(*G*). Mr. Antony Beaujon op nieuw Gouverneur 13 Aug. 1804—October 1805. †
Generaal James Montgomery (waarnemend) October 1805—September 1807.
Kolonel Robert Nicholson (waarnemend) Sept. 1807—Juni 1808.
Luit.-Kolonel Ross, Luit.-Gouverneur Juni 1808—April 1809.
Generaal Samuel Dalrymple (waarn.) April 1809—Mei 1809.
H. W. Bentinck, Luit.-Gouvern. Mei 1809—Sept. 1812
Generaal Hugh Carmichael (waarn.) Sept. 1812—11 Mei 1813. †
Generaal John Murray, Luit.-Gouv. 17 Mei 1813—1824

In 1814 deed Nederland definitief afstand van deze Koloniën aan Engeland, dat ree De naamlijst der Engelsche Gouverneurs sedert 1814 wordt, als voor Nederlan doch zijn daaromtrent de voornaamste bijzonderheden te vinden hierboven in h

(1784—1796) evenals BERBICE.

Gouverneurs van Berbice.

Mr. P. H. Koppiers (op nieuw benoemd) 20 Februari 1784—23 September 1789.
Abraham Jacob van Imbijze van Batenburg (ad. int.) 23 September 1789—28 Februari 1794.
Dezelfde effectief benoemd, 28 Februari 1794—3 Mei 1796.

Engelsch bestuur (1796—1802).

A. J. van Imbijze van Batenburg, door de Engelschen als Gouverneur van Berbice gecontinueerd, tot 5 Juli 1802.

(1802—1803) evenals BERBICE.

J. C. W. Herlin en G. Kobus, leden van het Hof, ad. int. het bestuur in Berbice voerende 3 Dec. 1802—24 September 1803.

Engelsch bestuur (1803—1814).

1804, onder het bewind van den Luitenant

In Berbice:
(*G*.) A. J. van Imbijze van Batenburg, op nieuw Gouvern. 25 Juni 1804—Dec. 1806.
Kolonel Robert Nicholson (waarnemend) Dec. 1806—Sept. 1807.
Generaal James Montgomery Luit.-Gouv. Sept. 1807—Maart 1809.
William Woodley Luit.-Gouverneur Maart 1809—Januari 1810. †
Generaal Samuel Dalrymple (waarnemend) Jan. 1810—Dec. 1810.
Robert Gordon Luit.-Gouvern. Dec. 1810—Juni 1812.
Generaal John Murray (waarn.) Juni 1812—Febr. 1813.
Robert Gordon Luit.-Gouvern. Febr. 1813—Juni 1814.
H. W. Bentinck, Luit.-Gouvern. Juni 1814—1820. †

sedert 1803 feitelijk in het bezit daarvan was.
van minder belang, door ons niet hier vervolgd;
XIde Hoofdstuk.

AANTEEKENINGEN.

(*F*) Van dit tijdstip af veranderde de toestand nog méér. Demerary werd de hoofdkolonie en zetel van den Directeur-Generaal (later Gouverneur); terwijl de Commandeur van Essequebo geheel aan hem ondergeschikt werd. Onder het Engelsche bestuur werd laatstgenoemde betrekking niet meer vervuld.

(*G*) Na de Gouverneurs Beaujon v. Batenburg werden door de Engelsche regeering steeds *Luit.-Gouverneurs* voor Demerary & Essequebo en voor Berbice aangesteld, om daarmede aan te duiden hun minder hoogen rang en ondergeschiktheid aan den Gouverneur-Generaal der Britsche West.-Ind. eilanden. Eerst in 1831 trad weder een *Gouverneur* aldaar op, nadat die koloniën onder den naam van Britsch Guiana tot één vereenigd waren.

AANTEEKENINGEN EN ARCHIEFSTUKKEN,

TER TOELICHTING. *)

(1) Blz. 6. In 1713 werd te Utrecht de vrede gesloten tusschen bijna al de voornaamste rijken van Europa, die met elkander in oorlog waren geweest; de Vereenigde Provinciën, Engeland, Duitschland, Spanje en Frankrijk. Ook tusschen Frankrijk en Portugal werd daarbij een traktaat van vrede en vriendschap gesloten, gedateerd 11 April 1713, en speciaal handelende over het bezit van de kuststreek, gelegen tusschen de Amazone en de Oyapoc. Eene minder duidelijke redactie van art. 8 van dat tractaat, gaf aanleiding tot het verschil in opvatting der Portugeezen en Franschen over de juiste grensscheiding. Dit geschil is, in weerwil van een later traktaat van 1817 tusschen Portugal en Frankrijk, nog niet uit den weg geruimd en is sedert af en toe in Brazilië met veel vuur en animositeit behandeld geworden, zóó zelfs dat de geleerde geschiedschrijver Varnhagen (vicomte de Porto Seguro) op de kaart behoorende bij zijn «*Historia Geral do Brazil*» van 1854 de Cap du Nord aangeeft op de plaats waar Cap d'Orange ligt (bij de groote Oyapoc of Wiapoco) en Kaap Orange geheel weglaat! Zou dit zijn gedaan, om zijne argumentatie bij het groote publiek gemakkelijker ingang te doen vinden (?); wij kunnen het haast niet gelooven, maar het blijft toch zeer vreemd. Van groote waarde voor de quaestie der grensscheiding zijn de consciencieuse studiën van den heer Joaquim Caetano da Silva (van 1851—1858 Chargé d'affaires van Brazilië in den Haag), die door hem in 1861 in twee deelen te Parijs bij L. Martinet zijn uitgegeven, onder den titel: «*L'Oyapoc et l'Amazone; question Brésilienne et Française*».

Op de meeste moderne kaarten (o. a. in Stielers Hand-atlas) wordt de Oyapoc of Wiapoco bij kaap Orange, aangegeven als de grens tusschen Fransch en Braziliaansch Guiana — naar de opvatting van de Brazilianen.

*) Bij iedere aanteekening is de bladzijde van den tekst aangegeven waarop zij betrekking heeft.

die, na nauwgezet onderzoek, ook door ons als de juiste wordt beschouwd. De aldus betwiste kuststreek van ongeveer 250 kilometers tusschen Kaap Nord en Kaap Orange, (op onze Overzichtskaart hierachter aangegeven), werd bij een traktaat van 1841 door Frankrijk en Brazilië tot neutraal gebied verklaard en in 1862 zijn door die beide Gouvernementen eenige bepalingen overééngekomen tot regeling van den politiedienst op dat terrein. Sedert korten tijd hebben zich echter aldaar aan de oevers der rivier Counany (op 3° N. Br.) bij de zeekust eenige honderde avonturiers en inboorlingen, meest afstammelingen van gevluchte slaven uit Cayenne en Brazilië, vereenigd tot eene z. g. onafhankelijke Republiek. Zekere Fransche journalist Jules Gros, te Parijs woonachtig, had zich in 1886 tot president over die Republiek opgeworpen en getracht landverhuizers te lokken om daarheen te vertrekken; volgens de dagbladen had hij tevens eene Ridderorde gesticht, die voor een billijken prijs te koop was, om daarmede de kosten der onderneming te bestrijden.

Het schijnt echter dat aan die comedievertooning in 1887 door Frankrijk in overleg met Brazilië een einde is gemaakt en wij hopen dat zulks wellicht aan die Regeeringen aanleiding zal geven, om nu eindelijk door een traktaat de quaestie van het bezit dier kuststreek voor goed te regelen.

(**2**) Blz. 8. Het geschil over die grensscheiding, tusschen de Regeeringen van Engeland en Venezuela heeft thans (Sept. 1887) een vrij scherp karakter aangenomen, doordien eenigen tijd geleden op het bedoelde betwiste territoir nabij den mond der Orinoco goud is gevonden. Eenige Engelschen, die zich daar gevestigd hadden tot het zoeken naar het kostbaar metaal, hebben daarop de bescherming van hun Gouvernement gevraagd, dat onmiddellijk een detachement Engelsche soldaten heeft gezonden tot bezetting van een aldaar gelegen oud en verlaten fort. Het is te hopen dat men nu verder dezen twist langs diplomatieken weg zal laten beslechten of dat de betrokken partijen de arbitrale uitspraak van eene derde en onpartijdige mogendheid zullen inroepen.

Intusschen doet de Engelsche regeering alle moeite om documenten en bewijsstukken te verzamelen, teneinde haar goed recht in deze te staven en zond o. a. daartoe den heer J. A. Swettenham naar Nederland, tot het doen van nasporingen. Deze scherpzinnige koloniale ambtenaar was gedurende eenige maanden alhier op het Rijksarchief werkzaam, waartoe hem een zekere mate van kennis onzer taal, door hem in de oude Hollandsche archieven der kolonie Ceylon opgedaan, zeer te stade kwam. Wij weten niet met zekerheid of hij veel afdoende bewijsgronden voor de juistheid der Engelsche opvatting betreffende de grensscheidingslijn heeft gevonden, maar wij betwijfelen het.

(**3**) Blz. 9. Sir Robert Schomburgk beweert in zijn *Description of British Guiana* (1840) dat de oorspronkelijke naam van de Suriname was, de

groote Coma, in tegenstelling met de Comawine of kleine Coma en deze mededeeling wordt in de werken van Sypesteyn (1854) en Dalton (1855) overgenomen. Het is mogelijk dat zulks vroeger de naam was, maar dat moet dan al zeer lang geleden zijn, want wij hebben vruchteloos in de oudste boeken en documenten nagespoord, waarop die bewering gegrond kon zijn. Zeker is het, dat Cabeliau in zijn rapport over zijn reis naar Guiana aan de Staten-Generaal (waarvan wij hierboven op blz. 33 breeder gewag maakten), in 1599 reeds spreekt van de rivier Surinamo en dat David Pietersz. de Vries die in 1634 de eerste Engelsche kolonisten onder Marshall in de Suriname bezocht, in zijn verhaal den naam Sername gebruikt. Hiermede wordt dus de volkomen onjuistheid bewezen der bewering van de Engelschen (o. a. ook van Schomburgk en Dalton), dat Suriname zijn naam te danken heeft aan Lord Willoughby, die, toen hij in 1650 die landstreek in bezit nam, haar ter eere van Lord Surrey, den naam van Surrey-ham gaf, hetgeen later verbasterd zou zijn in Surinam!

(4) Blz. 10. Deze schoone en snelstroomende rivier, thans door de Engelschen Demerara genoemd, heette vroeger bij de Spanjaarden Rio de Mirrar of de Wondervolle en werd door Raleigh de Lemdrare, door de Indianen de Immenary en door de oude Hollanders de Demerary genoemd. Zij heeft niet meer dan de helft van de lengte der Essequebo-rivier.

(5) Blz. 10. De Essequebo is de grootste rivier in Guiana na de Orinoco en heeft een stroomgebied ongeveer gelijkstaande met dat van den Rijn, van zijn oorsprong in Zwitserland tot aan Katwijk. Deze prachtige stroom, in den grooten Atlas van Johannes Blaeu van 1662. «nobilissimus fluvius» betiteld, ontleent zijn naam aan een der officieren van Columbus, Don Juan Essequibel en werd door Sir Walter Raleigh de Dessekeber, door de Zeeuwsche kolonisten aanvankelijk Isekepe en eerst omstreeks de helft der 18e eeuw Essequebo genoemd; de Indiaansche naam is Araunama, ook wel Sipu. Aan hare monding heeft deze rivier eene breedte van ongeveer 4 geogr. mijlen of 28 kilometers en vormt daar een delta van 4 groote eilanden (Leguaan-, Wakenaam-, Tijger-, en Varkens-eiland), vroeger en thans nog met een tal van suikerplantages er op, benevens een groot aantal kleinere eilanden. Op een dezer laatsten, het groot Vlaggen-eiland (later Fort-Eiland) genoemd, bevond zich in de tweede helft der 18e eeuw de zetel van het bestuur der kolonie en het fort Zeelandia. Vroeger woonden de Commandeurs gedurende meer dan eene eeuw op of nabij het eilandje Kijkoveral, aan de zamenvloeing van de Cayouni en de Mazarouni (zie hierachter onze kaart n°. 2). De Essequebo was tot aan laatstbedoeld punt bevaarbaar voor de gewone, niet te diep gaande schepen van dien tijd en was aan hare beide

oevers tot aan de watervallen bezet met plantages; thans is zij echter, met uitzondering van eenige plantages aan hare uitmonding en op de daarin gelegen eilanden, geheel verlaten en in bosch gegroeid.

(6) Blz. 12. Over de Indianen van Guiana, hun uiterlijk, hunne eigenschappen en hunne levenswijze komen uitvoerige mededeelingen voor in Hartsinck's *Beschrijving van Guiana* 1770, Edward Bancroft's *Beschrijving van Guiana* 1794 *), Schomburgk's *Reisen in Guiana,* Dalton's *History of British Guiana* 1855, het tijdschrift « *West-Indië* » 1855 en 1858 en eindelijk in een uitvoerig en geïllustreerd werk « *The Indian tribes of Guiana, their condition, habits and history* », door den Engelschen missionaris de Rev. W. H. Brett, in 1868 te Londen uitgegeven. De bezoekers van de Koloniale Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, hebben daar met eigen oogen de specimina van het Indiaansche ras uit Guiana kunnen aanschouwen, en de Prins Roland Bonaparte heeft hunne portretten met een toelichtende schets in 1884 laten drukken; dit werk, dat niet in den handel is maar aan alle groote bibliotheken ten geschenke werd gegeven, munt uit door fraaie typographische uitvoering.

Eindelijk willen wij nog melding maken van een uitvoerig en bijzonder belangrijk stuk, opgenomen in de werken van het Kon. Instituut voor de Taal- Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, deel XXXV, eerste aflevering 1886, onder den titel van « *Bericht über eine Reise ins Gebiet des Oberen Surinam von K. Martin* ». De heer Martin, Hoogleeraar te Leiden, die met bijzondere medewerking van den heer Baron van Heerdt tot Eversberg toen Gouverneur van Suriname, in 1885 dien onderzoekingstocht deed, geeft een schat van wetenswaardige bijzonderheden omtrent de levenswijze der Boschnegers en Indianen, die, wat laatstgenoemden betreft, evenzeer gelden voor de Indianen die de binnenlanden van Demerara, Essequebo en Berbice bewonen.

(7) Blz. 24. Dit werk van Lawrence Keymis was getiteld: « *A relation of the second voyage to Guyana, performed in the year 1596* » London, T. Dawson 1597, 4°. In 1598 verscheen te Amsterdam bij Cornelis Claesz. de eerste Holl. uitgave van de reisbeschrijvingen van Raleigh en Keymis, onder den titel: *Waerachtige beschrijvinge van het groot en goudrijck Coninckrijk van Guiana ghelegen in America*, enz. Eene 2e editie daarvan werd in 1617 te Amsterdam door Mich. Colijn uitgegeven. Voorts vindt men beide reisverhalen in de verzameling van reisbeschrijvingen van de Bry, uitgegeven

*) De oorspronkelijke Engelsche editie van Bancroft's werk verscheen te Londen in 1769, onder den titel: « *Essay on the natural history of Guiana, with an account of the manners and customs of the Indian inhabitants* ».

in Frankfort in het laatst der 16e en in het begin der 17e eeuw, en in Corréal «*Voyages aux Indes Occidentales de 1666 à 1697, trad. de l'Espagnol*» Amsterdam, I. F. Bernard 1722 3 vol. 8°, zoomede in Corréal «*Recueil de voyages dans l'Amérique méridionale, le Pérou, la Guyane etc.*» Amsterdam, Bernard 1738 (een latere editie van het onmiddellijk voorafgaande werk).

(8) Blz. 26. Robert Hermann Schomburgk was een jong en ondernemend Duitscher, zeer ervaren in de natuurwetenschappen, die van 1835—1839 op kosten van de Royal Geographical Society te Londen, eene reis deed door de binnenlanden van Essequebo, Demerara en Berbice, zuidelijk tot aan de Amazonen-rivier, westelijk tot de Rio-Negro. Hij had met vele gevaren en ziekten te kampen, zoodat eenige zijner reisgenooten er het leven bij lieten; doch hij bracht zulke hoogstbelangrijke resultaten zijner reis mede, dat hij in den Engelschen adelstand werd verheven *). Onmiddellijk na zijne terugkomst publiceerde hij een klein werkje van veel practisch nut getiteld: «*A description of British Guiana, geographical and statistical* in 8°, London 1840 (later ook in het Duitsch vertaald). Van zijn uitvoerig verslag aan de Geographical Society werd de hoofdinhoud door zijn broeder O. A. Schomburgk in 1841 te Leipzig uitgegeven onder den titel: «*Robert Hermann Schombnrgk's Reisen in Guiana und am Orinoko*», met eene geheel oorspronkelijke kaart en eenige gekleurde platen

In dit werk vindt men als inleiding, de hoogst belangrijke verhandeling van Alexander von Humboldt «Ueber einige wichtige Puncte der Geographie Guyana's» welk stuk reeds in 1837 in het Fransch in de «Annales des Voyages» van Maltebrun was verschenen.

In 1841 gaf Sir Robert Schomburgk in Londen nog een prachtwerk in folio uit: *Twelve views in the interior of Guiana*, bestaande uit 12 schoone platen met tekst en een groote kaart.

Richard Schomburgk, die zijn broeder Sir Robert op een gedeelte der reis vergezeld had, ondernam kort na diens terugkomst op last van den Koning van Pruissen, opnieuw een zeer langdurigen tocht tot het doen van natuuronderzoekingen in de binnenlanden van Essequebo enz., waarvan hij den uitslag mede heeft gedeeld in zijn in 1847 verschenen boek *Reisen in*

---

*) Nevens de talrijke veel belangrijker ontdekkingen op velerlei gebied door Sir Robert H. Schomburgk op deze reis gedaan, willen wij hier toch ook met een woord in herinnering brengen, dat hij in December 1836 nabij een waterval hoog op de Berbice-rivier, op ongeveer 4½° N. Br. (zie onze Overzichtskaart), eene ontdekking deed die hem als botanicus bijzonder verheugde. Hij zag daar namelijk voor het eerst de reusachtige waterplant, met bladen van 4 à 6 voet middellijn en bloemen van 1 voet in het vierkant, door hem ter eere van de toen pas op den troon gekomen Engelsche Koningin, met den naam van Victoria Regia gedoopt.

British Guiana in den Jahren 1840—1844. Leipzig 1847. Dit werk bestaande uit 3 roy. 8vo deelen, met kaart en platen, bevat in het 3e deel de meest volledige Flora en Fauna van Guiana, waarvan Dalton ruimschoots gebruik heeft gemaakt voor de bewerking van het 2e deel zijner *History of British Guiana.*

(**9**) Blz. 33. In eene noot op blz. 156 van de Jonge's *Opkomst van het Nederlandsch gezag enz.* Ie deel, wordt abusievelijk voor den modernen naam dezer rivier opgegeven «Orelane.» De kundige schrijver heeft zich hier laten medeslepen door de gelijkluidendheid van twee woorden. Cabeliau geeft Reliane (Raleighiana) nl. als den Engelschen naam van de Orinoco op, — en Orelane (Orellana) is daarentegen een der oudtijds gebruikelijke namen van de Maranon of Amazonen-rivier, aldus oorspronkelijk gedoopt door den ontdekker Francisco de Orellana, een der onderbevelhebbers van Gonsalvez Pizarro, Gouverneur van Quito in 1539.

(**10**) Blz. 42. Wij willen hierbij eenigszins nader de aandacht vestigen op twee naar onze opvatting onjuiste mededeelingen van Hartsinck, door verschillende schrijvers en ook door Dalton overgenomen.

De eerste is, «dat zich een Joost van der Hooge persoonlijk in 1613 of vroeger aan de Essequebo op Kijkoveral zou gevestigd hebben.» Dalton noemt hem zelfs «Commandeur» Joost van der Hooge! Dit komt ons niet aannemelijk voor, want uit de *Cronijk van Zeeland* van Smallegange (1696), aangevuld door inlichtingen ons welwillend verschaft door den heer J. P. van Visvliet Archivaris van Zeeland, blijkt, dat er omstreeks 1613 slechts één Joost van Borsselen van der Hooge bestond, geboren in 1585 en overleden in 1666. Deze van der Hooge huwde in 1612 met Jonkvr. Cornelia van der Dussen, was ambachtsheer van Kleverskerke en gedeputeerde ter Vergadering der Staten-Generaal, was tusschen 1618 en 1630 zes malen burgemeester van Middelburg en eindelijk (1631—1659) rekenmeester ter Generaliteit. Het is mogelijk, doch hoogst onwaarschijnlijk, dat deze aanzienlijke Zeeuw, wiens werkzaamheden in zoo geheel andere richting waren, op jeugdigen leeftijd zou getracht hebben op de z. g. Wilde Kust eene kolonie te vestigen — eene taak die toenmaals in den regel door personen van minder hoogen stand werd ondernomen. Wel zien wij hem echter, in het Register der Hoofdparticipanten der W.-I. Comp. ter Kamer van Zeeland (Rijksarchief), vermeld als praeses der eerste vergadering van die Hoofdparticipanten, op 26 Juni 1623; hetgeen een bewijs is, dat hij groot financieël belang bij den West-Indischen handel had en waaruit wij de gevolgtrekking durven maken, dat die eerste nederzettingen aan de Essequebo en Pomeroon waarschijnlijk geschied zijn door schippers van zijnentwege uitgezonden, die ter eere van

hun patroon diens naam aan de plaats of aan het fort schonken waar zij zich vestigden.

De tweede der door ons bedoelde onjuistheden is, dat Hartsinck (1e deel blz. 207 en 262) en na hem alle andere geschiedschrijvers mededeelen, «dat «het fort Kijkoveral, oorspronkelijk door de Portugeezen gebouwd zou zijn «dewijl het wapen van dat Rijk boven de poort is uitgehouwen».

Na nauwkeurig onderzoek en gezette overweging durven wij gerust het volkomen ongegronde van deze bewering aannemen, omdat er vóór de eerste vestiging der Nederlanders aan de Essequebo in het begin der 17e eeuw, wèl Spanjaarden maar nimmer Portugeezen geweest zijn aan die rivier. Geen enkel der talrijke door ons geconsulteerde historische werken althans, maakt melding van tochten door de Portugeezen langs de Kust van Guiana ondernomen, waardoor zij van het Noorden af de Essequebo opvarende aan het bedoeld eilandje Kijkoveral zouden hebben kunnen aankomen en van uit het Zuiden is het geheel onmogelijk dat zij dat punt toen reeds bereikt konden hebben. In Southey's *History of Brazil* (Londen 1810—1819) en in de *Historia Geral do Brazil* van F. A. de Varnhagen (Rio de Janeiro 1854), twee standaardwerken over Brazilië, zien wij dat de Portugeezen, sedert de inbezitneming van dat onmetelijke land voor Koning Emmanuel (in het jaar 1500 door Pedro Alvares Cabral), zich gedurende de geheele 16e eeuw uitsluitend bepaald hebben tot het uitbreiden hunner macht op de hoofdpunten Rio de la Plata, Rio de Janeiro, S. Salvador en Pernambuco. Aan de monding der Amazone hadden zij bij Para wel kleine nederzettingen, maar de geheele loop dier reusachtige rivier was om zoo te zeggen voor hen gesloten, uithoofde van de talrijke en oorlogzuchtige Indiaansche volken die daar woonden. Ook hadden de Portugeezen niet denzelfden spoorslag als de Spanjaarden om El Dorado te gaan ontdekken, daar zij in het meer zuidelijke gedeelte van Brazilië beter bereikbare plaatsen vonden om goud en edelgesteenten te zoeken. Eerst in de 18e eeuw was de geheele Amazonenstroom in hun bezit en in 1775 zien wij hen in conflict met de Spanjaarden uit Spaansch Guiana, die zich wilden vestigen aan de Rio Branco of Parima (een zijtak van de Amazone) nabij de grens van het tegenwoordige Britsch Guiana (Dalton II blz. 152). Zij verdreven die Spanjaarden en bouwden er een fort San Joaquim, dat nog bezet was toen Sir Robert Schomburgk zijn ontdekkingsreis in 1835—1839 deed en op alle nieuwe kaarten (o. a. die in Stieler's Handatlas) voorkomt.

Na al het bovenstaande komt het ons z e k e r voor, dat het fort Kijkoveral aan de Essequebo, niet door Portugeezen, maar door Spanjaarden werd aangelegd, en wat nu dat z. g. Portugeesche wapen boven den ingang betreft, daaromtrent kunnen wij toevalligerwijze ook nog eenige nadere inlichting geven. Schrijver dezer verhandeling heeft namelijk een tal van jaren geleden,

dat eilandje in de Essequebo in persoon bezocht en er ook werkelijk de ruïnen van het fort gevonden, met het poortje waarvan hier sprake is. Welnu, het z. g. wapen boven dien ingang, is niets dan een eenvoudig gelijkarmig kruis, uitgehouwen in den sluitsteen van den boog van het poortje en het komt ons voor, dat dit kruis nimmer het wapen van Portugal, noch ook dat van Spanje heeft kunnen voorstellen. Wij gelooven veeleer te mogen aannemen, dat de commandant van een der kleine expeditiën, die in de laatste jaren der 16e eeuw zoo veelvuldig van Spaansch Guiana naar de Essequebo werden gezonden, zich daar vestigde, een fortje bouwde en boven den ingang een kruis liet uithouwen, zonder eenige heraldische beteekenis, maar zooals de Spanjaarden bij alle publieke gelegenheden kruizen gebruikten en ook bij inbezitneming van nieuw ontdekte landstreken of eilanden, dadelijk aanvingen met een kruis te planten. Deze eenvoudige en o. i. meest waarschijnlijke verklaring van dat raadselachtige kruis, wordt ook gedeeld door verschillende daarover door ons geraadpleegde deskundigen in de oudere heraldiek.

Ten overvloede wijzen wij nog op eene door Hartsinck (blz. 134) gemaakte opmerking, die geheel in strijd is met zijne op blz. 207 en 262 voorkomende veronderstelling van een Portugeesch fort; zij luidt nl. als volgt: «Nogthans «vinden wij niet, dat de Spanjaarden, behalve langs de rivier de Orenoque «en de Portugeezen aan de rivier der Amazoonen, zich verder in bezitting «van Guiana hebben gesteld of daar eenige steden of sterktes gebouwd. «Hiervan ontmoeten wij geen de minste aanteekeningen in de beschrijvingen, «noch overblijfselen in die gewesten, waaruit men zulks zou opmaken; «hetzij dat de rijkdom hunner andere volkplantingen hunne aandacht daarvan «hebben afgetrokken, of dat de weerstand der inboorlingen of eenige andere «redenen hen daarvan hebben afgeweerd. Echter ontmoeten wij dieper land«waarts in sommige onzer Coloniën, op de rotsen en klippen nog ver«scheidene namen van Spaansche reizigers, welke die landstreek bezocht «hebben, uitgehouwen». Hier wordt dus zeer bepaald en wij gelooven volkomen te recht, het bezoeken van die streken door Portugeezen uitgesloten.

(11) Blz. 47. Bij dit octrooi was de destijds zeer belangrijke zoutvaart op Punta de Araya (door onze schippers doorgaans Puncto del Rey genoemd), gelegen op de kust van Venezuela tegenover het eiland Margarita, buitengesloten en bleef die handel dus voor een ieder vrij. Op de krachtige vertoogen en protesten deswege van de W.-I. Comp., werd door de Staten-Generaal den 13en Februari 1623, bij eene ampliatie, die zoutvaart onder haar octrooi opgenomen, doch zij heeft daar weinig voordeel van gehad, daar de Koning van Spanje een jaar te voren aldaar een fort had doen aanleggen om onzen handel te beletten (zie de Laet, *Beschrijving van West-Indië*, fol. 601). Daarna werd de zoutvaart door de W.-I. Comp. hoofd-

zakelijk gedreven op de Kaap Verdische eilanden, op St. Martin, Tortugas, Aruba en andere kleine eilanden, binnen de limieten van haar octrooi gelegen.

(**12**) Blz. 49. Volgens de Laet, *Kort Verhaal, enz.* werden van 1622 tot 1636 door de W.-I. Comp. 547 schepen, groot en klein, ter waarde van *f* 6.710.000 op den vijand veroverd, terwijl de ladingen dier schepen, zoomede de in Brazilië gemaakte buit, bij verkoop in Nederland ruim 30 millioen gulden opbrachten. Om dit resultaat te verkrijgen, had die Comp. echter ook verbazende inspanningen moeten doen en in diezelfde jaren werden o. a. door haar ten oorlog uitgerust ruim 800 vaartuigen, bemand met 67.000 matrozen en soldaten. Behalve bij de Laet vindt men omtrent dezen bloeitijd der W.-I. Comp. nog vele bijzonderheden bij Luzac, Raynal en Netscher.

(**13**) Bladz. 52. Om tot een juiste kennis der toestanden in die dagen te komen, is het noodig de handelingen onzer voorvaderen niet al te veel te idealiseeren en hen altijd maar voor te stellen: de eene helft steeds ijverig peinzende en beraadslagende over het belang van het Vaderland, de andere helft altijd bezig om op belangelooze wijze heldendaden te verrichten!

Er is veel groots gewrocht door de wilskracht en den moed van de Bewindhebbers der W.-I. Comp., maar naijver en onverschilligheid zien wij ook in de oorkonden van die dagen, evenzeer als nu, van tijd tot tijd voor den dag komen. De beschuldiging van schrielheid en schraapzucht, door vele buitenlandsche schrijvers aan de Comp. ten laste gelegd en die eenigermate gerechtvaardigd is, voor zoo verre het een 20-tal jaren later geldt, toen de Comp. in doodarmen toestand verkeerde, kan men echter niet toepassen op hare handelingen in de eerste jaren van haar bestaan. De betalingen van de commandeurs, commiesen, schippers (scheepskapiteins) en andere dienaren der Compagnie waren toen wel is waar schijnbaar gering — en wij zien dan ook nu en dan reclames daarover en verzoeken om meerdere gage of extra belooningen, — maar de burgerbeambten of bedienden der Comp. kregen daarenboven percentage van den handel en de schippers met hun volk ontvingen geregeld extra betalingen uit de prijsgelden. Soms werd daartoe een accoord met die schippers aangegaan en wij zien o. a. dat de Kamer van Zeeland bij hare Resolutiën van 26 November 1626 en 4 Januari 1627, Hendrik Jacobsz. Lucifer en Joost Banckert aannam, om elk met een admiraalschap van 3 schepen naar West-Indië te varen op halve gage, «doch «dat zij daarenboven zouden genieten 2 % van de te veroveren prijzen» (geregelde kaapvaart dus).

In billijkheid moeten wij hier ook nog verder bijvoegen, dat wij b. v. na het sneuvelen van Hendrik Jacobsz. Lucifer eene Resolutie van 20 Januari

1628 vinden; waarbij aan zijne weduwe wordt geschonken een gevulde kop of beker, gevuld met 60 £ vlaemsch (*f* 360) aan rijksdaalders «voor eene «vereeringhe van haer mans saligers goede diensten in 't veroveren van het «schip St. Anthonij en andere, daarvoor hij sijn leven heeft gelaeten». Eenige maanden vroeger had, bij Resol. van 4 October 1627, zekere Jan Hubert stuurman op het schip van Lucifer 50 £ vl. (*f* 300) ontvangen wegens het geheel verminken van zijn linkerhand. Jan Pietersz, een der dapperste zeekapiteins van de Kamer Zeeland, die in 1628 sneuvelde, werd op kosten der Comp. begraven (Res. 2 October 1628) en toen de Vergadering der XIX aan zijne weduwe en kinderen de som van *f* 600 schonk, besloot de Kamer van Zeeland die som te verdubbelen (Res. 5 Februari 1629). Dergelijke voor dien tijd liberale giften kunnen eenigermate als tegenhanger dienen voor de latere, wellicht door de omstandigheden gewettigde karigheid der Comp. in sommige financieele zaken.

Dat er ook wel eens oneenigheid en naijver heerschte tusschen de hooge dienaren der Compagnie, komt o. a. zeer karakteristiek aan het licht door de navolgende Resolutie der Kamer Zeeland van 19 Juli 1627:

«Is door Confrater *(mede-bewindhebber)* Theuneman gerapporteert dat «Confrater van Peres aen de leste Vergaederinghe der XIX tot Amsterdam «een brieff heefft geschreven, tot nadeel van den heer admiral Pieter Pietersz. «Heijn, dwelcke ampelijck ghededuceert wesende en naer omvraege, is een-«paerlijck verstaen, dat sulckx buijten weten van de Caemer niet en behoort «te geschieden en dat voorschr. van Peres daerin groot ongelijck heefft, «dwelck hem staet te verantwoorden, alsoo de Caemer daervan niet geweten «hebbende, haer sulckx niet aen treckt, maer 't feijt desavoueert».

Eindelijk willen wij, — als bewijs dat sommige Bewindhebbers niet altijd even ijverig voor de zaak waren, doch hunne betrekking wel eens als sinecure wilden opnemen — en ook als schets hoe de vroede mannen te dier tijd hunne vergaderingen hielden, hier woordelijk den tekst laten volgen van een reglement tot bevordering van trouwere opkomst der Bewindhebbers bij de vergaderingen, vastgesteld bij Resolutie der Kamer Zeeland, van 14 Mei 1626 (R. A.), luidende aldus:

> «Ordre beraempt op de comparitien om in te gaen op primo Junij «anno 1626, volgens de resolutie op 14 May lest genomen.

«Alsoo de iegenwoordige gestaltenis, van de geoctroyeerde Westindische «Compagnie ten hoochsten verheijst*), dat voortaen op den orboir derselver «met ernst werde gelet, waertoe men bevint de ordinaris vergaederingen

*) Verheyst, in plaats van vereischt: echt zeeuwsch!

«te swack vallen, eenige bewinthebberen zelden ter caemer comende, sommige «ten halven van de bezoingnes ofte vroeger vertreckende ende andere eerst «rechts voor het scheijden verschijnende, tot grooten ondienst van de voors. «Compagnie, anders niet cunnende affgedaen werden, als de daegelijckx «voorvallende zaecken, sonder dat op de resolutien der XIXn ende andere «wichtige dingen, naer den heijsch can werden gelet, veel min op nieuwe «negotien ende dessijnen, door gebreck van behoorlijck aental van bewint-«hebberen ende dat deselve soo weijnich tijts bij den anderen verblijven, «waarinne onlanckx bij de caemer tot Amsterdam is versien, soo ist dat «dese Caemer willende daerinne mede behoorlicke ordre stellen in conformité «van 't VIIIe artijckel van de ampliatie op het octroij gemaeckt, heeft «goetgevonden ende geordonneert.

«Eerstelijcken dat voortaen (gelijck voor desen) alle weken twee ordinaris «vergaederingen, ter Caemer van Zeelant binnen deser stede Middelburgh «sullen gehouden werden, naementlijcken des maendachs ende des donder-«dachs, voor middach, beginnende te clocke negen uren, op het gelas van «een halff ure, ende zullen de voors. vergaederingen duren, tot de clocke «twaeleff uren, ten waere de besoingnes soo lanck niet en vielen, ende met «de meeste stemmen geordeelt wierde, eer te mogen scheijden, sonder ondienst «van de Compagnie, soo sal tselvige mogen geschieden ende anders niet.

«Ten tweeden soo haest het gelas verloopen is,*) sal den preses offte de «naeste, die present sal wesen, het gebet doen, ende sullen de bewint-«hebberen, die compareren eer 't gebet gedaen is, ende ter caemer blijven, «tot dat de notulen door den scriba gelesen sijn, elck voor ieder compa-«ritie genieten eenen ricxdaelder van vijfftich stuijvers, uijt de gemeijne «provisie deser Caemer, 't sij de vergaederinghen cort ofte lanck vallen, ende «diegene die naer het gebet comen, ofte voor het lesen der notulen ver-«trecken die zullen uijt de gemelte provisie genieten, drij schellingen ende «vier grooten vlems, voor ieder ure, die sijlieden ter caemere, gedurende de «vergaederinghe verblijven, de halve uren niet te rekenen, ende sal den «scriba daer van perfecte notitie moeten houden, op pene van sijn eijgen «comparitiegelt te verbeuren, ten proffijte van den armen.

«Ten derden, sullen geen excusen noch exceptien gelden, hoedanich die «oock mochten wesen, uijtgesondert alleen, dat de bewinthebberen die bij de «vergaederinge gecommitteert werden ten dienste van de Compagnie binnen

*) Het schijnt, dat het halve uur speling, dat aan de Edel-Achtbare Heeren Bewindhebbers werd gelaten om ter vergadering op te komen, aangegeven werd door het afloopen van een glas of zandlooper.

«ofte buijten de stadt, sullen comparitiegeldt genieten, gelijck oft zijlieden «gedurende hun commissie, behoorlijck gevaceert hadden.

«Ten vierden wanneer occasie voorvalt, om een extraordinaris vergaederinghe «te leggen, sal 't selvige geschieden, op sulcken tijt ende ure, als den preses «ofte in sijn absentie de naeste) sal dienstich vinden, soo daertoe een over- «nachtse wete, aen de bewinthebberen tot Middelburgh, Vlissingen ende «Vere gedaen wert, soo sal mede als vooren comparitiegelt genooten werden, «ende anders niet.

«Ten vijfden sal het comparitiegelt aen een ieder in 't scheijden betaelt «werden, door den preses, die daertoe gelt van den consierge sal ont- «fangen, ende ten eijnde van sijn presidentschap, daervan rekeninghe aen «de vergaederinghe doen, ende sullen daermede voortaen alle boeten cesseren.

«Aldus gearresteert ter vergaederinghe van de bewinthebberen der Caemer «van Zeelant tot Middelburgh den XIIII May anno 1626, om op primo «Junij naestcomende in te gaen».

(**14**) Blz. 52. Het schijnt niet zeer gemakkelijk te zijn geweest, predikanten te vinden die genegen waren de periculeuse tochten van de schepen der W.-I. Comp. mede te maken; waaraan het dan ook waarschijnlijk is toe te schrijven, dat bij Res. der Kamer van Zeeland van 4 Septemher 1628, aan den pred. Casper Mulhuijsen tot *f* 60 's maands (een betrekkelijk hooge betaling) werd geboden, indien hij zich wilde doen aannemen. Bij Resol. van 7 September daaraanvolgende werd daarenboven besloten, aan de Vergadering der XIX voor te stellen «om eenighe studenten ten coste van de Comp. «te doen onderhouden, om tot bequaemheijt gecomen sijnde de Comp. souden «moghen dienen, soo bij de Coloniers op onse schepen, als op de vaste «plaetsen die de Comp. heeft en alsnog met Godts hulp staet te vercrijgen».

De betrekking van ziekentrooster werd soms gecumuleerd met die van chirurgijn of barbier of op andere wijze waargenomen, zoo lezen wij b. v. in eene Resol. van 30 September 1627: «Barent van Lare is aengenomen «voor Sopra Cargo, met conditie dat hij als sieckentrooster de gebeden sal «gehouden sijn te doen, des sondachs, ende in de weke eenige Cappittelen «te lesen ende de Psalmen voorsingen, tot 18 guldens ter maent».

Op velerlei wijzen blijkt ons bij het nasporen in het Rijksarchief van den uiterlijken godsdienstzin onzer voorvaderen en van hun streven om overal de gereformeerde kerkdienst te bevorderen. Op de groote oorlogsschepen was meestal een predikant, en op de kleinere schepen moest de ziekentrooster geregeld de gebeden lezen.

Ten bewijze hoezeer men in dien tijd bij oorlogsexpeditiën, prijs stelde op den invloed van het gemeenschappelijk gebed, moge dienen eene zinsnede

uit de geheime Instructie, door de Vergadering der XIX aan den generaal Loncq medegegeven, toen hij in 1629 naar Brazilië stevende, om Pernambuco te gaan veroveren, — welke instructie hij eerst mocht openen, zoodra hij de linie gepasseerd zou zijn. De door ons bedoelde zinsnede is zóó karakteristiek, dat wij niet willen nalaten haar hier woordelijk mede te deelen; «Alles tot de landinge gereet gemaect sijnde sal den Heer Generaal «door de predicanten van sine vlote tot Godt Almachtich doen storten een «vierich aendachtich en doordringende gebet en voorders alle het heirleger «doen encouragieren, dat sij nu eenmaal bethoonen manhaftige herten, «vertrouwende op Godt en onsen rechtvaerdigen oorloge en daerna in den «name Godes den viant dapper onder d'oogen gaen» *).

Wanneer concessiën werden verleend tot het stichten van koloniën kwam daarin meestal eene clausule voor, dat zoodra mogelijk een predikant moest worden aangesteld, voor de helft door de Compagnie en voor de wederhelft door de Coloniers te betalen.

Gedurende het bewind van Graaf Joan Maurits in Brazilië (1636—1644) waren daar steeds een 10 of 12-tal predikanten verdeeld over verschillende plaatsen, behalve de voorlezers en ziekentroosters, waaromtrent belangrijke bijzonderheden te vinden zijn in het «*Archief voor de geschiedenis der «oude Hollandsche zending door J. A. Grothe*, Utrecht 1884». Wij zullen hieronder later mededeelen hoe de W.-I. Comp. ook voor de koloniën op de kust van Guiana steeds geregeld trachtte te voorzien in het uitzenden van predikanten, doch zich uithoofde van het gering getal liefhebbers maar al te vaak met mindere qualiteit moest vergenoegen. Om hiertegen eenigszins gewapend te zijn, had de Comp. reeds den 12en December 1635 eene uitvoerige Instructie vastgesteld voor predikanten en ziekentroosters, nader gewijzigd in 1638, waarbij hunne rechten en verplichtingen zeer duidelijk worden omschreven en waarin o. a. de volgende uitdrukkelijke clausule voorkomt: «sullen hun mede soo wel de Predicanten als sieckentroosters geen-«derhande saeken bemoeijen ofte aentrecken de regieringe van schepen, comp-«toiren, forten ofte andere plaetsen van de Compagnie concernerende nochte «generaelijck met yets buijten haer beroepinge ofte vocatie wesende», — eene wijze bepaling waartegen echter later dikwijls gezondigd is geworden **).

(**15**) Blz. 55. Alles klein gegoten ijzeren geschut met kogels van 2 tot 8 pond; alleen de groote oorlogschepen van de Staten en van de Compagnie bezaten zwaarder ijzeren en ook bronzen geschut.

De Laet zegt dat het admiraalsschip van Lucifer, de ter Veere, slechts

*) Secrete notulen van de Vergadering der XIX van 1629—1645. Geheime instructie van 18 Augustus 1629; op het Rijksarchief.

**) Deze Instructie ligt in het Resolutieboek der Kamer van Zeeland 1638. (R. A.).

100 last groot was en 73 man equipage had; de Leeuwin van 90 last, had 69 en de Vliegende Draak van 45 last, had 42 bootsgezellen aan boord; de coloniërs van v. Rijen werden dus waarschijnlijk over de beide grootste schepen verdeeld. Hartsinck zegt (blijkbaar door een drukfout) op blz. 210, dat Lucifer's schip 370 man voerde, hetgeen trouwens onmogelijk zou zijn geweest, daar de grootste oorlogsschepen van 300 en 400 last, waarmede de expeditiën naar Brazilië werden ondernomen, niet meer dan 200 à 300 matrozen en soldaten voerden (Zie de Laet, *Kort Verhaal, enz.*).

(**16**) Blz. 56, In de golf van Mexico ontmoette Lucifer en Jan Pietersen (Geleyn van Stapele was van hen afgeraakt) twee groote en zwaar gewapende Spaansche galjoenen, die met eene rijke lading uit Honduras kwamen. Onmiddellijk vingen zij den ongelijken strijd aan en na een verwoed gevecht ontsnapte een der galjoenen, terwijl het andere, de St. Anthony, werd veroverd. In den nazomer kwam het eskader in Patria terug met den prijs die *f* 1.200.000 opbracht, doch die helaas duur gekocht was, daar de dappere Hendrik Jacobsz. Lucifer, tengevolge van de bij het gevecht bekomen zware wonden, overleed. Hij werd in December 1627 door zijn zoon Jacob Hendriksz. Lucifer, als kapitein op hetzelfde schip ter Veere vervangen; zijne weduwe kreeg een geschenk in geld (reeds hierboven medegedeeld in de aant. n°. 13) en schipper Jan Pietersen ontving «als vereering voor sijn cloeck compor-«tement bij 't veroveren van den prijs St. Anthony, een schuffelet met «ketentgiens, van fijn gout» (natuurlijk behalve zijn aandeel in de buitgelden), terwijl de bootsgezellen extra belooningen in geld kregen.

(**17**) Blz. 57. Deze Abraham van Pere en na hem zijn zoon, die ook Abraham heette, zijn de eigenlijke stichters der kolonie Berbice. Wij vinden hun familienaam in de geschriften van dien tijd, met de toenmaals bestaande onverschilligheid op dat punt, op veel verschillende wijzen gespeld: van Peere, van Peeren, van Peres, van de Pere en van Perez, hetgeen Swalue en de Jonge, in hunne hierboven reeds vaak aangehaalde werken, beiden op het dwaalspoor heeft gebracht, tengevolge van eenige gelijkluidendheid met den naam van de Zeeuwsche familie van de Perre. Swalue toch zegt in zijn op blz. 54 hierboven aangehaald boek (fol. 314) dat de familie van de Pere zich later van de Perre is gaan noemen, terwijl de Jonge, waar hij op blz. 53 van zijn *Opkomst, enz.* onder de voorname Zeeuwsche kooplieden van Peere vermeld, er tusschen haakjes bijvoegt (van de Perre?). Beiden vergissen zich, want de bedoelde stichters van Berbice heetten «van Pere», zooals blijkt uit hunne zeer duidelijke handteekeningen op een tal van documenten in het Rijksarchief berustend, en deze van Pere's, eene rijke koopmansfamilie in Vlissingen, zijn nooit in eenige verwantschap geweest met de van de Perre's, een adellijk

geslacht uit Middelburg. Hunne geslachtswapens beide voorkomende in Smallegange's *Cronijck van Zeeland*, bewijzen trouwens reeds voldoende, dat het twee geheel verschillende familiën waren en wij verkregen nog meer volkomen zekerheid op dit punt, door genealogische inlichtingen ons door den heer J. P. van Visvliet, archivaris van Zeeland, verstrekt.

(18) Blz. 57 Conditien ende articulen waerop de Bewinthebberen der West Indische Compagnie ter camer van Zeelandt geaccordeert ende geconsenteert hebben aen Sr. Abraham van Peres, om tot 40 mans ende 20 jongens, te samen 60 eeters als Colloniers over te voeren naer de vaste custe (genaemt de wilde custe) van West Indien in de reviere Berbice op de hoochte van 6 1/3 graden gelegen noorderlicke breette:

1. Ten eersten soo zal den voors. van Peres tot t'sestich persoonen toe als colloniers versorgen, geprovideert met alderleij behoeften ende wapenen, sonder eenigen cost van de Compagnie om in de voors. reviere aen lant te gaen ende te blijven.

2. Ende zal de voors. 60 eeters aen boort senden ofte brengen op dien dach, dat het ander bootsvolck gemonsterd wert, als wanneer zijl, oock alle (voor soovele hun aangaet) den zelven articulbrieff beeedigen zullen, hun alle die ordre onderwerpende alle scheepsdiensten te doen, ende in cas van defentie ofte offentie haer ter weire te stellen, gelijck d'ander bootsgezellen doen, sonder nochtans van de Compagnie eenige gagie te trecken ofte te mogen pretenderen, maer ingevalle eenich schip oft schepen van den vijant quamen te veroveren, sullen de voorgemelde colloniers haere portie genieten pro rata neffens andere bootsgesellen.

3. Welcke voors. colloniers (waervan drije persoonen in de cayutte sullen eeten ende meer niet) door de Compagnie zullen versorght worden met de spijse ende dranck gelick het ander bootsvolck totdat zij in de riviere voors. sullen gearriveert wesen.

4. Waervoor den voors. van Peres betaelen zal aen de Compagnie binnen een jaer precis in banco deser stede Middelburg, naerdat de voors. colloniers vertrocken zullen wesen, te weten voor ider persoon oudt 16 jaren ende daerboven vijftich guldens, ende voor ider persoon daeronder vijffentwintich guldens, ten ware de voors. colloniers eer retoer naer huijs sonden, uit welcke eerst retoer de Compagnie betaelt zal worden.

5. Eenige der voors. colloniers stervende ofte wechloopende, naerdat zij binnen scheepsboort gecomen zijn ende eer zij in de voors. reviere aen landt geset zijn, zal de voors. van Peres aen de Compagnie betalen voor ider persoon acht stuijvers daegs, voor zoovele dagen als zij 't scheepe geweest zijn ende voor die in de cayutte gegeten hebben 12 stuijvers daegs.

6. De Compagnie zal mede overvoeren alle noodige behoeften van de voors. colloniers, hare wapenen ende instrumenten tot landbouwerije, alsmede het cargasoen, mits den voors. van Peres aen de Compagnie betalen zall soo haest tijdinge gecomen zal wesen van het arrivement der voors. colloniers een gerechte derdepart van hetgene het cargasoen alhier gecost heeft, wel verstaende, dat alle coopmanschappen voor cargasoen gerekent zullen worden, ende tgene meer als tot noodige behoeften van de colloniers medegegeven wort, ende tot dien eijnde zal den voors. van Peres perfecte facture overleveren voor het vertreck van het schip daer die ingeladen zijn, zoo van het cargasoen als andere behoeften, ende met de Compagnie accorderen welck voor cargasoen ende wat voor behoeften gepasseert zal worden.

7. Ende soo bij 't scheepe iets meer oft anders ghevonden wort dan in de facture verclaert staet zall ten proffijte van de Compagnie geconfisqueert ende gebeneficeert worden, zonder dat hij daarop meer zal hebben te pretendeeren.

8. De Compagnie zal toemaken een schaloupe oft jachtjen groot 14 à 15 last, bequaem om te zeijlen ende roijen, voorsien van alle zijn behouften, staende ende loopende want, alle roeij een stel nieuw zeijlen ende twee oude zeijlen van schepen, voorts touwen, anckers ende andere noodicheden om over zee te varen, noch 2 gotelingen, zes steenstucken, tot elck gotelinck een hondert pont cruijt, vijftigh ronde cogels ende een hondert pont lonten ende een harinckschuijtjen daertoe.

9. Noch sal de Compagnie medesenden 4 gotelingen van 3 oft 4 pont ijser, oft soo de Compagnie die best missen kan, tot elck een hondert ℔ kruijt ende 50 ronde cogels, een halff vat musquetkruijt ende 100 ℔ lonten.

10. Welcke jacht ende behoeften soo eens voorsien sijnde in de voors. reviere gearriveert, overgelaten zullen worden aen Sr. van Peres ofte zyne colloniers, om haerlieden daervan te dienen, soo op de chaloupe als het fort, dat zij tot haerder defentie zullen maken, ende sullen zylieden deselve schaloupe ende fort daernaer behoorlijck voorsien met de noodige behoeften ende onderhouden, sonder eenigen cost van de Compagnie.

11. De voors. colloniers sullen vermogen in de voors. reviere een fort te leggen, op soo bequaeme plaetse als zij geraden zullen vinden, met de inwoonders des lants haren handel te drijven, bosschen vellen, saijen, planten, mineralen soucken ende voorts alles anders wat zij dienstich ende proffijtelijck voor haer collonie zullen oordeelen, oock andere naegelegen revieren ondersoucken ende haer daerin transporteren soo zij daer beter proffijt dochten te vinden.

12. Doch sullen niet vermogen in de reviere van Isiquebe te comen, noch in geen andere revieren daer de Compagnie hetzij van dese ofte andere camers haer colloniers ofte volck, hetzij weijnige in getal ofte vele hebben.

13. Noch over zee te handelen noch met eenige natie ter werelt, als alleen met de comisen van deese camer uitgesonden, ofte eenige goederen op vracht oversenden, als alleen met schepen van dese camer, op de conditien hiernaer volgende.

14. Sullen de voors. colloniers aldaer in 't landt blijven den tyt van zes achtereenvolgende jaren, ofte langer soo van Peres voornoemt dezelve wilt continueren.

15. De Compagnie nochtans hare vrijheijt ende souverainiteijt haer door de Heeren Staten Generael volgens den octroye vergunt behoudende, zoo zij t' eenigen tijde geraden vonden in de voors. reviere ofte daer de voorgemelde colonie gestelt zal worden, eenige coloniers te senden.

16. In welcken gevalle de voors. colloniers die van de Compagnie niet sullen beschadigen ofte verhinderen, maer veeleer assisteren soovele zy connen, om met eendracht des Compagnies meesten dienst te procureren, d' Indianen tot christelyke religie te brengen ende de macht der vyanden te wederstaen.

17. Den voors. van Peres zal zyne coloniers van goede instructie versorgen ende de vergaderinge der Bewinthebberen laten lesen, daerby doende onderhouden volcomen goede ordre ende zullen dezelve onderworpen zijn in alle saeken van justitie ende politie haer te reguleren naer de ordre van de Compagnie alreede gestelt ofte noch te stellen.

18. Sullen binnen haer bedrijff anders geen godtsdienst plegen als die van de ware Gereformeerde religie in maniere die tegenwoordich hier te lande gepleecht wort, ende soo door hun christelyck leven ende wandel d' Indianen totte kennisse Godts zien te trecken, zonder nochtans yemant ter oorsaecke van zyn religie te vervolgen, maer een ider de vrijheijt van zijne conscientie laten, doch soo iemant onder haer gebiet staende de name Godts ofte onzes zalichmakers Jesu Christi moetwillich quame te lasteren ofte blameren, zal dezelve naer gelegentheyt door den Commandeur ende zynen raadt gestraft worden.

19. Sullen hun oock in alle tucht ende vreese Godes oprechtelyck dragen, beleefdelijck met de Indianen handelen, sonder haer buyten reden qualijck te tracteren, maer haer beloften houden, haer niet berooven, ende insonderheyt haer wachten van overspel met der Indianen vrouwen, alsoo tzelve voor Godt gruwelyck ende bij de Indianen alderhatelyckst is.

20. De Commandeur ende andere officieren over hun gestelt ofte noch te stellen, sullen in conformiteijt van den last hunlieden medegegeven, vermogen met vremde princen ende potentaten aldaer te lande ende omtrent haer gelegen, aliantien ende verbintenissen te maecken op soodanige conditien als de Compagnie voorderlijxt sijn, sonder in deselve tractaten op iemants particuliers acht te nemen ende de colloniers zullen gehouden zijn gesamentlick ende ider int besonder dezelve conditien naer te comen.

21. In alle publicke handelingen soo politicq, militaire als die van de justitie, sullen alleen gebruijct worden de Nederduytsche spraecke, op pene soo sulx niet en geschiede, alsulcke publicque acten ofte depeschen van geender weerden zullen werden gehouden.

22. De colloniers zullen niet vermogen eenige wollen, linnen ofte cattoenen laeckenen aldaer te weven ofte eenige andere stoffe te maecken op pene van vutgesloten ende als meyneedich arbitralyck gestraft te worden.

23. Sullen geen vremdelingen, die buyten des Compagnies dienst zijn, eenigen handel toestaen, ofte met haer eenighe collusie houden, nochte hares coloniers gelegentheijt ende wat daeraen dependeert aen iemant, die buyten de Compagnie is openbaren, op pene naer gelegentheijt daerover gestraft te worden.

24. Alle de goederen ende vruchten bij de colloniers voors. vergadert, zullen zij laden ende herwaerts oversenden in de schepen die van dese camer aldaar aenspreeken (*zich aanmelden*) zullen, ende anders geene, van dewelcke alhier gearriveert zijnde de Compagnie zal hebben voor ider 100 ℔ gewichte van 100 guldens tot vijftich guldens ende daerboven waerdich alhier een gerechte vierdepart, ende van vijftich tot 25 guldens een derdepart, ende daeronder een gerechte helft in spetie.

25. Sal de voors. van Peres ende alle de coloniers gehouden wesen eenige mineralen van gout, silver, metalen oft gesteenten, oft perelvisserien ontdeckende, t selve met het eerste overcomende schip aen de Compagnie alhier te laten weten, sonder aen iemand anders ter werelt daervan advis te gheven ofte openinghe te doen, hetzij directelick ofte indirecteliken.

26. Welke minen, mineralen ofte peerlevisserijen den voors. van Peres oft die hy by instructie de zelve gheven zall eijgen zijn, mits aen de Compaignie daervan een recht vijfde deel gevende ende met de eerste schepen oversenden, ende van de resterende $^4/_5$ vracht gelick hiervoor van d andere goederen geseght is.

27. De voors. van Peres zal vermogen met alle schepen van dese camer die voorbij de voors. reviere passeren moeten, colloniers behoufften ende cargasoenen te senden op alsulcke conditien als hiervooren gestelt staet.

28. Ende soo wanneer eenige coloniers weder ontboden ofte gesonden worden, zullen dezelve met des Compagnies schepen gelijck op de vutreyse geseght is, overghebracht worden, welverstaen de bij soover de van wegen sulcke overcomende colloniers in de schepen geschept wort, de weerde van soovele dusent guldens alsser persoonen overgebracht worden, doch minder waerdic zijnde, zal den voors. van Peres voor haer vracht ende passagie betalen acht stuijvers daegs voor ider persoon, ende soo eenige in de cayutte eeten twaelf stuijvers daegs, te rekenen van den dach aff dat se scheepe gecomen zijn.

29. Met welcke respective betalinge van vrachten ende recognitie van mineralen de voors. van Peres volcomentlijck ontstaan (*volstaan*) zal ende genieten de volcomene vrijheijt die de Compaignie volgens de octroije is gegeven.

30. Den voors. tijt geëxpireert sijnde ende willende van daer vertrecken, soo sall alle de gemaeckte fortressen, schaloupen, gheschut, ammunitie, geprepareerde landen, bestialen ende wes meer daer mochte wesen, overgelevert werden in handen van de Compaignie, sonder dat de voors. van Peres ofte eenige der colloniers eenigen eijgendom ofte pretensie daerop zal houden, noch min, noch meer, dan oft hij ofte zijne colloniers daer nemmermeer geweest en waren.

31. Alle welcke voors. conditien van Peres belooft naer te comen ende te doen naercomen op de verbeurte van alle tgene hij onder de Compaignie heeft ofte zall comen te hebben. In teecken der waerheijt is desen onderteeckent in Middelborch adi.

(**19**) Blz. 57. Extract vut de notulen van de Vergaderinge ter camer der Negenthiene gehouden den 12 Junij 1627 van wegen de Geoctroyeerde West-Indische Comp.

Van de coloniers bij de participanten over te voeren.

1. Alle Bewinthebber, hooft oft minder participant wort in toecomende toegestaen naer de wilde cust ende eijlanden daeraen gelegen, coloniers te senden naer sulcke plaetsen als het hun welgevallen zall, mits dat de eerste comende het commandement zall hebben in deselve reviere ofte eijlandt, onder den opper-directeur van den commandeur ende raedt van deselve custe, mits dat de naercommende colonen op dezelve reviere ofte eijlandt sullen vermogen een ofte meer Raden neffens denselven te stellen, om met gemeen advijs den oirboir van de colonen op de revier ofte eijlandt te versorgen.

2. Dese coloniers sullen met de Compaignies scheepen overgebracht worden, mits betalende aen de Compaignie vut de provenu van de eerste goederen, die sij oversenden sullen voor ider hooft ses stuijvers daegs, van den tijt aff dat se aen boort sullen gecomen wesen ende aen landt sullen gecomen zijn, ende vut de cost van de Compaignie scheijden, des sal de Compagnie, die neffens de matroosen gedurende de reijse van spijse ende dranck voorsien ende haer nootwendige behoeften overbrengen.

3. Ider colonier sal gehouden zijn aen de bewinthebbers ofte hare gecommitteerden te verthoonen, dat hij voorsien is van de volgende behoeften ende die wel geconditioneert.

Een bolckvanger, drie cragen, drije hembden, een slaeprock, twee clee-

deren van canefas, een cleet van laken, drie paer coussen, vier paer schoenen, twee paer slaeplakens, zeven ellen canefas om ginder een bulster te maecken, een bultsack om op zee cargasoen, om ginder een jaer lanck victualie te coopen.

Ider huijsgesin een vierroer, een halve picke, een rapier met een hengsel, twee bylen, een houweel, een handtsaghe, drije schoppen, drije spaden, een ketel, een panne.

4. Welcke goederen de Bewinthebbers ofte hare gecommitteerdens eerst verthoont zijnde, sullen blyven onder de bewaring van den Commis ofte schipper, tot dat het schip ofte schepen zyn in zee gecomen ende alsdan tot beter bewaringe ende verluchtinge aen de eijgenaars behandicht worden.

5. Deselve coloniers sullen maecken aen boort te wesen als 't ander volck gemonstert wordt ende sullen (voor soovele haer aengaet) den artycul brief beeedigen, hun onderwerpen alle schipsdiensten mede te doen, desnoodich zijnde, ende insonderheijt in cas van defentie ofte offentie haer ter weere te stellen, gelyck als d' andere, sonder nochtans eenige gagie van de Compagnie te mogen pretenderen, maer ingevalle eenich schip ofte schepen van den vyant quamen te veroveren, sullen deselve coloniers hare portie genieten prorato neffens andere bootsgesellen, een ieder naer sijn qualiteijt.

6. De colonien sullen ten minsten moeten bestaen vut XX huysgesinnen, ider ten minsten van drije personen.

7. Ider colonier haer nedergeslagen hebbende zal geen ander op 7 a 8 mijlen haer mogen naerderen, ten ware de gelegentheijt van 't land daerom-trent sulcx waren, dat den Commandeur ende Raet op goede redenen anders ordineerden, dewelcke mede de questien die over de limiten zouden mogen vallen, sullen slechten ende te niete doen.

8. Elcke colonie sal moeten hebben een bequaem jacht van 12 à 20 last, bequaem tot seijlen ende roijen, versien met 4 gotelingkens ende zes steenstucxkens, ende een harinckschuijte, barbier ende smit.

9. Die dese colonie oversenden sullen deselve versien met behoorlijcke instructie, om conform de politicque ordonnantie geregeert ende gestiert te mogen worden, welcke zij alvooren de Bewinthebbers van de respective cameren sullen laten lesen, ende sullen haer voorts onderwerpen de ordre van de politie ende justitie bij de Compagnie gestelt ofte noch te stellen.

10. De colonien die op de respectieve revieren ofthe eijlanden sullen comen te liggen, sullen mogen (teweten elcke reviere voor sich) een gecommitteerde vutmaecken, die den Commandeur in Cajana sullen informeeren ende hare colloniers zaken bij den Raet bevoorderen, ende alle twee jaeren verandert worden, ende alle de collonen sullen gehouden sijn, ten minsten alle ses maenden pertinent rapport van hare colonien ende landen daerontrent aen den Commandeur ende Raet in Cajana over te senden.

11. De coloniers zullen hare gewonnen ofte gehandelde goederen overgeven aen de Compagnie tot redelijcken prijs, ofte soo sij sulcx niet raet saem en vonden, sullen deselve in de schepen van de Compagnie aen hare patroonen mogen over senden, mits gevende voor waren die het 100 ℔ gewicht boven de vijftich gulden waerdich zijn, een gerechte vijffde part, ende die boven de XXV tot vijftich waerdich zijn een vierde part, ende die onder de 25 guldens waerdich zijn de helft, ende dat voor den tijt van seven jaren van nu aen te rekenen.

12. Gelijck oock van hier derwaerts aen de coloniers bij hare patronen sullen mogen gesonden worden alle coopmanschappen ende manufacturen, mits gevende voor het overvoeren van dien aen de Compagnie een vierde part van t gene hier gecost hebben, bij de Compagnie te innen vut de eerste retouren, die wegen de coloniers sullen overkomen.

13. Doch soo der eenige van des Compaignies schepen ledich ende ballast laden souden moeten ghaen omtrent die quartieren, sullen als dan de patronen van de coloniers daerin mogen oversenden eenich bestiael, mits becostigende de houte afschutsels ende andere gelegentheden, ende de noodighe behoeften daer toe inschepende, ende voor degene die met senden betalende alsvoren sonder meer.

14. De patronen sullen door haer coloniers besorgen dat de landen soo zij in eijgendom aenvaerden, binnen drije eerstcomende jaren naer de aenvaerdinge bebout worden naer haer vutterlijck vermogen, ende indien zij sonder merckelijck belet sulcx te doen in gebreke blijven, sullen deselve landen bij den Commandeur ende Raedt naer voorgaende aenmaninge haer afgenomen ende andere toegesteld worden.

15. Doch soo het bleeck dat de coloniers in 't kiesen van den gront bedroogen waren ende deselve niet bestant en ware om haer te voeden ofte proffijt te gheven, soo sullen deselve naer voorgaende clachte ende versoeck aen den Commandeur ende zijnen Raedt een ander gelegentheijt mogen vutkiesen.

16. De coloniers sullen vermogen een binnenlandtschen handel te drijven ende gebruijcken, mits met de goederen doende alsvooren.

17. Sullen oock vermogen allerhande weijspel te plegen als vliegen (*vogelarij*), jagen, visschen in de revieren ende wateren in haar resort gelegen.

18. Ende indien iemant van deze colonen door zijn industrie ende neerstichеijt quame te ontdecken eenige mineralen, costelijcke gesteenten, cristalen, marmoren ofte iets diergelijke, sullen dezelve patroon ofte patronen van alsulcke colonie eijgen blijven, mits den vinder toeleggende gelijcke premie als de Compagnie haere coloniers doet, ende de Compagnie voor een recognitie ende vracht gevende twintich ten hondert van de voors. mineralen, als men ziet dat het advance gheeft.

19. De coloniers en zullen niet vermogen eenige wollen, linnen ofte cattoene lakenen aldaer te weven ofte eenige andere stoffen te maecken, op pene van vutgesloten ende als meijneedich arbitralijck gestraft te worden.

20. Eijndelijck sullen haer evertueren om op 't spoedichste eenighe middelen onder hun te vinden, waermede zij een predicant ende schoolmeester zullen mogen onderhouden, opdat den godsdienst ende iver tot de religie in haer niet en verflouwe.

21. Ende de Compaignie zal haer evertueren, om aen de coloniers te mogen toestellen soovele swarten als mogelijck is, mits daervoren genietende alsvoren, te weten twee en halff payen, sonder dat nochtans gehouden sullen zijn, die naer de overleveringe te cleeden.

Op de voors. conditien heeft Abraham van Peres aengenomen veertich man ende veertich jongers als coloniers te senden naer de reviere Berbice, te weten twintich man ende thien jongers op het naevolgende jacht, ende twintich man ende dertich jongers met het schip den Arent ende is naerder geconsenteert ende geaccordeert de naervolgende conditiën.

Dewijle een bequaem jacht toegemaeckt is, sal de Compaignie die met loopende ende staende want, seyl treijl, ende voorsien, gemonteert met twee gotelingen, twee potshoofden ende vier steenstucken, vier hondert pont cruijt, hondert cogels, hondert pont lonten, aen hem leveren sonder victualie ende coxgereetschap, daernevens een harinckschuijtgen.

Noch vier gotelingen van 3 à 4 ℔ ijsers, om op het fort te leggen, vier hondert pont cruijt, twee hondert ronde cogels ende twee hondert pont lonten.

Dies zal hij van Peres het jacht selfs victualieren ende voorsien met coxgereetschap, ende van het volck dat daermede overvaert gheen vracht oft montcosten aen de Comp. betalen.

Voor 't gebruijck vant voors. jacht met d'ammonitie, alsmede vant geschut ende ammonitie vant fort zal hij betalen aen de Compaignie een hondert ponden Vlaems ider jaer, jaerlijcx te betalen vut de retouren die overcomen, ingaende van den dach dat hij buijten d' ondiepten zall wesen ende eijndigen als de jacht met het voors. geschut ende ammonitie weder in handen van de Compagnie ter camer van Zeelant zal gelevert hebben.

Alle de ingehandelde ende vergaderde goederen zal hij besorgen met de schepen van dese camer overgesonden worden, ten ware in lange geene scheepen van dese camer en quamen, ende daerdoor genootsaect zijnde met schepen van andere cameren te senden, zal deselve doen consigneren aen dese camer.

Het voors. jacht zal varen in compagnie met het schip den Arent, ende 't volck den articullbrieff onderworpen zijn, gelijck hiervooren gesecht is.

De voors. van Peres zal genieten den vrijdom, die de Comp. is hebbende volgens het octroij.

Ende als zijne colonie daer te lande verzekert is zal vermogen over zee te varen op zeker eijlant om te ondersoucken oft aldaer quantiteijt vant minderael, dat hij aldaer meent te vinden is, oock andere eijlanden te bevaren om te zien oft eenich proffijt voor de Comp. conde ontdecken.

Ende zal de Compagnie zijnen capiteijn te lande ende te water versorgen met commissie van den Prince van Oraigne *).

Mits dat hij wel toezien zal achtervolgens den inhout van de voors. commissie geene ondersaten, vrunden noch geallieerde van dese landen beschadicht worden, daervoor hij suffisante borghe sall stellen, ende soo zij echter sulcx deden, zal de schade aen zijnen persoon ende goederen verhaelt worden ende geensints de Compaignie, noch hare voors. jacht ende toebehoorten daerover aengesproken, noch geconvenieert mogen worden, blijvende ondertusschen in dien gevalle de Compaignie voor allen anderen verbonden de goederen soo behoorlijcken bij handelinge ofte veroveringhe vercregen mochten sijn.

Tot naercominge ende voldoeninge deses heeft den voors. van Peres verbonden ende verbint bij desen specialijck alle tgunt in 't voors. jacht ende colonie aen landt zal wesen, voorts zijnen persoon ende generalijck alle zijne andere goederen, roerende ende onroerende, geene uitgesondert tot submissie van alle rechten ende rechteren In teecken der waerheijt is desen onderteekent in Middelburgh desen twaelffsten Juli XVI ende zevenentwintich.

(geteekend) Abraham van Pere.

(**20**) Blz. 59. Even voor het vertrek der expeditie van Abraham van Pere, had deze bij Res. van 6 September 1627 reeds vergunniug verkregen van de Kamer Zeeland, om zes zwarten (uit Afrika aangebracht) met zijn Coloniers mede te zenden, even als zulks ook werd toegestaan aan den Burgemeester Jan de Moor voor de kolonie die hij het vorige jaar op het eiland Tobago had gevestigd. Na dien tijd vernemen wij in vele jaren niets meer van het overbrengen van negers derwaarts.

*) Op 29 Juli 1627 is hierover naerder geresolveert als int Resolutiebouck. Op 31 Augusti is dit weder verandert ende commissiën geordoneert.

De bewering voorkomende op blz. 282 van Swalue's *Daden der Zeeuwen enz.*, dat er eerst in 1670 sprake was van negerslaven in onze W.-I. koloniën is evenwel minder juist en wij zullen ook nog later aantoonen, dat de Compagnie's schepen vóór dat tijdstip en wel te beginnen met 1657, slaven uit Afrika naar Berbice en Essequebo overvoerden.

(**21**) Blz. 65. De titel van dit hoogst interessante werkje is: «*Korte «Historiael ende Journaels aenteyckeninge van verscheijden Voyagiens «in de vier deelen des Werelts-Ronde, als Europa, Africa, Asia ende «Amerika gedaen, door* D. David Pietersz. de Vries Artillery-Meester «van de Ed. Mog. Heeren gecommitteerde Raden van Staten van West-Vries-«landt ende 't Noorderquartier. Hoorn, 1655».

De Vries beschrijft hierin een zevental reizen die hij van 1618 tot 1644 maakte als schipper en koopman op de Middellandsche zee, naar Nieuw-Nederland, Oost-Indië en West-Indië en hij verhaalt zijne tochten en wederwaardigheden op eene zoo eenvoudige en blijkbaar waarheidlievende wijze, dat wij haast geen reisbeschrijvingen kennen, die ons zóó zeer boeien als deze. Na zijn avontuurlijk leven tot rust gekomen, is de Vries Artillery-meester (magazijnmeester der oorlogsbehoeften van de Admiraliteit?) in het Noorder-kwartier geworden en heeft toen zijn reisjournalen tot een boek verwerkt, dat vol nuttige aanwijzingen voor de zeevaarders en kooplieden van die dagen was. Wij vermoeden dan ook, dat het veel aan boord der schepen werd medegegeven, waardoor de meeste exemplaren zijn verloren gegaan; tengevolge waarvan het nu zóó zeldzaam is geworden, dat wij er nog maar 2 exemplaren van hebben kunnen opsporen, één in het Museum Meermanno-Westreenianum en één bij den boekhandelaar Martinus Nijhoff te 's Gravenhage.

Het bevat een schat van wetenswaardige opmerkingen en bijdragen tot de kennis der handelstoestanden in de 17e eeuw en vermeldt sommige historische bijzonderheden, die men te vergeefs in andere werken zal zoeken. Zijn stijl en sommige nuchtere opmerkingen die men er in aantreft, verraden echter telkens den eenvoudigen schipper, zonder geleerdheid maar met veel gezond verstand. Zie hier tot voorbeeld een 7 regelig versje, dat onder zijne voorrede is geplaatst, als een wijze les voor jonge varensgasten:

Wilt ghij verre Reijsen varen
Naer het rijck Oost-Indisch Landt,
Daer de sonne vijerig brandt:
Wilt de vreemde vrouwen sparen,
Neemet op U drincken acht,
En verschoont U kleeren sacht
Suijver zijn, verlenght de jaeren.

(**22**) Blz. 66. De Vries zegt, «het eiland Mecoria», maar voegt er bij dat het gelegen is «tusschen de rivier van Cayana en de rivier Wia», waardoor dus alleen het eiland Cayenne kan bedoeld zijn, te meer daar er wel eene rivier Mecoria of Macuria, eenige mijlen westelijker dan de Cayenne, maar geen eiland van dien naam bestaat. Wij hebben hier dus bepaaldelijk aan eene vergissing van de Vries te denken, wellicht dááruit te verklaren dat er reeds op de oudste kaarten op het eiland Cayenne een bergje voorkomt met den naam van Mahury, waarin eenige gelijkluidendheid met Mecoria te vinden is; trouwens op het stuk van het geven van namen aan de door hen bezochte streken, bestond bij onze vroegere zeelieden en kolonisten de grootste willekeur. In menig reisverhaal wordt dezelfde rivier of plaats op verschillende bladzijden, soms geheel anders genaamd.

(**23**) Blz. 68. Deze vestiging der Franschen in Cayenne in 1652 was echter ook van korten duur, daar zij opnieuw in oneenigheid gekomen met de krijgshaftige Galibi-Indianen, reeds het volgende jaar door deze verdreven werden en voor het meerendeel de wijk namen naar Suriname, waar een begin van eene Engelsche kolonie was gevestigd. Daarna waagden de Zeeuwen opnieuw eene poging en namen in 1656 bezit van Cayenne onder Guerin Spranger, die een contract sloot met den Franschman Balthazar Gerbier Baron Douvily, tot het zoeken en ontginnen van goud en zilvermijnen, hetgeen echter niet gelukte. Omtrent deze onderneming bestaat een tal van brochures, waarvan Asher de titels opgeeft en waarvan sommige in de Kon. Bibl. voorhanden zijn. Ons bestek gedoogt niet om in bijzonderheden te treden over deze zaak, die met ons onderwerp niet direct in verband staat.

Spranger bleef intusschen in Cayenne en zijne kolonie won zeer in belangrijkheid doordien David Nassy zich, ingevolge vergunning der W.-I. Comp., in 1659 en 1660, met eenige honderde uit Brazilië gevluchte en eenige uit Livorno geëmigreerde Joden, in zijne nabijheid kwam vestigen. Ook werd hem in 1663 door de Kamer Amsterdam een schip met Coloniers tot versterking gezonden, maar in datzelfde jaar werd in Frankrijk de Compagnie Equinoxiale (later Comp. des Indes occidentales) opgericht, die eene geduchte vloot uitrustte waarmede zij in 1664, onder de Tracy en la Barre, Cayenne veroverden en Spranger zoowel als de Joden van Nassy verjoegen.

Deze vluchtelingen namen de wijk naar Suriname en droegen veel bij tot de opkomst dier kolonie. Zij hebben zich later in de Boven Suriname gevestigd en aldaar in 1685 de eerste Synagoge gesticht op de z. g. Joden-Savane, een stuk gronds in 1682 door Samuël Nassy aan de Portugeesch Joodsche gemeente geschonken, waar gedurende een reeks van jaren groote welvaart heerschte. De vermelding in Netscher's *Hollandais au Brésil* pag. 204 (noot 90), dat de vestiging op de Joden-Savane reeds kort na het vertrek van Graaf

Joan Maurits uit Brazilië (1644) onder David Nassy zou hebben plaats gehad, berust op eene vergissing.

(24) Blz. 68. Arguin, vroeger Argijn genoemd, was een klein eilandje op Afrika's westkust gelegen (op ongeveer 20° N. Br. in de tegenwoordige Fransche kolonie Senegal), met een sterk kasteel door de Portugeezen in 1481 aangelegd. In 1633 stelde Abraham van Pere, patroon der kolonie Berbice aan de W.-I. Comp. voor, om op gezamenlijke kosten die plaats te gaan bezetten, op conditie dat hij gedurende 7 jaren den alléénhandel daarop zou houden. Een zijner zoons Daniël van Pere, ging in 1634 derwaarts met een schip en 2 jachten en veroverde het kasteel, waarvan hij tot Commandeur werd benoemd. Na afloop van het monopolie van A. v. Pere, werd Argijn eene bezitting die rechtstreeks onder de Kamer Zeeland ressorteerde, en gedurende vele jaren werd er een niet onbelangrijke handel op gedreven en bloeide de visscherij aldaar. Omtrent deze vestiging geeft Swalue in zijn *Daden der Zeeuwen, enz.* op blz. 314 eenige bijzonderheden uit een register vroeger in het Zeeuwsch- en thans in het Rijksarchief voorhanden. Hij zegt echter ten onrechte, dat Abraham van Pere zelve Argijn bemachtigde; deze was wel de ontwerper, maar zijn zoon Daniël was de uitvoerder van het plan.

(25) Blz. 68. De voornaamste bezitting der W.-I. Comp. op de Goudkust was vroeger steeds het fort Nassau geweest. Eene poging in 1626 om het nabij gelegene Portugeesche fort St. George del Mina te vermeesteren, door de admiraals Lam en Véron ondernomen mislukte, doch in 1637 zond Graaf Joan Maurits uit Brazilie een sterke expeditie derwaarts onder den kolonel Koin, wien het gelukte het kasteel te vermeesteren, waar van toen af de Nederlandsche vlag is blijven wapperen tot 1871, toen het door onze regeering aan de Engelschen verkocht is.

(26) Blz. 68. De slaven die men noodig had voor de suikerplantages in Brazilië, werden meest uit Angóla en de noordelijk daarvan gelegen kust van Afrika gehaald, doch die handel werd door de aldaar gevestigde Portugeezen zeer bemoeielijkt. Graaf Joan Maurits zond daarom in 1641 eene sterke vloot met landingstroepen uit Brazilië derwaarts, onder bevel van den admiraal Cornelis Cornelisz. Jol (bijgenaamd Houtebeen), wien het gelukte niet alleen St. Paul de Loanda de hoofdplaats van Angola, maar ook het veel noordelijker gelegen eiland St. Thomé te veroveren.

(27) Blz. 69. Cargazoen noemde men de lading van een naar de koloniën gezonden schip, welke gedeeltelijk bestemd was om verhandeld te worden met de inboorlingen (in Afrika de negers, in Amerika de Indianen) en

en welke gedeeltelijk bestond uit oorlogs-ammunitie en leeftocht voor de kolonisten, of uit artikelen, die zij op verrekening van de Comp. of van de reederij ontvingen. Zulke cargazoenen bestonden uit: vleesch, brood (scheepsbeschuit), spek, stokvisch, olie, azijn, brandewijn, jenever, wijn, bier, buskruit, geweren, sabels, bijlen, kapmessen, ketels, touw, spijkers, timmermans- en smidsgereedschap, linnen, gekleurd katoen, laken, hoeden, schoenen, hemden, koralen, vuurslagen, zakmessen, scharen, spiegeltjes, kammen, naalden, spelden, vischhoeken, in één woord al de kleine behoeften die nog heden ten dage naar West-Indië worden gezonden, om in de dagelijksche behoeften der kolonisten en hunne negers en in den ruilhandel met de Indianen te voorzien.

De producten van het land, die door de schepen op hunne terugreis naar Europa medegevoerd werden, noemde men retourladingen.

(**28**). Blz. 70. St. Martin was sedert kort ook door Zeeuwsche kooplieden gekoloniseerd, maar het grootste gedeelte van dat eiland werd nagenoeg te gelijkertijd door de Franschen bezet. Beiden werden daaruit tijdelijk door de Spanjaarden verdreven, doch vestigden zich daar opnieuw in 1648 en sloten een overeenkomst omtrent de grensscheiding, met belofte steeds met elkander in vrede te blijven leven, wat er ook in Europa tusschen hunne wederzijdsche regeeringen mocht gebeuren, en die overeenkomst is steeds trouw nageleefd.

(**29**) Blz. 75. In de 23e aant. hierboven, is reeds met een woord melding gemaakt van deze nieuwe poging tot kolonisatie in Cayenne. Bijzonderheden daarover zijn te vinden in het *Essai Historique sur la Colonie de Surinam, enz. 1788.* Het octrooi, aan David Nassy op 12 September 1659 door de W.-I. Comp. verleend, is in zijn geheel opgenomen bij Hartsinck (2de deel, blz. 940) en gelijkt veel op al de destijds uitgegeven concessiën en octroijen; ook de clausule omtrent het vinden van goud, zilver, paarlen, enz. ontbreekt er niet in.

(**30**) Blz. 77. Zeker is het, dat door de verdedigers niet hard gestreden is en dat de bewindhebbers in Middelburg daar niet zeer over gesticht waren. Bij Res. der Kamer Zeeland van 20 Januari 1667 werd althans aan zekeren Jan Doensz (bestemd om met zijn schip naar Kijkoveral te gaan) op zijn request toegestaan de som van 150 ℒ vl., in mindering der verdiende gage van den ouden Commandeur van Essequebo, Aert Adriaensz. Groenewegel, — als voogd voor diens weezen — «buijten den soon, geweest hebbende onsen Commandeur «ten tijde het fort Kijkoveral met de verdere conquesten aen d'Engelsen heeft «overgegeven, daer over de vergaderinge haer interest wel expresselijck «reserveert tot sijne overcompste om satisfactie». Hieruit ontwaren wij dus,

dat Aert Adriaensz. Groenewegel kort vóór den aanval der Engelschen gestorven was, dat zijn zoon toen in zijn plaats optrad, en de kolonie overgaf terwijl deze laatste door Jan Doensz. bij diens komst in Essequebo naar Nederland moest worden teruggezonden, om explicatie van zijn gedrag te geven.

Bij Resolutie van de Staten-Generaal van 16 Februari 1667, werd voorts aan Bewindhebberen der W.-I. Comp. ter Kamer Zeeland eene Commissie met open naam afgegeven «voor zekere persoon die zij tot conservatie van hare «colonie als Commandeur naar het fort Kijkoveral in Essequebo hadden goed-«gevonden te zenden»; wij vermoeden dus dat die commissie bestemd was voor Jan Doensz. zelven of voor een der officieren van de vloot van Abraham Crijnssen die in Januari van dat jaar naar Guiana was uitgezonden, zooals wij hierboven op blz. 78 mededeelen; zekerheid hebben wij daaromtrent echter niet kunnen vinden (vergelijk ook hierboven blz. 43, 73 en 75).

(**31**) Blz. 79. Deze slaven zouden in Suriname publiek geveild worden, doch de Gouverneur zou het recht hebben, vooraf van elke lading een zestal voor het land uit te kiezen, tegen betaling van *f* 125 per stuk; dit is de oorsprong van die Gouvernementsslaven, waarmede later de Compagnies- en nog later (tot 1863 toe) de Gouvernements-plantages werden bewerkt.

De reden waarom in dit accoord tot weder-afstand van Essequebo door de Staten van Zeeland aan de Kamer Zeeland, de aanvoer van slaven zoo uitdrukkelijk «in Suriname» werd gestipuleerd (tot groote last en nadeel voor de planters in Essequebo, die dus hunne slaven in Suriname moesten gaan koopen), verklaart zich door de bijzondere belangstelling van de Staten van Zeeland voor de op hun last door Crijnssen verworven nieuwe kolonie, waarvan zij zich nu het bezit aanmatigden. De Staten-Generaal, die eigenlijk de kosten der expeditie van Crijnssen gedragen hadden, waren van een tegengesteld gevoelen, doch in 1672 kwam eene overeenkomst tot stand, waarbij de eigendom, het onderhoud en het bestuur van Suriname, aan de Staten van Zeeland, doch het oppergezag met de verplichting om voor de defensie te zorgen aan de Staten-Generaal werd toegekend. Hiermede waren de oneenigheden over het gezag in die nieuwe kolonie voor korten tijd gestild; doch zij ontstonden weldra opnieuw, totdat in 1682 de Staten van Zeeland hun eigendom voor *f* 260.000 aan de West-Indische Compagnie verkochten.

(**32**) Blz. 81. Volgens eene aanteekening van 12 Maart 1669 (Res. Kamer Zeeland) was Mathijs Bergenaar toen nog Commandeur in Berbice, en het is dus waarschijnlijk dat hij er nog was toen Cornelis Marinus daar in Januari 1671 aankwam, om als Commandeur op te treden. Het schijnt echter, dat Bergenaar kort daarna gestorven is, want in het Register der Resolutiën van

de Kamer Zeeland, komt op 9 Mei 1672 de behandeling voor van een request «van de weduwe van Bergenaar, in leven Commandeur van de Berbice».

(**33**) Blz. 81. Het verhaal van Adriaan van Berkel van de ontvangst, die hem in 1672, bij zijn bezoek op het fort Kijkoveral op de Essequebo, van den Commandeur (of Commandant) Hendrik Rol ten deel viel, is zóó karakteristiek en zóó geschikt om ons de menschen en toestanden aldaar te leeren kennen, dat wij er hier een fragment uit willen mededeelen, daar het boekje zelf nog al zeldzaam is en dus niet gemakkelijk na te slaan.

De auteur verhaalt dan, hoe hij van Berbice over land tot aan de Demerary gekomen, daar, met den predikant van Berbice, nog 3 andere Europeanen en 10 Indianen in eene groote tentboot den mond dier rivier uit en de Essequebo oproeit en gaat verder voort als volgt:

«Zij (*de Essequebo*) blijft doorgaans wijd, en lustig in 't aansohouwen, «ter oorzaak van het geboomte der eilanden, mitsgaders de Bosschazien die «zich zeer vermakelijk voor het gezicht opdoen. Het fort (*Kijkoveral*) legt «omtrent 12 uren van de zee op een eiland; een weinig boven hetwelk «aan de kant van het bosch steenklippen gevonden worden. Ziet daar wat «het voornaamste dezer rivier belangt.

«'s Morgens met het krieken van den dag, zettende 't wij met de vloed «weder voort (daar het met ebbe niet mogelijk is tegen stroom op te roeijen) «en kwamen eindelijk aan het fort, daar men al na ons stond te zien, alzo «men er een gezantschap verwachte, waaraf ons vaartuig met een tent tot «een genoegsaam teken verstrekte. Wij lieten ons op een bekwame plaats aan «land zetten. De Commandant, Hendrik Rol genaamd, kwam mij benevens «den predikant met den degen in de hand verwelkomen en deed ons door «een dubbele rij soldaten heen geleiden, onder het lossen van hunne musketten.

«Boven wierden wij ontfangen door den Secretaris, en noch drie schooten «met licht kanon gedaan. Waarlijk, deze eerbewijsingen brachten ons als «buijten ons zelven en wij verbeelden ons eenige Europische vorsten te «wezen, die ergens een openbare intreede deeden. Vervolgens wierden wij in «de kamer van den Commandant gebracht, alwaar ik mijne commissie wilde «openen; doch hij verzocht mij vrindelijk, dat ik er nog een dag of vier «mee wilde wachten en eerst wat uitrusten.

«Mijne andere stoet van Christenen *) bleef onder de soldaaten logeeren. «Ondertusschen wierd er sterke drank van boven gehaald, benevens een pul «met wijn aan den Commandant vereerd, om ons te tracteren. Wij zaten «'s avonts treffelijk aan en wierden onthaald met vijf schotelen gebraaden

*) Hier bedoeld in den zin van Europeanen, in tegenstelling met de Indianen en de negerslaven die te dier tijde nog allen heidenen waren.

«en gezooden, waar na met een dicht ligchaam ons te rust gelegt hebbende, «sliepen wij tot 's morgens ten negen uure: wanneer mijne Indianen mij ver- «lof kwamen vragen om voor eenige dagen na hunne vrinden te mogen «gaan. Ik gaf hen een kaart, waaraf wij elders d' uitlegging hebben gedaan, «mede voor den tijd van acht dagen.

«Vervolgens ging ik alles bezichtigen, 't geen haast gedaan was: want «het fort Ysekepe legt op een eilantje, niet grooter als dat men het met «een steen over zijne langte kan overgooijen. Het fort zelve is vierkantig «van gedaante, hebbende onder het magazijn en boven drie vertrekken, een «daar de soldaaten in huishouden, een kamer voor den Commandant en een «voor den Secretaris, welke met een en dient om de Cargesoenen in te «plaatsen. Het eiland heeft vele klipsteenen. Rondom het fort gaat men ge- «meenlijk jaagen, hoewel er geen wild is als 't geen er komt aanswemmen, «zijnde dit overvloedig genoeg.

«Tegen den middag, wanneer ik mijne wandeling had afgelegt, kwam er «een Christen van de Plantazie van den heer de Graaf (die de goedheid «had gehad van de gemelde wijn tegen onze komst aan den Commandant te «sturen) met verzoek dat de Commandant, benevens zijne gasten, hem des «anderen daags geliefde te komen bezoeken, tegen welken tijd men een «goed maal zou bereiden. 't Wierd zonder veel complimenten aangenomen «en wij traden 's anderendaags morgens met de vloed in de Coriaar, zijnde «een bekwaam vaartuig, om na de plantazie van den gemelden heer te «vaaren, welke omtrent een uur boven het fort gelegen was. Hier vonden «wij alles zoo wel gereguleerd, alsof wij in 't Vaderland waren geweest. «'t Onthaal was ook treffelijk en bestond in gebraad van vijfderhande soorten, «als hartevleesch, hoenders, kalkoenen, endvogels en duiven; mitsgaders drie «schotelen pottazie van harte-haaze- en kalkoenevleesch. De drank was «Dortsche Mom, wijn en brandewijn, waarmede wij de vrolijkheid tot aan «den avond gaande hielden, komende wijders vol en zoet weder aan het fort.

«Daar waren in het geheel drie plantazies, zijnde die van den heer de «Graaf de grootste en van 28 à 30 slaaven, d' andere twee konden er ieder «niet boven de 12 à 14 uitmaken. Men voert er een prinsenleven voor zo «veel de spijs en drank belangt; maar die van een gezelligen aard is en «gaarne met menschen verkeert, behoeft zich derwaarts niet te begeven. En «inderdaad behalven dit gebrek hebben de warme landen voor een groot ge- «deelte niet al het gemak, 't geen men er zich uit de vertellingen van dezen «en geenen wel af verbeeld *). De brandende zonnestraalen vallen lastig ge-

*) Dit is waarschijnlijk een Seitenhieb tegen het toen nog nieuwe boekje van Otto Keye: *Het waere onderscheijt tusschen koude en warme landen enz.*, dat eerst in 1659 en later bij den herdruk in 1659 nog al opgang maakte en waarin op potsierlijke opgeschroefde wijze de heerlijkheid, de rijkdom en het aangenaam klimaat van Guiana wordt aangeprezen, in tegenstelling met Nieuw-Nederland.

«noeg te verdragen en het mangel van vele dingen, welke tot het leven «noodzakelijk zijn geeft een zekere wanlust, daar men zich niet wel af kan «ontslaan.

«Doch om weder tot onze stoffe te keeren. Nadat wij ons nu genoegsaam «hadden uitgerust, zijnde alreeds Vrijdag, verzocht ik den Commandant, «dat wij toch eens mochten spreeken van de zaaken, waarom men mij der- «waarts had afgevaardigd. De pretentie was, dat wij de rivier Tamerary «(*Demerary*) zouden verlaten zonder daar ooit meer in te handelen en dan zou «men het aangehaalde cargesoen waardeeren en met Balsamum Copeiva, in «de wandeling Maraan geheeten, betaalen . . . . .

Men ziet uit dit ongekunsteld verhaal, dat het materieele leven en vooral de genoegens van de tafel door die vroegere Coloniers in Essequebo niet verwaarloosd werden, evenmin als in Berbice, waarvan v. Berkel op blz. 89 zegt: «Uijt alles 't geen hiervoor gesegt is kan ten naastenbij afgemeten «worden met wat gemak en ongemak men aan Rio de Berbice kan leven. «Maar wij hebben tot noch toe van de Plantaziën niet gesproken; en daar «is het dat men een Prinsclijk leven voert, weinig vermengd met kommer «en integendeel verzeld met alle de vermakelijkheden en wellusten, welke «men hier te lande kan genieten. Indien er de gezelligheijd, een onafschei- «delijke eigenschap van de menschelijke natuur, niet aan ontbrake, men be- «hoefde geen ander gewest te zoeken, om zijne dagen in rust en vrede, met «weinige zorgen en onbekommerde nooddruft door te brengen.»

Deze tevredenheid met het plantersleven behoeft geen verwondering te wekken, wanneer men nagaat dat de meerderheid dier eerste kolonisten, menschen van eenvoudige afkomst en soms geringe intellectueele ontwikkeling waren en eene weelderige levenswijze de eenige afleiding en vergoeding was in hunne afzondering van de Europeesche maatschappij, omringd door negers en Indianen en soms gedurende een jaar of langer verstoken van alle tijdingen uit het moederland. Die weelderigheid in het materieele leven, waarbij aan de zwarte of bruine Venus evenzeer als aan Bacchus geofferd werd, is gedurende anderhalve eeuw en langer eene eigenaardige gewoonte geweest van vele Europeanen op de plantages in al de W.-I. koloniën en heeft eerst sedert een 50 of 60-tal jaren plaats gemaakt voor eene in het algemeen meer geregelde en fatsoenlijker manier van leven, tengevolge van de verbeterde middelen van communicatie en de meerdere beschaving van de kolonisten.

Zelfs in de 17e en 18e eeuw is echter die ongebonden levenswijze nimmer zóó erg en zóó algemeen geweest als sommige schrijvers het willen doen voorkomen. In een boek van het jaar 1767, *de Tegenwoordige Staat van Amerika* (deel II, blz. 572), wordt o. a. daarvan een tafereel opgehangen, alsof alle Europeanen in Nederlandsch Guiana van 's morgens vroeg tot laat in den nacht niets anders deden dan drinken, brassen en slapen, nu en dan

afgewisseld door het half doodslaan van een slaaf. Het is hiermede, evenals met de overdreven voorstellingen van de schrikkelijke ongezondheid van dat klimaat aldaar ..... qui dit trop ne prouve rien! Er waren ongetwijfeld steeds een tal van Europeanen, die onder den invloed van bovenvermelde oorzaken een ongebonden leven leidden en aan veel ziekten onderhevig waren; maar algemeen is dit nooit geweest, een groot deel der Europeanen wisten vlijtig te werken als het noodig was, anders hadden koloniën met zoo weinig bevolking nooit zooveel kunnen produceeren. In het bekende werk: «*Essai «historique sur la Colonie de Surinam, par les régents de la nation «Juive portugaise*» 1788, wordt dan ook op blz. 82 van het 2e deel met verontwaardiging geprotesteerd tegen de overdreven voorstelling dezer zaak in de «*Tegenwoordige Staat van Amerika*».

(34) Blz. 83. Ook voor de in bezit der Nederlanders zijnde kleine eilanden St. Eustatius, Saba, St. Martin, en Tobago bleef het recht van aanvoer van slaven aan de Comp. voorbehouden; doch dit heeft steeds weinig te beteekenen gehad en heeft niet lang geduurd, daar bij de 2e continuatie van het octrooi der nieuwe W.-I. Comp. in 1730 de aanvoer van slaven in de W.-I. eilanden voor een ieder werd opengesteld.

St. Eustatius en Saba waren vroeger steeds bevaren door Pieter van Rhee c. s. en St. Martin en Tobago (Nieuw-Walcheren) door de Gebrs. Lampsins, opvolgers van Jan de Moor, die gedurende een reeks van jaren alle zorg en inspanning vooral aan laatstgenoemd eiland gewijd had. Sedert de vernieuwing der contracten van v. Rhee en Lampsius als patronen dier koloniën in 1655 (zie R. A. Register Commissiën 1626 .....) stonden deze eilanden bloot aan herhaalde vijandelijke aanvallen en waren dan eens in Fransche, dan weder in Engelsche handen. Bij den vrede te Nijmegen in 1678 gesloten, bleven zij echter allen in onze macht, behalve Tobago dat aan Frankrijk werd afgestaan, doch later door de Engelschen werd genomen en behouden.

(35) Blz. 84. Daar wij tot hiertoe zooveel mogelijk alle ondernemingen, van Nederland uitgaande tot vestiging op de kust van Guiana, hebben medegedeeld, willen wij volledigheidshalve ook nog melding maken van eenige daartoe omstreeks dien tijd aangewende pogingen, alhoewel ze in geen direct verband met ons geschiedverhaal staan, en ook mislukt zijn. Wij bedoelen:

1°. De door Graaf Frederik Casimir van Hanau in 1669 aan Bewindhebberen der W.-I. Comp. gevraagde en door dezen met goedvinden der Staten-Generaal toegestane concessie, om eene Hoogduitsche kolonie aan te leggen op de Wilde Kust, tusschen de Amazone en de Orinoco, mits op 6 mijlen afstand blijvende van de andere daar reeds bestaande koloniën. Deze zaak

is echter, zooals Hartsinck zegt, nimmer tot uitvoering gekomen, «op verzoek «van eenige vorsten».

Wij vermoeden, dat de reden daartoe is te vinden in de omstandigheid, dat niet alleen in Frankrijk, maar ook in Zweden en in Denemarken Afrikaansche en West-Indische handels-compagniën waren opgericht — waarmede, blijkens Register der Res. van de Staten-Generaal rakende de W.-I. Comp. 1664—1670 (R. A.), juist omstreeks dien tijd dikwijls geschillen ontstonden over handel en vaart — en dat de Staten derhalve, om in dien voor ons land zoo gevaarvollen tijd geen nieuwe twistpunten met vreemde vorsten te doen ontstaan, liever den Graaf van Hanau met zijne kolonisatie in den steek lieten.

2°. Eenige jaren later dachten Hunne Hoog Mog. er anders over en toen (in oorlog zijnde met Lodewijk XIV) zonden zij in het begin van 1676 den Commandeur Jacob Binkes naar Cayenne, om die kolonie, welke sedert het verdrijven van Spranger en Nassy in 1664 in het bezit der Franschen was, opnieuw te vermeesteren. De aanslag gelukte volkomen: Cayenne werd in Maart 1676 bezet en Spranger, die met de expeditie mede was gegaan, werd er als Gouverneur achtergelaten, terwijl de Staten van Holland bij hunne Resolutie van 1 Augustus van dat jaar besloten, die kolonie voor den Staat (dus niet voor de W.-I. Comp.) te behouden. Reeds in December van hetzelfde jaar echter, werd deze bezitting door eene Fransche vloot onder het bevel van den Graaf d'Estrées heroverd en van toen af is het eiland en fort van Cayenne steeds in het bezit der Franschen gebleven. Dit verlies van Cayenne was te wijten aan onachtzaamheid of lafhartigheid bij de verdediging, een bewijs dus, dat ook in de 17de eeuw de voorvaderen niet altijd even heldhaftig waren. Op een brief van verontschuldiging van Spranger, geschreven uit Martinique aan boord van «le Glorieux», het admiraalschip van d'Estrées, waarop hij krijgsgevangen was en welke brief in de Vergadering der Staten van Holland en West-Friesland van 25 Maart 1677 werd voorgelezen, besloten Hunne Edel Gr. Mog. onmiddellijk, dat alle officieren die op het fort in Cayenne waren geweest, na terugkomst zouden geapprehendeerd worden en «dat men tegen hen met alle vigeur soude procedeeren, sonder «eenige dissimulatie of verschooninge, soo als in goede Justitie, anderen «ten exempel, bevonden sal werden te behooren».

Nog éénmaal echter kregen de Nederlanders voor korten tijd vasten voet in dat gedeelte van Guiana, wel niet op het eiland Cayenne zelf, maar aan de eenige mijlen oostelijk van daar in zee vloeiende Wiapoco of Oyapoc, op hetzelfde punt, waar eene halve eeuw vroeger de mislukte kolonisatie van Jan van Ryen (in 1627) was beproefd *). In de provincie Holland namelijk was

*) Zooals wij hierboven op blz. 55 uitvoerig hebben medegedeeld. Op het Rijksarchief berust een klein oud M. S. kaartje van den mond der rivier de Wiapoco, waar-

in 1675, even vóór de uitrusting der oorlogs-expeditie van Binkes naar Cayenne, door particulieren het plan opgevat om eene volkplanting aan te leggen aan de Wiapoco, «ten einde nieuwe handelsplaatsen te openen, het «gebied van den Staat uit te breiden en arme en berooide ingesetenen te ver-«lichten en een middel van bestaan te geven». Dit plan vond bijzondere ondersteuning bij de heeren Staten van Holland en West-Friesland, die in verband met hunne reeds voorgenomen en hierboven besproken expeditie van Binkes eene schoone toekomst daarin zagen, niet denkende dat de verovering door deze laatste te maken, slechts zoo kort in ons bezit zou blijven.

Nadat octrooi voor de onderneming naar de Wiapoco was verkregen, werd het jaar 1676 bijna geheel besteed aan het gereedmaken van alles en er werd een geheel stel ambtenaren benoemd, tot het voeren van het bestuur in de toekomstige kolonie. Johannes Apricius (Price), predikant der Engelsche gemeente te 's Gravenhage, zou als Gouverneur mede gaan, voorts eenige Raadsleden, een fiscaal, eenige secretarissen, een predikant en een tal van mindere bedienden, soldaten en kolonisten. Den 14en December 1676, ging deze expeditie onder zeil, ten getale van zes schepen en jachten, bemand met 350 man en onder bevel van den kapitein Thomas Tobiassen. Men bereikte de Wiapoco 2 Februari 1677, dus nadat Cayenne weder door d'Estrées heroverd was, en alle hoop op wederkeerigen steun met deze kolonie viel dus in duigen; maar men begon onmiddellijk een kleine stad aan te leggen en een fort te bouwen, genaamd Oranje. Weldra ontstonden er hevige oneenigheden en een gedeelte der mindere kolonisten, aan welker hoofd zich de predikant Wernerus Tesschenmaker plaatste, kwam in openlijk verzet tegen den Gouverneur (predikant) Apricius; waaruit wij zien, dat niet alle predikanten toen, evenmin als nu, de leer van vrede en eensgezindheid die zij moeten verkondigen, ook in praktijk brachten. Inmiddels was in Cayenne de Ridder de Lezy als Gouverneur teruggekeerd, die in Maart des vorigen jaars (1676) door Binkes was gevangen genomen en naar Amsterdam was opgezonden, van waar hij uit de gevangenis wist te ontvluchten. Hij maakte gebruik van den steeds toenemenden tweespalt onder de kolonisten aan de Wiapoco, maakte zich in October 1677 bij verrassing meester van hun fort, liet al hunne woningen plunderen en verbranden en voerde de bezetting en de kolonisten als krijgsgevangenen naar Cayenne en naar Martinique.

Dit was het spoedig en treurig einde van deze volkplanting die op werkelijke groote schaal was aangevangen en waarvan men zelfs na de herovering van Cayenne door d'Estrée nog zulke goede verwachting had, dat bij Res. der Staten van Holland van 28 Juli 1677 nog was besloten «de Colonie

---

op de situatie is aangegeven van Wacogenive en nog twee plaatsjes, waarschijnlijk dezelfde die ook door van Ryen bezocht werden. Dit kaartje waarop geen jaartal voorkomt, dagteekent dus vermoedelijk van 1627 of van 1676?

«aan de Wiapoco met kracht te mainteneeren» en dat men nog allerlei krijgsvoorraad, levensmiddelen en andere behoeften daarheen had gezonden, tot een bedrag van ongeveer *f* 350.000.

Deze onderneming van Apricius is de laatste Nederlandsche poging tot vestiging in Cayenne geweest. Hartsinck geeft daarvan een uitvoerig verhaal (2e deel, blz. 923), ontleend aan eene brochure van dien tijd, die thans hoogst zeldzaam en niet in de Kon. Bibliotheek voorhanden is, doch in Tiele's *Bibliotheek van Pamfletten* vermeld wordt. Dit vlugschrift heeft ten titel: «*Verloren Arbeijt ofte klaer en kortbondigh vertoog van de Colonie in «de landstreeke van Guiana aen de vaste kuste van America op de «rivier Wiapoca. Desselfs verkiesinge, bebouwinge, versterkinge mitsgaders «oneenigheden, disordres en verlies (tot November 1677), gedruckt voor «den autheur t' Amsterdam, bij Timmers.*" De auteur is Gerard de Mijst gewezen fiscaal van den Raad dier kolonie gedurende haar kortstondig bestaan en het geschrift is opgedragen aan de gecommiteerden ter Admiraliteit te Amsterdam.

Ook in de Resolutiën der Staten van Holland en West-Friesland (R.A.) zijn eenige bijzonderheden omtrent die kolonisatie-proeve van Apricius te vinden.

(**36**) Blz. 87. Deze notulen en resolutiën der Kamer Zeeland zijn nagenoeg compleet op het Rijksarchief aanwezig van 1626 tot 1791, in 89 zware registers. Zij bevatten korte aanteekeningen van hetgeen verhandeld en geresolveerd werd door de Bewindhebbers dier Kamer, in hunne vergaderingen die meest tweemaal 's weeks te Middelburg plaats hadden. Het doorworstelen daarvan is eene zware taak, want zij zijn niet veel anders dan journalen of registers van eene groote reederij of koopmansfirma. Onder honderd- en duizendtallen aanteekeningen van verzonden cargazoenen, aangekomen retourladingen, verkoop van koloniale producten, huur van schepen, benoemingen van schippers en van stuurlieden, supercarga's, chirurgijns, predikanten en ziekentroosters, vindt men echter soms zeer merkwaardige en tot dusverre onbekende bijzonderheden. Het was geene geringe moeite, om daaruit te schiften wat voor ons onderwerp het meest geschikt was en wij hebben natuurlijk daarvan wel eens iets ongebruikt moeten laten, want ons bestek dwong ons tot beperking der stof.

(**37**). Bl. 90. Behalve hare 4 suikerplantages bezat de Comp. nog, vlak tegenover het eilandje Kijkoveral naast Cartabo, zoomede naast de plantage Fortuin, groote Cassave velden of zoogenaamde broodtuinen (kostgronden zegt men nu), waaruit hoofdzakelijk voorzien werd in de voeding der Comps-slaven. Uit die cassave werd op de wijze der Indianen een soort van brood gebakken

en het schijnt, dat de banaan die toch al bekend was en ook wel gebruikt werd, toen echter nog niet zoo zeer het voornaamste en geliefkoosde voedsel der negers was als het later is geworden en nu nog in Nederlandsch en Britsch Guiana is. De banaan (*Musa Paradisiaca)*, door de Engelschen plantain genoemd — een grof soort van pisang — is thans voor den neger wat de aardappel voor onze mindere klassen in Nederland is; het gewone maal der negers bestaat uit gekookte of gebakken banannen met een stuk bakkeljauw — een soort stokvisch — als toespijs.

(38) Blz. 92. Ordonnantie of placaet nopende den handel ent coopen van roô Indiaense slave gedaen den 23 Augustij 1686.

Alsoo d Heer Commandeur niet alleen dickwils ter ooren is gekomen maer tot leetwesen nu noch onlancx heeft ondervonden, hoedat door verscheyde ingesetene deser riviere veel roode slaven sonder eenige sijne minste kennisse van d' Indianen die tot deselve somtyts geen eygendom en alleen uijt een puire picantijgheijt tegen malcander, werden gekocht en oock wel dat vrije Indianen syn door onkunde alsoo tot slaven werden gemaeckt, door alle welke abusen groote commotien en onheijl kome te ontstaen gelijck noch laets is gebeurt door Jan Joost Lansheer mr. planter op de plantasie den Laurierboom zynde een blancke Cristen en een van d'ouwe Compagnie negros deerlijck in 't afhalen van deselve gemassacreert, waarin byaldien niet intyts wierde voorsien noch verder onheijle en desastres door soodanige actien tot een totale ruijne deser riviere soude cunnen opcomen, soo ist dat dheer Commandeur voornoemt uyt den naam ende van wegen zijn Eed^le^ Heeren principael de Ed^le^ heeren bewinthebberen van de Ed^le^ generale goctroyeerde West Indische Compagnie goetgevonden en verstaen heeft gelijck zijn E. goedvint en verstaet by desen, dat in dese riviere van Isequebe ende districtien van dien eenige planters of andre personen 'tsy in dienst van d Ed^le^ Compagnie sijnde of daer buyten wie sij oock soude mogen wesen, eenige Indiaense roode slaven of slavinne tzy groot of kleyn directelyck of indirectelyck van d Indiane sullen vermogen te koopen veelmin van hare huijsen met of sonder gewelt af te halen, ten sy de meester of rechten eijgenaer van de voors. verkochte slave deselve selfs hem op zijn huijs comt brengen dewelcke dan aenstonts door den coper by d Heer Commandeur voornoemt sullen werden gebracht, opdat zijn Eed^le^ kennisse van deselve soude mogen hebben om te beter van alle voorvallende dispute daaromtrent te mogen hebben ende connen jugeren op pene dat de contraventeurs van dese ordonnantie sullen verbeuren hun verkochte slaven en slavinne en nog daerenboven vijftig Carolen guldens en voor d'andere mael in een boete van 100 guldens en arbytrale corectie naer bevindt van saecke; naer alle twelkce sig een ijder mach reguleren en

hem wachten voor schade ende opdat niemant hiervan eenige ignorantie en magh pretenderen soo heeft dheer meester Abraham Beeckman Commandeur der riviere Isequebe desen gedaen publiceren en affigeren ter plaetsen daer men gewoon is sulcx te doen. Actum op 't fort Kijckoveral in Rio d'Isequebe, desen 23 Augusty 1686 en was getekent ter ordonnantie van Abraham Beeckman. In kennisse van mij Isaac du Cassel secretaris.

Uytgegeven voor copie by mij

Abraham Beeckman.

De Jonge assistent.

(39) Blz. 94. Commissie voor Abraham Beekman, Commandeur ende opperhooft op 't fort Kijkoveral gelegen in Rio d'Isekepe aan de vaste kuste van America.

De Bewindhebberen van de geoctroijeerde West-Indische Compagnie ter camer van Zeeland binnen Middelburg, laten bij desen een ygelyken weten, als dat wy ten dienste van de voornoemde Compagnie, om het goed rapport aan ons gedaan van de bequamicheijddt, getrouwicheijdt ende experientie van den persoon van Mr Abraham Beeckman denselven aangenomen ende gecommittteert hebben, gelyck wy denzelve aennemen ende commmitteren midts desen, om als commandeur ende opperhooft op het fort Kijk overal, gelegen in Rio d'Isekepe aan de vaste kuste van America, midtsgaders over de matrosen ende soldaten aldaar op de kuste in dienste van de Compagnie synde te commanderen, ordonneren ende bevelen daaromme midtsdesen alle soldaten ende persoonen die alreede op het voors: fort zijn ofte noch comen sullen hem Beeckman voor onzen bestelden commandeur te erkennen, respecteren ende gehoorsamen in alle tgene hij haar van wegen de Compagnie ten dienste van den lande ende meergemelte Compagnie volgens onsen last ende instructie hem ter hand gestelt, soude mogen ordonneren, ende in 't volbrengen van desen alle faveur, hulpe, adsistentie te doen, een ider voor sooveel hem aengaet, op pene dat de contraventenrs ende ongehoorsame sullen incurreren onse indignatie ende gestraft te werden na merite van saecken, alsoo wij sulx ten dienste van de Compagnie bevonden hebben te behooren. Actum ter vergaderinge van de bewinthebberen voors, onder 't zegel van de gemelte Compagnie binnen Middelburg in Zeelant den 3 September 1678.

(was onderteekend)

Johan Radermacher en Isaack van Pere,
als Bewindhebberen voornoemt.

Instructie voor den Erentfesten, Manhaften Abraham Beeckman, Commandeur van wegens de Hoog Mogende Heeren Staten Generael der Vereenichde Nederlanden ende de Generale Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in deselve landen op 't fort Kijckoveral in Rio Isekepe aan de vaste wilde kust van America, waarnaar hij sich in alle getrouwicheijt sal hebben te reguleren om den dienst van de West-Indische Compagnie waar te nemen ende in alle deelen te bevorderen.

1. Den Commandeur sal in den name als boven niet alleen te waeter, maer oock te lande, ende dien volgende soo over het volck, fortificatie en bewaernisse van dien, als over de negotie en zeevaert de volcomen directie van dien hebben, waervan een iegelijck in dienst van de Compagnie synde daer te lande, alsmede op de schepen en vaertuijgen daer wesende en van tijt tot tijt comende hem gehouden sal sijn te erkennen, alle desselfs ordres en commandementen te gehoorsamen, naer te comen en te executeren.

2. Doch in saacken concernerende het poinct van de justitie sal den commandeur gehouden wesen den schargeant van t guarnisoen ende de schippers, die alsdan aldaar mochten wesen, tot sijn Raden te assumeren ende dienvolgende geen justitie vermogen te administreren ende reght doen als met voorgaande advijs ende ten overstaan van t voorschreve collegie, met dien verstande nochtans, dat alle capitaale ende halssaecken sullen werden gerefereert aen de hooghe overigheijt hier te lande omme over deselve justitie ende straffe te exerceren.

3. Het opperhooft wert ernstich aanbevolen sonderlinge sorge te dragen, dat den godtsdienst door de publijke authoriteiten hier te lande aengenomen, soo op het fort als op de schepen met goede en gebruijckelijcke ordre soo-veele mogelijck werde onderhout en in alle occasien devoiren aengewent, om door een vroom leven en christelijcke discourssen, d'inwoonderen des lants ende hare kinderen te bewegen en te brengen tot de kennisse Godts ende van de ware christelijcke gereformeerde religie.

4. Het opperhooft sal alle persoonen en lieden onder hem gestelt ofte noch te stellen in goede ordre, discipline en devoir houden ende van denselven doen nacomen ende punctuelick doen achtervolgen den inhoude van het octroij voor sooveel haer is concernerende ende den generale beswooren articulbrief, mitsgaders alle andere bevelen, instructien ende ordonnantien gemaakt ende noch te maaken, mitsgaders een iegelick jegens deselve ofte eenige van dien comende te pecceren, doen straffen ingevolge van t gunt daerontrent bij den Staet ofte Compagnie is gedisponeert.

5 Het opperhooft sal voor zijn eijgen rekening geen de minste handelingh mogen doen, direct oft indirectelijck, sal oock gehouden wesen op alle

particuliere handelinge van de schippers ende alle andere dienaers van de Compagnie tot de minste toe scherpelijck te ondersoecken en te doen ondersoecken, deselve door alle middelen trachten voor te comen, den schuldigen met confiscatie van de verhandelde ofte te verhandele goederen en van alle haare maantgelden, ingevolge het 36 articul van den meergemelten articulbrief, en daerenboven den soodanigen uijt den dienst van de Compagnie te ontslaan ende inhabyle thuys te senden.

6. Het opperhooft sal met alle omsichtigheijdt ende rijp overleg examineren, wat cargasoen ende coopmanschappen alle jaren van noode sal hebben, ende daaromtrent considererende voornamentlijck de volgende vier poincten: 1. Als hoeveele van ider soort, dat hij ontbieden wil, noch in voorraat en onvercoght is. 2. Hoedanich het sich laat aansien met den afftreck. 3. Wat winste apparentelijck sal connen geven. 4. Hoeveele naer apparentie dienende ontbooden te werden.

7. Alle welcke reden en consideratien die het opperhooft bewoogen soude mogen hebben om de formulieren en petitien van de coopmanschappen als deselve van tijt tot tijt sal comen over te senden te beramen ende vast te stellen, hij gehouden sal sijn in eene schriftelijcke memorie vervat nevens de voors. formulieren ende petitien tellekens aan dese camer over te senden, ten eijnde bewinthebberen int incoopen ende versenden der genoemde coopmanschappen daernaer mede hare mesures mogen nemen.

8. Alle cargasoenen ende coopmanschappen hem van tyt tot tyt toegesonden wordende, sal hy opperhooft met de boecken door hem selver pertinentlyck ende curieux te houden verantwoorden ende het dubbele ofte copie van dien met retourschip aen de vergaderinge over te senden, sullende aen ider coopmanschappen een bysonder rekeningh in de voornoemde boecken geven, soo over den ontfanck als over de verhandeling, als by exempel, bijlen een rekening apart te geven, stellende op den debit getal dat Ul. van hier ontfanckt ende in den credit verhandelt sooveel stucx tegen sooveel ponden oriane verwe, ende soo vervolgens alle goederen onder een aparte rekeninge, om soo doende altyt byeen te connen brengen ende opsommeren de geheele masse van de ingehandelde orianeverwe ende daerenboven te connen sien hoeveele goederen aldaar zijn resterende, midtsgaders offter op de voors. handelinge is gewonnen oft verlooren.

9 Het opperhoofd wert niet alleen belast mede pertinente rekeninge te houden ofte doen houden van alle vivres, ammunitie van oorloogh ende toegesonden behoeften, maer oock goede achtinge te slaen dat alle deselve, midtsgaders en insonderheit de coopmanschappen, jaghten ende andere vaartuijgen van de Compagnie ende eijndelinge alles wat onder deselve directie is, sooveele mogelijck voor bederff behoedt en geconserveert wert.

10 Het opperhooft sal beletten dat niemant sonder zijne kennisse ende

speciaal consent, ofte van diegeene die sijn plaats soude mogen becleeden, sich vervorderen eenighe coopmanschappen, vivres, esquipagie behoeften ofte andre waren van wat natuere deselve soude mogen wesen, uyt 's Compagnies magasijnen te haelen, lichten ofte nemen op pene van daerover seer swaerlijck naer exigentie ende gelegentheijt van saaken gestraft te worden.

11. Den commandeur sal gehouden wesen een pertinenten dagregister ofte journaal te houden van t gene aldaar te lande van tijt tot tijt comt te passeren, en jaarlijx daervan een dobbelt ofte copie van dien over te senden, midtsgaders bij alle gelegentheyt en voornamentlijck met het retourschip bij een geraisonneerde missive ons bekent maacken hoe het int generael met de negotie aldaar te lande is gaande en hoedaanig de restanten van de coopmanschappen geconditióneerd sijn, alsmede de gestaltenisse van 's Compagniesmagasijnen, fortificatien, logien, jagten ende andere vaartuijgen, de restanten van vivres, victualie, ammunitie en eyndelijck wat persoon onder sijn directie en wie gestorven sijn, ons met eenen latende toecomen hare testamenten, afrekeninge ende de inventarissen van hare naar te laten goederen en plungie, midtsgaders de notitie tot wat prijs ider specie vercoght is.

12. Den Commandeur op de voorn. kuste synde sal alle de chartres, boecken ende papieren uyt handen van den jegenwoordigen commandeur onder behoorlijcken inventaris ende recepisse ontvangen en sullen voorts alle commandeurs in cas van demissie, gehouden sijn alle de chartres ende papieren van hare predecesseurs ontfangen volgens inventaris weder overleveren, met ampliatie van alle de chartres en papieren, die tot dien eijnde van hare dienst noch bijgecomen sijn.

13. Den Commandeur sal mede gehouden sijn onder behoorlijcken inventaris en recepisse alsvooren van synen predecesseurs over te nemen alle vivres, ammunitie van oorlogh, koopmanschappen, equipagiebehoufften, midtsgaders alle andere effecten daer te lande werdende gevonden, en vooral niet mancqueren van ons par ditselve schip de dubbelt oft copie van de voors. inventarissen ende recepissen toe te senden.

14. Eyndelinge sal den commandeur aenstonts na sijne arrivement op Rio Isekepe alle des Compagnies bedienden aldaer synde uyt den name ende van wegen Haar Hoog Mogende de Heeren Staten Generaal ende den Heere Prince van Orangie ende de Geoctroijeerde West Indische Compagnie opnieuws in Syn Ed. handen doen afleggen ende presteren den behoorlijcken eet, werdende gerequireert van alle dengeenen die sich in dienst van de voors. Compagnie komen te begeven, met desen verstaande nochtans dat den ouden commandeur op het commando sal blijven behouden soo te water als te lande tot dat den handel van de oriane verwe sal sijn gedaen met serieuse recommandatie van middelerwijle niet alleen goede correspondentie, eenicheijt ende vrientschap met den anderen te houden, maar oock dat den ouden comman-

deur sijnen successeur exactelijck sal hebben te informeren van den aert ende natuere en gewoonte van de naturellen en voornamentlijck van de mooren, (*Indianen?*) die de handelinge aldaar comen te drijven, alsoo vooral sorge moet werden gedragen, dat geen de minste offencie aen haar werde gegeven.

15. Sullende sich verder in sijne directie reguleren naar soodanige ordres als voor desen sijne predecesseurs door Bewinthebberen van de voorgaande Compagnie sijn aengeschreven voor sooveele dese niet contrarieren.

16 Dit verright sijnde sult ghij op het fort goede wacht laaten houden bij dage ende bij nachte om van de Indianen oft eenige andere natie niet overvallen te werden, niemant consenterende met eenich geweer op het fort te comen, ende tot meerder verseeckertheijdt sult traghten dat alle de aerdewercken wel werden onderhouden ende het pallisaatwerck behoorlijck voorsien.

17 Int verhandelen van de verwe, letterhout ende baniljes, amacken (?) als anders wel sorge dragende dat niemant die voor hem selven handele, maer te letten dat de verwe volcomen rijpe zij eer men die laat plucken en niet en sij vervalst, alsmede dat deselve met krap olie nauwe werde onderhouden om van het verderff bevrijdt te blijven.

18 Sult met ider schip ons toe laten comen een lijste met namen en toenamen van alle het volck, soo slaven als andere die ghij in des Compagnies dienst sijt houwende.

19 Sal mede sorge dragen dat de cassatijtuijnen jaarlijcks werden beplant, midtsgaders dat de Turcxse boonen, ananassen, benannessen en andere aartvrughten werden gewonnen, item in den droogen tijd voorraet op te doen van vis ende andere levenstocht om in den regentijt daarvan te connen leven.

Aldus gedaan ende gearresteert ter vergaderinge van de gemelte Bewinthebberen op den 1 September 1678. Was geteeckent bij de heeren Johan Radermacher ende Isaack van Pere.

Copie van bovenstaande instructie aen den Commandeur Samuel Beekman, medegegeven den 9en December 1690, met de onderstaende ampliatie.

Articul 5. Den Commandeur ofte wie in sijne plaets namaels soude mogen komen te succederen sal direct ofte indirect gheen plantagies voor sijne, nogh sijner vrinden reekeninge mogen maken, nogh part nogh deel daerin nemen, onder wat pretext het ook soude mogen wesen ofte konnen genaemt werden. En soo het gebeurde dat hij eenige plantagies of part en deel in

deselfde hadde, sal hij die aenstonts moeten verkoopen. Hij sal oock geen de minste handelinge, nogh negotie voor hem selven, nogte sijne vrinden mogen doen, onder wat naem ofte pretexten in wat coopmanschap het ook soude mogen wesen, op verbeurte niet alleen van alle sijne plantagies ofte portiën in deselffde en coopmanschappen, maar alle syne verdiende maentgelden, doch sal ter contrarie gehouden sijn, op alle particuliere handelingen van de schipper en andere Compagnies dienaers ondersoek te doen ende laten doen, den schuldigen met confiscatie van de verhandelde of te verhandelen goederen en van alle hare maentgelden, ingevolge het 36 articul van de meergemelte articulbrief en daerenboven den soodanigen uyt den dienst van de Compagnie te ontslaen ende inhabijl thuys te senden.

20. Den Commandeur sal gehouden wesen op sijn aenkomst in Isekepe door sijn assistent te doen de oude guarnisoen boecken sluyten ende de rekeningen in de nieuwe boecken over te brengen, met nette specificatie wat dat een ieder van haer van jaer tot jaer aldaer heeft opgenomen, met ende beneffens haar credit, ende deselve boeken voorts alle jaeren op ultimo December te sluijten en met de eerste occasie daervan telckens een aen dese kamer over te senden, behoorlijck door hem geteijkent, gelijk hij mede sal moeten verdaght wesen dat op de reekeninge van de treijnspersoonen sal moeten genoteert staen wanneer dat iemandt van haer komt te overlijden of uyt den dienst gaet, alsmede sal hij moeten sorge dragen dat aen de treijnspersoonen aldaer te lande niet meer op haar reekeninge betaelt of geassigneert wort als gevougelijck kan geschieden, altijd verdagt sijnde dat deselve hier int vaderlandt transporten of maentbriefjes hebben gemaeckt, gelijk hij sulcx altijt sal konnen sien op de monsterrolle, die hem toegesonden sullen werden en daer altijt sooveel moeten voor inhouden als deselve schulden komen te bedragen.

De slaven te verkoopen niet minder als voor 3000 ℔ suijker contant of wel voor 30 £ Vlaams op conditie als in Zuriname.

In de plaets van Mels Goethals, Jacob de Jonge te stellen tot directeur op een van de Compagnies plantagien, alsoo hij seer ervaren en bequaem is ende seer bemint bij de Indianen volgens het seggen van den Commandeur.

Attestatiën te doen beleggen ofte vernemen, hoeveel slaven schipper Huijbregt Court aen Berbiches heeft gebragt ende waer van daen.

Niet te gedoogen dat Roo slaven werden ingehandelt, veel min eenige uyt de rivier te laten vervoeren.

D'Indianen t'animeren wederom sooveel oriane verwe te laten versamelen, als sij konnen tot nader ordre.

Den Maraenschen balsem (*balsem Copaïve*) privativelijck voor de Compagnie te handelen ende geen andere daertoe te permitteeren.

De barcke nergens anders toe t'emploijeren als tot voordeel van de Compagnie.

Aldus gedaen ende gearresteert bij Bewinthebberen van de Geoctroijeerde West Indische Compagnie ter camer Zeelandt tot Middelburg den 9 December 1690. Was onderteeckent bij de Heeren: Leonard Thijssen en Pr. Pedeceur.

(**40**) Blz. 94. Edele, Erntfeste, etc.

Mijne 2 laaste onderdanigste aan Haar Ed. beijde over Suriname, sedert het vertreck van het buijsscheepge den Jongen Indiaen, sijn geweest van dato 20 Juny en 5 September deses jaars. Sedert sijn hier eenige saecken voorgevallen Haer E. E. communicatie ende speculatie weerdich; in die van den 20 Juny bovengemeldt adviseerde hoe dat ick Jacob de Jonge de barcke Rammekens tot sijn continuele dienst hadde aengepresenteert (soeckende hem daardoor te diverteren van sijn voorgenomen desseijn, van eene barcke in Suriname te koopen) volgens mijne missive aan hem, welkers copie mede gaet, omme de Edele West Indische Compagnie van alle onnoodige oncosten te ontlasten, 't welck egter van geene operatie is geweest, maer heeft hij Jacob de Jongh in de maandt July laastleden derwaarts gesonden Rochus Abramsen, twee soldaaten, Lucas de Neger, sijnde hij soon van Jotte, een van d'oude negros alhier, ende 4 a 5 Indiaense met 5 canoes vol vrije aroacken (*Arrowakken*), omme in Suriname eene barcke te koopen, doch hebbe op den 20 deser par missive van d Heer de Feer Commandeur van de colonie de Berbices verstaen, hoe dat er in 't korte caribes (*Caraïben*) van Suriname gecoomen waaren, dewelcke rapporteerden, dat Rochus Abramsen ende d'Indianen door Sijne Excellentie gearresteerdt ende inde boeijen geset waaren; sonder te weeten de redenen waarom sulx soude syn geschiedt, dogh de vrienden van de Indianen leggen de schuldt op Jacob de Jongh volgens hun gewoonte, dreijgen betaalinghe hieromme van hem te willen hebben.

De overcomste van dito Commandeur op den 19 deser alhier heeft mij bewogen de penne in de handt te neemen, omme Haar E. E. int korte bekendt te maecken, hoedat deselve alleene getendeert heeft, volgens copie van dese nevensgaende attestatie, omme op 't rapport van eenige valsse overdraagers mij te insinueeren van medisance tegens de rivier Baumeron (*Pomeroon*) ende dat soude gesegt hebben dattet beter waare, dat dito rivier gesloten wierde en hij onder mij moest staen, gelyck ten tyde van Aarnout Groenewegen geschiedt is; waarop hem repliceerde by aldien dat sulcx al mogte gesegt hebben, gelijck en discourant tusschen vrienden mijn gevoelen wel konde geuijtet hebben, de reden ende uijtcomst sulx medebracht; hebhende de E. E. Heeren Bewindhebberen nu dese twee jaeren nu sulcke excessive oncosten aan dito rivier gedaen, sonder dat die noch eenige

emolumenten heeft opgeworpen ende geen confluentie van planters gelijck men sigh ingebeeldt hadde, sigh opdede, synde aldaar nog maer een simpel planter Rochus voorn. ende was men van sulcken ijdelen inbeeldinghe, dat dese riviere desert soude loopen. Waarop hij Jacob de Jonghe met een groote vehementie tegen mij met veele dreijgementen ende scheltwoorden uijtvoer, ende onder andere dat wij beijde vrij sijnde, mij t' Amsterdam wel eens onder d'oogen wilde sien, met vele andere toornige expressien; waarop hem te gemoet voerde, dat ick alsnogh van 't selve sentiment was ende d' Heeren Bewindhebberen daertoe soude tragten te induceren dat d' Heeren alle verdere oncosten mochten declineren, alsoo alle ende een ygelyck van buyten komende, dese riviere quame te habitueren, sonder na Baumeron eens om te sien, alsoo hier alsulcke en meer goede landen, als daar waaren, gelijck nogh nu laast is gebleecken, als wanneer op den 28 September in dese riviere is ingecomen van Curaçao sekere nieuwe Engelandse barcke, na Suriname de wil hebbende, en vermids seer leck en geen bequaem seijlage heeft, soo is genoodsaeckt hier te califaten, hebbe hem een vinnezeijl van 't Frans douck, twelck hier nogh in groote quantiteijt ende onbequaem voor de slaven is, laten maacken ter weerde van ℒ 20 vlems, bestaande in 170 ellen, omme sijne reijse na Suriname te vervorderen; hij heeft 2 planters ingehadt, als Jan Soret met 11 ps. negros, ende Joris van Overschelde met 13 ps. Den eersten moeste van Suriname hier of in Bauron (*Pomeroon*) gebragt werden, waarom hier gebleven is ende grondt in de groote kreek tot eene plantagie opgenomen heeft. Den lesten hadde wel belooft hier mede te blijven, hadde oock al begonnen te kappen en bos te vellen, doch is door Jan Joosten Landsheer, swaager van J. de Jonghe, ende naderhandt door hem selfs omgeset, ende heeft hem alsoo nu den 20 deser selfs mede met sich genomen, contrarie sijne belofte, soodat alle mogelijcke efforten doedt, om dese ingesetenen van hun begonnen wercken te detourneeren, ende dan door sekere boete ofte geldtstraffe aen sich verbindt; doch alle dese sinistren handel heeft tot nogh toe van geene ofte weijnige operatie geweest; de conclusie dan van 't bovengemeldte genarreerde is, dat Haer E. E. aen den Commandeur Jacob de Jonghe geliefden te interdiceren, herwaerds soo dickwijls om sulcke geringe oorsaacken over te comen, ende gelasten dat de ruste van dese riviere ende die van mijn persoon niet meer sal hebben te troubleeren, nogte dese ingesetenen van hunne begonnen wercken te detourneren, want in mijn reguardt, elck nadat hij de landen besigtigt heeft, de liberteijt gelaten werdt te gaen ofte te blijven, nadat de goede situatie van deze riviere hun, gelijck 't behoordt, hebbe aangepresen.

Op den 20 September passato komende met mijne gantsche familie vant Vlaggeneijlandt, al waar selfs in persoon wel een maandt tot voorsettinge van 't werck geresideert, en uijt de canoe aan dit oude fort tredende, is mijn

regterbeen omgeswackt, de knije geforceerdt, gants inwaarts omgebogen en ongetwijffelt veele ligaturen gebroocken of gedilateerdt, twelck mijn met groote pyne drij weecken 't bedde heeft doen houden, ende en hebbe tot nogh toe geene magt op t selve been te steunen; t schijndt tot deszelfs herstellinge veele tydt gerequireerdt werdt, dogh hope binnen 8 à 14 dagen gants hersteldt te syn; 't verdriet mij dat ik selfs Compagnies affaires niet kan by wesen, doch den sergeant is by 't werck tegenwoordigh, de nieuwe fortresse is nu met palissaden gants besloten, resteerdt nu maer de beddingh voor 't geschut van 26 schietgaten, met een woonhuys voor mij en corps de garde voor de soldaaten, 't swaarste werck is nu gedaen, wanneer 't hout tot de beddingh aengevoerdt is, sullen de slaaven van de Edele Compagniesplantagie Nieuw Middelborgh weder op dito plantagie gaen, ende van een stuck kropriet omtrent 40 à 50 vaten suijcker maeken.

De tuijnen soo tot broodt als suijker syn op de 2 Compagniesplantagies ende aen fort seer wel gebrandt, moeten nu schoon gemaeckt en beplant werden met dito slaaven, en sedert 't leste schip nogh geene gestorven, en alle Compagnies bestialen en effecten, staet alles Godt danck seer wel; alle d'oude negros sijn na hun oude respective handelplaetsen onder d'Indianen, te weten ses voor de oriane, twee voor de maraen en twee voor letterhout ende vivres, dewelcke door het gestaadigh besouck van de vrije planters, die nu wel 18 in getale sijn, ende anderen ingesetenen seer schaars werdt. Haer Ed. dienen onder correctie tot dien eijnde een magazijn van dranck ende vivres op te richten, omme de luyden voor hun geldt te tracteren, 't soude Haer Ed. van veel oncosteu en mij van veel moeijelyckheyt ontlasten; diende mede een court opgericht, om de geschillen, disputen ende processen tusschen de vrijplanters te slegten, waardoor Compagnies ontsagh hierdoor merckelycken soude werden gestijft, soodat onder Haer Ed. approbatie de bequaemste persoonen onder de planters wel sal dienen bij provisie t'eligeren, als daertoe om verscheyde voorvallen sterck aengemaent werdende; de nieuwe planters behelpen hun nogh ter naauwer noodt met vrije Indianen, dewelcke 't mede begint te verveelen, 't verlangen is daerom seer groot na 300 à 400 ps. negros; hun bos is gecapt ende gebrandt, hebben nu geene handen omme tselve te bebouwen, moeten evenwel sware oncosten dragen.

Nademael dese riviere van veele inwoonders gehabitueerdt begindt te werden, soo swieren eenige derselver geduurigh onder de Caribes, koopen alles af, en vervullen se met cargasoen, en wanneer se op hun wijven ofte hun magen verstoordt werden, soo verkoopen se deselve aan de vrije planters, en komen dan hunne andere vrienden, dat vrye luyden syn, tot slaven koopen, soodat se tegen malkanderen opstaen, seggende dat d'Indianen ook soo in Suriname geplaagt sijn geweest, ende aengesien sulx tot tweemael hier geschiedt is, soo hebbe op hunne klagten deselve slavinnen aen haer

doen restitueren, ende door affixie van billietten, waer van de copie hiernevens gaet, sulcke dangereuse handelinghe, dewelcke ons leven in een uyterste gevaar stellen can, verboden; wenste Haar Ed. met Haar Ed. approbatie sulcx gelieffden te corroboreren, opdat die ordres te meer gevenereerdt ende geobedieerd soude werden.

Met de komste van de Commandeur de Jonge uyt patria, soo hebbe aen hem op sijn versouk twee stucken geschut van een pont ijser geleendt, versoucke Haar Ed. hem gelieven te ordonneren, omme die weder te geven ende mij te authoriseren om die te laten halen, nademaal tot het nieuwe fort nu dicht bij de zee nu een goede defentie gerequireerdt noch 6 of 8 ponders, soude mede groot effort doen, om de schepen van verre, 't voorbij en opseijlen te beletten.

Seker persoon Pieter van Weekehuijsen, gewesen meesterknegt van Haar Ed. plantagie, ende in die qualiteijt sijne afrekeninge hebbende van ℒ 61 Vlaams, ende alhier nu omtrent 2 jaer als een vrijman hier eene plantage bij hem opgeregt sijnde, ende wel 2 maanden een van Compagnies oude negros in huere tot sijner assistentie gehad hebbende, is clandestine sonder eenige mijne de minste kennisse en sonder eenige betaelinge sijner schulden, na Caumerona (*Baumerona of Pomeroon*) met er woon ende alle syne goederen vertrocken, alwaar door den commandeur niettegenstaande hem geciteert hebbe, hier weder te compareren, gedetineerdt werdt, twelck een brugge voor alle quaaddoenders ende gelegt is, waarin Haar E. E in. toecomende sullen gelieven te voorsien.

Waarmede etc.

(was geteeckent)

Isequebe
den 4 November 1687.

ABRAM BEEKMAN.

(41) Blz. 95. Deze brief van de Bewindhebbers dd. 24 Aug. 1684 aan den Commandeur Abr. Beekman, eindigt met de volgende bitse vermaning: «Wij «recommanderen dat UE. in toecomende klaer Duijts schrijft sonder sooveele «latijnsche, franse ende andere termen, die niet te passe komen te gebruijcken».

Wanneer wij echter de brieven van Beekman in het Rijksarchief nagaan, vinden wij daarin niet méér woorden uit vreemde talen dan in andere brieven van dien tijd (toen zulks algemeen in zwang was) en zeker minder dan in een brief van diezelfde Bewindhebbers, den 18en Mei 1690 aan dienzelfden Commandeur geschreven, naar aanleiding van diens mededeeling, dat hij na het verwoesten van de kolonie aan de Pomeroon door de Franschen in 1689, op het fort Kijkoveral dubbel waakzaam zou zijn en zich met zijne bezetting wel zou weten te verdedigen Wij zullen een fragment van dien brief van 18 Mei als curiosum hier mededeelen:

«Soo dat gij continuelijck de wacht doet houden, tijt gewonnen segt het «spreekwoort, is veel gewonnen, voornamentlijck in den oorloge, alsoo men «ondertusschen sigh in postuir van defentie kan stellen, soo als UE. oock «adviseert te hebben gedaen ende dat jegenwoordigh binnen het fort sijn 40 «weerbare mannen ende 10 à 12 kloecke negros ende mitsdien geen ofte «weijnig pericul van door den viant overrompelt te werden, dat God geve. «Maer als wij considereren de oneenigheijt onder het volck ende het weijnige «respect, dat sij hebben voor haren Commandeur soo sijn wij niet sonder «redenen bedugt voor ongeval, derhalve wordt UE. gerecommandeert alle «occasie te mijden waerdoor de onlusten ende ongenegentheyt van t' volck «dagelijcx toenemen, t'sij dat sulcx veroorsaeckt wert door desselfs al te hoo- «gen moet ende pretense oppermacht (gelijck meermalen over geklaagt is) «t'sij door andere slegte conduite omtrent de affaires van de Comp., sijnde «wij ondertusschen genootsaeckt UE. bekend te maken, dat sedert Hendrik «Rol het commando aldaar heeft gehadt, noijt soodanige ende meenigvuldige «klagten aen ons gekomen sijn als wel naer UE. komste in de voorn. «qualiteyt. Regeert dan so ende gelijck ghij van anderen wenste geregeert te «werden, ende tragt liever bemint dan gevreest ende gehaat te werden, ende «gedenckt altoos aen die heerlijke sententie van Salustius, ende daerom bij «Haar Hoogh Mog. in die sware ende gantsch bekommerlijke tijden van de «Eerste reformatie voor een devys aengenomen Concordia res parvae Crescunt «discordia maxima dilabuntur, ende dat het een van de grootste avantagies «voor den viant is, de tweespalt van sijn wederparthije; ja dat veeltijds «daerop volgt de overwinninge volgens het oude seggen Civilis discordia «hostis victoria».

Wij zien uit dezen brief dat de les, door Bewindhebberen aan hunnen Commandeur op Essequebo gegeven, betreffende purisme in het schrijven van het Duijts (Nederlandsch), door hen zelven al zeer slecht in toepassing werd gebracht — de oude geschiedenis van den splinter en den balk!

(**42**) Blz. 97. Jacob Pietersz. de Jong, Commandeur van Pomeroon, wordt door Dalton abusievelijk als Commandeur van Essequebo betiteld. Deze vergissing is toe te schrijven aan eene onduidelijke zinsnede op pag 230 van het 1e deel van Hartsinck, die door den Engelschen auteur niet goed begrepen en dus onjuist vertaald is.

(**43**) Blz. 98. Onder deze Malaquinen of kleurlingen van Indiaansche moeders bevond zich o. a. zekere Amos van Groenewegel, een natuurlijke zoon van den vroegeren Commandeur van dien naam. Samuel Beekman schonk hem bij aankomst in de kolonie den vrijdom en gaf daarvan kennis aan Bewindhebberen, die hem antwoordden «dat zij zich zulks wel zouden laten

«gevallen, maar dat hij in 't vervolg niet zoo splendid daarmede behoefde te zijn».

(**44**) Blz. 103. De schrijver van deze verhandeling heeft bij een bezoek aan de Essequebo, de overblijfselen van dit vlek of stadje op de hiervoren aangeduide plaats gezien en kan daardoor met zekerheid verklaren, dat Bellin en Hartsinck zoomede Dalton, die Hartsinck's kaart gecopieerd wedergeeft, ongelijk hebben door Cartabo te plaatsen op het punt waar zich thans het Penal settlement (strafgevangenis) van Britsch-Guiana bevindt; terwijl daarentegen de situatie van Cartabo juist wordt aangeven op Bouchenröder's kaart en op nog een paar oude kaarten in het Rijksarchief voorhanden; zie onze kaart N°. 2 achter in dit werk.

(**45**) Blz. 107. Dit geeft ons aanleiding om onzen lezer met een woord te verhalen, wat er in Suriname in de laatste jaren was voorgevallen. Wij hebben het laatst daaromtrent in de 31e aant. hierboven medegedeeld, dat de W.-I. Comp. in 1682 voor *f* 260.000 den eigendom van die kolonie van de Staten van Zeeland had overgenomen. Zij voorzag echter, dat het onderhouden en exploiteeren van Suriname haar te kostbaar zou worden en verkocht reeds in Mei 1683 $^1/_3$ van den eigendom der kolonie aan de Stad Amsterdam en $^1/_3$ aan den heer Cornelis van Aerssen van Sommelsdijk. Deze nieuwe eigenaars vormden de z. g. Geoctroijeerde Societeit van Suriname, onder het oppergezag van de Staten-Generaal die zich verbonden tot de verdediging der kolonie mede te werken door het zenden van troepen. Cornelis van Aerssen die als gouverneur vanwege deze Societeit naar de kolonie vertrok, werd aldaar den 19en Juli 1688 vermoord, doch had den grondslag gelegd voor een goede orde in alle takken van bestuur, en het getal plantages, dat in 1683 vijftig bedroeg, was in 1712 tot 200 gestegen, met ruim 12.000 negerslaven.

Wel had men in 1689 een aanval eener Fransche vloot onder den admiraal Du Casse door te staan, die glansrijk afgeslagen werd, en in 1712 een rooftocht van den admiraal Cassard, die der kolonie te staan kwam op eene brandschatting van *f* 622.800 betaalbaar in slaven, suiker en geld, doch in weerwil van dien ramp vermeerderde de bloei van Suriname steeds en werd het in de 18e eeuw eene kolonie van groot belang, hoofdzakelijk door den invloed van de Amsterdamsche kooplieden. Het getal plantages nam op ontzaglijke wijze toe: in 1762 waren er ruim 400 met ruim 60.000 slaven, want er waren meer duizendtallen slaven ingevoerd dan honderden in Essequebo en Berbice te zamen! In Suriname waren 2 of 3 sterke forten en een soms zeer talrijk garnizoen en het was van onze W.-I. bezittingen om zoo te zeggen de model-kolonie, die meestal van alles en vooral van slaven goed voorzien was; dáár werden door de Amsterdamsche eigenaars de meest voordeel

opleverende nieuwigheden ingevoerd en door een en ander was die kolonie vaak in staat hare minder gunstig bedeelde buur-koloniën Berbice en Essequebo bijstand te verleenen. Het grootste en aanvankelijk eenige product van Suriname was suiker, waarvan reeds in het begin der 18e eeuw 10 à 15 millioen Amsterdamsche ponden jaarlijks uitgevoerd werd, maar tusschen de jaren 1721 en 1735 werden daar ook aanplantingen van koffie en cacao aangevangen (juist in denzelfden tijd dat men zulks in Essequebo begon). Van 1760 tot 1794 toen de productie van Suriname nagenoeg op het hoogst was, werden van daar naar Nederland jaarlijks uitgevoerd, gemiddeld 20 millioen pond suiker, 12 millioen pond koffie en 400.000 pond cacao; terwijl de uitvoer van katoen (waarvan de cultuur eerst in 1775 met ernst was doorgezet) in 1794 reeds tot 1.200.000 pond steeg.

De grootste ramp voor Suriname in de 18e eeuw — een gevolg van den overgrooten aanvoer van negerslaven en hunne harde behandeling — was het toenemen van het getal der weggeloopen slaven, die zich reeds bij gelegenheid van den inval der Franschen in 1712, en ook later met duizendtallen, in de bosschen van het binnenland hadden terruggetrokken en van daar uit strooptochten deden en vele plantages plunderden en verbrandden. Jaren lang moest tegen deze woeste boschbewoners of marronnegers oorlog worden gevoerd, met vrij talrijke Europeesche troepen-afdeelingen en men was herhaaldelijk, o. a. in 1749 en 1761, na bloedige en vermoeiende tochten in het binnenland, verplicht vredestractaten met hen te sluiten, waarbij hunne onafhankelijkheid als Boschnegers erkend werd, met belofte van jaarlijksche geschenken onzerzijds en verplichting hunnerzijds tot uitlevering van latere wegloopers; welke verplichting zij steeds trouw hebben nagekomen.

(**46**) Blz. 111. Hortsman was een ontrouwe en oneerlijke dienaar en keerde niet terug, doch trok steeds verder door langs de binnenlandsche waterwegen tot aan den Amazonen-stroom, waar hij bij de Portugeezen bleef en de handelsartikelen die hij medegekregen had, ten eigen bate verkocht. Zijne 4 creoolen ontvluchtten hem en keerden op eigen gelegenheid, na een moeielijke tocht van 5 maanden, in Essequebo terug. Het reisverhaal van Hortsman is, zooals Hartsinck mededeelt, door hem aan de la Condamine gegeven, die er gebruik van zou hebben gemaakt voor zijn werk (waarschijnlijk zijn *Relation abrégée d 'un voyage fait dans l'Amerique méridionale.* Paris, 1745). Ook von Humboldt en Schomburgk spreken in hunne werken met groote waardeering van het geen Hortsman op zijn tocht ontdekt heeft; het schijnt hem aan bekwaamheid niet ontbroken te hebben.

(**47**) Blz. 112. De hierbedoelde Creool-slaven en slavinnen waren allen kinderen van negers bij Indiaansche vrouwen, een soort dat in de kolonie

zeer gewild was, zooals wij zeer naïef maar duidelijk verklaard vinden in een brief van Storm van 's Gravesande van 20 November 1749 (R. A.), waarin wij lezen «de kinderen van een zwarten vader en een roode moeder sijn onverge-«lijkelijk mooijer en tot alle handwerken bequaemer als rechte swarte of roode. «Voor mij wilde veel liever één dusdanige Creool hebben als twee andere. Sij «sijn het is waer wat koppiger als d'andere, ook wat hoogmoediger, maer «sulx wort door hare gauwigheijt en goed begrip rijkelijk vergoedt».

Deze creoolen van half Indiaansch bloed waren in Essequebo, Demerary en Berbice betrekkelijk talrijk, daar men in die koloniën veel relatie met de Indianen onderhield (meer dan in Suriname) en men van deze meer slavinnen dan slaven kon koopen; terwijl daarentegen bij de ladingen negers die uit Afrika aangevoerd werden, altijd zeer weinig vrouwen waren.

De speciale beteekenis van «Creool» zoo als Storm van 's Gravesande die bedoelde, is later geheel gewijzigd. Het woord Creool wordt nog nu in Nederlandsch en Britsch Guiana alleen gebezigd om het begrip uit te drukken: «geboren in de kolonie». Men sprak dan ook een 40 of 50 tal jaren geleden van Creool-negers, in tegenstelling van de Zoutwater-negers (uit Afrika over zee aangevoerd, doch thans uitgestorven) en men spreekt nog van creool-paarden en creool-varkens, in tegenstelling met paarden en varkens, die van buitenslands ingevoerd worden.

In de Fransche W.-I. Koloniën is de beteekenis van «Créole» iets anders en wordt daarmede alleen bedoeld: een persoon in de kolonie geboren uit blanke ouders.

(**48**) Blz. 112. Hartsinck geeft op blz. 272 van zijn 1e deel een geheel ander verhaal van den afloop dier geschiedenis van de weggeloopen creoolen. Hij was echter hieromtrent niet juist ingelicht. Ons verhaal daarvan is overgenomen uit het verslag dat de Commandeur aan de Bewindhebberen der Kamer Zeeland geeft, in zijne missiven van 9 Juni en 10 November 1741 en 8 Februari 1742 (R. A.). In laatstbedoeld schrijven zien wij tevens, dat 3 der bewuste creoolen geen gebruik van het pardon wilden maken en in westelijke richting naar Spaansch Guiana terugweken. Onze Commandeur liet daarop onmiddellijk aan de Indianen die aan de Cayouni woonden weten, dat zij die vluchtelingen vrijelijk mochten dooden en dat op het hoofd van elk hunner een premie van 10 bijlen werd gesteld.

Die premie miste haar werking niet, want wij lezen in eene missive van den Commandeur aan de Kamer v. Zeeland van 2 October 1743, dat eenige Indianen hem de handen der 3 wegloopers op het fort Zeelandia hadden gebracht «waar die handen tot afschrik en exempel van anderen aan een «paal gespijkerd werden». O tijden! O zeden!

(**49**) Blz. 114. Het korte verslag van dezen tocht zonder resultaat, vinden

wij in een brief van Storm van 's Gravesande aan de Kamer Zeeland van 7 December 1746 (R. A.). Hij heeft echter de hoop om voordeelige ontdekkingen in het binnenland van Essequebo te doen en daar zilver of kristalmijnen te vinden, nimmer geheel opgegeven. Als een merkwaardig voorbeeld dat hij zelfs nog hechtte aan het oude sprookje van het meer van Parima, moge dienen het volgende fragment uit een eigenhandigen brief (in het R. A. aanwezig), door hem op 20 November 1749 aan een hooggeplaatst persoon in Nederland (wij vermoeden den Representant van den Stadhouder ter Vergadering van Tienen) geschreven, dien hij als WelEdel.-Gestrenge Heer betitelt: «De ontdekkingen door de Spanjaarden in onze nabuurschap in den jaere «1748 gedaan en waervan (niettegenstaande op levensstraf verboden) een «copije van de Caerte hebbe weete te bekomen, konnen mede van geen ge«ring voordeel voor ons wesen, sijnde nu eindelijk dat beruchte meyr van «Parima (daer sooveel voor en tegen geschreven, van veele voor waerheijt «van andere voor Fabulen gehouden) ontdekt en gevonden en selfs volgens de «caerte onder onse Jurisdictie gelegen. De informatiën, die ik naderhand «van de vrije Indianen genomen hebbe, hebben mij overtuijgt die caert «regt en wel door de Jesuiten opgenomen is, die op dien togt met een «officier en 40 soldaaten sijn geweest». Tot recht begrip van deze laatste zinsnede zij opgemerkt, dat de Gouverneurs van Spaansch Guiana in de 18e eeuw een tal van Jesuiten en Capucijnen als missionarissen op verschillende punten Zuid-Oostelijk van de Orinoco gevestigd hadden, soms vlak bij of op ons grondgebied, b. v. aan de Wainy, aan de Moruca en aan de Cayouni, en het blijkt dat die paters zich niet altijd uitsluitend met het zielenheil der heidensche Indianen, maar ook vaak met meer materiëele zaken, b. v. het zoeken naar goud en zilver bezig hielden.

Storm van 's Gravesande heeft altijd de vaste overtuiging gehad, evenals ruim 150 jaren vóór hem Sir Walter Raleigh, dat er in het binnenland veel goud, zilver en andere mineralen te vinden waren en hij heeft zelfs tot in de laatste jaren van zijn bestuur personen uitgezonden, om daarnaar te zoeken (zie hierachter aant. no. 60). Ook zijn geloof aan het bestaan van het groote meer van Parima, door de hierboven medegedeelde berichten opnieuw versterkt, maken het zeer verklaarbaar, dat wij op de kaarten van dien tijd dat denkbeeldige meer nog altijd aangegeven vinden.

(**50**) Blz. 116. De eerste acte van vergunning tot het aanleggen eener suikerplantage in Demerary aan Andries Pieterse en die ook voor alle verdere verzoekers van kracht bleef, werd vastgesteld bij Resolutie van den Raad van Politie te Essequebo van 19 Maart 1746. Daarbij werd o. a. bepaald:

1°. Dat de Comp. niet verplicht zou zijn in de rivier Demerary forten

of sterkten aan te leggen of garnizoen te bekostigen, voor dat de nieuwe kolonie in staat zou zijn zelf die kosten te dragen.

2°. Dat planters, die wegens den aanleg van nieuwe plantages in deEssequebo alreeds den 10-jarigen vrijdom van belastingen hadden genoten, dien vrijdom bij overbrenging hunner plantages naar Demerary niet opnieuw zouden genieten.

3°. Dat de concessiën voor groote suikerplantages zouden bestaan uit 2000 akkers (1 akker = ongeveer $^1/_2$ bunder nieuwe maat van tegenwoordig) met 1200 Roeden (elk van 12 Rijnl. voeten) frontbreedte langs de rivier; voor kleine suikerplantages de helft en voor cacao-, koffie- of andere plantages 500 akkers.

Tusschen de scheiding van ieders land moest 10 Roeden blijven staan (het z.g. Compagnies pad) en ruim 30 jaar later werd ook bepaald, dat vóór de plantages langs de rivier, een rijweg moest gemaakt worden voor publiek gebruik, op kosten van de eigenaars der plantages. De meeste dezer plantages, althans zij die in het vruchtbaarste of benedengedeelte der rivier gelegen waren, moesten met dammen ingepolderd worden, zooals wij reeds hierboven op blz. 37 en 38 hebben medegedeeld.

(**51**) Blz. 117. Bij een tocht naar de Demerary-rivier, die Storm van 's Gravesande in gezelschap van den assistent Gelskerke (zoon van den vorigen Commandeur) deed, was de boot omgeslagen waarbij de assistent met vrouw en kind omkwam, doch Storm was door den Comps.-slaaf Abomine van een wissen dood gered. Hij had, om op den duur voor dien slaaf goed te kunnen zorgen, zijn wensch te kennen gegeven, hem in eigendom te bezitten, waarop de Kamer Zeeland hem vergunde Abomine met vrouw en kind van de Comp. over te nemen voor *f* 700; doch de Vergadering der Tienen, altijd ruimer en milder van opvatting, maakte er hem een geschenk van.

(**52**) Blz. 127. Deze L. L. van Bergeijk, een zoon van den majoor v. B. (schoonbroeder van den Directeur-Generaal Storm van 's Gravesande) ging mede als landmeter, doch zonder betaling van de Comp. Hij werd in October 1754 aangesteld tot kapitein en commandant van het garnizoen in Essequebo, huwde kort daarop met eene dochter van den Directeur-Generaal en aan hem heeft men de eerste kaart der kolonie Demerary te danken, in 1759 geteekend en in 1761 in druk verschenen (op het R. A. voorhanden). Bij Resolutie der Kamer Zeeland van 23 November 1761, werd hem dank betuigd voor 60 gedrukte exemplaren dier kaart, door hem aan de Bewindhebbers aangeboden en werd hij tevens beloond met een geschenk van een oxhoofd beste roode wijn en een slaaf om wien hij al dikwijls gevraagd had.

In hetzelfde jaar 1761 trad hij op als Commandeur van Demerary, zooals wij te zijner tijd zullen vermelden.

(**53**) Blz. 130. Ongeveer $^1/_4$ gedeelte dezer plantages waren in koffie en deze bijzondere vermeerdering van dit product is vooral opmerkelijk, wanneer wij nagaan dat de Kamer Zeeland nog slechts 12 jaren te voren, op 7 December 1758, aan den Directeur-Generaal Storm van 's Gravesande schreef «het toenemen van Demerary doet ons genoegen en wij zien met ver-«langen het beloofde monster te gemoet van de eerste coffij die aldaar gewassen zal zijn».

(**54**) Blz. 130. Deze Kiezers werden benoemd door den Raad van Justitie uit de Officieren van de Burgerij of burgerofficieren der beide koloniën en tot op heden is de instelling van een kiescollege (college of electors) nog in Demerary blijven bestaan. De gewoonte der Engelschen om vreemde woorden te verbasteren is echter zoo sterk, dat deze kiezers in Demerary, in lateren tijd en tot nu toe, ook zelfs in het werk van Dalton, meestal Keizers worden genoemd. Tot juist begrip der uitdrukking burgerofficieren zij gezegd, dat de plantages der kolonie, met het oog op defensie tegen vijandelijke aanvallen of demping van slavenoproeren, verdeeld waren in districten of divisiën en dat de weerbare mannelijke bevolking daarvan onder bevel stond van eenige uit de eigenaars of directeurs dier plantages gekozen officieren. Ook in Suriname bestond dit vroeger en zelfs nu nog.

(**55**) Blz. 131. Vooral gedurende het bewind van Storm van 's Gravesande in Essequebo speelde de secretaris Adriaan Spoors, een bekwaam en rechtschapen man, eene groote rol. Ongeveer te gelijk met Storm in 1738 in de kolonie gekomen, was hij toen eerstgenoemde in 1743 Commandeur werd, tot secretaris benoemd. Hij nam het commandeurschap ad interim waar, toen Storm van 1750—1752 met verlof naar Nederland was en bleef verder diens trouwe helper tot 1766, toen hij wegens oogziekte op zijn verzoek eervol ontslagen werd. Spoors bleef echter in de kolonie op zijne plantage in Demerary wonen en was nog menigmalen daarna van grooten dienst, door zijne adviezen als lid van den Raad; hij was de schoonvader van den heer Trotz, die in 1772 Storm van 's Gravesande als Directeur-Generaal opvolgde.

(**56**) Blz. 131. In verschillende brieven van den Directeur-Generaal van Essequebo werd af en toe in algemeenen zin op het bedenkelijke gewezen, om «de Joodsche natie» in de kolonie toe te laten, maar in een advies van den Commandeur van Demerary van 8 Mei 1775 aan de Vergadering der Tienen, vindt men de meest uitvoerige uiteenzetting der bezwaren, die hij en de geheele Raad der kolonie daartegen hadden. Die bezwaren waren in hoofdzaak de volgende: «de meeste Joden zouden arm komen en dus met

«groote voorschotten moeten beginnen of de kolonie tot last worden; zij «hadden geen verstand van landbouw, doch alleen van negotie en zouden «zich dus voor het meerendeel met kleinhandel bezig houden, hetgeen ruïneus «voor de negers en kleurlingen zou worden, die veel van verkwisting en «opschik houden; de Joden zouden veel ongepermitteerden handel in slaven «en in manufacturen met andere dan Nederlandsche schepen drijven; zij zouden, «evenals zij zulks in Suriname gewoon waren, hunne slaven op hun Sabbath «niet laten arbeiden (evenmin als op Zondag) maar hen daarentegen op de «andere 5 dagen der week overwerken om de schade in te halen, en hunne slaven «voor gepleegde overtredingen (uit zuinigheid) straffen met inhouding hunner «rantsoenen. Een en ander zou aanleiding tot ontevredenheid, tot veel straf- «zaken en tot oproer geven».

Deze tegenstanders der Joden vergaten, dat de meeste dezer slechte eigenschappen evenzeer op een tal van Christen-bewoners der kolonie van toepassing waren, want ook die waren niet altijd van het beste soort, en de meerdere kans om ontevredenheid onder de negers te krijgen was ook een zeer gezochte reden, want in geen der koloniën in Guiana heeft ooit zulk een vreeselijke slavenopstand plaats gehad als in 1763 in Berbice, waar juist geen Joden woonden.

In het naburige Suriname bestond omstreeks 1775 ongeveer $^1/_3$ der blanke bevolking uit Israëlieten (ongeveer 850 Portugeesche en 450 Hoogduitsche Joden) die echter voor het meerendeel in de stad Paramaribo woonden, daar van de 590 plantages (met nagenoeg 50.000 slaven) slechts 46 in hun bezit waren. Zij hadden medegewerkt tot de vestiging der kolonie in de tweede helft der 17e eeuw en hadden aanvankelijk groote privilegiën en rechten gekregen, zoodat zij geheel op gelijken voet met de andere kolonisten werden behandeld, doch tusschen 1740 en 1750 was hierin verandering gekomen. Het vooroordeel uit Europa was langzamerhand daarheen overgewaaid en de onéénigheden door eenige woelzieke Joden veroorzaakt, werkten daartoe ongelukkigerwijze mede; zoodat reeds in 1747 onder het gouverneurschap van Mauricius, een hunner felle tegenstanders, zelfs een request door een groot getal inwoners van Suriname aan den Prins Erfstadhouder was ingediend, om de Joden hunne rechten en privilegiën te ontnemen en hen o. a. niet meer als Raden van Politie of Justitie toe te laten. Dit verzoekschrift was in hoofdzaak geweigerd, de voornaamste rechten werden gehandhaafd en de Joden werden alleen slechts van eenige kleinere ambten uitgesloten, doch de vroegere verdraagzaamheid was verdwenen en toen eenige jaren later, ten gevolge van het voorschotten-stelsel der Amsterdamsche kantoren en andere oorzaken de meeste gegoede Joden geruïneerd waren, nam hun aanzien nog meer af *).

*) Zeer belangrijk over dit onderwerp is het in 1788 te Paramaribo verschenen werk *Essai historique sur la colonie de Surinam par les Régents et représentants*

Het Anti-Semitische vooroordeel daarentegen nam in weerwil der meer verlichte zienswijze van de autoriteiten in Nederland nog meer toe, niet alleen in Suriname maar ook, zooals wij hierboven mededeelden, in de nabij gelegen koloniën Essequebo en Demerary.

Het schijnt dat de W.-I. Comp. het niet geraden heeft geacht, om beslissingen te nemen in strijd met deze opvattingen, zoo positief door het bestuur van beide laatstgenoemde koloniën medegedeeld; wij hebben althans nergens in de archieven kunnen vinden, dat de toelating van Israëlieten in Essequebo en Demerary (noch in Berbice) ooit officieel werd geoorloofd. Waarschijnlijk is dit later onder het Engelsche bewind stilzwijgend veranderd, maar het schijnt dat daar toch nimmer veel gebruik van is gemaakt, want tot heden toe vindt men in Britsch Guiana, waar zulk een massa kerken en kapellen zijn, geen synagoge (omdat men er bijna geen Joden heeft).

Wij hebben het bovenstaand staaltje van onverdraagzaamheid in Essequebo en Demerary, dat waarschijnlijk niet zoo algemeen bekend is, hier eenigszins uitvoerig medegedeeld, als opmerkelijke tegenstelling van de welwillendheid, die de Joden anders in onze Republiek en hare koloniën steeds hebben ondervonden. Het is ongetwijfeld altijd treurig op zoo iets te moeten wijzen, maar deze weigering tot toelating is toch nog altijd de uiting van een vooroordeel in den zachtsten vorm, wanneer wij nagaan hoe nu, meer dan eene eeuw later, niet alleen in minder beschaafde landen als Rusland, Rumenië, en Hongarije, maar zelfs in het «gebildete» Duitschland de Jodenhaat niet alléén bij de domme menigte, maar ook in hoogere standen door sommige raddraaijers opgezweept wordt, zoodat honderden er het slachtoffer van worden! Dit is erg beschamend voor ons verlichte menschen der 19e eeuw, te meer daar de hoofdaanlegger dezer schandelijke anti-semitische beweging, Stöcker, een Christelijk (?) predikant is!

(**57**) Blz. 134. In de Demerary-rivier liggen in het opvaren 4 eilanden, die tegenwoordig door de Engelschen meestal bij hunne nummers n°. 1 tot 4 worden genoemd, maar die volgens eene uitvoerige M. S. kaart van den

---

de la nation Juive Portugaise. Dit boek — uit dankbaarheid opgedragen aan de Directeurs der Edele Societeit van Suriname te Amsterdam en geschreven naar aanleiding van een werk ten gunste der Israëlieten in Duitschland, uitgegeven door Dohm, archivaris en geheimraad aan het Ministerie van Buitenlandsche zaken te Berlijn, (onder den titel: *Ueben die bürgerliche Verbesserung der Juden*) — is het welsprekendste pleidooi voor het goed recht der Joden in Suriname en tevens een der interessantste werken over die kolonie. Het strekte tevens tot refutatie van een geschrift vol hatelijkheden tegen de Joden, in 1765 te Amsterdam uitgegeven onder den titel: « *Brieven over Demerary en Essequebo, tusschen Aristodemus en Sincerus*».

Het Essai Historique is ook in het Hollandsch uitgegeven in 1791 te Amsterdam als: «*Geschiedenis der kolonie Suriname enz. door een gezelschap van geleerde Joodsche mannen aldaar*».

ingenieur J. C. van Heneman (van omstreeks 1784?) berustende op het Rijksarchief (n°. 1488 der kaartencollectie) de volgende namen droegen 1°. het Land Canaän (met plantage), later Chantilly genoemd, 2° Borsselen *) 3° Soestdijk (met plantage) en 4° Nieuw-Eustatius of Camawoeny (naar eene daar tegenover gelegen kreek). Wij willen hier de aandacht vestigen op twee zonderlinge vergissingen omtrent het eiland Borsselen, dat gedurende meer dan 25 jaren de zetel is geweest van den Commandeur van Demerary. De eerste is, dat Dalton — de éénige schrijver na Hartsinck, bij wien wij met een woord terloops melding vinden gemaakt van Borsselen — op blz. 235, 1e deel vermeldt, dat dit eiland reeds in 1774 verlaten werd, en dat toen de zetel van het bestuur naar Stabroek (het tegenwoordige Georgetown) werd overgebracht. Dit is niet juist, want uit het Rijksarchief blijkt ons, dat over die verplaatsing van het bestuur nog in de jaren 1774 tot 1780 een drukke correspondentie werd gevoerd tusschen den Commandeur en de Vergadering der Tienen. Juist in die jaren was op kosten der W.-I. Comp. de militaire ingenieur C. van Heneman (de vader of broeder van den hierboven vermelden J. C. van Heneman) twee malen voor geruimen tijd uit Suriname naar Demerary gedetacheerd geweest, om plannen te maken ter verbetering der inrichtingen op het eiland Borsselen en deze ingenieur stelde voor, om vlak tegenover dat eiland op den oostelijken oever der rivier, tusschen de plantages de Parel en het Huis Coevorden, eene stad aan te leggen met al de noodige Comp.-gebouwen en inrichtingen. Het keurig uitgevoerde plan daarvoor is te vinden op het R. A. (kaarten collectie n° 1524) waar tevens voorhanden zijn twee dergelijke plans van de jaren 1778 en 1779 (kaarten collectie n° 1562 en 1563), naar wij vermoeden van den ingenieur C. C. Kanne, die ook in 1779 ontwerpen vervaardigde voor een fort en eene batterij ter defensie van den mond der Demerary-rivier (kaarten collectie n° 1550). Wel een bewijs dus, dat zelfs in 1779 het eiland Borsselen nog niet als hoofdplaats opgegeven was; dit geschiedde eerst na de Fransche occupatie van de kolonie van 1782 tot 1784, zooals wij hieronder nader zullen mededeelen. (Zie aant. n° 111).

De tweede vergissing omtrent Borsselen, haast nog onbegrijpelijker dan de vorige, betreft de ligging van dat eiland. Uit de bovenstaande kaarten en plannen op het Rijksarchief berustende, en door ons nauwkeurig met de namen der aan de rivieroevers gelegen plantages vergeleken, blijkt dat het Land Canaän het eerste en Borsselen het tweede eiland was, te rekenen van den mond der rivier, en de ingenieurs die belast waren met gebouwen op of tegenover dat eiland te plaatsen, hebben natuurlijk die situatie juist geweten. Ook op de eerste kaart van Demerary, door L. L. van Bergeijk in

*) Dit eilandje was waarschijnlijk aldus genoemd naar het voormalige eiland Borsselen in Zeeland, dat later ingedijkt werd en een deel van Zuid-Beveland uitmaakt.

1759 vervaardigd en op andere kaarten in het Rijksarchief staat Borsselen te recht als het 2e eiland opgegeven.

En toch vinden wij op de kaart in het werk van Hartsinck van 1770 het éérste der 4 eilanden in de Demerary-rivier met den naam van Borsselen bestempeld! Dalton, die ruim 70 jaren later schreef, nam die kaart geheel onveranderd over en zegt daarenboven (1e deel blz. 30) van die eilanden sprekende: «het éérste van eenig belang was Borsselen genaamd»! Nog onverklaarbaarder is het echter, dat op eene kaart van Demerary van den landmeter H. van Cooten van Mei 1792 (R. A.), het 3e eiland in de rivier met den naam Borsselen gedoopt wordt! en Dalton, evenals van Cooten, waren nog wel inwoners van Demerary!

Een en ander kan ten bewijze strekken, hoe spoedig soms in de koloniën historische feiten en tradities in vergetelheid geraken of weinig belangstelling meer inboezemen, ten gevolge van de afmattende bezigheden van het practische leven in het tropisch klimaat en de snelle afwisseling van Europeesch personeel aldaar; maar tevens kan zulks strekken, indien het noodig ware, als eene ernstige waarschuwing voor geschiedvorschers tot voorzichtigheid bij het raadplegen hunner bronnen.

(58) Blz. 135. Bewindhebberen der Kamer Zeeland schreven deu 19en September 1765 een zeer hartelijken en vleienden brief van rouwbeklag aan Mevrouw de Wed. van Bergeijk en hare 3 kinderen, waarbij zij te kennen gaven, dat zij steeds dankbare herinneringen hadden over het gedrag van den overledene, toen de opstand in Berbice woedde en waarbij zij de weduwe als een klein geschenk *f* 600 aanbieden, onder leedbetuiging dat de beperktheid hunner middelen belette om meer te geven.

(59) Blz. 135. Dalton I, blz. 230: «Demerara so long a dependency of «Essequebo, was still so in 1751; the first account I have met with of an «independent Commander was in 1765, when Jan Cornelis van der (*den*) «Heuvel was appointed by the Chamber of Zealand to act in that capacity; «but in urgent cases, appeal was still made to the Director-General of the «two rivers».

(60) Blz. 137. In dien tijd had het bestuur van Essequebo, zooals wij reeds hierboven mededeelden, zeer diep in het binnenland aan de Cayouni en aan de Essequebo uitleggers of posthouders, waarvoor men in den regel intelligente gewezen soldaten of andere Europeanen bezigde, die belast waren met het onderhouden der handels-relatiën met de Indianen. Deze personen vonden in dat land van weelderigen groei, telkens planten en boomen die hun onbekend waren en zij zagen op hunne zwerftochten soms zaken, waar-

van de door hunne verbeelding eenigszins opgesmukte verhalen een willig oor vonden bij Storm van 's Gravesande. Zijne rapporten daarover zijn ongelukkigerwijze voor het meerendeel niet tot ons gekomen, daar zijne brieven van 1759 tot 1772 niet op het Rijksarchief aanwezig zijn, maar wij zien uit de tot hem gerichte antwoorden der Kamer van Zeeland, dat deze o. a. op 19 September 1765 aan hem schreef: «Wij zien Uw nader verslag om-«trent den door U ontdekten boom Ouarouchi (Arbre à suif) met verlangen «te gemoet, dit is weder een nieuw blijk van Uwe attentie en vigilantie». Omstreeks dienzelfden tijd had hij aan Bewindhebbers geschreven, dat een zijner uitleggers hoog in het land tusschen de Essequebo en Mazarouni op een grooten afstand heuvels of oude bouwstukken had gezien, die wel iets op pyramiden geleken. Op 8 September 1766 antwoordde de Kamer Zeeland daarop «dat zij gaarne zouden zien dat er iemand te vinden was, die gelegenheid, «lust en bekwaamheid had om nauwkeurig onderzoek te doen naar die Pyramiden «die boven in de Ripenuwine worden verondersteld, van steen opgebouwd en met «beelden voorzien zouden zijn en waar men zegt, dat goud en zilvermijnen worden «gevonden, dat wij niet gelooven, maar toch mogelijk is; doch in elk geval «zal het voor alle liefhebberen van oude geschiedenis en geographisten van «veel aangelegenheid kunnen zijn, daar tot nu toe alleen de Egyptenaars en «Chineezen als stichters van zulke pyramidale gevaartens bekend staan».

Men ziet dat de Bewindhebbers, wellicht uit deferentie voor den Directeur-Generaal, de zaak niet geheel verwierpen, maar zij waren minder optimistisch gestemd dan hij en waren eenigszins bekoeld op het punt van proefnemingen en ontdekkingstochten in het binnenland, die vroeger reeds zooveel kosten aan de Comp. hadden veroorzaakt, zonder eenig voordeel te hebben opgeleverd.

Er was ongetwijfeld in de rapporten van de posthouders aan Storm, hoe opgesmukt en oppervlakkig ook, een grond van waarheid en wij gelooven voor zeker te mogen aannemen, dat de z. g. pyramiden en kolossale bouwwerken van fantastischen vorm die zij meenden te hebben ontdekt, niets anders waren dan den uit vele toppen bestaanden Roraïma-berg, de hoogste punt van het Pacaraima-gebergte, 8000 voet boven de zee en 5000 boven de omringende bergvlakte. Deze berg, welks juiste ligging (5° 9′ 30″ N. Br. en 60° 47′ W. L.) het eerst door Sir Robert Schomburgk in 1838 bepaald is, werd in 1884 voor het eerst beklommen door den heer Everard im Thurn en in de korte mededeeling daaromtrent, voorkomende in het *Tijdschrift van het Nederlandsch aardrijksk. genootschap* 2e Serie, 2e deel blz. 651, vinden wij de volgende opmerkelijke woorden «deze berg is oogenschijnlijk onbeklimbaar, «want hij bestaat uit een zuil met platten top van omstreeks 2500 voet «hoogte, welke zich verheft op een zeer steilen afgeknotten kegel, die onge-«veer even hoog is. Deze gedaante is ongetwijfeld zeer merkwaardig, hoewel «zij niet uitsluitend aan den Roraïma eigen is, maar evenzeer, zij het dan

«ook met eenige wijzigingen, aan verscheidene andere toppen welke er bij «gelegen zijn. De Roraïma is alleen de meest bekende en meest in het oog- «vallende der groep, die volgens de beschrijving van Sir Robert Schomburgk, «van eene genoegzaam verwijderde hoogte gezien, doet denken aan een onme- «telijk door de natuur gebouwd forum .... in ruïne».

Naar onze meening bevatten deze regelen de volkomen explicatie en rechtvaardiging der schijnbaar overdreven berichten die Storm van 's Gravesande in 1766 aan de Bewindhebbers der W.-I. Comp. indiende.

Nog éénmaal daarna zond hij, in 1769, zekeren Gerrit Janssen, uitlegger of posthouder op Arinda, de rivier de Essequebo op en van daar verder langs de Rupununi tot aan de rivier de Maho of Mahu ten W. van het meer Amucu, om kristalmijnen te zoeken (zie onze overzichtskaart). Hij vond daar een tot dusverre weinig bekende stam der Indianen, de Wapisiana's, die vroeger drie Europeanen vermoord hadden, doch hem en de zijnen goed ontvingen. Hij verkreeg van hen eenige monsters kristal en salpeter, maar mocht zelf er niet naar graven, evenmin als zulks werd toegestaan aan zijn bijlegger dien hij er eenige maanden later heen zond om dien handel voort te zetten *). Deze verre tochten gingen echter met zooveel moeite en gevaren gepaard, en leverden zoo weinig practisch resultaat op, dat ze na Storm van 's Gravesande gestaakt werden.

(**61**) Blz. 139. Wij vonden in den bundel Brieven aan de Tienen van 1774—1776 (R. A.) nog één brief van den bejaarden oud Directeur-Generaal Storm van 's Gravesande na zijne aftreding, gedateerd 19 Juli 1775, waarin hij een verzoek van zijn éénig overgebleven zoon Jeremias, om vendumeester in Demerary te mogen worden, met warmte ondersteunt. Hij overleed weinige weken daarna, den 14en Augustus 1775 in den ouderdom van 71 jaar.

(**62**) Blz. 144. Reeds in Juli 1773 had de Vergadering der X op voorstel van de Kamer van Zeeland daartoe 6 zilveren ringkragen gezonden, maar de Directeur-Generaal merkte op dat de meeste Uilen der Indianen reeds vroeger met dit sieraad begiftigd waren. Een jaar daarna werd hij gemachtigd ze terug te zenden en hij ontving in plaats daarvan voor geschenk aan de Indiaansche hoofden «12 gewone rottingen met knoppen die met dun zilver «zijn bedekt en 12 gewone hoeden met breede valsche zilveren boordsels of

*) Bij het vermelden van deze tochten van den uitlegger Gerrit Janssen en zijn bijlegger (knecht of helper) door Dalton (blz. 55 1e Deel) komt de vermakelijke fout voor, dat de anders zoo kundige schrijver het woord «bijlegger» vertaalt met «mediator or peace maker»! Hij heeft zeker gedacht, dat die benaming afkomstig was van «bijleggen» (een twist bijleggen).

«poincts d'Espagne». Men ziet dat de West-Indische Compagnie zich niet ruïneerde met die geschenken aan hare bondgenooten!

(**63**) Blz. 147. Het kanaal no. 2 is thans sedert lang geheel verlaten en biedt een opmerkelijk tafereel aan van wilden plantengroei en eenzaamheid, nu en dan afgewisseld door de overblijfselen van een vroeger rijk versierd ingangshek of de ruïnen van het een of ander gebouw, van vroegere plantages. Het kanaal zelf is nagenoeg dicht geslibt en de wegen er langs zijn bijna geheel volgegroeid met laag bosch en onkruid, slechts bewoond door mijriaden van vliegende of kruipende insecten, bontgekleurde vlinders en vogels, en hier en daar een kleine slang of hagedis, die zich in de brandende zon koestert en pijlsnel wegschiet, indien hij door een ondernemend wandelaar of ruiter uit zijn stille rust wordt opgeschrikt.

Het kanaal n^0 1 is eveneens een toonbeeld van verwaarloozing, doch is nog bewoond, daar men er thans een 20-tal kleine kost (banannen)- en cacaogronden vindt, benevens 2 cattle farms; ook in kanaal n^0 3 zijn thans nog een drietal banannen-plantages in cultivatie.

(**64**) Blz. 154. De Commandeur van Essequebo Abr. Beekman schrijft namelijk van het fort Kijkoveral op 30 Juli 1683 aan de Bewindhebbers der W.-I. Comp. ter Kamer van Zeeland (R. A.), dat hij een bezoek heeft gehad van den Commandeur Gideon Bourse met een der leden van zijn raad en den predikant uit Berbice «die hem den tijd van 10 à 12 dagen de eere «van hun visite hebben gegeven, tot maintenue van een goede ende sincere «nabuurschap»; terwijl hij van die gelegenheid gebruik gemaakt had, om eenige kinderen door dien predikant te doen doopen en hem het H. Avondmaal te doen bedienen.

(**65**) Blz. 155. Deze oorlogscontributie voor Suriname werd op de volgende wijze afbetaald: 750 slaven berekend à *f* 280 per stuk of *f* 210.000; gemunt geld, zilverwerk en koopwaren voor ongeveer *f* 200.000; 3142 oxhoofden suiker voor *f* 121.000 en de rest aan provisiën en scheepsbehoeften. Hartsinck geeft op blz. 720 de gedetailleerde lijst van deze brandschatting, die een totale som bedroeg van *f* 747.350 in Surinaamsch- of *f* 622.800 in Hollandsch geld!

(**66**) Blz. 157. De specificatie van de wijze, waarop die oorlogsschatting voor Berbice moest betaald worden wordt door Hartsinck gegeven, doch met twee fouten in de cijfers van een der posten. Op het Rijksarchief vonden wij echter de authentieke opgave daarvan, als bijlage van een brief d.d. 10 Juni 1713 van de Nederl. gevolmachtigden bij den vredehandel te Utrecht

aan den griffier Fagel, en wel als volgt: 153 negers en 91 negerinnen *f*73.200; 15 negerjongens *f*1665; provisiën en koopwaren *f*43,159: 14 st. en een wisselbrief à *f*181.975: 6 st.; — totaal *f*300.000.

(**67**) Blz. 161. De gebroeders van Hoorn waren in 1714 met hun beiden voor één vierde part eigenaars van de kolonie Berbice geworden, terwijl de overige drie vierde deelen toen respectievelijk aan de heeren Arnold Dix, Pieter Schuurman en Cornelis van Pere behoorden. Sedert dien tijd was Dix overleden en zijne weduwe werd bij de oprichting der nieuwe maatschappij door de mede-eigenaars uitgekocht, evenals Cornelis van Pere, die naar het schijnt niet langer met de zaken van Berbice te doen wilde hebben. Daardoor waren Schuurman en de beide van Hoorn's de eenige overgeblevenen der oude bezitters, die als zoodanig in 1720 in de nieuwe Societeit van Berbice als Directeuren optraden: de van Hoorn's telden echter gezamenlijk slechts voor één lid, want alhoewel beiden gerechtigd waren tot het bijwonen der vergaderingen, brachten zij te zamen slechts ééne stem uit

Door het uittreden van Corn. van Pere als geïnteresseerde in Berbice, verdwijnt de naam dezer familie uit de geschiedenis dier kolonie waarmede zij gedurende meer dan eene eeuw zoo nauw verbonden was geweest.

(**68**) Blz. 163. Dit huis der Directeuren van Berbice, waar ook de publieke veilingen der producten uit de kolonie plaats hadden, was gelegen op den Singel tegenover de oude Luthersche kerk. Langzamerhand moest de bijzonder eenvoudige voet waarop het kantoor werd opgezet, eenige wijziging ondergaan, door toevoeging van een betaalden secretaris met twee boekhouders voor het toenemende werk. Het archief van de Societeit van Berbice, van 1720 tot hare ontbinding in 1795, dat thans op het Rijksarchief berust en waaruit wij onze geschiedenis dier kolonie hoofdzakelijk geput hebben, is verbazend uitgebreid. Om een denkbeeld van dien rijkdom te geven moge dienen, dat dáár behalve de volledige reeks van Resolutiën- en Notulenboeken van Directeuren en de copijboeken van alle uitgaande brieven, nog daarenboven een serie voorhanden is van alle uit Berbice ingekomen brieven, memoriën en bijlagen, bijéengebonden in 121 folio banden elk ter dikte van 10 à 20 centimeters!

(**69**) Blz. 176. In Essequebo is de open tafel van den Commandeur kort na de benoeming van Storm van 's Gravesande, tot Directeur-Generaal van Essequebo en Demerary afgeschaft, welk voorbeeld eindelijk in Berbice, in 1762 op aanhoudend en ernstig aandringen van den Gouverneur van Hoogenheim gevolgd werd. In plaats daarvan werden toen aan de ambtenaren en officieren tafelgelden of rantsoenen van levensmiddelen uitgedeeld (evenals in Essequebo

geschiedde), waarmede zij zelve in hunne voeding moesten voorzien. Dit was echter kostbaarder voor de Societeit, hetgeen wel de oorzaak zal zijn geweest waarom zij zoo noode daartoe overging.

(**70**) Blz. 181. In een brief van 30 December 1740 (R. A.) aan Lössner op diens klacht dat hem verboden was een eigen plantage te houden, schrijven Directeuren zeer juist «dat het noodig is gevonden daarin te voorzien, daar «Directeuren gepenetreert zijn, dat zoo lang Compagnies-bediendens dit doen, «'t eygen Interest altijd predomineren zal en dus hun belang daaronder lijden.» Jaren lang bleef deze quaestie een onderwerp van requesten en reclames uit de kolonie en van daardoor afgedwongen vergunningen van Directeuren, totdat zij eindelijk 5 December 1758 een Reglement op dat stuk uitvaardigden. Men zou nu denken, dat zij strengere maatregelen zouden hebben voorgeschreven om hun verbod te doen eerbiedigen, ofwel dat zij door ondervinding geleerd en de onmogelijkheid daarvan inziende, de bepaling zouden hebben ingetrokken; maar neen, het verbod werd ten strengste herhaald en bij dezelfde resolutie werden uitzonderingen toegestaan voor den Gouverneur, den secretaris en fiscaal, den vendumeester, den landmeter, enz.! Dergelijke inconsequente zwakheden karakteriseeren den geest van het bewind der Directeuren van Berbice.

(**71**) Blz. 181. Dr. Henry Dalton, die in zijn *History of British Guiana* voor de gebeurtenissen in Berbice tot 1770 geheel het verhaal van Hartsinck volgt, is door diens eenigszins oppervlakkige en verwarde behandeling van het tijdperk tusschen 1720 en 1763 (de groote slaven-opstand) soms op het dwaalspoor gebracht. Zoo spreekt hij o. a. op blz. 195 (1e deel) van «the «energy and promptitude of Governor Waterham, who up to the period of «his death in 1749 appears to have preserved the colony in a state of com- «parative security. He was succeeded by John Andries Lossner on the 8th «April 1749, who was displaced in less than a month by the appointment «of John Frederic Collier». Dit is alles onjuist. Waterham had, zooals wij uit de stukken hebben aangetoond, weinig energie en had de kolonie niet in een goeden staat gehouden. Hij bleef ook niet gouverneur tot 1749, maar werd in 1740 vervangen door Lössner, die daarentegen niet «minder dan een maand» maar negen volle jaren in functie bleef; hetgeen trouwens ook vermeld wordt op de laatste bladzijde van Hartsincks 1e deel, waar een lijst van opvolging der Gouverneurs van Berbice voorkomt.

(**72**) Blz. 181. Reeds bij hunne missive van 27 Maart 1751 moesten de Directeuren Blankenburg gestreng reprimandeeren voor onachtzaamheid en debauches en herhaaldelijk werd hij in de volgende jaren terecht gewezen

over zijne voortdurende twisten met den secretaris der kolonie, Abraham Wijs. Blankenburg overleed in 1758 en zijne weduwe nam gedurende 2 jaren zijne betrekking met goed gevolg waar, onder den titel van opzichteresse-generaal; hetgeen in Berbice niet zoo geheel vreemd was, daar reeds vroeger gedurende vele jaren twee der societeits-plantages waren bestuurd geworden door de weduwen der overleden directeurs (zie de jaarlijksche verantwoordingslijsten der Edele Colonie-plantages van Berbice, op het Rijksarchief).

(**73**) Blz. 183. Deze opvatting omtrent de positie van den militairen commandant in Berbice is steeds onveranderd gebleven, maar op de quaestie der aanstelling van een fiscaal, zijn Directeuren al spoedig teruggekomen. Reeds in 1753 schreven zij aan Colier, dat zij er niet tegen hadden indien de secretaris Abr. Wijs het ambt van fiscaal bij zijne andere betrekking zonder salaris wilde aannemen. Wijs was echter zeer onachtzaam en twistziek en moest die betrekkingen nederleggen, doch werd toen tot vendumeester benoemd. In 1755 werd zekere Speelman tot secretaris en fiscaal aangesteld en na diens dood werd eindelijk in 1760 de Amsterdamsche advokaat Harkenroth (dus een rechtsgeleerde) daartoe benoemd (Notulen- en Resol. boeken van Directeuren op het R. A.); deze laatste keuze was echter, zooals wij bij den opstand in 1763 zullen zien allerongelukkigst, daar hij slechter was dan al zijne voorgangers.

(**74**) Blz. 184. Zeer vaak kwam het echter voor, dat de Walen, Zwitsers en Duitschers, die zich in grooten getale bij onze koloniale troepen bevonden, zich bij hun engagement in Nederland uitgaven voor Protestanten en eerst na aankomst in Berbice bekenden Roomsch Cath. te zijn. Zij moesten dan blijven dienen, totdat zij de kosten van den overtocht inverdiend hadden en werden daarna teruggezonden; dit gaf aanleiding tot herhaald geschrijf (R. A.). Ook geschiedde het dikwijls, dat soldaten zich in Nederland voor de koloniale dienst engageerden onder valsche namen en met opgave van jongeren leeftijd dan zij inderdaad hadden; men had in een woord te kampen met dezelfde misleidingen en bedrog, als nu nog heden ten dage zoo dikwerf in Harderwijk voorkomen.

(**75**) Blz. 185. Notulen en Resol. v. Berbice (R. A.) 18 Augustus 1750, 13 April 1752, 7 Maart en 5 November 1753, 20 April 1759, 28 Juni 1762, enz.

Het schijnt echter wel, dat op die algemeene uitsluiting der Israëlieten in Berbice toch in zooverre uitzonderingen werden gemaakt, dat zij niet van het bezitten van grondeigendom geheel uitgesloten waren. Wij vinden althans in eene officieele lijst der particuliere plantages aldaar, van 30 November

1761 (R. A.) de beide hierboven genoemden, Joseph de la Penja en Aron Jacob de Prado, kooplieden te Amsterdam, opgegeven als eigenaars van drie plantages, waarvan een Christen zekere Ambrosius Zubli directeur was. Men had dus blijkbaar alléén bezwaar tegen het persoonlijk verblijf der Joden in Berbice.

(**76**) Blz. 186. De Moravische broedergemeente was omstreeks 1722 door den Graaf von Zinzendorf gesticht en had haren hoofdzetel op de goederen van dien edelman nabij het dorp Hernhut in Moravië. Van daar uit heeft zij met den meest mogelijken ijver en opoffering en met goed gevolg, door tusschenkomst harer onderafdeelingen (bij ons te Zeist) hare missionarissen heinde en verre uitgezonden (tot nu toe ongeveer 1900 in getal), hoofdzakelijk naar West-Indië, Noord-Amerika en Afrika. De godsdienstvorm der Hernhutters is eene eenvoudig protestantsche, maar zeer liefderijke en verdraagzame opvatting van het Christendom; waarbij zij tevens hun huiselijken zin en hunne werkzame bedrijvigheid onder de heidensche volken trachtten over te brengen.

Men vindt in het 2e deel van Dalton's hierboven meermalen aangehaald werk een vrij uitvoerig verslag der verrichtingen van de Moravische broeders, waaruit blijkt hoe geheel verschillend zij in hunne opvattingen en streven waren, met de sedert 1808 in Britsch Guiana werkzame Engelsche missionarissen *). Omtrent den arbeid der Hernhutters in Suriname vindt men belangrijke mededeelingen in de *Geschiedenis van Suriname* door J. Wolbers, die in heldere kleuren hun vromen godsdienstijver en eenvoud doet uitkomen, in tegenstelling met de onverschilligheid en de aanmatiging van velen der officieël aangestelde predikanten van vroegeren tijd.

(**77**) Blz. 188. Deze kleine ongeregeldheden worden door Hartsinck vrij uitvoerig verhaald, met vermelding tevens welke schuldige militairen door de spitsroeden moesten loopen en gehangen of geharquebuseerd (gefusilleerd) werden en hoeveel slaven er geradbraakt of met 200 à 300 zweepslagen gestraft werden. Wij veroorloven ons de verdere bijzonderheden daarvan achterwege te laten.

(**78**) Blz. 189. Van deze «modicque lasten» was de impost op dranken de éénige die iets van belang opbracht. De invoer en het verbruik van wijn en sterken drank, maar vooral van bier was kolossaal in die kleine kolonie, zooals blijkt uit de door ons gevonden belastinglijsten. Het schijnt dat de matigheid toen, al evenmin als nu, tot de Nederlandsche volksdeugden mocht gerekend worden.

---

*) Eerst weinige jaren geleden, in 1878, is in Britsch Guiana eene missie der Hernhutters gevestigd.

(**79**) Blz. 189. Het kostte zeer veel moeite om dit halve dozijn chirurgijns voltallig te houden. Wel is waar waren de eischen voor hunne bekwaamheid klein en stonden zij niet veel hooger dan gewone barbiers aan boord der schepen, maar hun salaris was ook uiterst gering en de vacatures onder hen waren bijzonder menigvuldig, ten gevolge van overgang in anderen werkkring, overlijden en ontslag wegens dronkenschap en wangedrag, Tot voltallighouding van dit zestal werden van 1751 tot 1762 niet minder dan 38 chirurgijns op verschillende tijdstippen naar Berbice gezonden, zooals blijkt uit eene bijlage van een brief van Directeuren aan H. Hoog Mog. van 17 Augustus 1763 (opgenomen in de Res. der Staten van Holland en West-Friesland 1773 2e deel).

(**80**) Blz. 193. Hoogenheim beklaagt zich o. a. in zijne brieven, dat de vaten traanolie soms halfledig aankwamen, dat er een geheele bezending Stolksche kaas bedorven was ontvangen, dat de vaten met gezouten vleesch vol bonken, staarten en bloedige halzen waren dus voor een deel oneetbaar, dat de pullen zoete olie te klein en de wijn bijna ondrinkbaar was. Hij vermoedt dat de Directeuren daarmede bedrogen werden, daar zij toch alles zeker ruim moesten betalen. Wij zien hieruit dat de z. g. Hollandsche goede trouw toen al evenmin als thans, door de leveranciers van artikelen van uitvoer voor de koloniën en het buitenland, algemeen werd in practijk gebracht.

(**81**) Blz. 195. Deze moord van Faurié en zijn Europeesche timmerman wordt door Hartsinck medegedeeld met de woorden «Zij vermoorden den «Directeur André Fourié neffens den Timmerman»; hetgeen door Dalton vertaald wordt met «They murdered the director or manager André Fourie Niffens den Timmerman». Hierdoor maakt hij er dus één persoon van, met een zeer samengestelden naam; dergelijke fouten komen trouwens dikwijls voor in het overigens zoo verdienstelijke werk van Dalton. Zoo wordt b. v. de plantage Savonette, die in het verhaal van den opstand in Berbice zoo dikwijls ter sprake komt, door hem steeds Lavorrette genoemd; zoo spreekt hij van den vrede van Buda in plaats van Breda, enz. Wij vermoeden dat deze en een menigte andere grove drukfouten, te wijten zijn aan de omstandigheid dat Daltons werk in Londen gedrukt werd, terwijl de schrijver als practiseerend geneesheer in Demerara woonde en daardoor niet al de drukproeven zelve gecorrigeerd heeft.

Het is trouwens opmerkelijk hoe sommige der bekwaamste Engelsche en Fransche schrijvers door hunne onbekendheid met andere talen, op zonderlinge manier kunnen haspelen en tobben met de spelling van vreemde plaats- en eigennamen; terwijl Duitsche schrijvers daarentegen veel nauwkeuriger op dit punt zijn.

(82) Blz. 196. Met dezen datum, 28 Februari 1763, vangt het journaal aan, dat v. Hoogenheim eigenhandig heeft aangehouden gedurende den geheelen opstand en dat eindigt op 31 December 1764. Dit hoogst belangrijk dagboek, nu en dan bij gedeelten aan Directeuren overgezonden en later bijéén gebonden in een band van meer dan 600 folio bladzijden, berust op het Rijksarchief en is indertijd ongetwijfeld ook door Hartsinck voor de zamenstelling van zijn werk geraadpleegd, daar sommige gedeelten daaruit woordelijk zijn overgenomen. Deze vrije gebruikmaking in dien tijd van beperkte openbaarheid, van de authentieke bescheiden uit het archief der Societeit van Berbice, waardoor inzonderheid dat gedeelte van Hartsincks werk door uitvoerigheid uitmunt, verklaart zich door de omstandigheid, dat hij of althans zijne familie tot Berbice in nauwe betrekking stond; wij vinden dien naam herhaaldelijk in het Rijksarchief onder requesten van planters en van belanghebbenden aan Directeuren, en in 1768 was zekere Cornelis Hartsinck zelfs een der Directeuren. Door dezen laatsten zal Jan Jacob Hartsinck, Chartermeester van de Admiraliteit te Amsterdam, de auteur van het door ons zoo vaak aangehaalde werk, waarschijnlijk zijne gedetailleerde gegevens verkregen hebben.

Zijn verhaal van den opstand is dan ook het beste en uitvoerigste, dat daarover in druk verscheen, alhoewel ook in de *Nederl. Jaarboeken* van 1763 en 1764 en in andere geschriften van dien tijd die catastrophe herhaaldelijk besproken wordt. Dalton bepaalt zich tot eene verkorte, doch niet overal even nauwkeurige vertaling van Hartsinck.

Behalve deze bronnen en eenige pamfletten uit dien tijd, hebben ons nog ten dienste gestaan de correspondentie tusschen v. Hoogenheim en de Directeuren (R. A.) en de verzameling der Resolutiën van de Staten-Generaal en van de Staten van Holland en West-Friesland over de jaren 1763 en 1764.

(83) Blz. 199. Veel is er in die dagen te doen geweest over de quaestie wie de hoofdschuldige was, bij de schandelijke weigering van den kapitein Cock, om tot ontzet van de vluchtelingen op de Peereboom de rivier op te varen. Men was daarover in Nederland algemeen zeer verontwaardigd en in de *Nederlandsche Jaarboeken* van Augustus 1763, wordt de schuld geheel aan het raadslid Abbensets geweten; wij lezen daar, «dat zekere Lodewijk «Abbensets, een man die in de Colonie schijnt bekend te zijn voor iemand, «die dezelve veel kwaeds heeft gebrouwen, hun (*den kapitein Cock en zijn «matrozen*) drie honderd guldens beloofde, indien zij daer (*op hunne anker-«plaats bij Zubli's lust*) bleven, gelijk dan ook geschiedde». Deze voorstelling der zaak door ons aanvankelijk voor wáár aangenomen, op grond van ons goed vertrouwen op de doorgaans zoo nauwkeurig ingelichte *Nederl. Jaarboeken*, is ons bij nader onderzoek gebleken onjuist te zijn. Het aandeel dat

Abbensets er in genomen heeft is, zooals wij hierboven mededeelden, geheel anders en de Gouverneur van Hoogenheim roemt zelfs op verschillende plaatsen in zijn journaal en in een brief van 6 April 1763 aan Directeuren, de houding van de raadsleden Abbensets en Schirmeister gedurende de eerste dagen van den opstand, terwijl hij de schuld van de plichtverzaking van kapitein Cock, op bedekte wijze geheel aan het Raadslid Adriaan Gillissen wijt.

Het schijnt echter dat Gillissen zelve, van schuld bewust en om zich vrij te pleiten, intijds verkeerde berichten over deze zaak naar het Vaderland had gezonden, zooals men kan zien in eene ongetwijfeld door hem geschreven (op de Kon. Bibliotheek aanwezige) brochure getiteld: *Kort doch waarachtig «Verhaal van de Rebellie en den opstand der negers in de Colonie de «Berbice, behelzende het voorgevallene van 21 Febr. — 14 Juni 1763, «bij wijze van brief geschreven door den heer....(?) aan zijn vrienden «in het Vaderland; uitgegeven te Middelburg bij Pieter Gillissen, 1763.»*

Directeuren der Societeit van Berbice lieten er zich veel aan gelegen liggen, om de juiste waarheid in deze te ontdekken en gaven, bij hunne missiven van 8 Aug. aan den Gouverneur en van 27 Aug. aan Gouverneur en Raden, den last om de zaak nauwkeurig te onderzoeken. De antwoorden op die brieven, op 6 en 7 December d. a. v. ingezonden (R. A.), bevatten niet veel anders dan dat Schipper Cock met zijn onwillig scheepsvolk de schuldigen waren en «dat vermits de heeren Gillissen en Schirmeister beiden overleden «waren, het niet te onderzoeken was in hoeverre particuliere redeneeringen «en sustenuën op Kap. Cock impressie kunnen gehad hebben». Eenige maanden later werd door Directeuren opnieuw daarop teruggekomen en wij vinden in het antwoord van Gouverneur en Raden van 15 October 1764 nogmaals de verklaring, dat zij geen nadere inlichtingen konden geven.

Er bleef dus altijd een geheimzinnig waas over die quaestie hangen, maar het is ons toch gebleken dat Hoogenheim later door nadere informatiën minder gunstigen dunk omtrent Schirmeister heeft gekregen dan aanvankelijk het geval was. Wij zagen namelijk in eene door hem na terugkeer in Nederland in 1766 geschreven Memorie (zie hierachter aant. 104) dat hij Gillissen en Schirmeister in de zaak van kapitein Cock even schuldig noemt. Van Abbensets is daarin geen sprake, hetgeen zelfs bij een minder eerlijk karakter dan Hoogenheim had, een bewijs zou zijn geweest dat hij dien volkomen onschuldig achtte, want hij had al sedert lang geen reden meer om Abbensets uit welwillendheid al te gunstig te beoordeelen.

Hierboven stipten wij met een woord aan, dat de Gouverneur aanvankelijk zeer ingenomen was met den ijver en de trouw door Abbensets in de eerste twee maanden (Maart en April 1763) na het uitbreken van den opstand aan den dag gelegd; maar dit was niet van langen duur geweest, want reeds den 12en Mei beklaagt zich Hoogenheim in zijn journaal er over dat de

Raadsleden Gillissen en Abbensets (Schirmeister was doodziek) met hunne vrouwen en kinderen zich aan boord van het schip de Standvastigheid kapitein Laurensen, bleven ophouden en volstandig weigerden om aan den wal te komen wonen, hetzij op de plantage Dageraad waar de Gouverneur zich zelve bevond of wel op den post St. Andries. Hierdoor werd het bezwaarlijk om over dat schip voor eventueele ondernemingen tegen de rebellen te beschikken: «deese en diergelijke inconvenienten» zegt van Hoogenheim «ont-«moet ik dagelijks van luijden die mede de Regeering uytmaken, en in deze «allerdroevigste omstandigheid, meer op haer gemak als om het wezentlijke «generale welzijn uytzien.»

Gedurende de daarop volgende bange maanden, die Hoogenheim met heldhaftige volharding op de plantage Dageraad stand hield, alléén voor alles zorgende (de beide Raadsleden Gillissen en Schirmeester stierven in Augustus en September), bleef Abbensets steeds weigeren om aldaar te komen wonen en de regeeringstaak met den Gouverneur te deelen. Hij bleef steeds aan boord van een der schepen die ten anker voor St. Andries lagen of op zijn eigen plantage Mara en kwam slechts nu en dan op de Dageraad, om als lid de zittingen van het Hof van Politie en Crimineele Justitie bij te wonen. Vooral in deze laatste hoedanigheid deed hij zich later allerongunstigt kennen, toen in 1764 de opstand gedempt was en de gevangen genomen rebellen moesten ondervraagd en gevonnisd worden. Hij ging daarbij soms partijdig te werk en was streng en wreed wanneer de beschuldigde slaven aan anderen toebehoorden. doch daarentegen buitengewoon toegevend zoodra het negers van zijn eigen plantages betrof, die hij liefst vrijsprak (soms zonder geregeld verhoor door Commissarissen), om niet de schade te lijden dat hij door doodvonnissen eenige van zijn eigen slaven zou verliezen.

Daarbij was hij aanmatigend en heerschzuchtig en gaf soms, eigener autoriteit, orders aan scheepskapiteins of officieren van het garnizoen op St. Andries waarover de Gouverneur hem ernstig moest berispen. Tegen de koloniale beambten was hij zoo brutaal en grof, dat Hoogenheim soms moeite had om de daaruit ontstane oneenigheden te stillen en eindelijk werd zijne onhandelbaarheid zoo groot, dat hij in April 1765 voor dit Hof waarvan hij zelve lid was moest terechtstaan, omdat hij een der vrije inwoners der kolonie Gerrit Jan Franken met een rotting afgeranseld had. Zijne zes collega's met den Gouverneur als president, verklaarden in eene zitting van 4 Juni 1765, met eenparige stemmen «dat het gedrag van Abbensets van dien aard was «geweest, dat hij van deszelfs regterstoel en ampt als Raad zoowel van het «College van 't Hof van Civiele Justitie als van dit College (het Hof van «politie en crimin. just.) zal worden verklaart te zijn bedankt en niet meri-«teerd in eenen dier collegiën als lid te fungeeren»; daarenboven werd hij veroordeeld tot het betalen eener boete van *f* 250 voor de mishandeling op

de persoon van Franken gepleegd! (Zie de Notulen van het Hof van 4 Juni en eene missive van den Gouverneur Heyliger aan Directeuren, van 17 Juni 1765 op het R. A.).

(84) Blz. 199. Deze onjuiste en betreurenswaardige opvatting van heidensche negers voor het meerendeel kort te voren uit Afrika aangebracht, behoeft geen bijzondere verwondering te wekken, wanneer wij nagaan dat nu, bijna $1^1/_4$ eeuw later, de autoriteiten in Italië (dus in het z. g. beschaafde Europa), bij het heerschen der Cholera in Napels en omstreken in 1884 en 1886 de grootste moeite hebben gehad, om de daarheen gezonden geneesheeren tegen de woede des volks te beschermen!

Dezelfde bedroevende tooneelen deden zich bij het heerschen der Cholera op Sicilië in 1887 opnieuw voor. Vele zieken der mindere klassen weigerden hardnekkig alle geneeskundige hulp en in Augustus van dat jaar werden o. a. twee doctoren vermoord, die uit Catania tot hulp naar een naburig dorp waren gezonden; men vond hunne lijken in een kuil met een briefje er bij: «Dood aan de vergiftigers en de verspreiders van de Cholera!»

(85) Blz. 200. Dit harde lot van de 20 jarige juffrouw George (die echter eenige maanden later aan hare gevangenschap ontsnapte) wordt door v. Hoogenheim in zijn brief van 5 April aan Directeuren op de volgende naïeve wijze medegedeeld: «Coffij heeft de oudste dochter van den heer George «gevangen gehouden en tot zijn vrouw genomen. Gods schikkingen zijn won«derlijk en wie weet wat de Voorzienigheid hiermede voor heeft.»

(86) Blz. 209. De kapitein van Rijssel was een oud wapenbroeder van Hoogenheim, uit hetzelfde Regiment (de la Riviere) afkomstig. Bernard Texier was slechts kapitein-luitenant of eigenlijk een luitenant die met het bevel eener compagnie belast was. Beiden waren aanvankelijk langen tijd zwaar ziek en uit dien hoofde zond de Gouverneur van Suriname in Juli nog bovendien de majoor van Ewijk ter versterking. Deze 3 officieren hebben goede en trouwe diensten in Berbice bewezen, doch in November 1763 overleed v. Ewijk en in December stierf van Rijssel aan de heerschende ziekte, even als het grootste gedeelte der mindere officieren en manschappen van het Surinaamsche hulpkorps. Bernard Texier behoorde tot de weinigen die er het leven afbrachten; hij werd kort na zijn terugkeer in Suriname 1764 tot Raad fiscaal, in 1772 tot commandant der troepen en in 1779 tot Gouverneur aldaar benoemd, welke laatste waardigheid hij tot zijn dood, 23 September 1783, bekleedde (zie in v. Sypesteyn's *Beschrijving van Suriname* de naamlijst der Gouverneurs.)

(87) Blz. 210. De vertrekkende schepen aan boord waarvan zich, behalve

een tal van arme vluchtelingen, ook de ontrouwe ambtenaren Harkenroth en Wijs bevonden — die beide hun ontslag hadden gekregen — zouden hun weg nemen over St. Eustatius en Hoogenheim gaf een brief mede aan den Gouverneur van dat eiland, met verzoek om aldaar bij aankomst van Harkenroth en Wijs rekening en verantwoording en teruggave der koloniale documenten van hen te eischen, ja zelfs hen des noods te arresteeren. De schippers veranderden echter hun koers, waarschijnlijk uit gebrek aan victualie, en stevenden naar het dichterbij gelegen Curaçao, waar de vluchtelingen met de meeste liefderijkheid ontvangen en van alles voorzien werden. Eene ten hunnen behoeve bij de inwoners gedane collecte, bracht zelfs de voor dien tijd zeer belangrijke som van 8000 stukken van achten (*f* 20.000) op.

Aan de letteren requisitoriaal van Hoogenheim tegen Harkenroth en Wijs, bestemd voor den Gouverneur van St. Eustatius, wilde de Gouverneur van Curaçao geen gevolg geven, doch wij zien in de Res. van Direct. van Berbice van 14 Juli d. a. v., dat de beide bechuldigden bij hunne thuiskomst in Amsterdam gearresteerd en vervolgd werden, wegens hunne kwade praktijken en slecht gedrag (R. A.).

(88) Blz. 211. Als curiositeit laten wij dat briefje aan Hoogenheim gericht hier volgen, letterlijk overgenomen naar het origineel dat op het Rijksarchief berust:

«Coffy, Gouverneur van de Neegers van de Berbice, Capteyn Akkara en «laat UEd. groet laat UEd. weet dat geen oorlog soek, vermis maar als «UEd. soek oorlog te (*tegen*) de Negers, sie ook klaar.

«Barquy (*Barkey*) en sijn Bedien, de Graaf, Schoock, delle (Dell) van «Lentzensg (*van Lentzing*) Frederick Betjes (*Betgen*), maar de Heer Barguy «en zijn bedienden en de Graaf zijn de Opperschuldenar van de quat die in «de Berbice geschied is, de Gouverneur (*Coffy*) is bij geweest toe dat hebbe «begonne te schied, hij is zeer quate geweest dat zij begonne heb, de Gou«verneur van de Berbice (*Coffy*) versoek UEd. dat UEd. met mijn koom om «met te spreek en UEd. moet niet ban wees (*bang wezen*), maar als U «wil niet koom sij sal vegten soo lang als een Christ (*Europeaan of blanke*) «in de Berbice is, de Gouverneur sal UEd. geeven de half Berbice en sij «luye sal a maal na booven gaan (*al de negers zouden naar de Boven «Berbice trekken*), maar moet niet denken dat de Neeger weer slaven wil «zijn, maar de Neeger dat UEd. heb op de Scepe die kan zijn UEd. slaaven, «de Gouverneur (*Coffy*) groet UEd.»

Op het Rijksarchief zijn nog meer dergelijke briefjes van de rebellenhoofden voorhanden, met de antwoorden daarop, die Hoogenheim om goed begrepen te worden, ten naastenbij in hetzelfde gebrekkige Hollandsch liet opstellen; bij het lezen daarvan denkt men onwillekeurig aan het Hollandsch dat thans nog in de Transvaal gesproken wordt.

(**89**) Blz. 222. Maarten Haringman was een ruw maar dapper zeeofficier, ressorteerende onder de Admiraliteit van Zeeland en was reeds sedert zeven jaren kapitein ter zee, toen hij in 1763 naar Berbice vertrok. Hij had drie zonen die het allen tot schout bij nacht of admiraal gebracht hebben en de oudste dier zoons, Jan Schröder Haringman, werd, toen hij in 1788 commandant van het Hollandsche eskader in de Middellandsche zee was, met eene missie als buitengewoon ambassadeur bij den Keizer van Marokko belast.

Jan Schröder Haringman had 9 zoons die allen als officier bij leger of vloot hebben gediend, doch waarvan geen afstammelingen bestaan. De zoon van een zijner 3 dochters, de heer M. C. J. Piepers, voorzitter van den Raad van toezicht op de Spoorwegdiensten te 's Gravenhage, is in het bezit van een prachtige gouden keten en medaille met inscriptie, door Maarten Haringman als commandeur van een eskader in 1753 van de Bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie ten geschenke ontvangen, tot belooning voor het veilig binnengaats brengen eener Indische retourvloot.

(**90**) Blz. 223. De belangrijke correspondentiën en aanteekeningen dier beraadslagingen vonden wij in een lijvigen bundel staatsstukken, berustende in het Huisarchief des Konings en ons welwillend ter inzage verstrekt door den gep. luit.-generaal Mansfeldt, adjudant van Z. M., belast met het beheer over dat Archief. Die bundel bevat niet alléén een menigte documenten betreffende de samenstelling der naar Berbice gezonden expeditie, maar ook verscheiden rapporten van den kolonel de Salve vóór en gedurende zijn verblijf aldaar en eenige particuliere brieven van en aan den Hertog van Brunswijk, — alles behoorende tot het z. g. Archief van Bentinck, een onderdeel van het Huisarchief des Konings.

Willem Graaf Bentinck Heer van Rhoon, lid van den Raad van State en van de Staten van Holland, was toen een der invloedrijkste staatsmannen in ons land. Hij was te dier tijd in zeer vertrouwelijke verhouding met den Hertog van Brunswijk (hetgeen later veranderde) en bleef gedurende een reeks van jaren een der trouwste en bekwaamste raadslieden van den jeugdigen Stadhouder.

(**91**) Blz. 223. Het uitvoerige doch weinig bevredigend antwoord op deze vraagpunten — te lang om hier in extenso te worden medegedeeld, maar waaruit wij vele belangrijke bijzonderheden en cijfers hebben kunnen benuttigen — werd aan Hunne Hoog Mog. gegeven in eene missive van Directeuren van Berbice van 17 Augustus 1763 met een tal van bijlagen; welke stukken mede opgenomen zijn in de Resolutiën der Staten van Holland en West-Friesland van 1763 (2e deel). Evenals de Staten van Zeeland zich altijd meer speciaal bemoeiden met de belangen van Essequebo en Demerary,

zoo werden de Staten van Holland en West-Friesland in den regel door de Generaliteit belast met de behartiging der zaken van Berbice en Suriname.

(**92**) Blz. 224. De Nederlandsche Infanterie bestond toen niet alleen uit Nationale, maar ook uit Zwitsersche, Duitsche, Schotsche en Waalsche regimenten. Van de Zwitsersche regimenten mochten volgens de Capitulatiën (contracten) geen soldaten over zee gebruikt worden en van de 59 bataljons der andere regimenten waren er 9 die in de Belgische grensvestingen in garnizoen waren en die men niet wilde verminderen: zoodat de benoodigde onderofficieren en minderen uit de overige 50 bataljons werden genomen.

(**93**) Blz. 225. Dit voorstel van den Hertog van Brunswijk Wolfenbuttel aan de Staten-Generaal, van 11 Juli 1763, met een tal van uitvoerige bijlagen, tabellen en berekeningen, is een zeer belangrijke bijdrage tot de kennis van de betaling, verpleging, uitrusting en bewapening van de Nederlandsche troepen in die dagen. Het is te vinden in de Resolutieboeken van H. H. Mog. en van de Staten van Holland en West-Friesland 1763, 2e deel (R. A.).

(**94**) Blz. 225. De staf der expeditie bestond uit 1 kolonel, 1 luitenant-kolonel, 2 majoors, 1 kwartiermeester, 2 adjudanten, 7 opperchirurgijns, 7 onderchirurgijns, 1 predikant, 1 ziekentrooster, 3 ingenieurs en 2 provoosten.

Elk der 12 compagniën bestond uit 1 kapitein, 1 lieutenant, 1 sous-lieutenant, 1 vendrig, 3 sergeanten, 1 tamboer, 3 korporaals en 39 gemeenen, terwijl men, in plaats van bij ieder der bataljons als naar gewoonte eene compagnie grenadiers in te deelen, aan elke compagnie 1 onderofficier met 2 kanonniers uit het korps artilleristen en 2 timmerlieden toevoegde.

Van het 1e bataljon behoorden de eerste en tweede compagnie respectievelijk aan den kolonel de Salve en aan den majoor de Brauw; van het 2e bataljon behoorden de 1e en 2e comp. aan den luitenant-kolonel Robert Douglas en aan den majoor Pusch; die vier compagniën werden in werkelijkheid gecommandeerd door 4 waarnemende commandanten of kapitein-luitenants met name van Swarm, Meybeaum, van Hamel en Perrin de Salleneuve. De andere 8 compagniën hadden tot commandanten de kapiteins: H. F. Lutteke, François Lacroix, Lewis Blanc, H. E. Siborgh, Louis Henry Fourgeoud, Jean Martin de Mouchy, Hugh Douglas en J. J. Fisbach. (Zie Commissieboek v. d. Raad v: State, 1749—1766 R. A.).

Al de bovengenoemde officieren ontvingen hunne commissiën of aanstellingen op den 23en Juli. Verder werden den 5en Augustus commissiën verleend aan Laurens Ribbers en Charles Mestral als bataljons-adjudanten, aan Jan Willem Burggraeff als kwartiermeester en aan Adam Koroknyai als chirurgijn-majoor of «Docter-Generaal» van het regiment van de Salve, terwijl

later in de zamenstelling van den staf nog eenige verandering is gebracht, daar wij in het zooeven vermeld commissieboek zien, dat op 3 September d. a. v. door den Hertog van Brunswijk eene commissie van luitenant-kolonel titulair bij het regiment van de Salve, verleend werd aan D. W. H. Baron van Brakel, wiens naam wij ook in het verhaal der verrichtingen van het korps in Berbice, enkele malen vermeld vinden.

(**95**) Blz. 227. Op deze ellendige wijze eindigde D. W. C. Hattinga op 40-jarigen leeftijd zijn werkkring in Berbice. In 1755 als landmeter en ingenieur derwaarts vertrokken, hadden de Directeuren hem spoedig daarop tevens tot kapitein aangesteld, uithoofde zijner talenten en bruikbaarheid. Vóór den opstand verrichtte hij evenwel geen militaire diensten, maar was steeds op reis door de kolonie, om plantages op te meten en opmetingen te doen voor de groote kaart der kolonie, die hij moest vervaardigen. Weldra gaf hij zich aan misbruik van drank en andere debauches over, zoodat hij nimmer die kaart voltooid heeft, maar slechts nu en dan gedeelten naar Nederland overzond. Sommige dier stukken berusten thans in het Rijksarchief en leveren het bewijs, dat hij een bekwaam teekenaar was, hetgeen ook blijkt uit andere uitmuntende waterstaats-kaarten, later door hem in Nederland vervaardigd.

Zijn misdragingen in Berbice waren dubbel te betreuren, daar hij als zeer bekwaam en tevens door en door bekend met den topographischen toestand van het land, later daar nog van veel nut had kunnen zijn. Kort vóór zijne eind-catastrophe, had hij in eene vergadering met den Gouverneur van Hoogenheim en de andere militaire commandanten een plan geopperd tot bestrijding en ten onderbrenging der rebellen, dat 's Gouverneurs instemming volkomen wegdroeg en later (toen er meer versterking van troepen kwam) ook in hoofdzaak gevolgd is.

(**96**) Blz. 229. Om een denkbeeld te geven van het hevige en vastberaden karakter van dit rebellenhoofd Coffy moge dienen, dat hij na zijne nederlaag al de nog in zijn bezit zijnde wapens en buskruit in den grond liet begraven, om te voorkomen dat ze in handen zouden vallen van zijn tegenstander Atta. Om het geheim hiervan te verzekeren, vermoordde hij met eigen hand de beide negers die hij voor dat werk gebruikt had en ontnam toen zich zelven het leven.

(**97**) Blz. 232. Het was een geluk bij de uitvoering van deze bewegingen te water, dat de Berbice zulk een breede en diepe rivier is, die tot op 20 à 30 uren van hare monding af bevaarbaar was voor de gewone koopvaardijschepen en de kleinere oorlogsschepen. De vloed deed zich in dezen schoonen stroom, in weerwil harer kronkelingen, tot vele uren boven het fort Nassau met vol-

doende kracht gevoelen, waardoor het opvaren of opdrijven gedurende een gedeelte van elk etmaal mogelijk was. Dit was wel noodig in een tijd, toen men nog niet over stoom kon beschikken en in een land, waar het doorgaans niet hard genoeg waait om krachtig te kunnen zeilen. Dit opdrijven met den vloed die eerst de kracht van den stroom der rivier moest overwinnen, ging echter natuurlijk zeer langzaam; het afzakken met ebtijde ging véél sneller, daar dan de stroom van het rivierwater onbelemmerd zijn weg naar den zeekant kon volgen en de vaartuigen snel medevoerde.

(**98**) Blz. 237. De maatregel van den kolonel de Salve, om de twee negers Accara en Goussari, die zoo zwaar misdreven hadden, genade te schenken en van hunne diensten gebruik te maken, geschiedde in Februari 1764 wel is waar met voorkennis van den Gouverneur van Hoogenheim, doch niet met zijne volle instemming. Hij vereenigde zich met de opinie van den kolonel wien hij hoogschatte, alléén om oneenigheid te voorkomen; doch wij zien in eene missive van Hoogenheim van een jaar later (28 Febr. 1765) aan Directeuren, hoe hij eigenlijk daarover dacht. «Ik heb», zegt hij, «om redenen, mij daartoe moverende niet willen nalaten, hoewel tegens «mijn zin, deze schurken daartoe (*tot het jacht maken op weggeloopen «negers*) te employeren, maar onder pretext van diergelijke courssen houden «zij zich op met steelen en roven overal daar zij komen en zijn van «een insolentie, die onverdragelijk is».

Het is echter niet te ontkennen, dat Accara en Goussari gedurende dat jaar ook zeer goede diensten hebben bewezen, daar zij ruim 600 rebellen, waaronder Atta, Baubé, Fortuijn en andere hoofden, hetzij vrijwillig met goede woorden of wel gevankelijk aan het hoofdkwartier opgebracht hebben. Tot belooning daarvan is het hun voorloopig daarvoor geschonken pardon, later door de Staten-Generaal bekrachtigd. Daar men echter hun langer verblijf in de kolonie, om bovengenoemde redenen en ook voor hun eigen veiligheid niet raadzaam achtte, zijn zij met het laatste detachement der Staten-troepen onder den majoor Fourgeoud in 1765 mede naar Nederland overgevoerd en daar als tamboers geëngageerd in het regiment van de Salve (Resol. v. d. Staten-Generaal 15 Oct. 1765).

(**99**) Blz. 240. Deze Congo- of Guango-negers waren niet zeer talrijk in de kolonie, doch van een bijzonder wreed en krijgshaftig karakter en steeds op vijandigen voet met de andere slaven in Berbice, die meest negers van de Kust van del Mina waren. Bij hunne godsdienstige plechtigheden en na gevechten hadden zij de gewoonte hunne vijanden onder luidruchtige muzijk gezang en dans te slachten en te eten, doch alléén wanneer het negers waren; blanken vielen niet in hun smaak.

(**100**) Blz. 242. Al de verhooren en sententiën van deze negers, ook van hen die op 16 Maart te voren en later op 15 Juni en 15 December 1764 geëxecuteerd werden, zijn in het Rijksarchief in originali aanwezig in de Bundels Brieven en Papieren uit Berbice over 1764. Zij komen daarin voor, als bijlagen van de notulen van het Hof van Politie en Crimineele Justitie, die geregeld naar Holland werden overgezonden. Deze verhooren bevatten geene bijzonderheden, die niet reeds op andere wijze bekend waren en zijn van weinig of geen historische waarde; alléén ziet men er uit, dat de Instructie op zeer onvolledige en oppervlakkige wijze plaats had en dat de door de slaven ondergane slechte behandeling de hoofdoorzaak van den opstand was. De hoofden en sommige van de meest gecompromitteerden der rebellen bekenden met ongeloofelijke rondborstigheid en koelbloedigheid hunne misdrijven, terwijl velen zich bepaalden tot het eenvoudig ontkennen van alles, wat hun ten laste werd gelegd; maar over het algemeen waren de antwoorden slechts een ontwijkende weerklank op de gestelde vragen.

Van den inhoud dier honderde verhooren, welke niets nieuws bevatten, is dan ook door ons geen verder gebruik gemaakt, vooral ook omdat wij bij ondervinding weten, hoe weinig vertrouwen kan worden geschonken aan de verklaringen van negers zelfs in zeer gewone omstandigheden. Men kan dus nagaan, hoe dit gesteld moet zijn geweest bij die informatiën over den opstand, waarbij de beschuldigden en de getuigen zich liefst onthielden van eenige positieve verklaring, uit vrees om zich te verpraten en zich aan een gruwelijk doodvonnis bloot te stellen. Daarbij moet men in aanmerking nemen, dat vele dier slaven juist even vóór den opstand uit Afrika waren aangebracht, zoodat zij dus door niemand goed konden worden verstaan, en dat de Commissarissen, die de informatiën hielden, niet altijd onpartijdig waren (zie hierboven blz. 399); geen wonder dus, dat er menig verkeerd vonnis werd geveld: voor sommigen te zwaar, voor anderen te licht.

(**101**) Blz. 242. De Gouverneur v. Hoogenheim maakt op de volgende wijze in zijn journaal melding van de executie op den 28en April: «Van «de morgen ten 7 uuren zijn de gecondemneerde slaven na de Executieplaats «gebragt en de vrijgesprokene losgelaten. Om 8 uuren begon men die ont«saggelijke executie en op de middag was dezelve geheel volbragt. Kan niet «voorbij hier te annoteeren dat een neeger genaemt Hercules van de plantage «de Juliana, nadat deselve gerabraekt was, zijn Directeur Dell in het gezigt «krijgende op dese begost te schelden en te verwijten, dat hij oorsaek van «sijn ongeluk was, want dat hij sijn neegers altoos slegt hadt gehandelt en «reeden had gegeeven dat se rebellen geworden waeren. Dell dit hoorende «begon op zijn beurt teegens de neeger ook te schelden en wilde sich voor «het publiek alzoo verschoonen, maer ik liet hem aenseggen dat hij swijgen zoude.

«Hoe smertelijk het mij ook valt op zoodanige wijse met menselijke schep-«selen te moeten handelen, zoo siet men menigmaal, dat men genoodsaekt «werd te doen hetgeene waervoor men anders een afgrijsen soude hebben, «Fiat Justitia ne pereat Mundus».

(**102**) Blz. 245. Fourgeoud als kapitein met de expeditie naar Berbice in 1763 medegekomen, was na den dood van den majoor Pusch in diens plaats aangesteld en bleef, na het vertrek van den kolonel de Salve, nog ongeveer 5 maanden met zijn detachement in de kolonie achter. Na eene rampspoedige reis van bijna 4 maanden in Augustus 1765 in het Vaderland teruggekeerd zijnde, werd hij weder bij het regiment van de Salve ingedeeld en in 1766 tot luitenant-kolonel bevorderd. Hij vertrok in 1772 als kolonel-commandant van een korps hulptroepen van 800 man naar Suriname, waar hij gezamenlijk met de aldaar reeds aanwezige krijgsmacht langdurige en vermoeiende tochten in het binnenland deed, tegen de oproerige weggeloopen slaven en in 1776 een einde maakte aan de oorlogen tegen die Boschnegers. Hij was een ijverig en dapper officier, doch zeer ruw in zijn vormen en lastig in den omgang.

(**103**) Blz. 248. De Bewindhebbers der West-Ind. Comp. hadden op dit punt meer humane opvattingen, en in hunne aanschrijvingen en instructiën voor de Commandeurs van Essequebo en Demerary vindt men meermalen aansporingen, om ook de negerslaven «met moderatie te behandelen.»

In eene missive door hen den 18en October 1764, na afloop van den opstand in Berbice, aan Storm van 's Gravesande Directeur-Generaal van Essequebo en Demerary gericht, lezen wij de volgende zinsneden: «met genoegen heb-«ben wij gezien, dat het gevaar voor het naburige Berbice geweken is en «hopen dat de ingesetenen van beijde de riviere (Essequebo en Demerary) «dit zichtbaar blijk der hemelsche gunste dankbaar zullen erkennen, vooral «door het houden eener bescheijdene Conduite omtrent hare slaven, waertoe «zij niet minder door hun eijgen belang dan door de menschelijkheijd en den «godsdienst dien zij belijden worden aengespoort».

(**104**) Blz. 250. Het schijnt dat de Directeuren van Berbice, die aan Hoogenheim zoo veel vleiende brieven hadden geschreven over zijn cordaate houding als Gouverneur — waaraan zij ook werkelijk het behoud hunner kolonie te danken hadden — er nimmer aan gedacht hebben hem bij terugkomst in Nederland daarvoor op eenigerlei wijze te beloonen.

De reden daarvoor, die met geen enkel woord vermeld is in het Archief der Directie, vonden wij in eene eigenhandige Memorie van Hoogenheim berustende in den reeds hiervoren (aant. 90) besproken bundel in het Huis-

archief des Konings. Dat stuk, ingediend aan den Hertog van Brunswijk, werd door Hoogenheim te Arnhem geschreven, waar hij na zijn terugkeer uit Berbice van zijn vermoeienissen uitrustte; het is gedateerd 18 Juni 1766 en heeft tot opschrift: «*Corte memorie vervattende een waaragtige en «beknopte beschrijvinge van het gepasseerde in de Berbice in den jare «1763 met relatie tot de Revolte van de Negros-slaven, enz.*»

Deze memorie is in hoofdzaak niet anders dan een zeer verkort extract van Hoogenheims journaal waaruit wij zoo menigmalen geput hebben, doch de laatste bladzijden bevatten nog eenige beschouwingen waarop wij daar zoo even doelden. De schrijver beklaagt zich daar n.l. dat de Directeuren, alhoewel zij zoo vaak zijn «ijver en vigilantie» als Gouverneur geprezen hadden, hem nu bij zijne terugkomst niet alléén geen «convenable recompens» gaven, maar zelfs weigerden zijn deugdelijk bewezen bij den opstand geleden schade en zijn terugreis naar Holland tot een gezamenlijk bedrag van *f* 5375, terug te betalen en hij zegt zelfs reden te hebben om te vreezen dat zij hem heimelijk nadeel willen toebrengen! Dit alles meent hij op goede gronden te moeten toeschrijven aan de hem eerst onlangs gebleken geraaktheid en wrevel van Directeuren, over de door hem in Maart en April 1763 rechtstreeks aan de Souvereinen dezer landen, de Staten-Generaal, gerichte en door hoogen nood gedwongen verzoeken om hulp; welke hulp dan ook werkelijk gezonden is (maar door welke brieven de te kortkomingen en de machteloosheid der Directeuren zoo duidelijk ter kennis van de Regeering kwamen en dus publiek bekend waren geworden).

Hij eindigt verder die memorie met de verklaring «dat het wenschelijk «en noodsaekelijk zou zijn, dat dese Colonie (Berbice) en alle verdere Hol- «landsche etablissementen in America direct en immediaet Sijne Doorluchtigste «Hoogheijd den Heere Erfstadhouder aen het hoofd hadde en onder het be- «stier van den Souverain gestelt werden. Als wanneer gelijk de Exempelen «bij andere Mogendheden leeren een Florisanten Staet van deselve soude te «verwachten sijn»; eene verklaring voor welker juistheid veel te zeggen was.

Hoogenheim is dus werkelijk zooals wij hierboven zagen, door de Directeuren snood ondankbaar behandeld, maar de regeering der Republiek heeft zulks eenigermate vergoed, door hem in 1767 tot majoor te benoemen met overspringen van twee rangen (1e luitenant en kapitein), daar hij slechts sous-lieutenant was toen hij tot Gouverneur werd aangesteld.

Uit de Commissieboeken der Staten-Generaal en de officiersranglijsten van dien tijd hebben wij de volgende data uit den loopbaan van Wolfert Simon van Hoogenheim gevonden. Tot sous-lieutenant aangesteld op 27 Juli 1748 bij het Reg. de la Rivière; van 1760 tot 1765 als Gouverneur in Berbice; 4 April 1767 benoemd tot majoor in het Regiment van Cronström; 19 Juni 1775 bevorderd tot luitenant-kolonel in het Regiment van Hardenbroek en

in 1788 komt hij niet meer in de ranglijsten voor. Of hij toen gepensionneerd werd, waar hij gebleven is, en wanneer hij overleedt, hebben wij nergens kunnen vinden. Zeker is het echter, dat zijne carrière niet die vlucht heeft genomen, die na de door hem in Berbice bewezen uitnemende diensten en betoonde wilskracht te verwachten was.

(**105**) Blz. 252. Zie Resol. der Staten-Generaal van 2 en 30 October 1764, waarbij tevens aan Directeuren van Berbice werd aanbevolen, om het getal blanken in de kolonie tegenover de slaven-bevolking te vermeerderen en maatregelen te nemen tot voorkoming van «seviziën en excessen van de «planters bij hunne strafoefeningen over de negers, die oorzaak van de rebellie «waren geweest».

De geheele opstand in Berbice, met de ongerechtigheden van de zijde der planters die daarbij aan het licht kwamen, zoomede de buitengewoon strenge en wreede executiën op de slaven na hunne onderwerping toegepast, hadden in het Vaderland bij velen, vooral in de hoogere kringen, een treurigen indruk teweeg gebracht en wij zien in het 2e deel van Martinus Stuart's *Vaderlandsche Historie*, «dat zelfs de jonge stadhouder, toen die berichten bij hem in- «kwamen, zich niet kon weerhouden het droevig lot der negers te beklagen «in hunnen harden slavendienst».

Het groote publiek was echter nog meer getroffen geweest door de moordtooneelen, door de slaven in het begin van den opstand aangericht en waarbij zoovele «onnoozele Christenen» (onschuldige blanken) op de wreedste wijze gedood waren; hetgeen in tal van brochures en couranten in alle bijzonderheden werd medegedeeld en besproken. Vooral ook de destijds in Berbice heerschende noodlottige ziekte, waardoor honderde planters, soldaten en matrozen soms onmiddellijk na hunne aankomst in de kolonie ten grave gesleept werden, was oorzaak dat Berbice, zooals men zegt, «in een zeer kwaden reuk was gekomen» en dat het gedurende geruimen tijd zeer moeielijk was, om soldaten voor het garnizoen aan te werven en koopvaardijschippers te krijgen voor de geregelde vaart op die kolonie.

Waarschijnlijk is dan ook daarvan afkomstig eene, thans in onbruik geraakte, maar een 50-tal jaren geleden door ouden van dagen (van hunne vaderen overgenomen) soms nog gebruikte zegswijze: «loop naar de Berbiesjes» (voor: loop naar den d.....) en «hij is naar de Berbiesjes» (voor: hij is redddeloos verloren). Dit gezegde wordt op eenigszins andere wijze ook vermeld in het *Spreekwoordenboek* van Harrebommée 1858, 1e deel; wij lezen daar: «Ga naar Berbice. (Dien men uit den weg wenscht, verwijst men naar «de Berbice. Deze kolonie, met Demerary en Essequebo vroeger aan ons «behoord hebbende, werd in 1804 [1803] reeds door de Engelschen bezet «en in 1814 aan hen afgestaan; thans is het onder den naam van Britsch

«Guiana bekend. Wie daar heen gaat, geeft zich aan de Engelschen over)».
Deze uitlegging komt ons minder juist voor, want het was in het begin dezer eeuw voor de bewoners van Berbice, Essequebo en Demerary en zelfs voor de ultra-Oranjegezinden in het Vaderland volstrekt zulk een schrikbeeld niet, om zich over te geven aan de Engelschen. Wij zullen integendeel zien, dat die koloniën niet alléén in 1781 en 1796 maar ook in 1803 om zoo te zeggen vrijwillig aan Groot-Britannië zijn overgegaan en wij moeten er onpartijdigheidshalve bijvoegen, dat zij zich daarover wat hun volgende welvaart en bloei betreft, niet te beklagen hebben gehad.

(**106**) Blz. 253. Deze Johannes Reiniers, vroeger predikant te Scherpenzeel, werd aangesteld 31 Januari 1765 tot opvolger van den predikant van Petersom Ramring, die gedurende den opstand Berbice verlaten had. Reiniers overleed echter weinige maanden na zijn aankomst in die kolonie in September 1765 en werd in Juli 1767 vervangen door Ds. Sporon, Waalsch predikant te Sas van Gent, die eenige jaren in functie bleef. In October 1776 werd deze opgevolgd door Ds. Jacobus Gargon gereformeerd predikant te St. Petersburg (op *f* 900 salaris, *f* 300 tafelgeld, vrije woning, 12 akkers tuingrond en een jaarlijksch geschenk van 3 ankers wijn en 1 anker brandewijn). Deze laatste was in 1795 nog in functie; van latere jaren ontbreken ons de opgaven.

(**107**) Blz. 254. Het schijnt dat de noodzakelijkheid voor Heijliger, om voor zijne gezondheid naar Europa te komen (hetgeen ook voor iemand, die zooals hij in St. Eustatius geboren was, minstens vreemd mocht heeten) niet zeer dringend was, want hij is in 1768 na zijn vertrek uit Berbice naar Demerary vertrokken, met het plan zich daar te vestigen, hetgeen toen echter niet doorging. Wij lezen althans in een brief van 28 November 1768 van de Bewindhebberen der W.-I. Comp. ter Kamer Zeeland aan van den Heuvel den Commandeur van Demerary: «Het toenemen van Demerary «strekt ons tot genoegen vooral als het rustige burgers zijn die er komen. «Dat echter de gewesen Gouverneur van Berbice, Heijliger er niet meer is, «maar naar Amsterdam is gekomen doet ons genoegen; die man kan in de «Colonie gemakkelijk worden gemist.» Men was dus niet zeer met hem ingenomen, doch hij schijnt later toch zijn voornemen tot vestiging in Demerary te hebben uitgevoerd, hetgeen blijkt uit eene op het Rijksarchief berustende kaart dier kolonie van 1784, waarop wij eene plantage vinden toebehoorende aan de Erven Heijliger.

(**108**) Blz. 257. Daar de Winter zich in Essequebo bevond en dus in persoon den eed op zijne Commissie niet kon afleggen, werd aan zijn gevol-

machtigde Louis Schumacher toegestaan «om in den naam en ziele van «voornoemden Johan Christoph de Winter den gerequireerden eed voor Haar Hoog Mog. te mogen afleggen» (Resol. Staten-Generaal 28 Maart 1774).

(**109**) Blz. 259. Deze ingenieur J. C. W. Herlin bleef in Berbice, gedurende de occupatie door de Engelschen en Franschen (1781 tot 1784) en toen de Directeuren na de ontruiming der kolonie door de Franschen, in 1785 besloten aan den mond der Canje-rivier op den linker-oever (hoek Berbice-rivier) eene nieuwe stad Nieuw-Amsterdam als hoofdplaats te bouwen (die daar nog bestaat) en de oude post St. Andries in een geregeld fort te herschapen, was het de ingenieur Herlin die daarvoor de teekeningen en plans vervaardigde (op het Rijksarchief in de kaarten-collectie aanwezig). Wij zullen in 1802 denzelfden Herlin, die plantage-eigenaar was geworden, als lid van het Hof van Politie in Berbice aantreffen.

(**110**) Blz. 261. Deze fiscaal Louis Idsert Douwe van Sirtema Baron van Grovestins was de jongere broeder van Willem August v. Grovestins die later korten tijd Gouverneur van Demerary en Essequebo was (1793—1795). Beiden waren zonen van den luitenant-generaal Douwe van Grovestins opperstalmeester van prins Willem IV, die in 1751 gronden voor eene plantage in Demerary had aangekocht en later zijne zonen derwaarts had gezonden, om als planters fortuin te maken. Die plantage, door hem Prinses Caroline genoemd, bleef tot 1820 eigendom der familie.

De fiscaal van Grovestins huwde in 1775 met de dochter van den toen pas overledenen luitenant-kolonel de Winter, commandant der troepen in Demerary (even voor zijn dood tot Gouverneur van Berbice benoemd); hij nam in 1790 of 1791 zijn ontslag als fiscaal, keerde in 1795 naar Nederland terug, verloor zijne vrouw en hertrouwde met eene Gravin van Bylandt. Uit dit huwelijk sproot één zoon, de vader van den tegenwoordigen kapitein J. E. N. Sirtema Baron van Grovestins, adjudant des Konings.

(**111**) Blz. 271. Deze stad (het tegenwoordige Georgetown) werd ingevolge Resol. der Vergadering van Tienen van 14 September 1784 Stabroek genoemd, waarschijnlijk ter eere van den heer Nicolaas Geelvink, toenmaals representant van Z. D. H. den Prins Erfstadhouder, ter vergadering van Tienen van de West-Ind. Comp. Geelvink was van een oud Amsterdamsch burgemeestersgeslacht en evenals zijn vader en grootvader Heer van Castricum, Backum en Stabroek (een gehucht van de gemeente Uden in Noord-Brabant) en wij vermoeden dat de Bewindhebbers der Comp. de hoofdplaats van Demerary naar een dier heerlijkheden vernoemden, om de gunst te winnen van Geelvink die in aanzien stond bij den Stadhouder (vergelijk aant. no. 57 hiervoren).

Wij hebben nergens een anderen naamsoorsprong voor Stabroek kunnen vinden en wagen dus dezen als den meest waarschijnlijken te geven. De stad Stabroek nam zoo spoedig in uitbreiding toe, dat zij in 1789 reeds 88 huizen met 780 inwoners telde (waarvan 238 blanken, 76 vrije kleurlingen en 466 slaven). In latere jaren is zulks steeds gestegen en Georgetown telt thans (in 1888) bijna 50.000 inwoners!

(**112**) Blz. 277. Wij laten hier als curiositeit den woordelijken inhoud van die weinig bekende circulaire of brief van den Prins van Oranje, van 17 Februari 1795 volgen, zooals die voorkomt in een omstreeks 1798 te 's Hage bij H. C. Susan verschenen werkje: «*Geschiedkundig en waar verhaal der gebeurtenissen in Demerary bij en sedert het vertrek van den Baron van Grovestins door J. C. De la Coste*». Die circulaire luidde als volgt: «Wij hebben noodig geacht UEd. bij deezen aan te schrijven en «te gelasten, om zoowel in Demerary als in Essequebo te admitteeren de «Troupes, die van weegens Zijne Brittannische Majesteit derwaards zullen «gezonden worden, en op de Rivieren zodanige Oorlogscheepen en fregatten «of gewaapende vaartuigen, die van weegens Hooggemelde Zijne Groot Britt. «Majesteit derwaards zullen worden gezonden, en dezelve te considereeren «als Troupen en Scheepen von eene Mogendheid die in vriendschap en alli«antie is met H. H. M. en die derwaards koomen, om te beletten dat die «Colonie door de Franschen worde geïnvadeert, waarmede, enz.». Was geteekend door den Prins van Orange en gecontrasigneerd, ter ordonnantie van Zijne Hoogheid, bij absentie van den Geheim Secretaris, door J. W. Boeijink.

Gelijkluidende missives werden ook gezonden voor de Gouverneurs van Berbice en van Suriname, en voor de commanderende officieren van 's lands oorlogsschepen in die rivieren.

(**113**) Blz. 281. Ook in Suriname verkeerde men in dien tijd in moeielijke omstandigheden, door de hevige woelingen en twisten tusschen de prinsgezinden en de patriotten, die slechts met moeite door den Gouverneur de Friderici bedwongen werden. Eene poging door den Engelschen vlootvoogd aangewend, om na het in bezit nemen van Demerary en Berbice ook met Suriname onderhandelingen aan te knoopen, mislukte geheel, alhoewel de Frederici zelve bepaald Oranje-gezind was. Eerst in 1799 gelukte het den Engelschen admiraal Lord Seymour, om Suriname te doen capituleeren; de Friderici werd toen door de Engelsche Regeering als Gouverneur gehandhaafd.

In het werk van Wolbers, *Geschiedenis van Suriname*, worden al die gebeurtenissen, aldaar in de laatste jaren der 18e en in het begin der 19e eeuw voorgevallen, zeer uitvoerig behandeld.

(**114**) Blz. 282. Deze kaarten op het Rijksarchief voorhanden en die ook overigens niet zeldzaam voorkomen, zijn getiteld, de eerste «*Carte générale et «particulière de la Colonie d'Essequebe & Demerarie, dédiée au Comité «des Colonies et possessions de la République Batave en Amérique et à la «côte de Guinée, par le major F. von Bouchenröder 1798*» en de andere «*Kaart van de Colonie de Berbice enz.*» *in kaart gebracht door den «majoor v. Bouchenröder 1802.*»

Beide gaan vergezeld van tabellen, waarop niet alleen de uitgestrektheid, naam en soort van producten der plantages maar ook de namen harer eigenaars vermeld staan.

(**115**) Blz. 282. Dalton zegt (in zijn 1e deel blz. 257) over deze teruggave van de koloniën Demerary & Essequebo en Berbice in 1802, aan de Hollanders, het volgende: «Never was a more suicidal act committed by the «British; never was a more wanton injury inflicted upon private and public «interests. The British exercised at this period the greatest influence in «these settlements, to which they had bien invited by the inhabitants and «whither they had been conveyed by his Majesty's forces. By their numbers, «their intelligence and their wealth, they constituted the majority of the «respectable inhabitants, etc.»

(**116**) Blz. 284. Onder deze onderteekenaars vinden wij den naam van G. H. Trotz, Commandeur van Esseqnebo, waarschijnlijk den zoon van G. H. Trotz die in 1781 Directeur-Generaal van Essequebo en Demerary was, toen de Engelschen voor de eerste maal bezit van de kolonie namen en die in 1785 aldaar was overleden.

(**117**) Blz. 286. Het Hof van Politie bood aan, hem als waardeering zijner aan Demerary bewezene diensten op kosten der kolonie te doen begraven, waarvoor zijne weduwe evenwel bedankte. Antony Beaujon had zijne loopbaan begonnen als ambtenaar van de W.-I. Comp. in Curaçao en bevond zich juist in Nederland, toen die Compagnie in 1791 ontbonden werd; waarop hij 14 Juni van dat jaar een request indiende aan de Staten-Generaal, om continuatie in zijne betrekking op Curaçao of wel om met een post in een der andere koloniën te worden begunstigd. Aan dit verzoek werd gehoor gegeven en in Mei 1792 deed Beaujon zijn eed als Secretaris voor Demerary, welke kolonie hij, zooals wij hierboven zagen, later gedurende ongeveer negen jaren als Gouverneur bestuurde.

Zijn broeder Jan Jacob Beaujon, die een meer bescheiden rol heeft gespeeld, was na de opheffing der W.-I. Comp, boekhouder-generaal op Cura-

çao geworden; hij was met verlof in Nederland, toen Frins Willem V naar Engeland vertrok en werd eenige dagen daarna (29 Januari 1795) naar de kolonie teruggezonden met gewichtige dépêches.

Toen de aldaar aan het bewind zijnde Directeur (Gouverneur) Joh. de Veer Abr^{zn}., een warm prinsgezinde, in Augustus 1796 weigerde den eed aan het nieuwe Staatsbewind in Nederland af te leggen, trad J. J. Beaujon (die reeds bij geheime Resol. van den Raad van Koloniën van 10 December 1794 als eventueele opvolger ad interim was aangewezen) als Directeur op. Hij kon het echter de tijdelijk in macht zijnde hevig patriotsche partij niet naar den zin maken en moest weinige maanden later (op 1 December 1796) zijne betrekking nederleggen. Verder bleef hij buiten functie, doch genoot later een landspensioen tot aan zijn dood in 1836. In Nederland leven nog 2 zijner kleinzonen: Mr. J. H. Beaujon, lid van het Hoog Milit. Gerechtshof en Mr. J. J. Beaujon, onlangs afgetreden Secretaris van den Raad van State.

(**118**) Blz. 288. Deze hevige twisten zijn uitvoerig beschreven en door tal van officiëele bescheiden toegelicht, in een te Amsterdam in 1807 uitgegeven boek getiteld: «*Kort historisch Verhaal van den eersten aanleg, «lotgevallen en voortgang der particuliere Colonie Berbice, in het bijzonder «behandelende het onderwerp der privaate eigendommen der Societeit van «participanten in die Colonie en wel allerbijzonderst de zoogenaamde «Akkergelden. Met eene openlegging van het singulier en contrasterend «gedrag van den heer Abraham Jacob van Imbyze van Batenburg als «civil Gouvevneur der Colonie; door een Colonist in Augustus 1805.*»

(**119**) Blz. 289. Het moet erkend worden, dat de Engelschen alhoewel volkomen gerechtigd tot het maken dezer bepaling in de door hen veroverde kolonie, daarvan toch steeds met gematigdheid en met eerbiediging van eenmaal verkregen rechten en aanspraken hebben gebruik gemaakt. De Hollandsche ambtenaren, voor zooverre zij den eed aan Z. Britt. Majesteit hadden gedaan en Engelsch spraken, bleven allen in functie. Zij werden alleen bij overlijden of ontslag door Engelschen vervangen en dit laatste geschiedde zelfs niet altijd, want wij lezen o. a. bij Dalton dat in 1812 tot first exploiteur of marshal (een goed betaald ambt) werd benoemd A. Meertens; waarschijnlijk dezelfde die zich gedurende den korten tijd van zijn waarnemend Gouverneurschap in 1802 zoo onaangenaam jegens de Engelsche inwoners had aangesteld (of anders diens zoon?).

(**120**) Blz. 290. Dit is niet het éénige voorbeeld van Engelsche missionarissen die hunne schoone Christelijke roeping uit het oog verloren om zich in de politiek te mengen; getuige hunne afkeuringswaardige houding in Zuid-

Afrika, waar zij altijd hun best hebben gedaan om de Kaffers als halve heiligen voor te stellen en daarentegen de Hollandsche boeren op allerlei wijzen te belasteren en aan de geringachting der beschaafde wereld prijs te geven. Deze verkeerde richting is toe te schrijven, aan hun streven om de politieke suprematie van Engeland en hun eigen invloed te doen zegevieren. Hoogst belangrijk is op dit punt, eene serie van artikelen voorkomende in de *Revue des deux mondes* jaargang 1885, van Cucheval-Clarigny onder den titel «*l'Avenir de la puissance Anglaise.*»

(**121**) Blz. 301. Omtrent den inwendigen toestand dezer koloniën en de levenswijze harer inwoners in het begin der 17e eeuw, vindt men zeer merkwaardige en karakteristieke bijzonderheden in een werk van Henry Bolingbroke, uitgegeven te Londen in 1807, onder den titel! «*A voyage to the «Demerary, containing a statistical account of the settlements there and «of those on the Essequebo, the Berbice, etc.*»

Dit eenvoudige boek, geschreven door iemand die vele jaren in Demerary woonde, draagt over het algemeen den stempel van goede trouw en waarheidsliefde, en Dalton heeft daaruit blijkbaar meermalen geput voor zijn werk over Britsch Guiana.

(**122**) Blz. 304. In het werk van den Generaal Graaf J. van den Bosch «*Over de Nederl. Bezittingen in Azie, Amerika en Afrika in derzelver «toestand en aangelegenheid voor dit Rijk, 1818,*» komen merkwaardige mededeelingen voor, omtrent de behandeling der slaven in Britsch West-Indië in vergelijking met die in Suriname. In de Engelsche koloniën, zegt hij, waren vele milde bepalingen gemaakt betreffende de voeding en de verlichting van de werktaken der negers, de vrijstelling van allen arbeid voor zwangere slavinnen, enz., terwijl men in Suriname — waar de meeste plantages met zware schulden overladen waren en slechts zeldzaam door eigenaren, maar meestal door administrateurs beheerd werden — niet tot de opofferingen kon of wilde overgaan, die gevorderd werden door die verbeteringen. Van den Bosch was een groot voorstander van meer humane reglementen op de behandeling der slaven, doch beveelt daarbij omzichtigheid aan en voegt er de profetische waarschuwing bij, «dat men, door de zaak van deze zijde te «overdrijven, gevaar loopt in andere uitersten te vallen, even gevaarlijk als «die, welke men trachtte voor te komen. Het lot der Engelsche planters «in vele hunner bezittingen is reeds meermalen door den onwil en opstand «der negers in gevaar gebracht». Verder betoogt hij «dat het een heilige «plicht van een ieder is, om het lot van den ongelukkigen neger te verbe«teren, maar tevens ook, om ten aanzien van de planters en het algemeen «belang van zoovele millioenen menschen, die bij den handel op West-Indië

« betrokken zijn, naar beginselen van rechtvaardigheid en billijkheid te han-« delen en niet te wanen, dat alle middelen geoorloofd zijn, ter verwezen-« lijking van een geliefkoosd denkbeeld dat aan de orde van den dag is; « waar dit niet wordt betracht loopt men gevaar andermaal de tooneelen « van St. Domingo vernieuwd te zien », enz.

Voorwaar wijze woorden, waarvan de gebeurtenissen in Demerary in 1823 weldra de juistheid zouden bewijzen.

(**123**) Blz. 308. De bijzonderheden van dit slavenoproer en van de meeste der lotgevallen van Britsch Guiana tot aan de emancipatie, zijn in hoofdzaak gevolgd naar het werk van Dalton. Voor de latere geschiedenis der kolonie hebben wij ook gebruik gemaakt van het werk van den missionaris Bronkhurst, getiteld: *British Guiana and its labouring population, 1883* en voorts van particuliere gegevens, met bijvoeging hier en daar van opmerkingen gegrond op eigen aanschouwing. Voor de statistieke opgaven hadden wij grooten dienst van den *British Guiana Directory and Almanack* van 1882 (latere jaargangen waren niet in ons bezit) en van het in 1886 te Londen verschenen werk *The British Colonies and their Resources by James Bonwick*, zoomede van den *Almanach de Gotha 1887*.

(**124**) Blz. 314. Wel werden er ook na 1844 op sommige plantages en gronden, als bijzaak, nog eenige duizenden of honderden ponden koffie bereid, die in de kolonie verbruikt werden; maar al spoedig was die productie ook daarvoor niet toereikend en werd er uit andere koloniën koffie voor consumtie der bevolking in Britsch Guiana ingevoerd; in 1880 bedroeg dit volgens den *British Guiana Directory and Almanack* (van 1882) 342.654 pond.

(**125**) Blz. 315. In Daltons's *History of British Guiana* vindt men als appendix het belangrijke verslag dier commissie van enquête van 28 December 1850, met de bijlagen, in extenso opgenomen. Het is geteekend door de 12 leden der Commissie, waaronder de naam voorkomt van een onzer thans nog levende landgenooten, den heer A. D. van der Gon Netscher (broeder van den schrijver dezer prijsverhandeling), oud Nederlandsch zeeofficier, die gedurende ruim 15 jaren als planter in Demerara is gevestigd geweest, van 1842 tot 1857. In dien tijd nam hij als lid van het Hof van Politie (Court of Policy) een werkzaam deel aan het samenstellen van vele belangrijke wetten en voorschriften, tot regeling van den toestand dier destijds door de gevolgen der emancipatie in haren bloei zoo zeer bedreigde kolonie.

Daarna in Holland teruggekeerd, was de heer van der Gon Netscher lid der Staatscommissie (met den generaal Schimpf en den heer Rammelman Elsevier, oud-gouverneurs van Suriname en van Curaçao), die het in 1863 tot Wet ver-

heven ontwerp ter emancipatie van de slaven in Suriname samenstelde. Het was buiten de schuld dier commissie en van den Minister Loudon (die de wet voorstelde) dat een der nuttigste bepalingen van dat ontwerp «het vormen van een groot fonds voor Immigratie» min of meer in het water viel, doordien de 2e Kamer op voorstel van den heer van Bosse één millioen daarvan schrapte en de zoo noodige Gouvernements-tusschenkomst bij de Immigratie weigerde.

Van 1860 tot 1871 heeft de heer v. d. Gon Netscher in een vijftal brochures (uitgegeven bij Belinfante), de hooge noodzakelijkheid van den invoer op groote schaal van immigranten uit China en Britsch-Indië tot behoud van Suriname als landbouwende kolonie op afdoende wijze aangetoond, doch zijne stem bleef evenals die van vele andere deskundigen «als die eens roependen in de woestijn». Alles stuitte af op de toenmalige stelselmatige onverschilligheid van regeering en volksvertegenwoordiging, voor al wat onze W.-I. koloniën aanging. Wel hebben wij sedert dien tijd nog af en toe, door welmeenende doch verkeerd ingelichte personen een lans zien breken voor het bevorderen der immigratie van «Hollandsche landbouwers» naar Suriname, doch gelukkig heeft zulks tot niets geleid; onze door de ondervinding gerechtvaardigde opinie is, dat alle landverhuizing van Europeanen naar tropische gewesten om daar veldarbeid te verrichten, voor de immigranten zelve een ramp en voor de koloniën geen aanwinst is en slechts op teleurstelling uitloopt. Negers, Indische Koelies en Chineezen zijn de eenigen, die voor het cultiveeren der stapel-producten in West-Indië met goed resultaat kunnen gebruikt worden.

(126) Blz. 323. Geene kosten worden in Britsch Guiana ontzien, om alles wat den publieken dienst betreft goed en degelijk te verzorgen, en als bewijs daarvan kunnen wij o. a. aanhalen, dat onze landgenoot de waterbouwkundige Jhr. H. Th. Hora Siccama, eenige jaren geleden werd uitgenoodigd, om aldaar eenige belangrijke dijk- en kanaalwerken uit te voeren, die men bij voorkeur aan een Nederlandsch deskundige wenschte toe te vertrouwen. De ijverige en schrandere Siccama was ruim vier jaren, van 1878 tot 1882, in Britsch Guiana met vrucht werkzaam als hoofdingenieur voor publieke werken (Chief Engineer of public works) op een jaarlijksch traktement van 1500 p. st.; gedurende dien tijd ontwierp en bouwde hij o. a. het hierboven bedoelde gebouw voor de Courts of Justice (Victoria Law Courts) te Georgetown.

(127) Blz. 323. Het verbruik van sterken drank, wijn en bier is bijzonder groot in Britsch Guiana en er is geen bewoond plekje in de kolonie, waar geen grog-shop of tapperij is; in dit opzicht verloochenen de tegenwoordige bewoners de ondeugd der vroegere Hollanders niet.

Van deze slechte eigenaardigheid wordt echter in Britsch Guiana wijselijk gebruik gemaakt, tot het vermeerderen der inkomsten en wij zien o. a. in de *British Guiana Directory and Almanack* van 1882, dat van de inkomsten der kolonie, die in 1880 ongeveer 405.000 p. st. bedroegen, ongeveer 46.000 p. st. voortsproten uit de inkomende rechten op wijnen en spiritualia en 91.000 p. st. uit den opbrengst der licences of vergunningen; om niet te spreken van de 27.000 p. st., die nog jaarlijks betaald werden als accijns voor de op de suikerplantages gestookt wordende rum, die voor een groot deel in de kolonie zelve verbruikt wordt!

Kolossale cijfers voorwaar en die nog grooter beteekenis krijgen wanneer men in aanmerking neemt, dat de 108.000 Portugeesche, Chineesche en O.-I. immigranten, die in 1880 in de kolonie waren, over het algemeen matig zijn en dat dus het drankverbruik hoofdzakelijk voor de overige 144.000 inwoners kwam. De accijns op gedistilleerd is er ongeveer *f* 1. per liter en er zijn slijterspatenten of licences tot van 8000 dollars of *f* 20.000 toe (vergelijk hieromtrent de *Reisindrukken uit West-Indië,* door Mr. A. Heemskerk, medegedeeld in eene vergadering der Vereeniging voor Suriname en uitgegeven bij v. Oosterzee in 1878).

NASCHRIFT

Over de quaestie der grensscheiding tusschen Venezuela en Britsch-Guiana

---

Met het oog op de thans (Februari 1888) bestaande eenigszins gespannen verhouding tusschen de regeeringen van Engeland en Venezuela, naar aanleiding van het geschil over de grensscheiding tusschen Britsch Guiana en laatstgenoemde Republiek — eene quaestie die tegenwoordig in de dagbladen zoo druk besproken wordt — achten wij het niet overbodig daarover ten slotte nog een enkel woord in het midden te brengen. In hoofdzaak zijn de meeste bijzonderheden, die tot beoordeeling van deze zaak kunnen dienen in ons bovenstaand geschrift op verschillende plaatsen vermeld, maar tot beter overzicht voor onze lezers willen wij die hier voor zooveel noodig kortelijk resumeeren en er eenige beschouwingen aan toevoegen.

Op blz. 7 en 333 hierboven, gaven wij een algemeen denkbeeld van den aard van het geschil en op onze overzichtskaart hebben wij het tusschen de beide regeeringen betwiste grondgebied in groote trekken aangegeven. De Spanjaarden plaatsten vroeger op hunne kaarten de oostelijke grens aan de zeekust van Spaansch Guiana, bij de Moruca of Morocco, of wel bij de Pomeroon en zelfs soms bij de Essequebo-rivier — en de republiek van Venezuela volgt, indien wij goed onderricht zijn, bij hare eischen dezelfde traditie. Engeland daarentegen maakt voor Britsch Guiana aanspraak op eene veel westelijker gelegen grenslijn, langs de Amacuru (nabij de Barima); zich daarbij waarschijnlijk beroepende op de eenigzins oppervlakkige kaart van Bouchenröder (1798), op die van Sir Robert Schomburgk (1841) en vooral op de omstandigheid, dat volgens die kaarten en andere oudere berichten, in de 17e eeuw nabij de monding der Barima en der Amacuru vroeger een Hollandsche post bestond, waaruit volgens de opvatting der Engelsche regeering zou moeten blijken, dat het grondgebied der vroeger Nederlandsche thans Britsche kolonie zich tot aan de Orinoco uitstrekte.

Tot toelichting zij hier opgemerkt, dat in de 17e en 18e eeuw de Commandeurs van al de Nederlandsche koloniën in Guiana in de verst afgelegen gedeelten van hun gebied steeds kleine posten plaatsten, om handel te drijven met de inboorlingen of vrije Indianen; welke posten op sommige kaarten wel eens ten onrechte en bij overdrijving «forten» genoemd worden. Zoodanige post bestond in den regel uit een posthouder of «uitlegger» en 1 of 2 mindere Europeanen meestal soldaten, als helpers of «bijleggers», benevens eenige Indiaansche- of negerslaven. De houten woning of het «uitleggershuis» werd meest met een aarden wal of palissadeering omringd, uit voorzorg tegen eventueele aanvallen van vijandig gezinde Indianen en de posthouder heesch er de W.-I. Compagniesvlag.

Dat er in de 2e helft der 17e eeuw zulk een post van uit Essequebo gedetacheerd, aan den mond der Barima heeft bestaan schijnt wel zeker te zijn. Hartsinck maakt er althans melding van en wij volgden zijn voorbeeld hierboven op blz. 92 (laatste alinea); doch wij zijn door nadere onderzoekingen op het Rijksarchief, in de laatste dagen tot de overtuiging gekomen dat die post reeds in 1683 of 1684 niet meer bestond en dus òf door vijanden vernield òf ingetrokken was. Inderdaad vinden wij in de uitvoerige briefwisseling der Commandeurs van Essequebo en van Pomeroon (van af 1680 volledig op het Rijksarchief aanwezig), met geen enkel woord meer gewag gemaakt van een post aan de Barima en wèl van de andere posten of uitleggers. Zoo zien wij in het eerste door den Commandeur van Essequebo op 8 Sept. 1691, uitgebrachte verslag over den toestand dier kolonie, melding gemaakt van twee uitleggers (aan de Demerary en aan de Pomeroon); terwijl diezelfde Commandeur in zijne missive van 14 Juni 1703 (zie hierboven blz. 92) mededeelt, dat het getal uitleggers met 2 vermeerderd was, n.l. aan de Mahaicony en aan de Cayouni. Van de Barima is echter geen sprake en dit is niet te verwonderen, want reeds in 1685 had de W.-I. Comp. uitgemaakt, dat zij verder geen handel op de Orinoco wenschten te drijven (zie hierboven blz. 95).

Toen de Pomeroon in de eerste helft der 18e eeuw bijna geheel verlaten was, is waarschijnlijk de posthouder of uitlegger die aan den ingang dier rivier gevestigd was, van daar naar den mond der iets westelijker gelegen Morocco of Moruca-rivier verplaatst en wij vinden dien post dan ook in tal van latere documenten vermeld en op sommige oude kaarten aangegeven.

Op de kaart van Bouchenröder (1798) komen evenwel twee dicht bij elkander gelegen militaire posten voor; een bij de Pomeroon en een bij de Moruca. Deze laatste, alhoewel (volgens die kaart) van de kleinste afmetingen, schijnt toch als de meest westelijk gelegen werkelijk bezette post nog al van eenige beteekenis te zijn geweest; wij lezen althans bij Dalton (1e d. blz. 248) dat aldaar in 1797 een ernstige aanval van Spaansche troepen met goed gevolg afgeslagen werd. Ook vonden wij op het Rijksarchief een M. S. kaart,

vermoedelijk van omstreeks het midden der 18e eeuw, waarop de nog westelijker gelegen Wainy rivier als de grens wordt aangegeven (zie ook de kaart in Hartsinck's werk), maar in geen enkele oorkonde van dien tijd zien wij ooit melding gemaakt van eenigen post of militaire bezetting westelijker dan de Wainy. Wanneer de autoriteiten in Essequebo hadden gemeend eenig bepaald recht te hebben op het territoir tot aan de Barima, dan zouden zij hun uiterste grenspost waarschijnlijk wel aan den mond van laatstgenoemde rivier en niet aan de Moruca hebben geplaatst.

Op welken grond nu de majoor von Bouchenröder in 1798 op zijne kaart de grens van het toenmalige Essequebo zoo positief bij de Barima heeft geplaatst, is ons onverklaarbaar en wij kunnen zulks alléén toeschrijven aan eene zucht om voldoening te geven aan de nationale trots van zijn Souverein, het Staatsbewind der Bataafsche Republiek? Het kon immers geen gevolg zijn van een nauwgezet onderzoek ter plaatse ingesteld, want wij houden het voor zeker, dat hij nimmer dat terrein in persoon heeft bezocht; hetgeen o. a. blijkt uit de omstandigheid, dat hij op die kaart de Amacuru met den naam van Barima en de Barima met dien van Amacuru bestempeld heeft.

Uit al het vorenstaande durven wij gerustelijk de gevolgtrekking maken, dat zoowel de Engelsche bewering dat de Barima of de Amacuru de grens zou zijn, als de voorstelling der Spanjaarden (thans Venezuela) dat hun grondgebied tot aan de Pomeroon of Essequebo strekt, beiden onjuist zijn en dat de Moruca, waar zich gedurende de geheele 18e eeuw de meest westelijk gelegene Hollandsche post bevond, in billijkheid als de grensscheiding (aan de zeekust) tusschen Venezuela en het vroegere Nederlandsch-thans Britsch-Guiana moet worden beschouwd. Het feit toch, dat aan den mond der Barima vóór 1680 wellicht gedurende korten tijd een Hollandsche post van uit Essequebo was gevestigd, welke post na dien tijd nimmer meer door of van wege de Hollanders is bezet geweest, kan o. i. geen aanspraken op eigendomsrecht voor Britsch Guiana op dat betwiste terrein wettigen. Op die wijze redeneerende zouden anders de kaarten van vele landen, vooral in de overzeesche gewesten, een geheel ander aanzien moeten hebben!

Wat de verdere richting der grenslijn van de Moruca naar het Zuiden betreft, gelooven wij dat die in billijkheid moet loopen naar het punt, waar mede gedurende de geheele 18e eeuw een posthouder of uitlegger aan de Cayouni was gevestigd (zie onze overzichtskaart); het is echter niet gemakkelijk de ligging van dit punt met volkomen juistheid te bepalen. De Commandeur van Essequebo, Samuel Beekman, zegt in zijn verslag aan Bewindhebbers van 14 Juni 1703, dat die post aan de Cayouni «boven in 't Savaen op 6 weken varens van 't fort Kijckoveral» gelegen was! Die plaatsbepaling is zóó onbepaald en de oude kaarten van het binnenland der kolonie zijn zóó oppervlakkig en onnauwkeurig, dat wij niet met zekerheid

kunnen nagaan of dit hetzelfde punt is dat aangegeven staat op de kaart van Schomburgk (zie onze overzichtskaart). Het is echter ook mogelijk dat die uitlegger in het begin der 18e eeuw hooger op de rivier was gevestigd, doch dat hij, steeds omringd en bedreigd door benden Spaansche goudzoekers en vijandelijke Indianen, eenige jaren later teruggetrokken is tot aan het punt door Schomburgk aangeduid.

De geheele westelijke grens der kolonie Essequebo is nimmer nauwkeurig bepaald geweest en wij vonden o. a. in verschillende brieven van 1746, 1747 en 1748, van den toenmaligen Commandeur Storm van 's Gravesande aan Bewindhebberen der W.-I. Comp. zinspelingen daarop. Hij beklaagde zich steeds, dat hij overlast had van Spaansche benden en van Indianen, die de posten aan de Cayouni en aan de Moruca aanrandden en van Spaansche missionarissen, die zich soms op ons grondgebied vestigden (zie hierboven blz. 118 en 382). De Koning van Spanje betuigde hierover wel steeds zijn leedwezen aan Hunne Hoog Mogenden en beloofde dat daarin verbetering zou komen; doch nimmer werd er een traktaat over die grensbepaling gesloten en de ongeregelde toestand bleef steeds voortduren.

Wij hopen dat men nu, na anderhalve eeuw, eindelijk wijzer zal zijn geworden en wij twijfelen niet of de regeeringen van Groot-Britannië en van Venezuela zullen er gemakkelijk in slagen, om langs diplomatieken weg en des noods door arbitrage van eene onzijdige mogendheid, deze grensscheidingsquaestie op bevredigende wijze uit den weg te ruimen.

ERRATA.

In de eerste hoofdstukken staat eenige malen			Demerarij	*lees*	Demerary
Op bladz. 95 en elders staat eenige malen			de Jong	»	de Jongh
Op bladz. 98	regel 15 v. b.	»	8 April	»	8 September
» » 193	» 15 »	»	de weesmeester	»	— dat de weesmeester
» » 248	» 21 »	»	evenmin vroeger	»	evenmin als vroeger
» » 290	» 6 v. o.	»	naburige	»	bij elkander gelegen

Steendr. P.W.M. Trap Leiden.

KAART
VAN
ESSEQUEBO, DEMERARA EN BERBICE

naar de kaarten van
WILLIAM HILLHOUSE 1825,
MAJ. BOUCHENRÖDER 1798 & 1802 EN ANDEREN.

Samengesteld door

P.M. NETSCHER

1887.

Op deze kaart zijn in rood aangegeven de benamingen van vroegeren tijd en de namen van plantages en posten die thans verlaten zijn.

* *Uitgeroeide kampen van weggeloopen slaven.*
2) *Compagnie's of Societeitsplantages*
... *Particuliere plantages.*

Schaal in Engelsche Zeemijlen van 60 op den Graad

0 10 20 30 40 50 Eng. Mijlen à 1852 Meters elk.

Steendr. van P.W.M. Trap. Leiden.